

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

CH LIBRARIES

7030727 1

SCRIPTORES
RERUM GERMANICARUM
IN USUM SCHOLARUM
EX
MONUMENTIS GERMANIAE HISTORICIS
SEPARATIM EDITI.

IONAE
VITAE SANCTORUM
COLUMBANI, VEDASTIS, IOHANNIS.

HANNOVERAE ET LIPSIAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI
1905.

Jonas

IONAE
VITAE SANCTORUM
COLUMBANI, VEDASTIS, IOHANNIS.

RECOGNOVIT

BRUNO KRUSCH.

+

HANNOVERAE ET LIPSIAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI

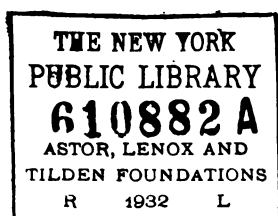
1905.

2. 273

18

3 Names

CFG
418

ROY VAN
JULIEN
YBAGU

HANNOVERAE. TYPIS CULEMANNORUM

HOC VOLUMINE CONTINENTUR:

	Pagg.
<i>Praefatio</i>	VII. VIII
<i>Conspectus codicum</i>	IX—XII
<i>Vitae Columbani abbatis discipulorumque eius libri II.</i>	1—294
<i>Prooemium</i>	1—144
<i>Epistula ad Waldebertum et Bobolenum</i>	144—148
<i>Liber I. Vita Columbani</i>	148—224
<i>Versus ad mensam canendi</i>	224—227
<i>Hymnus</i>	227. 228
<i>Liber II.</i>	228—294
<i>Vita Athalae (II, 1—6)</i>	230—240
<i>Vita Eustasii (II, 7—10)</i>	240—257
<i>Miracula Evoriacensia (= Vita Burgundofaræ,</i> <i>II, 11—22)</i>	257—279
<i>Vita Bertulfi (II, 23)</i>	280—286
<i>Miracula Bobiensia (II, 24. 25)</i>	286—294
<i>Vita Vedastis episcopi Atrebatensis</i>	295—320
<i>Prooemium</i>	295—301
<i>Dissertatio de baptismo Chlodovechi regis</i>	301—308
<i>Textus</i>	309—320
<i>Vita Iohannis abbatis Reomaensis</i>	321—344
<i>Prooemium</i>	321—325
<i>Textus</i>	326—344
⚡ <i>personarum et locorum. Scripsit W. Levison</i>	345—354
⚡ <i>rerum et verborum. Scripsit W. Levison</i>	355—366

Ham

DEC 29 1931

PRÆFATIO.

Jonas abbas de litteris hagiographicis ecclesiae Gallicanae optime meritis in celeberrimo monasterio Bobiensi non solum regulae praeceptisque conditoris tunc mortui, sed etiam operibus classicis, veluti Livi, studuerat, cuius locum quendam e libris deperditis depromptum solus servavit, et licet arte omnino caruerit, ipsum tamen studiorum illorum vestigia nonnulla et retinuisse et posteris tradidisse negari nequit atque inprimis Vita Columbani, ad quam componendam plurimum operae et diligentiae contulisse videtur, exemplum factum est, quod successores imitarentur. Sicut Columbano duce Scotti discipulique eorum ecclesiam Gallicanam primum renovaverunt, Anglosaxonibus viam sternentes, a quibus postea expellebantur, ita qui res ab eis gestas conscripsit auctor item peregrinus, Italus scilicet, clerum indigenam illius aevi ad vitas miraculaque conscribenda quasi informavit eique litterarum generi suum signum impressit, quare quo in codicibus nonnullis appellatus est praeceptoris nomen aliquo modo defendi potest. Itaque vitae eius per duos Scriptorum rerum Merovingicarum tomos adhuc dispersae dignae visae sunt, quae seorsum ederentur, cum reliquae tum maxime Columbani illa celeberrima. Atque in hanc praecipue operam studiumque impendi, occasionem emendandi et supplendi nactus, omnibusque qui noti sunt codicibus iam examinatis, et prooemium latius accrevit et apparatus multo amplior redditus est. Illi nunc codices illati sunt circiter CXX, qui in editione priore fuerant XL; huic permultae lectiones accesserunt et librorum iam dudum adhibitorum, quos nunc plenius exscripsi quam antea, et novorum aliquot, quibus ad textum recensendum adhuc usus non eram. Nec amplius chartae Bobienses in rebus gestis describendis neglegendae erant, postquam fidei ipsarum insignis vindex interim surrexit. Vita Vedastis auctori suo restituta de loco baptismi Chlodovechi vehementissimam controversiam intulerat, dataque occasione, ea quae ante hos annos hac de re disserueram

retractare nunc visum est. Lectiones vero huic textui addendae non erant nisi unius codicis et recentioris aevi interpolati. Denique ad Vitam Iohannis recensendam non subsidia interim non emergerunt. Libris nunc primum collectis auctoris, qui pro tempore et pro re munus suum praestitisse videtur, utinam nomen fere extinctum apud litterarum studiosos revirescat atque ab oblivione vindicatum suum locum restituatur!

Scribebam Wratislaviae mense Ianuario a. MDCCCCI

B. Krusch.

CONSPECTUS CODICUM.

I. Vita Columbani.

	Pagg.
Admontensis n. 2, s. XI, l. I, 2—21 (B 1d)	107
Autissiodorensis n. 127, s. XII, l. II, 7—9 (A 2c ^{ad})	95
Avennicus n. 276, s. XII, ex., l. I. II, 1—10 (A 2 ^t)	84. 85
Bambergensis E III, 9, s. XV, ex., l. II, 1—10 (A 1c ^{t†})	76
Bernensis n. 48, s. XI, l. I, 1—17 (A 4)	100
Berolinensis Ms. Theol. Oct. n. 162 v. Suerinensis.	
Bruxellenses n. 207—208. 98—100, s. XIII, l. II (A 1b ⁷)	71. 72
Bruxellensis n. 7461, s. XIII, in., l. I. II, 1—6. 11—25 (A 2a ^{**})	86
Bruxellensis n. 7984, s. X, l. II, 1—6 (A 1b ¹)	65
Bruxellensis n. 8518, s. X, l. I (a c. 11). II, 7—25 (A 1b)	64
Bruxellensis n. 9289, s. XII, l. I (A 2b)	90
Bruxellensis n. 11987, s. XVI, in., l. I. (l. II. periit) (A 2a ^{**.})	87
Bruxellensis n. 18018, s. XII, l. I (ad c. 28) (A 2b ¹)	91
Campiliensis n. 74, s. XV, l. I (A 3 ^{**})	97
Coloniensis n. 164 ^b , s. XV, l. I (A 5b)	102
Compendiensi deperditus l. I. II, 1—6. 11—24 (A 2a [*])	86
Confluentinus n. 5, s. XIV, l. I (A 3 [†])	99
Divionensis n. 383, vol. II, s. XIII, l. II, 1—10 (A 2c ¹)	92. 93
vol. V, s. XII, l. I (des. c. 17—27) (A 2c ¹)	93
Duacensis n. 838, s. XII/XIII, l. I (A 2a [†])	87. 88
Duacensis n. 855, s. XV, l. I. II, 1—6. 11—25 (A 2a ^{††})	88
Einsidlensis n. 257, s. X, l. I (A 1a [*])	63
Engelbergensis n. 2, s. XII, l. I (A 1a ^{***})	63
l. II, 23—25 (A 1b ⁹)	73
Florentinus bibl. nat. convent. suppr. A 1, 1213, s. XI, l. I, 2—19 (B 1d [†])	107
Guelferbytanus inter Helmstad. n. 322, s. XV, l. I (A 1g)	78. 79
Guelferbytanus inter novos n. 404, 2, s. XII, l. II, 7—10. fragm. (A 1c [†])	76
Hagensis L, 29, s. XV, l. I (A 5b ^{***})	102
Hagensis X, 73, s. XI, l. II, 7. 8. I. II, 1—6. 11—25 (A 2a)	85. 86
Heidelbergensis, Salem n. 9, 21, s. XIII, l. I. II, 7—25 (A 1b ⁹)	65
Herefordensis P. VII, 6, s. XIII, in., l. I (A 2a ²)	90
Holkhamensis n. 129, s. XI/XII, l. I (a c. 2) (B 1a [*])	104
Lindesianus n. 101, s. X, l. I (A 1a ^{**})	63
Lipsiensis n. 196, s. XII, l. I (ad c. 30) (B 1e ^{**})	107
Londiniensis, Cott. Tib. D. IV, s. XII, l. I (A 2a ¹)	89. 90
Londiniensis, Harlei. n. 624, s. XII, l. II, 7—10 (A 1e [*])	77
Londiniensis, Harlei. n. 2800—2801, s. XIII, l. II, 11—25. 1—10 (A 1b ⁹)	70. 71

	Pagg.
Londiniensis, Harlei. n. 2802, s. XIII, l. I (A 3 [†])	99
Londiniensis, Harlei. n. 3597, s. XV, l. II, 7—10 (A 1b ^{8**})	70
Londiniensis, Add. n. 10933, s. XV, l. I (A 1a [†])	64
Londiniensis, Add. n. 21917, s. XI, l. I, 10—30. II, 7—10 (B 1c)	106. 107
Londiniensis, Add. n. 34387, s. XIV, l. I, 7—9 (A 2a [†])	90
Lucensis bibl. capit. A, s. XIII, l. I (B 1h)	109. 110
Maihingensis n. I, 2 (Lat.), 4 ^o . 6, s. XII. in., l. I. II, 1—6 (A 1c ^{**})	74. 75
Mediolanensis Ambr. B 33, inf., s. XIII, l. I (A 3x ²)	100
Mediolanensis Ambr. B 55, inf., s. XII. ex., l. I, 1. 2. 30 (B 1g)	109
Mettensis n. 523, s. XI. ex., l. I (A 3)	97
Monacensis n. 4628, s. XI, l. I. II, 1—6 (A 1c [†])	74
Monacensis n. 9506, s. XII, l. I (B 1e [†])	107
Monacensis n. 12642, s. XIV, l. I (B 1e ²)	108
Monacensis n. 17137, s. XII, l. I. II, 1—6 (A 1c ^{****})	76
Monacensis n. 18546. 2, s. X/XI, l. II, 7—25 (A 1b ³)	68
Monacensis n. 21551, s. XII, l. II, 11—25. 7—10 (A 1b ^{3**})	68. 69
Monacenses n. 22245, s. XII, l. I (B 1e)	107
n. 22240, l. II, 7—10 (A 1b ^{8**})	68
Montensis n. 26. 210. 8402, tom. II, s. XIII, l. I (des. c. 23. 26. 27) (A 3 ^{*****})	98. 99
Montepessulanus H. n. 1, s. XIII. in., tom. I, l. I, tom. V, l. II, 7—10 (A 2c [†])	93
Montepessulanus H. n. 30, s. XII/XIII, l. I (A 2c)	92
Namucensis n. 15, s. XIII. in., l. I (a c. 2) (A 2b [†])	91
Oxoniensis, Bodlei., Digby n. 112, s. XII, l. II, 7—22 (A 1e)	77
Oxoniensis, Bodlei., Fell 2, s. XII. ex., l. I (a c. 7, des. 9—15. 17—19) (A 2a ³)	90
Oxoniensis, Bodlei., Laud. Misc. n. 163, s. XV, l. I (A 1c ^{**})	75. 76
Parisiensis n. 3788, s. XII, l. I (ad c. 30) (B 1f)	109
Parisiensis n. 3820, s. XIV, l. II, 23 (B 1i)	110
Parisiensis n. 5278, s. XIII, l. I (A 2a ^{†††})	88. 89
Parisiensis n. 5289, s. XIV, l. II, 1—10 (A 1b ⁸)	72
Parisiensis n. 5293, s. XIII, l. I (A 3x [†])	99. 100
Parisiensis n. 5297, s. XIII, l. II, 7—10 (A 2c ³)	93
Parisiensis n. 5308, s. XII, l. I (a c. 11) (A 2a ^{**})	87
Parisiensis n. 5330, s. XIII, l. I (ad c. 30) (A 6)	102. 103
Parisiensis n. 5336, s. XIV, l. I (a c. 2) (A 2a ^{††††})	89
Parisiensis n. 5352, s. XIII, l. II, 7—10 (A 2c ^{5c})	95
Parisiensis n. 5360, s. XIV, l. I (A 4b)	101
Parisiensis n. 5365, s. XII, l. I (A 2 [†])	84
Parisiensis n. 5600, s. XI. in., l. I. II, 1—10 (A 2)	84
Parisiensis n. 11757, s. XIII, l. II, 1—6 (A 2c ^{5e})	95
Parisiensis n. 11885, s. XII, l. II, 1—6 (A 2c ^{5e})	95
Parisiensis n. 11951, s. XII, l. I (A 2b [†])	92
Parisiensis n. 14651, s. XV, l. II, 1—6 (A 2c ^{5r})	95
Parisienses, s. XII. ex., n. 16732, l. II, 7—10, n. 16737, l. II, 1—6, n. 16735, l. I (A 2c ^{5a})	94
Parisienses, s. XII/XIII, n. 17004, l. II, 7—10, n. 17007, l. I (A 2c ^{5b})	95
Parisiensis, 'Nouv. acq. lat.' n. 1836, s. XIII, l. I (A 3 ^{**})	97
Parisiensis, Mazarin. n. 1712, s. XII, l. I (ad c. 17. et c. 29. 30) (A 4a)	100. 101

CONSPECTUS CODICUM.

XI

	Pagg.
Remensis n. 1144, s. XIII. in., l. II, 1—6 (A 2c ²)	93
Romanus, reg. Christ. n. 524, s. XII, l. I (B 1f [*])	109
Romanus, reg. Christ. n. 1025, s. X. ex., l. I (B 2)	110
Rotomagensis n. 1333, s. XII, l. I (A 2b ³)	91
Rotomagensis n. 1399, s. XII, l. I (ad c. 15) (A 2b ²)	91
Rotomagensis n. 1404, s. XII, l. I (a c. 2) (A 2b ⁵)	92
Rotomagensis n. 1410, s. XIII, l. I (A 2b ⁴)	91. 92
Rotomagensis n. 1415, s. XV, l. I (epitome) (A 2b ⁶)	92
Runensis (in Styria) n. 51, s. XII. ex., l. I (A 3 ⁴)	97
Sanctae Crucis mon. Austr. n. 11. 12, s. XII, l. II (A 1b ^{4a})	69
n. 14, l. I (B 1e ¹)	108
Sancti Audomari n. 715, III. et IV, s. XII. ex., l. I. II (ad c. 22) (A 2a ^{*** 2})	87
Sancti Audomari n. 716, VIII, s. XIII, l. I. II (A 2a ^{*** 3})	87
Sancti Floriani n. III, 8, s. XV, l. II, 23—25 (A 1b ¹⁰)	73
Sancti Galli bibl. n. 553, s. X. in., l. I. II, 1—6. 23—25 (A 1a)	60
Sancti Galli archivi coenob. n. 12, s. XII, l. I. II, 7—10 (A 1f)	78
Suerinensis, bibl. gentis Kade, nunc Berolinensis Ms. Theol. Oct. n. 162, s. XIII, l. I (A 5a)	102
Taurinensis F II, 10, s. XI, l. II, 1—10. 23—25. I (B 1b ^{**})	105. 106
Taurinensis F III, 15, s. XI, l. I (B 1b [*])	105
Taurinensis F IV, 12, s. X. ex., l. I. II, 1—6. 23—25. 7—22 (B 1b)	104. 105
Taurinensis F IV, 26, s. X, l. I. II, 1—6. 23—25. 7—22 (B 1a)	104
Traiectinus n. 390, s. XV, l. I (A 5b [*])	102
Traiectinus n. 394, s. XV, l. I (A 5b ^{**})	102
Trecensis n. 1, s. XIII. in., l. II, 1—6 (A 2c ^{4a})	98
Trevericus bibl. cath. n. 5, s. XII. in., l. I. II, 1—22 (A 1d)	77
Trevericus bibl. cath. n. 93a, s. XII, l. I (des. c. 26—30) (A 3 ^{***})	97. 98
Trevericus bibl. semin. episc. n. 36, s. XIII, l. I (A 3 [*])	97
Trevericus bibl. urbanae Cat. mss. 1151, Num. loc. 453, s. XIII, l. II, 1—6. Num. loc. 455, l. II, 7—10 (A 1b ⁵)	70
Trevericus bibl. urbanae Cat. mss. 1349, Num. loc. 91, s. XVI. in., l. I (A 3 ^{****})	98
Trevericus bibl. urbanae Cat. mss. 1376, Num. loc. 141, s. XVI. in., l. II, 1—6 (A 1b ^{5*})	70
Turicensis C, 10, i, s. X. ex., l. II, 7—25 (A 1b ²)	66—68
Vindobonensis n. 336, s. XIII. in., l. II, 11—25 (A 1b ^{4b})	70
Vindobonensis n. 339, s. XIII, l. II, 11—22 (A 1b ^{4*})	69
Vindobonensis n. 430, s. XI, l. II, 7—25 (A 1b ⁴)	69
Wirzburgensis Mp. th. f. 139, s. XII. in., l. I. II, 1—22 (A 1c)	73. 74

II. Vita Vedastis.

Atrebatensis n. 462, s. XIII (B 3a)	297. 298
Atrebatensis n. 869, s. XIV (B 3b)	298
Aurelianensis n. 331, s. XI. in. (A 2)	297
Berolinensis n. 122 (Phillipps. n. 1875), s. XIII (B 2b)	297
Carnotenus n. 27, s. XII. in. (A 1b)	297
Montepessulanus H. 55, s. VIII/IX (B 1)	297
Parisiensis n. 5304, s. XI (a c. 4) (A 3a)	297
Parisiensis n. 5306, s. XIV (A 3c)	297
Parisiensis n. 5308, s. XII (B 2a)	297

XII**CONSPECTUS CODICUM.**

	Pagg.
Parisiensis n. 5365, s. XII (A 3b)	297
Parisiensis n. 5595, s. XI (c. 1—4) (A 2*)	297
Parisiensis n. 12598, s. VIII. ex. (A 1a)	297

III. Vita Iohannis.

Parisiensis n. 5306, s. XIV (a c. 1) (A 2)	323
Parisiensis n. 11748, s. X (des. c. 1—4, c. 18—20) (A 1) . . .	323

VITAE COLUMBANI ABBATIS DISCIPULORUMQUE EIUS LIBRI II.

**Ecclesiae Gallicanae instituta eo magis aevo Mero-*^{*SS.R. Merov. IV, p. 1.}
5 *vingico senescere videbantur, quo populi decrepiti in deterius*
mutabantur mores, neque cupiditates humanas concilia epi-
scopive coercere valebant, sed inulta plerumque patiebantur
flagitia foedissima. Disciplina igitur ecclesiastica fere disso-
10 *luta erat, neque neglegentes timorem habebant neque studiosi*
incitabantur¹. Sedes episcopales senatoriis tantum nobiliori-
busque familiis patebant, pecunia data haud raro acquisitae
ab iis, qui ad ordinem quemlibet magis praeparati erant
quam ad ecclesiasticum. Episcopi igitur creati quam antea
15 *degerant continuabant vitam neque, sicut canonibus statutum*
erat, uxoribus semper abstinebant neque stupro flagitiisque
eiusmodi; clericos autem subditos exempli pessimi diligentis-
simos fuisse sectatores non est quod mireris. Sane honesti
quoque laudabilesque inter episcopos aevi illius reperiuntur,
20 *de re ecclesiastica optime meriti, sed minus idonei aut in-*
digni praevalabant, quorum pluris intererat fructus praebendae
capere, quam cura animarum fungi delictorumque coercitione.
'Neglegentia igitur praesulum religionis virtus paene abolita
habebatur'², atque vitae christianae exemplum imitandum
neque inter clericos neque inter laicos reperiebatur nisi per-
25 *raro. Res coenobialis eodem modo neglecta iacebat, ita ut*
ne Lerinum quidem monasterium illud celeberrimum quam
per longum temporis spatium obtinuerat conservasset auctori-
tatem, disciplina laxata regulari³. Litterarum liberalium
studium, quod ex urbibus Gallicanis decedere cum Gregorio
30 *Turonensi conquerebantur plerique⁴, vertente saeculo VI.*

1) *Columbani ep. II, MG. Ep. III, p. 180.*

2) *V. Columb. I, 5.*

3) *Ib. II, 1; cf. SS. R. Meroving. III, p. 434.*

4) *Greg., Praef.*

hist. Fr., SS. R. Merov. I, p. 81; cf. G. Kaufmann, 'Rhetorenschulen und Klosterschulen oder heidnische und christliche Cultur in Gallien während des 5. und 6. Jahrh.' (v. Raumer, 'Histor. Taschenbuch' 1869, p. 79).

nondum plane extinctum erat, sicut ex V. Desiderii episcopi Viennensis colligi licet¹, etsi componendi facultas paene exaruerat. Ecclesiae Gallicanae senescenti novus surculus insitus est mox late diffusus immigrantibus Scottis.

*p. 2. ² Columbano duce vel Columba² duodecim monachi³ 5 natione Scotti⁴, quae gens non tam legibus⁵ quam fidei christianae fervore reliquas tunc longe praestabat, viri admodum provecctae aetatis ex Hibernia profecti ad Britanniam Gallicam appulerunt, ibique paulisper remorati, tandem Gallias adire constituerunt ad mores hominum inquirendos, 10 ut si ingenia repperissent ad salutem recipiendam habilia, ibidem consisterent, sin aliter, ad vicinas nationes transirent⁶. Erat autem Columbanus in Lagenorum finibus natus, liberalibus litteris a pueritia usque ad virilem aetatem institutus,

1) Cf. SS. R. Merov. III, p. 620. Artes Romanorum urbanas inprimis 15 in Gallia meridiana diutius perdurasse monuit H. Zimmer, 'Über die Bedeutung des irischen Elements für die mittelalterliche Cultur' ('Preussische Jahrbücher' 1887, LIX, p. 27—59). 2) Utrouque nomine Ionas in V. Col. I, 2: Columbanus qui et Columba et I, 17: beatus igitur Columbanus, isdem Columba, alias modo hoc, modo illo utitur. 20 Sanctus ipse in epistulis suis nomen Columbae anteposuit, quod Ionas hebraice, Peristera graece reddidit (MG. Ep. III, p. 176) latineque immutavit in Palumbum (ib. p. 170), sed in una earum eaque vetustissima nomen convertitur (ib. p. 156) 'Bargoma vilis columba', i. e. Bariona filius Columbae, neque Ionas, ita ut pater ipse Columbae nomen 25 tulisse videatur, versusque qui ei iusto iure attribuentur (ib. p. 182) acrostichon efficiunt: Columbanus Hunaldo. Cum igitur non solum biographus, sed etiam sanctus ipse utrumque nomen adhibuerint, cumque hic Columba nuncupari nequeat nisi addito vocabulo iuniore, ut ab abbate Hyensi seniore distinguatur, neglectis recentiorum rebus novis, 30 nomen Columbani ante hos annos solum usitatum servare visum est et Funkio ('Zur Gesch. der alibritischen Kirche', 'Kirchengesch. Abhandl. uud Untersuch.' I, 430) et mihi. 3) E quibus solus notus est alter Columbanus, quem ex eodem genere unoque commeatu et nomine ex Hibernia processisse Ionas, V. Columb. I, 17, rettulit. Praeterea Scottos 35 nominavit e Fontanensibus monachis hos Comininum, Eunocum, Equonanium, dum quartum Gurganum genere Brittonem fuisse affirmat (c. 13). E sodalibus Columbani longe clarissimus Gallus ille est, cuius vitas Scr. rer. Merov. IV, p. 229—337. edidimus. Denique ipsius comites enumerandi sunt Autiernus (c. 11), Lua et Potentinus (c. 21), sive Scotti 40 erant, sive non. 4) Cf. Adami Gesta Hammab. eccl. pontif. IV, 10: Hyberniam Scotorum patriam, quae nunc Irland dicitur. 5) V. Columb. I, 2. 6) Ib. I, 4. Quaeritur, utrum vicinae nationes intellegendae sunt Alamanni alique pagani an Itali, sicut A. Hauck, 'Kirchengesch. Deutschlands' I, p. 263³, statuit. Certe Columbanus, 45 antequam Italiam adeundi consilium cepit (V. Columb. I, 25), 'gentes' se visitaturum voverat (MG. Ep. III, p. 167), cumque 'proximas nationes' Theudebertus ei ad praedicandum obtulisset (V. Columb. I, 27), ad conatum rediit, si forte 'gentes vicinas' convertere valeret, scilicet Alamannos.

i. e. grammatica, rhetorica, geometria, utque in sacrarum scripturarum scientia magis proficeret, relicto solo natali, Similis cuiusdam viri venerabilis scholas adierat¹; regularem autem monachorum disciplinam in monasterio didicerat quod
 5 in Ultonia situm Bangor appellatur apud Comgellum et abbatem et conditorem eiusdem. Is egregio discipulo, qui iugum Christi magna cum humilitate susceperat seque ipsum abnegando mortificationem corporis libenter perficiebat, non sine maestitia licentiam peregrinandi dederat primo denegatam
 10 comitesque itineris addiderat, duplici, nisi fallor, ratione ductus, scilicet ut aliorum utilitati consuleret neve proprii monasterii et regulae et familiae propagandae obsisteret. Egressi autem coloni, quamvis longe a matre remoti in extremo oceano sita, non minore tamen ipsam colebant pietate,
 15 'versiculos illos familiae Benchuir':

Benchuir bona regula,
 Recta atque divina,
 Stricta, sancta, sedula,
 Summa, iusta ac mira,

20 et infra:

Virgo valde fecunda
 Haec et mater intacta,
 Leta ac tremebunda,
 Verbo Dei subacta,

*reliquosque hymnos patrios concinentes, quos antiphonarium *p. 3.
 25 vetustissimi codicis Bobiensis servavit in aevum².

Scotti illi pro Christo salvatore peregrinantes nudos se facilius quam divites sermonem Domini posse complere existimabant, mundoque semel renuntiantes, simul et causas vitiorum et fomites iurgiorum amputaverant³. Sectabantur
 30 enim Domini exemplum illud⁴: Qui vult post me venire, abneget semet ipsum sibi, tollat crucem suam et sequatur me (Luc. 9, 23). Mortificationis amore ducti humilitatem perfectam omnes ostentabant mortemque perennem evitari non posse docebant nisi paenitentiae medicamentis⁵ eamque sa-

35 1) V. Columb. I, 3. 2) Sanctimoniales Eboriacenses sectae Columbianae adscriptae aeo Burgundofarae eandem communionis antiphonam canebant quae antiphonario Benchorensi continetur; cf. V. Columb. II, 16. Codicem Bobiensem antiphonarii illius arte photographica accuratissime expressum diligenter transcripsit emendavitque F. E. Warren, 'The
 40 Antiphonary of Bangor' ('Henry Bradshaw society', Londinii 1893. 1895, tom. IV. X), cuius operis parte priore fol. 30. 'Versiculi familiae Benchuir' continentur. 3) Columbani ep. II, MG. Ep. III, p. 163. 4) V. Columb. I, 6. 5) Ib. I, 5. 10.

ludem praedicabant, quocumque perveniebant. Columbanus cum gentes se visitaturum eisque evangelium praedicaturum vovisset¹, tamen salutem seri non posse intellexit nisi certis collocatis domiciliis. Manifestum enim erat peregrinantis praedicationem effectum promereri parum stabilem, quam-
 5 quam ea quae praedicabat proprio quoque exemplo confirmabat. Urbes autem, quae ad novas disciplinas propagandas hodie visitari solent, contemptiori huius mundi neque conveniebant neque propter episcopos patebant ex causis, de quibus infra disserendum est, sed deserti quies ei qui saeculo renuntiaverat
 10 aptius eligenda erat, ut exemplo et opere sectatores acquireret, nec ipsum rem fefellisse ex effectu colligi potest. Igitur in Burgundiam profectus peregrinationem suam interrupit atque in eremo Vosagi montis anno 591. cellula constructa² consedit, scilicet in castro olim diruto cui nomen erat Anagrates³ haud
 15 procul a finibus Suevorum, qui latrocinantes usque in ea loca progrediebantur⁴. Cibus in locis asperis ac scopulosis initio satis tenuis erat, scilicet cortices arborum herbaeque saltus et inprimis parvula illa poma, quae frutices rubique ferebant quaeque bullugas vulgo appellabant⁵; sed inopia maxima
 20 instante, piis peregrinatoribus vicini fideles alimenta necessaria equis vehentibus afferebant, velut Carantocus⁶ abbas monasterii Salicis et ipse alienigena, scilicet Britto⁷. Cum omnes parco cibo aut fame carnem voluptatesque contererent Deoque mortificata membra offerrent, tamen Columbanus ipse
 25 adhuc severiorem vitae rationem ingressus, diebus dominicis aliisque festis appropinquantibus, de media sodalium societate recedebat atque in secretam eremi specum se recipiebat ab Anagrate circa septem milia distantem, ut absque curis solus ieiunio orationique vacaret religionique se dederet; cum
 30 fratribus autem commercium per ministrum qui ipsum comitabatur Domoalem⁸ nomine exercebat. In saltibus aviis cum feris saepe congregiebatur neque vero vel rapaciores ei nocebant, sed qui prope specus quas frequentare solebat commorabantur ursi lupique ipsius iussus potius oboediebant⁹; ami-
 35 cissime enim cum bestiis silvestribus vixisse videtur, ad cuius imperium ferae avesque testante Chagnoaldo ministro discipuloque statim venerint, quas manu blandiens attractabat,

1) Columbani ep. IV, MG: Ep. III, p. 187. 2) Cf. V. Columb. I, 8: secessit a cellula. 3) Ib. I, 6. 4) Ib. I, 8. 5) Ib. I, 9; cf. 40 c. 27. 6) Ib. I, 7. 7) De eius nomine v. Zimmer apud A. Hauck, 'Kirchengesch. Deutschlands' I, 266^s. 8) V. Columb. I, 9. 9) Ib. I, 8. 27.

quique sciuros ex arduis arborum culminibus arcessere potuerit, quos collo imponebat aut sinu recipiebat¹.

Vita solitaria Scottorum piorum ubi in vicinia percrebruit, vulgus undique eo confluere coepit et inprimis aegri infirmique ob sanitatem recuperandam Columbanum frequentabant, qui orationibus suis omnes curasse dicitur². Cumque etiam monachorum societas in diem cresceret multitudinemque locus fere capere nequiret, sanctus ad monasterium construendum Luxovium³ castrum elegit circa octo milia ab Anagrate distans, locum scilicet opportuniorem, ubi aquae calidae cultu eximio constructae extabant, quae usque in hodiernum diem frequentantur. Novum monasterium vel nobilium liberi, contemptis honoribus pompaeque saeculi, undique petebant, tantusque factus est discipulorum concursus, qui cultui religionis se dedere desiderabant, ut unum monachorum collegium iam minime sufficeret. Quare loco aquis irriguo Columbanus alterum construxit monasterium Fontanas nomine mox adeo celebre, ut per 60 fratres⁴ agri colerentur. Utrumque cum iam unus gubernare nequiret, praepositos instituit religione conspicuos; ipse autem administrationi supremae invigilabat, modo hic modo illic versatus, regulamque ad disciplinam stabiliendam condidit, quae adhuc extat⁵.

Scotti illi piscatui insistebant in fluviis rivisque e Vosago decurrentibus Mosella, Brusca, Lignone, neque Columbanus eremum solito more et nonnumquam per 50 dies frequentans tenuem victum piscibus aliquo modo condire praetermittebat, occasione data⁶. Cum autem maior monachorum numerus in silvis aviis sustentari nequiret, solum incultum, caesis arboribus, a radicibus lapidibusque purgandum atque agriculturae aptandum erat. Quercus vetustas, immissis cuneis arietibusque, fratres in saltu magna vi partiebantur, ita ut mirarentur adstantes⁷. Manus, ne duro labore laederentur, Columbanus tegumentis operiebat, quae Galli wantos vocabant; calceamenta autem e corio facta ferebat cervino⁴ alioque. Terram fratres sarculo excolebant glebasque magno labore scindebant, ut arva semini futuro prae-
pararent⁴. Agri frumentarii quos prope monasteria instituebant saepibus muniti et fortasse paucis casulis instructi a Iona calmina appellantur, iisque vel nomina indita erant talia qualia Baniaritia⁷, Fredemungiacas⁴. Ad segetem metendam fratres ipsi duce Columbano se eo conferebant,

1) V. Columb. I, 17. 2) Ib. I, 7. 3) Ib. I, 10. 4) Ib. I, 17.

5) V. infra. 6) V. Columb. I, 11. 7) Ib. I, 15.

victum secum ferentes, neque semper feliciter messem cessisse exemplo monachi edocemur, qui digitum falce absciderat, ut non haereret, nisi parva retinente pelle. Novus ager si messium copiam locupletem dederat, soles assidui exoptandi erant, ne, emisso germine, in stipula messis periret, atque 5 Columbanus ipse labori suo non pepercit, ut seges quam celerrime horreis conderetur¹. Quod cum factum esset, messis in area a fratribus virga caedenda erat². Horreo cuique suis custos vel claviger praeerat³, eaque admodum referta esse opus erat, ut tanta multitudo pane aleretur. Monachi 10 autem vel laborantes angustius reficiebantur, nam duo panes paululumque cerevisiae sexaginta hominibus vix suffecissent, nisi more Domini sanctus illa oratione sua multiplicare potuisset⁴. Potus, ut dixi, cerevisia erat, artemque eam ex frumenti vel hordei suco decoquendi, adsumpta brace, Scotti 15 ex patria attulerant. Cura autem ministro refectorii vel cellerario mandata erat, isque hora refectionis ex vase quo ea condebatur tracto duciculo ampullam in cellarario replebat⁴. Operi rustico faciundo Columbanus in utroque monasterio per vices intererat et Luxovii et Fontanis. 20

Consederat autem in territorio Sequanorum, cuius caput erat Vesontio, atque in dioecesi Vesontionensi. Auctoritatis quam intra paucos annos vel apud nobilissimos sibi acquisierat testis est qui Vesontione tunc residebat dux Waldelenus nomine cum Flavia coniuge. Qui cum prole carerent, ad 25 ipsum se conferebant in desertum, ut precibus eius sibi succurreretur, neque intercessionem suam denegavit, ea condicione, ut Domino nasciturum consecrarent sibi ex lavacro suscipiendum eum traderent. Duos iam uxor filios peperit Donatum et Chramelenum, quorum alter in monasterio Luxoviensi 30 educatus sedi Vesontionensi episcopus postea praeerat, alter patre mortuo ducatum meruit. Uterque ad sancti regulam monasterium construxit, alter unum Palatium nomine in urbe episcopali, ubi et mater post mariti obitum monasterium puellarum condidit, alter alterum in saltu Iurensi ad Novi- 35 sonam fluviolum situm⁵. Ducalem igitur familiam adeo sibi

*p. 5. ⁵ devinxerat, ut sectatores studiosissimi ex ipsa sibi surgerent, neque vero ei qui sedem Vesontionensem tunc occupabat episcopo loci praesentia ipsius eodem modo accepta erat, totusque Burgundiae episcopatus prospero eius successu laetari 40

1) V. Columb. I, 13.

2) Ib. I, 12.

3) Ib. I, 17.

4) Ib. I, 16.

5) Ib. I, 14.

minime poterat. Tantum enim aberat, ut iurisdictioni dioecesanæ sese subiceret, ut contra propriis legibus viveret.

Scotti in Christum credentes, postquam episcopum primum a Caelestino papa a. 431. acceperunt Palladium¹, cum ecclesiam suam monasteriis conditis crescere vidissent, iisdem de propaganda fide christiana optime meritis principatum ecclesiasticum iam concessere, ita ut non solum in subdita monasteria dominarentur, sed etiam per totam provinciam acquisitam iurisdictionem ecclesiasticam exercerent. Cum igitur monachi officia cleri saecularis implerent, factum est, ut et ipsius honores ambirent. Monasterio principali presbyter et abbas praerat, qui humilitatis causa superiorem ordinem respuebat; munera autem illa quae ordini episcopali conveniebant, velut consecrationem altarium cetera, abbati subditi exequiebantur et monachi et episcopi². Monasteria deducta firmo necessitudinis vinculo cum matre coniuncta perstabant, totaque societas ecclesiastica praesidente abbate presbytero magnam familiam efficere videbatur. Tantum autem monachorum numerum monasteria illa nonnumquam capiebant, ut velut Bancorenses Walliae in septem turmas dispositi essent, quarum nulla minus 300 hominibus comprehēdisset; turmae a praepositis regebantur omnesque de labore manuum suarum vivere solebant³. Scotti cum consuetudini ecclesiae Gallicanae Romanaeque contraria multa gerebant, tum a moribus utriusque aliena tria maxime faciebant, nec pascha suo tempore celebrantes nec missas more solito comamque aliter tondentes. Galli enim Victorii Aquitani cursum paschalem in concilio Aurelianensi a. 541. sanxerant⁴ calculatoris illius scrupulosi, qui iussu Hilari archidiaconi a. 457. cyclum Aegyptiorum decemnovennalem Latinorum usui adaptare conatus erat⁵, leges utriusque partis ita inter se concilians: cum die dominico luna XV. primi mensis proveniente Graeci pascha celebrarent, Latini autem in subsequentem dominicum illud differrent, ita ut illi lunam XV—
XXI, hi XVI—XXII. observarent, ipse utrumque pascha adnotaverat, electioni papali decisionem totam reservans. Scotti cum Brittonibus utraque ratione improbata pascha a luna XIV. usque ad XX. celebrabant, cumque in aequinoctio

1) Prosperi Chron., Auct. antiq. IX, p. 473. Cf. W. Levison, 'Bischof Germanus von Auxerre', 'N. Arch.' XXIX, p. 98. 167. 2) Beda, H. eccl. III, 4. 3) Ib. II, 2. 4) Concilia ed. Maassen I, 87. 5) De quaestione paschali in annalibus nostris plenius disserui ('Die Einführung des griechischen Paschalritus im Abendlande', 'N. Arch.' IX, 101 sqq.).

vernali etiam tunc haerent Caesariano, dominicum paschalem non admittebant ante diem 25. Martii, aestimantes se in hac observatione sancti ac laude digni patris Anatolii scripta secutos esse¹; Anatolii vero nitebantur non libro genuino, sed falso, quem sectator quidam eorum ad doctrinam domesticam confirmandam finxerat². Ab adversariis id maxime 5
ipsis crimini dabatur, quod luna XIV. cum Iudaeis pascha celebrarent; cum autem resurrectionem dominicam semper observarent neque lunam XIV. approbarent nisi dominico die proveniente, ab imperitis tantum pro quartodecimanis 10
haberi poterant iustoque iure huic opinioni iam Beda contraxerat³. Ad diem paschalem computandum cyclo LXXXIV annorum utebantur, qui ante Victorium apud Latinos in usu fuerat, legesque in quibus haerebant paschales Romae a. 312—342. vigerant. Missarum sollemnia in- 15
simulabantur multiplicatione orationum vel collectarum celebrare⁴. Missalia quae extant originis Hibernicae, scilicet Stowense aliaque, ritum missae repraesentant eundem, qui ante Gregorium M. etiam Romae observatus est⁵. Denique, 20
ut alia praetermittam, Scotti capitis comam aliter tondebant, alium characterem exprimentes⁶. Capillus enim eorum ab aure ad aurem per frontem in coronae modum incisus erat, per occipitium autem intonsus dependebat⁷, ita ut in frontis quidem superficie coronae videretur speciem praeferre, sed in cervice ea decurtata esset⁸. Tonsura haec ab adversariis 25
Simoniaca appellabatur, qui ipsi coronam exemplo spineae illius Domini in capite portabant. In universum ecclesia Scottorum in eo statu perseveraverat, quem ecclesia Romana saeculo IV. ineunte obtinuerat, eaeque quae postea in hanc introductae erant consuetudines omnes ipsos fugerant in 30
extremo oceani sitos⁹.

Potestati ordinis episcopi dioecesani Columbanus se omnino subtraxerat, ita ut altare in monasterio Luxoviensi episcopus Scottus Aidus¹⁰ nomine consecrasset. Diversa

1) Beda, H. eccl. III, 3. 2) Librum Anatholi de ratione paschali spurium edidi 'Studien zur christlich-mittelalterlichen Chronologie' p. 311 sqq. 3) Beda, H. eccl. III, 4. 4) V. Columb. II, 9. 5) Cf. C. Schöll, 'Keltische Kirche' (Herzog, 'Realencyklop.' VIII, 352²), quam dissertationem a. 1901. retractavit H. Zimmer (ib. X, 204³ sqq.); F. Probst, 'Die abendländische Messe vom 5.—8. Jahrh.', Monasterii 1896, p. 34 sqq. 40
6) V. Columb. II, 9. 7) Ducange s. v. 'tonsura'. 8) Beda, H. eccl. V, 21. 9) Ita recte Zimmer l. l. p. 35. 10) Cf. Columb. epist. IV. (MG. Ep. III, 167). Aidus, quem Scottum fuisse primus, quoad sciam, perspexit A. Hauck, 'Kirchengeschichte Deutschlands' I, 266², idem for-

autem paschatis celebratione tota dioecesis quam maxime perturbabatur. Plerumque Scotti resurrectionem dominicam iam septimana ante celebraverant, quam episcopus Gallicanus cum suis subsequeretur, nonnumquam utraque pars mense
 5 integro disiuncta erat. Magnum autem odium iis annis Scotti subibant, quibus Victorii sectatores propter lunam quartam decimam in diem dominicum subsequentem pascha distulerant; tunc enim septem diebus illud anticipantes oculis adversariorum videbantur esse quartodecimani. Id anno 600.
 10 p. Chr. accidit, quo Scottis d. 3. Aprilis l. XVIII, Gallis autem d. 10. Aprilis l. XXI. pascha celebrandum erat. Episcopi cum quartodecimanos deprehendisse sibi viderentur, convenerunt sententiamque unanimam dixerunt: 'Cum Iudaeis facere pascha non debemus'. Columbanus autem illam fri-
 15 volam inpolitamque iudicans, Candidum rectorem patrimonii sedis apostolicae ex a. 595. in Galliis versantem primo adisse videtur, sed responsum minus favorabile accepit, scilicet temporis antiquitate roborata mutari non posse. Iam totam causam ad Gregorium papam detulit¹, 'Petri cathedram
 20 apostoli et clavicularii legitime insidentem', ut ipsius sententia aut excusaretur aut damnaretur schismaticus ille Victorius, non receptus ab Hibernicis antiquis philosophis et sapientissimis componendi calculi computariis. Ipsius paschale Romae quidem iam diu abolitum erat, sed quem
 25 tunc ibi adhibebant cycli Dionysii Exigui eo magis distabat a vetere Scottorum supputatione. Columbanus luna XXI. et XXII. contendit pascha non esse, Anatolii allegans de pascha opus, utque Victorium eo magis refelleret, per librum qui in Galliis tunc circumferebatur dogmatis probavit, resur-
 30 rectionem dominicam ante aequinoctium vernum celebrandam non esse; ignoravit autem de ipso aequinoctio utramque discrepare partem, cumque adversarii Nicaenum acceperant,

tasse est, cuius memoria fastis Luxoviensibus Martyrologii Hieronymiani illata est (cod. Eptern.): II. Non. Ian. Aedui episcopi (cf. 'N. Arch.'
 35 XXIV, p. 311). Aedeus appellabatur abbas Benchorensis tertius; cf. Antiphon. Benchor. (F. E. Warren l. l. tom. IV): Domnum ornavit (scil. Christus) Aedeum. 1) Epistula Columbani ad Gregorium (ed. W. Gundlach, MG. Ep. III, 156 sqq.) anno data est, quo pascha Scottorum cum luna XIV. cycli Victoriani conveniebat, id quod post
 40 a. 595. annis tantum 600. et 603. accidit, cumque ex epistula insequenti intellegatur, eandem quaestionem triennio ante ventilatam esse, cumque haec a. 603. conscripta sit, illam a. 600. attribuendam esse patet. Etiam A. Hauck, 'Kirchengesch. Deutschlands' I, p. 601³, ab hoc anno longius dissentire iam noluit, postquam epistolam a. 597. aut 598. scriptam esse
 45 olim censuit (ib. p. 584²).

scilicet diem 21. Martii, eos opinabatur resurrectionem ante passionem celebrare, quam item die 25. Martii factam esse tradebant. Gravissimos igitur errores in cyclo Victorii deprehendisse sibi visus est, ipseque mirabatur schismatica illa a papa non iam diu esse rasa. Praeterea in episcopis illis Gallicanis contraria canonibus haud pauca offenderat. Multi inter eos reperiabantur, qui contra canones quaestus causa ordinati erant simoniaci, alique, qui in diaconatu cum
 *p. 7. uxoribus quas antea habuerant, — clientelas *eas vocitabat, — adulterium commiserant. Magistri Hibernici, e quibus 10 Gildam protulit, de eiusmodi delictis satis severe iudicaverant, ipsique dubium erat, quin cum talibus episcopis communicandum esset. Tantam autem auctoritatem per Gallias iam comparaverat, ut vel istorum nonnulli conscientias suas peregrino illi aperuissent, interrogantes, utrum post talia delicta 15 iam episcopi esse possent annon, ipseque et hanc quaestionem papae diiudicandam proposuit. Tertio, quid de monachis faciendum esset, eundem interrogavit, qui perfectionis vitae desiderio accensi, neglectis votis suis, primae conversionis loca relinquerent et invitis abbatibus, fervore cogente, aut 20 lassarentur aut ad deserta confugerent. Tepori igitur episcopatus Gallicani suorum ardorem opposuit, quem iam vix solus coercere poterat.

Uterque cyclus paschalis anno 603. denuo ita inter se discrepabat, ut Gallis dies 7. Aprilis luna XXI. paschalis 25 esset, cum Scotti die 31. Martii luna XVIII. cycli LXXXIV annorum, Victoriani autem ipsa luna XIV. cum Iudaeis pascha celebrarent. Qua de causa episcopi in unum congregati, de fidei et bonorum operum veritate tractaturi et de consuetudine diversa iudicio iudicaturi erant. Constat 30 autem inter omnes, synodum illam fuisse Cabillonensem a. 603. celebratam¹, eandem scilicet, in qua Desiderius episcopus Viennensis de stupro condemnatus est. Columbanus ipse comparere non ausus, ne forte contenderet praesens, litteras² ad episcopos presbyterosque sua causa congregatos 35 misit, in quibus tomum responsionis ante triennium scriptum inclusit, quo demonstraverat omnes totius occidentis ecclesias consentire, resurrectionem ante passionem fieri non debere³

1) SS. R. Merov. III, 620; cf. Hertel, 'Anmerkung zur Gesch. Columba's' ('Zeitschr. f. Kirchengesch.' III, 145 sqq.); 'N. Arch.' IX, 146; W. Gundlach, 'N. Arch.' XV, 510; Hauck l. l. p. 601³. 2) MG. Ep. III, 160. 3) Idem in epistula ad Gregorium demonstraverat (p. 157, l. 15) eodem fere quo responsio tempore conscripta.

neque ante aequinoctium neque ultra lunam XX. pascha celebrandum esse. Praeterea traditionem suam papae per tres tomos exposuerat brevemque libellum eadem de re ad Arigium modo scripserat episcoporum illorum principem, qui paulo ante sedem Lugdunensem nactus erat¹. Calculo LXXXIV annorum Anatolioque suo pertinaciter maiorem fidem attribuit quam Victorio illi nuper dubie scribenti et, ubi necesse erat, nihil definienti, fiduciam vero non adeo magnam habuisse videtur, ut adversariorum animos converteret, nam contentionem iam omnino evitare voluit, idque solum petiit, ut sibi, qui diversitatis auctor non esset, in silvis illis silere et vivere liceret iuxta ossa 17 fratrum defunctorum, sicut per 12 annos ibidem vixisset. Ex his verbis colligi licet, a. 591. Vosagi saltum adisse veteranos pauperes et peregrinos senes illos, sicut se suosque ipse appellavit. Metuens, ne in sua opinione perseverantes Scotti expellerentur ex deserto illo, utramque traditionem bonam esse posse iam non omnino denegavit totisque viribus conventioni pacificae instituit: 'unius enim sumus corporis commembra, sive Galli sive Britanni sive Iberi sive quaeque gentes'. Attamen iudicibus suis haudquaquam pepercit. Tantam ecclesiae Gallicanae corruptionem deprehenderat, ut ipse exoptaret, ut episcopi saepius convenirent, ut negligentes timore haberent studiosisque incitarentur. Deo autem gratias egit, ut vel sua causa synodus effecta esset, etsi non tam de paschatis negotio, quod iam diu ventilatum esset diuque a diversis auctoribus iudicatum, tractari voluit quam de universis observationibus canonicis, a multis, quod gravius esset, depravatis.

Synodus iterum sententiam dixit Scottis contrariam iterumque Columbanus ad sedem apostolicam appellare constituit, sed 'tumultuosis gentium interiacentium seditionibus' aliquamdiu impeditus est. In Italia enim Langobardis Romani bellum inferentes devicti sunt, hostesque una cum Sclavis iam ad obsidionem urbis Romae perrexerant, cum Gregorius papa occurrens precibus eos amovit, tributoque imposito abscesserunt². Pax a. 603, mense Nov., inter utramque partem facta est, de qua Agilulfo regi papa gratias rettulit³. Interim semel et bis tabellarii a Columbano

1) Noli Arigium episcopum Lugdunensem, ad cuius decessorem a. 602, m. Nov., Gregorius papa litteras dederat (Jaffé, Reg. n. 1872³), cum Vapincensi confundere; cf. Hertel, 'Zeitschr. für Kirchengesch.' III, p. 145 sqq.; 'N. Arch.' IX, p. 146. 2) Contin. Prosperi Havn., Auct. antiq. IX, p. 339; Paulus, Hist. Langob. IV, 28. 3) Jaffé n. 1925².

missi ad Gregorium pervenire nequiverant, mortuoque demum ipso, ad successorem a. 604. litteras dare contigit ita incipientes: Iam diu omnes (scr. vos¹⁾ sedi apostolicae praesidentes dulcissimos omnibus praesules fidelibus ac merito apostolici honoris reverendissimos patres visitare spiritu et consolari cupiens, nunc usque votis — satisfacere non potui. Ne eadem iteraret, epistulas priores Gregorio non traditas successori examinandas Columbanus obtulit una cum epistula ad episcoporum Gallicanorum synodum data. Tumultuantibus potius quam ratiocinantibus adversariis, auctoritatis papalis sententiam ambivit, ut sibi laborantibus subveniret seniorumque suorum traditionem confirmaret, ut ritum paschae, sicut acceperant, iudicante eodem observare possent in peregrinatione sua. Contendit autem in patria se vivere in desertis sedentes neque ulla Gallorum regulas recipientes, nullique molesti regulas seniorum suorum observantes perturbari nolebant. Salva igitur ecclesiasticae pace unitatis iam inter Gallos degere desiderabant, id quod etiam ab ipsis episcopis Columbanus in epistula praecedente petiverat². Denique actis concilii Constantinopolitani II. inititur, ut suis legibus, sicut a patribus edoctae essent, vivere liceret ecclesiis in barbaris gentibus constitutis, etsi de suis legibus nihil ibidem legitur³, nimiumque arroganter ad canonem illum papam delegavit, quasi barbari fuissent episcopi Gallicani una cum Victorio suo.

Denique a. 607. Scotti tertio luna XIV. cycli Victoriani, die scilicet 16. Aprilis, pascha celebrabant, Galli autem insequenti die dominico. Episcopi synodis celebratis contra peregrinos a conprovincialium moribus desciscentes eo usque haud multum effecerant, nisi fallor, eo quod praesidio regis

1) Scilicet diu vos pro diu omnes (= omnes); cf. MG., Ep. III, p. 165, l. 22: ad vos, ut dixi, apostolicos patres. Intelleguntur sedi apostolicae praesidentes et Gregorius et successor ipsius atque 'diu' ad illius tempus referendum est. 2) Confer p. 165, l. 27. cum p. 162, l. 21. Epistulam III. ad Bonifacium IV. a. 609/610. datam esse maluit quam ad Sabirianum, Hauck, 'Kirchengesch.' I, 601³, viz recte. Cum enim in ipsa Columbanus causam apud sedem apostolicam persecutus sit Gregorio sedente inceptam, cumque epistulas sedi apostolicae tunc tradiderit, quas illi antea portitoribus impeditis tradere nequiverat, cum denique quae illi scripserat ea iterare noluerit, de alio atque eo qui illi ipsi proximus successerat papa mea quidem opinione cogitare viz licet. 3) Canones gr.: κατὰ τὴν κρατήσανσαν συνήθειαν παρὰ τῶν πατέρων; lat.: secundum patrum quae servata est consuetudinem (Mansi, Conc. III, 559); cf. Maassen, 'Gesch. d. Quellen d. canonischen Rechts' I, 944: secundum hanc quae apud patres consuetudo optinuit.

illi fruebantur. Theudericus¹ enim rex Burgundiae tantum
 aberat, ut viro sancto iniurias inferens iram Dei provocaret,
 ut contra frequenter ipsum visitans orationes eius humiliter
 ambiret. Ipso enim intercedente in regnum caelorum intrare
 5 cogitabat, quam maxime gratulatus, tam efficacem servum
 Dei in finibus suis consedissee. Interim vitam angelicam
 minime degerat, peccatisque contractis haud paucis, de salute
 sua paene desperare poterat. Inde ex quarto decimo aetatis
 anno quattuor e concubinis filios genuerat ultimumque a. 606/7.
 10 p. Chr. Columbanus regem se frequentantem luxuriae vehe-
 mentissime increpabat, admonens, ut legitimo potius coniugio
 contracto ex honorabili regina liberos procrearet. Discipulus
 magistri praeceptis obtemperans se id facturum esse promisit
 promissisque stetit, nam Ermenbergam, filiam Betterici regis
 15 Wisigothorum, mox in matrimonium duxit². Regina legitima
 in palatium introducta, ea quam Brunechildis avia et
 Teudila soror apud regem eo usque obtinuerant auctoritas
 periclitabatur, quare utraque ipsam invisam reddere laborabat.
 Praeterea quam Columbanus habebat vis frangenda erat, ne
 20 rex amplius secundis auribus acciperet monitus *salutares. *p. 9.
 Sanctus autem ipse adversariorum labores totis viribus pro-
 movebat, importunissimum in genus regium passim se gerens.
 Filios enim regis a Brunechilde productos benedicere noluit,
 quasi e lupanaribus emersissent. Unde commota regina im-
 25 peravit, ne monachis extra monasterium iter pateret neve
 subsidiis a vicinis relevarentur. Quod ut tolleretur mandatum,
 Columbanus ad regem apud Spissiam villam publicam resi-
 dentem se contulit neque vero ullam eius hospitalitatem
 accepit, sed contemptor gratiae regiae extitit. Nihilominus
 30 rex praesagiis quibusdam futuri periculi commotus sanctum
 ipsum cum avia visitavit, veniam petiturus. Sed mox neglectis
 votis suis ad vitam priorem rediit, annoque post (a. 607/8)
 Ermenbergam thesauris spoliata in Hispanias remisit.
 Quibus auditis, Columbanus litteras minarum verbis plenas
 35 ad regem dedit, excommunicationem comminatus, si peccata
 emendare differret.

Interim diversa paschatis celebratione ecclesiae Galli-
 canae status adeo perturbabatur, ut videndum esset, ne quid
 res publica detrimenti caperet, cumque ab episcopis Colum-
 40 banus iam delatus esset, tamquam ab ecclesiae Gallicanae
 moribus descisceret, rex ipse Luxovium proficisci constituit,
 ut religionem ipsius examinaret. Monasterium visitaturus

1) V. Columb. I, 18. 2) Fred. IV, 30.

iam refectarium ingressus erat, cum terribilibus sancti dictis ad redeundum commotus est. Periculum imminens ut averteret sibi que consuleret, augurem nefastum ea qua venerat via remeare maluisset, nisi ille pertinaciter restitisset, numquam sua sponte monasterio se egressurum esse spondens. 5 Maturo igitur consilio sententia dicenda erat, ne in auctorem illa recideret, et interim in oppidum Vesontionense ad exulandum sanctum perducere visum est. Comitabatur autem ipsum minister cuius supra memini Domoalis. Cum nullis ibi custodiis circumdaretur molestiamque nullam a quoquam 10 pateretur, cumque montem ascendens, viam ad monasterium redeundi a nullo impediri videret, urbe relicta domum rediit. Quod cum Theudericus atque Brunechildis audissent, missa militum cohorte eum in exilium revocari iusserunt, illisque infecta re redeuntibus, alios miserunt, qui eum ex regno 15 pulsum in patriam dirigerent. Custodibus instantissime precantibus, ut inde recederet, ipse immobilis persistebat, se numquam discessurum testatus, nisi vi abstraheretur. Illi gemino vallati periculo, cum dicto non parentes mortis periculum incurrerent sanctoque vim inferre vererentur, ad ipsius 20 genua provoluti, veniam petebant, quibus regis imperio obtemperandum esset. Tunc demum sanctus, ne ministris periculum faceret, severitatem suam remisit, cunctisque evulantibus atque maerentibus, e monasterio cessit. Ex fratribus ii soli eum sequi permissi sunt, qui in Britannis nati erant; 25 reliquos in Galliis ortos rex remanere iusserat. Is igitur iure suo utebatur, ut qui pacem publicam turbassent sibi que molestias contraxissent peregrinos e finibus suis removeret. Anno vicesimo, postquam in deserto Vosagi saltus consedit, i. e. a. 610. p. Chr., Columbanus custodibus regis comi- 30 tantibus ad Namnetensem deductus est portum, quo naves Hibernicae appellari solebant. Iter primo terrestre faciebant per Vesontionem, Avallonem, Autissiodorum urbes, deinde ad alteram viam declinantes apud Nivernensem urbem scapham conscenderunt Ligerimque navigantes Aurelianos et Turonos 35 attigerunt, antequam quo tendebant portum ceperunt. Navale iter fortasse praeferendum erat, quo magis sanctus a vulgo separaretur; gravissimas enim iniurias in regem spargere solebat¹ tristeque praesagium de eo pervulgabat, scilicet intra triennium (613. p. Chr.) ipsius regnum perituum atque 40 Chlotharium dominaturum esse². Itaque custodibus ante-

1) Qua de causa rediret, interrogatus, respondisse fertur: 'Canis me Theudericus meis a fratribus abegit'; cf. V. Columb. I, 22. 2) V. Columb. I, 20. 22.

cedentibus ac subsequenteribus Columbanus ad Nivernensem urbem advenerat, iussuque regis aditu quoque ecclesiarum prohibebatur, ne tranquillum turbaret. Victus cotidianus ei publice non praebebatur, sed ipse eum quo poterat modo sibi
 5 comparare coactus erat. Episcopi alique misericordia commoti res quibus indigebat ei libenter offerebant, cumque Namnetis positus penuriam pateretur, Procula matrona alteraque Doda nomine ei permultos modios vini, frumenti, braces miserunt. Sophronius autem loci episcopus se a mu-
 10 neribus dandis abstinuit neque commutando ei quicquam tradidit; habebat enim cum Theudoaldo comite a rege mandatum, ut adveniente navi Hibernica traiectui eius consulerent¹.

Columbano abducto, fratres Luxovii relictis gubernaculo
 15 omnino carebant, cum ne alteri quidem curam monasterii committendi magistro occasio data esset, antequam abscederet. Verebatur autem, ne se absente monachi a prisco Scottorum ritu alienarentur. Namnetis demum constitutus, dum navis expectatur, otium litteras ad fratres dandi nactus est, quae
 20 adhuc supersunt² historiaeque Columbani lumen clarius afferunt. Persecutionem quam patiebatur ipse confessus est 'propter verbum' exortam esse periculaque etiam domi relictis imminere discordia paschali mota; pax enim cum adversariis nondum facta erat insidiasque ab eis perpetuo metuebat,
 25 suis iam infirmioribus factis. Itaque vix dubium esse potest, quin Columbanus propter diversam paschatis supputationem episcopis Gallicanis insidiantibus e Theuderici regno expulsus sit. Ex eadem epistula colligi licet, ipsos monachos in binas partes divisos esse unamque rebellem ad adversarios declinasse,
 30 unde plus, inquit, nobis nocuerunt, qui apud nos unanimis non fuerunt. Rebelles foras exire iussit solosque oboedientes heredes voluit esse. Imperium Athalae vero sequaci suo tradidit, cui reliquos oboedire iussit; quod si ipsum subsequi ille mallet, Waldelenum designavit praepositum. Sin a per-
 35 fectionis norma se magis removerent quam ante neque Athala congregationi gubernandae sufficeret, fratres omnes, vel eos qui ipsum in viciniam Brittonum secuti essent, loco illo relicto, in opportuniorem convenire permisit simulque qui eis praesset eum interim elegere, summam sibi reservans pote-
 40 statem, si sua iterum usus esset voluntate. Inprimis unitati studendum erat regulaeque firmitas retinenda, ne

1) V. Columb. I, 23.

2) MG. Ep. III, 166.

votorum diversitas profectui noceret, omnesque, quamvis multi essent, ad eum delegavit, qui Deo iuxta altare serviturus esset ab Aido episcopo benedictum. Causam propriae ruinae iam perspexit eam fuisse, quod omnes adjuvare voluisset vel invitos, unde undique impugnatus esset; successorem voluit prudentiorem se diversitatis morum qualitatumve hominum rationem habiturum, cum non omnia omnibus convenire monita didicisset: esto, inquit, multiplex ad curam eorum, qui tibi oboedierint. Cavit igitur, ne quo una eademque ratione omnes tractaverat errore eodem successores implicarentur. Loca autem si placerent, ut in mille milia fratres crescerent, vehementissime exoptavit.

Scribenti illi nuntius supervenit navem paratam esse narrans, qua invitus in Hiberniam reportaretur. Navis quaedam, quae Scottorum merces advexerat, omnem ipsius suppellectilem comitesque receperat; undis vero ad litus reiecta per triduum ibi detinebatur neque vela in altum dare poterat, priusquam nauta quae ad sanctum pertinebant res exposuisset¹. Is in hospitium suum iam rediens, nullo obstante, paulo post ad Chlotharium Neustrasiorum regem transiit. Custodes autem sibi gratulabantur potentissimum illum Dei servum illaesum evasisse, diuque iam fugam eius expectaverant, id quod ipse testatus est²: Si, inquit, fugero, nullus vetat custos; nam hoc videntur velle, ut ego fugiam.

Columbanus peregrinationem suam iterum suscipiens neque in Chlotharii regno consistere volens, castigatis quos in aula regia deprehenderat erroribus, commeatum a rege petiit, ut ad Theudebertum perduceretur. Expulsus primo gentes visitare eisque evangelium praedicare desideraverat, sed de earum tepore certior factus consilium illud paene abiecerat³; tunc in Italiam transcendere cupiebat, quo papam consulturus iam diu abiisset, nisi corporis infirmitas et cura contubernalium suorum ipsum retinisset⁴. Iter per Parisios faciens in oppido Meldensi et in villa Vulciaco domus nobilissimas adeo sibi fideique suae devinciebat, ut non solum magnis honoribus ipsum reciperent, sed etiam liberos ei ad benedicendum offerrent, qui postea novis conditis monasteriis doctrinam regulamque eius et ipsi propagaverunt. Theudebertus rex, ad quem post eius abitum multi iam fratres Luxovio se contulerant, et loca opportuna ad consistendum et nationes proximas ad praedicandum ei ob-

1) V. Columb. I, 23. 2) Columbani epistula l. l. p. 169. 3) Ib. p. 167.

4) Ib. p. 159.

tulit. Quare Columbanus permotus, mutato consilio, peregrinationem suam iterum interrumpere constituit, si forte 'in cordibus gentium vicinarum fidem serere valeret'¹. Elegit oppidum vetustum, olim vero dirutum, cui Brigantia nomen erat, quod ad lacum eiusdem nominis situm binas tangebatur vias celeberrimas. Exinde Alamannis pagani fides christiana praedicari coepta est.

Rhenum fluvium navigans per urbem Magontiacum profectus est, ubi Lesio episcopus alimentis eum instruxit. Denique ad locum quem elegerat appulit, sed ille minime placebat, quamquam ob fidem in gentibus serendam paulisper ibi se commoraturum esse spondit. Suevi qui ibi habitabant pagani et nomine tenus christiani simul omnes deo suo Wodano ita sacrificare solebant, ut vas magnum cerevisia plenum in medio positum esset. Columbanus cum agros eorum perlustrans sacrificantes deprehendisset, ligamina vasis dissolvi cerevisiamque profluere iussit; barbari autem evangelicis eius dictis castigati multi tunc ad fidem christianam conversi sunt alique qui baptizati iam erant ipsius monitis superstitionibus se abstinuerunt¹. Victu necessario monachi Scotti egentes per triduum avibus vescebantur, quarto autem die episcopus quidam vicinus frumenti copiam eis misit. Cellulam quam sibi construxerat Columbanus more suo certis temporibus relinquebat, desertumque adiens, sub scopulo quodam delitescere, comitante ministro suo, quo munere Chagnoaldus tunc fungebatur. Ibi ieiunio corpus conficiens cibum sumpsit poma illa silvestria, de quibus dixi.

Prope Brigantiam Columbanus vix per biennium restitit. Cum apud Chlotharium versaretur, lis inter Theudericum et Theudebertum a. 610/1. exorta est atque uterque Chlotharii societatem ambisse videtur². Anno insequenti, antequam ad pugnam ventum est, Columbanus ad Theudebertum accessit suavitque, ut sua sponte clericus fieret, ne et regnum et vitam aeternam perderet. Quod consilium sane inauditum regi et circumstantibus risum movit; non enim Merovingorum fuerat, regno dimisso, ultro vestem mutare. Bellum igitur prope Tullum a. 612. mense Maio commissum est alterumque apud Tulbiacense castrum; in utroque Theudebertus superatus fugam iniit, sed captus et clericatum et mortem subiit³. Denique mortuo Theudero Chlotharius a. 613. trium regnorum monarchia potitus est, sicut Columbanus praedixerat.

1) V. Columb. I, 27. 2) Ib. I, 24; cf. Fred. IV, 37. 3) V. Columb. I, 28; cf. Fred. IV, 38.

Hic post cladem Theudeberti, i. e. a. 612, cum Theuderico Brigantia urbs cessisset, relictā Gallia Germanique in Italiam ingressus erat. Cum Alamannorum terra ei displiceret, primo Winidorum vel Sclavorum fines adire cogitaverat¹, ut evangelium praedicaret viamque veritatis errantibus monstraret, sed visione commotus, iterum ad Italiam animum converterat, expectansque, donec aditus pateret, consilium quod ceperat iam executus est. In regnum gentis Langobardorum ingressum eum Agilulfus rex non solum honorifice recepit, sed etiam optione affectit, quocumque in loco voluit, intra Italiae fines habitandi. Erat quidem rex fidei Arianæ adductus, etsi filium Adalwaldum instante Theudelinda uxore more catholico baptizari consenserat². Mediolani, ubi tunc residebat, etiam Columbanus primo constitit, ut adversarios

*p. 12. *fidei catholicae impugnaret, scilicet et Arianos haereticos, contra quos libellum 'florenti scientia' edidit³, et papam ipsum.*

De damnatione trium capitulorum, scilicet epistolae Ibae episcopi Edesseni ad Marim Persam scriptae, Theodori episcopi Mopsuesteni cum scriptis eius, scriptorum Theodoret⁴ episcopi Cyrensis, in ipsa ecclesia catholica schisma exortum erat. Instante Iustiniano imperatore et in synodo Constantinopolitana V. a. 553. et a Vigilio papa illa damnata erant, licet auctores eorum per concilium Chalcedonense a. 451. in ecclesiam recepti essent. Attamen cum complures Italiae superioris ecclesiae tum maxime Aquileienses huius concilii auctoritatem imminui non passi damnationi non consenserunt et a communione damnantium se abstinerunt⁵. Cum tanta eo certamine confusio in ecclesiam Italicam irrepsisset, ut utra pars eligenda esset multi ignorarent, Gregorius M. summis viribus laborans, ut abstinentes ad communionem compelleret, Constantium episcopum Mediolanensem a. 598. obligasse videtur, ut facta cautione damnationi consentiret, cum subito tres suffraganei cum ipsa Theudelinda regina ab ipsius communione recesserunt⁶. Auctoritas ecclesiae catholicae hac dissensione ita imminuta est, ut Constantio defuncto Langobardi proprium candidatum Arianum a. 600. eligerent soloque Gregorii interventu a Mediolanensibus catholicis

1) V. Columb. I, 27. 2) Cf. Greg. ep. a. 603 (Jaffé, Reg. 1925²); Paulus, H. Langob. IV, 27. 3) V. Columb. I, 30. 4) Cf. Harnack, 'Lehrbuch der Dogmengesch.' II, 399². 5) Suggestio episcoporum Istriensium provinciarum a. 591, Gregorii M. Registr. I, p. 18. 6) Greg. Reg. IV, 2—4; Jaffé n. 1273—1275².

electus Deus dedit episcopus ordinaretur¹. Inter defensores
trium capitulorum spargebatur, haereticos illos antiquos,
scilicet Eutychen, Nestorium, Dioscorum, a Vigilio in synodo
quam dixi Constantinopolitana receptos esse. Sedi igitur
5 apostolicae tuitio haereticorum imputabatur eorum, qui ana-
themati subiciendi fuissent. Columbanus Italiam adiens
paene in primo ingressu litteris admonitus erat, ut papam
caveret in Nestorii sectam collapsam. Quod ut attonitus
primo minime credidit, ita re accuratius considerata postea
10 veritatem diligentius explorare constituit responsumque com-
ponens papae ad relegendum ac concertandum misit. Omnes
enim Hiberi solam evangelicam et apostolicam doctrinam
admittere sibi videbantur atque in eo multum gloriari solebant,
nullum haereticum, nullum Iudaeum, nullum schismaticum
15 inter se fuisse, sed fidem catholicam, sicut ab apostolorum
successoribus tradita esset, ita ab ipsis ut Petri et Pauli
discipulis inconcussam teneri. Praeterea rex ipse Lango-
bardorum una cum regina Columbanum rogaverat, ut ad
papam causam deferret, ut schisma tolleretur totaque ecclesia
20 catholica quam celerrime in unum cogeretur. Agilulfum
fortasse diutinae discordiae taedebat aut ad fidem catholicam
iam propensior factus erat, postquam haeresim Arianam
reges Langobardorum eo usque firmaverunt; dixisse enim
fertur, si certum sciret, se et ipsum crediturum esse. Colum-
25 banus peregrinus iam Bonifacium papam epistula data in
arma suscitare conabatur, ut vigilaret, omni postposita se-
curitate, causamque schismatis cultello S. Petri, id est vera
in synodo fidei professione, incidi voluit. Ipse enim totus
ad partem adversam transierat eosque laudavit qui papae
30 resisterent neque cum ipso communicarent iuniores; filios
contendit in caput conversos esse, si veru essent ea quae
vulgarentur, papam autem in caudam. Ei maiorem auctori-
tatem vindicare noluit, dissentiente se ipso; suam autem
opinionem solam veritati respondere imperterritus satisque
35 importunus demonstrare nitebatur: Non enim, inquit, apud
nos persona, sed ratio valet.

Hanc epistulam Mediolani annisque 612/3. conscriptam
esse patet², cum apud Agilulfum regem sanctus versabatur.

1) Greg. Reg. XI, 6; Jaffé n. 1796². 2) MG. Ep. III, p. 172, l. 30:
40 Ecce conturbantur gentes, inclinantur regna, quae verba ad res a. 612/3.
gestas referenda esse perspexit G. Hertel, 'Über des h. Columba Leben
und Schriften, besonders über seine Klosterregel' (Illgen und Niedner,
'Zeitschrift für die histor. Theologie', Gotha 1875, p. 396 — 454).

Pennice (hodie M. Penice) ad possessiones monasterii sedente Columbani successore accessit, eamque Adalwaldus rex orandi causa Bobium profectus rogatu Theudelindae reginae dono dedit; ipsa enim eam amore sancti olim ascenderat
ad monasterium praevidendum. Omnia denique Bertulfo
tertio abbati ab eodem rege paulo ante mortem ipsius et
post Sundrarit defunctum confirmata sunt. Tres chartae
ad nos non pervenerunt nisi per apographa multo posteriora,
in quibus notae temporis aut depravatae aut a librariis
recentioribus immutatae sunt, atque propter haec aliaque
dubia in suspicionem olim venerant, donec vindex earum
*surrexit*¹.

Chlotharius rex postquam prophetiam sancti viri impletam esse intellexit, ut eum recuperaret, Eustasium qui
monasterium Luxoviense iam gubernandum suscepit aliosque
legatos sumptibus publicis post eum misit. Columbanus
peregrinationem suam iam fere concluderat nulloque modo
ad tantum iter faciendum commoveri poterat, sed id solum
a rege poposcit, ut socios Luxovii relictos in suam tutelam
reciperet. Qui licet a sancto viro per litteras vehementer
castigatus esset, tamen supremam ipsius voluntatem diligenter
executus Luxovienses et annuis censibus ditabat et
dilatatis terminis omnique conatu ipsis auxilium providebat,
ita ut monasterii regii privilegio iam fruerentur. Anno
autem transacto in monasterio Bobiensi Columbanus defunctus
est, scilicet a. 615. p. Chr., die 23. Novembris. Expletus
*anni circulus, cuius Ionas meminit*², *sive a monasterio*
Bobienti condito seu potius a legatione Chlotharii regis colligendus est, a. 614. interpositus fuisse videtur; dies autem
testimonio et Ionae et Martyrologii Hieronymiani auctoris
*aequalis confirmatus est*³. *Dies emortualis a. 615. in dominicum incidit, id quod non fugit Wettinum, V. Galli*
c. 26. Sanctus extremam fere aetatem attigit, quam homines
degere fas est. Peregrinos illos Scottos aetate iam provecos
patria relicta in Gallias advenisse inde colligi licet, quod
duodecim annis post, scilicet a. 603, veterani senesque erant,
sicut supra diximus, fratresque decem et septem iam lugebant
defunctos. Versibus Adoniis quos Fidolio fratri mutui
officii causa Columbanus misit vigore animi fere iuvenili
*conscriptis hos subiecit hexametros*⁴:

1) *Etiā sermonis antiqui vestigia adhuc supersunt: Mediolanio (cum Iona), Atalane dat., mereamus, valeamini.* 2) *V. Columb. I, 30.*

3) *Cf. 'N. Arch.' XX, p. 338; XXIV, p. 314.* 4) *MG. Ep. III, p. 166.*

Haec tibi dictaram morbis oppressus acervis,
 Corpore quos fragili patior tristisque senecta,
 Nam dum praecipiti labuntur tempora cursu,
 Nunc ad olympiadis ter senos (senae recte S 2. P 2)
 venimus annos. 5

Omnia praetereunt, fugit inreparabile tempus,
 Vive, vale laetus tristisque memento senectae.

Cum olympias cum spatio quattuor annorum apud Graecos conveniat, plerique ex hoc carmine concluderunt, Columbanum 72 annos tunc natum fuisse¹. Constat vero a poetis latinis¹⁰ eam pro lustris accipi solere², sicut utrumque coaequavit Ausonius XXII, 4, 6:

Fors erit, ut, lustrum cum se cumulaverit istis,
 Confectam Proculus signet olympiadem,

eoque modo et Columbanum poetam interpretatus est Mabil-¹⁵ lonius³. Nec ille errasse mihi videtur, nisi quod 18 olympiades plenas lapsas esse credidit, dum de initio duodevicesimae agitur, quae inter a. 86—90 vertitur. Sanctum igitur verisimile est paulo ante a. 530. natum esse.

*p. 14. *Tantam omnium fere rerum labem ruinamque homines²⁰ illius aevi inspectabant, quocumque oculos verterint, ut mirum non sit, quod finem mundi appropinquare credebant⁴. Confessio autem et paenitentia Columbano praedicante morte liberant atque vel parva peccata confiteri opus est. In Galliis eousque excessus tantum graviores disciplina eccle-²⁵ siastica vindicabantur, ita ut peccatores excommunicarentur factaque paenitentia publica in communionem reciperentur. Monachis vero ubique vel minutiora peccata una cum ipsis cogitationibus seniori celare non licebat, eaque quam maxime cavenda erant, nam ut maioribus certisque culpis sanctos³⁰ maculare non valet diabolus, ita minoribus occultisque eos polluere studet⁵. Cum tota Scottorum ecclesia more coenobiali instituta esset, etiam privata haec confitendi ratio in usum recepta est, atque Columbanus eandem, sicut apud³⁵ magistros⁶ suos Hibernicos usitata erat, in Galliam Italiamque introduxit, unde ipse iusto iure hodie institutor con-*

1) E. gr. Ebert, 'Gesch. d. christl.-lat. Literatur' I, 621²; Hauck, 'Kirchengesch.' I, p. 584²; cf. p. 600³. 2) Locos citavit Forcellinus s. v. olympias. 3) Annales ord. S. Benedicti I, p. 308. 4) Cf. Greg. M. Reg. IX, 232 (a. 599), Jaffé, Reg. n. 1759²; Columbanus ep. a. 612/3⁴⁰ (MG. Ep. III, p. 171): Mundus iam declinat, princeps pastorum appropinquat. 5) Cf. V. Columb. II, 2. 6) Eos et in printis Venetianum Columbanus citavit, MG. Ep. III, p. 159.

fessionis secretae in ecclesia continentis catholica celebratur¹. Doctrina eius in concilio Cabillonensi a. 650. primum sancta est, episcopis consentientibus, paenitentiam peccatorum et omnibus utilem esse et data confessione a sacerdotibus indicendam². Monachis quoque suis confessionem atque paenitentiam primo loco imposuit aliasque ab eis leges observari voluit, quas ex ipsius regula colligi licet; peccantibus vero vel leviter gravissimas poenas constituit. Regulam, quae coenobialis a biographo Desiderii Cadurcensis iam appellata est³, Ionas ipse et citavit et expilavit⁴ atque de auctoritate et fide ipsius luculentum testimonium praebet de quo supra dixi Donatus episcopus Vesontionensis. Cum enim rogatu Gauthstrudae omnisque congregationis monasterii a matre conditi, exploratis regulis vetustioribus, enchiridion virginibus aptum componeret, praeter regulas Caesarii virginum atque Benedicti monachorum hanc ipsam Columbani excerpserit⁵, sicut in praefatione testatus est, excerptaque cum ea quae superest ita convenit, ut textus ad illam optime emendari possit. Monachi nihil proprium possidebant ne minimas quidem res, sed omnibus omnia communia erant⁶. Confessio bis minimum danda erat et ante mensam et ante lectorum aditum. Ad mensam benedictionem custodiebant amenque respondebant neque vero inter se loquebantur. Cochleari non utebantur, nisi quod ante signaverant, neque cultello mensam pertundebant; cavebant, ne micas perderent neve cerevisiam effunderent, quae potui sola dabatur. Mensa hora nona parabatur, i. e. tertia pomeridiana, post quam nulli in coquinam ire licebat. Cura coquendi vel ministrandi fratribus quibusdam commissa erat providentibus, ne vel paululum effunderent. Orationem ante opus et post opus perficiebant. Ea de causa egredientes domo, i. e. cellula⁷, aut eo regredientes se humi-

1) Cf. Löning, 'Kirchenrecht' II, p. 471 sqq.; Hauck, 'Kirchengesch. Deutschlands' I, p. 275³; A. Malnory, Quid Luxovienses monachi discipuli S. Columbani ad regulam monasteriorum atque ad communem ecclesiae profectum contulerint, Parisiis 1894, p. 62. 2) Concilia ed. Maassen I, 210; Loening, 'Kirchenrecht' II, 476. 3) V. Desiderii Cadurc. c. 23: Nullus — habitum religionis aut regulae cenobialis iter intraverat; secta Columbani procul aberant, instituta Benedicti longe distabant. 4) Regulae in V. Columb. I, 10, meminit: regulamque quam tenerent Spiritu sancto repletus condedit, ipsamque eandem esse quam habemus cum ex V. Columb. I, 5, 16, tum ex iis concludi licet, quae Agrestius ib. II, 9, contra Columbani regulam obiecit quaeque ad regulam coenobialem c. 1. 3. spectant. 5) Quos in unoquoque capite Donatus expilaverit fontes, diligentissime investigavit Cointius, Ann. eccl. Franc. II, p. 758 sqq. 6) V. Columb. I, 5. 7) Ib. II, 9.

liabant aut curvabant; accepta benedictione se signabant.
 *p. 15. Humiliatio etiam in cursu post finem uniuscuiusque psalmi
 facienda erat; finitis psalmis omnibus genua flectebantur.
 Tussim in exordio psalmi evitabant bene cantantes. Sacrificii
 ordo omnimodo custodiendus erat. Calicem salutarem dentibus
 non pertundebant neque eulogias immundi accipiebant; anxie
 cavebant, ne chrismal caderet, scilicet vas illud, in quo
 species consecratas monachi circumferebant, neve oblationis
 faciundae ante officium obliviscerentur. Fabulis otiosis
 minime vacabant. Praeterea conversationem inter se ita in-
 stituebant, ut humilitati studerent neque contradictioni verba-
 que superba omnino evitarent neque voce uterentur nisi
 suppressa. Correcti veniam postulabant neque se excusabant,
 si forte examinarentur. Fratribus non detrahebant neque
 audiebant detrahentem; opera cum ostiarii, qui horas custo-
 diebat, tum aliorum fratrum reprehendere non licebat. Sine
 permissu neque fratres in cellulis visitare neque saepia
 monasterii relinquere fas erat. Monachi in seniores et
 iuniores dividebantur, quos pater senior, pater monasterii,
 scilicet Columbanus, vel potius praepositus gubernabat. Seniores
 maiore auctoritate fruebantur iunioribusque contradicentes
 his verbis: 'Non ita est, ut dicis', impuniti permanebant;
 ipsi artes docebant operaque imponebant. Iurisdictionem
 totam Columbanus praeposito mandaverat neque monachis
 eo praetermisso patrem appellare licebat. Si quis leges quas
 constituerat vel levissimas laeserat, ad paenitentiam agendam
 'percussionibus', i. e. verberibus, castigabatur, eorumque
 numerum ratione delictorum immoderatus augeri iussit, multo
 severior Caesario¹. Alia paenitentiae genera Columbanus
 pauca tantum admisit, scilicet ut monachi delinquentes in
 ecclesia starent nullum membrum moventes aut aquam biberent
 loco cerevisiae aut in cellula separarentur. Paenitentias
 minutas mensae accumbentibus imponere etiam praeposito
 licebat. Fratribus paenitentibus, quamvis opera difficilia et
 sordida perficerent, tamen capita lavanda non erant, nisi
 die dominico².

1) SS. R. Merov. III, 448. 2) Regula coenobialis cum Donato (ed. Holstenius, Cod. Regul., 1759, VI, 377 sqq., c. 23—34) concordat ad c. 9. tantum, eaque quae subsequuntur c. 10—15. Columbani esse non posse ex sermone intellegitur, cum auctor abbatem oeconomumque (c. 11. 12) noverit, qui 'patris senioris' tempore in monasterio certe non reperiebantur, cumque poenam 'verberum' constituerit loco 'percussionum', sicut sanctus. Extat etiam regulae recensio prolixior in collectione regularum Benedicti Anianensis (cf. Seebass, 'Regelbuch Benedikts von Aniane',

*Regula quam examinavi coenobialis poenas fratrum ^{p. 18.} delinquentium continet; praecepta autem institutaque communia a monachis observanda Columbanus in regula monachorum¹ collegit, quae in uno Benedicti Anianensis codice
5 cum altera ita coniuncta est, ut c. 10 (praescr. De diversitate culparum) totius corporis efficiat. Maxima pars regulae monachorum mortificatio erat, scilicet spiritualis, ita ut suum quisque liberum arbitrium conculcans de ore penderet alterius neque cogitaret neque loqueretur propria neque iret quoquam
10 libere. Dura hac disciplina securitatem mentis servari auctor ratus est, cum qui semper interrogavisset numquam ipse erraturus esset. Monachis igitur ut superba libertas cavenda, ita vera humilitas discenda erat. Ad primum verbum senioris omnes ad oboediendum surgere oportebat; oboedientia enim
15 usque ad mortem praecepta erat. Praeterea abstinencia, castitas non solum corporis, sed etiam mentis, taciturnitas inter virtutes monachorum recensentur. Paupertate et facultatum contemptu monachi ad primam perfectionem progre-

'Zeitschr. f. Kirchengesch.' XV, p. 244 sqq.), ubi germana Columbani
20 verba 'senior', 'pater monasterii' in 'abbatem' immutata (c. 8) multa ex aliis fontibus interpolata deprehenduntur. Utramque editor recens (Seebass, 'Zeitschr. f. Kirchengesch.' XVII, p. 218—234) in unum confudit, additamenta alterius litteris minutioribus exprimens, parumque ex Donato profecisse mihi videtur, qui veram lectionem persaepe solus
25 servavit, e. gr.:

c. 7. Qui aliquam contemtionem cum tristitia promit] falso codd.; lege qui aliquid cum contradictione aut tr. pr. cum Donato;

c. 8. extra sepe] falso codd.; extra septa recte Donatus.

Novissimis autem eiusdem auctoris studiis ('Zeitschr. f. Kirchengesch.'
30 XVIII, p. 58 sqq.) me assentiri non posse ingenue fateor. Sane regula cuius ipse finem eruit virginum ('Zeitschr. f. Kirchengesch.' XVI, p. 464 sqq.) initio cum regula Columbani genuina ad c. 9, sicut Donatus, deinde autem cum interpolationibus alterius recensionis (c. 9. 15 ex.) consentit locosque duos exhibet, qui etiam apud Donatum (c. 19. 75) extant
35 neque extant in regulis Benedicti aut Caesaris, sed inde minime sequitur eos ex tertio auctore depromptos esse novaeque regula Columbianae posteriorem quandam partem contineri, immo contraria potius opinio admittenda est, cum Columbanus meridianam et vespertinam confessiones statuerit, Donatus autem in capite expilato 19. tertiam, scilicet matutinam,
40 addiderit trinamque etiam in monasterio virginum Evoriacensi solitam fuisse constat. Loci igitur quibus Seebassius nititur cum Donato congruentes ab ipso neque a Columbano compositi sunt, id quod ducentis annis ante optimus Le Cointe, Ann. eccl. Franc. II, 761, iam probaverat: ex Donato auctor regulae novae pendet, ex hoc interpolator Columbianae.

1) Regulam monachorum, cui in codicibus Bobiensibus c. 10. De perfectione monachi ex Hieronymo additum est, edidit Seebass, 'Zeitschr. f. Kirchengesch.' XV, p. 366 sqq. Cf. eiusdem auctoris dissertationem, quae inscribitur: 'Über Columba von Luxeuils Klosterregel und Bussbuch', Dresdae 1883.

diebantur, ad alteram vero purgatione vitiorum. Satietas atque ebrietas fugiendae erant, cibusque vilis ex oleribus, leguminibus, farina aquis mixta consistebat cum parvo pane paximatio (Germ. 'Zwieback'), ne venter oneraretur et mens suffocaretur. De carne igitur Columbanus ne verbum quidem fecit; cum autem constet Scottos piscatui admodum deditos fuisse, non sine causa conclusum est, maiorem victus eorum partem piscibus constituisse¹. Cotidie ieiunandum erat, sed cavendum, ne abstinencia modum excedens profectum spirituales impediret. Inter vitia, de quibus octo principalibus Columbanus sermonem peculiarem edidit, quem tertio loco 'Ordo sancti Columbani abbatis de vita et actione monachorum' continet², quam maxime abhorrebantur, quibus bona omnia interimerentur, vanitas et gloriatio elata. Ad discernenda bona et mala discrimen monachis necessarium erat et inprimis cavendum, ne rebus aut secundis nimium extollerentur aut adversis nimium deprimerentur. Denique synaxim vel cursum psalmorum et orationum modum canonicum ritu seniorum suorum Columbanus ita instituerat, ut primo inter reverendissimos dominicos sabbatave atque officium cotidianum distingueret, deinde etiam temporum qualitatis rationem haberet. Cursus³ enim longior per longas noctes, brevior per breves esse ei visus erat. Quare ex VIII. kal. Iul. cum noctis augmento sensim crescere coepit, finita autem hieme ex VIII. kal. Apr. per ver sensim decrescere. Origo cursus Scottorum proprii ad beatum Marcum saeculis posterioribus relata est, sicut auctor ignotus libri de cursuum ecclesiasticorum origine testatur his verbis⁴:

1) Cf. Rettberg, 'Kirchengesch. Deutschlands' II, 680. 2) Ita quattuor Columbani sermones inscripsit editor novissimus Seebass ('Zeitschr. f. Kirchengesch.' XIV, p. 78 sqq.). Collectionem sermonum quae titulo 'Instructiones Columbani' circumferebatur ipsi male attributam esse statuerat A. Hauck ('Zeitschr. f. kirchl. Wissensch. und kirchliches Leben', ed. Luthardt, Lipsiae 1885, p. 357—364), bene animadvertens, qui in instructione secunda (Migne LXXX, col. 233) celebratur Faustum non esse Comgallum Columbani praeceptorem, sed Reiensem illum celeberrimum. Attamen per Seebassium ('Zeitschr. f. Kirchengesch.' XIII, p. 513 sqq.) quattuor quos dixi sermones Columbano nostro iterum vindicati sunt, assentiente eodem A. Hauck, 'Kirchengesch.' I, p. 261³. 3) Locum difficile regulae Columbianae interpretatus de cursus psalmorum ratione egit G. Morin, 'Explication d'un passage de la règle de saint Colomban relatif à l'office des moines celtiques' ('Revue Bénédictine, Maredsous 1895', XII, p. 200 sq.). 4) Ed. Haddan et Stubbs, 'Councils and ecclesiastical documents relating to Great Britain and Ireland' I, p. 139. Auctor, qui vitas Germani, Lupi, Columbani, Eustasii, Athalae legerat, monachus erat ritui Hibernico addictus aevoque Karolingico

*Beatus Hyeronimus adfirmat, ipsum cursum, qui ^{p. 17.} dicitur praesente tempore Scottorum, beatus Marcus decantavit. — — (*Patricius a Lupo et Germano archiepiscopus in Scottiis ac Britanniis positus*) ipsum cursum
 5 ibidem decantavit et post ipsum beatus Wandilocus senex et beatus Gomogillus, qui habuerunt in eorum monasterio monachus cerciter trea milia. Inde beatus Wandilocus in predicationis ministerium a beato Gomogillo missus est et beatus Columbanus partibus Galliarum
 10 destinati sunt Luxogilum monasterium et ibidem ipsum cursum decantaverunt, et inde postea percrebuit formam sanctitatis eorum per universum orbem terrarum et multa cenubia ex eorum doctrina tam virorum quam puellarum sunt congregata. Et postea inde sumpsit
 15 exordium sub beato Columbano, quod ante beatus Marcus euangelista decantavit.

Erat episcopi vel sacerdotis, i. e. presbyteri, cui hac in re parem auctoritatem Columbanus attribuerat, peccatorem paenitentia imposita ecclesiae reconciliare. Munere igitur
 20 *fungebatur medici spiritualis, diversosque morbos diversis medicinae generibus curans, quas quisque commiserat culpis diversis diversas adhibebat paenitentias. Si delicta parva vel minima erant, parum referebat, quomodo expiarentur; graviora autem ut perfecte et cognoscerentur et sanarentur,*
 25 *vel publica ecclesiae salus postulabat. Haec ars ut parum communis erat, ita Columbano necessaria visa est ad mores hominum reformatos, cumque ante eum statuta paenitentia in Gallia nulla extiterint, ipse primus ea intulit, traditiones seniorum suorum secutus. Agitur autem maximam*
 30 *partem de criminibus capitalibus, quae vel poenam legibus sanctam subibant. Paenitentiale Columbani in binas partes divisum clericorum monachorumque paenitentias a laicorum distinctas exhibet, neque eodem modo in utroque genere excessus vindicabantur graviores, utputa homicidia, vulnera,*
 35 *sodomia, adulterium, fornicatio, periurium, maleficium, furtum, sed illi severiorem paenitentiam subibant quam hi. Adulteris clericus quoque adnumerabatur, qui clientelam, i. e. uxorem, quam laicus habuerat, post conversionem voto suo irritato facto cognoscebat filiumque ex ea gignebat¹.*
Gulae utrumque ordinem aequè deditum fuisse et clericus

degebat in Galliis. Locum cum codice Londiniensi Cotton. Nero A II, alteri saec. VIII. parti attribuendo contulit W. Levison; cf. 'N. Arch.' XXIX, p. 150. 1) V. supra p. 10.

testatur sacrificium per ebrietatem aut voracitatem evomens negligenterque dimittens et laicus se inebrians aut usque ad vomitum manducans aut bibens. Convivia cum alibi tum iuxta fana ad daemones colendos aut simulacra honoranda celebrabantur, in quibus laici quantum poterant et manducabant et bibebant, mensaeque daemoniorum vel christiani interfuisse videntur gulae vitio commoti¹. Denique etiam haeretici Columbano impugnandi erant, inprimis Bonosiaci, erroresque eiusmodi una cum idololatria inter Warascos haud procul a Luxovio sitos floruisse constat². Paenitentia¹⁰ iniungebatur per dies 7 vel 40 aut per annos unum vel plures, et erat cum pane et aqua et sale aut absque vino et carne. Ad eam aggravandam exilium vel peregrinatio addi poterant. Homicidii reum praeterea parentibus perempti satisfactionem reddere opus erat, furtumque frequenter faciens¹⁵ laicus non ante reconciliabatur, quam pauperibus eleemosynam epulasque sacerdoti paenitentiam indidenti dedisset. Si quis laicus cupiditatis causa peierasset, gravissimam sententiam subibat, ut res ipsius venderentur pauperibusque donarentur, ipse autem saeculo dimisso tonsus usque ad mortem in²⁰ monasterio serviret. Laicis tempore paenitentiae uxores cognoscere non licebat. Paenitentibus in ecclesia extremus christianorum ordo reservabatur aut velut communicantes cum Bonosiacis inter catechumenos stare cogebantur, separati ab aliis. Absoluta paenitentia, iudicio sacerdotis in communionem recipiebantur vel altari iungebantur³.

*p. 18. ⁴Librum humero ferens Columbanus per opaca saltus ambulabat⁴ legensque librum reperiebatur et in atrio ecclesiae⁵ et in eremo, quercus putrefacto trunco⁶ sedens. Inprimis commentarios in scripturam sacram sibi comparare

1) De sacrificio Suevorum daemoniaco v. supra p. 17. 2) V. Columb. II, 8. 3) Paenitentialis quod Columbani nomine circumfertur maximam partem re vera ipsius auctoris esse inter saniores criticos iam constat, omnesque contrariam Schmitzii opinionem (cf. e. gr. 'Arch. f. kathol. Kirchenrecht' XLIX, p. 3 sqq.; LXXI, p. 436 sqq.) improbaverunt (cf. Malnory l. l. p. 70 sqq.), quam etiam in novissimo quod edidit opere 'Die Bussbücher und das kanonische Bussverfahren', Dusseldorpii 1898, p. 146 sqq., pertinaciter defendit. Neque vero totus liber, quem Seebass, 'Zeitschr. für Kirchengesch.' XIV, p. 441—448, ultimus edidit, Columbano attribuendus est, sed complures partes distinguendae sunt a compilatore posteriore in unum redactae. Albertus Hauck, qui in historia Germaniae ecclesiastica I, p. 275³, quaestionem perite retractavit, partem mediam a Seebassio littera B signalam ad c. 25. omnino germanam esse recte mihi statuisse videtur. 4) V. Columb. I, 8. 5) Ib. I, 20. 6) Ib. I, 28.

laborans Gregorium M., cuius etiam regulam pastorem a. 591. compositam¹ legerat, a. 600. adiit, ut et homilias in Ezechielem² sibi mitteret, scilicet extrema libri exposita, et Cantica canticorum, ipsumque adhortatus est, ut totam Zachariae obscuritatem exponeret. Ipse adolescens huic litterarum generi se dederat, psalmorum librum elimato sermone exponens³, eaque expositio in vetustis catalogis bibliothecarum et Sangallensis⁴ (saec. IX):

Expositio S. Columbani super omnes psalmos vol. I, et Bobiensis⁵ (saec. X):

libros sancti Columbani in psalmos II, commemoratur. Codices ipsos iam Patricius Flemingus frustra in his bibliothecis quaesiverat nec eos alibi facile inveniri contendit; vidit autem in monasterio Luxoviensi commentarium super psalmos, in quo verba obsoleta, Colum-
bano familiaria deprehendisse sibi visus est, sed aequae alterius vetusti auctoris ea esse posse concessit, unde nihil certi de praefati operis auctore afferre poterat. Attamen Columbani expositionem adhuc extare hodie communis opinio est et creditur esse ea quam Muratorius e codice Bobiensi, iam Mediolanensi bibliothecae Ambrosianae C. 301, saec. VIII, fol. 14—146, eruerat⁶ praescriptione et fortasse etiam praefatione⁷ destitutam, cum folia praecedentia perierint. Germana Hieronymi scripta priori codicis parti insunt, unde librarius saec. XV. et expositionem eiusdem auctoris esse coniecit, recentiores autem omnes Vallarsii vestigia secuti Columbano potius eam attribuerunt. Codex propter glossas Hibernicas saec. IX. adscriptas apud linguae illius peritos magna auctoritate non immerito floret, ita ut iam ab uno eorum ad unguem expressus in publicum prodierit⁸, neque

1) Cf. Jaffé n. 1094². 2) Eas a. 595/6. conscriptas esse statuit P. Ewald, Jaffé n. 1401². 3) V. Columb. I, 3. 4) Cf. G. Becker, Catalogi bibliothecarum antiqui p. 48, n. 229. 5) Ib. p. 67, n. 216/7. 6) Muratorii Antiquitates Italicae medii aevi III, 857. Codicem descripserunt A. Reifferscheid, Bibl. patrum Latinorum Italica II, p. 43; Nigra, 'Les gloses irlandaises de Milan' ('Revue celtique' ed. Gaidoz I, p. 60—65). 7) Eiusdem ad Ps. 15. his verbis auctor meminisse videtur: Multa namque apud Ebreos inveniuntur, quae ex rebus sibi insitis accipiunt nomen, quod quidem inter proprietatum collectiones in praefatione signavimus, ut est hoc de quo sermo versatur. 8) Ed. G. I. Ascoli, 'Il codice Irlandese dell' Ambrosiana' ('Archivio glottologico Italiano', Romae 1878, vol. V). Particulas expositionis post Muratorium Vallarsiumque (Migne, Patrologia lat. XXVI, col. 863) publici iuris fecerat Zeuss, Grammatica celtica (ed. Ebel 1871²), in Appendice p. 1043—1048, una cum epistula Hieronymi ad Sophronium, quae in priore codicis parte (fol. 2^a) legitur.

vero adhuc quisquam operam dedit, ut certis argumentis verum auctorem investigaret. Antiquarii nonnulli leviores argumentationem quam maxime temerariam ex hac expositione concluderunt, scilicet Columbanum linguarum non solum graecae, sed etiam hebraicae peritum fuisse, immo ex hac lingua psalterium in latinam transtulisse¹, unde litterarum scientiam Scottorum eo altius efferre potuerunt²; sed praefatio qua nituntur potius Hieronymi interpretis est, scilicet epistula ad Sophronium data³. Auctor contra expositionis tantum aberat, monente A. Peyron⁴, ut hebraicam doctus esset linguam, ut eam cum syriaca perpetuo confuderit atque primigenium textum commemorans non assecutus sit germanum eius sensum. Columbanum ipsum peritorem fuisse ex interpretatione vocabulorum nonnullorum minime concludendum est, quippe quae ex onomasticis Hieronymi aliorumque facile colligere potuisset⁵. At linguae graecae auctor ille incognitus scientiam quandam habuisse videtur graecamque Symmachi interpretationem saepe citavit. Erat quoque iuris consultus, nam sub lege usurae non ignoravit exactionem prohibitam esse, atque valde graviter dolebat, quod iustitia suo tempore facta esset venalis: vitium, inquit, quod nostris praecipue diebus increbruit. Victui humano necessaria esse existimabat praeter frumentum etiam vinum et oleum. Constat autem Scottos nostros absque reliquarum gentium legibus fuisse locoque vini oleique cerevisiam butyrumque consumpsisse, dum ea quae protuli argumenta potius in auctorem plagae australis convenire videntur. Diligentius quidem in rem me non inquisivisse confiteor et spero fore ut cultor quidam sancti viri quaestionem retractet iamque tandem absolvat. Interim certe dubitare licet, quin Columbanus expositio psalmorum adhuc supersit. Praeterea ipsum multa alia vel ad cantum digna vel ad docendum utilia condidisse dicta auctor est Ionas⁷. Hymni quidem, ad quos haec verba imprimis referenda videntur esse, a Columbano

1) Ebrard, 'Die iroschottische Missionskirche' p. 83, cum sectatoribus suis. 2) Etiam Henricus Zimmer, 'Pelagius in Irland', Berolini 1901, p. 5, litterarum scientiam studiumque Scottorum, quod ad aevum Columbanum attinet, iusto pluris existimasse mihi videtur. 3) Psalterium iuxta Hebraeos Hieronymi ed. de Lagarde p. 1 sqq. 4) A. Peyron, Ciceronis orationum fragmenta inedita p. 189. 5) E. gr. Columbanus interpretamentum hoc (MG. Ep. III, p. 156, 19) Bargoma vilis columba manifesto pendet ex Hieronymi libro interpretationis hebraicorum nominum (Onomastica sacra ed. de Lagarde p. 60): Bariona filius columbae. 6) V. Columb. I, 2. 7) Ib. I, 3.

compositi minime noti sunt, sed extant epistolae versibus hexametris vel Adoniis satis eleganter conditae, quibus antiquorum poetarum flosculos passim intexuit. Doctrinam in iis Columbanus profitetur semper eandem, scilicet labente
 5 vita hunc mundum cum illecebris suis, deliciis divitiisque nihili aestimandum esse¹, poetamque Fidelio fratri rescribentem versibusque ludentem ad extremam crevisse senectutem iam dixi. Novum quod nuper in publicum prodiit carmen
 10 nautae ad resistendum procellis imbrisque sese adhortabantur et christiani fide firma diabolo resisterent ipsumque superarent, vivido certandi ardore dictatum est ab homine periculis pelagi assueti, et licet nomen poetae exceptis litteris
 15 banus iam abscissum sit, tamen nullus dubito, quin idem² sit qui in epistula ad Bonifacium scripsit³: Vigilate, inquit, quia mare procellosum est et flabris exasperatur feralibus; ideo audeo timidus nauta clamare: Vigilate, quia aqua iam intravit in ecclesiae navem, et navis periclitatur. Ex commemoratione Rheni fortasse conici
 20 licet poema a. 611. conditum esse, quo ex Theuderici regno expulsus flumen illud Columbanus navigabat. Bellatorem eum vehementissimum fuisse ex epistulis quas supra perlustravi intellegitur. Dolendum autem est magnam earum partem iniuria temporum periisse. Ad Gregorium M. non solum quae superest scripsit epistolam, in qua eius regulam pastorem se legisse affirmat, sed etiam scripta, si biographo Salabergae⁴ credi fas est, dedit, 'quae de pervigili pastorum cura elicit', 'atque etiam responsum papae idem auctor *p. 20. legisse vult. Praeterea complura ipsius de paschate scripta⁵,

1) Columbani carmina ed. W. Gundlach, MG. Ep. III, p. 182 sqq., qui G. Hertelii dubitationem de auctore bene refellisse mihi videtur, 'N. Arch.' XV, p. 514 sqq. Artificium poetae examinavit Manitius, 'Zu spätern Lateinischen Dichtern' ('Rheinisches Museum' 1889, XLIV, p. 552); 'Gesch. der christlich-lateinischen Poesie' p. 390 sqq. 2) Carmen E. Dümmler, 'N. Arch.' VI, 191, princeps edidit, qui de Columbano quodam iunioris cogitavit, at mecum convenit W. Gundlach, 'N. Arch.' XV, 514. 3) MG. Ep. III, p. 170. 4) V. Salabergae c. 3. 5) Epistolam paschalem ad venerabilem papam quendam datam, quam e codice Parisiensi n. 16361. erutam sermonis ratione habita Columbano attribui ('N. Arch.' X, 88), meisque argumentis seductus W. Gundlach inter illius scripta admisit (MG. Ep. III, 177 sqq.), re iterum perpensa, cum Seebassio ('Zeitschr. f. Kirchengesch.' XIV, 93) iam consensio potius a sectatore Victorii compositam esse, quippe qui immolationem agni, i. e. passionem Domini, ante lunam XIV. ideoque resurrectionem ante lunam XVI. non passus sit celebrari, auctoritatem sedis apostolicae secutus. Eadem monente Seebassio (Herzog, 'Real-Encyclopädie' IV, 246³) inter

epistulae ad Theudericum Chlothariumque reges castigatoriae contra Agrippinum de damnatione trium capitulorum, denique libellus contra Arianos adhuc latent.

Columbanus in codice quodam Sangallensi¹ traditio-
num Scoticarum tenacissimus consector non immerito
existimatur. Ordines in catalogo sanctorum Hiberniae² tres
sibi invicem succedentes distincti sunt, cum unitas ordinis
primi servata et in missis et in tonsura et in paschate
desciscentibus his vel illis paulatim decreverit. Secundus
ordo (a. 543—599), ad quem Columbanus ratione temporis
potissimum pertinet, paucos episcopos multosque presbyteros
comprehendens, varias celebrabat et missas et regulas, sed
unum pascha XIV. luna post aequinoctium, unam tonsuram
ab aure ad aurem servabat mulieresque separabat a mona-
steriis; tertius (a. 599—665), cui extremi ipsius anni ad
numerandi sunt, in locis desertis habitabat et oleribus, aqua,
eleemosynis vivebat et propria devitabat; diversitatem autem
extendebat in tonsuram, aliis coronam, aliis caesariem
habentibus, atque etiam in sollemnitate paschalem, cum
alii XIV. lunam, alii XVI. cum duris contentionibus ob-
servarent. Columbanus autem a prisco quem a maioribus
suis acceperat ritu ne unguem quidem transversum discessit.
Scotti cum rectam fidem soli conservasse sibi visi essent,
conversationem cum aliter credentibus effugiebant. Ut
Daganus³ Scottorum episcopus ad episcopos Anglorum Ro-
manos veniens cibum cum iis nec in eodem hospitio quo
vescebantur sumere voluit, ita Columbanus non cum omnibus
sociabatur atque TheudERICI regis et domum et dapes re-
spuens⁴ fortasse non solum impietatem, sed etiam fidem
diversam abhorrebat. Hac separatione Romani laedebantur
epistulaeque ad episcopos abbatesque Scotticos data Dagani
Columbanique abbatis in Gallias venientis exemplum pro-

Hieronymi opera a Vallarsio (Migne, Patrol. lat. XXII, col. 1220 sqq.)
iam edita erat e codice Vaticano n. 642, fol. 89, ubi Hieronymo item
falso attributa est. Neque quae Columbani nomine extat brevis de saltu
lunae expositio, incipiens ita: Sanctus Columbanus haec de saltu lunae
ait, quam P. Gabriel Meier, 'Jahresbericht über die Lehr- und Er-
ziehungs-Anstalt des Benedictiner-Stiftes Maria-Einsiedeln' 1886/7,
p. 30, e codice Sangallensi n. 250, saec. IX, princeps edidit, germanis
ipsius scriptis addi potest, licet eam Notgerus Labeo in computo suo
Columbani nomine citaverit, nam auctor cyclum decemnovenalem adhibens
multis annis post et procul dubio saec. VIII. ex. vel IX. in. degit. 1) Cf.
Greith, 'Gesch. der altirischen Kirche' p. 295. 2) Ed. Haddan et
Stubbs l. l. II, 2, p. 292. 3) Beda, Hist. eccl. II, 4. 4) V. Columb.
I, 19.

seclerunt, ut demonstrarent Scottos Bretonibus non esse meliores, quippe qui utrique iuxta morem universalis ecclesiae non ingrederentur.

Erat autem Columbanus homo vehemens feroxque natura neque quam passim praedicabat humilitati longius insistebat, si quis ipsius opinioni non acquievisset, immo summis potestatibus vel papae, etsi eius supremum in causis ecclesiasticis iudicium ipse agnovit, imperterritus obsistebat verbisque non parcebat iustoque iure adversarii superbam in ipso scribendi praesumptionem¹ offendeant. Sermone autem Hertelio monente utebatur triplici, scilicet vivo in epistulis, pio in paraeneticis, sicco in scribendis legibus. In epistulis^{p. 21.} exquisitius dicendi genus colebat, argutiis vocabulisque peregrinis adhibitis, ita ut et graecis litteris et hebraicis doctus crederetur, dictioque florida speciem praebet parum communem, ne dicam mirabilem. Carminibus Vergilii, Horatii, Ovidii ita studuerat, ut ea haud timide passim expilare posset. Ex libris auctorum classicorum latinas litteras Scottus didicerat eo melius, quo minus patrii sermonis affinitate ad soloeismos induceretur, scholisque ipsius pueri francogallici non solum ad paenitentiam, sed etiam ad puriorem latinitatem educari poterant. De emendandis ecclesiae Gallicanae moribus corruptis atque de Germanis fide christiana imbuendis optime meritis est. Eo quod Scottus insitum est peregrinandi² studio actus consilium duplex ceperat, ut primo Gallos christianos temptaret, num humilitati paenitentiaeque paterent, si minus, gentes vicinas³; easdem expulsus e Theuderici regno visitavit, sicut ipse sibi proposuerat⁴, easdem ut visitarent successores, praeceptum reliquit ultimum⁵. Itaque concedendum est, eum ad paganos convertendos a patria minime exisse, sed postea in propositum illud declinasse, neque vero propterea locum primarium inter praedicatores gentium perdere mihi videtur. Iustiore de causa id vitio ipsi vertitur, quod incepta sua persecutus parum praestiterit constantiae⁶. Monasteria autem, quorum ipse vel discipuli eius fundamenta iecerant, hunc quem habemus humanum cultum civilemque per longum tempus fere sola conservasse posterisque tradidisse constat,

1) *MG. Ep. III*, 162. 2) *Cf. V. S. Galli auct. Walafrido II*, 46: de natione Scottorum, quibus consuetudo peregrinandi iam paene in naturam conversa est. 3) *V. Columb. I*, 4. 4) *MG. Ep. III*, p. 167; *cf. V. Columb. I*, 27. 5) *V. Columb. II*, 8. 6) *Malmory l. l.* p. 45.

et quaeritur, unde hanc litterarum scientiam artesque quas colebant acceperint Scotti in extremo orbe degentes. Fides christiana Roma eis certe allata est, caerimoniaeque quibus utebantur obsoletae multis saeculis ante ibidem colebantur. Cyclum paschalem quem observabant inter a. 312—342. Romae ut legitimum receptum esse demonstravi¹, eumque retinebant, licet ratio modusque interim non semel ibi mutata essent. De artis picturaeque ratione qua ad codices exornandos utebantur, monente harum rerum viro² peritissimo, idem dicendum est, scilicet etiam hanc a Romanis Scottos¹⁰ didicisse, sed deficientibus exemplis magistrisque postea aberrasse, fortiterque quae nunc iterum pullulare incipit opinioni vesanae auctor meus obstitit, quasi ex Aegypto originem ipsa traxisset. Chirurgiae quoque peritiam quandam Columbanus habuisse videtur, si ipsius biographo credi fas est,¹⁵ digitum monachi falce abscisum frontemque alterius cuneo laesam ab eo curata esse³. Denique ipse sociique eius de societate humana optime meriti sunt, silvas caedentes locaque deserta colentes, ut culta necessitatibus humanis terram serviret. Luxovium, Bobium, S. Galli monasteria florantissima quid ante Scottos fuerint, iusto iure quaeri potest, responsumque optimum reddidisse mihi videtur vir ille doctissimus ex eadem gente prognatus⁴: Quid, inquit, nisi latibula ferarum, quae postea amoena erant humani consortii diversoria, postquam ea nostri labore et industria excoluere! Quippe Hibernorum labor et parsimonia et pietas hominum traxere frequentiam; scholae amorem auxerunt, disciplinae reverentiam; unde eis eorumque discipulis commissi sunt agri excolendi et silvae excidendae; extractae sunt domus monasteriis²⁰ propinquae; deinde villae paulatim crevere; et demum immunitatibus regiis opitulantibus, ad civitatum iura et dignitates evectae sunt.

^{p. 22.} *Bella Columbano gerenda fuerant et intestina cum sociis et externa cum episcopis, quaeque sub ipso exarserant eadem in successores una cum reliqua hereditate transfudit. Qui cum difficultatibus non eodem modo pares essent, tradi-

1) 'N. Arch.' IX, 167. 2) Springer apud Loofs, *De antiqua Britonum Scottorumque ecclesia*, 1882, p. 119. Inter artem Scotticam et Romanam necessitudinem quandam intercedere vel F. W. Unger, 'La miniature Irlandaise' ('Revue celtique' ed. Gaidoz 1870, p. 8 sqq.) non omnino negavit. 3) V. Columb. I, 15. 4) O'Conor, *Rerum Hibernicarum scriptores veteres*, Buckinghamiae 1814, I, p. 225.

tiones a conditore acceptas integras posteris servare nequiverunt.

In monasterio Bobiensi, Columbano mortuo, pater suffectus est Athala¹, cui ex Theuderici regno expulsus
sanctus monasterii Luxoviensis primo commiserat imperium.
Is e Burgundionum genere nobili prognatus liberales literas a patre didicerat, deinde Arigio episcopo Lugdunensi commendatus erat, ut cum sodalibus ad saeculares ecclesiae honores praepararetur; ad vitam autem coenobialem aspirans
cum duobus pueris ad Lerinense monasterium se contulerat, cumque disciplinam ibi laxatam esse animadvertisset, Columbanum Luxovii adierat, qui suo ministerio adiunctum eum disciplinis ecclesiasticis instruere studebat. Iam abbas creatus exemplo magistri disciplinam regularem fortiter
exercebat. Subditi nimium novi patris fervorem vix aegreque sustinebant, animoque commoti, cum ab ipso diu castigarentur, libertatem desideratam quaesiere, atque monasterio relicto, alii sinus maritimos adiere, alii eremiticam anteposuerunt vitam, sive commerciis sive natura magis delectabantur; abbati vero detrudere non cessabant. Interim obiurgator vehementissimus mortem occubuit. Quo signo tacti plurimi ad se redierunt, praemissaque confessione paenitentiaeque, abbati reconciliati sunt, quique verecundia tunc retinebantur, aliorum morte perterriti postea in gratiam succedere. Monachi Bobienses sicut Luxovienses agri culturae vacabant telluremque ad frumenta suscipienda vomere excolebant. Cum frater quidam in reparanda stiva glebae asperitate confracta pollicem abscidisset, ipsum quamvis terra iam conditum Athala manui adiunxit moreque magistri sanavit. Frumentum horreis conditum, ut in farinam mutatum victui humano adaptaretur, in molendinum tradendum erat. Erat autem molendinum monasterii ad Bobium torrentem situm, eique unus ex fratribus custos praepositus munere satis periculoso fungebatur tempore, quo aquarum moles ex montibus delapsae rupibus arboribusque congestis totam officinam demergere nitebantur. Athala non solum singulari fervore eminebat, sed etiam quaestiones difficiliore et solvere et opponere poterat, ita ut Arianis haereticis fortiter resistere valeret. Qui cum praecedente rege quantis poterant viribus monasterium sublevarent omnemque fratribus

1) V. Columb. II, 1—6. Nomen Germanicum ut Athala apud Cassiodorum (Var. XI, 1), Athal apud Iordanem (Auct. antiq. V, 1, p. 143) audit, ita in melioribus Ionaë codicibus Athala et Atala scriptum est.

reverentiam impenderent, hi insolentis respondere solebant, unde Ariowaldus dux Taurinensis presbytero cuidam Bobiensi ab Athala Ticinum misso occurrens, 'iste', inquit, 'e Columbani monachis est, qui nobis salutantibus denegat apta respondere'¹. Cum in quaestione trium capitulorum papae Columbani fortiter restitisset, Athala sedis apostolicae voluntati se subiecit, sublata communione cum defendentibus, qua de causa ab Agrestio monacho Luxoviensi epistula per Aureum Adalwaldi regis Langobardorum notarium missa ipse vehementissime increpabatur². Idololatria autem ne in Italia quidem tunc extirpata erat, fanumque arboribus intersitis haud procul a monasterio in villa ad Iram fluvium situm erat, cui Meroveus monachus Dertonam missus ignem supponebat³. Die vitae supremo instante Athala saepta monasterii densabat, tecta sarciebat, equos quiete fovebat, libros ligaminibus firmabat, suppellectiles ablui, calceamenta parari omniaque quae corrupta erant restaurari iubebat, quasi iter quoddam suscepturus esset. Obiit autem die 10. Martii c. a. 626.⁴ Socio moribundo fratrum caterva adstare solebat, ut animae de vita exeunti supremos honores psallentes tribuerent⁵.

*p. 28.

*Eustasius, item e Burgundionum genere nobili ortus, ut erat indigena, a comitatu sancti Luxovio abscedens, ut remaneret, avulsus erat, laborante Mietio ipsius avunculo, qui ecclesiae Lingonicae episcopus tunc praeerat⁶; sed postea cum multis fratribus Luxoviensibus ad Theudebertum regem confugisse⁶ videtur, cum inter eos esset, qui prope Brigantiam cum sancto versarentur. Idem loco magistri, cum Athala ipsum subsequi maluisset neque qui alter designatus erat Waldelenus praepositus factus esset, monasterium Luxoviense gubernabat, patreque defuncto, etiam abbatis nomen meruit. Ex Italia reversus⁷, quo legatum eum a Chlothario missum esse supra enarravi, pro communi necessitate et fortasse pro Leudemundo episcopo Sedunensi deprecaturus, qui perduellionis reus Luxovium ad ipsum a. 613/4. confugerat⁸, ad eundem regem se contulit in Neustria residentem. Domum regressus praeceptum sancti implere studebat, ut gentes vicinas fide catholica imbueret. Eo autem consilio haud ita longe a monasterio progredi ei opus erat. Ad utramque Dubis fluvii ripam Warasci, qui

1) V. Columb. II, 24. 2) Ib. II, 9. 3) Ib. II, 25. 4) Vide ea quae ad II, 6. adnotavi. 5) V. Columb. I, 20. 6) Ib. I, 27. 7) Ib. II, 7—10. 8) Apud Fred. IV, 44, nomen Austasius scriptum est.

inter Germaniae populos numerantur, incolebant partim
 Haeretici, scilicet Photini Sirmiensi aut Bonosi Narsitani
 erroribus dediti, alii pagani. Quibus ad fidem conversis,
 cum Suevis magister evangelium praedicasset sociusque eius
 Gallus in eo negotio persisteret, ipse ultra eos ad Baioarios
 tetendit multoque labore plurimos eorum christianos fecit.
 Ubi aliquamdiu versatus, relictis viris sagacibus, qui opus
 inceptum continuarent, Luxovium rediit. Ibi exemplo Co-
 lombani tam monachos quam vicinos ad peculiarem Scottorum
 paenitendi modum excitare studebat multosque facundia sua
 erudiebat, qui postea sedes episcopales meriti sunt, scilicet
 Chagnoaldus Columbani quondam minister Lugduni Clavati,
 Acharius Viromandorum et Noviomini et Tornaci, Ragnacha-
 rius Augustae Rauracorum et Basileae, Audemarus Bononiae
 et Tarvanae oppidorum episcopi. Cum igitur instituta ma-
 gistri quam maximis viribus propagaret et non solum apud
 Francorum proceres, sed etiam apud regem honore atque
 veneratione frueretur, diversitas ritus episcopos ecclesiae
 Gallicanae ad novum vehementemque impetum incitabat,
 quibus ex ipsius monachis socius optatissimus surrexit.
 Agrestius postquam apud Theudericum regem notarii munere
 functus est, compunctione quadam tactus Luxovium per-
 venerat atque se suaeque omnia Eustasio patri tradiderat.
 Qui cum gentium praedicator esse vellet neque in religione
 satis profecisset, idoneum ad tale opus eum minime esse
 abbas existimans consensum dare noluit; pertinacem vero reti-
 nere nequibat. Primo ille ad Baioarios progressus, paululum
 apud eos moratus est, deinde Aquileiam transit. Aquileienses a
 communionem sedis apostolicae trium capitulorum
 quaestionis causa se separasse supra commemoravi, eorum-
 que partibus Agrestius adhaesit, epistolam veneno conviciis-
 que plenam ad Athalam conscribens eandem, cuius supra
 memini. Luxovium reversus, cum doctrinas suas profite-
 retur, ab Eustasio primo admonitus, deinde cum resipiscere
 nollet, a collegio segregatus est. Iam per Abelenum epi-
 scopum Genavensem ad episcoporum societatem accessit, iique
 coniuncti apud Chlotharium conquesti sunt, quibus quantisve
 molestiis per sectatores religionis regulaeque Columbani ecclesia
 turbaretur. Rex autem ad causam examinandam deciden-
 damque synodum convocari iussit, ut tandem aliquando pax
 ecclesiae repararetur. Itaque episcopi Burgundiae, praesidente
 Tretico Lugdunensi, assistente Warnachario maiore domus
 Eustasii adversario, eodem quo concilium Clippiacense cele-
 bratum est anno XLIII. regis, i. e. a. 626/7. p. Chr., in

suburbio Matisconensis urbis consederant die statuto, *ceem* subito maior domus morte praeventus interiit¹. Quo omēne fiduciam adversariorum et inprimis Agrestii imminutē esse credibile est. Accusator enim surgens ea quae *in* Columbani regulam sibi obicienda erant trementibus labiis² edisseruit, scilicet superflua et canonicae institutioni aliena illa contineri, veluti frequentem et signandi cochlearis et benedictionis quaerendae consuetudinem³, sanctumque a ceterorum moribus desciscere diversa et missarum celebratione et tonsura. Quaestio igitur maxima, qua publicus rerum¹ ordo turbaretur, paschalis scilicet, a Iona consulto silentio praetermissa est, dum tota quae hic castigatur discrepantia inter utrumque ritum levioris momenti est, ad intestinas tantum pertinens res. Idem de reconciliatione dicendum est, quam Ionas ita factam esse statuit, ut Agrestium disciplinam institutaque magistri detrectantem Eustasius haudquaquam patienter ferens intra praesentem annum in divinum iudicium vocavisset, quo praesagio terribili partis Agrestianae fautores perculsi concordiam restituisent. Manifestum enim est, quaestione paschali neglecta, episcopos cum monachis Luxoviensibus numquam concordare potuisse, ideoque, si pax tunc facta est, id quod non negarim, tamen condiciones a parte adversa dictatas eaque occasione non solum regulam reformatam, sed etiam antiquam Scottorum supputationem abrogatam esse necesse est³. Quo facto, cum reliqui Galliarum²⁵ episcopi tum Abelenus monachis non solum non obstiterunt, sed etiam ad confirmanda Columbani instituta operam contulerunt. Eustasius autem disciplinam coenobiacalem minime remittens, qui Agrestio aliisque secedentibus sibi remanserant eos colligere studebat. Maxima monachorum multitudo ipso³⁰ gubernante Luxovium confluit, ita ut locus vix sufficeret aliaeque in vicinis locis monasteria construenda essent, quae sicut Grandivallense Waldebertus eius successor⁴ (a. 629 — 670) aedificavit. Eustasius ipse, postquam per triginta dies aegrotavit, a. 629, die 2. Aprilis, animam expiravit⁵. 35

1) Ex loco Fredegariano IV, 54, annus concilii Matisconensis accurate determinandus est, id quod praetermisit F. Maassen, *Concilia* I, 206.

2) *Regula coenob.* c. 1. 3. 3) A. Hauck, *Kirchengesch. Deutschlands* I, p. 284. 286³, Columbano expulso Scottorum supputationem iam abrogatam esse voluit, etsi reliqua eorum instituta usque ad synodum Matisconensem⁴⁰ perdurasse traditum est.

4) V. *Miracula Waldeberti et Eustasii* auct. Adsons, SS. XV, 1172. 5) Vide ea quae infra ad V. Columb. II, 10, adnotavi.

Ipso sedente Bertulfus¹ vitam regularem in monasterio Luxoviensi diu degit vir genere nobilis, qui ex gentili christianus factus, dimissis rebus omnibus, Arnulfi episcopi Mettensis consanguinei vestigia primo secutus erat. Athala autem cum ex Italia profectus Luxovium quondam advenisset, ipsum socium sibi cooptavit, neque Eustasius consensum detrectavit, cum concordissimi ut erant collegae subiectos sibi invicem commutarent, sive hic sive ille desiderabatur. Monasterio Bobiensi iam adscriptus Bertulfus praecepta magistri tam strenue implebat, ut mortuo Athala tota congregatio consensu unanimo eum in paternam dignitatem sublimaret, primumque ea occasione conventus ius abbatis eligendi liberum exercuisse videtur. Attamen Probus episcopus Dertonensis abbatem cum monasterio suae iurisdictioni subdere intendens, eo consilio aulicos pontificesque vicinos sibi conciliavit, per quos Ariowaldum regem Langobardorum capere vellet; is autem iure ecclesiastico probandum esse non ignoravit, utrum monasteria procul ab urbibus sita episcopali dominio subiacerent annon, causamque alienam attingere noluit. Bertulfus cum, quid in se suosque moveretur, ab aulico quodam certior factus esset, et ipse regem ambiens, ad iudicium synodale reiectus est. Illud non sine causa perhorrescens litem ad sedem apostolicam deferre maluit; rex vero quamvis sectae Arianae deditus esset, tamen monachis magis quam adversariis eorum favens sumptu publico eum cum obsequiis Romam perducendum curavit. Honorius papa examinata regulari disciplina ipsum cotidie adhortatus, ut pestem Arianam extingueret, tandem privilegium optatum a. 628, d. 11. Iunii, ei largitus est, quo monasterium iurisdictioni episcopali exemptum dominio papali subdidit, episcopis vel introitum interdicens, nisi a praeposito invitati ad missarum sollemnitatem celebrandam asciti essent². Fratres sub Bertulfo colendis non solum agris sed etiam vitibus vacabant, vineaeque saeptis munitae unus eorum custos tempore vindemiae prae-³ ponebatur, ne avium bestiarumve incursus damnum inferrent. Saepta autem quotannis arboribus densanda erant, in quod negotium transigendum 30 monachi iussu abbatis quondam incubuerunt³. Bertulfus postquam tredecim annos monasterium gubernavit, defunctus est c. a. 639.

Winiocus presbyter ex paroecianis ad Columbanum visitandum Luxovii saepe aderat, sive vim artificii admira-

1) V. Columb. II, 23. 2) Privilegium. ed. in Hist. patriae monum. Chart. tom. I, col. 5; cf. Jaffé nr. 2017². 3) V. Columb. II, 25.

batur, qua Scotti arbores in silvis caederent¹, sive miraculo stupebat, quo horreum frumento noctu repleretur². Eius filius Bobolenus post Bertulfum abbas monasterii Bobiensis electus est, quod centum quinquaginta monachi tunc occupasse feruntur. Is maximam curam privilegii confirmandi ampliandique egit illius, quod ab Honorio papa decessor acceperat, eaque de causa Rotharium regem Langobardorum et Gundibergam, sub quorum defensione monasterium positum erat, adiit, ut apud sedem apostolicam sibi suffragarentur. Eorum intercessione Theodorus papa a. 643, die 4. Maii, Boboleno¹⁰ 'presbytero et abbati' optatam privilegii confirmationem concessit. Patri monasterii totique congregationi episcopum eligere licebat, per quem missarum sollemnia celebrarentur aut presbyteri diaconique vel tabulae in quibus missae celebrandae essent consecrarentur, eumque monasterium ingressum, officio sacro absoluto, statim abire nec quicquam pretii postulare fas erat. Etiam secretis monasterii ipse prohibebatur, ne quieta monachorum vita turbaretur. Praeterea sacerdotibus, nisi essent vocati, potestas omnino nulla in monasterio exercenda erat neque in rebus neque in personis ordinandis; abbas vero post mortem patris is ordinandus erat, quem tota congregatio elegisset. Inprimis episcopo dioecesano interdictum erat, ne privilegium infringeret aut ecclesias decimasque monasterii usurparet. Disciplina intra monasterium patri conveniebat, cui monachi tepidi ad regulam corrigendi²⁵ erant; sin ipse eam neglexisset, sedis apostolicae iurisdictionem subibat³. Similis argumenti praeceptum ab ipso Rothario rege monasterio concessum videtur esse, eoque inspecto Rodoldus filius ipsius 'Bobuleno abbati et presbytero' a. 652, die 4. Novembris novum dedit, quod adhuc superest. Episcopi dioecesani potestate sublata, ad sacrandos sacerdotes episcopum quemlibet monachis arcessere rex permisit, duas vero condiciones adiecit, ut 'deintra regni ipsius terminum' eligeretur utque electus in notitiam ipsius perferretur; item abbatis eligendi facultatem monasterio denuo obtulit⁴.³⁵

1) V. Columb. I, 15. 2) Ib. I, 17. 3) Ea quae praeterea in privilegio papali (ed. in Hist. patriae monum. Chart. I, col. 6; cf. Jaffé n. 2053²) enarrantur, scilicet mitram aliaque pontificalia abbati concessa esse, suspectae fidei sunt; cf. Muratori, 'Annali d'Italia' IV, 92. Apographon enim a. 1172. exaratum quam maxime adulteratum est neque vero inter suppositicias chartam referam, cum formula comparata cum genuina Burgundofaronis charta in universum constare videatur. 4) Praeceptum Rodoldi (ed. Hist. patriae monum. Chart. I, col. 10) ex apographo saec. IX. aut X. editum permulta valde rustici sermonis

*Bobolenus, si poetae multo posteriori credere fas est, ab ipso Columbano edoctus inter fratres fortiter manibus operabatur similique curandi gratia pollebat, ita ut monachi artus lapide praecisos restituere posset*¹.

⁵ *Columbanus Theudeberti regnum ingressus pagum Briegium villamque Pipimisiacum circa duobus milibus ab oppido Meldensi distantem attigerat, quam Chagnericus² conviva regis cum Leudegunde uxore inhabitabat. Ab eis summo cum gaudio receptus omnique subsidio instructus*
¹⁰ *benedixerat totam domum liberosque sibi ita conciliaverat, ut omnes postea ordinem ecclesiasticum elegerint. Chagnoaldus enim, quem ministrum ipsi apud Brigantiam servisse supra commemoravi, ex monacho Luxoviensi postea Laudunensem episcopatum adeptus est; Burgundofaro³ autem sedem*
¹⁵ *Meldensem occupavit. Denique Burgundofaram, quae vulgo Fara appellatur, i. e. 'genealogia, generatio'*⁴, *filiam Columbanus benedicens Domino voverat, sed pater votum minime curans eam invitam alicui desponderat. Factum est autem, ut Eustasius abbas ad Chlotharium regem pergens*
²⁰ *Chagnoaldo comite Chagnerici domum visitaret. Ubi cum in puellam incidisset oculorum dolore febrisque laborantem, in patrem vehementer invectus, quasi sancti interdictum violaturus esset, illo promittente fore, ut votis puellae non* *p. 26.
amplius obsisteret, ipsam facile ad sanitatem revocasse

²⁵ *vestigia fert, quae neque librarii neque editores intellexisse videntur; finis vero misere depravatus interpolatusque est, nam pro ducibus gentique nostrae sicut alibi ita hoc loco scribendum est ducibus vel agentibus nostris (ita praeceptum prius Adalwaldi) atque ultima verba admodum suspecta sed pro perpetem firmitatem anuli nostri sigillum subter ad-*
³⁰ *figi praecepimus nullo modo cohaerent, sed expectantur talia qualia in chartis Agilulfi alteraque Adalwaldi ita conectuntur: quatinus pro salute et stabilitate regni nostri Dominum valeatis die noctuque deprecare. Etiam indictionis numerus (VIII pro XI) stare nequit atque propter*
³⁵ *temporum notas inter se dissentientes chartam inter spurias reiecit Chroust, 'Untersuchungen über die Langobardischen Königs- und Herzogsurkk.', 1888, p. 187, dum quaestionem in suspenso relinquit L. M. Hartmann, 'Gesch. Italiens' II, 1, p. 275. Attamen de genuino huius praecepti argu-*
⁴⁰ *mento mea opinione dubitari vix licet atque sermo et forma cum veris regum Langobardorum chartis haud raro accurate conveniunt, veluti locis his: 'contra hunc nostrum generalem praeceptum', 'anno feliciter (lege 'felicissimi') regni nostri primo per indictione [nona] feliciter', unde chartae fidem habendam esse persuasum mihi est. 1) Cf. Versus de Bobuleno abbate, Scr. rer. Meroving. IV, p. 155. 2) V. Columb. I, 26. II, 7. 3) Burgundofaro pontifex Meldensis urbis una cum Waldeberto*
⁴⁵ *abbate Luxoviensis coenobii testis aderat miraculi in monasterio Evoriacensi patrati, neque vero fratrem eum Burgundofarae fuisse Ionas II, 21, meminit. 4) V. Waitz, 'VG.' I, 81³.*

dicitur sospitemque matri commendavit, donec a Chlothario rediens religiosis vestibus eam indueret. Pater vero pollicitationis mox oblitus nuptias iam parare decrevit. Quod puella comperta cum socia ad basilicam S. Petri Meldensem confugeret, cumque vel eo ipso loco pueri a patre missi mortem in eam intenderent, Eustasius regressus ipsam liberavit atque per Gundoldum urbis illius pontificem sacris vestibus induendam curavit. Tunc monasterium virginum Evoriacas vel Brigen¹se, postea ex sanctae nomine Farae monasterium, hodie Faremoutiers appellatum, in solo paterno aedificatum est¹⁰ curamque aedificandi Eustasius monachis duobus, Chagnoaldo scilicet fratri puellae et Waldeberto, commisit una cum regula docenda. Domus², quo tribus ostiis aditus patebat, et cellas et dormitorium commune comprehendebat neque hortus deerat, in quo olera ad coquinam necessaria ab ipsis virginibus colebantur; totum autem monasterium saeptis vel vallo cingebatur, quae transiliendo violari non licebat. Burgundofara mater virginibus praeerat aliaque cellariae munere fungebatur. Cum abbatissae fama passim per Gallias atque etiam per Britannias celebraretur, proceres non solum Francorum, sed etiam Anglosaxonum filias erudiendas ac sponso caelesti iungendas ipsi tradebant³, ita ut virgines multae eo confluerent, inprimis e familiis nobilibus ortae. Instituta coenobialia a praeceptis quae monachis suis Columbanus dederat parum differebant. Confessionem apud matrem virgines expromebant, quae paenitentiam ad regulam peccantibus irrogabat a corpore Domini iam segregatis. Etiam cotidiana delicta in cogitatione, in sermone, in opere commissa confiteri oportebat, terque cotidie, sicut erat et monasterii et regulae consuetudo, per confessionem mens purgabatur⁴. Cum Columbano bina confessio suffecisset tertiaque a Donato addita esset, huius regulam in monasterio Evoriacensi a virginibus observatam esse ex hoc loco concludi licet. Missarum sollemnia a monacho celebrabantur, quo munere Ionas quondam fungebatur, eisque Burgundofara cum famularum collegio intererat. Virgini moribundae reliquae cum matre ad supremos honores praestandos aderant psallentesque animam exeuntem

1) Beda, Hist. eccl. III, 8: in monasterio, quod in regione Francorum constructum est ab abbatissa nobilissima vocabulo Fara in loco qui dicitur in Brige. 2) V. Columb. II, 11—22. 3) Beda, Hist. eccl. III, 8. Willesuindae ex genere Saxonorum Ionas II, 17, meminit. 4) V. Columb. II, 19.

comitabantur; tricesimo autem die commemoratio defunctae cum missarum sollemnitate in ecclesia celebranda erat. Puellae tam diligenti matris custodia intra coenobium educabantur, ut una earum inter sexuum naturam diiudicare nequiret, marem feminamque idem esse existimans. Parentes nobiles filias in universum alicui nuptum dare quam monasterio tradere malebant consensumque non dabant, nisi postquam omnes eas retinendi conatus ad irritum ceciderunt. Intransibiles autem monasterium nobilibus puellis neque disciplina neque tenuis victus valde arridebat. Complures furtivo cibo gulae aviditatem esuriemque satiare aggressae sunt; aliae autem et inprimis noviciae illius vitae pertaesae saeculique desiderio arreptae fugam iniebant saeptaque per scalam transiebant, cum diabolo conversari praeferentes quam cum sancta matre, neque vero inceptum semper prospere procedebat, sed in ipso vallo transiliendo deprehensae libertatis amorem confessione paenitentiaque luebant. Agrestium rebus novis studentem, qui post synodum Matisconensem eo se contulerat, Burgundofara refellit¹, magna cum constantia fraudibus ipsius obsistens. Monasterii terminos violabat omnemque eius familiam persequabatur Aega maior domus, cuius mors a. 641. virgines ex aliqua parte relevabat. Burgundofara quot annis post vixerit, minime constat. Inter sanctas relata die 7. Decembris colitur apud Usuardum²: In pago Meldicensi sanctae Farae virginis, quocum epitaphium quoddam Caroli Calvi tempore compositum³ et Martyrologium Evoriacense⁴ c. a. 1200. conveniunt, dum dies III. Non. Apr. in praescriptionibus codicum inferioris notae A 1b³.⁴ Ionaë legitur. Abbatissae Burgundofarae successere virgines stirpis regiae Anglorum, scilicet Saethryd, Annae regis Anglorum orientalium privigna, et Aedilberg, eiusdem filia naturalis; praeterea earum neptis Earcongota eidem monasterio adscripta erat⁵. Cum fratres permulti ibidem consedissent, separatis quidem aedibus, monasterium altera saeculi VII. parte factum est duplex, idemque cum Habendensi coniunctionis eiusmodi prima fuere exempla. Quae licet cum Columbani institutis parum conveniret, tamen ex ipsis exorta est. Piis puellis unus alterve ex probatissimis fratribus ab abbate Luxoviensi aggregabantur, ut curam in spiritualibus gererent, sexus muliebris mox alios attrahebat, itaque marum monasteria surrexere iuxta puellarum.

1) V. Columb. II, 10. 2) Ed. Bouillart p. 197. 3) Mabillon, AA. SS. Saec. II, 449. 4) Cf. Mabillon, Annales ord. S. Benedicti I, 434. 5) Bede, Hist. eccl. III, 8.

Extat Burgundofarae testamentum¹ a. V. Dagobert² i. e. 627. p. Chr., d. VII. Kal. Nov. datum, actum autem d. VII. Id. Octobr., quo monasterio Evoriacensi in honore Mariae et Petri aedificato, cum ibi residens diem supremum expectaret, quas ex hereditate paterna antea tradiderat possessiones confirmasse fertur. Formula quidem veris testamenti non absimilis est, constructionesque tales quales: visum aedificasse, visa sum accepiisse, locum, quod esset constructum, illius aevi consuetudini optime respondent videntur neque cum charta Burgundofaronis³ omnino falsum testamentum comparari licet, ubi Faro Faraque appellantur Burgundofaro Burgundofaraque. Sigilla quae ab utroque documento pendent chartae quoque genuinae postea affixae esse possunt. Aliae autem suspicionis causae⁴ haud ita facile removendae sunt, scilicet virginem a. 610/1. intra infantiam annos constitutam et post a. 641. defunctam respectu dissolutionis suae a. 627, vix plus quam 27 annos natam, testamentum condidisse, deinde distinctionem inter datum et actum in testamentis inusitatam. Chagnulfi nomen fratri sanctae inditum comitis Meldensis esse potest, cuius in privilegio Resbacensi a. 635/6. mentio fit⁵.

A Meldorum oppido haud ita multum progressus Columbanus in villa Vulciaco ad Matronam sita ab Authario eiusque uxore Aiga receptus erat materque filios teneros benedicendos ei obtulerat. Hi adulti apud Chlotharium e. Dagobertum reges summam gratiam inierunt neque vero gloriam saeculi consecuti aeternae obliti sunt. Ado enim maior natu monasterium virginum Iotrense, alter Dado referendarius regius creatus cum fratribus, e quibus Radbertus tertius a Iona praetermissus est, in saltu Briegensi Resbacense ad regulam Columbani construxerunt⁶, quae monasteria haud longe et inter se et ab Evoriacensi distant. Ex eis maximam auctoritatem, quod ad ius ecclesiasticum pertinet, monasterium Resbacense consecutum est, cuius privilegia inter formulas

1) Ed. Pardessus, Dipl. II, 15. 2) Ib. I, 193. 3) Inter scripta apocrypha testamentum reiecit Mauricius Lecomte, 'Le testament de sainte Fare, fondatrice et première abbesse de Faremoutiers' ('Extrait du Bulletin de la conférence d'histoire et d'archéologie du diocèse de Meaux' 1898, p. 321), dum qui dissertationem eius examinavit Leo Levillain ('Bibl. de l'école des chartes' 1899, p. 95) contrariam opinionem defendit iudex non adeo firmus. Denique H. Auffroi, 'Évolution du testament en France', Parisiis 1899, p. 228, n. 4, auctoritatem ei abrogavit. Sane exemplar saec. XI. specie autographi compositum suspicionem non caret. 4) K. Pertz, Dipl. I, p. 16. 5) V. Columb. I, 26.

omissa posteris exempla imitandi facta sunt. Locus, ubi monasterium situm erat, ad fiscum regium spectans conditibus largitate Dagoberti regis concessus erat, qui conditum et eodem fisco partim dotaverat, cum alia fratres una cum atre contulissent. Monasterio, quod in honorem Petri, Pauli, Antonii constructum primo Ierusalem appellabatur, Agilus abbas praeerat, qui monachus Luxoviensis Eustasium quoniam in Baioariam comitatus erat¹. Rogatu conditorum privilegium² plenissimae libertatis, scilicet et immunitatis et exemptionis ex iurisdictione dioecesana, rex monasterio a. 635/6, die 1. Octobris concessit, quod ad episcopos, duces, Chanulfum comitem Meldensem datum Dado ipse obtulit. Singulas autem vias monachis, ut quiete ibi residere possent, attribuit libertates ita plenius descripsit,

*1) ut episcopo nulli quicquam de rebus monasterii *p. 28. collere liceret neque potestatem quandam in eo exercere

2) neque illud intrare nisi voluntate abbatis aut congregationis,

3) ut abbate defuncto, quem ex semet ipsis ipsa congregatio elegisset, eum sibi seniore institueret,

4) ut ne iudicibus quidem res usurpare liceret aut ad exercendam potestatem iudiciariam monasterium possessionesque eiusdem ingredi, sed omni immunitate illud cum congregatione sua frueretur.

Hoc privilegio tota iurisdictione dioecesana episcopo loci extorta est neque quicquam ei remansit, ne summum quidem ius instituendi³ abbatis libere electi; potestatem autem non solum saecularem, sed etiam ecclesiasticam rex removit iure fisci, dum, inquit, super nostra est largitate constructum. Erat igitur monasterium regium, de quo disponendi facultatem sibi soli reservavit. Verebatur autem ipse, ne quis detrahendo aestimaret, eum 'in id nova decrevisse', quare affirmare festinabat de canonica auctoritate nihil immutatum esse, exempla insuper afferens monasteria Acaunensium, Lerinensium, Luxoviensium, S. Marcelli Cabillonensis,

1) V. Columb. II, 8. 2) Ed. Pertz, *Dipl. I*, p. 16. 3) Contrariam opinionem tenuit est qui in has res ea qua callet sagacitate inquisivit Theodorus de Sickel, 'Beiträge zur Diplomatik' IV ('SB. der phil.-hist. Classe der Wiener Akad.' XLVII, 1864, p. 571 sqq.), verbo instituat (Pertz l. l. p. 17, 29) subiectum attribuens episcopum loco congregationis, idemque iurisdictionem moderatam episcopis semper reservatam esse statuit, vel contradicentibus privilegiis. Institutis enim Scottorum non eam quam par est auctoritatem vindicasse videtur, unde libertatem monachorum iusto minorem fuisse credidit, postea quidem per episcopos coercitam.

quae et ipsa iam inde antiquitus per regalem sanctionem sub libertatis privilegio mansissent. Etsi, privilegiis his deficientibus¹, de qualitate libertatis singulis concessae iudicari nequit, tamen ex historia ecclesiastica compertum habemus, vel celeberrimum Lerinensium monasterium ex iurisdictione dioecesana minime exemptum fuisse², neque ante Columbanum vestigium illius libertatis coenobialis in Galliis deprehenditur, qualem ipse suo Luxoviensi monasterio asseruerat, qualisque Resbacensi competere videbatur 'ad modum Luxoviensis'³ instituto. Interim cum reliquorum episcoporum tum Meldensis auctoritatem canonicam rex re vera imminuerat neque ipsis invitis privilegium regium ad effectum adduci poterat. Unde Dado referendarius cum fratribus a Burgundofarone qui Meldicae ecclesiae tunc praeerat postulabat atque rex una cum Canderico patriarcha Galliarum, scilicet episcopo Lugdunensi, aliisque episcopis parti Scottorum addictis eidem supplicabant, ut simili beneficio monasterium instrueret, isque constitutionem suam⁴ a. 638 (vel 637?) d. 1. Martii etiam comprovincialibus suis confirmandam obtulit. Iam ipse episcopus dioecesanus non solum ius instituendi abbatis congregationi contulit verbis hisce: quem unanimiter omnis congregatio illa monachorum ex semet ipsis optime regulam compertum elegerint, sibi seniore instituant, sed etiam iuri suo circa pontificalia renuntians, eidem concessit, ut benedictiones, consecrationes, sacros ordines a quovis spirituali pontifice perciperent, ut si quis e monachis more Scottico ordinem episcopalem nactus esset, is ea perficere posset, atque verbis apertis professus est, nullam se potestatem neque in rebus neque in ordinandis personis monasterii habere, disciplinam quoque monachorum totam abbati cedens. Monasteria licet complura usque ad Karoli M.⁴ tempora exemplo Lerinensium, Acaunensium, *Luxoviensium monachorum instituta sint, libertates tamen non eadem ab episcopis eis concedebantur, sicut Resbacensi, atque iura potiora

*p. 29.

1) In binis Chlotharii regis (a. 613—629) privilegiis, quorum chronographus Acaunensis a. 830. meminit (Gremaud, 'Origines' p. 26), sanctum erat, ne consuetudo monachorum Acaunensium immutaretur, neve abbas constitueretur, nisi ex ipsis quem fratres elegissent. 2) Cf. Auct. antiq. VIII, p. LIV. 3) Pardessus l. l. II, p. 39. 4) Cf. privilegium monasterio Acutiano in territorio Sabinensi sito a Karolo M. a. 775. concessum (Duchesne, Script. III, 652): privilegium, sicut cetera monasteria Lirinensium, Agaunensium et Luxoviensium, ubi prisca patrum Basilii, Benedicti, Columbani vel ceterorum patrum regula custodiri videtur.

iam Marculfus episcopo dioecesano reservavit, eraso loco ad institutionem pertinente¹, nam abbatem a nullo promoveri voluit nisi ab episcopo².

Instituta coenobialia Scottorum a discipulis sectatoribus
 5 que Columbani per totas Gallias pervulgata sunt, matricque
 Luxoviensi filiae surrexere fere innumerae, in quas ius
 coercitionis competeat abbati Luxoviensi³. Potentinus Luxovio
 discedentem magistrum comitatus, in regione Armoricana,
 scilicet in dioecesi Constantiensi, monasterium condidit⁴.
 10 Complura in dioecesi Bituricensi ad Columbani regulam
 monasteria constructa sunt, scilicet a Berthoara femina nobili
 mulierum unum in urbe ipsa, a Theudulfo cognomento Babe-
 leno virorum duo in insula Milmandrae fluvii et Gaudiaci
 tertiumque mulierum loco qui Carantomus vocatur ad eundem
 15 fluvium sito. Prope urbem Nivernensem idem quartum
 adiecit item mulierum⁵. Mitto Sadalbergam, filiam Gui-
 doeni, quam caecam Eustasius in villa Mosa sanaverat⁶,
 Romaricum⁵ e nobilioribus Theudeberti regis ministris,
 amicum Arnulfi episcopi Mettensis⁷, cum Amato, Eligium⁶
 20 postea Viromandensem episcopum reliquosque monasteriorum
 conditores ritui Scottico addictos, quorum vitas aut edidimus
 aut edituri sumus.

Interim instituta illa, qualia Columbanus reliquerat,
 eadem minime permanserant, reformata cum supputatione
 25 paschali tum regula. Multa enim in hac reprehendenda
 esse visa sunt cum Agrestio tum aliis, inprimis nimia se-
 veritas vel in rebus minimis constitutioque parum definitiva.
 Percussionibus duris, quibus peccata levia vel potius nulla
 coerceri voluerat Columbanus, monachi monasteriis expelle-
 30 bantur, caerimoniasque superfluas puerilesque constituens fere
 derisui habebatur magister. E contrario de monasterio ad-
 ministrando atque de disponenda vita coenobiali pauca aut
 nulla in ipsius regula definita erant. Haec omnia Bene-
 dictus optime ordinaverat, cuius regula praeterea humana
 35 moderatione eminebat⁸. Sicut in usum virginum auctore
 Donato episcopo Vesontionensi ex regulis Columbani, Bene-
 dicti, Caesarii enchiridion compactum est, ita etiam monachis
 Columbani instituta dilatanda erant, assumpta regula Bene-

1) Privilegium regum apud Marculfum I, 2. 2) Privilegium epi-
 scopale ib. I, 1. 3) Correctionem Eustasii Romaricus et Amatus sub-
 40 iere; cf. V. Columb. II, 10; Hauck l. l. p. 298³; C. Fr. Weiss, 'Die
 kirchlichen Exemtionen der Klöster', dissert. Bern. (1893), p. 18.
 4) V. Columb. I, 21. 5) Ib. II, 10. 6) Ib. II, 8. 7) Cf. V.
 Arnulfi c. 6. 8) Cf. Rettberg l. l. p. 678 sqq.

dicti. Ionas vero regulae neque Donati neque Benedicti mentionem ullam fecit, ipsique si credere fas esset, Columbani instituta usque ad sua tempora intemerata perstitissent. Monasteria autem et Solemniacense et Resbacense, quae ipso teste ad Columbani regulam¹ constructa esse feruntur, regulam Benedicti et Columbani et exemplum Luxoviensis monasterii persequiebantur, sicut ex chartis et Eligii² et Burgundofaronis colligi licet, atque in monasterio Evoriacensi, cui regulam Columbani³ expressis verbis attribuit, potius Donati regulam viguisse suis ipsis verbis prodidit trinam confessionem commemorans. Complura postea monasteria ad regulam Benedicti vel Columbani instituta sunt, quae enumerare longum est⁴, atque inter codices monasterii Fontanellensis per Wandonem abbatem (ex a. 742) comparatos unus extabat, 'in quo continebatur regula sancti Benedicti et sancti Columbani⁵ et martyrologium'⁶, scilicet Hieronymianum, cuius originem item ad Scottorum sectatores referendam esse nuper demonstravi⁶. Denique Columbanum Benedictus propter virtutes⁷ quas *dixi victor penitus fugabat, primusque Leudegarius ordinem vel regulam Benedicti abbatibus monachisque solam praescripsit⁷, ex qua monasteriorum salutem expectabam⁸ omnem, in Gallias incipiens id quod saeculo insequenti perfecit Bonifatius.

Columbani discipulorumque eius gesta descripsit quae inter historicos Gallicanos saec. VII. post Fredegarium facile primum locum obtinet Ionas⁸ natione neque Scottus neque Francogallus, sed in summis Italiae finibus sub ipsis Alpium iugis natus Segusione⁹ in urbe nobili, quae ex sede regni Cottiani redacta erat in municipium. Monasterii Bobiensi teneris adhuc annis post Columbani mortem et c. a. 618. p. Chr. adscriptus per novem annos ibidem conversatus erat neque vero parentibus saepe postulantis per-

1) V. Columb. II, 10. I, 26. 2) Scr. rer. Merov. IV, p. 747. Locus chartae Burgundofaronis hic: sub regula b. Benedicti et ad modum Luxoviensis monasterii, si emendandus est, cum regularum infra iterum auctor meminerit: secundum regulam ipsius b. Benedicti vel b. Columbani, ipsum ad alterum emendandum esse existimo, insertis verbis: vel b. Columbani, dum A. Hauck, 'Kirchengesch. Deutschl.' I, p. 293. 309³, in locum Benedicti Columbanum substituit, ita ut uterque iterum inter se dissentiat. Idem ipsum Benedicti nomen charta Solemniacensi eradere voluit (ib. p. 291³). 3) V. Columb. II, 11. 4) Löning l. I, II, 442. 5) Gesta abb. Fontan. ed. Löwenfeld p. 38. 6) 'N. Arch.' XXIV, p. 294 sqq. 7) Concil. Augustodun., ed. Maassen I, 221. 8) De vita scriptisque Ionaë disseruit Seebass (Herzog, 'Real-Encyclopädie' IX, p. 340⁸). 9) V. Columb. II, 5.

missum domum visendi impetraverat, cum quondam mense
 Februario Athala abbas sua sponte ipsi imperavit, ut in
 patriam proficisceretur nullaue mora reverteretur. Itaque
 tempore nimii frigoris, presbytero diaconoque comitibus ad-
 5 ditis ad custodiendam iuvenis sanctimoniam, longum iter
 suscepit, cuius media pars triduo absoluta videtur esse, atque
 summo gaudio a matre fratreque receptus est, sed haud diu
 optato aspectu illi fruebantur, nam noctu febribus correptus
 10 Ionas vehementissime desiderabat, ut quam citissime ad
 monasterium rediret. Quo cum advenisset, abbatem iam in
 extrema morte positum repperit, qui die 10. Martii c. a. 626.
 diem supremum obiit. Erat autem Ionas ministerio Athalae
 additus¹, quem locum apud Columbanum olim Domoalis et
 Chagnoaldus occupaverant, epistulaeque ab abbate perlectae
 15 eidem asservandae tradebantur, sicut Agrestii litterae², quas
 post multos annos neglegentia perdidit, atque etiam responsa
 fortasse scribebat eaque omnia quae in commercio epistularum
 coenobiali occurrebant scribenda. Electo Bertulfo abbate,
 idem munus retinebat eratque in ipsius comitatu³, cum pri-
 20 vilegii causa a. 628, mense Iunio, Romam ad Honorium
 papam ille accessit. Abbas aeger ex Urbe progressus, cum
 rediens prope Bismantum castrum iam dirutum vi febrim
 opprimeretur, cumque tensis tentoriis in locis asperis per-
 noctaret, Ionam arcessivit, curisque officii sui occupatus, de
 vigiliis nocturnis eum interrogavit, cumque omnia iam
 disposita esse audisset, ante stratum suum per totam noctem
 ipsum excubare iussit. Etiam cum Eustasio abbate Luxo-
 viensi († 629) Ionas conversatus videtur esse⁴, sive ille
 Bobium visit, sive, quod malim, ipse Luxovium translatus
 est: monachos enim inter abbates utriusque monasterii com-
 25 mutatos esse ipse testatur⁵. Ante Bertulfi obitum et fortasse
 c. a. 639. apud fratres Bobienses commorabatur⁶, donec ab
 Amando episcopo adiutor evocatus est, ut in convertendis
 Francis paganis ipsi assisteret. Mox in Galliam Belgicam
 30 profectus, prope Elnonem rivum constitisse videtur, eo procul
 dubio loco, quem monasterium a sancto constructum postea-
 que ex ipso appellatum occupabat, indeque excurrentes prae-
 dicatores gentium per Scarpim Scaldimque lintribus usque
 ad oceani ora navigabant. Quo in negotio gravissimo minimum
 triennium perseverabat. Praeterea etiam in monasterio Evo-
 triacensi diutius constitisse videtur, ubi virgine quadam de-

1) V. Columb. II, 2. 2) Ib. II, 9. 3) Ib. II, 23. 4) Cf. epistulam
 V. Columbani praemissam.

functa missarum sollemnia memoriae causa tricesimo die more ecclesiastico celebrabat¹. Denique abbas creatus a. 659. mense Novembri iussu Chlotharii regis eiusque matris Balhildis ad urbem Cabillonensem missus est, itinerisque labore fessus per paucos dies in monasterio S. Iohannis Reomaensi requiescebat.

Itaque Ionas monasterio Bobiensi relicto huc illuc passim vagatus est, ubique eo libentius receptus, quo minus litterarum periti in Galliis tunc reperirentur. Desiderio enim eodem, quocumque accessit, ecclesiae monasteriaque ¹⁰ tenebantur, vitae scilicet patroni possidendae, eique rogatus facile satisfecit auctor, de quo agitur. Scarpim adverso flumine navigans ad Atrebatum urbem pervenit, ubi Vedastes episcopus colitur, huiusque vitam, quae auctori saec. VI. ante me attribuebatur, potius Ionaë sermone compositam esse ¹⁵ tam certis argumentis probavi, ut vel acerbissimi studiorum meorum adversarii quamvis inviti facere non potuissent, quin opusculum incerti auctoris auctori suo a me recte restitutum esse consentirent. Deinde in monasterio Reomaensi commoratus Vitam Iohannis abbatis a. 659. condidit, cuius textum ²⁰ primigenium e codicibus erutum princeps edidi. Quibus de vitis cum infra agendum sit, iam ad celeberrimum eiusdem auctoris opus transeamus, Vitam scilicet Columbani discipulorumque eius.

Fratres Bobienses cum c. a. 639. reviseret, Ionas iussu ²⁵ Bertulfi rogatuque eorum pollicitus est² se Columbani patris texturum esse gesta neque vero ante triennium ad solvenda vota pervenit, cum Amando adiunctus fluctibusque agitatus vix otio studioque abundaverit. Interim propositum suum etiam ad discipulos magistri eosque extenderat, qui inter ³⁰ sectatores eiusdem eminere sibi visi erant, neque quae in monasteriis et Bobiensi et Evoriacensi gesta erant miracula singula memoriae tradere praetermisit. Opus abbatibus Luxoviensi Bobiensique, scilicet Waldeberto et qui Bertulfo interim successerat Boboleno, dicatum in duos libros distinxit: ³⁵ primus, inquit, beati Columbae gesta perstringit, secundus discipulorum eius Athalae, Eusthasi vel ceterorum quos meminimus vitam edisserit. Columbani historiam in priore libri I. parte (c. 1—17) usque ad monasteria in Vosago condita perduxit, additis miraculis quae sanctus ibidem patra- ⁴⁰ visset; posterior eaque longior huius libri pars (c. 18—30)

1) V. Columb. II, 12.

2) Cf. epistolam V. Columbani praemissam.

historiam relegationis novaeque peregrinationis per Alaman-
 niam in Italiam usque ad obitum felicem, i. e. intra paucos
 annos 607—615. gesta, comprehendit. Procedente enim tem-
 pore fontes eo uberius fluere coeperunt, quo minus de sancti
 5 primordiis et conversatione Hibernica abundantia fideque
 praestabant, perpauca tantum parumque certa, ne dicam
 fabulosa tradentes. Ionas utriusque monasterii et Bobiensis
 et Luxoviensis proximos sancti successores et Athalam et
 Eustasium testes citare poterat atque etiam tunc superstites
 10 quam plurimos eorum esse affirmavit, qui miracula apud
 sanctum patrata et vidissent et ipsi enarravissent¹. Auctores,
 a quibus miracula acceperat, saepe nominavit, velut qui
 Columbanum in desertum comitati piscibus capiendis vaca-
 verant, Sonicharium tunc adolescentem adhuc superstitem
 15 atque celeberrimum Gallum illum, quocum diutius conversatus
 videtur esse². Theudegisilus digitum in metendo abscisum
 atque saliva sancti sanatum ei ipse monstraverat³, idemque
 etiam de morte alterius Columbani, qui una cum sancto
 ex Hibernia advenerat, ei rettulisse videtur⁴: fuerat enim
 20 minister illius. Ea quae Winiocus presbyter viderat miracula⁵
 fortasse filius ipsius Bobolenus abbas enarravit. Donatus
 episcopus Vesontionensis, de cuius origine et familia I, 14.
 rettulit, etiam tunc inter vivos erat. Inter auctores alterius
 partis, quae maioris momenti est atque etiam ad historiam
 25 politicam scribendam materiam utilem affert, primum procul
 dubio locum Athala et Eustasius occupant, quos Luxovii
 relictos de causis exilii optime instructos fuisse oportet. E
 quibus unus ministerio Columbani adiunctus fuerat, alter,
 scilicet Eustasius⁶, ipsum in Theudeberti regnum subsecutus
 30 miraculum prope Brigantiam patratum rettulit, deinde vice
 sancti Luxoviense monasterium gubernans iussu Chlotharii
 legationem illam suscepit, de qua in calce libri relatum est⁷.
 Comes autem itineris illius, quo Columbanus e Theuderici
 regno *reportabatur, etiam tunc degebat Potentinus⁸, qui in *p. 32.
 35 dioecesi Constantiae urbis monasterium condiderat. Inter
 clericos ecclesiae Magontiacensis Ionas familiares habuisse
 videtur, qui ipsum de colloquiis Lesionis⁹ episcopi certio-
 rem facerent. Denique liberi Chagnerici illius Theudeberti regis
 convivae, in cuius domo per Meldense territorium proficiscens

⁴⁰ 1) Cf. epistolam V. Columbani praemissam. 2) V. Columb. I, 11: Haec nobis supra dictus Gallus sepe narravit. Locus in editione Mabilloniana desideratur. 3) V. Columb. I, 15. 4) Ib. I, 17. 5) Ib. I, 15. 17. 6) Ib. I, 27. 7) Ib. I, 30. 8) Ib. I, 21. 9) Ib. I, 27.

sanctus requieverat, commemorandi sunt, scilicet Chagnoaldus, Burgundofara et sine dubio Burgundofaro. Ex his Chagnoaldus, qui minister Columbani in locum Domoalis¹ successerat, eius conversationem in deserto Alamannico expertus erat², et praecipue quae sancto blanditiae per animalia silvestria exhibitae essent, Ionae curioso enarravit³, antequam c. a. 632/3. mortuus est.

Itaque biographus, licet Columbanum ipse non vidisset, tamen de rebus ab eo in Gallia Italiaque gestis per testes oculatos optime instructus esse poterat. Discipulos autem 10 sectatoresque sancti, de quibus in altero libro rettulit, plerosque non solum ipse viderat, sed etiam diutina conversatione expertus erat. Materiam huius libri ita disposuit, ut

c. 1—6. de Athala abbate Bobiensi,

c. 7—10. de Eustasio abbate Luxoviensi,

15

c. 11—22. de miraculis Evoriacensibus,

c. 23. de Bertulfo abbate Bobiensi,

c. 24. 25. de miraculis a monachis Bobiensibus gestis

disputaret. Sub Athala monasterio adscriptus ministerioque abbatis adiunctus historiam Bobiensem usque ad a. 628. per 20 decennium testis oculatus memoriae tradidit, ipseque cum fratrum reliquorum tum sui ipsius testimonium ad confirmanda miracula quaedam attulit⁴. Ultimam Athalae visionem per Blidemundum⁵ monachum cognoverat, moribundo autem abbati ipse adstitisse videtur. Plura primis Bertulfi 25 annis monasterium passum erat, episcopo dioecesano insidias moliente, conatum autem ope Ionae abbas feliciter repulerat. Haec acquisiti privilegii papalis historia ut rei coenobialis cognitioni multam lucem affert, ita accuratam biographi descriptionem pergratam haberi existimamus. In calce libri 30 cum virtutes, quibus monachos Bobienses sub utroque abbate abundare viderat, tum extremos halitus fratrum feliciter decedentium diligenter descripsit; mortis autem Bertulfi mentionem nullam fecit, nisi fallor, quia interim in Galliis vagabatur. Pretiosissimam procul dubio libri alterius partem 35 historia Eustasii efficit. Haec a Burgundofara, de qua in subsequentibus se narraturum esse auctor I, 26. promiserat, et ab origine monasterii Evoriacensis incipit; sequuntur expeditiones ad propagandam fidem christianam in Baiuarios aliasque gentes factae; denique discordiae Agrestianae fusius 40 relatae. Synodi illius celeberrimae Matisconensis a. 626/7,

1) V. Columb. I, 9. 19.

2) Ib. I, 27. 28.

3) Ib. I, 17.

4) Ib.

II, 2. 5) Ib. II, 6.

*in qua clerus Gallicanus ultima ausus est contra Columbani sectam, quae, nisi vehementer fallor, victori cessit, acta nulla supersunt neque quisquam meminit praeter Ionam nostrum. Qui cum paulo post Luxovium advenisse videatur, memoriam earum rerum etiamtunc recentem reppererat mortique Eustasii (a. 629) fortasse ipse interfuerat, cum pluribus eam describeret. Denique ad virtutes in monasterio Evoriacensi patratas transeamus, ad quas lectorem auctor (II, 7) his verbis delegaverat: In quo (scil. monasterio) quantae virtutes postea factae fuerint, si vita comes fuerit, prosequi nitimur. Sunt ipso teste signa, quae ad exhortandas vel consolandas virgines Dominus demonstrare dignatus est, inprimis visiones, quas virgines in extremis positae vidisse sibi visae erant, iuvenibus ipsoque creatore apparentibus, caelis apertis, choris angelicis auditis, eaque quae post mortem in cellulis defunctorum vel in ecclesia observata sunt, odoribus suavis balsamoque redolentibus *luminibusque visis. Haec miracula ea quam apud virgines Evoriacenses deprehenderat mente parum sana Ionas diligentissime litteris mandavit ipseque obiurgationi eorum iam occurrebat, qui eum 'res non necessarias compilare' iudicarent¹. Certe haec operis pars infimum locum obtinet, etsi negare nolo, ea quae de usu, vita, moribus virginum in monasterio degentium testis oculatus attulit haud parvi momenti esse ad cognoscendum illius aevi non solum ecclesiasticum, sed etiam intestinum rerum statum.*

Sane, ne auctori iniuriam inferamus, monendum est, vitas sanctorum eo tantum consilio ab ipso compositas esse, ut quomodo a vetustioribus hagiographis² priscorum exempla imitanda suis temporibus praestita essent, ita ipse recentiorum et vitam laudabilem et miracula posteritati ad imitandum proponeret. Consilium igitur adhortativum persecutus est ad profectum perfectorum emendationemque delinquentium. Cum miracula nonnulla evangelicis simillima Columbano attribuerit, eo magis fortasse peccatores exemplo magistri ad perfectionem incitare sibi videbatur.

Historiae Francorum Ionas ut erat peregrinus non adeo magna peritia praestabat. Columbanum enim, qui vicesimo anno (= 610. p. Chr.) desertum Vosagi reliquerat, eo advenisse statuit Sigiberto regnante, cui duo regna et Austrasiorum et Burgundionum attribuit³; eo autem intersecto in utrumque regnum Childebertum filium successisse

1) V. Columb. II, 16. 2) Ib. I, 1. 3) Ib. I, 6.

voluit¹. Ignoravit igitur Sigiberti dicioni Austrasios solos subditos fuisse sanctumque in Vosagum advenisse circa 15 annis post mortem regis; tunc autem Gunthramnum Burgundionum regnum tenuisse idque Childeberto demum regnante Austrasiorum regno accessisse vi pacti Andelavensis. Cum de Sigiberti nece et Childeberti primordiis accurate instructus esset, nisi fallor, e Gregorii Hist. Fr. IV, 50. 51. V, 1, codicem quem habuit suspicor haudquaquam integrum fuisse, sed sex tantum priores Historiae Fr. libros continuisse, qui classe B continentur. Ea quae de bellis regum Francorum 10 a. 610—613. gestis enarravit in universum cum Fredegario conveniunt, qui consensus in hac fontium penuria maximi momenti est; ubi autem discrepant², ibi fidem chronicorum anteponendam esse censeo hagiographo Italico.

Situm locorum multipliciter determinare solebat eaque 15 quae ipse viserat optime descripsit. Victoriacum¹ villam publicam in suburbano Atrebatensis urbis sitam esse non ignoravit, quippe qui haud procul ab ea apud Amandum tunc commoraretur, situsque Vesontionis³ urbis natura fortiter munitus ei notissimus erat. Attamen errore fere in 20 excusabili Iotrense monasterium 'intra Iorani saltus'⁴ situm esse credidit, licet ipse haud procul ab eo in monasterio Evoriacensi conversatus esset, et monasterium Sollemniacum 'super fluvium Vincennam'⁵ posuit, quod re vera rivo eundem influente alluitur, qui Briance appellatur. 25

Praeterea de aetate sancti sui biographus toto caelo erravit. Credidit enim Columbanum vicesimum (tricesimum A 4. B) aetatis annum agentem⁶ in Gallias advenisse iterumque vicesimo anno Luxovio abscessisse, ita ut circa 45 annos natus diem supremum obiisset, neque lectione aliorum 30 codicum medela adhibetur, cum sanctus se ipsum a. 603. inter veteranos senesque numeraverit⁷ eumque ad summam senectutem pervenisse ex carmine ad Fidolium colligatur. Falsa illa opinione deceptus imaginem delineavit a veritate adeo distantem, ut in restauranda ecclesia Bobiensi⁸ trabes 35 immensi ponderis cum duobus vel tribus sociis humeris suis portasse credi voluerit senem decrepitem.

Inprimis autem id Ionae vitio dandum est, quod ea quae non recte sensisse patronum suum credidit aut quae de 40 *p. 34. institutis eius interim immutata erant omnia consulto *praeter-

1) V. Columb. I, 18. 2) Ib. I, 24. 29. 3) Ib. I, 20. 4) Ib. I, 26.
5) Ib. II, 10. 6) Ib. I, 4. 7) MG. Ep. III, 162. 8) V. Columb. I, 30.

misit. Itaque quaestionis paschalis, quam causam principalem relegationis sancti fuisse supra demonstravi, in vita eius ne verbo quidem mentionem fecit neque inter obiectiones Agrestii eam admisit; interim enim et Bobienses et Luxovienses ad
 5 Victorii cursum paschalem conversi erant, Ionamque ipsum hanc supputationem secutum esse ex V. Iohannis Reom.¹ colligi licet. Iam aliam ei causam fingere necesse erat, cumque in V. Desiderii legisset, quantae crudelitatis Brumchildis fuisset, eidem totam culpam attribuit: ab ipsa enim
 10 contendit regis animum in sanctum instigatum, proceres episcoposque, ut idem facerent, sollicitatos esse. Manifesta haec eius commenta ipsius sancti epistulis, quas ad nos pervenisse gratulamur, facile redarguuntur. Sanctum autem a rege, regina, custodibus lenissime habitum esse, vel ex Ionae nar-
 15 ratione intellegitur, unde comparatio ipsius cum Desiderio² Viennensi risum movet. Suppressit etiam, quomodo in quaestione trium capitulorum opinionem suam sanctus papae opposuisset, dum ipsum non relinquit haeresim Arianam impugnantem³: Bobienses enim sententia mutata in gratiam
 20 sedis apostolicae interim redierant, ut Agrestii communionem cum Aquileiensibus iam improbarent⁴. Denique Trebia commemorato Hannibalis quidem quae post pugnam ibi commissam ex hibernis profectus pertulerat damna⁵ meminit, Romanorum vero notissimam cladem silentio praeteriit, patriae,
 25 nisi fallor, amore ductus.

Exempla Ionas sibi proposuerat vitas sanctorum celebriores, scilicet Antonii auctore Athanasio, Pauli et Hilarionis auctore Hieronymo, Martini a Sulpicio Severo in dialogis descriptam, quos tribus auctoribus Postumiano, Severo, Gallo
 30 attribuit, Hilarii, Ambrosii, Augustini auctoribus Fortunato, Paulino, Possidio⁶. Vitam Desiderii Viennensis auctore Sisebuto et citavit⁷ et adhibuit⁸. Gregorii Historiae Francorum codice classis B ipsum fortasse usum esse supra exposui. Regulam aliaque magistri scripta ritusque Scottorum
 35 libros, veluti antiphonarium Benchorense⁹, ei praeterea prae manibus fuisse vix commemorare necesse est.

Auctorum latinorum tantam scientiam Ionas in scholis Bobiensibus sibi paraverat, quantam vix in alio illius aevi

1) SS. R. Merov. III, 505. 2) V. Columb. I, 27. 3) Ib. I, 30.
 4) Ib. II, 9. Cf. Hartmann, 'Gesch. Italiens' II, 1, p. 209. 235. 5) V. Columb. I, 30. 6) Ib. I, 1. 7) Ib. I, 27: cuius gesta scripta habentur, quibus et quantis adversitatibus gloriosus apud Dominum meruit habere triumphos. 8) Ib. I, 29; cf. SS. R. Merov. III, p. 626. 9) V. Columb. II, 16.

scriptoreprehenderis. Lirii sententiam e libro deperdito depromptam in V. Columb. I, 3 citavit, bellique Punici alterius descriptionem ab ipso lectam esse ridimus. Inter poetas imprimis Vergilium coluisse videtur, cuius et locum citavit¹ et dictis nonnullis usus est ad sermonem suum exornandum². Ex Iulenci evangelii versum unum in V. Columb. I, 14 attulit.

Ipse quoque poetis adnumerandus est. Nam non solum vitam patroni a versibus exorsus est, sed etiam versus die eius festo ad mensam canendos³ libro priori subiecit, quibus hymnum⁴ in eius transitu canendum subdidit, virtutes sancti celebrans. Tria carmina qua arte quibusce praeceptis ordinata sint, me petente examinavit, qui sua artis metricae peritia saepe mihi amicissime succurrerat, Ludovicus Traube. Primum versibus compositum est, qui licet hexametri esse videantur, tamen metri legibus minime coercentur; alterum ex heptasyllabis trochaice desinentibus, quorum locum etiam p. 26. hexasyllabi occupant, tertium ex octosyllabis iambicis constat⁵, quae metra imprimis a Scottis colebantur. Unde dubitari licet, quin ad Ionam nostrum carmina iure referantur. Et primum de insula Hibernia re vera alius auctoris esse elocutionemque obscuram nimiumque contortam Scottico potius poetae cuidam tribuendam esse et mihi persuasum est, sed in capite V. Columbani a biographo ipso illud positum esse existimem, qui duos versus extremos addens ad propositum suum transiit. Hos enim a reliquis longe distare L. Traube recte monuisse mihi videtur. Alterum autem carmen tanta sermonis affinitate cum Vita Columbani et imprimis cum epistula prologi loco praemissa cohaeret:

Carmen II.

Ionae V. Columbani Ep.

r. 1. clues

cluant

r. 21. palmaque poma

poma palmarum

r. 24. balsama sudas virga

dites balsami lacrimam ex

Engaddi,

Engaddi.

1) Verg. Eclog. I, 80. in V. Columb. epistula praevia. 2) Verg. Georg. II, 117 (Ionae carmen I. post V. Columb.); Aen. IV, 584 (V. Columb. II, 2), XII, 829 (ib. II, 5). 3) In codice Bruzelliensi n. 7460, saec. XIII, ad quem Bollandiani, Catalogus Bruzell. I, 2, p. 12, eos ediderunt, lemma ferunt parum consentaneum: Laus sancti Galli abbatis in beatum Columbanum rithmice. Cf. Chevalier, Rep. hymnol. n. 3335. 4) Hymnum e codice Einsidlensi n. 257 (nobis A 1a) edidit F. J. Mon, 'Lateinische Hymnen des Mittelalters' III, p. 256, qui postam Scottorum genti attribuit. Cf. Chevalier l. l. n. 12299. 5) Meyer, 'Ludus de Antichristo und über lat. Rythmen' ('SB. der bayer. Akad. der Wissensch., philos.-philologische Classe' 1882, p. 95. 97).

ut facere non possim, quin eidem auctori et illud attribuam. Cum denique in tertio virtutes ita enumerentur, sicut in vita ipsa relatae sunt, non est, cur praescriptioni unius codicis B 1b diffidamus, scilicet eam transmittendi fuisse causam, 5 quod in praecedente auctor eas praeteriisset.

Sermo Ionaë quomodo ex vocabulis floribusque auctorum classicorum compositus sit, alio loco exposui¹. Etiam Graecis vocabulis nonnullis utebatur (e. gr. agapis, reuma), ut suam quam operose nactus erat ostentaret scientiam litterarum. 10 In grammaticis autem parum exercitatus erat, ipseque vitae describendae imparem se in epistula praevia confessus imperitiam eloquii sui excusavit neque 'doctorum gressibus coaequari' voluit, nisi forte hae aliaeque modestiae ostentationes potius ad laudes excitandas spectabant. Iam consuetudinis quam habebat scribendi exempla nonnulla afferam: 15 activum part. futuri loco passivi passim, casus non recte adhibiti, scilicet

acc. loco dat. post detrahere, imperare, oboedire, persolvere, suadere, valedicere,

20 dat. loco praep. ab post impetrare, poscere, postulare, precari,

gen. loco abl. post ditare, privare,

gen. loco dat. post gratus, incongruus et post adunare, commendare, inserere, iungere, praebere, 25 prodesse, subiacere,

coniug. 3. praes. act. per -ent: accedent, aient, annent (= annuunt), compellent, dicent, incolent, poscent, prorumpent, aliaeque inaequalitates deferto (= delato), meminisceret et imperat. meminiscere, ob- 30 stasset, recollexit, cetera,

constructionis ad sensum numerorumque imparium usus frequens,

decl. 4. dat. sing. -u more antiquo: nexu, portu, sinu, indeclinabilia sol (e. gr. sol occumbente), vir 35 (= viri, virum, a viro),

genera passim inter se permutata

1) masc. pro fem.: aegritudo, arbor, cohors, conpes, (h)eremus, frons, gens, natio, ops, salivo vel salibo abl. (= saliva), synodus, trabs, villa,

40 2) masc. pro neutr.: curriculum, furtum, legumentum, lumen, margaritus, meritus, monasterium,

1) 'Mitt. des Instituts für Österreich. Geschichtsforsch.' XIV, 437.

munus, oppidum, psallentium, rete, salum, solum, vas,

- 3) *fem. pro masc.*: amor, ardor, auligae (= *aulici*),
gen. auligum, *acc.* auligas, *finis*, fomes, fons,
 fragor, honor, ignis, latex, poples, sapor, ~~transus~~, 5

*p. 36.

- *4) *fem. pro neutr.*: confectam arvam, corpus,
 ostia per quas, intra septam, qua scisma,

oratio obliqua frequenter adhibita, praetermisso verbo
 sentiendi vel declarandi, atque cum directa con-
 stanter permista, pronominebus primae et secundae 10
 personae (mihi, tibi, te, tuus) positis neque re-
 flexivis, denique una alterave interrupta, ita ut
 ex obliqua in directam transitus fiat et vice versa,

acc. c. inf. post cur, quantus,

praepositiones casui postpositae: se contra, se coram, 15
 se inter, semet intra, semet ipsum intra, fine sine.

In tot soloecismis aequum arbitrum sinceri illius
 auctoris labores non fugient. Sane manifestum est, Ionam
 sermoni excolendo summam operam dedisse auctoresque clas-
 sicos diligenter imitatum esse, ita ut vel more Liviano cogitata 20
 sanctorum suorum oratione obliqua exponere aggrederetur,
 neque studiis ipsius successum defuisse conatumque et ipsum
 laudandum esse, quamvis ad finem non pervenisset. Igitur
 in eodem auctore et dictiones linguae optimae et exempla
 pessimae (e. gr. ut ne = ne, limitem = limen) vocabulaque 25
 barbara (barriditas, faciditas, gavisio) leguntur. Hagiog-
 graphis posterioribus oratio haec variata artificioque quodam
 distincta imitanda apparuit, ita ut in multis sanctorum vitis
 vel multo post conscriptis dictiones Ioniae propriae deprehen-
 dantur. Sane de litterarum statu in Galliis ex medio 30
 saec. VII. aliquo modo revirescente non solum magister
 optime meritus est, sed etiam biographus ipsius, cui et gloriae
 partem reservari iustum aequumque esse existimo.

Eo tempore quo Vitae Columbani librum alterum Ionas
 exarabat et Honorius papa¹ († 638) et Dagobertus rex² et 35
 Aega maior domus († 641) mortui erant sedique Viroman-
 densi Eligius episcopus praeerat³; triennio autem, antequam
 mandatum susceperat, Bertulfus abbas etiam tunc vivebat,
 quem c. a. 639. mortuum esse conieci. Itaque alterum librum
 verisimile est c. a. 642. compositum esse, eodemque auctor 40
 Chronicarum quae Fredegarii nomine circumferuntur de

1) V. Columb. II, 23. 2) Ib. II, 17. 3) Ib. II, 10. Eligius
 die 18. Maii a. 641. consecratus est; cf. Scr. rer. Merov. IV, p. 638.

Columbano disputans (IV, 36) libri prioris c. 18—20. magnam partem ad verbum exscripsit. Hic autem liber ut ante alterum absolutus sit necesse est, ita seorsum editus esse potest. Eum in capita Ionas satis neglegenter diviserat, nam
lateralculis capitum praescriptionesque iisdem mendis gravissimis inquinata sunt. Itaque ad Sinilem abbatem Columbanum advenisse in titulo c. 4. contendit, dum potius Comogelli nomen in textu legitur, — in caput enim praecedens aberraverat, — ultimumque c. 30. omnino praetermisisse
videtur, cum diversa in singulis codicibus praescripta sint. De fide vero laterculi dubitari vix licet, cum is quem V. Iohannis Ionas praemisit eodem dicendi genere compositus sit. Denique carmina quae librum primum subsequuntur monachis aut Bobiensibus aut Luxoviensibus aut utrisque
unumque post alterum ab auctore transmissa esse, ex praescriptionibus codicis B 1b colligitur.

Totum Ioniae opus haud multi codices exhibent nullusque ita, ut auctor illud disposuerat, duobus libris distinctum. Vita Columbani in plurimis codicibus optime tradita est;
alterum autem librum pauci tantum perfectum continent iique proxima affinitate inter se coniuncti ab haud ita multiplici origine orti videntur esse. Huic libro integre conservando id obtinuisse existimem, quod res a compluribus sanctis gestas miraculaque diversis locis patrata in ipso coniunxerat auctor.
Ita enim factum est, ut quem quisque maxime colebat sanctum eum sibi eligeret singulasque sanctorum Vitas, scilicet Athalae, Eustasii, Burgundofarae, vel potius miracula Evoriacensia, Bertulfi, librarii seorsum describerent, dissoluto libro. Vita denique Columbani retractationem subiit levem, unde binae
codicum classes distinguendae sunt, retractataeque optimi apud Italos asservantur. Codices ita descripsi, ut quae inter singulos uniuscuiusque classis necessitudo intercederet mox inquireretur, dum de ratione atque auctoritate classium descriptis libris dissero.

Eodem fere tempore quo utrique V. Columbani libro recensendo operam dederam solius prioris codices in ipsa sancti patria colligendos, examinandos, digerendos suscepit H. J. Lawlor vir doctissimus, aegre ferens, celeberrimi popularis sui res gestas nondum ad fontes optimos editas esse, atque qua melior rerum ordo praepararetur dissertationem¹ anno post publici iuris fecit, quam editio mea

1) H. J. Lawlor, 'The Manuscripts of the Vita S. Columbani' ('The Transactions of the Royal Irish Academy, Vol. XXXII, Sect. C, P. I, Dublin, June, 1903').

lucem aspexit. Cum quantum in his studiis auctor profecisse mihi videatur, in annalibus nostris¹ fusius exposuerim, iam monuisse satis erit, ipsum eo optime meritum esse, quod in codices Britannicos octo diligenter inquisivit, e quibus tres tantum noti mihi fuerant, hosque aliosque copiosissime⁵ descripsit atque multorum librorum specimina phototypica addidit, quae suis locis infra attuli. Interim omnes quos citaverat codices vel ii, de quorum textu certior factus non erat, ita nunc examinati sunt, ut in classes nostras describi potuerint, magnumque eorum numerum adieci, qui ipsum¹⁰ fugerant, atque spero fore, ut vix ullum praetermiserim, qui in catalogis editis enumeratur.

A 1a) Codex Sangallensis n. 553, formae octavae, p. 227, a pluribus librariis saec. X. in. exaratus, e duabus partibus constat, quarum prior Columbano discipulisque eius,¹⁵ posterior S. Gallo² dicata est, atque etiam in priore duo librarii distinguendi sunt, cum liber II. haud ita multo post accessisse videatur. Utrumque V. Columbani librum ita dispositum codex exhibet:

*p. 87. *p. 2—118. V. Columbani cum carminibus, quorum x alterum folio exciso imperfectum est,
p. 119—132. V. Athalae (II, 1—6),
p. 132—139. V. Bertulfi (II, 23),
p. 139—150. De monachis Eboiensibus (II, 24. 25),
subsequente subscriptione: Explicit libellus de vita sanc-²⁰torum patrum Columbani, Atalae, Bertolfi vel monachorum eorum.

Alterius igitur libri pars media desideratur (II, 7—22), scilicet V. Eustasii cum miraculis Evoriacensibus, cum codex ad solos Bobienses abbates monachosque spectet. Liber primus²⁵ a librario paulo vetustiore admodum accurate exaratus est, isque in describendo non defecit nisi raro, plura scilicet in primis paginis menda committens quam in posterioribus. Textus postea correctus est, scriptura primigenia erasa, atque eiusmodi lectiones initio satis multae paulatim rarescunt.³⁰ Sunt autem a pluribus librariis illatae, e quibus unus fere aequalis atramento fusciori, posteriores pallidiori usi sunt.

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. I.

Eaedem lectiones multoque plures eiusdem generis in codicibus nonnullis libro primario A 1a satis propinquis occur-³⁵runt, cumque interpolatoris manu exarata hic exhibeat voca-

1) 'N. Arch.' XXIX, p. 445—463. 2) *Sor. rer. Meroving.* IV, p. 240.

bula aliena aliaque quae in textum illi admittunt, disceptandum erat, utrum illorum proavus ex hoc ortus an hic cum exemplari quodam (A 1a^x) deteriorum librorum postea collatus esset ad textus utriusque propinquitatem adhuc augendam. Etsi illam opinionem lectiones confirmare videntur tales quales infra collegi:

I, 7. orationum medicamine] orationū et versu ineunte menta pr. m. A 1a; o. adiumento A 1a (m. al.). a. (a**); sed o. medicamento A 1b*;*

I, 14. etiam] om. A 1a (versu exeunte). a. (a**),*

Haec tamen multo pluribus comprobatur:

I, 17. derelictum] A 1a. (a**) cum rell.; versu exeunte om. A 1a;*

I, 18. Columbanum] A 1a. (a**) cum rell.; om. A 1a;*

I, 19. Dei] A 1a. (a**) cum rell.; om. A 1a;*

ib. ingressusque] A 1a. (a**) cum rell.; que om. A 1a;*

I, 20. omnium] A 1a cum rell.; om. A 1a.*

Exemplar unde A 1a. a** pendent (A 1a) ut per multas lectiones peculiare exhibebat, quae reliquis codicibus non confirmantur, ita mendis nonnullis immune erat, quibus liber A 1a inquinatus est. Praeterea inter hunc et illud necessitudo intercedebat maxima. In utroque medica ante mento (I, 7) periit, quod versu ineunte excidit in A 1a perditumque coniecturae adiumento causam dedit in A 1a, dum medicamento in A 1b* etiam nunc legitur. Item incurere vocabulum imperfectum pro incurere (I, 20) et in A 1a (pr. m.) et in A 1a* adhuc extat. Ad familiam A 1a etiam ille codex pertinebat, quo interpolatores libri A 1a usi sunt, scilicet A 1a^x, atque ex his quos habemus fratribus eius consanguineis eidem A 1a** similior erat quam A 1a*:*

I, 4. venturo] A 1a (pr. m.). a; futuro A 1a (m. al.). (a**);*

ib. mitemque salum] A 1a (pr. m.); mitique salo A 1a; et mite salum A 1a (m. al.). (a**);*

³⁵ *I, 6. dirutum olim] A 1a (pr. m.). a*; o. d. A 1a (m. al.). (a**);*

I, 10. teneri] A 1a (pr. m.); tenere A 1a; continere A 1a (m. al.). a**;*

*I, 21. infit] A 1a (m. al.). (a**); inquit A 1a (pr. m.). a*;*

⁴⁰ *I, 22. adunare] praecipit add. A 1a (m. al.). (a**) (non A 1a*);*

I, 27. Chagnoaldum] A 1a (pr. m.). a; Magnoaldum A 1a (m. al.). a**; item infra*

I, 28. Mervengum] recte A 1a^{}; Mē(e)rungum A 1a
(m. al.). a^{**}.*

*Vel textus primigenii libri A 1a menda nonnulla in A 1a^{**}
deprehenduntur, quibus A 1a^{*} vacat:*

I, 4. victoria] A 1a^{} cum rell.; victoriis A 1a. (a^{**}); 5*

*I, 14. nunc usque] nunusque A 1a (pr. m.); numusque
A 1a^{**} (pr. m.);*

I, 16. decurrebat] A 1a^{} cum rell.; recurrebat A 1a.
(a^{**});*

I, 17. preconantis] A 1a^{} cum rell.; preconcinantis A 1a 10
(pr. m.); preconcinentis A 1a (m. al.). (a^{**});*

I, 27. Vodano] A 1a^{} cum rell.; Vadono A 1a. (a^{**});*

ib. autumant] esse add. A 1a (? pr. m.). (a^{**}).

*At liber A 1a^{**} veram lectionem servavit, labente A 1a^{*} aut
cum A 1a aut cum A 1b:*

I, 12. tempore] A 1a^{**} cum rell.; tepore A 1a. a^{*}; 15

*I, 28. administras] A 1a. a^{**} cum rell.; administrans
A 1a^{*}. b.*

*In universum idem liber haud pauca solus exhibet vocabula
interpolata, veluti coniunctiones autem, ergo, crebro quoque 20
verba transposito ordine collocat:*

I, 11. sancto] A 1a. a^{}; vir Dei A 1a^{**};*

ib. retem] et rete A 1a (m. al.). a^{}; reteque A 1a^{**};*

ib. retro] A 1a. a^{}; retroque A 1a^{**};*

ib. reversus] autem add. A 1a^{**}; 25

ib. patri renuntiat] r. p. A 1a^{**};

ib. est rete impletum] i. est r. A 1a^{**};

I, 12. Morabatur] autem add. A 1a^{**};

ib. Cognovit] ergo add. A 1a^{**};

I, 13. Inruebant] autem add. A 1a^{**}; 30

I, 17. Quomodo] A 1a (m. al.). a^{}; add. autem A 1a^{**};*

ib. imperio] A 1a. a^{}; add. non est silendum A 1a^{**};*

*atque versus barbari I, 2, sicut in A 1a inde a quinto ad
septimum decimum manu interpolatoris saec. X. deleti sunt,
verbis margini appositis his: hinc dimitte usque ipsum 35
signum, ita in illo desiderantur¹, qui integri leguntur in
A 1a^{*}. Hunc igitur manifestum est meliore fide excellere,
cumque textum totius familiae auctoritate non pollere nisi
mediocri infra probaturi simus, libro deteriore carere pote-
ramus, praesertim cum eum pervolvi non liceat nisi in 40
ipsa bibliotheca satis remota. Lectiones vero eiusdem pleras-*

1) Lawlor l. l. p. 62.

que per editorem Bedanum compertas habemus, quem eodem aut persimili exemplari usum esse primus monui, hasque uncinis inclusas distincti; nonnullas ex Lawlori libro didici, pauca litteris datis ab Edmondo bibliothecario accepi.

5 A 1a*) Codex Einsidlensis n. 257, saec. X, de cuius fatis SS. R. Merov. III, 629, disserui, p. 287—296, V. Columbani cum carminibus continet, sed laterculus capitum spatio relicto desideratur.

A 1a**) Codex bibliothecae Lindesianae n. 101, 10 saec. X, fol. 42, a matrona Rylands (Longford Hall, Stretford prope Mancunium) nuper acquisitae, erat inter libros quos Libri ille famosae memoriae olim collegerat, cumque bibliotheca ipsius a. 1859. ad hastam accederet, a W. et 15 T. Bateman emptus est, deinde in armaria comitis Crawford¹ in vico Haigh Hall prope Wigan (Lancashire) asserta a. 1893. transiit, tum in possessionem dominae venit quam dixi. Praetermissa epistula codex in laterculo capitum fol. 1'. incipit: IN NOMINE DNI INCIPIUNT CAPITULA LIBRI SEQUENTIS, dum praescriptiones capitum 20 desiderantur, neque quicquam continet praeter librum I.

Scripturae specimen (c. 1) Catalogus bibliothecae Librianae (tab. XXI.) exhibet teste H. J. Lawlor, qui p. 6. codicem minutissime descripsit.

A 1a***) Codex Engelbergensis monasterii n. 2 25 (antea n. 1/4), saec. XII, fol. 251'—264', V. Columbani una cum laterculo capitum exhibet atque in praescriptione eadem verba ad libri auctorem spectantia reperiuntur quae in A 1a, scilicet²: qui de vita atque virtutibus sancti Columbani abbatis a Iona quondam praeceptore editus 30 est, neque vero cum genuino huius libri textu convenit sed cum correcto, ita ut finis c. 17: Quomodo bestiae incipiat. Mendis et libri A 1a* nonnullis hic codex immunis est:

I, 17. homines] A 1a*** cum rell.; hominum A 1a*;

ib. suoque] A 1a*** cum rell.; et suo A 1a*

35 et libri A 1a** caret interpolationibus, minime addens post imperio (c. 17) verba non est silendum.

De V. Bertulfi quae praeterea libro inest v. infra A 1b⁹.

Inspexit P. Gregorius Iacober O. S. B., monasterii bibliothecarius, vir reverendissimus.

40 1) Cf. B. Priebisch, 'Deutsche Hss. in England, Erlangen' 1896, I, p. 189; K. Hampe, 'N. Arch.' XXII, p. 699. 2) Cf. B. Gotthwald, Catalogus codicum mss. Engelbergensium, 1891, p. 6. 11.

A 1a¹) *Codex Londiniensis Musei Britannici in 2ter Addit. mss. n. 10933, saec. XV, fol. 110—120, V. Colum-
bani una cum epistula et laterculo capitum sed absque c^oni-
minibus continet, singulisque partibus praescripta subscrip-
tae sunt haec:*

Incipit prologus in vitam sancti Columbani abbatis —
Explicit prologus.

Incipiunt capitula — (des. in c. 29). Explicit de c^oni-
pitulis.

Incipit vita sancti Columbani a Iona quondam p^{re}ceptore edita — Explicit vita sancti Columba-
ni abbatis.

*Capita numeris quidem distincta sunt, sed praescriptione
desiderantur. Versus barbari c. 2. in hoc libro ita pertu-
bati leguntur sicut in reliquis primae classis codicibus:*

v. 3. 4. lux undarum in immanes — — latebras
occiduas — — in umbras,
atque plerumque lectiones eius cum A 1a¹. a² et correctore
codicis A 1a conveniunt:

c. 17. ex. Cui sic] Quomodo,

c. 20. Nam et hiis usque perduxit. inter quos primus
Ragamundus erat. Qui cum un.,

c. 22. filo] chilos,

ib. excubasse exubias] excubias redisse.

*Librarius dum Chagnoaldum in Magnoaldum c. 27. cum
A 1a² et corr. A 1a mutat, praeterea magis cum A 1a³ con-
cordare videtur quam cum reliquis solusque c. 17. egredientem
exhibet pro exeuntem.*

A 1b) *Codex Bruxellensis n. 8518—20, saec. X,
antea Molsheimensis, tum Musei Bollandianorum Antver-
piensis († ms. 86), continet*

fol. 1—33'. V. Columbani cum carminibus initio mu-
tilam, cum duobus quaternionibus deperditis textus a verbis
[ve]hunt. At ille cur inquit (c. 11) incipiat neque quae
initio extant folia bene conservata sint,

fol. 33'—43'. V. Eustasii (II, 7—10),

fol. 43'—58'. V. Burgundofarae (II, 11—22),

fol. 58'—67. V. Bertulfi cum miraculis Bobiensibus
(II, 23—25), cui verba silentia — corde me (II, 23)
desunt, cum folium excisum sit.

*Libro igitur alteri sola V. Athalae (II, 1—6) deest.
Scripturae specimen dedit Lawlor tab. V.*

A 1b¹) *Codex Heidelbergensis universitatis inter libros monasterii B. Mariae in Salem n. 9, 21, saec. XIII, praetermissa V. Athalae, eadem fere atque liber praecedens exhibet, sed liber primus integer ibi conservatus est neque lesiderantur nisi carmina laterculique capitum utriusque libri.*

Fol. 2—19. V. Columbani textus arta quidem necessitudine cum A 1b coniunctus est, omittens

I, 22. communem, I, 28. clericatus, immutansque haec:

I, 11. laboravit] laborabat A 1b. b²;

ib. vade cito] cito vade A 1b. b²;

I, 14. praefectus] factus A 1b²; actus A 1b;

I, 26. abdicavit] Deo dicavit A 1b. b²,

ed ex ipso minime pendet, supplens hiatus complures codicis vetustioris. Locum *Chagnoaldi Magnoaldus ille fabulosus *p. 38. am occupavit, initiumque c. 17, verba scilicet Cui — imperio, lesiderantur.

Fol. 19—23. Incipit vita sancti Eustasii abbatis (II, 7—10).

Fol. 23—29. Incipiunt revelationes, que in cenobio Burgundofore abbatisse vise sunt (II, 11—22).

Fol. 29—32'. Incipit relatio de beato Bertholfo abbate in Bobio et quorundam fratrum miraculum ibidem (II, 23—25).

Codex comparatus cum A 1b multis vitiis laborat, quamvis hic praebebat accuratam exemplaris vetustioris imaginem, non eo frustra quaeras. Vocabula enim ibi saepe alia transposita, alia omissa aut pro aliis alia substituta sunt, proinde, ergo, que e. gr. vero, igitur, itaque, multasque et graves interpolationes cum in reliquis partibus et I. et II. libri tum maxime in V. Bertulfi (II, 23) codex passus est, quibus rationes rerum planius expedirentur. Ultimi denique capituli textus (II, 25) adeo in breve coactus est, ut partim conferri nequiret.

A 1b¹) *Codex Bruxellensis n. 7984, saec. X, olim Weissenburgensis, deinde Molsheimensis, tum Musei Bolandianorum Antverpiensis (P. ms. 20), ipsam quae in codicibus praecedentibus desideratur Vitam Athalae fol. 67'—71'. continet ex fonte optimo depromptam.*

Codices subsequentes A 1b solius alterius libri partes continent, plerique scilicet praeter V. Eustasii (II, 7—10) finem libri (II, 11—25), ita ut a miraculis Evoriacensibus V. Bertulfi minime distincta sit, sed haec illa in eodem

versu excipiat, subiuncta clausula: Explicit vita sanctae (sanctae om. A 1b⁴) Burgundafor(a)e virginis A 1b^{8.4}. In recentiore quodam libro A 1b⁵ potius V. Athalae (II, 1— 6) cum Eustasii coniuncta est, exscripta e codice persimili A 1b¹, omniaque quae hoc aut illis continentur legendaria magis comprehendunt, scilicet praeter Arinsteinense A 1b⁶ eiusque gemellum A 1b⁷ Austriaci illius exemplaria nonnulla (A 1b⁴). Quae inter hos codices plenioresque A 1b. b^{*} intercedat necesse est, ex locis his colligitur:

II, 7. regebat] *rell.*; recepit A 1b^{2.4.5.6} cum A 1b. b^{*}; 10
ib. pro communi] A 1b⁶ cum *rell.*; pre cum A 1b^{2.4}. — 4a
cum A 1b. b^{*};

ib. arrepti] aperti A 1b^{2.4.5.6} cum A 1b. b^{*};

ib. patre matreque] patre et matre A 1b^{2.3.3*.4.6} cum A 1b. b^{*};

iam] vita (vitae A 1b⁶) A 1b^{2.3.3*.4.6} cum A 1b. b^{*}; 15

II, 11. ut omnes — vitae exitum] om. A 1b^{2.3} (pr. m.). — 6
cum A 1b. b^{*};

II, 25. patratas virtutes] paucis (pausis A 1b⁹; ca A 1b⁶) cum A 1b. b^{*}. 20
A 1b^{2.3.4.4a.6.7.9.10}

Perpauca tantum menda codicum A 1b. b^{*} in exemplari nostro redibant, ex quo breviores pendent omnes.

A 1b²) Codex Turicensis bibliothecae urbanae C, 10, i, formae maximae, saec. X. ex., olim monasterii Sangallensis, cuius arma intus adhuc videntur, nisi fallor, passionarium illud maius est, cuius librarius saec. X. in calendario codicis Sangallensis n. 566. mentionem fecit, adnotans, quem quaeque vita codicem bibliothecae monasterii occuparet¹. Ut codices Sangallenses in universum traditionem meliorem libris Bavaricis Austriacisque exhibent, etsi Gallicos aequiparare nequeunt, ita et hic subsequentibus anteposendus est, quare doleo, quod absoluto demum tertio SS. R. Meroving. volumine in eum incidi, neque vero textus primi ordinis ei insunt nisi pauci atque ad Ionae opera recensenda codex inutilis est, melioribus libris extantibus, unde eum non contuli. Iam singulas quas continet vitas ad propositum nostrum spectantes enume-

1) Omnes passionarii maioris vitae in A 1b² adsunt, excepta V. Athalae, de qua librarius codicis 566. haec adnotavit:

6. Id. Mar. Attale confessoris in passionario maiore [addente m. al.: libro sancti Columbani], eaque re vera in libro Columbani (= cod. 558, nobis A 1a) legitur. Codex in catalogo a. 1712. Turicum translatorum neque redditorum librorum Sangallensium ita descriptus est: Martyria plurimorum sanctorum, quo nomine etiam Weidmannus, 'Gesch. der Bibliothek von St. Gallen' p. 433, coniecit passionarium maius intellegi.

rare visum est, quibus numeros ordinis adscripsi, quem in codice occupant; folia enim minime numerata sunt.

Fol. 1'. Incipiunt capitula sequentis libri.

I. Vita sancti Areleffi abbatis et presbyteri, cuius depositio Kal. Iulias celebratur. — —

XXXIII. Epistola de sanctis pueris septem dormientibus.

Laterculus capitum vetustus imperfectus est, foliis deperditis, p. 20. eademque de causa V. Carileffi initio caret.

I. V. Carileffi a verbis refugii fugiens (SS. R. Meroving. III, 391, 23), cui eadem verba atque codici Bruxellensi n. 7984 (= 1) desunt p. 393, 11. 19. Cf. SS. R. Meroving. IV, p. 769.

II. Incipit vita sancti Eustasii discipuli sancti Columbani abbatis (et aliorum condiscipulorum eius *postea add.*). — — Explicit vita beati Eustasii (II, 7—10). Textui II, 9. eadem verba desunt atque A 1b*, dum maiore hiatu laborat A 1b:

Cain qui om. A 1b² cum A 1b*; Cain qui fratrem zelo velit extinguere, vel etiam novum om. A 1b.

III. Incipit vita beatissimae Burgundaforae. — — Explicit vita sc(i Eustasii et aliorum discipulorum beati Columbani abbatis in litura scr.) (II, 11—25).

XI. Incipit passio Floriani martyris, quod est IIII. Nonas Maias. Codicem signo A 2a distinxi in altera huius Passionis editione, 'N. Arch.' XXVIII, p. 366 sqq., ubi de ipsius ratione plura invenies.

XIV. V. Servatii II, ed. SS. R. Merov. III, 89 (similis codd. 1; cf. ib. tom. IV, p. 766).

XX. V. Medardi, ed. Auct. antiq. IV, 2, 67 (similis cod. Vindob. n. 430, s. XI), quam Fortunati carmen II, 16. insequitur una cum hymnis duobus, quos publici iuris fecit P. de Winterfeld, 'Ein Hymnus König Chilperichs' ('Zeitschr. f. deutsch. Alterth.' XLVII, p. 73 sqq.).

XXII. V. Aviti, ed. SS. R. Merov. III, 383 (similis codd. A 1; cf. ib. tom. IV, p. 768).

XXV. V. Germani Paris., ed. Auct. antiq. IV, 2, 11 (similis cod. Trev. n. 1151).

XXXVII. V. Arnulfi, ed. SS. R. Merov. II, 432 (similis cod. Vindob. n. 430).

XLII. V. Lupi, ed. SS. R. Merov. III, 120 (similis cod. 1a).

XLIIII. V. Germani Autissiod. auct. Constantio (cf. 'N. Arch.' XXIX, 104).

LI. *Acta Aefrae*, ed. SS. R. Merov. III, 55 (*similis* *cod. A 1a*; cf. *ib. tom. IV*, p. 764).

LIII. *V. Gaugerici*, ed. SS. R. Merov. III, 652 (*similis* *Bruzell. n. 7984 = 2a*; cf. *ib. tom. IV*, p. 774).

LV. *V. Radegundis auct. Fortunato*, ed. SS. R. Merov. II, 364 (*similis* *codd. 3*).

LXII. *Passio Iuliani*, ed. SS. R. Merov. I, 879.

LXXXI. *V. Aniani*, ed. SS. R. Merov. III, 1 (optimus e *codd. 4*; cf. *ib. tom. IV*, p. 767).

LXXXVIII. *V. Landeberti Traiectensis*.

XC. *V. Eligii liber I, praefatione destitutus*, *bonae notae* (nobis 1a; cf. SS. R. Merov. IV, p. 657).

XCI. *Homilia in S. Eligium imperfecta, folio paenultimo exciso*.

Codex igitur fere ubique affinitate coniunctus est curis *15*
is quos adhibueram libris Bruzellensi n. 7984, Vindobonensi
n. 480, Monacensibus n. 18546 et 22240—44, Treverensi
n. 1151.

A 1b³) Codex Monacensis n. 18546 (Teg. 546. 2) saec. X. et XI. a pluribus librariis exaratus, inter cetera haec continet:

fol. 78'—90'. V. Eustasii (II, 7—10) saec. X/XI-scriptam, cui m. s. XI. praefationem interpolatam (fol. 78'—81') praefixit, folio exciso, ita ut textus vetustior a verbis II, 7. (Leu)degundę nomine christiana iam incipiat,

fol. 116'—135'. alteram libri secundi partem (II, 11—25), his verbis praescriptis: Incipiunt miracula, quae gesta sunt in monasterio virginum, quod est Evoriacis. Incipit vita Burgundafore virginis, quod est III. Nonis Aprilis.

A 1b^{3}) Codex Monacensis n. 22240, saec. XII, legendarii Windbergensis volumen I, fol. 146—150'. V. Eustasii ex libro praecedente exscriptam exhibet, dum V. Columbani liber I. ex altero exemplari pendet; v. infra B 1e.*

A 1b^{3**}) Codex Monacensis n. 21551 (Weih.-Steph. n. 51), saec. XII, olim S. Stephani Wihenstevensis, fol. 124'—131'. Incipit vita beatissimae Burgundaforae virginis, quae est quarta Nonas Aprilis (II, 11—22), fol. 131'—136. V. Bertulfi (II, 23—25) absque praescriptione, nisi quod manu aequali margini inferiori adscripta sunt: Vita s. Berhtolfi abbatis Bobiensis coenobii, fol. 136—140'. Incipit vita sancti Eustasii discipuli sancti Columbani abbatis, cuius depositio IIII. Non. April. colitur (II, 7

—10), scilicet textus integer, sicut in A 1b⁴, cui in A 1b⁸ n. s. XI. demum praefatio interpolata accessit. Ultimam vitam haud recte in calce collocatam esse librarius non multo posterior intellexit, V. Burgundofarae praescribens: Hic inseratur vita s. Eustasii abbatis, quam in sequentibus invenies, Vitae vero Eustasii haec subiciens: Hic vita s. Burgundaforae subiungatur.

A 1b⁴) Codex Vindobonensis n. 430 (Salisb. 404), saec. XI,

fol. 76'—83. V. Eustasii praefatione interpolata non auctam (II, 7—10),

fol. 83—98'. alteram libri secundi partem (II, 11—25) (praescr. Incipit vita beatissimae Burgundafore virginis, quod est III. N. April.) continet.

A 1b⁴) Codex Vindobonensis n. 339 (Salisb. 11), saec. XIII, olim bibliothecae capituli metrop. Salisburgensis, p. 134—143 (praescr.: Incipit vita beate Burgundafori virginis) sola Miracula Evoriacensia (II, 11—22) continet, textum scilicet praecedenti propinquum (II, 11. facibus pro facilius = A 1b⁴ et pr. m. A 1b⁸), cui verba II, 13. inter sexuum usque ad II, 14. in. cum extremos desunt, versu non interrupto. Praescriptiones desiderantur neque capita distincta sunt.

A 1b^{4a}) Codices monasterii S. Crucis in inferiore Austria prope Baden siti n. 11 et 12, saec. XII. ex., scilicet legendarii magni Austriaci volumina I. et II, dum ultimo liber prior inest infra enumerandus (B 1e¹), libri posterioris partes omnes exhibent ita dispositas:

n. 11, fol. 167—169, V. Athalae,

n. 11, fol. 243'—245', V. Eustasii non interpolatam,

n. 12, fol. 8—12', Miracula Evoriacensia cum V. Bertulfi¹.

Lectiones huius familiae propriae et in V. Eustasii (II, 7. Evenit autem, ut ꝑcum necessitate) et in V. Bertulfi (II, 25. ex. qui huius fidei paucis non credit) occurrunt, neque vero in V. Athalae menda ea deprehendimus, quibus libri A 1b¹ et A 1b⁵ inquinati sunt (II, 1. neque alienis pro abenis neque animo om.).

1) Haec omnia etiam Zwettlensi n. 13. et n. 24, saec. XII/XIII, et Admuntensi n. 25. et n. 24, saec. XIII, legendarii illius exemplaribus continentur, quibus Mellicense M. 4, alias 674, saec. XV, accedit, V. Athalae destitutum, dum sola prior pars (ad II, 9. obicerent) Cam-pililiensi n. 59, saec. XIII, inest. De magno illo legendario Austriaco quae attuli ea ex dissertatione diligentissima deprompsi, quae inter Analecta Bollandiana, tom. XVII, extat, ab A. Poncelet composita.

Inspexit P. Iohannes Urban, doctor, vir reverendissimus ord. Cisterc.

A 1b^{4b}) *Codex Vindobonensis n. 336 (Hist. eccl. 5), saec. XIII. in., legendarii eiusdem pars menses Aprilem, Maium, Iunium continens, fol. 10—13' (praescr.: Vita Burgundi dare virginis) Miracula Evoriacensia (II, 11—22) exhibet, quae versu non interrupto V. Bertulfi (II, 23—25) fol. 13'—16. excipit.*

A 1b⁵) *Legendarium S. Maximini Trevericum saec. XIII, cui etiam V. Columbani liber I. inest (v. infra A 3'), praeterea priorem libri II. partem continet, scilicet volumine altero, codice Treverico bibliothecae urbanae Cat. mss. 1151, Num. Loc. 453 (antea n. 962),*

fol. 71. 72. V. Athalae (II, 1—6) non integram, cum verba II, 1. beatum Athalam venire velle — II, 4. ut potuero medio in versu exciderint, quarto autem volumine Num. Loc. 455 (antea n. 964), fol. 52'. V. Eustasii non interpolatam (II, 7—10).

A 1b^{5*}) *Codex Trevericus bibliothecae urbanae Cat. mss. 1376, Num. Loc. 141 (antea n. 578 et 394), charta ceus, saec. XVI. in. exaratus, olim monasterii S. Mathiae extra muros civitatis, fol. 27'—29'. V. Columbani II, 1—6 (praescr.: Incipit vita sancti Athali abbatis a Iona monacho conscripta) exhibet, hians eodem loco atque liber praecedens, verbis quae modo dixi medio in versu omissis.*

A 1b^{5**}) *Codex Londiniensis Musei Britannici, Harley n. 3597, anno 1475. per monachum quendam dioeceseos Trevericae exaratus, qui haec fol. 200'. intulit: Scriptum per me fratrem Oiswaldum de Welschpilch a. D. milesimo CCCC septuagesimo quarto secundum stilum Treverensem quinto Kalendas Marcii. Qui legit, emendet, scriptorem non reprehendat, olim 'monasterii beatae Mariae ad Martyres prope Treverim super litus Mosellae', fol. 162—166', V. Eustasii exhibet e codice depromptam fortasse A 1b⁵ similique A 1b⁶, quibuscum ad amussim consentit, textumque ipsius raro ab hoc distingui licet veluti*

II, 7. iam superis] ab hi(i)s A, 1b⁵. b^{5**}; vitae ab his A 1b⁶. Magnoaldus in locum Chagnoaldi II, 8. substitutus est.

A 1b⁶) *Codices Londinienses Musei Britannici inter Harleianos n. 2800—2801, saec. XIII, scilicet passionalis monasterii S. Mariae et S. Nicolai Arnsteinensis (hodie Arnstein) in dioecesi Treverica siti tomi duo, alterum Ionaе librum hoc ordine exhibent:*

- n. 2800, fol. 216'—219'. V. *Burgundofarae* (II, 11—22),
 ib. fol. 219'—221'. V. *Bertulfi* (II, 23—25),
 ib. fol. 245'—246'. V. *Athalae* (II, 1—6),
 n. 2801, fol. 10'—12'. V. *Eustasii* (II, 7—10).

5 *Tomo primo gesta sanctorum inesse dicuntur a Kal. Ian. usque ad VI. Id. Iun. Singulis V. Columbani partibus praescripta sunt haec: Incipit vita sanctae Burgundofarae virginis gloriosae, V. Bertulfi nihil, Incipit vita beati Athali abbatis, Incipit vita sancti Eustasii confessoris. Textus*
 10 *V. Athalae et Eustasii arta necessitudine cum altero legendario Treverico A 1b⁵ coniunctus est:*

II, 1. ergo] om. A 1b^{5.6};

II, 1. postposita faleramenta saeculi (s. om. A 1b^{1.5}. B 1a)] postpositis faleramentis mundi A 1b⁶;
 15 postposita fallerameta (om. saec.) A 1b⁵;

II, 7. dudum] nomine add. A 1b^{5.6};

ib. Pipimisiacum dicitur] cum antea villa Pipinusi (Pipimisi A 1b⁶) diceretur A 1b^{5.6},

neque vero hiatu illo (II, 1—4) laborat, quo hoc inquinatum
 20 esse dixi. Etiam Vitam Burgundofarae ex exemplari eiusdem generis pendere ex lectionibus his concludi licet:

II, 11. ut — exitum] om. A 1b⁶ cum A 1b;

II, 12. cum se angi puella cerneret] angelica puella A 1b⁶; cerneret om. A 1b;

25 ib. ecclesiastico] pristino A 1b⁶; rustico A 1b;

II, 13. Cumque — privaret] om. A 1b⁶ cum A 1b,
 dum multa codicis A 1b menda in hoc libro minime redeunt.
 In universum vero textus ibi admodum immutatus est atque
 cave, ne eiusmodi lectionibus ullam fidem tribuas, e. gr.

30 II, 19. Iam mensis fluxerat, ex quo defuncta corp. condita fuerant, repperitque interius,

II, 22. et fecis quae ex cervisae reliquiis] et quae ex ceterarum reliquiis,

35 II, 25. ex. aut sint — credit] aut sint aut non sint recipienda, qui non talia abnuit, ac non abi-cienda sunt, quae huius fidei canon credit.

Legendarium cum Treverico vel eo convenit, quod quae tomo tertio (n. 2802) inest V. Columbani ex altero exemplari pendet, ideoque sicut illud ita etiam hoc bipartiri necesse erat
 40 *partemque quae restat infra enumeravi distinctam nota A3[†].*

A 1b⁷) Codices Bruxellenses n. 207—8 et n. 98—100, saec. XII, qui *Passionalis* cuiusdam sanctorum partes efficiunt primam et secundam,

alter fol. 135'—137. V. Athalae (praescr. Incipit vita beati Athali abbatis) textum admodum retractatum exhibet (inc. Cum venerabilis Columbanus de hac vita migrasset, eius in locum beatus Athala electus est, omni religione laudabilis), quem omissis nominibus propriis notisque temporis saepe hanc monuerunt Bollandiani¹,

alter fol. 16—18. V. Eustasii (II, 7—10) et fol. 22 3'—228', praescriptis verbis Incipit vita s. Burgundofore virginis, posteriorem libri II. partem continet², scilicet II, 11—25, ita ut V. Burgundofarae (des. cum A 1b, sed nimium retractata II, 22: Sed postea quantisper conualescens diu febris correptione vitam finivit) a Bertulfi minime distincta sit.

Textus cum libro praecedente accurate convenit (e. gr. II, 1. mundi pro saeculi) atque in iisdem verbis desinit (II, 25 f. canon credit).

Codices rogatu meo officiosissime examinavit J. van den Gheyn S. J., vir doctissimus.

A 1b⁸) Codex Parisiensis n. 5289, saec. XIV,

fol. 35—37. VI° Idus Marcii sancti Athale abbatis,

fol. 62—66. Vitam Eustasii cum prologo interpolato (inc. Scripturus) exhibet,

textusque alter manifesta huius classis vestigia continet:

II, 1. postpositis mundi faleramentis A 1b⁸; postpositis faleramentis mundi A 1b^{6,7};

ib. egregie] egregius Athala A 1b⁸; egregius A 1b^{1,5};

ib. se aiebant] suadebant A 1b⁸ cum A 1b^{1,5}, etsi vel classis A 2 lectiones propriae non desunt:

II, 1. intentu] obtentu A 1b⁸; in obtentu A 2, alteri vero similitudines multo plures sunt cum A 1c. 2:

II, 9. properat] Sed postea beatum add. A 1b⁸ cum A 1c. 2;

ib. tondi] A 1b⁸ cum A 1c;

II, 10. ope] om. A 1b⁸ cum A 1c. 2, quam cum A 1b:

II, 9. faciditate] facilitate A 1b⁸ cum A 1b¹.

Mixtam igitur multiplicem traditionem liber admodum recens comprehendit neque locis difficilibus subsidio esse potest:

II, 9. barriditatis] barritus A 1b⁸;

ib. colligatim] undique A 1b⁸.

Inspexit H. Lebègue v. c.

1) Catalogus codd. hagiogr. Bruzell. I, 1, p. 145.

2) Ibid. p. 25. 49.

*A 1b⁹) Codex Engelbergensis monasterii n. 2 (an-
 2a n. 1/4), saec. XII, fol. 40'—43, solam V. Bertulfi cum
 miraculis insequentibus exhibet, scilicet II, 23—25, cumque
 textus ita desinat: dona sint aut sint recipienda, qui talia
 Unuit, an abicienda, qui huius fidei pausis(!) non credit
 Subscr. Explicit vita sancti Bertolfi et aliorum mo-
 nachorum s. Columbani), propriam huius familiae naturam
 facile assequeris.*

Textus V. Columbani supra (A 1a^{***}) enumeratus est.

*Inspexit P. G. Jacober monasterii Engelbergensis biblio-
 thecarius.*

*A 1b¹⁰) Codex monasterii S. Floriani n. III. 8,
 anno 1449. in monasterio Wiblingensi¹ dioec. Constantiensis
 per Georgium Spar et Martinum Imler exaratus, fol. 268' sqq.
 eadem atque praecedens continet (praescr.: Incipit vita beati
 Bertulfi abbatis et aliorum monachorum). Textus cum
 passim cum familia A 1b convenit, tum in iisdem verbis
 desinit, quae ex A 1b⁹ supra attuli, nisi quod paucis pro
 pausis scriptum est, similemque exhibet subscriptionem: Ex-
 plicit vita sancti Bertolfi abbatis et aliorum discipulorum
 beati Columbani abbatis.*

*Capita quae huic libro insunt verbum pro verbo reddens
 accurate contulit collataque nobis liberalissime tradidit P. Fr.
 Asenstorfer monasterii S. Floriani bibliothecarius.*

*A 1c) Codex Wirzburgensis universitatis Mp. th.
 f. 139, olim S. Stephani monasterii ibidem siti, saec. XII.
 in. exaratus a Lamberto, qui ipse nomen suum posteris tra-
 didit opere absoluto fol. 127':*

Hoc Lambertus ego descripto quosque libello

Supplico lectores esse mei memores,

atque quicquid descripserat, versibus comprehendit hisce:

Cum Stephano Petri designo ligamine metri

Librum presentem, capitella per haec gradientem

Ordine non vili: Stas primus, magne Basili;

Bis caput ast sanctis ostenditur inde Iohannis.

Remigii miram retinet sors tertia Vitam;

Pontifices summam tres quarta catenat in unam

Agmen ad hoc vinctam. Tu metam posside quintam,

Binis discipulis te, sancte Columba, secutis,

¹) Cf. W. Wattenbach, 'Arch.' X, p. 430; A. Czerny, 'Die Hss. der
 Stiftsbibliothek St. Florian', Linzeae 1871, p. 241.

Attala quis unus, Eustasius est comes huius.

Virgineas bacas, quas protulit Evoriacas,

Querere scriptoris in fine memento laboris,

inter cetera haec continet:

fol. 74—102. V. Columbani cum carminibus; *absunt* autem praescriptiones capitum et totum c. 16, praeterea *verba* c. 22. repedaret respondit — in omnibus famulos, folio post 94. exciso,

fol. 102'. Laterculos capitum vitarum insequentium, scilicet libri secundi,

fol. 103—107'. V. Athalae (II, 1—6),

fol. 107'—116'. V. Eustasii cum praefatione interpolata (II, 7—10),

fol. 116'—127'. *Miracula Evoriacensia* (II, 11—22). Cum qui praecedat index metricus ad eosdem sanctos pertineat, alteram partem inde a fol. 128. codici postea agglutinatam esse manifestum est. Continet liber quae a codice A 1a abest mediam libri II. partem, dum qui ibi adest, finis libri (II, 23—25) hic desideratur: alter igitur codex alterum quodammodo supplet.

A 1c*) Codex Monacensis n. 1087 4628 (Bened. 128), saec. XI, continet

fol. 73'—108. V. Columbani, exceptis carminibus,

fol. 108—113'. V. Athalae (II, 1—6).

Versus Horatii, De arte poetica 14—16. 21. 22. 29. 30. litteris minutoribus spatio illati sunt, quod in transitu a c. 1. ad 2. libri I. vacuum relictum erat¹.

Artae quae inter hunc librum et praecedentem intercedit necessitudinis argumento sunt c. 16. V. Columbani aliaque in utroque praetermissa, e. gr.

I, 14. mihique — tradatis] om. A 1c. c*.

Attamen A 1c* altero plura omisit:

Ep. ad hoc opus] ad hoc (om. o.) A 1c; ad h. o. om. A 1c*;

I, 19. excitatus] suscitatus A 1c; om. A 1c*, dum hunc superare non videtur nisi perraro:

I, 7. remeasset] redeasset A 1c*; redisset A 1c.

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. X.

A 1c**) Codex bibliothecae Maihingensis n. I, 2 (Lat.), 4°. 6, saec. XII. in., qui permissu Caroli principis ab Oettingen-Wallerstein viri illustrissimi de studiis nostris

1) Cf. 'N. Arch.' XXIX, p. 447 sq.

optime meriti, intercedente G. Grupp¹ viro doctissimo, nobis praesto erat, fol. 72—114', eadem atque praecedens continet, dum ea quae Columbaniana excipit pars (fol. 115—153') cum altero codice Benedictoburano, hodie Monacensi lat. n. 4618, saec. XII, convenit eundemque V. Lupi textum exhibet². De monasterio, ad quod liber olim pertinebat, fol. 1. manu saec. XV. haec relata sunt: Iste libellus attinet mon . . ., nomine loci consulto detricto. Interim W. Wattenbach b. m. locum Passioni Tergeminorum subiectum (fol. 164) examinans de reliquiis eorundem sanctorum ibi agi perspexit, quae Ramvoldo abbati monasterii S. Emmerammi Ratisponensis (a. 975—1001) a Winidharo abbate Elewangensium (a. 978—987) concessae erant³, cumque librarius s. XV. marginibus haud raro adscripserit, hanc vel illam legendam 'in magno passionali' extare, de celebriore quodam monasterio sine dubio cogitari necesse est.

Et laterculi et praescriptiones capitum adsunt. V. Columbani c. 16. sicut in A 1c. c ita in hoc desideratur, sed praescriptio eiusdem adest (absque damno, om. effusionis A 1c**), ducens textum c. 17.*

*A 1c***) Codex Oxoniensis bibliothecae Bodleianae, Laud. Misc. n. 163 (olim 1561 et Laud. L. 35 et B. 167)⁴, saec. XV, fol. 328'—359', cuius de fatis fol. 82. haec adnotata sunt: Liber Guilelmi Laude Archiepiscopi Cant. et Cancellarii Universit. Oxon. 1636, V. Columbani una cum epistula laterculoque capitum praescriptionibusque continet. Textus cum libris A 1c facit eumque his attribuendum esse ex fine c. 17. certo certius intellegitur atque hanc ipsius condicionem solam animadvertit Lawlor, etsi aliena quaedam cum non fugerunt. Interim W. Levison socius meus illum accuratius examinans lectiones plurimas eruit cum classe B convenientes, e. gr.: c. 2. satis est add., c. 6. spopondit add., c. 12. sinu] speleo, c. 14. intercessione add., c. 17. praescriptiones capitum codicis B 1a adsunt, c. 30. muneribus orat, annuis, eademque libri affinitas non solum ex ultimo laterculi titulo concludenda est, sed etiam ex textu c. 16, quod reliquis*

1) Auctor est catalogi codicum eiusdem bibliothecae, qui inscribitur: 'Handschriften-Verzeichnis, I. Hälfte, Öttingen-Wallersteinische Sammlungen in Mailingen', Nordlingae 1897. Codicem ibi praetermissum descripsit W. Wattenbach, 'N. Arch.' VII, p. 171. 2) Cf. Scr. rer. Meroving. IV, p. 777. 3) Cf. W. Wattenbach, 'N. Arch.' VII, 620; VIII, 369; 'G.-Q.' I, 451'. 4) Cf. Coxe, Catalogi codicum mss. bibliothecae Bodleianae (1858/85) II, p. 150 sq.

huius familiae libris deest. Codex igitur quidam A 1c ad alterum exemplar B correctus et ex ipso auctus videtur esse.

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. XVII.

A 1c****) Codex Monacensis n. 17137 (Schefflarn n. 137), saec. XII, exhibet

fol. 178—188. V. Columbani librum I (praescr. Prologus Ioniae in vitam sancti Columbani) absque laterculo capitum et praescriptionibus, nisi quod I, 1. praescripta sunt: Alius prologus in ipsum librum, I, 2. Vita s. Columbani, atque praetermissis et subscriptione et carminibus,

fol. 188—190. V. Athalae (II, 1—6) una cum laterculo ad c. 6 (praescr. Incipiunt capitula libri sequentis in vitam sancti Attalae abbatis, qui fuit discipulus sancti Columbani. Capitula), sed absque praescriptionibus capitulorum (praescr. Vita sancti Attalae abbatis, subscr. Explicit vita s. Attalae).

Epistulae locus cum facta — edisserit inter verba (I, 1) turbine et eorum qui nutante (tuante A 3***. 3****, tnan te A 3** pro fluctuante) exemplo classis A 3 transpositus est textusque ad I, 2. illi certe attribuendus est, sed inde a I, 3. ipsius condicio tota mutatur, nam ordo verborum ibi minime perturbatus est, atque deinceps nota generis A 1c vestigia apparent, veluti c. 16. deest et c. 22. verba: Factum — adisset scalam interpolata sunt. Alterius quoque libri textus ad eandem familiam pertinet, quamvis interpolatus (II, 1. utilitatis] in saecularibus libris add.).

A 1c†) Codex Guelferbytanus inter novos n. 404, 2, saec. XII, membranas de tegminibus librorum detractas continens, V. Eustasii interpolatae particulas exhibet, incipiens a verbis | virtutes largitus est —, qui in caelis est (Praef. interpol. c. 1), desinens: vel Amatam repedit, ut | (II, 10). Cum codice A 1c cum alibi, tum II, 9. ex. discisci] discindi, convenit.

A 1c††) Codex Bambergensis E III, 9 (Misc. hist. 141), saec. XV. ex., opus Andreae abbatis S. Michaelis Bambergensis (a. 1483—1502) de sanctis ordinis S. Benedicti continens, inter particulas ex Vincentii Speculo hist. de promptas fol. 117—118'. V. Athalae, fol. 126—129. Vitae interpolatae Eustasii textus plenos exhibet, qui e codice quodam A 1c pendent:

II, 9. faciditate] facecia A 1c†† cum A 1c,

II, 10. construxit — pollente] om. A 1c†† cum A 1c.

A 1d) *Codex Trevericus bibliothecae ecclesiae cathedralis n. 5, saec. XII. in., a Gumberto abbate*¹ (a. 1083—1114) *monasterio S. Petri et Pauli Abdinghofensi in suburbio Patherbrunnensi sito dono datus, ubi haec fol. 1. ad-*
notata sunt, libro alienato iam erasa:

Liber apostolorum Petri et Pauli in Patherb.

Quem si quis abstulerit, anathema sit,
tum 'ex libris Christophori comitis de Kesselstatt decani Paderbornensis anno 1806' (fol. 1), utrumque Ioniae librum
cum praescriptionibus capitum, sed absque laterculis hoc ordine continet:

fol. 1'—60. V. Columbani, ommissis carminibus,

fol. 60—69. V. Athalae (II, 1—6),

fol. 69—85. V. Eustasii cum praefatione interpolata
 (II, 7—10)

fol. 85—103'. *Miracula Evoriacensia* (II, 11—22),
ita ut ipsi aequae ac libro A 1c sola V. Bertulfi desit. Est autem hoc multo praestantior neque c. 16. libri I. praeter-
misit sicut A 1c. Folia 52—103. passim servaverunt vestigia
scripturae antiquioris, scilicet saec. X, quae Columbanianis
cessit detruta.

A 1e) *Codex Oxoniensis bibliothecae Bodleianae, Digby n. 112 (olim H 4, deinde n. 46 et A 111)*², *saec. XII, in praedatores m. s. XVII. fol. 1. praemunitus his verbis:*
Vindica te tibi, Kenelme Digby, fol. 75'—82. V. Eustasii
(II, 7—10) cum praefatione interpolata, fol. 82—90'. Miracula Evoriacensia (II, 11—22) *continet, illam non distinctam, haec in capita quidem divisa, sed praescriptionibus vacua. Lectiones ipsius maxima ex parte cum A 1c et A 1d*
conveniunt, sed haud paucae hos libros superare videntur atque inprimis in miraculis Evoriacensibus grammaticae barbarae exempla nonnulla occurrunt digna quae in textum admittantur.

A 1e*) *Codex Londiniensis Musei Britannici, Harley n. 624, inter schedas aliquot a Simonds d'Erves collectas V. Eustasii saec. XII. exaratam fol. 89'—93'. continet, praecedente praefatione interpolata. Textus affinitatis proximae cum A 1e intercedentis exhibet exempla luculenta:*

II, 7. in extremis anhelis] A 1d; in extremo anhelitu
 A 1e* cum A 1e: in extremis, om. a. A 1c;

II, 8. Dedit ille operam — lumen habere] om. A 1e*
 cum A 1e (non A 1c. d).

1) Cf. 'Arch.' VIII, p. 606. 2) Cf. G. D. Macray, *Catalogi codd. mss. bibliothecae Bodleianae* (1888) IX, col. 125 sqq.

*A 1f) Codex Sangallensis archivi coenobialis n. 12 (26), saec. XII, olim Fabariensis, fol. 1'—34'. V. Columbani una cum carminibus, fol. 34'—40'. V. Eustasii (II, 7—10) continet, quae foliis deperditis mutila in verbis: permixtio; quod quamvis | desinit, subsequente (fol. 41—87) V. Galli auctore Walahfrido. Librarius duobus exemplaribus usus est, quae multis verbis omissis in breve coegit atque suo arbitrio immutavit. Primo enim textus cum libris A 1a. a** manifesto facit:*

*Ep. utcumque quivimus] prout potuimus A 1f; prout-
cumque q. A 1a*;*

rebatur] reprobatur A 1f cum A 1a;*

exuberari] exuperari A 1f cum A 1a;*

ad partum] ad apportatum A 1f; ad portum A 1a;*

*Lat. cap. praescr. primi] sequentis A 1f cum A 1a**;* 15

ib. add. XXX. De ingressu Italiae et renovatione Bobii et exitu eius A 1f;

I, 1. praescr. Praefatio libri sequentis A 1f cum A 1a;*

I, 2. colore] om. A 1f cum A 1a;*

*ib. spumea cedunt et litora, sinus] spumę accedunt
ad litora. Sinus enim A 1f cum A 1a*;*

*ib. mater] prodire add. A 1f cum A 1a. a**.*

Paulatim vero condicio libri haud mediocriter dissentire incipit a priore parte atque clausula capiti 17. adnexa cum classe A 1b convenit neque cum duobus quos dixi libris: 25

De eo quod bestiae A 1f cum A 1b,

tantaque inter utrumque deinceps intercedit necessitudo, ut e. gr. carminis prioris versum 24. A 1f cum eodem omiserit. Textus V. Eustasii (praescr.: Incipit vita sancti Eustasii) neque in capita divisus est neque praescriptionibus distinctus. 30

A 1g) Codex Guelferbytanus inter Helmstadiensis n. 322¹, saec. XV, fol. 95—118, V. Columbani librum priorem absque epistula exhibet neque vero textum purum, nam in priore parte plerumque cum A 1d facit:

c. 16. suco equoquitur] sucis decoquitur A 1g cum A 1d. 2; 35

*ib. meatu in tiprum] meatim in tiprum A 1g cum
A 1d. 2,*

*quocum c. 17. exeunte accurate convenit, neque vero verba c. 2: et — umbras ibi transposita sunt, sicut in libris A 1, atque qui mihi praesto est textus c. 22. manifesta necessi-
tudine cum A 3 coniunctus est:* 40

furto] furtim A 1g cum A 3;

1) *Inter universos bibliothecae codices n. 357. distinctus est; cf. O. de Heinemann, 'Die Hss. der Bibliothek zu Wolfenbüttel' I, 1, p. 266.*

beati] Martini add. A 1g cum A 3;
corporis poenas] om. A 1g cum A 3.

Codicem intercedente O. de Heinemann bibliothecae praefecto
examinavit Köhler vir doctissimus, scholae Revalensis olim
moderator, nunc civis Guelferbytanus.

Classis permagna codicum Gallicanorum, quae simul
aetate atque auctoritate secundum demum locum occupat,
postea in tres ramos degeneravit, e quibus surculus unus in
Britanniam translatus denuo germinavit. Codex primarius
A 2, qui pravitatis triformis adhuc immunis est, ex per-
simili exemplari pendet atque alter multo quidem illo deterior
liber A 2*; utrique enim eadem verba desunt (e. gr. in
epistula praevia: omnium, etenim), uterque eodem modo
immutatus est:

15 I, 1. micantem] radiantem A 2. 2*;

ib. nostrorum arbiter] commissi operis A 2. 2*, simili
scilicet epistulae loco adhibito: Erit tamen com-
missi operis.

Menda quae dixi aliaque nonnulla cum in reliquis huius
20 classis codicibus, tum in A 2[†] minime redeunt. Hic vero
duobus de quibus disserui codicibus proximus adiungitur,
cum complures eorum lectiones in nullo praeterea occurrant
nisi in ipso:

Ep. viderunt] A 2a. c cum rel.; viderint A 2[†] cum A 2;
25 arbitrii] A 2a. c cum rel.; arbitris A 2[†] cum A 2*;
redditos] A 2a. c cum rel.; redditi A 2[†] (ddi ex-
cis.) cum A 2. 2*;

non rite — reppererit (repperit A 2a)] A 2a. c
cum rel.; rite — non reppererit (repperit A 2*)
30 A 2[†] cum A 2. 2*;

lacrimam] A 2a. c. cum rel.; lacrimae A 2[†] cum
A 2. 2*;

zepheriis] zephiriis A 2c; zefiris A 2a; zephiri A 2[†];
zephyri A 2; zepheri A 2*;

35 I, 11. panis fragmentis (fragmenta A 2a; fragmentum
A 2c. c¹) rem.] A 2a. b. c. c¹ cum rel.; (p. om.)
rem. fra(c)menti A 2. 2*;

II, 1. antiqui] A 2a cum rel.; om. A 2[†] cum A 2;

40 ib. austeritatem] A 1a. 2a; auctoritatem A 2[†] cum
A 2 et rel.

Liber igitur A 2[†] ex uno eodemque progenitore ortus est at-
que A 2. 2*, sed qui eum exaravit librarius non adeo accu-
rate negotium susceptum perfecisse videtur:

Ep. nantes solere, reuma gurgitum fractis] n. solare
reumate g. fractris *A* 2⁺;

I, 1. imitando] imitari do *A* 2⁺;

I, 30. VIII. Kl.] *A* 2a. b cum plerisque; VIII. Kl.
A 2. 2c; XI. Kl. *A* 2⁺ cum *B* 2 et e corr. *A* 2a⁺, 5

neque aetate sua opinionem eam meretur, quam apud *H. J.*
Lawlor sortitus est.

*Age nunc videamus, quomodo librarius A 2a textum
ad grammaticam correxerit suoque ingenio immutaverit,
vocalibus alienis interpolatis:* 10

I, 2. in ortu suo] intus *A* 2a;

I, 19. animum [incitarunt add. *A* 2a] contra [verum
Dei — rex ad om. *A* 2a] virum Dei. [Qui add.
A 2a];

ib. sustentaturum] minaris add. *A* 2a; 15

ib. dimersurum] dimergendum *A* 2a;

I, 20. atria ecclesiae] atria templi *A* 2a (supra atrio
ecclesiae);

ib. discessurum] ait add. *A* 2a;

ib. subsequentibus] prosequabatur add. *A* 2a; 20

I, 22. fluvii filo] fluviolo *A* 2a. a⁺.

*Comparatus igitur cum A 2 ille multo plura menda com-
misit, ita ut ab exemplari communi eo longius distare vide-
atur; cum vero alter hic defecerit, alter illic:*

I, 28. Tullum] recte *A* 2a. a⁺; Tullo *A* 2c; Tulbiacum 25
male *A* 2,

utroque collato faciem atavi eo melius cognosci licet, etsi
in multiplici reliquorum codicum praestantia liber *I.* hoc
subsidio vix eget. Ex *A* 2a codicem *A* 2a⁺ hodie latentem
pendere inde conclusi, quod in utroque locus *II*, 23. undique 30
vallati maestitia praetermissus erat, qui librarium *A* 2a
in transitu a pagina ad paginam fugerat. Quod argu-
mentum licet in dubium vocaverit *H. J. Lawlor* p. 99, re-
perto tamen altero eiusdem stirpis libro *A* 2a⁺, scilicet *Ant-*
verpiensi in editione *Henscheniana* adhibito, luculente con- 35
firmatur. In eo enim non solum verba quae dixi desiderantur
una cum aliis, quae item *A* 2a omiserat, sed etiam, quae
huic postea aut in marginibus aut alibi illata sunt, vocabula
aliena textui continuata reperiuntur:

Ep. vehit et Scarbea lintris abacta ascoque Scaldeus] 40
vehat (vehit *pr. m.* *A* 2a) et carabealint (cara bea
lint *A* 2a) ab (arcro in *ras.* *A* 2a⁺; acto *m. al. corr.*
arcto *A* 2a) as quoque Scalteus *A* 2a⁺ cum *A* 2a;

- I*, 2. Aquilonem sequens] aquilonis secedens *A 2a*^{**};
aquilonem (*corr.* aquilonis) sedens (*m. al. corr.*
secedens) *A 2a*;
- I*, 6. loca] aspera essent *add. A 2a*^{**}; haec *pr. m. in*
mg. suppl. A 2a; habet *Mabillonius*;
- I*, 17. Cui sic bestiae] Nec mireris cui sic *b. A 2a*^{**};
verba Nec *m. m. al. in mg. suppl. A 2a*; haec
habet *Mabillonius*;
- II*, 11. fuisse] narraturum *add. A 2a*^{**} cum *m. al. A 2a*;
habet *Mabillonius*;
- ib.* tribunal] conspectum *A 2a*^{**} cum *Mab. et in mg.*
suppl. A 2a;
- II*, 22. quia] An nescis quia *A 2a*^{**} cum *Mab.*; nescis
post an *m. al. superscr. A 2a*.
- 15* *Plerasque lectiones Mabillonius in textum suum admiserat depromptas sine dubio e Compendiensi quem habuerat codice (A 2a^{*}), atque quanta affinitate A 2a^{**} cum hoc coniunctus fuerit, ex his editionis illius lectionibus colligi potest:*
- I*, 14. praefectus] recte *A 2a*; effectus in litura *A 2a*^{**}
cum *Mab.*;
- I*, 16. preter Scordiscis et Dardanis gentes] *pr. Scotacis*
et Dardaniis gentibus (*corr. gentes A 2a*; *pr.*
Scoticas et barbaras gentes *A 2a*^{*} cum *Mab.*
- Utrumque vero multo magis quam A 2a immutatum inter-*
25 polatumque esse constat atque etiam alterum exemplar, scilicet classis B, ad textum corrigendum librario A 2a^{**} praesto fuisse ex his locis colligi licet:
- I*, 19. sustentaturum] sustentandum *A 2a. a^{**} et add. mi-*
naris A 2a, scias *A 2a*^{**} cum *B 1a. 2*;
- I*, 20. Inter quos primus Ragumundus (*Ragamundus*
A 2a^{**}) erat, qui eum Nametis (*Namnetis A 2a*^{**})
usque perduxit] recte *A 2a*^{**} cum *A 3. B 1a. 2*;
Nam et his usque perducunt. Inter quos pri-
mus *R.* erat, qui cum *A 2a* et similiter libri
plerique.
- Huic familiae ante eum quem olim examinaveram librum*
A 2a^{***} nunc recentiore quendam *Bruxellensem A 2a*^{**}.¹
duosque *Audomarenses codices A 2a*^{**}.² et *A 2a*^{**}.³ inserui,
scilicet ut ii coniungerentur qui sicut *A 2a. a^{*}. a^{**}* ex duobus
20 Ionaē libris faciunt tres; post illum vero Duacenses duos addidi A 2a[†] et A 2a^{††}. Ii qui iam accesserunt codices, i. e. A 2a^{**}.^{1. 2. 3} et *A 2a[†]. a^{††}*, cum *A 2a* et *A 2a*^{**} convenientes verba *I, 1*: praesulum atque monachorum patrum solertia

praetermittunt, ita ut a reliquis facile distinguantur, cumque eo hiatu subiectum perierit, Deus interpolant; hoc autem uno eodemque loco non collocantes in duas partes discedunt, ita ut $A 2a^{**2}$ et $A 2a^{**3}$ cum $A 2a$ faciant, $A 2a^+$ et $A 2a^{++}$ cum $A 2a^{**}$. a^{**1} .

$I, 1.$ nobilium condidit] n. Deus condidit $A 2a^+$. a^{++} cum $A 2a^{**}$. a^{**1} ; Deus antea, scilicet inter fulgore et micantem inserunt $A 2a$. $A 2a^{**2}$. $A 2a^{**3}$. Etiam codices e bibliothecis Britannicis iam eruti $A 2a^{1.2.3}$, qui tam arte inter se cohaerent, ut pro uno solo exemplari existimandi sint parum bonae notae, magis cum $A 2a^{**}$ connexi sunt quam cum $A 2a$:

$I, 30.$ ibi Dei consultu actum est] om. $A 2a^{1.2.3}$ cum $A 2a^{**}$; habet $A 2a$, nam Lawlor p. 122. contrarium asserens fallitur;

ib. habitantium] proficuo add. $A 2a^{1.2.3}$ cum $A 2a^{**}$ (non $A 2a$).

Sunt autem illo paulo antiquiores neque fieri potest, quin ex ipso pendeant. Itaque $I, 19.$ minaris (noveris $A 2a^2$) addunt cum $A 2a$ locumque ad Ragumundum spectantem ($I, 20$) ita transpositum exhibent sicut mater neque viam prolis eius persequuntur. Cuius discrepantiae causam eandem esse puto de qua dixi, scilicet librario $A 2a^{**}$ praeter $A 2a$ alia quoque subsidia praesto fuisse atque locis quos enumeravi hunc iam addere libet:

$I, 3.$ quem Lagenorum terram] ad terram quam Collegenorum $A 2a^{1.2}$ (deficit $A 2a^3$); Collagenorum (m. al. corr. Collaeg.) t. $A 2a$; quod Lagenorum t. recte $A 2a^{**}$.

Unde id vix mirari licet alibi non solum codicum $A 2a^{1.2.3}$ in eodem redire lectionem retractatam, sed etiam cum ea coniunctam integram codicis $A 2a$:

$I, 9.$ precibus parens, pie petenti larga subvenit potestas] recte $A 2a$; precibus larga potestas annuens, postulata contulit $A 2a^{1.2}$ (deficit $A 2a^3$); precibus parens, pie petenti larga potestas annuens postulata contulit $A 2a^{**}$.

Textus librorum ad familiam $A 2b$ pertinentium exemplum unum afferre libet, scilicet exordium c. 2. libri I. ita contractum, sicut in editione Mabilloniana legitur:

Columbanus igitur, qui et Columba (dicitur add. $A 2b^{1.2}$) ortus (extitit add. $A 2b$; est add. $A 2b^2$; est in add. $A 2b^1$) Hibernia (Hyb. $A 2b$. b^1) insula (in add. $A 2b^{1.2}$) extremo Oceano (Oceani $A 2b^{1.2}$) sita. Huius (Cuius

A 2b^{1.2}) insulae situs (quia est *add. A 2b¹*), ut ferunt, amoenus (est *add. A 2b*) ac

<i>A 2b</i> adversantium exterarum ca- rens bello nationum.	<i>A 2b^{1.2}</i> diversarum capax nationum, ceterorum carens (<i>caret A 2b²</i>) bello populorum.

Versus igitur 2—17, i. e. maxima eorum pars, in omnibus desiderantur tamque graviter hi libri a reliquis passim discrepant, ut difficile creditu sit, quomodo vel permodica auctoritas eis ab illis attribui potuerit, qui in edendi arte aliquid profecisse sibi visi sint. Princeps eorum quem nunc demum nactus sum A 2b propinquos suos aliquo modo superat, sed licet non adeo depravatus sit, sicut hi, tamen et ipse textum exhibet hic illic valde immutatum:

¹⁵ I, 2. actum sit] divina praescientia de eo praesignaverit *A 2b*;

ib. teneretur, subito per intempestam noctem] haberetur, cuiusdam intempestae noctis silentio *A 2b*.

²⁰ *Soli codices A 2b ex iis qui alteri classi ascripti sunt interpolatione illa I, 22. carent, de qua infra¹ agendum est, reliquosque libros et inprimis A 2. 2a propius inter se coniunctos esse etiam ex his exemplis colligi licet:*

I, 14. Novisona] Neevisona *A 2b*; Navisona *A 2c¹*; (hunc *add. A 2a*) Visonam *A 2. 2a*;

²⁵ I, 20. se ait iam] (*se om.*) ait iam *A 2b*; sicut iam *A 2*; ut iam *A 2a*;

ib. pervenit] *A 2b cum rel.*; *om. A 2. 2a*.

Librorum ordo, cuius codex A 2c princeps est, communibus lectionibus satis multis a reliquis distinguitur, e. gr.:

Ep. Memini me — flagitante] *M.* — me fl. *A 2c. c^{1.5 a. b.}*; successores fuerunt] f. s. *A 2c. c^{1.5 a. b.}*; plerumque] plurimorum *A 2c. c^{1.5 a. b.}* cum *Mab.*; praedicti praeceptum] praecepto praedicti *A 2c. c^{1.5 a. b.}*;

³⁵ ad ea texenda] (*ad om.*) ea t. *A 2c. c^{1.5 a. b.}*; abacta] adacta *A 2c. c^{1.5 a. b.}* cum *Mab.*; madefacit] madefaciat *A 2c. c^{1.5 a. b.}*; exsequentur] exequuntur *A 2c*; ex(s)ecuntur *A 2c^{1.5 a. b.}*;

⁴⁰ reuma] post ima *A 2c. c¹* cum *Mab.*

I, 1. gesta] ista *A 2c. c^{5 a. b.}*;

1) *Infra p. 117.*

I, 1. elucubratae] lucubrat(a)e *A* 2c. c^{5a, b};

I, 2. madentem] ardentem *A* 2c. c^{1-5a, b};

ib. actum sit] sit factum *A* 2c. c^{5a, b};

I, 17. ferusculam] feram san(a)e *A* 2c. c^{5a, b}.

Concordat vero cum A 2b. b¹ post fonte (*I*, 1) verbum ⁵ potati addens, assentientibus libris *A* 1c. d. 3'. 3', item cum *A* 2b nonnullisque inferioris notae codicibus, veluti *A* 1b*. c. c' locum difficilem *I*, 20. ita in breve cogens: Inter quos primus Ragamundus erat, qui (om. *A* 1c. c') cum universis, praetermissis verbis N. u. p. Etiam interpolationes ¹⁰ codicum *A* 2. 2*. 2[†] in ipso redeunt *I*, 2. in.: insula (quae in) extremo Oceano sita (est), scilicet verba uncinis inclusa, quae a libris *A* 2a. b absunt. Nova in *A* 2c¹ menda accreuerunt:

Ep. triennium] rell.; biennium *A* 2c¹, ¹⁵
nova in libris *A* 2c^{5a, b}, de quibus infra. Huius familiae lectiones in editione Mabillonii partim occurrunt, a quo codicem *A* 2c¹, tunc Cisterciensem, adhibitum esse constat. Etiam libri II. textus cum *A* 2. 2a convenit, e. gr.:

II, 1. patre nobili] patris studio nobili *A* 2c¹⁻²⁻⁵ (patris ²⁰ studio *A* 2. 2[†]. 2a),
qui praeterea ita interpolatus est:

II, 4. eum privet ab auras] ne isdem languidus, eo abscedente, vitalibus privetur auris (viribus *A* 2c⁵⁰) *A* 2c¹⁻²⁻⁵, ²⁵
hiatibusque (e. gr. *II*, 9) deformatus, sicut Mabillonius ipsum ad *A* 2c¹ 'emendasse' sibi visus erat.

A 2) Codex Parisiensis n. 5600, saec. XI. in., olim *S. Martialis Lemovicensis*, continet

fol. 2'—45'. *V. Columbani exceptis carminibus integram*, nisi quod scriptura paginae primae et insequentis ³⁰ evanuit, manu posteriore restaurata,

fol. 45'. laterculum capitulum *II*, 1—10,

fol. 45'—53. *V. Athalae* (*II*, 1—6),

fol. 53—62'. *V. Eustasii* (*II*, 7—10). ³⁵

Desideratur igitur libri II. pars posterior (*II*, 11—25).

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. IV.

*p. 41. *A* 2) Codex Parisiensis n. 5365 (olim *Lemov.* 204, deinde *Reg.* 3594^b), saec. XII,

fol. 137'—138'. 144. 140—143'. 145. 139. 146—146'. ⁴⁰

V. Columbani librum I. continet absque laterculo capitulum.

A 2[†]) Codex *Avennicus* nunc bibliothecae urbanae n. 276 (antea n. 120), olim capituli ecclesiae metropolitanae, saec. XII. ex., eadem atque *A* 2 continet, scilicet

fol. 110—124'. V. Columbani cum epistula et laterculo capitum libri I, qui ita desinit sicut in A 2, titulo 30. addito (habet: Ailulfi et paulo post: et de constructione Bobii monasterii et obitum b. v.), et subscriptione caret,

5 fol. 124'—125. laterculum capitum II, 1—10,

fol. 125—127. V. Athalae (II, 1—6),

fol. 127—130'. V. Eustasii (II, 7—10).

Epistulae praeviae eadem quae in A 2 praescripta sunt:

Incipit praefatio (de vita Columbani postea add.) atque

10 etiam praescriptio textus cum eodem libro accurate convenit.

Laterculus libri II. praescriptione caret atque etiam textui lemma nullum primo inditum erat, sicut in A 2, sed postea

Incipit vita sancti Atale praescripta sunt. Praescriptio

capitis I. ante Ergo collocata est, consentiente iterum libro

15 A 2. Alterius libri capita 7—10. numerantur 1—4. atque

praescriptiones c. 7. et 8. desiderantur, sed c. 7. m. al. prae-

scripsit, erasis aliis verbis: Incipit de sancto Eustasio,

eademque subscriptionem addidit hanc: Explicit vita scis

(sic) Eustasii.

20 Codex e duabus partibus constat, e quibus prior patrum

ecclesiasticorum opuscula continens saec. XI. exarata est.

Posteriorem, de qua hic agitur, saeculo X. temere attribuit

L. H. Labande catalogi¹ auctor, in veteribus scripturis

diudicandis parum versatus, neque H. J. Lawlor p. 13,

5 saec. X—XI. vel priorem saec. XI. partem anteponens, in

rectam viam rediit, nam scripturae specimen quod adiecit (tab.

IX) ne duodecimo quidem saeculo attribui potest nisi exeunti.

A 2a) Codex bibliothecae regiae Hagae-Comitum

X, 73 (antea n. 284), olim S. Bertini, saec. XI, cui post

7 argumenti summarium manu antiqua exaratum (fol. 1) in-

sunt haec:

fol. 1'—12'. Libellus de Eustasii atque Waldeberti abb.

Luxov. virtutibus auctore Adsone, quem hoc codice usus

8 edidit O. Holder-Egger, SS. XV, p. 1171²,

5 fol. 13'—16'. V. Eustasii (II, 7 sq.) cum praefatione

interpolata, sed quaternione deperdito textus ultra verba

vidisset Eustasium (II, 8) non pervenit,

fol. 17—52'. V. Columbani una cum carminibus, sed

absque laterculo capitum,

10 fol. 53—58'. V. Athalae (II, 1—6),

1) 'Catalogue général des mss. des dép.' XXVII, p. 182. 2) Adsoni cognomen Heimiricus attribuendum est, sicut codicibus et A 2a et B 1c (Lawlor p. 10) comprobatur, neque Hermiricus, quod in editione legitur (SS. XV, p. 1171, l. 20).

fol. 58'—79. libri secundi pars posterior (II, 11—25), quae tertium hic librum efficit, sed c. 22. finis inde a verbis: Similiter alia puella desideratur.

Codex ex libris classis A perfectissimus quidem est, sed fol. 1—16. cum V. Eustasii postea accesserunt. 5

Scripturae specimen dedit Lancelor tab. VIII.

A2a') Codex Compendiensis, quo Mabillonius usus est, omnia fere tribus libris distincta continebat quae praecedens, scilicet libro primo V. Columbani, secundo V. Athalae, tertio miracula Evoriacensia cum V. Bertulfi miraculisque 10 Bobiensibus, sed V. Eustasii desiderabatur. Etiam finis c. 22. libri II. ei deerat atque insuper quod in illo extat c. 25.

A2a'') Codex Bruxellensis n. 7461, saec. XIII. in., olim Liber sancte Marie de Valcellis, adnotante m. s. XIII (p. 412), tum Balthasaris Moreti, a quo facta 15 permutatione a. 1637. in possessionem Domus prof. Soc. Iesu Antverp. (m. s. XVII, p. 1) venit, signatus ibi P. 160, vitas sanctorum mensium Novembris et Decembris continet cum alias tum V. Columbani librum utrumque, sed priori et laterculus capitum et carmina in calce desunt at- 20 que in posteriore V. Eustasii (II, 7—10) desideratur eaque quae post hiatum sequuntur librum tertium efficiunt, sicut in A2a. Insunt igitur

p. 90—115. V. Columbani cum epistula: Incipit prefatio in vita sancti Columbani abbatis — — Explicit 25 prologus. Incipit liber primus vitae sancti Columbani abbatis, cuius celebritas est IX. Kl. Decembris. Rutilantem — — Explicit liber primus, ubi praescriptiones capitum adsunt, sed numeri desiderantur, dum in reliquo libro illae desiderantur et hi adsunt, 30

p. 115—119. V. Athalae (II, 1—6) cum priore laterculi parte: Capitula libri secundi — Expliciunt capitula. Incipit liber secundus — — Explicit liber secundus,

p. 119—134. posterior alterius libri pars (II, 11—25) cum posteriore laterculi parte, scilicet miracula Evoriacensia 35 cum V. Bertulfi miraculisque Bobiensibus: Capitula libri tercii — Expliciunt capitula (numerata ibi 1—19). Incipit liber tercus, qui non distincta V. Bertulfi ad c. 19, i. e. 25. nostrae editionis, continuatur, desinens: Explicit liber tercus vitae sancti Columbani abbatis. Caput 22. 40 libri II. eodem loco hiat atque in A2a. a*.

Erat olim Antverpiensis domus professae Soc. Iesu idem quo Henschenius ad V. Athalae edendam usus est; v. infra p. 142.

A 2a¹⁾ *Codex Bruxellensis* n. 11987. chartaceus, saec. XVI. in. ab Antonio Gentio († 1543) exaratus, fol. 183 sqq., item V. Columbani tribus libris dispositam continet¹.

Inspevit I. van den Gheyn S. I., vir doctissimus, conservator bibliothecae Bruzellensis.

A 2a²⁾ *Codex bibliothecae civitatis S. Audomari* n. 715, III et IV, saec. XII. ex., olim ecclesiae S. Audomari, V. Columbani una cum epistula, sed absque laterculo capitum (praescr.: Incipit prologus et vita sancti Columbani abbatis. — — Incipit vita eiusdem, qui decessit VIII. Kl. Decemb., inc. Rutilantem atque eximio fulgore Deus micantem sanctorum nobilium condidit vitam doctorum) exhibet alterque liber in verbis c. 22. debere creaturam obedire desinit², ita ut finis capituli ibi desideretur, sicut in A 2a. a¹. a².

Inspevit C. Bureau bibliothecae praefectus v. c.

A 2a³⁾ *Codex bibliothecae civitatis S. Audomari* n. 716 (4. 10), saec. XIII, olim beatae Mariae de Claramarisco legendarium magnum, cum permultas sanctorum vitas tum Columbani in tres libros divisam continet, quae tomo VIII. inest³, atque non solum epistula adest (praescr.: Incipit prefatio vite sancti Columbani abbatis, inc. Dominis — Boboleno et Waldeberto et q. s., subscr. Explicuit prologus), sed etiam laterculus capitum (praescr.: Incipiunt capitula libri primi) ad c. 29. perveniens (De ingressu et in Italiam susceptione ab Agilulfo — Expliciant capitula), post quem c. 1. incipit ita: Incipit liber primus vitae sancti Columbani abbatis, cuius celebritas est VIII. Kalendas Decembris. Rutilantem et q. s.

Inspevit C. Bureau bibliothecae praefectus v. c.

A 2a⁴⁾ *Codex Parisiensis* n. 5308 (antea Colb. et Regius 3593), saec. XII, olim Chesnianus, fol. 281—287, V. Columbani continet mutilam a verbis c. 11. tantum e fratribus, locum c. 20. ad Ragumundum spectantem ita transponens, sicut in A legitur, immutansque perduxit (ib.) in perducunt cum A 2a. Sequuntur fol. 287—292. V. Columbani Hyensis, fol. 292—297. Passio Caeciliae, sicut in A 2a⁴⁾.

A 2a⁵⁾ *Codex Duacensis* n. 838, saec. XII/XIII, olim monasterii S. Rictrudis Marchianensis ibique signatus D 792, fol. 92—105, V. Columbani una cum epistula laterculoque capitum exhibet. Sanctus ipse dextra baculum

1) Cf. 'Archiv' VIII, p. 538; 'N. Arch.' II, p. 259; Anal. Boll. VI, p. 31 sqq. 2) 'Archiv' VIII, p. 415. 3) 'Archiv' I. I. p. 416.

pastorale, sinistra librum quendam tenens litteram primariam R c. 1 (Rutilantem) pulcherrime pictam occupat, sed tonsura Romana ornatus a veterum Scottorum consuetudine interim defecisse videtur. Condicionem textus ex scripturae specimine intellegi licet, quod dedit Lawlor tab. VII, qui librum p. 42 sq. descripsit.

A 2a⁺⁺) Codex Duacensis n. 855, saec. XV, olim monasterii SS. Petri et Pauli Hasnoniensis, ibique signatus G 788. D 804, cui eadem atque A 2a. a⁺⁺ insunt, scilicet

fol. 1—43'. V. Columbani una cum epistula, sed absque laterculo capitum,

fol. 43'—49'. V. Athalae (II, 1—6),

fol. 50—72. Incipit liber de diversis miraculis, i. e. miracula Evoriacensia, (II, 11—22) et fol. 63—72. V. Bertulfi una cum miraculis Bobiensibus (II, 23—25), quae haec subscriptio subsequitur: Explicit liber diversorum miraculorum.

Ad supplenda ea quae Lawlor p. 43. de hoc libro rettulerat ad eundem bibliothecarium Rivière nomine litteras dedi, a quo ille certior factus erat, eademque officiositate idem mecum communicavit ea quae scire desideraveram. Hiat igitur codex ibi ubi A 2a⁺ (I, 1) eodemque loco Deus exhibet. Etiam in libro altero cum A 2a convenit:

II, 11. superius fuisse] narraturum add. A 2a⁺⁺ cum Mab., m. al. add. A 2a;

II, 23 ex. famulis] om. A 2a⁺⁺; versu exeunte om. A 2a;

II, 25. patratus] viros patrare has A 2a⁺⁺; patrare has A 2a,

cumque vocabula exhibeat, quae huic codici postea illata sunt, cumque omittat id quod versu exeunte ibi omisum est, iterum probatur, hanc familiam ex A 2a pendere.

A 2a⁺⁺⁺) Codex Parisiensis n. 5278, saec. XIII, olim Colbertinus n. 11, deinde Regius C. 3594. 7, fol. 380—393 (praescr.: Incipit vita Columbani Scotensis abbatis monasteriorum Luxoviensis atque Ebo luensis) librum I. absque epistula et laterculo capitum exhibet. Textus licet ineunte c. 1. minime hiet cum libris A 2a, his tamen proximis accedit, sicut ex lectionibus intellegi licet hisce:

I, 1. refulgentem] refulgentia A 2a⁺⁺⁺ cum A 2a. 3;

I, 2. sequens] sedens A 2a⁺⁺⁺ cum pr. m. A 2a;

I, 17. Cloade] doatis A 2a⁺⁺⁺ cum A 2a^{***}.

Vitam 'adhuc pauca de virtutibus sancti Columbani' sequuntur¹ neque vero Bobiensis sed Hyensis abbatis, idemque

¹) *Catal. Paris. ed. Bolland. I, p. 477.*

V. *Columbae fragmentum ex Adamnano depromptum eodem ordine in A 2a⁺⁺⁺ et A 3 relatum est. Columbaniana Passio Caeciliae excipit.*

Inspexit H. Lebègue v. c.

5 A 2a⁺⁺⁺) Codex Parisiensis n. 5336, saec. XIV, olim Colbertinus n. 709, deinde Regius C. 3863.12, fol. 84'—96 (praescr.: Incipit vita sancti Columbani abbatis VIII. Kl. Decembris), ipso capite primo caret atque ex versibus c. 2. non adest nisi primus. Lectiones codicis A 2a in eodemprehendimus has:

I, 2. conceptu] conceptus A 2a⁺⁺⁺ cum A 2a;

I, 17. Cui] Nec mireris cur A 2a⁺⁺⁺; Nec mireris. Cui A 2a.

V. *Columbani inter Passiones Eadmundi ac Caeciliae locum occupat, sicut in A 2b². c^{5a, b}.*

Inspexit H. Lebègue v. c.

Codices originis Britannicae ad hanc classem pertinentes tres solam Vitam Columbani exhibent, omissoque exordio, a c. 2. incipiunt his verbis: Incipit vita sancti Columbani (abbatis IX. Kl. Decemb. Beatus igitur add. A 2a²) Columbanus qui et Columba (q. et C. om. A 2a²) ortus est in Hibernia insula extremo Oceano sita. Hanc Scottorum gens cet., ita ut versus barbari fere toti desidererentur. Praeterea finis eiusdem capituli inde a verbis: Sic Debbora prec. deest atque maxima capituli 26. pars inde a verbis: Progressusque inde desideratur. Exempla docent textum quam maxime ab exemplari A 2a degenerasse atque lectionibus eiusmodi:

c. 11. tantaque piscium copia] copiaque A 2a^{1, 2} haud magna fides habenda est. Codex tertius (A 2a³) initio mutilus est. Librarius A 2a² reliquis multo magis interpolationibus grassatus videtur esse:

I, 21. recipere] A 2a^{1, 3} cum rell.; confidimus add. A 2a²;

I, 30. ex. cui est] A 2a^{1, 3}; cum Deo patre et Spiritu sancto honor et add. A 2a².

Etsi hi libri ad textum recensendum vix faciunt, certe tamen ex his intellegitur, quantum textus V. Columbani in Britannia a vero aberraverit. Praescriptiones capitulum desunt. Subscriptionem caret A 2a¹, dum in A 2a^{2, 3} haec clausula in calce legitur: Explicit vita sancti Columbani (abbatis add. A 2a³). Carmina vitam minime subsequuntur.

A 2a¹) Codex Londiniensis Musei Britannici inter Cottonianos Tib. D. IV, saec. XII, post magnum bibliothecae

incendium denuo ligatus et bipartitus, calamitatis quam ignis passus est in V. Columbani (pars I, fol. 125—132) et stigia servavit non adeo gravia, cum raro unum aut alterum vocabulum legi nequeat.

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. XV.

A 2a²) Codex Herefordensis bibliothecae cathedralis P. VII. 6, saec. XIII. in., ad passionale quoddam sanctorum pertinens, cuius reliquae partes nunc latent, fol. 90—102, V. Columbani continet.

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. XVI.

A 2a³) Codex Oxoniensis inter Bodleianos Fell: (antea Fell n. 4 et n. 8688), saec. XII. ex., olim ecclesia maioris Salisburiensis, unde cum tribus aliis codicibus hagiographicis Oxoniam translatus atque Fell episcopo commodatus est, ex cuius hereditate a. 1686. in bibliothecam quam diu venit¹, p. 175—193, mutilus a verbis per anni (c. 7) incipi foliisque deperditis, praeterea exciderunt haec: deferre (c. 9 — ex parrochi[anis] (c. 15) et claves (c. 17) — filio Theuderici (c. 19). Ea quae hoc legendario continentur maxima ex parte in codice praecedente redeunt, quem art. necessitudine cum ipso coniunctum esse patet; in utroque V. Trudonis praecedat Columbani.

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. XVII.

A 2a⁴) Codex Londiniensis Musei Britannici inter Add. mss. n. 34387, qui fragmenta diversis temporibus exarata comprehendit, fol. 6—6', saec. XIV, partem V. Columbani, scilicet I, 7—9, a verbis: [subi]to conspiciunt virum — habueritis fidem sicut granum | exhibet, qui textus aliqua necessitudine cum A 2a^{1.2.3} coniunctus videtur esse:

*I, 9. precibus parens, pie petenti larga subvenit p[ro]
testas] pr. annuens, pie p. l. s. p. A 2a⁴; p
l. pot. annuens, postulata contulit A 2a¹.*

Capitibus nulla praescripta sunt.

A 2b) Codex Bruxellensis n. 9289, saec. XII, olim Liber sancti Laurentii in Leodio, adnotante manu s. XII (fol. 195'), legendarii cuiusdam pars altera vitas n. XCII—CLXXXVIII. continens, fol. 90—97'. CXXVIII. 1 Columbani exhibet, scilicet librum priorem absque epistula laterculo capitum, carminibus. Incipit igitur I, 1: Prologus in vita sancti Columbani abbatis. Rutilantem, neque capitum numeri neque praescriptiones adsunt, sed a librar

1) Fata ipsius enarravit Lawlor p. 36.

posteriore argumenta excogitata marginibusque adscripta sunt.

A 2b*) *Codex Namucensis* n. 15, saec. XIII. in., olim monasterii S. Huberti in Arduenna silva siti, inter permultas sanctorum vitas XLVII. V. Columbani¹ exhibet incipientem a c. 2: Columbanus igitur qui et Columba ortus extitit (= A 2b) Hybernia insula, extremo Oceano sita. Huius insulae situs et q. s. Textus accuratissime cum A 2b convenit:

10 I, 2. actum sit] divina prescientia de eo presignaverit A 2b. b*;

ib. teneretur, subito per intempestam noctem] haberetur, cuiusdam intempestae noctis silentio A 2b. b*;

15 nisi quod quae in hoc adsunt c. 14—16. desiderantur.

De hoc libro A. Oger bibliothecae praefectus mihi rescribere numquam defessus est ad ea quae interrogaveram.

A 2b¹) *Codices Bruxellensis* n. 18018, saec. XII, fol. 182'—194', olim S. Petri Laubiensis, qui V. Columbani 20 ad c. 28. ministrum vocavit continet, folio ultimo exciso,

A 2b²) *Rotomagensis* n. 1399 (U 2, antea U 48), saec. XII, olim Gemeticensis², ibique signatus G I, qui inter Vitas Eadmundi et Caeciliae fol. 181—185'. Colum- bani continet, propter defectum desinens mutilus in c. 15.

25 omnium, praemissa praescriptione: Incipit prologus in (super A 2b¹) vita sancti Columbani abbatis (et confessoris add. A 2b²), a verbis Rutilans atque — micans — monachorum doctrina patrumque s. nobilium virorum condidit v. incipiunt, ita ut et epistula et laterculus capitum 30 desiderentur, textumque V. Columbani eodem fere modo interpolatum exhibent atque editio Mabilloniana.

A 2b³) *Codex Rotomagensis* n. 1333 (U 46, antea U 38), saec. XII, item Gemeticensis³, ibique signatus G 21, fol. 109—131', praescr. Incipit vita sancti Columbani 35 confessoris atque abbatis, quod est XI. Kl. Decembris, idem initium habet atque praecedentes, sicut ex scripturae specimine intellegi licet, quod publici iuris fecit H. J. Lawlor, lab. XIII.

A 2b⁴) *Codex Rotomagensis* n. 1410 (U 22, antea 40 U 49), saec. XIII, olim S. Audoeni, fol. 73'—88', item a Ru-

1) Cf. *Anal. Boll.* I, p. 500.

2) 'Catalogue général des mss. des bibliothèques publiques des dép. N. S.' I, 385.

3) *Ib.* I, 328.

tilans atque eximio fulgore¹ incipit atque sicut in A² Columbanus Caeciliam praecedit.

A 2b⁵) Codex Rotomagensis n. 1404 (U 20, ante U 59), saec. XII, olim Fiscamnensis, fol. 115, praetermissa capite I. ab eisdem verbis incipit, quibus c. II. in reliquis huius familiae libris ducitur: Columbanus igitur qui in Columba dicitur² et q. s. Cum folio insequenti mox altera vita incipiat, V. Columbani textum imperfectum esse opus est, quae inverso ordine Vitam Caeciliae ibi subsequitur.

A 2b⁶) Codex Rotomagensis n. 1415 (U 17, ante U 68), saec. XV, olim Fiscamnensis, fol. 217—219, textum V. Columbani continet decurtatum³.

A 2b⁷) Codex Parisiensis n. 11951, saec. XII, olim Sangermanensis (n. 16, postea n. 500), fol. 145—156, epistula praetermissa iisdem verbis atque A 2b^{1,2} incipit textusque V. Columbani imprimis cum libro A 2b² convenit, quocum post fonte (I, 1) addit referti (potati A 2b. b¹), sed ab omnibus huius familiae libris eo differt, quod finis c. 17. ibi desideratur, sicut in B, neque alibi legitur, sicut in A 3.

Inspexit H. Lebègue v. c.

A 2c) Codex Montepessulanus H. n. 30, saec. XII/XIII, passionale vetus ecclesiae S. Benigni Divionensis incipiens a Passione S. Catharinae et desinens in Vita S. Francisci, postea bibliothecae Buherianae, ibique signatus A 24 (a. MDCCXXI), ante Passionem Caeciliae fol. 204' sqq V. Columbani librum priorem absque laterculo capitum exhibet, cui haec praescripta sunt: Incipit epistola Iona discipuli sancti Columbani ad Waldebertum atque Bobolenum abbates directa — — Explicit epistola. Incipit prologus in vita sancti Columbani abbatis atque confessoris.

Inspexit H. Lebègue v. c.

A 2c¹) Codex Divionensis n. 383, legendarium monasterii Cisterciensis comprehendens, cuius volumina IV. et V. saec. XII, reliqua autem saec. XIII. exarata sunt eadem quae A 2 continet, scilicet

volumine II, fol. 70'—72', V. Athalae (praescr.: Incipit vita sancti Attali abbatis XIX), praecedente laterculo capitum II, 1—10,

1) 'Catalogue général des mss. des bibliothèques publiques des dép. N. S.' I, 413. 2) Ib. I, 399. 3) Ib. I, 422.

fol. 79—82. V. *Eustasii* (praescr. Incipit vita sancti Eustasii abbatis XXII) absque praefatione interpolata, volumine V, fol. 7—11'. V. *Columbani cum epistula*, sed folio exciso magna huius libri pars a verbis [de]fer hic. Con-
 cito (c. 17) ad ut omnem pa[ginam] (c. 27) desideratur.
 De locis nonnullis Guignard bibliothecarium consului, senem venerandae canitiei.

*A 2c³) Codex Remensis n. 1144 (782. 768), saec. XIII. *p. 42.
 in., fol. 52—55, V. *Athalae* continet (praescr.: Incipit
 10 vita sancti Attali, cuius festum colitur VI. Idus Maii).

A 2c³) Codex Parisiensis n. 5297 (Colb. 512, Re-
 gius 3593), saec. XIII, olim Fulcardimontensis, fol. 164—
 166. V. *Eustasii* continet (praescr.: Incipit vita sancti Eustasii
 abbatis, cuius transitus colitur quarto Kl. Aprilis XXX)

15 mediam inter utriusque Iohannis et eremitae et Chrysostomi.

A 2c⁴) Codex Montepessulanus H n. 1, saec.
 XIII. in., *legendarium magnum S. Mariae Claraevallensis*,
 tom. I, fol. 133—144, V. *Columbani librum I.* absque later-
 culo et praescriptionibus capitum, subsequentibus *Miraculis*¹
 20 (incip. Incipit praefatio in miraculis eiusdem. Que Do-
 minus noster per merita), tom. V, fol. 180—184, V. *Eustasii*
textum continet notae inferioris neque vero praefatione inter-
 polata auctum, cui lemma praescriptum est idem, quod in A 2c³
 legitur. Dies depositionis huius sancti falsus IIII. Kal. Aprilis

25 pro IIII. Non. Apr. ut praescriptioni irrepsit, ita in calce
 post verba: cum victoriae pace (II, 10 ex.) interpolatus est.

A 2c^{4a}) Codex Trecensis n. 1, saec. XIII. in., olim
 S. Mariae Claraevallensis, scilicet *legendarii illius de quo*
 modo egi tomus III², V. *Athalae* continet, incipiens: Cum
 30 ergo venerabilis Columba (II, 1).

Etiam auctor magni legendarii francogallici saec. XII.
compositi, cuius exemplaria complura aut perfecta aut im-
perfecta ad nos pervenerunt, ex altero V. Columbani libro
nil admisit nisi V. Athalae et Eustasii, ita ut libris A 2c
 35 *eadem atque codici A 2 insint, cumque tota materia sex*
voluminibus disposita sit, Columbaniana hoc ordine sese sub-
sequuntur.

Tomus II. menses Februarium et Martium comprehen-
dens Vitam Eustasii (II, 7—10) absque praefatione inter-
 40 *polata mediam exhibet inter Vitas Iohannis et eremitae et*
Chrysostomi, nisi quod A 2c^{5a}.^a in ipso Eustasio desinunt,
textusque idem non solum in eo qui eundem ordinem servat

1) *Bibliotheca hagiogr. lat.* n. 1904. 2) Cf. 'Catalogue général des
 mss. des bibl. publ. des départements', tom. II (seriei prioris), p. 5.

atque ad idem legendarium pertinet codice A 2c³, sed etiam in A 2c¹ legitur:

II, 7. affectu et aequo iure — regebat] a. directus, dum aequo i. — regeret A 2c^{5a. b. c. d} cum A 2c^{1. 3.};

ib. vicina inhabitabat] (v. om.) habitabat A 2c^{5a. b. c. d} cum A 2c^{1. 3.};

ib. huius filium] et suum f. A 2c^{5a. b. c. d} cum A 2c^{1. 3.}; — difficilibus vero locis medela ex ipso vix speranda est:

II, 9. barriditatis] garrulitatis A 2c^{5a. b. c.};

ib. colligatim] catervatim A 2c^{5a. b. c.}.

Dies depositionis falsus: IIII. Kal. Aprilis eodem loco atque in A 2c⁴ interpolatus est.

Tomus III. menses Aprilem usque ad Iunium comprehendens V. Athalae inter Theobaldum et Urbanum Lingonicum collocatam continet, praescr.: Incipit vita beati Attali abbatis, cuius festum colitur (est A 2c^{5a}) VI. Idus Mar. Lectiones communes has adnotavi:

II, 1. vitam] ita A 2c^{5a. e. f. g.};

II, 5. tempus] scilicet add. A 2c^{5a. e. f. g.}.

Tomus VI. menses Novembrem et Decembrem comprehendens V. Columbani librum priorem absque laterculo capitum continet, praecedente Passione Eadmundi, subsequentibus visdem Columbani Miraculis de quibus supra (v. A 2c⁴) una cum Passione Caeciliae, textusque hoc modo deformatus est:

I, 1. micantem] micantem vitam et infra om. patrum et vitam A 2c^{5a. b.};

ib. egregiae nostris eorum memoriam] ad memoriam aeternam nostris egregie A 2c^{5a. b.};

ib. exempla] exemplaria A 2c^{5a. b.};

I, 2. Exterorum c. b. nationum] om. A 2c^{5a. b.} 8C

Praescriptiones subscriptionesque leguntur ante epistolam: Incipit prologus in vita sancti Columbani abbatis, post eam: Explicit prologus, ante c. 1: Item prologus, post illud: Explicit prologus, ante c. 2: Incipit vita sancti Columbani abbatis (XI. Kl. Decembris add. A 2c^{5b}). 8E

Dum ex plerisque exemplaribus singuli tomi supersunt, unum integrum ad nos pervenit A 2c^{5a} soloque tertio tomo caret A 2c^{5b}.

A 2c^{5a}) Codices Parisienses saec. XII. ex.,

n. 16732, fol. 185—187', V. Eustasii,

n. 16737, fol. 131'—133, V. Athalae,

n. 16735, fol. 92—100, V. Columbani,

olim S. Martini a Campis 1, 1 et 1, 6 et 1, 4.

Inspexit H. Lebègue v. c.

- A 2c^{5b}) Codices Parisienses saec. XII. ex. aut XIII. in.,*
n. 17004, fol. 180—182', V. Eustasii,
n. 17007, fol. 86'—96, V. Columbani,
⁵ *olim Fuliensium 58, 2 et 58, 6.*
Inspexit H. Lebègue v. c.
A 2c^{5c}) Codex Parisiensis n. 5352, saec. XIII,
olim Colbertinus 187, deinde Regius C. 3593. 3, fol. 224'—
227, V. Eustasii.
¹⁰ *Inspexit H. Lebègue v. c.*
A 2c^{5d}) Codex Autissiodorensis n. 127 (114),
saec. XII, 'ex bibliotheca Pontiniacensi', fol. 210'. V. Eustasii
non continet nisi mutilam, desinentem in verbis¹ II, 9.
Eustasium obiceret. At ille |.
¹⁵ *Textus initium (II, 7) rogatu meo magna cum libera-*
litate descripsit C. Porée bibliothecarius urbis Autissiodorensis
et archivarius publicus, v. c.
A 2c^{5e}) Codex Parisiensis n. 11757, saec. XIII,
olim S. Mariae de Regali monte, deinde ex dono Antonii
²⁰ *Wionis Herovallis monasterii Sangermanensis (n. 808, postea*
n. 73), fol. 141'—143, V. Athalae.
Inspexit H. Lebègue v. c.
A 2c^{5f}) Codex Parisiensis n. 14651, saec. XV, olim
S. Victoris n. 85, fol. 63—65', V. Athalae.
²⁵ *Inspexit H. Lebègue v. c.*
A 2c^{5g}) Codex Parisiensis n. 11885, olim inter re-
ndua Sangermanensia n. 985, saec. XII, fol. 44—46', V.
Athalae solus ex his una cum laterculo capitum exhibet,
praescr.: Incipit vita sancti Attali abbatis.
³⁰ *Inspexit H. Lebègue v. c.*
Bini loci in codicibus A 3 transpositi sunt, unus scilicet
epistulae cum — ergo (vestro om. A 3. 3; transponunt*
A3'. 3". 3"" 3"" 3""; libramine assumpsit A3') in altera
praefatione (c. 1) post verba turbines (turbi::nes A 3"" et
³⁵ *et ante fluctuante (ita A 3'; tuante A 3'. 3"" 3""; tnante,*
in marg. | rbante A 3"; tumultuante A 3. 3[†]. 3^{††}; tur-
bante A 3""), alter c. 3. (et om.) pubertas — adolescentem
in c. 4. consistit. In exemplari enim communi unde hi libri
⁴⁰ *pendent folia bina loco suo mota esse patet. Interim epistula*
ipsa ita truncata non extat nisi in A 3. 3'. 3". 3, dum a pleris-*
que libris omnino abest, in aliis aliunde aut prima manu

1) 'Catalogue général des mss. des bibliothèques publ. des dép. N. S.' (1887) VI, p. 54.

(A 3^{x1}) aut recentiore (A 3^{***}) suppleta legitur. Laterculus capitum in omnibus desideratur. Sunt autem codices A 3 praeter tres primos duosque postremos omnes ex dioecesi Treverica oriundi, atque inter Trevericos illos longe praestat A 3[†], quem recta via ex exemplari communi pendere ex locis intellegitur, quos supra attuli. Reliqui igitur propiore necessitudine inter se cohaerent, inprimis A 3. 3'. 3^{''} et A 3[†]. A 3^{††}; plerisque vero aliorum codicum lectiones illatae sunt. Finis c. 17. in A 3. 3'. 3^{''}. 3[†]. 3^{x1}. x² post c. 15. transpositus est, in reliquis suo loco legitur atque textus utriusque generis item diversam condicionem servat, cum hi cum A 1c manifesto convenient, illi vero ab A 1c. 2. certe discrepent. Locum igitur probabile est exemplari communi defuisse a diversis libris diverso modo suppletum. Lectiones A 1c una alteraque vel codicibus A 3'. 3^{''}. 3[†] illatae sunt, e. gr.

c. 17. amator] A 3 cum rell.; amatricem A 3'. 3^{''}. 3[†]. 3^{''}. 3^{***}. 3^{****}. 3^{††} cum A 1c. d,

locusque c. 16. quod — referam in A 3. 3'. 3^{''}. 3^{x1}. 2. 4. B 1a. 2 omissus legitur in A 3[†]. 3^{''}. 3^{***}. 3^{****}. 3[†]. 3^{††}. Plerumque vero reliqui Treverici lectiones A 1c exhibent, dum A 3. 3'. 3^{''}. 3[†] textum exemplaris integrum servant. Itaque locus c. 20. per libros A 3. 3'. 3^{''} optime traditus est, quibuscum fere facit A 3[†]: Inter quos Rogomundus primus erat, qui eum inamētis usque perduxit, sed A 3^{''} eum ita contraxit sicuti A 1c, omissis verbis: qui eum N. usque perduxit, atque A 3^{***}. 3^{****}. 3[†]. 3^{††}. omīssa ita restituerunt, sicut in A 1a illa leguntur: (qui eum om.). Nam metus (Nāmetum A 3[†]. 3^{††}) u. perduxit (perductus est A 3[†]. 3^{††}). Inter quos pr. Ragomundus (Ragamundus A 3[†]. 3^{††}) erat cum (cum om. A 3[†]. 3^{††}). Lectiones cum A 1c consentientes ex reliquis adnotare libet has:

c. 14. praefectus] A 3. 3'. 3^{''}. 3[†]; factus A 3^{''}. 3^{***}. 3^{****}. 3[†]. 3^{††} cum A 1b[†]. c[†]. d;

c. 15. ex parrochianis] A 3. 3'. 3^{''}. 3[†]; expers rac(t)ionis A 3^{''}. 3^{***}. 3^{****}. 3^{††} cum A 1c; expar rationis A 1d;

c. 19. Brocariacum] Brucariacum A 3. 3[†]; Bocariacum A 3'. 3^{''}. 3^{''}. 3^{***}. 3^{****}. 3^{††} cum A 1c. d;

ib. ad eum] A 3'. 3^{''}. 3[†]. 3[†]; ad regem Theodericum adeo A 3^{''}. 3^{***}. 3^{****}. 3^{††} cum A 1c. d;

neque libri A 3^{''}. 3^{***}. 3^{****}. 3^{††} ibi hiant ubi A 3. 3'. 3^{''}. 3[†], exhibentes c. 17. locum: sancti sod. amissionem gaudio temperavit atque paulo supra verba: igitur (i. om. A 3^{****}) beatus Columbanus (i. b. om., C. qui et C. A 3^{††}). Qui

~~cur~~ textum contaminatum contineant, ad veram exemplaris
præmarii naturam perspicendam idonei minime erant.

A 3) Codex Mettensis n. 523, saec. XI. ex., for-
mae octavae, fol. 19—51, V. Columbani exhibet et laterculo
capitulum et praescriptionibus destitutam. Sequitur altera
Columbani vita (praescr. Vita sancti Columbani abbatis
genere Scotici qui in Britannia requiescit), quae licet sancti
nostri verbis (MG. Ep. III, 176, l. 37) de Columbani nomine
abestatur, tamen ad ipsum minime spectat, sed ad Hyensem¹.

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. I.

A 3') Codices monasterii Runensis² (Rein prope
Gratwein in Styria) n. 51, saec. XII. ex., fol. 31'—70, et
A 3'') Campililiensis n. 74, saec. XV, chartaceus,
olim, 'monasterii sanctae Mariae'³, fol. 73—88',

cum praecedente, quocum etiam epistolam continent, adeo
conveniunt, ut tres eodem loco hient (c. 2) hiatumque eodem
modo suppleant (c. 12); nonnulla vero illius menda ex his cor-
rigi licet liberque recentior vetustiore nonnumquam superat.

Utrumque librum Wratislaviae tractare potui, faventibus
bibliothecariis P. A. Weiss et P. Wrba, viris revendissimis.

A 3*) Codex Trevericus seminarii episcopalis n. 36
(antea R n. I, 12), saec. XIII, legendarii S. Maximini
tomus mensem Novembrem comprehendens⁴, fol. 116—132',
V. Columbani textum una cum epistula exhibet eundem ex
quo editio Flemingi pendet, de qua v. infra p. 141.

A 3'') Codex Parisiensis⁵, 'Nouv. acq. lat.' n. 1836,
antea Monacensis bibliothecae Goerresianae n. 72, saec.
XIII, olim monasterii S. Mariae Himmenrodensis ord.
Cisterc., dioec. Trevericae, fol. 61—80, V. Columbani librum
priorem exhibet, incipiens absque epistula et laterculo capitulum:
Prologus in vitam sancti Columbani abbatis et con-
fessoris. Rutilantem (I, 1). Praescriptiones capitulum mar-
ginibus additae per glutinatorem partim perierunt.

A 3'') Codex Trevericus bibliothecae ecclesiae cathe-
dralis n. 93^a, saec. XII, olim monasterii S. Mathiae ('alias
M. I. N. 14, modo 308' m. s. XVIII. fol. 2. adnotavit),
quod primo S. Eucharis dicatum erat, unde ultimo fol. 109'.
haec manu saec. XII. illata sunt: Libellus sancti Eucharis

1) Cf. Bibl. hagiogr. lat. n. 1889. 2) Cf. Xenia Bernardina II, 1,
p. 35. 3) 'Klein Mariazell'; v. ib. p. 507. 4) Cf. 'N. Arch.' XVIII,
p. 628. 5) Cf. H. Omont, 'Bibliothèque de l'école des chartes' (1908),
LXIV, p. 27, et 'Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque
nationale' XXXVIII, 1 (1903), p. 363—366.

primi Trevirorum archiepiscopi (*superscr.* Ludowicus abbas, *scilicet* S. Mathiae c. a. 1169—1182¹). Si quis eum abstulerit, anathema sit, *inter vitas sanctorum, quae fol. 109. m. s. XII. ita enumeratae sunt*: In isto libro continentur vitae sanctorum Columbani abbatis, Iohannis Alexandrini archiepiscopi, Remacii episcopi, Adalheidae augustae, pars quaedam de vita sancti Magni Campaniae urbis doctoris, vita Helenae, de adventu sancti Agricii patriarchae², *primam exhibet Columbani, fol. 3—21, eodem modo inscriptam incipientemque atque A 3^{***}, sed quae deerat Ioniae epistula m. s. XV. fol. 2. 2'. item e codice quodam A 3 suppleta est, cui verba cum facta — ergo vestro deessent. Praescriptiones capitum desiderantur. Excisis foliis quattuor post fol. 20. textus hiat, desinens: super fluviolum Resbacem ex sup̄ (c. 26), rediensque |stitutis educaret (c. 30).*

A 3^{****}) *Codex Trevericus bibliothecae urbanae Cat. mss. 1349, Num. loc. 91 (antea n. XXXII), saec. XVI. in., olim monasterii S. Mauritii Tholegiensis, deinde O. de Cohausen Confluentini, qui cum a. 1819. bibliothecae publicae quam dixi dono dedit, fol. 96'—110'. V. Columbani librum I. absque epistula continet, capitibus non distinctis (praescr.: Incipit prologus in vitam sancti Columbani abbatis). Altera c. 2. pars inde a verbis ut fides quam usque ad m. sacerdotum ecclesiae bis scripta est, sed priora deleta sunt. Cum libro praecedente et lectio c. 1. tuante pro fluctuante convenit et finis c. 17. suo loco collocatus, ubi spiriolum super squirium superscriptum est in A 3^{***}, in textu vero legitur libri A 3^{****}.*

A 3^{*****}) *Codex Montensis bibliothecae urbanae nr. 26. 210. 8402, tom. II, saec. XIII, item Trevericis adnumerandus, quippe qui ex monasterio virginum 'in Eiflia prope Kilburg' sito (hodie Münstereifel), dioeceseos scilicet Trevericae, in conventum Montensem Carmelitarum discalceatorum transierit, fol. 190—205', V. Columbani (inc. I, 1. Rutilantem atque eximio³) exhibet, cui c. 23. et 26. 27. ad verba: ecclesiae sinibus reducebat desunt, cumque de ipso relata sint⁴, prologo, scilicet capiti 1, inserta esse ea quae epistulae in editis attributa sunt, mox suspicatus sum verba eadem transposita esse quae in praecedentibus. Interim Eduardus Poncelet archivarius Montensis, collega doctissimus,*

1) Cf. SS. VIII, 226. 2) Codicem descripsit Sauerland, 'Trierer Geschichtsquellen des 11. Jahrh.', Treveris 1889, p. 58: 'Über die Doppelvita S. Helenae und S. Agricii'. 3) Cf. 'Arch.' VIII, p. 473. 4) Anal. Boll. IX, p. 269.

examinato codice, id me non fefellisse confirmavit, describens locum interpolatum c. 1. ita: Ea ergo, vestro turbante mundo.

A 3^t) *Codex Londiniensis Musei Britannici inter Harleianos n. 2802, saec. XIII, fol. 140—147', passionalis sanctorum Arinsteiniensis tomus III (v. supra A 1b⁶) ideoque cum Trevericis coniunctus, etiam V. Galli continet, unde ipsum alibi iam attuleram¹. Praescriptiones capitum desiderantur. A praecedentibus huius familiae libris textus eo discrepat, quod e locis transpositis alter, scilicet epistulae, quae ipsa ommissa est, verba I, 1. aggredimur texere gesta neque turbines subsequitur atque quam maxime retractatus est: invidiam arrogantium vel inerciam negligentium non valde curantes, quorum alii facta aliena magis quaerunt reprehendere — vitam edisserit, post quem librarius verba: Qui etsi nec meritorum — fonte repleti simus ante Erit tamen iteravit, dum alter eundem locum atque in reliquis cognatis occupat. Lectiones nonnullas cum A 3 consentientes discrepante libro A 3^t attulit Lawlor p. 85 sq.*

Scripturae specimen dedit idem tab. XIV. Ex ipso intellegitur, librum saec. XIII. in catalogo bibliothecae recte attributum esse, quem Lawlor in praecedens promovere maluit.

A 3^{tt}) *Codex Confluentinus² bibliothecae gymnasii n. 5, saec. XIV, scriptus a 'Godefrido de Andernacho, presbytero, capellano altaris sancti Mauricii in ecclesia Monasteriensi in Meynewelth', scilicet Trevericae dioeceseos loci qui hodie vocatur Münstermaifeld prope Mayen siti ('Reg.-Bez. Coblenz'), fol. 271'—285', eadem atque liber praecedens continet eodem modo perturbata atque retractata (cf. I, 1), quare ea quae de illo attuleram etiam ad hunc spectant.*

A 3x¹) *Codex Parisiensis n. 5293, olim Peirescianus, deinde Mazarinaeus, postea Regius C. 3654, saec. XIII, fol. 155'—171, V. Columbani una cum epistula (praescr. Incipit prologus Ione in vita sancti Columbani abbatis. XXXVII) et praefatione (c. 1. praescr. Incipit secundus prologus, subscr. Explicit prologus; c. 2. praescr. Incipit vita) continet, subsequente Passione Caeciliae. Versus barbari in c. 2. non adsunt inde ab Expectatque. Cum finis c. 17. post c. 15. transpositus sit, sicut in A 3. 3'. 3". 3^t, liber sine dubio huic familiae adnumerandus est, sed epistula ibi non hiat neque praefationi locus alienus insertus est. Prae-*

1) *Ser. rer. Meroving. IV, 246.* 2) *Cf. E. Dronke, 'Beiträge z. Bibliographie u. Literaturgesch.', Confluentiae 1837, I, p. 106—110.*

terea tot lectiones B in eodemprehenduntur, ut librum ad eiusmodi exemplar correctum esse pateat:

Ep. conibentia] conventione A 3x¹ cum B 1a. 2;

c. 12. sinu] speleo A 3x¹ cum B 1a. 2;

c. 30. laboris] praemio vires resumat add. A 3x¹ cum B 1a. 2.

Inspexit Henricus Lebègue v. c.

A 3x²) Codex Mediolanensis bibliothecae Ambrosianae B 33 inf. (antea Q), saec. XIII, olim Vallis S. Hugonis, eadem fere atque praecedens eodem ordine exhibet atque fol. 133'—148. V. Columbani una cum epistula (praescr. Incipit prologus Ione in vitam beati Columbani abbatis), laterculo capitum, praefatione (c. 1. praescr. Item alius prologus) inest¹. Ineunte epistula Bobolino (ita B 1b. 2) et Memini ante leguntur sicut in A 3x¹ atque finis c. 17. ibi eundem locum occupat, sicut in eodem, scilicet post c. 15.

Locos nonnullos petente me inspexit Antonius Ceriani bibliothecae Ambrosianae praefectus celeberrimus.

A 4) Codex Bernensis n. 48, saec. XI, olim Floriacensis teste M. Petschenig², fol. 184'—191'. V. Columbani inde a praefatione (I, 1) Rutilantem ad c. 17. processerat exhibet, ita ut fol. 191'. minime consumptum sit. Laterculus capitum, qui praefationem subsequitur neque praecedit sicut in reliquis libris, eodem modo atque in A 1a. c. desinit. Praescriptiones capitum pleraeque adsunt neque vero scriptura atramentove distinctae sunt.

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. II. III.

A 4a) Codex Parisiensis bibliothecae Mazarinaeae n. 1712 (1316), saec. XII. in monasterio S. Arnulfi Crispianensi (hodie Crépy-en-Valois, dép. Oise) exaratus, deinde S. Martini a Campis, fol. 229. V. Columbani absque epistula (inc. Rutilante I, 1) exhibet, quam V. Mariae Aegyptiacae auctore Hildeberto fol. 257'. subsequitur³. Praescriptiones capitum adsunt minio pictae, dum quem codex praecedens exhibet laterculus desideratur. Textus vero ultra A 4 porrigitur, additis non solum fine c. 17, sed etiam capitibus 29. et 30. Librarius qui codicem exaravit negligens et stolidus textum misere corrumpit:

I, 2. mundo late tremulo] dum mundo latet in remulo

A 4a,

1) Cf. Anal. Boll. XI, 222; Lawlor p. 45. 2) Ed. Victoris Vitensis, Corpus scr. eccl. lat. VII, p. III. 3) Cf. 'Catalogue général des mss. des bibliothèques publiques de France, Paris, Bibliothèque Mazarine', Paris 1881, II, p. 187.

haud pauca verba omisit, quae in A 4 leguntur, neque orthographicis pepercit (phontiphex pro pontifex). Attamen etiam bona haud pauca in hoc libro deprehenduntur, deficiente gemello ipsius, veluti vocabula nonnulla exhibet quae in hoc desiderantur, immo versum unum vel duos:

I, 12. inoboedientes — anni] A 4a cum rell.; om. A 4, atque ipso reperto de condicione huius classis melius iudicari nunc licet quam antea.

Postquam Armandus d'Artois bibliothecae praefectus locos nonnullos rogatu meo exscribendos curavit, de natura textus instructus, codicem in usum nostrum conferendum commisi H. Lebègue v. c.

A 4b) Codex Parisiensis n. 5360, saec. XIV, olim Mazarinaeus, deinde Regius C. 4197, fol. 196—205', V. Columbani ante Passionem Caeciliae exhibet, praetermissis epistula laterculoque, atque capiti I. praescripta sunt haec: Prologus in vita sancti Columbani abbatis. Textus nonnulla huius classis vestigia praebet:

I, 1. famam] formam A 4b cum A 4. 4a;

ib. flatu] fluctu A 4b cum A 4a;
sed quam maxime immutatus atque interpolatus est:

I, 1. plerique aliorum] plerique etiam alii idem aggressi sunt opus eorum A 4b;

ecclesiae] add. divino suffragante auxilio A 4b;

I, 2. Expectatque — insule situs] que solis occasum spectat et occiduas ponti descendit in umbras.

Cuius insule situs A 4b;

ib. fide praepollet] fidei normam transcendit A 4b.

Finis c. 17. cum A 1c. d. convenit:

viri] ut viri A 4b cum A 1c. d.

Inspexit H. Lebègue v. c.

Codices V. Columbani A 5, qui et epistula et laterculo capitum privati item a praefatione (I, 1) Rutilantem incipiunt neque carmina continent, mendis propriis inter se coniuncti sunt his:

I, 1. praeterita] per certa A 5a; pro certo A 5b. 5b*. b**. b***;

I, 2. pepulit] reppulit A 5a. 5b. 5b*. b**. b***;

ib. celebrae] crebre A 5a. b. b*** (non A 5b*. b**);

I, 17. processerant] processit A 5a. b. b*. b**. b***,
modoque cum codice A 3 faciunt:

I, 3. pilis] A 5a cum A 3. B 1a. b; pliiis B 2; bellis A 5b. b*. b**. b***; telis A 4 cum A 1a. c. d. 2;

I, 12. longitas] A 3. B 1a. 2; longitate A 5b. b*. b**. b***; longitudo *rell.*;

modo cum A 4:

I, 2. quo truces] A 3 *cum rell.*; quod cruces A 5a (*deficiunt A 5b. b*. b**. b****); quot cruces A 4 (*pr. m.*);

I, 4. vicesimum] A 3 *cum rell.*; tricesimum A 5a. b. b*. b**. b*** *cum A 4. 4a. B 1a. 2;*

I, 14. Dei] *intercessione add. A 5b. b*. b**. b*** cum B 1a. 2; intercessionis add. A 4. 4a.*

*p. 43. *Locus ad Chagnoaldi relationem spectans c. 17. ex. praetermissus neque sicut in A 3 in calce c. 15. *suppletus est.*

A 5a) Codex Suerinensis bibliothecae gentis Kade a. 1204, ut videtur, exaratus inter alias legendas, fol. 55'—81'. V. Columbani continet¹, capitum distinctione praescriptionibusque destitutam.

Inspexit O. Holder-Egger v. c.

A 5b) Codex Coloniensis archivi urbani n. 164^b (antea n. 170. et bibliothecae Wallraffianae VI, 11), saec. XV, *passionalis sanctorum volumen quartum dies IV. Id. Nov. ad II. Kal. Dec. comprehendens, olim canonicorum regularium Coloniensium, fol. 49'—65. V. Columbani exhibet.*

A 5b* et A 5b**) Codices Traiectini bibliothecae universitatis duo, unus scilicet

n. 390 (Eccl. n. 23), antea n. 248 o et 288 m, fol. 87—99', a. 1421. per fratrem Swederum e Carthusiensibus prope Traiectum inferius sitis exaratus, alter qui ex ipso pendere videtur,

n. 394 (Eccl. n. 98), antea n. 244 c et 283 h, fol. 136'—157', a. 1463. per manus Ghysberti Berchmaker in monasterio canonicorum regularium Traiectensi scriptus, iisdem et mendis et hiatibus laborant atque A 5b, nisi quod I, 2. celebre exhibent neque crebre, sicut A 5a. b.

A 5b***) Codex Hagae-Comitum L 29 (Weesp 14), olim 'Liber sororum Sanctae Katerinae Mudén', a. 1461. 'per manus Petri Zwaninc in Weesp' exaratus, fol. 297'—308'. s

A 6) Codex Parisiensis n. 5330, olim Colbertinus n. 2081, deinde Regius C. 3864. 2. 2, saec. XIII, fol. 52—72', praescr.: Incipit vita sancti Columbani abbatis, que est VIII. K. Decemb., eadem atque libri A 5 continet, sed folio ultimo deperdito desinit mutilus in verbis c. 30: qui regi indicavit se in solitudine. Finis c. 17. desideratur

1) Codicem descripsit Reinhardus Kade, 'N. Arch.' VIII, 365; SS. XV, 709.

atque textus cum classe praecedente necessitudine quadam
corizinctus est:

I, 1. praeterita] posteris A 6; per certa vel pro certo
A 5;

ib. quatiente] concuciente A 6 cum A 5a;

I, 2. quo truces] quod truces A 6; quod cruces A 5a;

I, 3. pilis] A 6 cum A 3. 5a. B;

I, 4. Vicensimum] Tricesimum A 6 cum A 4. 5. B,

sicut locum c. 20. ad Ragumundum spectantem librarius cum
10 A 3. 5. B bene servavit. Attamen tot peculiararia in hoc
codice deprehenduntur, ut ipsum separatim enumerare malle.
Post verba c. 1. scientie fonte A 6 addit confessi, ubi alii
alia interpolaverunt, atque paulo infra textu omnino immu-
tato idem ita pergit: refulgentem stilo pertenui prae-
15 sumpsimus adgredi vitam. Columbanus igitur simplici-
tatem animi etiam nominis vocabulo signans ortus est
Hibernia (ita incipit c. 2). Librarius verba persaepe male
intellegens textum misere depravavit:

I, 2. nota litora] nataliter ora A 6;

20 ib. candore terras] candor et terras A 6;

ib. calore madentem] calorem ad omnem A 6;

ib. Exterorum] hec tororum A 6,

alteroque, nisi fallor, parum articulatim dictante codicem
exaravit.

25 Inspexit H. Lebègue v. c.

Classis Italica licet modice retractata sit, aliquot tamen
locis lectionem veram accuratissime conservasse videtur, magna-
que eidem auctoritas in rebus grammaticis et orthographicis
attribuenda est. Huius enim recensitionis codices supersunt
30 et antiquitate praestantes et accurate scripti. At per deos
immortales dies ater bibliothecae Taurinensi interim illuxit,
in qua celeberrimi Bobienses illi codices asservantur, cum-
que de fato eorum pertimescens ad bibliothecae praefectum
litteras dedissem, eo nimium occupato Carolus comes Ci-
35 polla vir doctissimus, qui cum aliis universitatis professoribus
in reliquiis ordinandis et restituendis nunc versatur, re-
sponsum reddidit, nonnullos e V. Columbani codicibus primis
post incendium diebus a se visos esse sanos verique non dissi-
mille esse ipsos vetustiores B 1a. b adhuc extare quamvis plus
40 minusve laesos, licet pro certo id affirmare nollet. Signa
enim libris imposita fere omnia perierunt neque fieri potest,
ut usui publico ipsi tradantur nisi longo intervallo. Haec
testis oculati verba viros litteratos celare nolui.

B 1a) *Codex Taurinensis bibliothecae nationalis F IV, 26 (antea n. 20), saec. X. in., olim Liber sancti [151]¹ Columbani de Bobio, sicut m. saec. XIV. in superiore marg. fol. 1. adnotavit, utrumque Ionae librum omnibus fere numeris perfectum continet. Insunt enim:*

fol. 1—36'. V. Columbani, cui laterculus capitum et hymnus posterior desunt,

fol. 36'—42. V. Athalae (II, 1—6),

fol. 42—49'. V. Bertulfi (II, 23—25),

fol. 49'—58. V. Eustasii (II, 7—10),

fol. 58—70'. Miracula Evoriacensia (II, 11—22),

fol. 70'—72. Versus de Bobuleno ad hunc librum SS.

R. Merov. IV, p. 153 sqq. editi,

fol. 72—125. V. S. Galli auctore Walahfrido (nobis 3a), quam versus subsequuntur hi:

Aeterni genitrix regis, tibi, virgo Maria,

Hunc Amalfredus librum sanctoque Columbae

Offert, salvari deprecans munere vestro.

Scriptura paginae primae evanida manu recentiore restaurata est.

B 1a*) *Codex bibliothecae comitis de Leicester in Holkham Hall (Norfolk) asservatae n. 129, saec. XI/XII, olim Iohannis Baptistae de Lignamine episcopi Concordiensis, quo mortuo a. 1455. monachis S. Iohannis in Viridario Paduano venit, ideoque Italicis adnumerandus, fol. 35—55, lemmate praescripto hoc: Incipit vita sancti Columbani abbatis medio in capite I, 2, scilicet a verbis Natus ergo, incipit arteque cum B 1a coniunctus est. Praescriptiones capitum desiderantur solusque liber prior codici inest.*

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. XI.

B 1b) *Codex Taurinensis bibliothecae nationalis F IV, 12, saec. X. ex. opulentissime exaratus in monasterio Bobiensi, ubi n. 150. signatus erat², primo fol. 1^a. 1^b—53'. Vitam Columbani solam una cum carminibus continebat, textum scilicet libri B 1a persimilem neque vero ex ipso descriptum,*

1) Numerus ad inventarium a. 1461. pertinet; cf. Ottino, 'I codici Bobbiesi nella Biblioteca nazionale di Torino', Taurini 1890, p. 37.

2) Folio praefixo haec adscripta sunt: Anno Domini 1620mo domnus Stephanus Martin religiosus in celebri abbatia sancti Petri de Luxovio et Guilielmus Valot presbyter eius comes, dicti Luxovii familiaris, in Bobium expresse peregrinati sunt, ut corpus divi Columbani inviserent. Huc autem apulerunt die dominica undecima mensis Octobris ut supra.

Felix Luxovium servans documenta Columbae,

Felicio Bobium corporis ossa tenens.

- atque qui ibi desiderantur laterculus capitum hymnusque alter hic adsunt. Etsi liber eandem fidem atque gemellus non mereatur, hic illic non sine licentia immutatus¹, tamen ultimum alterius carminis versum solus exhibet, qui ab omnibus quos^{*p.44} vidi codicibus A abest. Librarius saec. XI. alterum quoque Ionaë librum eo ordine quo in B 1a continetur addidit unum cum versibus de Bobuleno, ita ut codex iam eadem comprehendat ac praecedens, ex quo pars posterior pendere videtur², aliique alia libro intulerunt de Columbano scripta:
- ¹⁰ fol. 64—70. V. Athalae (II, 1—6),
fol. 70—78'. V. Bertulfi (II, 23—25),
fol. 79—88. V. Eustasii (II, 7—10),
fol. 88—101'. Miracula Evoriacensia (II, 11—22),
fol. 102—103. Versus de Bobuleno.
- ⁵ Sequuntur miracula Columbani m. s. XI/XII. exarata, quorum prior pars (fol. 103'—107') ad c. 7. m. s. XIV. (praescr. Incipiunt capitula libri secundi de virtutibus et miraculis sancti Columbani — —. Incipit praefatione de virtutibus sancti Columbani, inc. Quoniam gesta et miracula), finis (fol. 206) a verbis c. 26. paululum aque m. s. XV. suppleta sunt, clausula subscripta hac: Explicit translatio corporis beati Columbani a Bobio in Papia et relatio ipsius corporis a (Papia in Bo evanuerunt) bio, ubi per ipsius virtutes, domino nostro Iesu Christo³ concedente, multa et magna sunt perpetrata miracula³.
- ²⁵ Specimen scripturae inter Monumenta palaeographica sacra, auctoribus F. Carta, C. Cipolla, C. Frati, Augustae Taurinorum 1899, tab. XV, publici iuris factum est⁴, quod monente W. Levison socio meo alteram laterculi partem a³⁰ c. 19 (ibi 21) ad Rutilantem (I, 1) comprehendit.
- B 1b* et B 1b**) Codices Taurinenses⁵ bibliothecae nationalis alter F III, 15, saec. XI, olim Bobiensis n. 169, fol. 29. V. Columbani solam, alter F II, 10, saec. XI, olim Bobiensis n. 7, breviarium monasticum comprehendens, fol. 45.
- ⁵ V. Athalae, fol. 68. V. Eustasii, fol. 145. V. Bertulfi, fol. 145.

1) V. Columb. c. 19. inlaturam] *rell.*; inferendam B 1b; c. 20. revertisset] *rell.*; reversus fuisset B 1b. 2) Id quod ex his locis concludit Cicet: II, 22. aggressus antiquus anguis denuo per transgressionis vitium] aggressus vitium (antiquus anguis d. per tr. vitium *pr. m. in marg. suppl.*) B 1a; aggr. viciium antiquus a. d. per tr. viciium B 1b; II, 25. deditset osculum] (pacem *m. al. suppl.*) d. B 1a; pacem d. B 1b. 3) Ed. Rossetti, 'Bobbio illustrato' II, 149—181, ubi prior pars ad c. 7. desideratur. 4) Cf. L. Traube, 'N. Arch.' XXVI, p. 230. 5) Cf. Ottino l. l. p. 11. 20.

Translationem corporis Columbani, fol. 147. Historias varias de primis Bobiensibus monachis, fol. 232. V. Columbani continent. Utrumque L. Bethmann b. m. quondam inspexit.

B 1c) Codex Londiniensis Musei Britannici inter Add. mss. n. 21917, saec. XI, fol. 6—19' (fol. 1—5. chartacea postea praefixa sunt) librum primum continet initio fineque destitutum. Incipit a verbis c. 10. ex. fuerit prudens lector vel auditor, folioque deperdito, inter c. 20. XII [occurrerunt] et c. 21. [interiorem] lumen hians, in verbis c. 30. a Theoderico Theodebertum desinit. E lectionibus, quas rogatu meo I. H. Jeayes Londiniensis officiosissime exscripsit, certo certius intellegitur librum ad hanc classem pertinere, e. gr.:

c. 20. Inter quos primus R. erat, qui eum Metis (Metetis B 1b) u. p., u. fr.;

c. 30. praescr. De ingressu eius in Italia et Agilulfi regis honorifica susceptione, immo Arriane perfidiae penes Mediolanum superatione ac monasterii Bobiensis in signo et virtute miraculi constructione et de legatione venerabilis Eustasii a rege Clothario cum supplemento publico post beatum Columbanum cum omni honore est directa.

Fol. 20—26. V. Eustasii (II, 7—10) interpolata eodem modo atque in A 2a librum primum subsequitur, praecedente laterculo 6 capitum, qui mutilus a verbis tertii incipit his: | cum corporis reddito (= lat. II, 7). Textus ille item folio deperdito hians (desunt c. 10. erant huius adsertionis — contemplanda misticorum) accurate cum A 2a convenit, qui quaternione deficiente integer ad nos non pervenit, atque in ea parte plerumque cum A 2 facit, sed verba minime praetermisit, quae in ipso praetermissa sunt, atque praeter lectiones communes (e. gr. c. 9. tellicatim, tondi) etiam discrepantes exhibet, e quibus has commemorare libet: c. 8. coxit] correpsit; ib. oppidi] add. episcopus; c. 9. faciditate] facilitate; c. 10. instruit] instruxit; ib. Num] Non; ib. expers] experiens; ib. reddidit] III. Kl. Maias add., etsi Eustasium die 2. Aprilis obiisse constat. Haec codicis pars ut e libro quodam A 2a deprompta est, ita fol. 26—34. eundem quem hic continet Libellum de Eustasii atque Waldeberti abb. Luxov. virtutibus auctore Adsone. De Gallicana ipsius origine dubitari vix licet. Ad V. Deicoli¹ edendam eum adhibuit G. Waitz b. m.

1) SS. XV, p. 675.

Ex scripturae specimine, quod H. J. Lawlor (tab. VI) publici iuris fecit, certo certius intellegitur codicem saec. XI. neque saec. X. attribuendum esse.

B 1d) Codex Admontensis n. 2, saec. XI, litteris initialibus pulcherrime pictis, cum summa diligentia exaratus, fol. 236—247. V. Columbani continet a c. 2 (praescr. VIII. Kl. Decb. Incipit vita beati Columbani abbatis, incip. C. etenim qui) ad verba c. 21. ruit atque discerpens.

B 1d) Codex Florentinus bibliothecae nationalis inter conventus suppressos, A 1, 1213, saec. XI, olim monasterii Vallis umbrosae¹, fol. 126'—130. V. Columbani librum I. a c. 2. ad verba c. 19. haecce: virum Dei perturbarent episcoposque continet, extremo columnae versu vacuo relicto. Sicut in codice praecedente ita in hoc versus barbari c. 2. inde a verbo Expectatque desiderantur et inter verba Nam eius genitrix et iam cum vocabulum additum est, scilicet :ne (m. al. corr. ene) B 1d*, Ethne B 1d. Lectiones quae mihi praesto sunt c. 19. partim omni auctoritate carent (passiam pro Spissiam, ora ante cibus om., spatio vacuo relicto), partim cum B 1a conveniunt (pollicetur pro pollicentur, Ortaturque pro oraturque).*

Initium finemque rogatu meo benigne exscripsit Pius Rajna, doctissimus ille Florentinus.

B 1e) Codices Monacenses n. 22245, saec. XII, legendarii Windbergensis vol. VI. menses Novembrem et Decembrem comprehendens, fol. 12'—28,

B 1e) n. 9506 (Ober-Alt. 6), saec. XII, fol. 109'—120, et*

*B 1e**) Lipsiensis² bibliothecae senatus n. 196 (Rep. II. fol. 59^a), saec. XII, fol. 14—32', olim 'sancti Mauricii in Altach inferiori', foliis deperditis mutilus in verbis I, 30: Litteras casti|desinens, quibus m. s. XIV. adscripsit: Hic est magnus defectus,*

V. Columbani textum eundem continent ad classem B pertinentem, exemplarque unde pendunt lectionem librorum

B 1a. b. d. ululatu pro eiulatu (ita B 2 cum A) c. 20. exhibebat, sed locis nonnullis etiam cum codicibus Bavaricis A 1c. c conveniebat:*

¹) Cf. 'N. Arch.' XXVI, p. 325. Etiam alter V. Columbani codex in eodem monasterio olim asservabatur (cf. 'Arch.' XII, p. 728) n. 2 (662),

²) fol. 242, item a c. 2. incipiens et desinens his verbis: nocte hac discesserant. Is in possessionem bibliothecae nationalis transisse minime videtur, sed quo venisset adiutor studiorum meorum eruere adhuc nequibat.

²) Cf. Naumann, Catalogus libr. mss. bibl. civitatis Lipsiensis, 1838, p. 62.

- *p. 45. *Epist. plerumque] plerorumque B 1e. e*. e** cum A 1c. c*. d;
 ib. quae] qui B 1e. e*. e** cum A 1c. c*. d;
 ib. exuberari] superare B 1e. e*. e** cum A 1c. c* (non A 1d);
 ib. scribere] aliquid scribere B 1e. e*. e** cum A 1c. c*. d.;
 ib. molles castaneae poma] poma mollesque castane(a)e B 1e. e*. e** cum A 1c. c*. d.

*Laterculus capitum, quem habent B 1e. e**, est classis E omnesque cum eadem finem c. 17. libri prioris praetermiserunt ita ut exemplar quoddam B ad alterum A 1c hic illic correctum esse videatur, dum contrariam condicionem A 1c*** subi-*

B 1e¹) *Codex monasterii S. Crucis in inferiori Austria prope Baden siti n. 14, saec. XII, ultimum scilicet volumen legendarii illius magni Austriaci, cuius primo et secundo etiam alterius libri partes singulae insunt, ex altero exemplari depromptae (v. supra A 1b^{4a}), fol. 3—11'. prioris libri textum B exhibet, cum finis c. 17. desideretur atque conventionem (= B 1a. e. e*. 2) in epistula legatur. Haec quidem post inscriptionem Dominis mutila a verbis: Ante hoc ferme triennium incipit, quam versus ad mensam canendi subsequuntur¹, in calce libri prioris editi. Lectiones cum A 1c. c* convenientes eadem in hoc libro occurrunt, quas supra ex B 1e. e*. e** exscripsi (e. gr. Ep. plerorumque, aliquid scribere, poma mollesque castaneae), etsi hi libri adhuc artius inter se coniuncti sunt (e. gr. Ep. ruribus] recte B 1e¹; rudibus B 1e. e*. e**).*

Inspexit P. Iohannes Urban, doctor, vir reverendissimus Sancti Crucis.

B 1e²) *Codex Monacensis n. 12642 (Ranshofen n. 42), saec. XIV, fol. 213—227, V. Columbani librum I. continet (praescr.: Incipit prologus Ione in vita sancti Columbani abbatis) Waldewerto et Boloneno inscriptum una cum laterculo, sed absque praescriptionibus capitum, textusque initio caret sicut in B 1a* (inc. I, 2. Natus est ergo). Qui cum passim cum classe B convenit, tum manifestas librorum B 1e lectiones confert, sed exhibens I, 4. Vicesimum neque Tricesimum addensque finem I, 17. ad alterum exemplar, scilicet A 1c, magis quam praecedentes inclinare videtur.*

1) Neque versus neque caput 1 (Rutilantem et q. s.) in altero eiusdem legendarii exemplari Mellicensi M. 8, alias 678, alias H 56, saec. XV, fol. 198—211', adsunt, cui tertium exemplar accedit monasterii Swettlensis n. 15, saec. XIII. Cf. *Analecta Bollandiana* XVII, p. 91.

B 1f) Codex Parisiensis n. 3788 (antea Collb. 801, Regius 3863), saec. XII, fol. 8—15'. V. Columbani imperfectam continet, incipiens a c. 1. Rutilantem, desinens in c. 30. vellet contra quos, foliis nonnullis deperditis. Liber
quam maxime immutatus interpolatusque item c. 20. ululatu pro eiulatu exhibet cum libris praecedentibus.

*B 1f") Codex Romanus bibliothecae Vaticanae e libris reginae Christinae n. 524, saec. XII, fol. 87' sqq. V. Columbani absque epistula laterculoque capitum exhibet, praescr.:
 10 Incipit prefatio in vitam sancti Columbani abbatis. Textus omnino cum libro praecedente convenit:*

I, 1. eximio fulgore micantem] e. virtutum f. m. vitam B 1f. f";

ib. alma redolent priscorum exempla] clara eorum reniterent e. B 1f. f".

Versus c. 2. desiderantur omnes praeter primum et hiatus ultra producit usque ad verba: fecundaretur. Sed. Vestigia classis Bprehenduntur haec:

I, 1. plerique] plurimique B 1f cum B 1a. 2;*

ib. nostris] nostri B 1f cum B 1a aliisque, atque cum eadem liber hiat in c. 17. Vita exeunte Ionae textus omnino immutatus est: relinquens terre carnea membra, celo reddidit animam XI^{mo} Kl. Decembris, Christo ei tribuente pro immensis sanctitatis eius meritis
 20 celestia regna, qui cum Deo — — Explicit vita sancti Columbani abbatis; cf. Lawlor p. 51.*

Inspexit I. Schwalm v. d.

*B 1g) Codex Mediolanensis bibliothecae Ambrosianae B 55 inf., saec. XII. ex., a. 1601. de capitulo ecclesiae
 30 metropolitanae emptus, cui a Piccolpasso archiepiscopo (a. 1433—1443) legatus erat¹, inter alias sanctorum vitas² fol. 242—243'. V. Columbani particulas continet has:
 VIII. Decemb. Incipit vita sancti Columbani abbatis. Rutilantem — coronam (I, 1). Natus ergo hic — roborant (I, 2). De ingressu eius in Italiam ad Agilulfum regem. Beatus ergo — Amen. (I, 30).*

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. XII.

Inspexit O. Holder-Egger v. d.

*B 1h) Codex Lucensis bibliothecae capituli ecclesiae
 40 maioris A, saec. XIII, olim 'sancti Michaelis de Guamo', fol. 174—179'. V. Columbani librum I. continet³. Prae-*

1) Cf. Lawlor p. 19. 'Arch.' XII, p. 708.

2) Cf. Anal. Bolland. XI, p. 263.

3) Cf.

scriptio initiumque textus cum codice praecedente conveniunt atque praeter lectionem satis communem:

*I, 1. linquerent] relinquerent B 1h
nota recensiois B vestigia observari licet vita exeunte:*

*I, 30. animam membris solutam caelo reddidit] anima
menbris soluta, c. r. spiritum B 1h cum B 1a. 2.
Attamen post diem emortualem: nono Kl. Decembris codex
a Iona discrepans in vulgari doxologia desinit: Regnante
domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre et Spiritu
sancto vivit et regnat in secula seculorum. Amen.*

*Initium finemque rogatu meo officiosissime exscripsi
Petrus Guidi, vice-bibliothecarius capituli Lucensis, vir
reverendissimus.*

*B 1i) Codex Parisiensis n. 3820, olim Colbertinus
n. 152, deinde Regius C. 3596. 7, saec. XIV, fol. 69—70,
V. Bertulfi (praescr.: Incipit beati Bardulphi abbatis, cuius
festivitas celebratur XIII°. Kl. Septembris) exhibet mu-
tilam, scilicet II, 23. ad verba: Ad cuius imperium hominem
miserabiliter discrependo iniqua pestis fugit, insequente
Passione Ludovici episcopi. Sanctus constanter Bardulphus
appellatus est multaque librarius parum accurate tradidit:*

*aulicas] aliquos B 1i,
perspexit, nisus est] (p. om.) visus est B 1i,
tollendo] tollerando B 1i,
nisu] conatu B 1i.*

*Verba ad priorem textum spectantia: cuius superius (fecimus
mentionem om.) postquam exarare coepit, mox resipiscens
delerit. Nonnullae lectiones in hoc codice deprehenduntur
cum B 1a. b convenientes:*

*praeclara sint] pr. sunt B 1i cum B 1a. b;
nunc] om. B 1i cum A 1b. B 1a. b;
orbis] urbis B 1i cum A 1b. B 1a. b;
Viaturinum] B 1a; Maturinum B 1i.*

Inspexit H. Lebègue v. c.

*B 2) Codex Romanus bibliothecae Vaticanae e libris
reginae Christinae n. 1025 (antea n. 1284), saec. X. ex., olim
S. Trinitatis Vindocinensis, sicut m. s. XIII. fol. 1. adno-
tavit, inter passiones vitasque sanctorum fol. 157—174.
V. Columbani continet, quam in usum societatis nostrae
H. Pabst b. m. a. 1869. diligentissime contulerat¹. In later-
culo capituli tituli 11—17. desiderantur, sed 2—17. ante
vitam ipsam fol. 156'. iterati sunt.*

¹) Cf. 'N. Arch.' II, 34. Locos aliquot nuperrime examinerunt et
I. Schwaalm et C. Schellhass viri doctissimi.

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. VII.

Cum idem apparatus in singulis libris recensendis minime permaneat neque codices iidem eandem per totum opus indolem servare videantur, seorsum de unaquaque parte
5 inquirere visum est, quae inter codices intercedat ratio, quove consilio editio instituenda sit. Ut ad librum priorem transeamus, classis A et B ut plerumque vel in rebus minimis inter se congruunt, ita gravi lectionum discrepantia haud raro in duas partes discedunt, sermoque tam diversus
10 locis nonnullis in utraque legitur, ut, utri maior fides accedat, non facile decidendum sit. Rem in controversiam adducentibus nobis tertius occurrit testis Fredegarius, quem maximam c. 18—20. V. Columbani partem in chron. IV, 36. expilasse monui. Utraque autem classis eo imprimis inter
15 se differt, quod orationem obliquam, cuius Ionam quam maxime studiosum fuisse dixi, praetermissis verbis sentiendi vel declarandi A tradidit, admissis iis, B:

c. 6. Coepit — rex querere, ut — resederet, — omnia quae eius voluntas poposcisset se paraturum
20 [esse spondit add. B, om. A];

c. 19. Vir Dei respondit: 'Si — conaris, — me fore a te sustentaturum [scias add. B, om. A cum Fred.];

c. 20. hortantur, ut — consuleret; qui si eum violenter non abstraherent, mortis eos periculum incur-
25 rere [pro certo sciret add. B, om. A cum Fred.].

Verba igitur quae dixi in antiquissimo quod habebat V. Columbani exemplari non legerat Fredegarius, eoque sane consensu classi A summa auctoritas accedit. E contrario altera classis in interpolationis suspicionem venit atque re
30 vera de orationis partibus agitur, quas in calamo auctoris haecisse manifestum est. Idem fere de plerisque reliquis additamentis B dicendum est:

c. 5. Si quempiam his labere in vitiis repperissent, [quibus humanum genus solet astringi add. B];

35 c. 18. reginam aulae [regiae add. B, om. A cum Fred.] praefecisset;

c. 19. Evenit ergo, ut [post add. B, om. A cum Fred.] quadam die — veniret;

c. 20. caelos respicit [et ait add. B]: 'Aeterne', inquit, 'conditor';
40

c. 30. hortatur, ut sui laboris [praemio vires resumat *p. 46. add. B] meminisceret [que add. B], — erudiret, — adunaret —, edocaret [erudire —, adunare —, educare B].

Ultimo loco vel temporis inaequalitate verbi resumat interpolatio a textu primigenio (meminisceret) facile distinguenda est. Cum autem auctor B altero paulo melius eruditus esset, menda eius grammatica nonnulla sustulit vocabulaque textui intulit aut aptiora aut electiora:

- c. 7. solitudinis ora [s. vastitatem B] adtegit;
- c. 12. in supradicto scopuli sinu [speleo B, sed Iona— ipse sinus pro specus accepit, cf. c. 8. concavum in caute sinum];
- c. 19. Aient [A cum Fred.; fatentur B];
- c. 27. falangas imperavit abire [abire iubet B];
- c. 28. aientes [A; dicentes B];
- c. 30. Omni praesidio s. monasterium munire stude [muneribus ornat B, sed praesidio munire constare videtur, praecedente loco hoc: ut sodales presidio foveret].

Ab ipso incepto suo auctor archetypi B loco insequenti destitisse videtur, ubi lectio primigenia adhuc iuxta interpolatam asservata est:

- c. 11. tantaque piscium [multitudo add. B 2; 9 litt. ras. B 1a] copia est rete impletum, ut vix prae multitudine trahi potuisset.

Emendatam hanc V. Columbani editionem aeo posteriori neque biographo ipsi attribuendam esse ex hoc argumento concludi licet. Adveniente sancto in Gallias, duabus ex causis religionem abolitam esse Ionas affirmavit, scilicet (c. 5) vel ob frequentia hostium externorum vel negligentia praesulum (ita A; priscorum principum B). Praesules ab eo intelleguntur episcopi abbatesque¹, iisque religionis abolitio in libris A vitio vertitur, dum B ipsorum gratia 'priscos principes' substituit. Manifestum autem est reges Francorum saec. VI. ex. regnantes vix priscos appellari potuisse a Iona quinquaginta circa annis post degente priscosque ipsos multo magis scriptoribus Carolingicis fuisse, extincta stirpe Merovingica. Quare mihi persuasum est, V. Columbani ab interpolatore multo posteriore retractatam esse, certoque certius probasse mihi videor textum primigenium in codicibus A asservatum esse.

Interpolationes classis B facile discernendae essent, si adhuc superesset quod auctori eiusdem praesto fuerat exemplar A. Quod etsi reperire minime licuit, tamen totam

1) Cf. V. Columb. Ép., I, 1. 4; V. Ioh., SS. R. Meroving. III, 505, l. 27.

codicum congeriem examinans in affinem ipsius classem incidi A 3, quacum nonnumquam faciunt codices A 4. 4a. Cum libro A 3 solo classis B convenit, assentiente Fredegario, locis his:

- ⁵ I, 19. [beatum add. A 1a. a*. b. c. d. 2. 2a; om. A 3. B 1a. 2. Fr.] Columbanum;
 ib. dementiae [se add. A 1a. a*. b. c. d. 2. 2a; om. A 3. B 1a. 2. Fr.];
- ¹⁰ I, 20. Inter quos primus Ragumundus erat, qui eum Nametis usque perduxit, universis] A 3. B 1a. 2. Fr.; N. u. p. (Nam solum habet A 1b; nam et usque perduxit eras. A 1d; haec om. A 1c) ante verba i. q. p. R. e., qui (q. om. A 1c. d.) cum u. A 1a. a*. b. c. d. 2. 2a.
- ⁵ Verba igitur Nametis usque perduxit in exemplari (x), unde libri A 1a. b. c. d. 2. 2a pendent, suo loco mota initioque enuntiati suppleta erant; in altero autem exemplari (y) ordo rerum intactus relictus erat, talisque conditionis codex non solum is erat, qui a Fredegario librarioque B
- ¹ adhibitus est, sed extat adhuc A 3 atque ex simili exemplari lectiones nonnullas pendere necesse est librorum imperfectorum A 4. 4a. Ope codicum A 3. 4. 4a et classem B interpolat-
 onibus purgari et in codicibus A 1a. b. c. 2 menda verba-
 que singula, immo enuntiatum totum dubiae fidei discerni
⁵ licuit:
- *I, 16. Patratum deinceps aliud miraculum] A 3. 4. 4a. *p. 47. B 1a. 2 (praetermisso verbo auxiliari, velut II, 28: Deinde alia virtus subsecuta); quod per beatum Columbanum et eius cellerario factum fuit re-
¹⁰ feram add. A 1a. a*. b. d. 2. 2a;
- I, 30. eo habentur in loco] A 2a. 3. 4a. B 1a. 2; coha-
 bentur (A 1a. a*; quo habentur A 1b. c. d. 2. 3'. 3*)
 in loco rell.

Neque vero propria exemplaris x omnia reicienda sunt.

³⁵ Exhibet enim exeunte parte priore (c. 17 ex.) locum illum iucundum ad conversationem sancti cum feris silvestribus spectantem, quem auctor referente Chagnoaldo episcopo Laudunensi accepisse voluit. Is 'postea' demum, id est post relegationem, Columbani minister et discipulus erat, cum apud Bri-
⁴⁰ gantiam ille commorabatur, ita ut narratiuncula in altera libri parte (c. 27. 28) collocanda fuisset, eamque cum praecedentibus minime cohaerere primo patet aspectu. Sane ea abest h. l. non solum a recensione B, sed etiam a codicibus

A 3. 5, nisi quod in A 3. 3'. 3". 3. 3x¹. 3x² post c. 15. locum iam occupat, praetermissis primis verbis. Interim de interpolatione cogitari non licet mea quidem opinione, nam verba ut mente Ionae dictata sunt, ita comparata cum aliis eiusdem auctoris genuina esse probantur:*

I, 17. ex.

Nam Chagnoaldum — —

Relatio igitur Chagnoaldi in y omissa a Iona ipso Vita postea videtur addita esse, idque eo contigisse potest, quod librum priorem absolutum auctor a. 641. seorsum ediderit toto autem opere anno insequenti perfecto, suppleverit et ipsum quem dixi locum. Tunc demum epistulam praemissam esse opus sit, eaque re vera desideratur cum in aliis libris tum in A 4. 5, alienae originis est in A 3.

Inter libros A 1, in quibus verba eadem desunt:

Ep. Ausoniae] rel. (cf. II, 23); om. A 1a. 1a. 1b*. 1c 1c*. 1d cum A 3. 3*;*

ib. Deo dicati aeterno] rel.; om. A 1a. 1a. 1b*. 1c 1c*. 1d cum A 3 (pr. m.). 3'. 3". 3*,*

eadem transposita sunt:

I, 2. et occiduas pontum d. in umbras post latebras extant A 1a. 1a. 1b*. 1c. 1c*. 1d, codex Sangallensis et antiquitate et eximia fide praestat.*

Qui ab exemplari A 1a profecti sunt codices A 1a e A 1a** cum ipso saepe conveniunt atque virtutes libri primigenii alter melius servavit altero, sed una cum eis etiam menda in propaginem transierunt, veluti haec:*

I, 13. dederat] ita recte rel. pro ediderat (cf. I, 20 quos sui ortus terra dederat); tenebat A 1a a. a**;*

*I, 14. Siagrium] Agrium A 1a. a**; S(i superscr.)agrium A 1a*;*

I, 20. vim] om. A 1a. a. a**.*

Propria huius stirpis natura non solum a reliquis familiis sed etiam a textu A 1a genuino vehementer nonnumquam discrepat, et quanta his lectionibus auctoritas attribuenda sit iam quaeritur. Plerisque sermo auctoris parum politus in meliorem statum redactus videtur esse, comparatisque et textu reliquorum et consuetudine Ionae, discrepantiam huiusmodi

I, 2. conspexit] prodire c. A 1a. a** et m. al. A 1a.*

I, 6. non se aliorum opum fore ditaturum] non se a o. f. cupidum A 1a. (a**) et m. al. A 1a; see cf. I, 14: se multorum opum esse ditatos;*

I, 9. in eadem concava scopuli] in e. concavitate s.
A 1a*. (*a***) et *m. al.* *A* 1a; sed cf. *I*, 11: per
 concava vallis, *II*, 2: concava alvei;

I, 19. Aient ille tibi a rege fore directa] *A. i.* sibi a
 r. esse d. *A* 1a*. (*a***);

I, 20. Recedite] Rededite *pr. m.* *A* 1a; Redite *A* 1a*.
 (*a***) et *m. al.* *A* 1a;

I, 21. interiorem (interius *A* 1b. c. d. 2. 3) lumen] i.
 lucem *A* 1a*. (*a***) et *m. al.* *A* 1a;

I, 22. ad eius excubasse exubias (excubas redubias *pr.*
m. *A* 1a)] ad e. excubias isse *A* 1a*. (*a***) et *m.*
al. *A* 1a;

I, 27. quantisper se moraturum] q. me *m.* promitto
A 1a*. (*a***) et *m. al.* *A* 1a;

I, 28. rogavit] *pr(a)*cepit *A* 1a*. *a*** et *m. al.* *A* 1a,
 in suspicionem venire opus est. Constat enim Ionam ditare
 cum gen. coniunxisse, acc. in eadem concava accepisse pro
 abl. in eisdem concavis, genus neutrum saepe immutasse
 in masculinum atque librarium *A* 1a haec omnia ignorasse,
 ideoque cupidum pro ditaturum, concavitate pro concava,
 lucem pro lumen scripsisse neque munere suo fideliter usum
 esse, sed interpolationis edidisse exemplum pessimum. Eodem
 consilio orationem directam obliquamque *I*, 19. 27. Iona
 melius distinxit, quas ab ipso permistas esse supra¹ dixeram,
 eodem esse scripsit pro fore.

Antequam *A* 1a de via communi secesserat, altera
 stirps exorta est, scilicet *A* 1b, nam et ipsa cum *A* 1a ex
 exemplari pendet eodem (α), quod licet accuratissime scriptum
 esset, tamen mendis nonnullis levioris momenti laborabat, e. gr.:

I, 20. Exin] *A* 2 cum *rell.*; Et in *A* 1a. *a**. *b*;

I, 21. infit] *A* 2 (? *pr. m.*). *B* (eodem verbo Gregorius
 utitur); inquit *A* 1a. *a**. *b*. 2a;

I, 22. filo] *A* 2 cum *rell.*; filios *A* 1a (*corr.* filios). *b*;
 chilos *A* 1a*;

I, 27. visque rapida (rabida *A* 1c. d. 2; rapidam *B* 2)]
A 2 cum *rell.*; vasque rapide (rapid:: *m. al.*
corr. rapido *A* 1a, et sic *A* 1a*) *A* 1a. *a**. *b*.

Illud ad ipsius auctoris discipulum quendam redire, ex lem-
 mate et subscriptione utriusque codicis et *A* 1a et *A* 1b con-
 clusum est², sed verba illa: 'a Iona quondam praeceptore',
 quibus auctor libri appellatus est, mihi parum certa esse
 videntur neque enim liquet, ad quem discipulum praeceptor ille

1) *Supra* p. 58.

2) Cf. Lawlor p. 5.

referendus sit, atque fieri potest, ut sola eius litterarum scientia eo nomine celebretur.

Classis primae nova nunc progenies reperta est, cum codicum A 1c. c cognatus emergerit multo accuratior, idem generis auctori illis propior A 1d:*

I, 15. ex parochianis] expar rationis A 1d; expers rationis A 1c. c,
qui quae in illis temere immutata aut negligenter omissa erant verba haud raro integra servavit:*

I, 7. frequentare] A 1d cum rell.; frequenter venire A 1c. c;*

I, 9. vivere] A 1d cum rell.; om. A 1c. c;*

I, 17. isdem Columba] A 1d; om. A 1c. c;*

I, 19. metare] metari A 1d; manere A 1c. c;*

ib. disciscat] recte A 1d; se separat A 1c. c;*

I, 20. Nametis usque perduxit] nam et usque p. eras. A 1d; haec om. A 1c. c;*

I, 21. percussurum] A 1d cum rell.; percutiendum A 1a. c. c. 2. 2a;*

I, 29. in omnibus] A 1d cum rell.; om. A 1c. c;*

I, 30. meminisceret] recte A 1d; reminisceretur A 1c. c.*

Quod in A 1c. c desideratur c. 16. in A 1d adest neque praescriptiones capitum hic omisit sicut illi, dum laterculum capitum carminaque vitae adnexa illi exhibent neque hic Virtutibus codicis A 1d vitia peculiariter opposita sunt haud ita multa, quae in propinquis ipsius non redeunt:*

I, 8. iungunt] ingerunt A 1d;

I, 15. eratque ille] Erat enim A 1d;

I, 17. mentionem] memoriam A 1d;

I, 20. formidine] periculo A 1d;

ib. ad Coram] ad propria (ex praecedentibus iterata) A 1d.

Codicibus vero A 1c. d haud magnam auctoritatem tribuam propter duplicem naturam, quae in ipsis distinguenda est. Qui cum in priore libri parte manifesto partium codicum A 1 sint, in posteriore cum codicibus A 2 faciunt:

I, 11. tantaque piscium] om. A 1c. d. 2. 2a;

I, 17. metu — percussus] mente — percussus A 1c. d. 2. 2a;

I, 19. reppererunt Aspasiumque nomen] om. A 1c. d. 2. 2a;

I, 22. metatui suo redire] (ad add. A 1c. d.) metas suas r. A 1c. d. 2. 2a,

atque cum eisdem post verba I, 22: Sublato deinde prandio
 Vir Dei ad scfam remeat totum enuntiatum inserunt hocce:
 Factum est autem, cum vir Dei Columbanus adisset
 (ita A 1d. 2c. et e corr. audisset A 1c*; edisset A 2) scfam
 (adsurrexisset pro a. sc. A 2a) A 1c*. d. 2. 2a. c (non A 2b),
 subsequentibus verbis: repperitque (ita A 2a cum rell.; que
 om. A 1c*. d. 2. 2c) suos multa tristitia depressos.

Ut alibi verba necessaria neglegenter praetermissa sunt,
 ita hoc loco textus amplificatus est, cumque pro vocabulo
 rariore metatus usitatus quoddam substitutum sit, sermonis
 rustici corrigendi studium apparet. Eodem studio locus quem
 dixi additus videtur esse, scilicet sanctum ad scapham non
 solum remeasse, sed etiam ipsam adisse, et certe in textum
 admitti non licuit verba, quae a melioribus libris A 1a. b. 3.
 B 1a. 2 omnino absunt nec per omnes libros A 2 confir-
 mantur, veluti A 2b iisdem vacat¹. Cum quae libris A 1c. d
 et A 2 communia sunt ea numerum non adeo magnum effi-
 ciant atque praeterea menda alterius partis in altera minime
 redeant, fieri vix potest, ut altera ex altera orta sit, verique
 similis est lectiones nonnullas ex exemplari alieno a librario
 quodam depromptas esse, cumque codices A 1c. d praeterea
 manifesta classis A 1 vestigia ferant, proavum eorum com-
 missi reum esse existimem. Exemplar autem, quod ad cor-
 rigendum textum ille ascivit, nonnumquam cum A 2a con-
 venit, dissentiente codice A 2:

Ep. secando] sectando A 1c. d. 2a;

I, 19. paraturum (pariturum A 1c. d)] respondit add.
 A 1c. d. 2a;

I, 27. Mogontiacum] Mosontiacum A 1c. d; Mosontia-
 cum A 2a; Mogontiam A 2.

Alterius fontis vestigia et in laterculo capitum et in prae-
 scriptionibus deprehenduntur, atque has ille exemplo librorum
 A 2. 2a perverse disponens, praescriptionem c. 20. medium
 in praecedens, lemmata vero c. 21. 22 in c. 20. 21 promovit,
 denique errorem animadvertens c. 23. cum 22. coniunxit, ita
 ut a c. 24. omnia inter se conveniant, dum A 2. 2a c. 24.
 cum 23. coniungentes demum a c. 25. in ordinem se referunt.
 Praescriptio ultimi capitis (30) in A 1d legitur a reliquis
 discrepans omnibus.

¹) Verbo Factum est Ionas raro utebatur (II, 3. Factumque est deinceps, cum — tellus excoleret, subito — asperitas peremit), frequentius biographus Genovefae aevo Carolingico, qui c. 7. locum persimilem exhibet: Factum est autem —, cum mater — pergeret, — ilico — percussa est.

Codices A 2 mendis inquinati sunt communibus, veluti hisce

- I, 17. esse sepe solitum (sol. sepe A 1b)] A 1a. b. 3; (esse om. A 2. 2^t. 2a. 2a^{**}. 2a^{***}. 2a^{1.2}. 2b¹. 2c. 4a; esse s. om. A 2a¹; eum pro esse A 2^t) sepe solitum A 2. 2^t. 2^t. 2a. 2a^{**}. 2a^{***}. 2a^{1.2}. 2b. 2b¹. 2c. 4a (esse ante sepe facile excidere poterat);
ib. velut catuli solent dominis adolare, exultabant] A 1a. b. 3; velut catuli solent dominis exultare, exultabant A 2. 2^t. 2^t. 2a. 2a^{**}. 2a^{1.2}. 2b. 2b^{1.2}. c. 1 cum A 1c. d. 4a (at dominis potius adolare quam exultare canes solent);

- I, 20. ferocia animi fortior] fer. (ferociae A 2a) mens fort. A 2. 2a; (f. om.) mens ferocior A 2b;

I, 27. vademonio] ademonio A 2; a daemonio A 2a. 2b, auctorque huius familiae tam accurate quam A 1a verum textum minime tradidisse videtur, etsi altero stemmate exemplar commune x rediens nonnullas ipsius lectiones melius servavit priore (α) quamvis raro. In progenie qua reliquit late diffusa mala uberius succreverunt quam bonae neque ad textum recensendum adhibui nisi antiquiorem meliorem librum A 2 et qui inter stirpem tripartitam primum locum occupat quamvis multo deteriore A 2a, dum in secundis reliquorum ultra ea quae supra exposui non inhaerescunt.

Ex omnibus libris familia A 3 veram lectionem solius servavit his locis:

- I, 11. per praerupta rupis] A 3. 3'. 3". 3*. 3^{**}. 3^{***} et supra I, 8; p. p. ruris rel.;

- I, 27. Ipso itaque in tempore] A 3. 3'. 3". 3*; in om. rel. sed cf. I, 8. eo in t.; I, 27. Eo itaque in t.,

*p. 48. atque *discrepantibus alterius stirpis y codicibus A 3. A 4. 4a et inter se et cum recensione B, ea omnino pars eligenda erat, cui calculus A 3 accessit:

- I, 3. pilis] A 3 cum B 1a. b; plis B 2; telis A 4 cum A 1a. a*. b*. c. d. 2 (ex praecedentibus: tela laxare fortasse iteratum);

- I, 11. Aliaque vice] A 3 cum B 1a. 2 (recte; cf. infra c. 15); Alia quoque vice A 4 cum A 1a. a*. b. c. d. 2;

- I, 4. vice(n)simum] A 3 cum A 1a. a*. b*. c. d. 2; Tricesimum A 4 cum B 1a. 2;

- I, 14. viri Dei gratia flagravat] A 3 cum A 1a. a*. b. c. d. 2; post Dei add. intercessionis A 4, intercessione B 1a. 2.

Neque vero omnes quae in A 3 occurrunt lectiones bonae notae sunt, e fonte optimo depromptae, sed multae ibi deprehenduntur correctiones arbitrariae, multi hiatus, neque interpolationes desunt. In locum Sigiberti regis librarius

⁵ *Childebertum substituit:*

I, 6. Sigiberti] rell.; Childeberti A 3. 3'. 3" e coniectura, quare etiam ea immutare coactus est, quae de regibus Francorum infra relata erant:

¹⁰ *I, 18. Sigibertus etenim, cuius superius fecimus mentionem] Siquidem Sigibertus rex A 3. 3'. 3";*

ib. Perempto itaque Sigiberto, Childebertus filius eius] Post quem filius eius Childebertus A 3. 3'. 3".

Ne Merowingorum quidem stirpem intactam reliquit:

¹⁵ *I, 28. Mervengum] se (om. A 3') regem A 3. 3'; at regem Mervengum A 3'. 3".*

atque passivum ibi sublaturus, ubi activum requiritur, vocabulum alienum textui intulit:

I, 19. oraturque] Alloquiturque (que om. A 3') A 3. 3'. 3". 3".

Quod A 3. 3' una cum A 2 eodem loco hiant:

²⁰ *I, 17. imperavit [sancti — temperavit om. A 2. 3. 3'. 3". 3"], cum verba per homoeoteleuton omissa propinqui hiatus, scilicet A 2a. c, exhibeant, consensum fortuito contigisse existimem. Necessitudo vero cum classe B intercedens vel mendo quodam communi confirmatur:*

²⁵ *I, 20. quem superius direxerat] q. s. dixerat (dixeram A 3. 3'. 3". B 1b) A 3. B 1a. b. 2;*

in eo enim ex quo pendent exemplari dixerat pro direxerat scriptum esse patet.

Classis A 4, ad quam examinandam novum subsidium nacti sumus, eruto libro A 4a, ad textum recensendum non adeo facit. De ea enim iam idem dicendum est quod de classe A 1c. d, scilicet duo elementa in ea coaluisse, atque reliquiis exemplaris y multo plures oppositae sunt lectiones classis A 2, ita ut A 4 non solum cum A 3, sed etiam cum A 1c. d. 2. 2a necessitudine quadam coniuncta sit. Menda autem in ea deprehenduntur cum communia librorum A 2. 2a:

I, 3. exaestuans] dum add. A 2. 2a. 4. 4a;

I, 4. carinamque] carinam quam A 2. 2a. 4. 4a, tum praecipue ea quibus solus A 2a inquinatus est:

³⁰ *I, 1. linquerent] linguerent A 2a (pr. m.). 4a;*

I, 5. humiliat exaltabitur (Luc. 14, 11)] exaltat humiliabitur (item ex Scriptura sacra) A 2a. 4. 4a (non A 2),

isque solus lemmata c. 28. 29 cum A 4a consentiens suo loco movit et ad subsequencia rettulit. Textus laterculi capitum

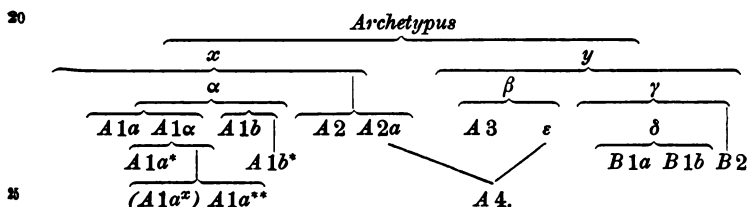
et praescriptionum, item finis c. 17, quem deficiente libro *A* solus *A* 4a servavit, classis *A* 2 vestigia prae se fert. Cuius auctor generis *A* 1c. d eodem fonte usus sit, eadem lectiones *A* 2. 2a quae in libros *A* 4. 4a et in hos transierunt, atque quae consentientibus libris *A* 1c. d. 2. 2a habita est fide parva aut nulla, eadem illis accedentibus toti cohorti convenit

I, 17. per densa saltus] pergens a saltu *A* 2. 4. 4a pergens ad saltus *A* 2a; pergens ad saltum (saltuum *A* 1d) *A* 1c. d; cf. *I*, 30: inter densa saltus Verbis igitur male aut contractis aut separatis textus hoc loco misere depravatus est. Praeterea libri *A* 4. 4a sua peculiaria exhibent interpolationes, locos Scripturae sacrae a Vulgatam corrigentes (*I*, 4. 5) aut textum per se suppletos (*I*, 6. loca] horrida repperisset add. *A* 4. 4a.

Praestantissimus alterius classis codex *B* 1a, quocumque fere convenit *B* 1b, ab eodem patre (δ) prognatus, quam accuratissime exemplar illud retractatum (γ) reddere videtur de quo supra egi; peculiaria autem illius menda ope libri *B* 2 tolli poterant, qui alio stemmate ad eundem avum referendus est, fidem vero non eandem meretur, verborum in primis ordine saepe perturbato.

Optimos uniuscuiusque classis codices *A* 1a. *B* 1a toto contuli et totam lectionum variantium discrepantiam ex ipsis attuli, sed textum in universum non curavi nisi primigenium, unde ea quae in *A* 1a ad aliud exemplar correcta erant fere suppressi, neque quisquilia omnia posteris tradere meum esse existimavi. Lectiones reliquorum codicum latius quam in priore editione perscripsi, ubi singularia eorum neglexeram, librisque quos olim adhibueram *A* 1b. c. 2. 3. 4. *B* 2, quo melius uniuscuiusque generis varietas perspiceretur, nunc addidi *A* 1a*. c*. d. 4a et *A* 3'. 3". 3*, collatos illos ope W. Levison et H. Lebègue, hos per me. Ex *A* 1a* et *A* 1b lectiones discrepantes fere omnes nunc exscripsi, sed libri *A* 1b deterrimi, quo ad c. 11, deficiente codice *A* 1b, usus sum, non curavi excessus temerarios atque exinde rationem eius non habui nisi raro. Codices *A* 1c. c* pro uno exemplari accepi, proprietatem alterutrius suppressi, cumque etiam libri *A* 1a cum his comparati menda peculiaria ad fontem communem redire nequirent, et ipsa suppressi, quae sane haud ita multa erant. Codicibus *A* 2. 2a et *A* 3. 3* et *A* 4. 4a eodem modo usus sum, ut omnia silentio praeterirem, quae a propinquo non confirmarentur; libris *A* 3. 3* inter se discrepantibus plerumque calculum *A* 3' assumpsi, rarius *A* 3". Lectiones autem communes librorum et *A* 1c. c* et *A* 2. 2a et *A* 3. 3* et *A* 4. 4a potioris

tantum exemplaris signo distinxi brevitatis causa, ita ut, nisi forte contrarium dictum est, codicibus A 1c et A 2 et A 3 et A 4 signa deteriorum A 1c* et A 2a et A 3* et A 4a mente semper adiungenda sint. Nihilominus factum est, ut apparatus moles nimium increverit, multaque iam accesserunt inutilia, veluti formae illae ad grammaticam purgatae, quae barbaris passim in libris deterioribus substitutae sunt. Etiam ex codicibus A 3. 3* permultae paleae collectae sunt, quibus maturae fruges paene conteguntur. Stirpem vero codicum gradatim degenerantem adhuc longius persequi recusamus, cum satis superque demonstrasse mihi visus sim singularum classium naturam diversis inter se collatis exemplaribus a posteris permixtam atque violentissimo ingenio laesam esse neque integram ad nos pervenisse nisi per vetustissimos eosdem optimos codices, quos reliquis praetulimus. In laterculo capitum hymnisque recensendis, quorum ille in B 1a, hi in B 2 desiderantur, codicem B 1b adhibui nec frustra; hos etiam cum A 1f contuli. Quo facilius quae inter singulos codices intercedat necessitudo intellegatur, stemma delineare libet hoc:

In recensenda V. Columbani, libris inter se comparatis, lectio x et y primo eruenda, discrepante autem utraque, exemplar y in universum anteponendum erat. Haec sane ratio etiam in quaestionibus grammaticis saepe locum habere poterat, cum usu Ionae observato menda quae ad y referenda erant grammatica pleraque genuina esse perspexerim:

- I, 6. 14. 17. castrum vel monasterium vel munere, quem] ita A 3 et A 4 separatim aut coniunctim cum B 1a. 2; quod A 1a. a*. b*. c. d. 2; at vocabulis castrum, monasterium etiam alibi I, 10. 28. et 10. 30. masculinum genus attribuit idem auctor;
- I, 7. tanta ignis] A 3 (pr. m.). B 1a. 2; tantus i. A 1a. a*. c. d. 2. 4;
- ib. aequitibus] recte A 4. B 1a. 2 (eques pro equus; cf. SS. R. Merov. I, 944); (a)equis A 1a. a*. b*. c. d. 2. 3;

- I*, 14. se multorum opum esse ditatos] recte *A* 3. *B* 1a. 2
(cf. c. 6: se aliorum opum fore ditaturum); se
multis opibus e. d. *A* 1a. a*. b. c. d. 2. 4;
I, 17. nomen *A* 1a* (pr. m.). 3 (saepe). 4 (pr. m.). *B* 1a. 2
(et *I*, 19. Fr.); nomine *A* 1a. b. c. d. 2. 4a;
*p. 49. *ib. ultimus alitus carere] *B* 1a; ultimos alitus c.
A 3. *B* 2 (carere c. acc. apud *Ionam*); ultimo
(h)alitu (alito *A* 1a) c. *A* 1a. a*. b. d. 2. 4a;
I, 20. propter eum transirent] *B* 1a. 2 (propter pro
prope *I*, 17. 28); prope eum tr. *A* 1a. a*. b. c. d. 2. 3.

Haud raro autem, neglecta affinitatis ratione, cum librariorum plerique uno consilio ad emendandum sermonem barbarie accesserint, iis potior fides attribuenda erat, qui robiginem primigeniam quam fidelissime servaverunt. De Iona operis hac in parte bonam laudem meriti sunt librarii A 1a. B 1a iisque consentientibus nonnumquam tertius testis accessit Fredegarius:

I, 19. vir pro viri *A* 1a. *B* 1a cum Fr.;
I, 27. vir pro a viro *A* 1a. *B* 1a et alii;
dissentientibus autem iis, calculum suum haud raro codicum *A* 1a adiecit, cuius lectiones non paucae in textum admittendae erant, neglectis libris reliquis:

- I*, 18. ex honorabilem reginam] pr. m. *A* 1a cum Fr.;
ex honorabili regina rel.;
I, 19. intentu frangat] *A* 1a cum Fr.; intentum fr. rel.;
ib. ab conprovincialibus moribus] pr. m. *A* 1a cum Fr.; ab (ad, a) conprovincialium m. rel.

Etiam A 1a. b inter se consentiunt, impolitam auctoris consuetudinem reliquis melius servantes:

- I*, 24. potitus (recte *A* 1a. b; positus *A* 1c. d. 2. 3; factus *B* 1a. 2) est triumphus victoriae] potiri c. acc.;
cf. *I*, 26: gratiae potitus est supplementum,
classe *B* saepe accedente:

- I*, 16. deferto] *A* 1a. b. *B* 1a. 2; defert *A* 4 (o eras.). 4a;
deferens *A* 1d. 2. 3'. 3". 3*; deportato *A* 3;
I, 24. ob quibusdam erroribus] *A* 1a. b. *B* 1a. 2; pro q.
e. *A* 1a*. c. d. 2; est (de in mg. suppl.) q. e. *A* 2a;
ob quodam errore *A* 3; ob quosdam errores
A 3'. 3". 3*;

- I*, 28. cum damna] *A* 1a. b. *B* 1a. 2; cum damno *A* 1a*.
c. d. 2. 3.

Ex his exemplis colligi licet, quantam vim textus deteriorum librorum passus, quantoque studio barbarus auctoris sermo

*se*blatus sit. Codex A 1d vel in his rebus exemplum librorum meliorum nonnumquam imitatus est:

I, 27. tanta sapor] A 1d cum melioribus; tantus s. A 1a*.
b. c. 2. 3.

6 *Etiam* A 2 lectiones haud spernendas una cum Fredegario exhibet raro:

I, 19. sol occumbente] A 2. B 1a. 2 cum Fr.; sole o. rell.;

I, 20. vim] A 2 (alias etiam B 1a. 2) cum Fr. et ita
V. Vedastis c. 5; vi rell.,

10 *licet* cum ipso eodem quoque loco lapsus sit:

I, 18. passim] parsim A 2 cum Fr.; sparsim A 2*.

Agmen claudunt A 3. 3'. 3". 3* cum Fredegario soli consentientes:

I, 19. quibusque] A 3. 3'. 3". 3*; quibusquae Fr.; quibus-
cumque rell.; cf. I, 27. queque, ubi quaecumque

15 A 3. B 2;

I, 20. Hii] A 3. 3'. 3* cum Fr.; Hi A 3* cum rell.,

atque eximiam lectionem ex eisdem erui licuit hanc:

I, 30. patebatur] A 3. 3*; patiebatur A 3'; patebat A 3*
cum rell.

20 *Certa* igitur lege in diiudicandis rebus grammaticis uti non licet nisi ea, quae explorato auctoris sermone constituitur.

De orthographicis idem fere dicendum est. Praestantia codicis A 1a iis locis quos expilavit Fredegarius certo certius comprobatur, sed ex hoc collatisque Iona scriptis intellegitur,

25 *etiam* reliquis libris haud spernenda inesse, inprimis libro B 1a. *Ducem* igitur A 1a secutus sum, quatenus auctoritati ipsius fides non derogabatur, laterculoque composito accuratius explicavi, quibus locis eum Fredegariumque admiserim aut alios libros praetulerim, uncinis includens lectiones improbatas.

30 [a pro e: insaniabant, nitabantur pr. m. A 1a];

[e pro a: copiem (cf. cupiem V. Ioh. c. 13), cruentem, red-
undebat pr. m. A 1a];

ae pro e: voc. aeternę,

abl. formidinae Fr., mentae A 4,

35 adv. aequae,

[demonstræt, excitæt pr. m. A 1a],

conquestus A 1a. B 1a. b (conquestus Fr.),

aederit A 1a,

ęgestatis A 1a (aegentum V. Ioh. c. 8),

40 aequus saepe A 1a. B 1a,

aescas A 2a. B 1b,

ęsum (aesuriunt V. Ioh. c. 8),

[quę, -quae saepe A 1a],

[saeveritas A 1a. B 2];

e pro ae admisi, sicut in A 1a legitur, atque etiam apud Fredegarium occurrunt haec:

misere reginae,
largitatis nostre;

ae pro i: quae pro qui n. sing.;

*p. 50. *assimilatae sunt praepositiones:

ammonitione, ammonitus,
[attentius A 1a. b, compagem A 1a, optemperaret
A 1a. b. 2];

in universum autem praepositiones non assimilatae
sunt, consentiente Fredegario:

adgressa, adlocuntur, adtingunt, conp., obtem-
perare A 1a. Fr.,
[excommunicatio A 1a];

b pro p: obtio,

[labides, poblitibus, brimi, stibulam A 1a];

p pro b: [palsama A 1a],

vipurna;

b pro v: exubias (exuvias A 3; excubias *rell.*),

salibo *pr. m.* A 1a cum V. Ioh. c. 10,

[redundabit *pr. m.* A 1a];

[v pro b: narravimus *pr. m.* A 1a];

c inserta: [dictionis *pr. m.* A 1a (dictione V. Ioh. c. 15; at
dictionis A 1b. B 1a. Fr.),

fauctores A 2,

fructix, fructices A 1a *ter*, B 1a *bis*, fructicum
semel A 2,

saepefactus *codd. meliores saepe*:

menda falsa etymologia exorta ad auctorem ipsum
referam;

[c pro g: pervacare *pr. m.* A 1a];

g pro c: auligae pro aulici *pr. m.* A 1a cum Fr., *pr. m.*
B 1a (auli regiae Fr.; auliregi A 1d), *gen.* auligum
A 1d et *pr. m.* B 1a cum Fr.,

[elugubrare, exegrare, migare *taliaque saepe* A 1a],
opaga A 1a. B 1a;

c pro qu: adlocuntur A 1a. Fr.;

qu pro c: querqui pro querci *pr. m.* A 1a. B 1a et *pr. m.* B 1a,
quur Fr. et sic scripsi, qur semper B 1a cum V.
Ioh. c. 7;

[ci pro ti: attencius, demenciae, forcior, pocior Fr.];

[t ante i loco c codicibus a librariis illata videtur esse atque apud
Fredegarium legitur:

- pertenaciae, provincias,
quare libros vel meliores ita errantes non curavi];
- L pro t:** adque *pr. m. A 1a cum V. Ioh.*,
 inquit *ter Fr. cum V. Ioh. et Ved, semel pr. m. A 1a,*
ter A 2 et B 1a,
 idemque,
 reliquid *pr. m. A 1a et B 1a cum V. Ved. c. 8,*
 [detenderint *A 1a*];
- t pro d:** repetare *A 1a (ter). B 1a (bis) cum Fr.; at*
 repedare *semel A 1a. b. B 2. Fr.;*
- e pro i:** 3. *decl. [nom. sing.: pingues, pisces A 1a, regales*
proles Fr.];
gen.: dignitates, pociores Fr.,
lapides pr. m. A 1a. B 1a,
caritates, flagrantes, fratres,
labores, pietates, religiones
pr. m. A 1a,
multitudines pr. m. A 4;
dat.: conditore Fr.,
consistente, modolamine A 1a,
corde A 3,
oratione codd. cum Fr. et A 1a,
religione A 1d. 3. B 1a. 2 (non
Fr.) et A 1a (?). 2 et A 1c.
d. 3,
**societate pr. m. A 1a, *p. 51.*
-e nonnumquam A 3 et A 4;
[abl.: singulare pr. m. A 1a];
abl. pl.: atrociorebus Fr.,
legebus A 4;
- pronom.** [ille *dat. pr. m. A 1a*],
 ille *n. pl. Fr. et pr. m. A 1a,*
 [ipse *pr. m. A 1a*];
- [1. *coniug. sotiaries A 1a*];
 [2. *coniug. vovet pr. m. A 1a*];
 3. *coniug. 2. pers.: canes, capes,*
cernes, diffundes A 1a,
incoles pr. m. A 1a,
promes,
[reminisceres pr. m. A 1a];
 3. *pers.: adtollet, desinet, dicet, in-*
ponet pr. m. A 1a,
inquiret A 1a (non Fr.),

- e pro i: 3. coniug. 3. pers.: occurret *pr. m. A 1a*,
 pellet *A 1a cum Fr.*,
 poscet, tradet, trahet *pr. m.*
A 1a,
 teget *A 1a (pr. m. deget). B 1a*; 5
 [part.: posetum *Fr.*];
 [4. coniug.: proderet *A 1a. b. 2*, at prodiret *B 1a.*
2 cum Fr.,
 reppereant, venere *pr. m. A 1a*,
 venerit *Fr.*, at veniret *rell.*]; 10
 [admenistrata, altissemus *Fr.*],
 in compositis: 1) -cidere, incedere *A 1a. 2*, 2) -didit,
 condedit *pr. m. A 1a*, ededit *codd.*,
 indedit *pr. m. A 1a*, indederat *Fr.*,
 3) -quirere, conquererent *pr. m. A 1a*, 15
 4) -sidere, obsedere *pr. m. B 1a*,
 resedere *pr. m. A 1a et B 1a*, 5) -stitit,
 exstetit, substetet *pr. m. A 1a*,
 6) -tinere, detenis *pr. m. A 1a. B 1a*,
 defert pro differt *A 1a. B 2*, 20
 defundere, defusa pro diff. *A 1a*,
 delucolo *Fr.*,
 [deminuere, demisere *A 1a*],
 [eviglasset, glescentem *pr. m. A 1a*],
 grates *A 1a. a**, 25
 [inlicitis *Fr.*],
 -iscere, contremesce,
 itenere *Fr. et B 2 bis*; iteneris *pr. m. A 2*,
 [menistri *Fr.*],
 [munimene *A 1a*], 30
 osteo *pr. m. A 1a*,
 palleum *A 1a cum Fr.*,
 [pertenaciae, publicam *Fr.*],
 relegio *Fr. cum V. Ioh. et Ved.*,
 [seviretate *Fr.*], 35
 [selenti *A 1a, corr.*],
 [solamenis *Fr.*],
 sterelis *A 1a*,
 [undeque? *pr. m. A 1a*],
 *vademonium (vadaem. *Fr.*) semper, 40
 [venerabelis, vegens *Fr.*],
 vero *A 1a*; verum *Fr.*;
- i pro e: decl. nom. sing. alis *A 1b. B 1a*,
 milis *pr. m. A 1a*,

pro e: decl. nom. sing. prolis A 1a. B 1a. 2 (prolexs Fr.),
sobolis A 1a. B 2,
sospis A 1a;

abl. sing. cecitati *A* 1a,
crispanti,
imitationi,
luci *A* 1a,
urgenti *Fr.*;

nom. et acc. pl. obtemperantis *Fr.*,
oportunatatis *pr. m.* A 1a,
optamatis omnis *Fr.*,
plebis *pr. m.* A 1a,
proceris *Fr.*,
regis *pr. m.* B 1a,
veteris A 1a. B 1a;

[*pron. illi n. sing. Fr.,*
si pro se pr. m. A 1a];

[1. *coniug.* increpit *A* 1a,
perturbarint *Fr.*];

2. coniug. preberis A 1a. B 1a (cf. indigeris V. Ioh.
c. 8).

[augit, praepollit, refulgit, splendit *pr.*
m. A 1a],

[vidit *codd.*],

[urgitur *pr. m.* A 1a, at urguetur *Fr.*],
delituros *pr. m.* A 1a. B 1a;

3. *coniug.* [*crederis* *pr. m.* *A 1a, bis*],
cerniret *Fr.*,
siniret *pr. m.* *A 1a*,
poscerit *Fr. cum V. Ioh. c. 13*,
aederit, praeciderit, tenderit, volverit
pr. m. *A 1a*,
avellerint *pr. m.* *A 1a*;

[4. *coniug. venerit pro veniret ter Fr.*];
 velleit *A* 1a. *Fr. cum V. Ioh. c. 10*,
 velit *pro* vellet *A* 1a. *B* 1a. 2,
 vellint *A* 1a. *B* 1a. *Fr. (alias vellent)*,
 velint *optimi*, vellent *A* 1b. 2;

[accideret *pro* accederet *Fr.*],

calciamentorum,

de- in compositis:

dimersurum *codd. cum Fr.*; dimersus
A 1a. B 1a; dimergi B 1a. b,

i pro e: de in compositis:

disciscat A 1b. 2. Fr.; discisceret A 1
B 1b. Fr.,

discribere,

disperantibus A 1a. B 1a,

[distinare saepe A 1a, dest. Fr.],

distruas A 1b cum Fr.,

*p. 53.

*[deniget, dinuo Fr.],

[herimi A 1a],

-escere: aduliscens semper A 1a. — inlucisce.

A 1a. b. — pubiscens pr. m. A 1a,

[incrimenta Fr.],

monastirii Fr.,

[negligentia saepe A 1a],

pavifacti A 1a cum Fr.,

[signitia pr. m. A 1a],

[seviretate Fr.],

[sini pro sine A 1a],

supplimentum A 1a cum Fr., saepe A 1a, sem

A 1a. B 1a,

[timerario Fr.],

[vicisimo pr. m. A 1a];

e pro y: zepherorum;

f pro ph: falangas, faleramenta, scafa plerumque;

[ff pro ph: scaffa saepe A 1a];

[ph pro f: prophanum A 1a. b. 2, non B 1a];

g pro qu: ligor B 1a cum V. Ved. c. 7 (licor et liquor A 1a

geminatio male omitta:

[c: acommodare B 1a, accommendare et accomoda:
A 1a, alias recte,

eclesia Fr., at ecclesia A 1a, aecclesia B 1a];

[d: redidit A 1a];

f: difficilium pr. m. A 1a. B 1a,

defert pro differt A 1a. B 2 (difert B 1a),

defusa pro diffusa pr. m. A 1a;

[l: pululent pr. m. A 1a,

solemnis, solemnitatis A 1a];

m: comeatu;

p: [opidum A 1a cum V. Vedast. c. 2. 9],

oportunus A 1a cum Fr.,

[reperit A 1a et A 1a. B 1a; reperisset A 1a. b]

[s: amisione A 1a, cf. V. Ioh. c. 4,

geminatio male omissa:

[s: habisent *pro* abissent, exusit, fesa, iusis, necessarius, permisuros, progressu *A 1a*];

geminatio male admissa:

[f: aedificasti *A 1a*];

[l: exillium *pr. m. A 1a*];

[m: commites *pr. m. A 1a, cf. V. Vedast. c. 5: commitari, reumma A 1a*];

p: inoppinato *A 1a*,

repperire *A 1a. B 2, repperiunt A 1a. B 2 cum Fr.,*

repperiebat *A 1a. 2. B 1a, reppertum A 1a,*

reppetunt *A 1a. 2. B 1a,*

suppellectilem *A 1a. B 2;*

r: obserrare *A 1a. 4,*

serraculum (*non B 1a*);

omissa: abenis *A 2. B 1a. 2 et B 1a. b. 2 cum Fr.,*

alitus,

austu *A 1a. B 1a (austa V. Ioh. c. 17),*

*[erbarum, is *A 1a*],

*p. 54.

[oram, orreum, orrida, ortatur *A 1a*],

[anelitu *A 1a. B 1b, alias recte*],

debaccans,

[pulcritudine *A 1a*];

addita: [habietibus, habisent *pr. m. A 1a*],

habund- *A 1a saepe, B 1a nonnumquam,*

hac *Fr., bis A 1a, semel B 1a,*

[hanxius *pr. m. A 1a*],

heremus *semper codd.,*

his *Fr., alias A 2. B 1a et B 1a,*

hisdem,

[abhominatus *A 1a*],

[honera *A 1a; honeratos (A 1a). B 1a. 2; cf.*

honerari *V. Ved. c. 5*],

[hora, exhorta *A 1a*],

[hostium *A 1a bis, A 2 bis; hostiarius A 1a. B 2*];

pro m: acc. calmen *codd., alias B 1a,*

[demun, menbra *A 1a*];

pro u: decl. nom. animos,

cibos *A 1a;*

abl. famulato *pr. m. A 1a,*

porto *A 1a. 2,*

rito *pr. m. A 1a. B 1a,*

vomito *pr. m. A 1a;*

[acc. pl. sumptos *A 1a*];

- o pro u: [coni. largitor *pr. m. A 1a*];
 [commotasti *A 1a*],
 [costudiis *Fr.*],
 depotatis *Fr.*,
 edocare *A 1a, B 1a*,
 [fororem, iobet *Fr.*],
 [iocunda *A 1a*],
 murmure *A 1a. B 1a*,
 [noncupare *pr. m. A 1a, alias pr. m. B 2*],
 [sulforeos, tellori *pr. m. A 1a*],
 -ul-: adolator *A 1a, alias A 1a. B 1a*,
 cellolam *pr. m. A 1a cum V. Vedast. c. 4. 8.* 10,
 delucolo, famolus *Fr.*,
 modolamen *A 1a. B 1a*,
 parvolus *Fr.*,
 paulolum *A 1a*,
 periculum *Fr.*,
 presole *pr. m. A 1a cum V. Ved. c. 1*,
 orbem *pr. m. A 1a. B 1b cum V. Ioh. prol.*; 2
 orna *codd.*;
 [tellori *pr. m. A 1a*];
 u pro o: 2. *decl. abl. sing.* adversu *A 1a (pr. m.). 2*,
 antedictu *A 3*,
 collectu *A 1b*,
 dictu,
 furtu *A 1a bis*,
 anstu *A 1a. B 1a*,
 *peractu,
 prefatu sinu *pr. m. A 1a. 2*,
 visu *A 1a, corr.*; 30
acc. pl. ablutus *pr. m. A 1a*,
 candidatus *A 1a*,
 castigatus *B 1a*,
 chorus *B 1a. b*,
 episcopus *Fr.*,
 gloriosus, necessarius *pr. m. A 1a*,
 medius *A 4. B 1a*,
 nuncius, parvolus, permotus *Fr.*,
 praepositus *A 1a, corr.*,
 rubus *A 1a. B 1a*,
 suus *A 4*,
 suscepturus *Fr.*,
 triumphus *A 2. B 1a. 2*,
 ultimus alitus *B 1a*,

- o: 2. *decl. acc. pl. vicinus Fr.*;
 [abuminatus *Fr.*],
 caenubium *B 1a cum Fr. (semel cinubii) et V. Ioh.*
c. 17 (ubi saepius coenubium),
 [costudiis *Fr.*],
 [lucum *pr. m. A 1a*],
 -ori: perfuncturio *B 1a. b,*
 refecturium *A 1a cum Fr.,*
 [permuta *Fr.*],
 [prestulantur, scupulorum, turpere *pr. m. A 1a*];
- e: coepit *A 1a. b. B 1a, concoepti A 1a,*
 loetifera *A 2. B 1a. b. 2,*
 poenes *Fr. et alias A 1a, A 1a. 2, A 1a. B 1a, A 4.*
B 1a. b (poenis pr. m. A 1a; pēnes B 1a saepe;
paenes V. Ved. c. 7);
- ta: dampno *A 1a, corr.,*
 tempnentes *A 1a. 2*];
- a: depromsimus *A 1a. B 1a;*
- v: stipham (*stip:am A 1a) A 1a. B 1a;*
- i: frustra *codd. cum Fr., alias A 1b. 2. B 2;*
- s: exilio, existeret, expectare,
 [at exspoliator *A 1a*],
 exulandum;
- s: prolexs *Fr.*];
- x: exsequentur *A 1a. 2. B 1a;*
- s: expectaculum,
 exspreta *A 1c (cf. exprevit V. Ioh. c. 10);*
- : [cybus, ymber *semper A 1a*],
 tyro *A 1a. 2. B 2.*

*Permutationes litterarum e — i, o — u multo plures
 redegarium quam in codicibus nostris deprehenduntur,
 non dissimile est textum, quem ad hos solos formare
 quantum ad rationem scribendi auctore ipso paulo esse
 tiorem, cum qui extant codices saeculum X. non
 t. Attamen in universum liber I. ita traditus est,
 ictor eum composuerat, dubiaque pauca relinquuntur.
 antiam lectionum variantium ad orthographica per-
 r non attuli nisi graviolem. Nomina *autem propria *p. 56.
 discrepantia apparatui accurate intuli, exceptis usi-
 us originis Germanicae, quae collecta praefationi in-
 visum est, ne semper eadem aut fere eadem itera-
 lectiones. Dum in plerisque codicibus nomina Hild-*

Hilp- per H scribuntur, in uno A 3 orthographia Merowingica Child-, Chilp- adhuc superest, ibique etiam -charius saepe legitur, dum reliqui -harius vel -arius exhibent.

Brunichildis] Brunechildis Fr.; Brunihildis A 1. 1a*. b. c (semper). d. 2a. B 1a (plerumque); Bruniheldis A 2a, s raro B 1a; Brunicheldis nonnumquam A 2a; Brunihildis A 1a (passim). a* (saepe). b; Brunnehildis A 1a; Brunhildis A 1b; Branhild A 1a; Brunildis A 1a. b; Brunnildis A 1b.

Childebertus] A 3; Hildibertus A 1a. a*. b (semel Hiltibertus); 10 Hildebertus passim A 1c. B 1a. 2, raro A 1d; Hildeberthus, Heldebertus B 1a.

Chilpericus] semel A 3; alias Hilpericus, Helpericus.

Chlotharius] Chlotar. A 1a* (saepe). c. d; Chotharius non raro B 1a; Clotharius saepe A 1c. 2a. B 1a. 2; Chlod- 15 harius A 1a (saepe). b; Chlodarius, Clodharius A 1a; Glotharius B 1a; Glodharius A 1a; Lotharius A 1c. d.

Sigibertus] Sigiberthus semper B 1a. b, raro A 1d. 2a.

Theud.] saepe A 1a. d, nonnumquam A 1a*. 2. 2a. B 1a. b. 2 et sic semper scripsi; Teud. raro A 1d. 2a; praeterea 20 Theod. vel Teod. in codicibus legitur, raro in omnibus; at Theud. et Teud. Fr.

Theudebertus] A 1a (saepe). a*. d. 2. 2a. B 1b et sic semper scripsi; Theudeberthus B 1a; Theodebertus A 1a. b. 2. B 1a. b. 2; Theodeberthi A 1a; Theodeperti A 1b; 25 Theodoberti frequenter A 3.

Theudericus] Theuderichus nonnumquam, Theoderichus passim A 1a.

In libro secundo recensendo non eadem qua in priore subsidiorum copia abundavimus, deficiente exemplari y, de 30 ficientibus etiam codicum praestantiorum x partibus magnis. Nam in V. Athalae (II, 1—6) codice A 1b caremus neque Luxoviensis et Evoriacensis historia (II, 7—22) in A 1a legitur, quippe qui Bobiensem tantum contineat; V. Bertulfi (II, 23—25) codicibus A 1c. d deest, ipsa una cum V. 15 Athalae codici A 1e, tota posterior libri pars (II, 11—25) codici A 2. Damnum autem quod liber A 1b passus erat codice praestantissimo A 1b¹ reperto facile reparari poterat, in quo ipsa quae ibi desideratur V. Athalae legitur. Iam quibus in codicibus singulae huius libri partes traditae sint, 10 ex hoc conspectu cognosci licet.

<i>V. Athalae</i> (II, 1—6)	A 1a			A 1b ¹	A 1c	A 1c*	A 1d		A 2	A 2a	B 1a
<i>V. Eustasii</i> (II, 7—10)		A 1b	A 1b*		A 1c		A d	A 1e	A 2	A 2a ad c. 8	B 1a
<i>Mirac. Evoriac.</i> (II, 11—22)		A 1b	A 1b*		A 1c		A 1d	A 1e		A 2a	B 1a
<i>V. Bertulfi</i> (II, 23—25)	A 1a	A 1b	A 1b*							A 2a	B 1a

Laterculum capitum in plerisque codicibus praetermissum perfectum solus A 1c, priorem partem ad c. 10. etiam A 2. 2c¹ continent atque in A 2 subscriptio legitur haec: Explicunt capitula libri secundi. Quare factum est, ut A 2a, addens quae ibi desideratur posteriorem libri partem (II, 11—25), tertium librum statueret, cui et laterculum praeposuit (Incipiunt capitula) et praescriptionem hanc: Incipit liber tertius. Tituli in laterculo collecti iidem capitibus singulis praescripti sunt neque vero capitum praescriptiones omnes adsunt, sed A 1d II, 1—6. 11—22, A 2 partem textui suo convenientem ad c. 9, B 1a omnium plenissimus totam seriem ad c. 22. exhibet, dum in posteriore libro (II, 23—25) codices omnes deficiunt, ita ut tituli insequentes ad laterculum supplendi essent.

**Codex autem B 1a, indole sua mutata, in libro II. *p. 57. neque retractationis arbitrariae, qua sermonem libri primi expolitum esse dixi, speciem prae se fert neque condicionem peculiarem obtinet, quam ei origo ab exemplari y deducta in libro I. asseruerat. Menda enim iam in ipso deprehenduntur aperta familiae A 1 neque unum exemplar librarius adhibuisse videtur, sed duo diversae originis. Certe per maximam huius libri partem, scilicet per vitas trium abbatum (II, 1—10. 23—25), B 1a cum codice A 1b vel A 1b¹ in rectis et in falsis lectionibus convenit:*

- II, 1. saeculi] *rell.*; *om.* B 1a cum A 1b¹;
- II, 5. tempus [mensis *add.* A 1a; *que add.* A 1c] Februarii [mensis *add.* B 1a cum A 1b¹];
- II, 9. sed postea beatum *add.* A 1c. d. e. 2; *om.* B 1a cum A 1b;
- ib. tondi] A 1c. d; totondi A 2; tonderi A 1e; praecidi B 1a cum A 1b;
- II, 10. ope] B 1a cum A 1b; *om.* A 1c. d. e. 2;

- II, 24. patrandum opus] recte A 1a. 2a et sic co~~ad~~
omnes II, 25; patratum o. B 1a cum A 1b;
- II, 25. large dapes] recte B 1a cum A 1b (infra au~~x~~it
fides—dapes); largitas opes A 1a; larg:: post A 2a;
- ib. quam — — vulgo vocant] recte B 1a cum A 1b^s
(cf. I, 17: quam vulgo homines — — vocant^t);
quam — — vulgus vocat A 1a. 2a;
- ib. fuit consilii] recte B 1a cum A 1b (cf. V. Ved.
c. 5; V. Ioh. c. 3); fuit consilium A 1a. 2a.
- In Miraculis autem Evoriacensibus (II, 11—22) codex B 1a¹⁰
manifesto cum A 1c. d aut cum A 1e facit, consentiente A 1b¹⁰
cum A 2a, alteraque haec ipsius natura ab ipsa praescr²
tione incipit cum A 1d accurate conveniente indeque coⁿ
tinuatur usque ad subscriptionem (II, 22) hoc modo:
- II, 15. ducturam] recte A 1b. e. 2a; ducendam B 1a cu~~m~~^{m 15}
A 1c. d;
- II, 17. dulcia modulamina canere] scripsi, compara~~m~~^{lo}
loco simili II, 16 (infra p. 267, 25); dulci mod~~u~~
lamine c. A 1b. 2a; dulci modulatione c. fal~~so~~^{so}
A 1c. d. e. B 1a;
- II, 18. segregatura] recte A 1b. e. 2a; segreganda B 1^a
cum A 1c. d;
- II, 19. Iamque menses sex transierant, quo functa co~~m~~
pora condita fuerant] A 1d recte, ut videtur (c~~o~~
I, 11: iamque quinquaginta dies transierant, ²⁵
I. q. transierant menses sex, ex quo defunct~~u~~
c. c. f. A 1c; transierant om. B 1a cum A 1e
I. q. menses (mensis A 2a), ex quo f. (defunct~~u~~
A 1b) c. c. f. A 1b. 2a;
- ib. terrae residui] A 1b. 2a; terrae om. B 1a cu~~m~~^{so}
A 1c. d. e;
- II, 20. omnique anxietatum mole] A 1b. 2a; omnique
anxietate B 1a cum A 1c. d. e;
- ib. Cumque ergo, ut diximus, extremos (extremas
A 2a) expectaret exitus] recte A 1b. 2a (cf. supra: ³⁵
cum iam extremas praesentis vitae expectaret
amittere horas); Cumque ergo, ut d., extremos
(expectaret om.) exitus A 1e; Cum quo (e corr.
Cumque A 1d) ergo, ut d., extremo (expectaret
om.) exitu B 1a cum A 1c. d; ⁴⁰
- II, 22. sucus qui (sucos qui B 1a cum A 1c. d, cf. I, 16,
p. 179, 16; secus quae A 1e et pr. m. 2a; fecis
quae m. al. A 2a; feces quae A 1b) ex (om. A 1e)
cervisae reliquiis proiciuntur (proicitur A 1e. 2a).

*librarium B 1a compluribus exemplaribus usum esse vel ex
erbato ordine vitarum concludi licet, nam V. Bertulfi (II,
3—25) inter Athalam (II, 1—6) et Eustasium (II, 7—10)
cum ibi occupat, ita ut Miracula Evoriacensia iam agmen
laudent.*

*Quae cum ita sint, totum libri secundi fundamentum
a codices A 1 et A 2 iam relatum est. Ex his potiore
dem A 1a. b¹. B 1a merentur, qui etiam grammaticam bar-
aram aut omnes aut singuli integram saepe servaverunt:*

II, 1. augi] A 1a. B 1a; agi rel.;

*ib. intentu] A 1a. b¹. B 1a; in tantum A 1c. d; in
obtentu A 2; obiectu corr. obiecti A 2a;*

ib. e luporum ora] pr. m. A 1b¹; e l. ore rel.;

*II, 5. post — intervallo] A 1b¹. B 1a; post — inter-
valla vel intervallum rel.;*

*II, 6. a caelestia munera] pr. m. A 1b¹; ad caelestia
munera pr. m. B 1a; a caelesti munere rel.;*

*II, 10. ob quibusdam neglectis] B 1a; ob qu(a)edam ne-
glecta A 1e. 2; pro quibusdam neglectis A 1b. c. d.*

*Sane vera lectio nonnumquam in nullo reperiebatur, sed *p. 58.
bris inter se discrepantibus ita conicienda erat:*

*II, 9. a c. moribus (ita A 1c. e. B 1a; more A 1b. d. 2)
disciscere] legas: a c. mores d., comparato loco
hoc I, 19: ab o. s. mores (ita B 1a cum Fr.;
moribus A 1a. b. 3; more A 1c. 2) disciscat;*

*ib. ab o. mores disciscere] iterum conicias; ab o.
moribus desciscere A 1e; ab o. more disciscere
B 1c; ab o. more discisci (descisci A 1b¹; descisti
A 1b; discindi A 1c) rel.*

Index A 1a inter reliquos praestare videtur h. l.:

*II, 24. loetalibus] pr. m. A 1a; loco e talibus (ita B 1a;
et alibus A 2a; et talibus A 1b) rel.*

Etiam codex A 1b licet magna cum licentia immutatus sit:

*II, 9. barriditatis] A 2; bariditatis B 1a; parilitatis
A 1c. d. e; vanitati A 1b;*

*ib. faciditate] A 2. B 1a; facilitatem A 1e; fa(cundia
m. al. in litura) A 1d; felicitate A 1b; facetia A 1e;*

*ib. Tretecus] A 2. B 1a; Tretecus (Tritecus A 1c; Tri-
cenus A 1d) episcopus A 1c. d. e; hereticus A 1b;*

II, 10. expers] A 1c. d. B 1a; experta A 1b. e. 2,

*multisque hiatibus labore, tamen inter paleas lectiones quoque
plendidas exhibet inprimis in Miraculis Evoriacensibus:*

*II, 19. praeter favill(a)e (ita A 1b. e. B 1a; favillas rel.)
vestigium (ita A 1b; vestium rel.);*

II, 22. ratum ducimus intimare] *A 1b* (ratum ducere ~~elocutio Ionaë propria est~~); intimari curavimus ~~*A 1e*; intimare curabimus (curamus *A 2a*)~~ *rell*—
Librum A 1b¹ ad familiam A 1 pertinere e locis subsequen-
tibus intellegitur:

II, 2. vir] *om. A 1b¹. c. d;*

II, 4. opponendis] componendis *A 1b¹. c. d.*

Inter reliquam primi generis prolem duo maioris auctoritatis libri nunc emergerunt A 1d et A 1e, cognatum A 1c cum clientela ipsius A 1c. c** haud raro superantes, tresque 1 fratres V. Eustasii praefationem interpolatam praemittentes iisdem naevis laborant:*

II, 7. Villae] quoque *add. A 1c. d. e;*

ib. adversum] contra *A 1c. d. e;*

ib. felicem fugam — arreptam] felici fuga — ar- ¹⁵
 repto itinere (arreptum iter *A 1d*) *A 1c. d. e;*

II, 9. comeatum] licentiam *A 1c. d. e, textum male im-*
mutantes;

II, 12. oret] roget *A 1c. d. e.*

Deficiente codice A 1e textus V. Athalae in reliquis eodem 20
loco hiat:

II, 2. violento — collis latera] *om. A 1c. c*. c**. d;*
discrepantibus vero inter se his libris codex A 1d minus
aberravit propinquis:

II, 5. quiete] que *A 1d; om. A 1c. c*. c**, 25*
et non tantum cum aliis melioris notae codicibus accusativum
absolutum accurate servavit ab his praetermissum:

II, 1. receptas oves] *A 1d cum A 1b¹. B 1a; haec om.*
A 1c. c. c**, 25*

sed etiam solus veram auctoris elocutionem posteris tradidit 30
hoc loco:

II, 4. tediebatur] *A 1d; tebatur pr. m. A 2; tenebatur*
A 1a; tegebatur A 2a; terebatur B 1a; terre-
batur A 1b¹; tedeabat A 1c.

Codex A 1e haud raro a propinquis deerravit, qui propiore 35
necessitudine inter se coniuncti sunt:

II, 7. deplorat] in(m)plorat *A 1c. d,*
immo locos nonnullos omnino retractatos tradidit (e. gr. II,
9. 10) atque interpolationes ipsius facile deteguntur:

II, 11. hortamina] merita *A 1e (sed II, 17: hortamina 40*
omnes).

Sed etsi duce plane certo eo uti non licet, meliorum tamen libro-
rum lectiones nonnumquam confirmavit, relicta affinitate sua:

II, 11. retineret] *A 1b. e. 2a; teneret A 1c. d. B 1a,*

splendidasque idem solus servavit haud paucas, reliquis aberrantibus omnibus:

II, 9. colligatim] *A 1e*; collocatim *B 1a*; tellicatim *A 2*; stilliatim *A 1d*; singillatim *A 1b*; *om. A 1c*,
 15 atque inprimis in *Miraculis Evoriacensibus* sermonem auctoris parum correctum ex hoc codice semel atque iterum melius cognosci licet quam ex reliquis:

II, 11. coenubio — quem — quemque] *A 1e*; *c. — quod — quodque (quod A 1c. d) rel.*;
 10 *ib.* cum fluentia] *A 1e*; cum fluentis *A 1b. c*; *c. fluenti (fluente: A 2a) A 1d. 2a. B 1a.*

Haec tota stirps, scilicet A 1c. d. e, una cum libro deteriore A 2a, qui cum reliquis accurata imitatione certare nequit, lectionem archetypi sola servavit h. l.:

15 II, 12. postulat patri matrique] *A 1c. d. e. 2a*; *p. patrem matremque (que om. A 1b) A 1b. B 1a.*

Exemplaria ea quae B 1a adhibuit nostris codicibus A 1 ut antiquiora ita etiam emendatiora fuisse, ex aetate et fide huius libri colligi licet atque in V. Bertulfi idem cum socio
 20 *A 1b collegium alterum A 1a. 2a haud raro superare videtur. In universum vera lectio in unoquoque fere codice occurrere poterat atque in Miraculis Evoriacensibus fontes nostri ita deficiunt, ut non semel ad coniecturam confugiendum esset.*

Libri II. partes singulas cum codicibus A 1a. b. b¹. c.
 25 *2. 2a. B 1a contuli, cum A 1d. e contulit W. Levison socius meus. Discrepantiam lectionum variantium plenam e codicibus tantum A 1a et B 1a adnotavi atque reliquorum faraginem sicut in libro I. ita in hoc adhibitis exemplaribus similibus purgare nisus sum. Itaque praeter codices A 1b*
 30 *et A 1c usus sum A 1b* et A 1c* (II, 1—6) ad menda tollenda ea, quae in his non redeunt; consentientes vero hos iuxta illos in apparatu critico nominatim minime citavi, quos subaudiri licet, nisi contrarium adnotatum est. Deficientibus codicibus A 1b. b* ad capita 1—6 libri alterius recensenda*
 35 *A 1b¹ ita adhibui, ut fere omnia excrisperim, atque in Miraculis Evoriacensibus recensendis codicem A 1b³ nonnumquam consului, si codicibus A 1b et A 1b* inter se dissentientibus aut aliis difficultatibus tertius arbiter requirebatur. Ad lectiones A 1c percolandas praeter codicem imperfectum*
 40 *A 1c* (II, 1—6) adhibui et A 1d (II, 7—22) et A 1e, quorum menda peculiararia in universum non curavi; codicis A 1c** (II, 1—6) propioris libri A 1c propinqui rationem non habui nisi raro. Etiam codicum A 2 et A 2a discrepantiam lectionum variantium non admisi nisi communem, at deficiente*

illo hunc ab universitate frequenter ita aberrantem, sicut apud Mabillonium legitur, plenius exscribendum curavi et graviores interpolationes hiatusque omnes attuli. Orthographica et grammatica collatis codicibus admisi ea, quae consuetudini auctoris congruere videbantur.

Ad hanc novam editionem parandam non solum quos antea adhibueram codices nonnulli iterum pervoluti pleniusque nunc exscripti sunt, sed etiam novi adhibiti haud pauci atque in utraque re strenuus adiutor meus extitit W. Levison socius. Etiam ad describendos atque examinandos permultos codices qui nunc demum accesserunt in praefatione enumerati operam studiumque idem diligenter contulit atque in Britanniam profectus omnes qui in bibliothecis illis asservantur adeo percurrit, ut in classes meas distribui possent. Qui praeterea de hac editione optime meriti sunt, de natura codicum litteris datis certiores me facientes, eos suis locis supra attuli neque singulorum laudes repetere libet nisi Henrici Lebègue v. c., qui molem codicum Parisiacorum feliciter superavit.

Ionae opus usque adhuc ab editoribus in vitas singulas dissolutum neque, sicut auctor ipse illud disposuerat, in libros duos distinctum, textus autem ad hunc illumve codicem interpolatum obiter recensitus aut ex editionibus praecedentibus repetitus erat, partesque libri secundi (c. 22 ex. et 25) etiam nunc ita iacebant, sicut saeculo XVI. more Suriano retractatae erant. Mabillonius ipse iam aegre tulerat, quod 'ista Ionae opuscula exhibere continua serie sibi haud licuit, qui sanctorum acta quo quisque discessit anno referre propositum habebat'. Nunc demum libros illos in pristinum ordinem primus redegei atque codicibus quotquot nancisci poteram examinatis diligenter recensui. Hi autem sunt, qui ante me edendis vitis singulis operam dederunt:

Boninus Mombritus, Sanctuarium, Mediolani 1475, tom. I, fol. 207—209, Vitam Columbani excerptam (incip. Rutilantem) e codice recensionis B edidit (cf. I, 1. plerique] rell.; plurimique Mombr. cum B 1a. 2).

*p. 59. *Nova legenda Anglie, anno 1516. 'impressa Londonias in domo Winandi de Worde', vitas sanctorum ordine litterarum digestas continet¹, dum unde ipsa pendet 'Sanctilogium Angliae' a Iohanne vicario de Tynemuthe saec. XIV. compositum dierum natalium ordinem sequitur, atque qui illam novissime edidit Carolus Horstman, Oxonii 1901, codicem quoque contulit qui hoc servavit, Cottonianum scilicet, Tiberius

1) Eas enumeravit Hardy, 'Descriptive Catalogue' I, 2, p. 736 sq.

E. I, saec. XIV. In eum ordinem quo editum est opus redactum esse coniecerunt a Iohanne Capgrave († 1464) fratrum eremitarum S. Augustini in coenobio Cantuariensi sodali, postea illius ordinis provinciali, cuius nomine illud hodie circumfertur, neque vero in codicibus neque in editione princeps ipsius mentio fit. Attamen huic auctori 'Catalogum sive Legendam sanctorum Angliae' expressis verbis attribuit Henricus Wharton archiepiscopo Cantuariensi a sacris domesticis expilataeque esse historiam istam addidit 'ex ingenti ac pulchro admodum volumine eiusdem argumenti, quod in bibliotheca Cottoniana Ms. asservatur'¹. Haec verba ad Sanctilogium quod re vera Legendae subesse dixi procul dubio referenda sunt, cumque talia vix a quoquam excogitari potuerint, Capgravi nomen titulo radendum minime esse censeo. Prologi qui praecedit clausulam potius editoris quam auctoris operis esse inter omnes constat atque etiam in priore textu locus deprehensus est, qui in Capgravi aevum convenire non videtur, sive ille totus ab editore additus est sive a Capgravio conscriptus, a recentiore interpolatus. Sermonem interim non negaverunt Capgraviani esse persimilem² atque ex eodem prologo intellegitur, auctorem ipsius etiam colligendis sanctorum vitis operam dedisse, eundem igitur esse auctorem operis. Textus vero, qui per Legendam ad nos pervenerunt, quam maxime retractati atque in breve coacti sunt neque de V. Columbani, quae fol. 65'—68'. in editione princeps, p. 206—216. tomi I. in recentissima occupat, iucunda referre poterat W. Levison socius, hanc ipsam examinans in bibliotheca universitatis Bonnensis asservatam. Textus (praescr.: De sancto Columbano abbate et confessore) exordio decurtato incipit, sicut codices Britannici A 2a^{1. 2. 3}, scilicet a I, 2: Beatus Columbanus in Hibernia insula in oceano sita, quam Scotorum gens inhabitat, ortus est, mox vero ad aliena transit haec: Hibernia enim antiquitus Scotia dicta est; de qua gens Scotorum Albaniam Britannie Maiori proximam, que ab eventu modo Scotia dicitur, inhabitans originem duxit et progressum habuit, multisque praetermissis et valde immutatis, ita ut ad Columbanum alterum miracula bestiarum (c. 17) relata sint ad sanctum ipsum spectantia, loco c. 30.

1) H. Wharton, Appendix ad historiam litterariam Guilielmi Cave, Genevae 1693, p. 89. 2) Hingeston, Iohannis Capgrave liber de illustribus Henricis (Rerum Britannicarum medii aevi scriptores, Londini 1858, tom. VII, p. XLIX), qui prologum ib. p. 195 sqq. edidit.

finem exhibet multo brevior, eundem fere novum: Columbanus vero, relicto in Alamannia discipulo suo Gallo, transiens in Italiam, Bobium cenobium construxit et circa annum Domini 615. nono Kal. Decembris obiit. Nonnulla quoque famosa cenobia in Alamannia construxit, quae usque in hodiernum diem ad monachatum solos Hibernicos, ut fertur, admittunt. *Etsi haud multi loci cum textu genuino comparandi sunt, tamen auctorem Sanctilogii illius e codice quodam Britannico A 2a^{1. 2. 3} pendere manifestum est atque ex uno quem socius meus exscripsit loco*:¹⁰

I, 19. sustentaturum] sustentandum noveris *Leg. Angl.*
cum A 2a²; sustentandum minaris A 2a^{1. 3} cum A 2a,

concludi licet, exemplar quod Iohanni praesto fuerat *Passionali Herefordensi similis fuisse quam reliquis*.¹⁵

*Operum venerabilis Bedae, historica, vitas aliquot sanctorum ac collectanea quaedam complectens, quorum catalogum versa pagina docet, tom. III, Basileae 1563. Editor Bedanus cum multa opera aliena collegit, tum omnes quae hoc Ionae opere continentur vitas sanctorum primus eruit,*²⁰
*compluribus codicibus A 1 usus, sed orationem pristinam in sola V. Columbani servavit, retractatis libri secundi partibus singulis. Recensuit autem col. 275—305. V. Columbani, incip. Rutilantem I, 1, fortasse ad codicem A 1a² (v. supra¹), adhibito altero libro classis A 3²:*²⁵

I, 19. ut — luant] ut — lavent *ed. Bed. cum A 3'. 3". 3**;
ut — lavant A 3;

I, 30. remeare] ire *ed. Bed. cum A 3. 3' (non A 3*),*

col. 305—310. *V. Athalae ad codices similes nostris aut A 1c. d, quibuscum hiat II, 5, omisso loco ad patriam*³⁰
Ionae spectante hoc Erat — colonia³, aut A 1b¹,

col. 335—342. *V. Eustasii ad codices similes nostris A 1b et A 1c. d,*

col. 342—349. *V. Bertulfi et*

col. 356—367. *V. Burgundofarae ad codicem familiae*³⁵
A 1b, cui in calce ad mortem sanctae pertinens locus spurius additus erat.

*Laurentius Surius, De probatis sanctorum historiis, Coloniae 1571—1575, vitas sanctorum ad dies festos disponens, Ionae scripta per plures tomos dispersit.*⁴⁰

1) *Supra* p. 63. 2) *Id quod perspexit H. J. Lawlor l. l. p. 58; cf. 'N. Arch.' XXIX, p. 448.* 3) *Etiam verba insequentia usque ad pervenimus in A 1c. d desiderantur.*

Tom. VI (1575), p. 484—505, V. Columbani 'stylum in gratiam lectoris nonnihil expolire conatus est', sed auctoris epistolam 'nihil mutata phrasi' e codice quodam A 1c adiecit. Ceterum Chagnoaldum I, 27. primus restituit, cuius in
5 locum Magnoaldum editor Bedanus substituerat ope codicis interpolati A 1a*.

Tom. II (1571), p. 92—95. 'Vita S. Attalae abbatis, edita ab Iona Scoto abbate eiusque discipulo', codicibus nullis
10 adhibitis, ex editione Bedana ad verbum iterata est, cumque locus cuius supra memini ibi desideretur, auctorem pro Scotto habere poterat expilator.

Ib. p. 421—428. 'Vita S. Eustachii abbatis Luxoviensis, quem alii Eustasium vocant', ab editore more suo
15 'plerisque locis in gratiam lectoris' ita retractata, ut interpretatio nonnumquam cum verbis auctoris coniuncta sit¹, e codice simili A 1c pendet, quare etiam praefatio interpolata adest, et fortasse ex altero.

Tom. IV (1573), p. 752—756, V. Bertulfi licet admodum retractata sit, tamen adhuc perspicui potest, praeter
20 editionem Bedanam etiam codicem illum familiae A 1b adhibitum esse.

Desiderantur igitur miracula Evoriacensia, quae vitae speciem minime prae se ferunt, quamquam et ipsis V. Burgundofarae nomen postea inditum est. Haec demum in
25 editione posteriore collectionis Surianae (1618) IV, 45—48, ex Bedana suppleta sunt.

Vincentius Barralis, *Chronologia sanctorum et aliorum virorum illustrium ac abbatum sacrae insulae Lerinensis*, Lugduni 1613,

II, p. 83—110, V. Columbani,

I, p. 97—101, V. Athalae,

una cum notis marginalibus ex editione Suriana deprompsit.

Thomas Messinghamus, *Florilegium insulae sanctorum seu vitae et acta sanctorum Hiberniae*, Parisiis 1624,
30 p. 219—239, V. Columbani ex editionibus prioribus ite-
randam curavit, bono iudicio textum Bedanum antepone-
neque ad Surium recurrens nisi in epistula praevia. *p. 60.

Patricii Flemingi *Hiberni Collectanea sacra seu S. Columbani Hiberni abbatis necnon aliorum aliquot e veteri
35 ibidem Scotia seu Hibernia antiquorum sanctorum acta et opuscula, per Thomam Sirinum in Lovaniensi collegio*

1) Cf. II, 10: mysticorum praeconiorum documenta] scripturae divinae mysteria, sive, ut author loquitur, mysticorum praeconiorum documenta.

*S. Antonii lectorem iubilatam recens castigata et aucta, Lovanii 1667*¹, ea continent quae auctor origine et ipse Hibernus partim in Italia collegerat, morte vero praematura ereptus ipse publici iuris facere nequiverat, unde sodalis in operam successit. Flemingo facultas codicis olim Bobiensis, nobis B 1b, adhibendi data erat, ex quo inter 'elogia de S. Columbano collecta' utrumque carmen in honorem sancti a Iona compositum primus edidit, sed ipsam V. Columbani p. 214—242. ad codicem 'vetustissimum' monasterii S. Maximini Treverici (= A 3*) recensuit, cuius exemplar Heribertus 10 Rosweyodus ipsi impertiverat, cumque editionem Bedanam vix novisse videatur, Surianam iis locis adhibuit, ubi codice destitutus erat. Commentarios adiunxit satis prolixos.

Acta sanctorum a Ioanne Bollandō S. I. colligi feliciter coepta, ab aliis eiusdem ordinis postea continuata, 15 cum calendarium subsequantur atque ultra primos Novembris dies usque adhuc minime pervenerint, neque Columbani neque Burgundofaræ Vitas continent; reliquæ autem operis partes his tomis insunt.

Martii tom. II, p. 43—45, Antverpiæ 1668, V. Athalæ 20 ab Henschenio edita 'ex codicibus mss. Trevirensi S. Martini, Audomarensi ecclesiae cathedralis, Rubeae vallis canonicorum regularium et Antverpiensi domus professæ Soc. Iesu' occupat. Codex Trevirensis S. Martini sine dubio is est qui in apparatu critico S. Maximini dicitur (nobis A 1b⁵); 25 Audomarensis autem ecclesiae cathedralis et Antverpiensis, qui ad diem 21. Novembris non solum V. Columbani ut primum, sed etiam V. Athalæ ut secundum atque V. Burgundofaræ ut librum III. exhibebat, eiusdem fere condicionis sunt libri, ille scilicet nobis A 2a^{**}.², hic A 2a^{**}, et ad hunc editio 30 potissimum formata videtur esse praeferenda Mabillonianæ.

Martii tom. III, Antverpiæ 1668, p. 785—790, V. Eustasii orationi primigeniæ ad codices 'Bertinianum (nobis A 2a) et Trevirensē S. Maximini' (nobis A 1b⁵) reddita inest, cum tertius qui penes editores erat codex S. Salvatoris 35 Ultraiectinus eam non contineret nisi passim contractam. Praecedit praefatio interpolata conveniens cum codice nostro A 2a; textus autem genuinus ex A 1b⁵ pendet.

1) Editionem quae in 'Hist. litt. de la France' III, 510, et alibi commemoratur Augustanam a. 1621. paratam numquam extitisse, sed Flemingi opus cum alio confusum esse demonstravit O. Seebass, 'Zeitschr. f. Kirchengesch.' XV, 371. 41

Augusti tom. III, Antverpiae 1737, p. 752—753, V. Bertulfi (II, 23) G. Cuperus ad 'antiquum Musei Bollandianorum codicem, qui signatur † Ms. 86' (nobis A 1b), edidit, cuius menda ope editionis Mabillonianae tollere
 5 *conatus est.*

Octobris tom. IX, Parisiis 1869, p. 617, Beniaminus Bossue principium c. 25. libri II. ad Meroveum monachum spectans e codice A 1b oratione primigenia restituta primus publici iuris fecit.

10 *I. Mabillon, Acta sanctorum ord. S. Benedicti, Saeculum II, Parisiis 1669, totum Ionae opus in partes distributum edidit, codices adhibens melioris notae nullos.*

P. 5—29. V. Columbani 'cum diversis codicibus' contulit, e quibus tres attulit, scilicet Compendiensem (A 2a),*
 15 *Conchensem, Sangermanensem, triumque codicum lectiones in ipsius textu deprehenduntur. Praefationem (I, 1) versusque barbaros (I, 2) ad librum familiae Rothomagensis (A 2b^{2.3}) manifesto depravavit, quo deinceps potissimum usus est; epistolam vero, quae huic deerat, ad Compendiensem (A 2a*) et Cisterciensem (A 2c¹) recensuit, quorum vestigia etiam in reliquo libro apparent¹. Praeterea in notis aliam Columbani vitam brevius ab anonymo quodam conscriptam nonnumquam citavit pro narrationis opportunitate, ut vocabula obscuriora Ionae interpretaretur aut solam discrepantiam inter utrumque auctorem notaret. Eandem codex Parisiensis n. 11759, olim Sangermanensis, saec. XIV, fol. 234'—238', continet incipientem ita: Beatus Columbanus, qui in regno Burgundionum monasterium fundavit, quod Luxovium dicitur, Hybernia que est extrema*
 20 *'occeani insula ortus fuit. Quem cum mater utero gestaret, per visionem vidit et q. s. Auctor ille exemplar retractavit, quod ad classem A pertinebat, cum vicesimum etatis suae annum (I, 4) scripserit, atque quod Childebertus rex Francorum locum Sigiberti (I, 6) apud ipsum occupat,*
 25 *ita textus in codicibus A 3 immutatus est.*

P. 123—127. V. Athalae 'ex Chronologia Lerinensi, Henschenio et codd. mss.' edens, imprimis Cisterciensem (= A 2c¹) secutus videtur esse, sed codicum quoque Compendiensis (A 2a) et Regniacensis lectiones adnotavit.*

30 *P. 116—123. V. Eustasii 'ad mss. codd. Cisterciensem (= A 2c¹) aliosque' emendasse sibi visus est.*

1) Cf. 'N. Arch. XXIX, p. 449 sq.

P. 438—449. V. Burgundofarae 'ex Beda et Suri ad ms. codicem Compendiensem (= A 2a*) emendatis et re stitutis' edidit, cumque codici finis c. 22. deesset, eum ex editione Bedana deprompsit ut adulterinum, dum locus ad mortem sanctae pertinens solus falsus est.

P. 160—166. V. Bertulfi a Surio retractatam ope codicis Compendiensis in integrum restituebat, sed eo deficiente in c. 25. ipsam retractationem admittere coactus erat.

Ipsius editio in Mignii Patrologia latina LXXXVII, col. 1011—1084, iterata est.

Denique Benedictus Rossetti, 'Bobbio illustrato', Augustae Taurinorum 1795, 'codice signato E archivii monasterii Bobiensis' (nobis B 1b) usus,

I, p. 13—51. V. Columbani, praetermissis laterculo capitum capitibusque 1. 2 ad praepollet, et

III, p. 5—24. Vitas Athalae (II, 1—6) Bertulfique (II, 23) cum omnibus quibus codex inquinatus est mendis imprimendas curavit.

B. Krusch.

DOMINIS^a EXIMIIS ET SACRI CULMINIS REGI- MINE DECORATIS RELIGIONISQUE COPIA FULTIS WALDEBERTO^b ET BOBOLENO^{c.1} PATRIBUS IO- NAS PECCATOR.

Memini^d me ante hoc ferme triennium, fratrum^e
conibentia^{f.2} flagitante vel beati Bertulfi^g abbatis im-

Ep. A 1a, a*, b*, c. c*, d. 2, 2a, 3, 3*. B 1a, 2.

Ep. a) praescripta sunt haec: Incipit praefatio super librum qui de vita atque virtutibus sancti Columbani abbatis a Iona quondam preceptore editus est A 1a; Incipit praefatio de vita sancti Columbani abbatis A 1a*; Incipit praefatio in vitam sancti Columbani abbatis editam a quodam Iona preceptore A 1b*; Incipit (om. A 1d) prologus in vita (vitam A 1c. d) sancti Columbani (monachi et add. A 4) abbatis (et conf. add. A 4a) A 1c. d. 3, 4 4a; Incipit praefatio A 2; Incipit praefatio in vita (vitam A 3*, 3*) sancti Columbani abbatis (a. om. A 3*) A 3*, 3*. B 1a, 2; praescr. om. A 1c*; epistolam om. A 4, 4a. Scripturam paginae primae fere evanidam m. s. XV. restauravit B 1a; priore codicis parte perditā, in verbis hunt. At ille (c. 11) incipit A 1b, cuius loco A 1b* contuli. 35
b) Waldebeto pr. m. A 1a; Waldebertho corr. Waldebertho A 1d. c) Boboleno A 1a, corr.; Bobuleno B 1a; Bobolino B 1b, 2. d) minime ante pr. m. A 1a; memini m. al. in litura ante A 1a*; a. om. A 2a. e) om. A 1a, a*, b*. f) ita A 1a, a*, d; conibentia A 1b*, c. 3*; conibentia m. al. corr. conibentia A 2a; conibentia A 3*; conventia A 1c*, 2; conventiones B 1a, 2; conventu A 3. g) Bertolfi A 1a*, c; Bertholfi A 1b*, 40

- 1) Waldebertus Eustasii successor monasterio Luxoviensi a. 629—670. praeerat; Bobolenus Bobiense post Bertulfum rexit c. a. 639. defunctum.
- 2) Communionem interpretatur librarius B 1a infra p. 255, 22.

perio iubente^a, cum apud eos Appenninis^b ruribus vagans^c in Ebobiensem^d cenobium^e morarer^f, fuisse pollicitum, ut almi patris Columbani meo studerem stilo texere gesta; praesertim cum hii^g qui eo fuerunt in
 5 tempore et poenes ipsum patrata viderunt quam plurimi poenes vos^h suprestisⁱ sint, qui nobis non audita sed visa narrent, vel quae etiam nos per venerabiles viros Athalam^k et Eustasium^l didicimus: quorum primus^{*p. 62.} Ebobiensis, secundus Luxoviensis coenobii, quo vos praesules existitis, eius successores fuerunt, qui magistri instituta suis plebibus servanda tradiderunt. Quorum vita^m, utcumque quivimus, inpostmodum depromsimus, seu plerumqueⁿ quos cluentia^{o.1} memorabiles reddit. Sed quae^p supradictorum^q fratrum agapis^{r.2} vel patris praedicti praeceptum^s coniciens^t rebatur^u liquido meatu exuberari^v, multum me ego ad hoc opus^w inparem repperio. Si enim me in hoc opere nequaquam indignum iudicassem, olim iam ad ea texenda temerario quamvis conatu adgressus fuisset, quamquam^x me et per triennium Oceani
 10 per ora^y vehit et Scarbea^{z.3} lintris⁴ abacta ascoque⁴ Scaldeus^{a.5} molles^b secando^c vias madefacit saepe et lenta palus Elnonis⁶ plantas ob venerabilis Amandi^d pontificis ferendum^e suffragium, qui his constitutus^f in

Ep. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

- 25 Ep. a) iubentis A 8 (pr. m.). b) Apenninis A 1a*. 2. 3 (non A 8'). B 1a. c) ita A 1a. b*. c. d.; vacans *rell.* d) Ebobiensem pr. m. A 1a*; Ebobiensi A 2. 3. 3*. B 2; Ebobiensi B 1a (Ebbob. *etiam infra*); Ebobiense A 1c*. d; Ebobiensi A 3*; Bobiense A 1c; Bobiensi A 1b*. e) ita A 1a. B 2; c(o)enobio A 1a*. b*. c. d. 2. 3. B 1a. f) me add. B 1a. 2 (non B 1b). g) ita A 8; hi *rell.* h) nos A 1c. d. B 1a (non B 1b); suos A 1b*. i) ita pr. m. A 1a; superstes pr. m. B 1a; superstes pr. m. A 1a*; superstitis *rell.* k) ita A 1a. a*. 2; Atalam A 1d. 3'. 3*. B 1a. 2 (*item infra*) et pr. m. A 2a; Attalam A 1b*; Attalam A 1c. 3* et m. al. A 2a; Azalam A 3. l) ita A 1a. 2; Eustasium A 8; Eustasium A 3'. 3* cum *rell.* m) ita A 1a et pr. m. A 2a; vitam *rell.* n) plerumque A 1b*. c. d. o) clientia B 1a. 2. p) qui A 1c. d. q) supradicto, *versu cecidit*, A 1a. r) agapes A 1a*. s) praecepto A 2. t) coniciens pr. m. A 1a*; conitiem m. al. corr. canitiem A 2a. u) rebar A 1c. d. 2. 3; reprobat A 1a*; ferebatur A 1b*. v) exuberare A 1b*; exuperari A 1a*; superare A 1c (non A 1d). w) o. om. A 1c; ad h. o. om. A 1c*. x) pagina prima desinente, scriptura vetusta integra superest B 1a. y) hora A 1a. d. 2. z) Scarbea A 1c; Scarbera corr. Scarbea A 1c*; Carabea A 2.
- 40 a) ita B 1a. 2; ascoques (ascoque, *sed* que in ras. A 1a*) Scaldeos A 1a. a*; asquoques Scaldeus A 1b*; asquoques chaldeus A 1c; ascoques chaldeus A 1d; has quoque chaldeus A 8; has quoque Scaldeus A 8'. 3*. 3*; a. Scalteus A 2; asquoque Scalteus A 2a. b) mollis A 8. c) secando A 1c. d. 2a (non A 2). d) Amandi A 2 (non A 2a). e) ferendus A 1a. a*. f) constitutis A 1b*. 2 (non A 2a). B 1a (pr. m.).

- 45 1) Cluentia pro praestantia accipitur. 2) Agapis i. q. caritas. 3) Scarbea est Scarpis Scaldim fl. influens, hodie 'la Scarpe'. 4) Lintrus i. q. *μωρόφυλον*. Gloss. Ascus est navicula, scapha, Anglosaxonibus 'asc', i. e. fraxinus; cf. Ducange ed. Faure h. v. 5) Hodie Schelde fl. 6) Elnon rivus Belgiam Franciamque per 10 kil. terminans nunc prope oppidum S. Amandi canalem Décours influit ad exsiccandam plantitiam Scarpis fl. institutum.

locis veteris^a Sicambrorum^b errores euangelico mucrone coercet^c. Erit tamen commissi operis, venerandi patris, vestri arbitrii cultus, ut si aliqua^d minus rite prompta decorem^e faciditatis^{f.1} caruerint, vestris faleramentis² decorentur, ut legentibus apta fiant: ne dum meam³ imperitiam in eloquio exhorrent, cum^h facta dictisⁱ non exsequentur^{k.3}, sanctorum virtutes fastidiose ferendo non imitentur, et cum ad partum^l opus ovantes^m manumⁿ tetenderint^o, mox sentium asperitate cruentam^p nitantur subtrahere. Quibus dicendum est, nantes solereⁿ, reuma^q 10 gurgitum fractis viribus, ripe redditos, cum alia^r defuerint subsidia, festino conamine sentes adprehendere et divitum fauces, cum aliae dapes redundant, saepe agrestia desiderare et plerosque, musicorum omnium^s organis^t, scilicet psalterii, cythare melos^u, aures^v oppletas, 15 mollis sepe avenae modolamine^w auditum accommodare^x.

Et si me^y quempiam laudare reppererint, qui^z adhuc superis⁴ iunctus^a sit, non me adolatorem putet^b, sed rei bene geste dissertorem^c, nec favere cuique^d pannigerico^e carmine, sed digna memoriae commendare; 20 nec adeo, si superest^f, tumescat, si a me sibi largita conditoris dona narrata^g videat, ne elationis stimulo^h sincere mentis soliditatem corrumpat. Nulli quippe

Ep. A 1a. a, b*, c. c*, d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.*

Ep. a) ita A 1a. a (pr. m.). B 1a; veteres A 1b*, c. d. 2. 3. B 2. b) Sicambrorum 26 A 1a. a*. c*. c) coher::: pr. m., cohercuit m. al. B 1a. d) aliquid A 1a, corr. e) ita A 1a et pr. m. A 1a*; decore rell. f) m. al. corr. facunditatis A 2a et sic A 1b*; faciditatis A 1c. d. g) mea im(n)peritia in e. exhorret A 1c. d. h) cum — p. 147, 20. ergo (v. om. A 3. 3*; libramine assumpti A 3*) transposita p. 152, 4. post turbines et extant A 3. 3'. 3*. i) om. A 3. k) ita A 1a. a*. 2. B 1a; exe(g)quentur A 1b*. d. 2a. 3. 3'. 3*; exequantur A 1c; equentur A 3*. l) portum A 1a*. 3; pastum A 1b*. m) opus au pr. m. in ras. nantes A 1a; ovantes in ras. B 2. n) om. A 1b*. o) detenderint A 1a. a*; intenderint A 1b*. p) cruentatam A 2; cruentandam A 1c. d; om. A 1b*. q) reumma A 1a et pr. m. A 1a*; reuma m. al. corr. reumam A 2a; reumate A 1c. d. 2. r) aliud? pr. m. corr. alia A 1a. s) m. al. superscr. A 1a*; om. A 2 (non A 2a). t) organi 26 A 1c. d. 3. u) melius A 1a, corr.; me(g)lis A 1c. d; melo A 2 (non A 2a). v) aure op(b)pletos A 3. w) ita A 1a; modulamine A 1a*. b*; modulamini A 2a. B 1a; modulamini A 1c. d. 2. 3. B 2. x) accommendare A 1a. y) om. A 3. z) quia a. A 1a. a*. b*; quid a. B 2. a) iunctis pr. m. B 1a. b) putent A 1c. d. 2. c) disertorem A 2. 3 (non A 2a. 3'). d) cuiquam A 3 et m. al. A 2a. e) ita A 1a. a*. c. 3*. 3*. B 1a; 40 pannigerico A 1b*; panigerico A 3'; parrigirico A 1d; panigirico A 1c*; pannigerico m. al. corr. panigerico A 2a et sic rell. f) superes A 3; superis A 3'. 3*. 3*. g) narrare A 3. h) stimulis A 3; stimulus A 3'. 3* (us in illura). 3*.*

1) Faciditas i. q. *facetus sermo, urbanitas*. 2) Faleramentum i. q. *ornamentum*. 3) *Sallust., Catilin. c. 3*: primum quod facta dictis exaequanda sunt; *V. Hilarionis auct. Hieronymo*: ut facta dictis exaequantur. *Mala litterae x appellatione per xs noli offendi; cf. 'N. Arch.' XXIX, p. 454.* 4) Superos *Ionas intellegit superstites homines seu vivos, qui comparatione eorum qui iacent in tumulis superi appellari possunt.* MAB. 5C

dubium est, quod favor ^aadolatorum polluat mentes ^{p. 68.}
decore plenas virtutum, sicut ad Israel per Esaiam ^b
Dominus loquitur: *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi ^c* ^{Is. 3, 12.}
te decipiunt et viam gressuum tuorum dissipant. Sapientem
etenim ^d, ut vulgo dicitur, falsa laus increpat, vera ad
meliora tendere ^e provocat. Adornet ^f ergo eos in eo
quod bene gesserint fama laudabilis, increpet ^g, ne macule ^h
amittendo fervorem, tepor vituperabilis ⁱ. Cluant ^k
aliis, si dignum imitationi ^l quid gesserint, nec ^m sibi in
postmodum perniciose elationis damna adtrahant ex
commemoratione patratae virtutis.

Inseruimus ergo illa ⁿ quae veris assertionibus ^o ex
perti sumus fuisse patrata et ^p praetermittere ^q negligen
tiae ^r deputavimus, multaque praetermissa ^s, quae ex
totum ^t nequaquam meminimus et pro parte ^u scribere
nullatenus ratum duximus. Quae sunt ergo posita duobus
libellis intercisi ^v, ut uno volumine legentibus fastidium
amputarem ^w: primus beati Columbae ^x gesta perstringit ^y,
secundus discipulorum eius Athalae ^z, Eusthasi ^a vel ce
terorum quos ^b meminimus vitam edisserit. Ea ergo
vestro ^c libramine pensanda censem, ut a vobis sagaci
examinatione probata, a ceteris ambiguitatem pellant ^d;
nam si quippiam ^e aliquis non ^f rite ^g distincta ^h ac de
industria correctam ⁱ repperit ^k, reicienda iudicabit,
praesertim si doctorum facundia fultus, affatim scientia
oppletus habundet. Noverit tamen nos non ad hoc ve
stigia tendere, ut nos putemus doctorum gressibus coae

Ep. A 1a. a*. b*. c. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Ep. a) mentem pr. m. corr. mentes A 1a. b) Isaiam A 1c*. d. B 1a. 2;
30 Ysaïam A 1b*. c. 3*. e) ipse pr. m. A 1a. 2a. d) enim A 2a; om. A 2. e) om. A 2
(non A 2a). f) Adornat A 1a. a*. b*. c*. g) increpit A 1a; increpat A 1a*. b*. 2a
(corr. increpaet). h) maculat(?) pr. m. A 1a. i) venerabilis A 3. k) ita A 1a. a*
(pr. m.). d. 3; cluant, om. aliis A 1b*; cluant alii si A 1c. 2; clientalis si B 1a. 2.
l) imitatione A 1b*. c. d. 2 (non A 2a). m) ita A 1a. a*. b*. c. d. 2t. 3. B 1b; ne rell.
n) ille pr. m. A 1a. o) sertonibus pr. m. A 1a. p) ei::: m. al. corr. vel A 1a,
et sic A 1a*. c. d. q) p::: tere pr. m. A 1a; praetermitti A 1c. d. r) negle(l)genter
non d. A 1c. d. s) sunt add. A 1c. d. t) ita A 1a. a* (pr. m.). 3; toto A 3*. 3* cum
rell. u) aliquid add. A 1c. d. v) intercisis A 2; intercidi A 1b*. c. d. w) ampu
taremus A 3. x) Columbani A 1b*. 3. y) perstringit A 3. z) Athalae A 1a*;
4 Attal(a)e A 1b*. c. 2a (non A 2); Atalae A 1d; et add. A 1c*. 2. a) eustasi A 1a;
Eusthasii A 2. 3 (Eusthasi? pr. m.). B 1b; Eustasii A 2a. 3* cum rell. b) quorum
A 1a. b*. c (non A 1a*. c*). c) om. A 3. d) tollant A 3. e) qu(a)epiam aliquis
A 1b*. c. d; quempiam aliquis A 3*. 3*. 3*; quispam aliquid B 1a. 2. f) non ante rep
5 pererit transpos. A 2. g) recte B 1a (non B 1b). h) distincte A 2a (non A 2); distinc
tum — reiciendum A 3. i) correctum A 3; correpta A 2a (non A 2). B 1a. b. k) rep
pere::: rit, ras, re A 1a; repperit A 2a. 3.

1) Hanc lectionem defendi 'N. Arch.' XXIX, p. 455.

quari^a. Illi rore eloquentiae madentes, virides campos flore^b pinxerunt; nobis vix arida tellus arbusta gignere novit. Illi dites balsami lacrimam^c ex Engaddi^{d.1} floresque^e aromatum ex Arabia; nobis ex Hibernia^f vix butyrum pinguescit. Illi piper^g nardumque sumunt ex India; nobis pennifera^h iuga Pennina^{f.2} vaga, quo^k zepheriis^l rigescunt^m frigoraⁿ flabris, vix tandem saluncam² praebent. Illi pretiosi lapides^o varietate gloriantur; nobis temerarium^p videtur Galliae sucino^q gloriari^r. Illi poma palmarum magnopere^s peregrina¹⁰ dirigunt, nobis Ausoniae^t iuxta poetam⁸ sunt^u mitia molles^v castaneae poma. Valet, almi patres, viri^w vigoris atque roboris^x, Deo^y dicati aeterno. Amen^z.

*p. 64.

INCIPIUNT^a CAPITULA LIBRI^b PRIMI.

1.^c Praefatio libri primi.

2.^d De ortu et ostensione solis genetrici per visum^e ostenso^f.

3.^g De sagacitate et^h industria et progressu a natali solo et magistri institutisⁱ.

Ep. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2. Index. A 1a. c. c*. 2. 4. B 1b. 2. 20

Ep. a) coaequare A 3. b) flores B 1a. c) lacrimas A 1a*; lacrima A 1b*. c. d; lacrima A 2 (non A 2a) d) Ingadi pr. m. A 1a. 2a (non A 2). e) flore(que) A 1c. d. f) Hyb. A 1b*. 2; Ib. A 2a. g) pip::: pr. m. A 2a; piger A 2. h) pinnifera A 1b*. c. d. 3. B 2 recte. i) ita rel.; P. v. ante iuga superscr. A 1a*; iuga Appennina vaga A 1c. 2. k) qu(a)e A 1b*. c. d. l) corr. zypb. A 1a; zephireis A 1c; zephyreia A 1d; zephereis B 1b. 2; zypberis A 1b*; zipheris pr. m. A 3; ziphereis B 1a; zipherus A 3*; zipheri A 3*; zefiris A 2a; zephyri A 2; zephyrus A 3*. m) frigescent A 3. 3*. 3*; frigescent A 3*. n) hic 2 lit. ras. A 1c; vel add. A 1b*. o) ita A 1c et pr. m. A 2a (?). B 1a; labidis A 1c*; labides corr. lapidis A 1a; lapidis rel. p) temerario A 3. q) su: cino A 1a; succino A 1a*. r) gloriaret(?) pr. m. A 1a. s) in add. A 1c. d. t) om. A 1a. a*. b*. c. d. 3. u) m. s. A 1c (non A 1d). v) poma mollesque c. A 1c. d. w) veri A 1c. d. 2. x) et add. B 1a. 2. y) Deo — aeterno om. A 1a. a*. b*. c. d. 3*. 3*. 8* et pr. m. A 3 (habet A 2). z) om. A 1a. a*. b*. c. d. 3*. 3*. 3*. B 2 et pr. m. A 3; subscripta sunt haec: Explicet A 2; Explicet praefatio (prefacio A 1b*. B 2) A 1b*. 2a. 3*. B 2; Explicet praef B 1a; Explicet aspistola B 1b. Index. a) laterculus capituli 1. subsequitur A 4 (ubi praescr. deest); eum om. A 1a* (ubi praescr. Capitula, numeri I—XXX, litterae initiales adsunt, spatio vacuo relicto). b*. d. 2a. 3. 3*. 3*. 3*. 4a. B 1a, pro quo B 1b contuli; praescr. om., versu vacuo relicto, A 1c*. b) l. pr. om. B 2 (habet B 1b). c) totum versum om. A 1c. 4. B 1b. 2. d) 1 et sic deinceps A 1c. B 1b. 2, ubi para laterculi prior (c. 2—17) etiam ante Vitam ipsam (f. 156^r) exstat (B 2^r); numeros om. A 4. e) visu A 4. f) ostensi A 1c; ostensa A 4. g) titulos 3. 5. 4 hoc ordine suppl. A 4. h) nec add., sed eras. A 1a. i) institui m. al. corr. institutione A 1a.

1) Engaddi oppidum Iudaeae haud procul ab Asphaltite situm 'secundum ab Hierosolymis fertilitate palmetorumque nemoribus' celebratur a Plinio, = Hist. nat. V, 17, 'nunc vero alterum bustum'. Balsamo uni terrarum Iudaeae concesso praecipuam gratiam esse lacrimae idem auctor testatur l. c. XII, 25. 2) Pennina iuga ad Iona patriam spectant atque saluncam Alpium aprica gignunt urbiumque Eoredia; cf. Plin., Hist. nat. XXI, § 43. 3) Cf. Verg. Ecl. I, 80:

sunt nobis mitia poma,
Castaneae molles et pressi copia lactis.

4. De adventu eius ad Sinilem^a abbatem^b, egressu^c Hibernia^d.
5. De ingressu eius^e in Galliis^f et exemplo^g sodalium religiosorum.
6. De Sigiberti regis susceptione et obtione heremi ingressumque^h in Anagratesⁱ.
- 7.^k De ammonitione quorundam, qui vero Dei sumptus detulere et sospitate mulieris.
8. De temptatione et probatione et constantia et secessu tutioris^l heremi^m.
9. De ariditate cibi et aquaⁿ ex petra producta.
10. De inventione Luxovii et monasterio^o ibi constructo et monachorum concursu^p.
- 11.^q De progressu eius cum Autierno^r in^s heremo^t et supplimento piscium.
12. De sodalium egritudine divinitus conperto^u et sospitate oboedientium.
13. De segete inter imbres^v collecta^w et viri Dei fide pluvia^x a segete pulsa.
14. De fecunditate sterelis et^y prolis donum^z orationibus inpetratum.
15. De Theudegisili^a digito secto et Winioci^b fronte sanato^c et corvi oboedientia.
16. De cervisae redundatione absque effusionis^d damna^e fluentis.
- 17.^f De prohibita ursi esca^g et^h copia frumenti horreo aucta et panumⁱ multiplicationem^k. De^l vocatione^m Columbaeⁿ oratione viri Dei moratae^o.

Index. A 1a. c. c.^o. 2. 4. B 1b. 2.

Index. a) ita A 4. B 2^m; Sinilem A 1a (pr. m.); c) Synilem B 1b; Similem B 2; m. al. corr. Congellum A 1a; Commogellum recte A 2 (e coniectura, ut opinor): in praescriptione capituli eodem fere modo codices inter se differunt. b) et m. al. suppl. A 1a, add. A 2. B 1b. 2. 2^m. c) de m. al. suppl. A 1a, add. B 1b. 2. 2^m. d) Hiber A 1a; Hybernicae A 1c. 2; Ibernicae A 4. e) om. A 1a. 4. f) Gallias A 1c. g) exemplo:; ras. rum A 1a. h) ingressuque A 1c. 2. B 1b. 2; ingressusque B 2^m; gressusque A 1c.^o. i) ita B 1b; Anagratia A 1a. c. 4. B 2. 2^m; Anacrates A 2. k) numeri inde constant A 1c. l) et add. A 1a. m) hereme A 4. n) aqu(a)e petra pr. B 1b. 2^m; aquae pr. petra B 2. o) monasterii (om. ibi — concursu) B 2 (non B 2^m). p) conversu A 4. q) titulos 11—17. om. B 2 (habet B 2^m). r) Autierno A 1c (non A 1c.^o); Autierno B 1b; Autioerno B 2^m. s) bis scr. A 1a. t) heremum B 1b. u) con(m)perta A 1c. 2. 4. v) hymbres A 2; ym A 1a. w) om. A 1c. 2. 4. x) pluvii A 1a. y) et — inpetr. om. A 4. z) dono — in(m)petrato A 1c. 2. a) Theudegisili A 2; Theodigisili A 1c. B 1b; Teodigisili A 4; Thedo de gisili A 1a; Theodesili corr. Theodesilla B 2^m. b) ita A 2. 4; Uniauci? pr. m. corr. Winioci A 1a; Winiocchi B 1b; Winioci A 1c. B 2^m. c) sanata A 2; om. A 4. d) effusione A 4. e) dam(p)no A 1c. 4 et e corr. A 2. f) c. 17. et 18. om. A 4. g) hic desinit B 2^m; redit B 2. h) De pro et, capite incipiente, B 1b. 2. i) panium A 1a. k) multiplicatione A 1c. 2 (m. al.). B 1b. 2. l) in De c. 18. incip. A 1c; De — Del demorata post c. 18. transponunt B 1b. 2 (in textu cod. B 1a ordo servatur). m) beati add. B 1b. 2. n) C. monachi orationibus B 1b. 2. o) morati A 2; demorata B 1b. 2.

18.^a De reverentia Theuderici regis et obiurgatione eius et Brunichildis adversitate^b.

19. De adventu eius ad Brunichildem et^c Theudericum et effusione potus ac^d cibi et infestatione^e regia^f ac expulsione a Luxovio et^g damnatorum relaxatione^h.

*p. 65. 20. De regressuⁱ eius ad^l Luxovium et cecitati^k satellitum, expulsione^l regia sodaliumque separatione et sospitate vexantium.

21. De sanitate frenetici et ultioni^m hominis et ceco inluminato.

22.ⁿ De scafa retenta et furtu patefacto et supplemento copiae.

23. De nave referta undis et veneratione adversantium.

24. De adventu eius ad Chlotharium regem et^o gavisione^o regis.

25. De transitu eius per Parisius^p et occursum^q hac curatione frenetici.

26. De susceptione Chagnerici^r et^s Autharii^t et benedictione domus eorum ac prolis sacratione.

27. De susceptione Theudeberti et Brigantiae^u sessione gentiumque correptione^v et adventu alitum^w et^x divisione pomorum et^y angeli per visum monitum^z.

28. De bello regum et revelatione viri Dei et Theudeberti proditione^a.

29. De interitu Theuderici et liberorum nece et impleta^b prophetia^c Chlothario^d.**.

EXPLICIUNT^e CAPITULA LIBRI PRIMI.

*) *Hic caput (21. B 1b) novum incipit: De dam(p)natorum relaxatione et foribus ecclesiae per se reseratis B 1b. 2.*

**) *Desinunt tituli A 1a, c. 4 (ubi subscr. Expliciunt capitula); 30. De ingressu eius in Italiam et susceptione Agilulfi regis*

Index. A 1a, c. c^o. 2, 4. B 1b. 2.

Index. a) 19. et sic deinceps A 1c. b) om. B 1b. 2. c) et Th. om. A 4. d) p. accipiet i. A 1a; ac c. om. A 4. e) infestatione A 4; infestatione A 2. f) regia — relaxatione om. A 4. g) relationem corr. relaxatione A 1c^o; relatione A 2, corr. h) egressu A 4. i) a Luxovium A 1a; a Luxovio A 4. k) c(a)ecitate A 1c. 2. 4. B 1b. 2. l) exp. — vexantium om. A 4. m) ita A 4; ultione rell. n) titulos 22. et 23. om. A 4. o) gavisionis A 4. p) Parisios B 1b. 2; Parisius A 4. q) occur A 1a. r) Chagnerici pr. m. corr. Chagn. A 1a; Chagneraci A 1c (non A 1c^o); Channerici A 4. s) et — sacratione om. A 4. t) Autharii A 2, corr. u) Brigantiae A 2; Briantiae A 4; Brigantiae B 2. v) correctione A 2. w) ad litus pro a. A 4. x) a verbis De divisione tit. 30. incipit B 1b. 2. y) et — monitum om. A 4. z) ita A 1a et A 1b in textu; monitu A 1c. 2. B 1b. 2. a) prototione A 4. b) (i. om.) prophetis (corr. prophetia) A 4. c) i add. A 1a; in add. A 1c. 4, B 1b. 2; de add. A 2. d) Lotharium A 1c. e) ita B 2; Expliciunt capitula libri primi A 1a; Expliciunt capitula A 4. B 1b; subscr. om. A 1c. 2.

INCIPIT^a LIBER PRIMUS DE VITA SANCTI AC
BEATISSIMI COLUMBANI ABBATIS ET CON-
FESSORIS.

1. Praefatio^b libri primi.

5 Rutilantem atque eximio fulgore^c micantem sanc-
torum praesulum atque monachorum patrum solertia^d
nobilium condidit vitam^e doctorum, scilicet ut posteris
alma redolent priscorum exempla. Egit hoc a sae-
culis rerum sator aeternus, ut suorum famulorum famam^f
10 commendaret^g perennem utque^h praeterita gestaⁱ lin-
querent^k futuris exempla et de praecedentium meritis
vel imitando exemplo^l vel memoriae commendando ven-
tura^m sobolisⁿ gloriaretur. Quorum beatus Athanasius
Antonii, Hieronimus^o Pauli et^p Hilarionis vel ceterorum
15 quos cultus bonae vitae^q laudabiles reddebat, Postumi-
anus^r vero, Severus^s et Gallus Martini egregiae^t nostris^u
eorum memoriam dimisere saeculis^t: plerique^u aliorum,

*p. 66.

et optione (r *add.*, *sed del.*) loci largita et Bobii construc-
tione et obitu beati viri *add.* A 2; 33 (26. B 2). De in-
gressu eius in Italiam et Agilulfi (Agiulfi B 2) regis honorifi-
ca susceptione, immo Arrianae perfidiae penes Mediolanium
superatione ac monasterii Bobiensis in signo et virtute mi-
raculi constructione, (*tit.* 27. *incip.* B 2) de legatione vene-
rabilis Eustasii a rege Clothario cum supplemento publico
post beatum Columbanum cum omni honore est directa *add.*
B 1b. 2.

Cap. 1. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3* 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 1. a) *ita* A 2; I. l. pr. de om. A 1a. d; l. p. de om. A 1a*; Incipit vita
sancti Columbani abbatis A 1b*. c. B 2; *praescr. om.* A 1c*. 3. B 1a. b; de A 4. 4a v. *supra*
p. 144, 30. b) *haec om. libri, nisi quod* A 1a* Praefatio libri sequentis, A 3* Incipit
textus eiusdem, A 3* Alter prologus, A 3* Item praefatio sequentis operis *exhibent*;
supplevi ex laterculo; De ortu et ostensione solis genitrici per visum ostenso, i. e. *prae-*
scriptionem cap. 2, *perperam praemisit* B 1a (non B 1b). c) Deus *add. et post* m. s.
om. pr. a. m. p. s. A 2a. d) sollertiam A 3. 3'. 4 (non A 3*. 4a). e) *corr.* vita A 4,
et sic A 3. 3'. 4a (non A 3*). f) formam A 4. g) commendare (t *postea add.*) A 1a.
h) ut quae pr. m. A 1a. i) pr. m. *suppl.* B 1a. k) *linguerent* A 4a et pr. m. A 2a;
linquerint A 3. 3*; *liquerint* A 3'; *relinquerent* A 1c. d; *reliquerent* A 1c*; *reliquerint*
A 3*. l) exempla A 1a*. 2. m) ventur(a)e A 4. n) subolis A 4 (pr. m.); suboles
A 1d et pr. m. A 1c; soboles A 1a*. b*. 2 (non A 2a). B 1a. o) Iheron. A 1b*. c (non
A 1c*). 3; Ieron. A 3*. p) m. *al. suppl.* A 1a (*habet* A 1a*); om. A 1b*. q) Post-
umianus A 1a, *corr.* r) *egregii* A 2. 3. 4. s) nostri A 1a. a* (pr. m.). t) *ita*
A 1a*. 2. 3. B 1a; sedes A 4a; s(a)eculis A 1a (pr. m.). b*. c. d. 3'. 3*. 4. B 2. u) plu-
rimique B 1a. 2.

1) Sulpicius Severus teste Gennadio (c. 19) 'conlationem Postumiani et
Galli se mediante et iudice de conversatione monachorum orientalium et
ipsius Martini habitam in dialogi speciem duabus incisionibus compre-
hendit', unde etiam Gelasius papa ipsius dialogos pro 'opusculis Postu-
miani et Galli' accepit.

quos aut fama aut bonorum exempla operum vel virtutum monimenta commendarunt, ut sunt columnae ecclesiarum Hilarius, Ambrosius^a, Agustinus^{b.1}, qui inter tot saeculi turbidines^{c.2}, et^d fluctuante^e mundo, statum ecclesiae sustentarunt, ne, flatu adversante iniquo^f hac hereticorum procella quatiente, veram fidem adversitas macularet. Quorum nos exempla^g temerario conatu secuti, qui nec meritum supplementum^h nec facundiae flore suffulti nec elucubrateⁱ scientiae fonte^k, tanti patris nostris^l saeculis refulgentem^m Columbani adgredimur texere gesta^{n.3}. Erit tamen nostrorum arbiter^o dictorum virtutum^p largitor immensus, qui illi et gratiae suae munera et vitae perennis largitus est coronam^q.

2.^a De ortu et ostensione solis genetrici per visum ostenso^b.

Columbanus etenim qui et^c Columba,
Ortus^d Hibernia^e insula, extremo^f Oceano sita,

Capp. 1, 2. A 1a, a. b*. c. c*. d. 2, 2a, 3, 3*. 4, 4a. B 1a, 2.*

Cap. 1. a) Ambrosius B2; et add. A8. b) ita A 1a, b. 2a; Aug. rell. c) ita pr. m. A 1a. B 1a; turbines rell. d) deinde verba supra p. 146, 6, omissa cum facta non exequuntur — p. 147, 20. Ea ergo vestro (v. om. A 3, 3*; libramine assumptis A 3*) subsequuntur A 3, 3'. 3*. 3*. e) fluctuantem mundum A 1c, d. 2a (non A 3 pr. m.); tumultuante mundo A 3; tuante mundo A 3*; tutamine titubante m. st. m. al. in littera A 3' (recte A 3*). f) versus exeunte om. A 1d. g) sumus add. A 1c, d. 3'. 3*. h) supplemento A 1a*, b*. c. 2, 3, 4; supplementa A 4a. i) ita A 4a cum rell.; elucubrantis A 3; elucubratae A 1c, d. 2, 4; cf. elucubrate praedicationis doctrina infra c. 5; Lancelor p. 107. k) potati add. A 1c, d. 2b, b', c. c*. b, 3'. 3* (non A 3); referti add. A 2b*. 7; confessi add. A 6. l) nostri A 1a*, 3*. B 1a. m) ita A 1a (pr. m.), B 1a, 2; refulgente A 2 et pr. m. A 4; refulgentes A 1c; refulgentis A 1a*. b*. d. 3'. 3*; refulgentia A 2a, 3. n) vitam e cond. A 2b*. B 1f* aliique deteriores. o) om. A 3; commissi operis pro n. s. A 2, 2* (non A 2a); cf. supra p. 146, 2: Erit tamen commissi operis. p) om. A 3 (non A 3'. 3*). q) Explicite prologus (in vita sancti Columbani monachi et abbatis add. A 4) subscr. A 4, 4a.*

Cap. 2. a) hanc praescr. om. B 1a (v. supra p. 151, 32); omnes praescr. om. A 1b. c. 3, 3'. 3*. B 2; praescr. Incipit vita sancti Columbani (abbatis add. A 4) A 3*. 3*. 4; Incipit vita A 4a; praescriptiones capitulum nonnullae adsunt A 4, 4a. b) ostensi A 1d; ostensa A 4a; praescr. om. A 4. c) om. B 1a, 2. d) oritur m. al. corr. ortus est A 1a et sic A 1a*; in add. A 2, 4 (non A 2a). e) Hyb. A 1b*. c. 3*; Yb. A 1c*; est add. A 4. f) extrema A 1a*. c. d; i. quae in e. o. sita est A 2 (non A 2a).*

1) Vitas Hilarii Fortunatus, Ambrosii Paulinus Mediolanensis, Augustini Possidius conscripserunt. 2) Turbido i. q. turbo; cf. Forcellini ed. de Vit h. v. 3) Item in epistula praevia Ionas 'almi patris Columbani stilo texere gesta' voluit, mox vero 'vitam' posuit, et nisi se indignum iudicasset, 'olim iam ad ea (scilicet gesta) texenda temerario quamvis conatu' adgressus esset. 'Gesta' igitur et 'vitam' eodem sensu — auctor accepit promiscueque adhibuit atque, nisi fallor, etiam supra 'refulgentem' scribens 'vitam' adiungere voluit, antequam ad 'gesta' aberravit. Ceterum biographus Goaris c. 8: Hanc quoque famam vel gestam novam audiens et q. s., 'gesta' pro singulari primae declinationis accepit, sed quin apud Ionam 'refulgentem — gestam' corrigere liceat, dubito.

- Expectatque^a Titanis^b occasum, dum vertitur orbis,
Lux et^c occiduas pontum^d descendit in umbras:
Undarum^{e.1} inmanes^f moles^g quo truces latebras
5 Colore^h et nimioⁱ passim crine crispanti^k,
6 Peplo^l kana^m, raptim quemⁿ dant cerula^o terga,
Aequoris spumea^p cedunt et^q litora, sinus^r
Ultimus terrarum, nec mitem sinunt^s carinam
Tremulo^t petentem salo dare nota litora nobis.
10 Flavus super haec Titan^u descendit^v opago^w
10 Lumine Arcturi petitque partes girando:
Aquilonem sequens, orientis petit^x ad ortum,
Ut mundo^y redivivus lumen reddat amoenum,
Sese mundo late tremulo ostendat^{y} et^z igne. *p. 67.
15 Sicque metas omnes diei noctisque peractu
15 Cursu et^a inpletas, suo lustrat^b candore terras,
Amoenum^c reddens orbem calore madentem^d.
Insulae situs, ut ferunt^e, amoenus ac^f adversantium
Exteriorum^g carens^h bellaⁱ nationum.

Hanc Scottorum^k gens incolit, gens quamquam
20 absque reliquorum^l gentium legebus, tamen in christiani
vigoris dogmate florens, omnium vicinarum gentium fide
praepollet.

Cap. 2. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

- Cap. 2. a) expectat. Quae A 1a; ex(s)pectat qu(a)e A 1a*. c. d; spectatque A 2.
25 b) Tyl. A 2 (non A 2a). c) et — umbras hic ommissa, post latebras posita sunt A 1a.
a*. b*. c. d (non A 2. 3. 4). d) pontem A 1b*; ponti A 2. 4. e) in add. A 1a*. f) im-
ma: es pr. m. B 1a. g) om. A 3; molesque trucesque A 1b*. h) calore A 1b*. c. d;
colere A 4a. B 2; om. A 1a*. i) nimium A 3. k) crispante A 1c. d. 4. l) Peplio
m. al. corr. Pepli A 1a et sic A 1a*; pe: plo A 2. m) kanara? m. al. corr. cano A 1a
30 et sic A 1a*; kanna corr. kana A 3; karna A 3'. 3*; kana A 1b*. c. d. 2; canci A 4a;
caria A 4. n) quo A 1c. d; que A 2. 4. o) ceruula? pr. m. B 1a. p) spume a ce-
dunt pr. m. A 1a; spumaea cedunt A 2 (non A 2a); spum(a)e accedunt A 1a*. b*.
q) ad A 1a*. b*; om. A 1d (non A 1c). r) enim add. A 1a*. s) sinit A 1a*. t) tre-
mulum — salum (solum A 1d) A 1c. d; tremulo pertentam solo A 3'; tremulam — s. A 3*.
35 u) super T. scr. i. e. sol A 4a. v) distendit A 1a. a*. w) ita pr. m. B 1a. b;
: pa: co, ras, a et e? A 1a; opaco rell. x) petis A 4a et pr. m. B 1a. y) mundum
A 3. 3' (non A 3*). y*) ostendit A 2a (pr. m.). 3 (non A 2. 3*). z) om. A 1c. d; ex
pr. m. superscr. A 1c, habet A 1c*; in pro et A 4. a) om. A 1c. d. 2a. b) lustrat pr.
m. A 1a. c) amoenus A 4; amenam A 4a; r. om. A 4 (non A 4a). d) ardentem A 1b*.
40 e) fort A 1c; s: erunt, ras, t A 1c*; fertur A 3*; satis est (est pr. m. superscr. B 2)
add. B 1a. b. 2. f) ad corr. ac A 1a; et pro ac adv. B 1a. b. 2. g) exterarum A 1a*
c. d. 2a. 3* (non A 2. 3. 3'). h) om. A 4 (non A 4a). i) ita A 3. 3' et pr. m. A 1a. a*;
bella m. al. corr. bella A 4; bello A 1b*. 2. 3*; bellis A 1c. d. B 1a. b. 2. k) Scottorum
A 1b*. 2a. 4. B 1a. 2. l) ita B 1a. 2; reliquarum A 1a. a*. b*. c. d. 2. 4; ceterorum
45 A 3. 3*; ceterarum A 3'. 3*.

- 1) Locum implicatissimum ita expedivit L. Traube v. c.: '(Insula), ubi
(= quo) undarum i. moles colore truces et passim nimio crispanti crine
latebras (scilicet hominum in litore sitas) caedunt (et ubi) spumea aequoris
cana peplo, quem cerula terga raptim dant, litora (caedunt), sinus
50 ultimos terrarum' et q. s.

Natus^a ergo hic inter primordia fidei gentis illius, ut fides, quam infecundam ex parte gens illa habebat, suo ac sodalium suorum munimine^b cultu uberi fecundaretur. Sed priusquam lucem vitae praesentis caperet, quid ante eius ortum actum sit, non est silendum. Nam⁵ eius genetrix iam^c cum conceptu alvo gravida teneretur, subito per intempestam noctem sopore^d depressa vidit e sinu suo rutilantem solem et nimio fulgore micantem procedere et mundo magnum lumen praebere. Haec genetrix, postquam sopor membra laxavit et caecas mundo surgens aurora pepulit tenebras¹, semet^e intra clauso conamine pensare coepit et ancipiti gaudio tantae visionis vim^f sagaci animo trutinare vicinorumque solaminis^g supplementum petit, quos doctrina sollertes reddebat, quaerens, ut tantae visionis vim sapientum^h corda rimarent^h. Tandem peritorum libramine responsa recepit, se egregiae indolis utero tenere virum, qui et suae salutisⁱ utilia^k et proximorum provideret utilitati oportuna. Quem mater postquam edidit, tanta custodia servavit, ut vix eum vel cognitis^l parentum reliquorum moribus crederet, quoadusque^m vita puberisⁿ ad boni cultus operis^o Christo^o duce, sine quo nihil boni agitur, adspiraret. Nec inmerito solem fulgentem suo e sinu mater^p conspexit, quin^{q. 2} matris universorum^r ecclesiae membra^s instar Foebi^t fulgore micant^u, Domino^v dicente: *Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum.* Sic Debbora^w precantis voce ad Deum, Spiritu sancto mōnente, olim loquebatur, dicens: *Qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, sic rutilent^x.* Aetherea^y

Matth. 13, 43.

Iudic. 5, 31.

Cap. 2. A 1a. a*, b*, c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 2. a) Natus *versum ducit* A 2. B 1a; c. 3. *incip.* B 2; est *h. l. add.* A 1c*. d. 4, *post ergo* A 1c. d. b) monitu A 1c; monita A 1d. c) e. g. cum iam conceptu A 1c. d; e. g. iam cum cepto A 3 (non A 3'. 3*); cum e. g. i. c. (conceptus A 2a) A 2. 2a. 4. d) s. d. om. A 3. 3' (habet A 3*). e) secum et intra clausa conamina A 4. f) cum A 1c (non A 1d). g) sapientium A 1c. d. 2a. 3. 4; sapientia A 1b*. h) rimarentur A 1c. d. 2a et m. al. A 4 (non A 4a). i) salutis A 3. k) utilia — provideret in marg. suppl. A 1a. l) cognatis A 1a. a*. b*. 2a et m. al. A 2. m) quousque A 3. n) pulcris A 2a; pudoris A 4. n*) om. A 2 (non A 2a). o) Christo *post* duce m. al. suppl. A 1a. p) m. *coaeva add.* prodire A 1a, habet A 1a*. q) quin? m. *coaeva corr.* quia hic in A 1a et sic A 1a*; quia m. A 1b*. 3; qui in m. A 1c. 2a. 4 (non A 1d. 2). r) in mg. suppl. A 2a; universalis A 2. s) membris A 1a*. t) Phēbi A 1c (non A 1c*). 3. B 2; Phēbi A 1b*. u) micavit A 1a* et m. al. A 1a; micat A 4. v) d. D. A 1c. B 1a (non A 1c*. B 1b). w) Debbora(?) *corr.* Debbora A 1a; Debo: ra, ras. r A 1a*; Deb: ra m. al. *corr.* Deborra A 2a; Debora A 1b*. 4. B 1a. x) rutilant A 1a*. 4. y) aethere: m. al. *corr.* aethereus A 1a et sic A 1a*; Aethēria A 1c*. 2. 4 (pr. m.); E(ē)theria A 1b*. 3' et pr. m. A 3 (non A 3*); Aethēra pr. m. A 2a; Aethērea pr. m. A 4a.

- 1) Cf. *Ov. Met. VII*, 703: Lutea mane videt pulsus Aurora tenebris.
- 2) *Pro immo.*

etenim axis siderum distinctione flavescens^a, de frequentia celebrae^b lucis speciosior est^c. Sicut^d diei lux, Phoebi^e aucta^f splendore, mundo amoena refulget, ita corpus ecclesiae, cum^g conditoris ditata opibus, sanctorum
 5 augmentata^h numero, etⁱ scientiae religione nitescit, ut ex frequentia doctorum pullulent^k lucra subsequendum^l. Et ut sol vel luna astraque omnia noctem diemque suo nitore nobilitant, ita sanctorum^m merita sacerdotum ecclesiae monumentaⁿ roborant.

10 3.^a De sagacitate et industria^b et progressu^c p. 68.
 a natali solo^c et magistri institutis^d.

Peractis itaque infantiae annis, in pueritiae aetate pubescens, liberalium^e litterarum doctrinis et grammaticorum studiis ingenio^f capaci dare coepit laborem,
 15 quem per omnem^g pueritiae vel adulescentiae tempus exercens^h, usque ad virilem aetatem uberi intentione defixit. Sed cum eum formae elegantiaⁱ praesertim^k corporis candore^l et^m pubertas nobilis omniumⁿ gratum redderet, coepit tandem^o contra eum antiquus hostis
 20 loetifera tela laxare, ut^p quem tanto ingenio crescere cerneret, suis abenis, si valuisset, inretiret, adgressus^q lascivarum^r puellarum in^s eum suscitare^t amores^u, precipue quas forma corporis perfuncturio decore^v horrendo desiderio in miserorum animos solet^w inmergere. Sed
 25 cum se egregius milis tantis pilis^x undique urgueri conciperet et micantem sicam callidi hostis se^y contra erigi

Capp. 2. 3. A 1a, a. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.*

Cap. 2. a) om. A 4a (non A 4). b) celebri A 2a. 3. B 1a; celebri A 1a; crebre A 1b*. c) et add. A 1c. d. 3*. 4; m. al. add. A 3. d) Sic A 1b*. 2a. e) Febi A 1c*. 3; Foebi A 2a; Phebi; ras, s A 4; Fhebi A 1b*. 3*. 4a; Phoebei A 2. f) aucto A 4. g) om. A 2a (non A 2). h) augmentat: (ras. e?) m. al. corr. augmentato A 1a et sic A 1a*. i) om. A 1c. d. k) pupulent pr. m. B 1a. l) ita A 1a. 2. 3; subsequenti A 4; subsequenti A 4a; subsequenti rel. m) om. A 2 (non A 2a). n) ita A 3 et pr. m. A 1a. B 1a; munimenta A b*. c; munimenta rel.*
 35 *Cap. 3. a) numeros om. B 1a. b) eius add. A 1a*. c) ut add., sed eras, A 1a. d) institutus m. al. corr. institutione A 1a et sic A 1a*. e) librarium A 2a; liberalibus A 3. f) ingenii capacitate recept lab. A 4. g) ita A 3 (pr. m.). B 1a; omne rel.; per o. om. A 1d (non A 1c). h) exersens A 1d et e corr. A 1c (non A 1c*). i) ita A 1a*. b*. c. d; elegantia: A 1a; eligantia A 2. 3 (pr. m.). 4; e(ç)leganti(a)e B 1a. 2; elegantie
 40 pr. m. A 2a. k) praesentis A 4. l) candor: A 1a; candor A 1a*. 4. m) (et om.) pubertas — p. 157, 8. adolescentem transposita, p. 159, 4. inter verba ipsum quoque et doctrina leguntur A 3. 3'. 3*. 3*. n) omnibus A 1a*. b*. c. d. 3'. 3*. 4. o) om. A 4a. p) (ut m. al. superscr.) quem — cerneret om. A 2a. q) ergo add. A 1b*; est add. A 4a, superscr. A 1d; est itaque add. A 4. r) lasciviarum A 1c*. 2a. 4 (pr. m.).
 45 s) in eum om. A 3. t) ita A 1a*. b*. c. d. 2a. 3. 3'. 4; sciscitare A 2. 3*. 3*. s::scitare m. al. corr. suscitare A 1a. B 1a; scititare corr. sciscitare B 2. u) amore m. al. corr. amorem A 1a, et sic A 1a*. b*. v) et add. A 1c (non A 1d). w) sole(t m. al. add.) (i m. al. in ras.) inmergere A 1a. x) ita A 3. 3'; telis A 1a. a*. b*. c. d. 2. 3*. 4; se (se om. B 2) e. m. t. (se add. B 2, eras, ? B 1a) pilis (pilis B 2) B 1a. b. 2. y) c. se
 50 A 1b*. c. d. 2a.*

conspexisset^a, expertus fragilitatis^b humanae, cito ad procliva^c labendo dimergi, ut^d Livius¹ ait, nihil^e esse tam sanctum religione tamque custodia^f clausum, quo penetrari^g libido^h nequeatⁱ, euangelicum^k clipeum leva^l tenens ensemque^m ancipitem dextra ferens, contra in-
manes cuneos hostium pugnaturus paraturⁿ pergere, ne frustrato^o labore, quem potissimo ingenio desudaverat in grammaticam^p, rethoricam, geometricam vel divinarum scripturarum seriem^q, in^r saeculi inlecebris occu-
paret^s; daturque^t adhuc stimulus^u urgendi. 10

Cum haec iam poenes^v se voverit, venit ad cuiusdam religiosae ac Deo dicatae feminae cellulam. Quam cum prius humili voce salutasset, postea castigare^w iu-
venili, ut poterat, hortamine adgressus^x. Quae videns^y gliscentem in aduliscente vigorem: 'Ego'^z, ait, 'utcum-
que potui, ad bellum progressa exivi. En quindecim^a tempora volvuntur, quo et domum^b carui et hunc peregrinationis locum expetii^c, et numquam deinceps Christo
cf. Luc. 9, 62. praesule, manu^d stipham tenens, retro respexi, et nisi fragilis sexus obstasset^e, mare^f transacto^g, potioris pere-
grinationis locum petissem^h. Tu vero aduliscentiae flammis exaestuansⁱ, natalem^k solum incoles^l; ad^m fragiles voces, velis nolis, fragilitate adtrahente, aurem accommodas et visitare te femineumⁿ sexum libere

Cap. 3. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

25

Cap. 3. a) conspiceret A 1c. d (peras.). b) fragilitatem humanam A 1a*. c) corr. proclivia A 1a, et sic A 1b*. c. d (non A 1a*). d) (ut L. om.) nichil ait esse utulus (!) vel tucius, nil tam sanctum A 1b*. e) ita A 1a. c. 2. 3. 4; nil B 1a. 2. f) custodi: pr. m. A 1a. g) penetrare A 1a*. b*. c. d. 2a. 3. h) liquido A 2a et pr. m. A 1c. i) neque ad A 4. k) euangelicum A 2 (non A 2a); euangelii A 4. l) om. A 1c (non A 1d); l. (dextra A 3. 3') ferens e. q. a. d. (leva A 3. 3') tenens A 3. 3'. 3*. m) ens(em m. al. in ras.) que A 1a. n) pro par. p. habent progreditur A 4, adgreditur A 4a. o) frustato pr. m. A 2a. B 1a. p) ita A 1a. a*. b*; grammatica (grammatica pr. m. A 3), rethorica (theorica A 3), geometrica rell. q) serie A 1c. 3; serie A 1d; seriae A 2; saerie A 2a. r) om. A 1b*. s) occuparetur A 1c. d. t) que B 5 om. A 1a, versu exeunte (habet A 1a*). u) stimulis A 1c. v) ita B 1b; poene B 1a; penes rell. w) illam add. A 1a*. x) adgressa m. al. corr. est aggressus A 1a et ita A 1a*; aggressa A 1b*; est a. A 3; a. (adgressa A 4a) est A 3'. A 3*. 4. 4a (non A 3*). y) gl. videns B 1a (non B 1b). z) om. A 4a. a) corr. XII A 1a et sic A 1a*. b) ita A 1b*. B 2 et pr. m. A 1a. 4; domo A 1a*. c. d. 2. 3. 4a. B 1a. c) expetivi A 1c. d. 40 d) ita B 1a; manu stip: am (m. al. corr. stivam) A 1a; manu stivam A 1a*. b*. c. d. 4 et A 2a. 3 e corr.; manus stivam A 2; stivam manu B 2. e) obtasset m. al. corr. obestisset A 2a; obstaret A 1a*. 3*; obstitisset A 1b*. c. 3' et m. al. A 1d. f) mari A 2. 3. 4. g) transito A 1a*. h) expetissem A 1a*. i) ita A 1a. b*. 2. 3. 4; extuans B 1a et pr. m. A 2a; (a)estuans A 1c. d. B 1b. 2; dum add. A 2. 4. k) natale A 1a*. b*. c. d. 2. 3. 4 (non A 2a); nale B 2. l) et add. A 1a. a*. b*. c. d. m) et A 3. n) femineo sexu m. al. corr. femineos sexus A 2a.

1) In libris qui supersunt Livianis locus non legitur, neque constat, cui libro deperdito attribuendus sit, unde ipsum inter incertorum librorum fragmenta admisit W. Weissenborn, T. Livi ab u. c. libri commentario
instructi, Berolini 1881, X, 2, p. 191².

credis? Non reminisceris suasu Evae^a Adam dilapsam, cf. Gen. 3, Samsonem^b a Dalida^c seductum, David a pristina iustitia Indic. 16, 1 pulchritudine Bersabeae^d *corruptum, sapientissimum Sa- 2. Reg. 11. lamonem^e mulierum^f amore deceptum? 'Perge', in- *p. 69. 3. Reg. 11. quid^g, 'o iuvenis, perge, evade^h ruinam, per quam multos conperis corruisse, declinaⁱ viam, quae inferi^k ducit ad valvas'. Huius ergo dictis stimulatus aduliscens, et ultra quam aduliscentem terreri crederes, grates^l taliter increpanti^m refertⁿ, sodalibus vale dicens, iter arripit^o; 10 materque eius dolore stimulata^p, precatur, ut se non relinquat. At ille: 'Non', inquit, 'audisti: Qui amat Matth. 10, 1 patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus?' Obstanti^q matri et limitem^r ostii inherenti postulat, ut se ire sinat. Illa eiulans et pavimento prostrata, de- 15 negat se permissuram^s; ille limitem^t matremque transilit^u poscitque matri^v, se laetam^w habeat: illum numquam^x deinceps in hac vita^y visurum^z, sed, quocumque^z salutis via^a iter pandat, se progressurum^b.

Relicto ergo natali solo, quem^c Lagenorum^z terram incolae nuncupant, ad virum venerabilem nomine^d Sini- 20 lem^e perrexit, qui eo tempore singulare^f religione et scripturarum sacrarum scientiae flore inter suos pollebat. Quem cum vir sanctus ingenii^g sagacis esse videret, omnium divinarum scripturarum studiis inbuit, ita tamen,

25 Cap. 3. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 3. a) Evae A 1c. d (non A 1c*); Aevae A 2a. b) Sansonem A 2a (pr. m. j. 4a. c) ita A 3*. 3*. B 1a et pr. m. A 1a*. 2 cum LXX (Δαλιδά); Dalila A 4; Dalila rell. cum Vulg. d) ita A 1a*. c. d. 3; Bersebeae A 4; Betsabeae A 1a. B 2; Betsabe(e)ae A 1b*. 2. 4a; Besabae pr. m. B 1a. e) ita A 1a. 2; Salem. A 1c*. d; Salomon. rell. 30 f) a. m. A 1d. 2a. 3*. 5*. g) om. A 2a. h) evadere pr. m. A 1c*. d. i) Declina via pr. m. B 1a. k) inferni A 1a*. l) gratis A 3. m) increpante A 3. n) referet? m. al. corr. refert et A 1a et sic A 1a*. o) arripit A 1a* (pr. m.). d. 2a. p) insti- mulata A 3. q) Obstante (corr. ex Obstanti A 1d. 4) matre et — inherente (corr. ex inherenti A 4) A 1c. d. 4; Obstanti matre et — inserenti A 4a; obstantem matrem et — 35 inherenti A 2 (pr. m.); obstantem m. et — inherenti A 2a. r) lime:: m m. al. corr. limini A 1a, et sic A 1a*. c. d; limite A 1b*; limiti A 2; limine A 1c*. s) per- missurum pr. m. B 1a. t) lim:: m. al. corr. limen A 1a, et sic A 1a*. c (non A 1c*. d). u) matrem A 1a (m. al. in ras.). a*. 2. 3. 4. (non A 1b*); ut add. A 1b*. 4 et m. al. A 2a. v) laeta? pr. m. B 1a. w) nonquam A 2a (pr. m.). 4a. x) om. A 1b*. y) vi- surum A 1c. d. 2a. z) quoque pr. m. corr. quocumque A 1a*. a) viam A 1a. a*. b* et pr. m. A 1c (non A 1c*. d). b) progressurum pr. m. A 1d. c) qu:: pr. m. A 1a; quod A 1a (m. al.). a*. c. d. 2. 3; collagenorum (m. al. corr. collaeg.) pro q. l. A 2a. d) om. A 1b*. e) corr. Senilem A 1a, et sic A 1a*. c. 2. 3. 4. f) ita(?) pr. m. A 1a; singulari rell. g) e. s. v. l. A 3.

45 1) Cf. Hieronymi ep. ad Heliodorum (Migne, Patr. lat. XXII, col. 348): licet sparso crine et scissis vestibus ubera quibus te nutrierat mater ostendat, licet in limine pater iaceat, per calcatum perge patrem, sicis oculis ad vexillum crucis evola. Solum pietatis genus est in hac re esse crudelem. 2) Hiberniae provincia ad orientem spectans, quam 50 hodie Leinster vocant.

ut fieri adsolet, cum ludendo magistri discipulos sciscitare^a conantur, ut de suo^b ingenio cognoscant vel flagrantem ubertate^c sensum vel neglegentiae somno torpentem, coepit ab eo ex difcilium quaestionum^d materia sensus querere. At ille pavidus quamquam, tamen sagaci^e pectore, ne inoboediens magistro appareret, non cenodoxiae¹ actus^f vitio, sed magistro parendo^g vice versa obiecta sibi elucubrabat memor illius psalmigraphi^h praeconii: *Aperi os tuum, et ego adimplebo illud.* Tantum eius in pectore divinarumⁱ thesauri scripturarum conditi tenebantur, ut intra adulescentiae aetate^k detentus, psalmodum librum² elimato sermone exponeret, multaue alia, quae vel ad cantum¹ digna vel ad docendum utilia, condidit^m dicta.

4. De adventu eius ad Sinilem^a abbatem^b, egressu^c Hibernia^d.

Dedit deinde operam, ut monachorum necteretur societate^e, ad^f monasterium cuius vocabulum est^g Benechor^h.³ petiit, in quo presul virtutum ubertate cluebatⁱ beatus Commogellus¹, egregius inter suos monachorum pater, quique et religiones studio et regularis disciplinae cultu^k praecipuus habebatur. Ibi solis ora-

Cap. 3. 4. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 3. a) ita A 1c. d. 4. B 1a. 2; sciscitari A 1a. a*. b*. 2. 3. b) :: pr. m., illorum m. al. A 1a et sic A 1a*. c) ubertatem sensuum A 3 (pr. m.); s. u. A 4. d) (q. om.) materias A 2. e) om. A 1a*. b*. d. 3. 4a (non A 1c). f) aucto pr. m. corr. acto, m. al. corr. actus A 1a; acto A 1b*. g) parando pr. m. A 1a; pariendo pr. m. B 1a. h) ita A 1a. a*. b*. c. 3*; psalmi grafi A 2a. 3*; psalmographi rell. i) d. scr. th. A 1b*. c*; scr. d. th. A 4. k) ita A 4a et pr. m. B 1a; aetatq pr. m. A 1a*; aetatem rell. l) sunt add. A 1a*. c. d. m) conderet A 1c. d.

Cap. 4. a) ita B 1a; Senilem A 1a (pr. m.). d. 2a. 4; m. al. corr. Comgellum A 1a et sic A 1a*; Commogellum recte A 2, sed Ionas ipse in caput praecedens aberrasse videtur. b) et m. al. add. A 1a. 4, add. A 1a*. d. 2. 4a. B 1a. c) de m. al. add. A 1a, add. A 1a*. B 1a; ex add. A 1d. d) Hibern(a)e A 2a (extremae litterae legi nequeunt A 2). 4a; Ibern(a) B 1a; Ibern(a)e A 4. e) ita pr. m., ut vid., A 1a; societati rell. f) ac A 1a* et in ras. A 1a; et A 4a et m. al. A 4. B 1a; om. A 1c. d (non A 1c*). g) om. A 1b*. h) ita A 1b*. c. 2. 4; Ben: chor A 1a; Benecor A 4a; Benchor A 1a*. 3*. B 1a. 2; Bencor A 3. i) corr. Comgellus A 1a, et sic A 1a*. 3* (pr. m.); Commogellus A 1b*. 3* (m. al.). 3*; Commogallus corr. Commogellus A 4; Comogellus A 3. B 1a. k) cultui A 3.

1) Cf. V. Ioh. c. 18: cenodoxiae, id est aelatione. 2) De Columbani expositione psalmodum v. supra p. 29. 3) Monasterium Bangor in Ultonia situm Comgellus ipse a. 559. condidit, a. 601/2. defunctus; cf. O'Conor, Rer. Hibern. script. vet. I, 166 sq. Hymnus 'S. Comgilli abbatris nostri' in Antiphonario monasterii Benchorensis (ed. Warrenius l. l. I, fol. 15') legitur. Comgal nomen Hibernicum interpretatur H. Zimmer confligens, Gall. 'combattant'; cf. 'Zeitschr. f. kirchl. Wissensch.' 1885, p. 363.

tionibus et^a ieiuniis vacare coepit et iugum Christi, quod ferentibus leve est, super se ferre semetipsumque sibi abnegando ac crucem suam^b tollendo Christum sequere^c, ut qui aliorum doctor futurus erat, ipse quod^d doctrina didicerat in suo corpore mortificationem ferendo uberius exemplo monstraret, quid^e aliis implenda^f fore docuisset.

Peractis itaque annorum multorum in monasterio circulis, coepit peregrinationem desiderare memor illius Domini imperii ad Abraham: *Exi de terra tua^g et de cognatione tua et de domo patris tui et vade in terram, quam monstrabo^h tibi.* Confessus igitur venerabili patri Comogelloⁱ cordis ardorem et ignitum^l igne^k Domini desiderium, de quo igne Dominus in^l euangelio loquitur: *Ignem veni mittere in terram^m; quamⁿ volo, ut^o ardeat, ardentem patri patefaciebat affectum, sed non ita in^p patris repperiebat responsum^q, ut sua petitio anhelabat. Erat enim venerabili Commogello arduum tanti solaminis patere^r dispendium. Tandem tamen adspirare coepit et corde antepone, ut non plus suae necessitati^s studeret quam aliorum utilitati oportuna^t parere^u. Nec sine omnipotentis arbitrio fiebat, qui tyronem suum ad bella futura erudierat, ut de eius victoria^v gloriosus^w referret triumphos lautaque^x suppellectile de cesorum^y hostium reportaret falangas^z. Vocatumque^a eum, tristem licet sibi, tamen^b aliis utilem sententiam depromit^c, se^c*

*) merens, tamen divino nutu instinctus, spondet *add. A 1b**.

Cap. 4. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 4. a) et i. om. A 3. b) om. A 1c (non A 1c*). c) ita pr. m. A 1a. B 1a; sequi *rell.* d) verba ipsum quoque locus supra (p. 155, 18) omissus sequitur A 3. 30 3'. 3*. 3*. e) quod A 1a*; que A 1b*. f) implenda? corr. implendum A 1a, et sic A 1a*. c. d. g) om. A 4. h) monstravero A 1a*. c*. 2. 4. B 2; ostendam A 3 (recte A 3'. 3*). i) Commogello corr. Comogello A 1a; Comogello A 1a*. b*; Comogello A 3; Comogello A 3*; Congello A 3': item *infra*. k) ignem A 1a (pr. m.). c*. 3'. 3*; igni A 4 (non A 4a). l) D. dicit in euang. (in euang. dicit A 3'. 3*). I. A 3. 3'. 3*. m) et 35 *add. A 1a**. n) quem A 1a*. c*. 3; qu: A 1d; t. et quid volo nisi ut a. A 1b*. 4. *textum ad Vulgatam interpolantes.* o) ait A 1a, corr. p) om. A 4. q) ita A 3. 4 et pr. m. A 1a; responsa A 1d; responso A 3'. 3* cum *rell.* r) pati A 1a*. c. d. 2. 3'. 3*. B 2 et e corr. A 1a. 3; pati A 1b*. s) necessitatis A 1a (pr. m.). a*. b*. d (pr. m.). t) oportune A 1c. d. 3*. u) ita A 1c. d (pr. m.). 3. 4 (pr. m.). B 1a (pr. m.); pareret B 2; pa: ret m. al. corr. pararet A 1a, et sic A 1a*. b* et m. al. A 4; par(a e corr.) ret A 3; parare A 2a. v) victoriis A 1a (non A 1a*). w) ita A 1a (pr. m.). c; gloriosos *rell.* x) lautaque suppellectili A 2 (pr. m.). 2a; lautäque (ras. lineola) subpellectili A 1b*; lautamque suppellectilem (suppellectili pr. m. A 4; suppellectini A 4a) A 1a*. 4. 4a; lautumque sup(p)ellectile (suppellectilem A 1c) A 1c. c*. d. y) decesorum A 1a. b*. 3 (non A 3'. 3*); decessorum A 1a*; decessorum A 4 (pr. m.). 4a. B 2. 45 z) phalanges A 1b*. 4 (pr. m.). 4a; phalanges A 1c; falangis A 1a*; phalangis A 1c*. d. a) Vocatoque eo A 1a*. c. d. 2. b) om. A 3. c) et se A 2 (non A 2a); sed et B 2.

1) Locum ignitum — ardeat *Ionas, V. Ioh. c. 18, iteravit.*

et pacis vinculum et solaminis^a supplimentum comitesque itineris, quos religio^b claros reddebat^c, largitutum. Collecto sane fratrum coetu, omnium orationum suffragium postulat, ut venturo^d itinere solamen largitor pietates tribuat.

Vicensimum^{e.1} ergo aetatis annum^f agens, arrepto itinere, cum duodecim comitibus Christo duce ad litus maris accedent^g. Ibi omnipotentis^h misericordiamⁱ prestantur^k, ut, si suae voluntatis^l inhereat, concoepi^{p. 71.} consilii effectus^m perficiatur, agnoscuntque secumⁿ clementis iudicis voluntatem^o adesse, carinamque^p ingressi, dubias per freta ingrediuntur vias mitemque^q salum, prosperantibus zepherorum^r flabris, pernici cursu ad Britannicos^s perveniunt^t sinus^{u.2}. Paulisper^v ibidem morantes, vires resumunt ancipitique animo anxia cordis consilia trutinantur^w. Placet tandem arva Gallica planta^x terere et mores^y hominum ferventi aestu^z sciscitare^a, ut, si salus ibi serenda sit, quantisper^b commorare^c; si obduratas caligine arrogantiae mentes repperiant, ad vicinas nationes^d pertransire.

Cap. 4. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 4. a) solamine? pr. m. A 1a. b) religi pr. m. A 1a. c) redderet A 4. d) ita A 3; venturo :: itineri pr. m. A 1a; venturo ei itineri A 1b*; venturo itineri A 1a*. c. d. 2a. 4. B 1a; venturo itineri A 2; venturi itineris B 2. e) Vice: simum, ras. n? A 1a; Vicesimum A 1a*. b*. c. d. 2. 3; Tricesimum A 4. B 1a. 2. f) ag. ann. A 1c. d. g) ita solus A 4 (pr. m.); accedunt A 4a cum rell. h) omnipotenti pr. m. B 1a; Del add. B 1a. 2. i) misericordia B 1a. 2. k) praestolatur B 1a. 2. l) voluntati A 1a*. b*. c. d. 2a. m) effectus postea add. A 1a. n) secundum A 4. o) voluntate A 2 et e corr. A 2a. p) carinam, quam i. A 2. 4. q) mitemque s. A 1b*. c. d; mitemque salo A 1a*. 2. r) zepherorum A 4a; zephirorum A 1c. 2; zephyrorum A 1b*; zepfirorum A 1a*. d. s) ita A 1a*. 2a. 4a. B 1a et pr. m. A 1c*. 4; Br.: tanicos m. al. corr. Britannicos A 1a; Brittanucos pr. m. A 1c; Britanicos A 2; Britannicos A 1b*. d. 3 (ut infra); Britannicos B 2. t) pervenerunt A 3. u) sinos A 2, corr. pr. m. A 1a. v) Pauliper pr. m. A 1a. w) trutinant A 1c. 4a. x) plantam pr. m. B 1a. y) more pr. m. A 1a. z) ita A 1a (pr. m.). c. d. 2a. 4; artu A 1b*. 3; arte A 3*; actu (?) corr. 85 astu A 1a*, et sic rell.; cf. II, 23: vehemens aestus. a) sciscitari A 1a*. 2. 3. 3' (non A 3*); suscitare m. al. corr. sciscitari B 1a. b) (quantis m. al. suppl.) per A 1a. c) commorari A 1a*. b*. c. d. 2. 3. 3*; commoraret A 4a; commoraretur A 4. d) om. A 2 (non A 2a).

1) Cum Columbanus peregrinationem suscepit, postquam per multos 40 annos in monasterio Benchorensi degit, quo iam adultus se contulerat, aetatem ipsius iusto minorem supra indicatam esse manifestum est, neque quae in aliis codicibus legitur lectione tricesimum mendum tollitur, cum sanctum adhuc multo maiorem natu fuisse ex ipsius verbis concludi liceat; cf. supra p. 54. 2) Britannia Gallica intellegitur neque magna, 41 de qua post Walahfridum etiam recentiores nonnulli cogitaverunt; cf. infra c. 21: ut Ligeris srafa recipere Brittanicoque sinu redderetur.

5. De ingressu eius^a in Galliis^b et^c exemplo
sodalium^d r̄digiosorum.

A^o Britannicis^f ergo sinibus progressi, ad Gallias^g
tendunt, ubi tunc vel^h ob frequentiaⁱ hostium exter-
5 norum^k vel neglegentia^l praesulum^m religionis virtus
pene abolita habebatur. Fides tantum manebatⁿ chris-
tiana, nam penitentiae medicamenta¹ et mortificationis
amor vix vel paucis in ea^o repperiebatur locis. Agebat
venerandus vir, ut^p, quaecumque loca^q progrediretur,
10 verbum euangelicum adnuntiaret. Erat enim gratum
hominibus^r, ut quod facundiae cultus adornabat, elucu-
brante^s praedicationis doctrina, simul et exempla vir-
tutum confirmabant^t: tanta humilitatis ubertas, ut versa
vice, sicut de honoribus homines saeculi conantur^u quae-
15 rere dignitates^v, iste cum^w sodalibus suis de humilitatis
cultu alter alterum^{x.2} nitebantur^y praevenire, memores
praecepti illius: *Qui se humiliat^z exaltabitur*; et illud
Isaiae^a: *Ad quem respiciam, nisi ad humilem et quietum^b*
et tremement sermones meos? Tanta pietas, tanta caritas
20 omnibus^c, ut unum^d velle^e, unum nolle, modestia atque
sobrietas, mansuetudo et lenitas aequae in omnibus re-
dolebat^f. Execrabatur^g ab his desidia atque discordiae
vitium, arrogantiae ac^h elationis supercilium duris casti-
gationum ictibus feriebat, irae ac livoris noxa sagaci
25 intentione pellebatur. Tanta patientiae virtus, caritatis

Luc. 14, 11.

Is. 66, 2.

Cap. 5. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 5. a) om. A 4a; m. al. superscr. A 4. b) ita A 2. 4; Galliis m. al. corr.
Gallias A 1a; Gallias A 1a*. d. 2a. B 1a. c) m. al. suppl. A 1a. d) sodaliu B 1a.
e) Ab B 1a. f) Britannicis A 2; Britannicis B 2. g) Galliis A 2, corr. h) om. A 4
(nom A 4a). i) ita A 1a (pr. m.). B 2; frequentiam rel. k) exterorum A 3. l) neg-
legentiam A 1c. d. 2a. 3 (pr. m.). 4a. B 1a. m) praeorum principum pro prae-
sulum B 1a. 2 manifesta interpolatione. n) manebit pr. m. A 1a. o) ita A 3. B 1a. 2;
illis rel. p) ad A 1a (pr. m.). b*; ut ad m. al. A 1a, et sic A 1a*. c. d. 3*. q) quo-
cumque in loco B 1a. 2. r) omnibus A 1c. d. s) elugubrant^z A 1a (pr. m.). a*;
30 elugubrat(a) A 1b*. 4; elucubratae rel. t) confirmarent A 1c. d (ubi rent postea
suppl.). u) nituntur B 1a; nitantur B 2. v) ita m. al. suppl. A 1a; add. A 1a*;
sic add. A 2a. w) consodalibus A 1c. 4a. x) alter alterutrum A 4. y) nite-
rentur A 1a*; niteretur A 1c. d; nitebatur A 2a. 3*. z) se exaltat humiliabitur
A 2a. 4, ad Scripturam sacram textum interpolantes. a) Ysa(a)e A 1b*. c; Isaiae
40 A 1c. 4. B 1a; Isayae B 2. b) quietem B 1a, corr.; quietum B 2. c) omnibus —
modestia om. A 4a. d) esset h. l. add. A 1c. d, post velle A 3*. 3*. e) m. al. suppl.
A 1a. f) redoleba: t, ras. n A 1a*. g) Execrabatur A 1a*, corr.; Execrabantur A 4.
h) at m. al. corr. aut A 1a. a*.

1) *Columbani Paenitentiale* (ed. Seebass l. l. p. 442): Diversitas culparum
45 diversitatem facit paenitentiarum, nam et corporum medici diversis
medicamenta generibus componunt. 2) *Ibidem* c. 5: Ecce verba
filiorum Dei, si nihil per contentionem, ut ait apostolus, neque per
inanem gloriam, sed per humilitatem spiritus alter alterum
existimans superiorem sibi (*Philipp.* 2, 3).

affectus, lenitatis cultus^a aderat, ut mitem in medi^o eorum Dominum^b patule non ambigeres habitare. Si^c quempiam his labere^c in vitiis repperissent*, simul omnes^d aequo iure negligentem correptionibus cedere studebant^e. Communia omnibus omnia^d erat^e; si quispiam proprium^f aliquid usurpare temptasset^f, ceterorum consortio segregatus penitentiae ultione vindicabatur. Nullus proximo contrarietatem^g rependere, nullus asperum sermonem proferre audebat, ita ut in humana conversatione angelicam agi vitam cerneret. Tanta in beatum^h virum gratia redundabat^h, ut in quorumcumque domusⁱ quantisper commoraret^k, omnium animos ad religionis cultum^l defigeret.

6. De Sigiberti regis susceptione et obtione heremi ingressumque^a in Anagrates^b.

Pervenit ergo fama^c Columbani Sigiberti^d regi ad aulam, qui eo tempore duobus regnis Austrasiorum Burgundionorumque^e inclitus regnabat^f Francis; quorum eximium^g nomen prae^h ceteris gentibus quae Gallias incolunt habeturⁱ. Ad quem cum vir sanctus cum suis accessisset, gratus regis^k et aulicis^l ob egregiae doctrinae

*) quibus humanum genus solet astringi add. B 1a. 2.

Cap. 5. 6. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 5. a) a. c. A 4. b) m. al. in litura A 1a. c) labe m. al. corr. lab A 1a, et sic A 1a*. b. c. d. 2a. 3* (recte A 3*); labare 3. 3'. d) om. A 1*. 3. e) ita pr. m. B 1a. 2; erant rell.; v. infra p. 177, 4. f) a add. A 2a. 3. B 1a. 2. g) ita A 1a*. b*. c. d. 2. 3. 4; beatum virum in ras. A 1a; beato viro A 1c. 2a. B 1a. 2. h) redondebat pr. m. A 2a. i) m. al. corr. domibus A 1a et sic A 1c. d. 2. 3'. 3*. domos A 1a*. b* (pr. m.). 3. 4. B 1a. 2. k) commoraretur A 1a*. c*. d. 2. 3'. 3*. commorarentur, exp. n. A 1c. l) m. al. suppl. A 1a; c. r. A 2 (non A 2a). Cap. 6. a) ingressumque A 1a*. d. 2. B 1a; ingressumque A 4a. b) Anagrates A 2 (non A 2a); Anagratia A 4a; Anagratas A 1d. c) beati add. A 1c. d. d) Sigiberti A 3. e) ita B 1a; Burgundionumque A 1a. a*. c. d. 2. 3. 4; Burgundionumque A 1b*. B 2. f) r. in Fr. A 1c. d; praeerat pro r. Fr. A 4. g) egregium B 1a. 2. h) p. teris g. pr. m. A 1a. i) habebatur A 2. 4. k) ita pr. m. A 1a. 2a. B 2; regi A 1a*. b*. c. d. 2. 3. 4. B 1a. l) eius add. B 1a. 2.

1) *Columbani Regula coenobialis* c. 1. 2 (ed. Seebass l. l. p. 220): Qui (vel Si) dixerit suum proprium aliquid, VI percussionebus cet. 2) *Ibidem* c. 5: Qui fratri aliquid indicanti responderit: 'Non ita est, ut dicis', praeter seniores iunioribus dicentes simpliciter, superpositione silentii aut L percussionebus cet. 3) *Ionas historiae Francicae minus peritus Childebertum II. in regno Burgundiae praecessisse male opinatus est patrem illius, scilicet Sigibertum regem Austrasiorum, mortuum a. 575. Ignoravit itaque, a. 592. denuo, Gunthramno defuncto, Burgundiones Austrasiorum regno accessisse. Errorem suum repetiit atque fusius explanavit infra c. 18.*

copiam^a redditus^b. Coepit tandem ab eo rex querere^c,
ut intra terminos Galliarum resederet nec eos^d ad
alias gentes transiens se^e relinqueret^f; omnia quae^g eius
voluntas poposcisset se paraturum^h. Tunc ille regi ait,
5 non se aliorumⁱ opum fore^k ditaturum^l, sed euangelici
praeconii, in quantum carnis^m fragilitas non obstabat,
sectaturum exemplum: *Qui vult, inquit, post me venire, Luc. 9, 23.*
abneget semet ipsum sibiⁿ, tollat crucem suam et sequatur
me. Cui talia obicienti rex praebet responsa^o: 'Si
10 Christi^p crucem tollere et^q ipsum sequi desideras, potioris
heremi sectare quietem, tantum ne, nostrae ditionis solo
relicto, ad vicinas pertranseas nationes, ut^r tui praemii
augmentum et nostrae salutis^s provideas^t oportuna'.
Data itaque obtione, obtemperavit^u regis persuasionibus^v, 591.
15 heremum petiit^w. Erat enim tunc vasta heremum Vosacus^x
nomine, in qua castrum dirutum olim, quem^y antiquorum
traditio^z Anagrates^{a.1} nuncupabant^b. Ad quem^c vir
sanctus^d cum venisset, licet^e aspera^f vastitate solitudinis
et scopulorum interpositione loca^g, ibi cum suis resedit,
20 parvo alimentorum solamine contentus, memor illius
verbi, non in solo pane hominem^h vivere, *sed verbo vite
satiatus, affluentem dape habundare, quamⁱ quisquis^k
sumptam esuriem nesciat in evum. cf. Deut. 8, 3.
*p. 73.

Cap. 6. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

25 Cap. 6. a) copiam A 1a, corr.; copia B 2. b) corr. redditur A 1a*, et sic
A 1a. 2a. 3*; redditus A 1d; om. A 3 (non A 3'). c) petere A 1c. d. d) om. A 1a*
(verum exequente), 2a. 3. 4. B 1a. 2. e) om. A 1b*; seque A 1d (non A 1c). f) linqueret
B 1a. g) o. quoque A 4 (pr. m.). 4a. h) ita A 1a. a*. b*. B 1a (pr. m.); paritutum
rell.; esse (esse erat, B 1a) spopondit add. B 1a. 2. i) ita A 1a (pr. m.) b*. c. 4.
30 B 1a (pr. m.); aliarum A 4a cum rell. k) donis add. A 1c (non A 1d). l) m. al. corr.
cupidum A 1a et sic A 1a*; ditandum A 1c. 2a; om. A 1d. m) m. al. suppl. A 1a; fr.
c. A 1c. n) et m. al. suppl. A 1a; habent A 1a*. c*. 3. B 1a. 2. o) in litura B 1a.
p) om. A 4. q) si add. A 4. r) et m. al. add. A 1a; habet A 1a*. s) ita A 1b*
(pr. m.). 3. 4. B 1a. 2; salutem A 1a. a*. c. d. 2. t) praevideas A 1c. d. u) ob-
35 temperans A 1a*. v) et add. A 3*. 4; heremumque A 3 (non A 3'). w) petit A 1a.
c*. c. d. B 2. x) Vosagus A 2. 3. 4. B 1a; Vasogus A 1c; Vasogus (?) corr. Vosagus
A 1a*. y) ita A 4. B 1a. 2; quod A 1a. a*. b*. c. d. 2. 3. z) traditione A 1c. d;
om. A 4a. a) Anagratas A 1c. d; Anacrates semper A 2; Anagratas A 4. b) nun-
cupabat A 1b* (ubi cupabat in litura), 3. 8; nuncupant A 3; nuncupant A 4a. c) ita
40 A 3. 4. B 1a. 2; quod A 1a. b*. c. d. 2. d) Dei A 1a. a*. b*. e) per add. A 1c. d.
f) essent add. A 1a* et m. al. A 1a. g) horrida repperisset add. A 4; aspera essent
in mg. suppl. A 2a. h) v. h. A 1a*. i) quam — sum(p)ta A 3. 4a; qua — sum(p)ta
A 1a*. c. d. 2a. 3. 4; qua — assumpta A 3; quam — sumpserit B 1a. 2. k) quisque
pr. m. B 1a et m. al. A 2a; quis A 3.

45 1) Hodie Annegray villula (cant. de la Voivre, Haute-Saône).

7. De ammonitione quorundam, qui viro Dei sumptus^a detulere^b et sospitate mulieris.

Eo ergo in loco virum^c Dei cum suis commorantem, subito unum^d e^e fratribus vel ob probationem^f, vel qualibet^g culpa adtrahente, vis febrium coepit flagellare.⁵ Sed cum nulla alimentorum solamina adessent, nisi corticum et herbarum pabula praeberentur, tantummodo coepit omnium animos^h adspirare, ut pro egri fratres sospitate ieiunio omnes et oratione vacarent. Tertiaⁱ iam die peracto ieiunio, nihil^k habentibus^l, unde fessa corpora reficerentur, subito conspiciunt virum quendam, cum panum^m supplimento vel pulmentorum aequos oneratosⁿ, ante fores^o adstare, qui se referebat subita cordis ammonitione actum, ut eis ex sua^p substantia subveniret, qui tantam egestatem pro Christo in heremo sustinerent. Oblatis itaque viro Dei quae detulerat^q, coepit cum cordis humilitate deposcere, ut vir sanctus pro coniuge^r sua Dominum deprecaretur, quam per anni circulum tanta^s ignis febrium urebat, ut iam non crederetur superis reddi. Humili et anxio corde poscenti^t noluit vir sanctus denegare solamen; adhibitis simul fratribus, pro^u ea Domini misericordiam deprecatur^v. Cumque ille^w cum suis orationem complisset^x, statim ea quae periculum mortis in propatulo habebat sanitati est reddita. At vero cum vir^y eius, largita sibi a viro Dei benedictione, domum remeasset^z, invenit coniugem suam domi sedentem, sciscitatusque, qua hora eam^a febrium^b vis reliquisset, reperit ea hora sanata^c fuisse, qua vir Dei pro ea Dominum deprecasset^d.

Transactis^e itaque deinceps parvo^f temporis inter—

Cap. 7. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 7. a) sumptos A 1a; sumtus B 1a; suptus B 2. b) detulerunt A 1d. c) ita B 1a. 2; viro — commorante A 1a. a*. b*. c. d. 2. 3. 4. d) unum om. B 1a. e) de A 1c. 3* (non A 1d. 3. 3'). f) probatione(m in ras.) A 1a. g) qualibet culpam adtrahentem A 2; quamlibet culpam attrahentem A 2a. 3* (non A 3. 3'). h) animus A 2. 3. 3' (non A 2a. 3*). i) Tert(c)io A 1b*. 4. k) nil B 1a. 2. l) habentes B 1a. 2. m) ita A 1a. a*. b*. c. d. 2a. 3'. 3*; panum B 1a. 2; panis A 4; pan(e in litura) A 3; om. A 2. n) hnoratos corr. oneratos A 1a. o) fore pr. m. B 1a. p) bis scr. erat A 1a. q) detulit A 4. r) sua coniuge A 3. 4 (non A 3'. 3*). s) ita A 3 (pr. m.). B 1a. 2; tantus A 1a. a*. b*. c. d. 2. 3'. 3*. 4; vis m. al. add. B 1a. t) po- 40 accente; ras. m? A 1a; poscente A 1a*. u) pro ea om. A 1b*. v) ita A 3' cum rell.; deprecaretur A 3; deprecabatur A 3*. w) om. A 3. 3' (non A 3*). x) (im m. al. in ras.) plessit B 1a. y) om. A 1a*. z) redeasset A 1c*; rediaset A 1c. a) f. eam A 3. b) vis f. A 1a*. b*. c*. 2a. c) om. A 2 (non A 2a). d) m. al. corr. D. deprecatus fuisset A 4, et sic A 3'. 3*; D. deprecavisset A 4a; D. deprecatur in 45 litura) A 1a*; D. deprecatus esset A 1c. d. 2. 3; depr. D. B 2; D. oravit A 1b*. e) Transacti A 2; Transacto A 1a*. b*. c. 2a. 3. 3'. 4. B 2 (non A 1d); Transacta A 3*. f) parvi A 4.

lo, quo pia^a capite^b Christo placamenta^c ac^d piamina
ntis, per contritionem carnis iniuriasque^e famis morti-
ta Deo membra, offerrent ac^f inviolatum^g religionis
tum servare studerent, duris acerbitatibus omnis^h
ngebatur voluptas, utⁱ videlicet predo^k virtutum om-
m expoliator^l criminum foret. Novem iam transierant^m
s, quo Deiⁿ vir cum suis non alias dapes caperet^o
um arborum cortices^p herbasque saltus; sed tempe-
it escae ariditatem pietas virtutis aeternae^q monuit-
per visum abbatem quendam nomine Carantocum^r,
monasterio cui Salicis^s.¹ nomen est preerat, ut fa-
lo suo Columbae^t intra heremi vastitate^u consistente^v
essaria deferret. Expergefactus igitur Carantocus,
lerarium^w suum Marculfum^x nomine vocat reique am-
nitae causam narrat. At ille: 'Fac', inquit, 'ut im-
atum est tibi'. Iubet ergo Carantocus Marculfum ire
omnia quae posset^y parare^z beato Columbano deferre^a.
ieratis ergo Marculfus vehiculis iter arripit^b, sed, cum^c *p. 74.
itudinis ora^d adtegit^e, viam sibi pandi itineris nequa-
um repperit. Fuit tandem consilii^f, ut si in^g hoc Dei
et imperium, praemissis aequitibus^h, imperantis po-
tia viam aperiret. Mira virtus! antecedentes aequiⁱ
otum iter ungula calle^k terent^l rectoque itinere ante
es beati Columbani^m ad Anagratesⁿ perveniunt^o.
rans Marculfus, aequorum vestigia subsecutus, ad
um Dei pervenit et quae detulerat presentat. Ille

Cap. 7. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 7. a) i. cū iā A 3; i. quo iam A 3'. 3*; i. copia A 4a; i. cum copia B 2.
z A 3; capitis, ras. s A 1a; capiti *rell.* c) om. A 4a (non A 4) d) ac p. om.,
vacuo relicto, ac thimiama m. al. in in *mg. suppl.* A 1d. e) iniuriamque A 4.
— voluptas om. A 4a (non A 4). g) inviolatam A 1a, *corr.* h) omni: pr. m.
i) om. A 4 (non A 4a). k) pro deo v. A 4. l) expoliatus A 3 (non A 2a);
ator A 3. m) transierunt A 1a. a*. b*; transierat B 1a, *corr.* n) vir Dei A 1c*. 2
. 3. 3' (non A 3*). o) eperat A 1c. d. p) om. A 3. q) aeterni B 1a. 2.
harant. *semper* A 1b*; Caranthocum (Carantho A 3*), *infra* Caranthocus A 3'. 3*;
arantecum (Carantem A 4), qui tunc m. A 4. 4a. s) n. S. erat pr. A 3. t) *bis*
erat A 1a; Columbano A 1b*. 3. 4. u) vastitatem A 1a*. b*. c. d. 2. 3. 4. B 2.
s A 1a. a*; consistenti *rell.* w) m. al. *corr.* cellararium A 1a. 2, et etc A 1a*. d.
i. 4 (non A 3'. 3*). x) Marchulf. *passim* A 1a. b*; Marcolf. *constanter* A 1c.
ossit A 3. 3' (non A 3*) et pr. m. A 1a*. z) et *add.* A 1a*, *superscr.* A 3 (non
3*). a) deferret A 1c; deferri A 4. b) arripuit A 4. c) ut A 4. d) oram
; vastitatem B 1a. 2. e) *ita* pr. m. A 1a; attigit A 1a*. b*. c. d. 2a. 3. 4. B 1a. 2;
git A 2. f) *ita* recte A 3 (*cf.* V. *Vedast.* c. 5; V. *Ioh.* c. 3); consilium A 3'. 3*
rell. g) om. A 1c (non A 1d). h) *ita* A 4. B 1a. 2; aequis A 1a. a*. 2a; equis
c. d. 2. 3. i) per *add.* A 1c. d. k) callem A 1a*. b*. c. 2a. 3*; callaem A 1d.
s A 3. 3*; terunt A 3'. 3* cum *rell.* m) Columbae B 1a. 2. n) Anagrates
(non A 4a). o) pervenerunt A 3.

*Saulcy, de quo Mabillonius cogitavit, potius Salicetum latine vocatur
escio an magis conveniat Saulx (dép. Haute-Saône).*

et. Ps. 77, 19. grates conditori rependit, qui sic suis famulis in deserto parare mensam non distulit. Accepta ergo ab^a eo benedictione, Marculfus calle quo venerat repetavit, omnibus^b rei geste causam patefecit. Coepit exinde frequentia populi et infirmantium cohortes ob sanitatem redinte^c grandam ad eum frequentare^c et omnium infirmitatum^d suffragium^e quaerere, quorum vota cum revocare a se nequireret^f, omnium petitionibus parens, orationum medicamine^g cunctorum ad se venientium infirmitates^h, divino fultus auxilio, curando subveniebat.

8. De temptatione et probatione et constantia et secessu tutioris^a heremi.

Hisdemque^b in locis evenit, ut per opaca saltus inter devia^c hisdem^d vir Dei^e deambulet, et librum humero ferens, de scripturis sacris secum disputaret, subitoque^f cogitatio in mentem ruit, quid^g elegeret melius, in hominum iniurias incedere^h an ferarum seviti-
tiam sustinere? Cumqueⁱ urgeret cogitationem^k inlata severitas, crebro frontem^l signo crucis armans atque orans, intra se ait, melius esse ferocitatem bestiarum absque alieno peccato, quam hominum rabiem sustinere cum damna^m animarum. Dumque haec animusⁿ volveret, conspicit XII lupos advenire^o et dextra levaque medius^p
Ps. 69, 2. adstare, manebatque immobilis atque dicens: *'Deus, in adiutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum^q me festina.'* Propius^r illi accedunt atque ora vestimentis^s [eius^a] iungunt; cumque ille^t constans adstaret, interritum^u relinquant saltumque pervagantur. Hac temptatione in securitate^v traiecta^w, iter per saltum carpit. Cumque

Capp. 7. 8. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 7. a) ab eo pr. m. superscr. B 1a; a Dei viro pro ab eo A 1b*. b) omnibus — patefecit om. A 4a. c) frequenter venire pro fr. A 1c (non A 1d). d) infirmantium A 1a*. e) suffragia A 1c. f) nequii: ret B 1a. g) menta? m. al. corr. adiumento A 1a et sic A 1a*; medicamento A 1b*. h) infirmitatibus A 2.

Cap. 8. a) et add. A 1a (non A 1a*). b) Isdemque A 1a*. 3 et pr. m. A 1a; 5 Isdemque A 1c (non A 1c*); His denique in (in om. A 3') l. A 3'. 5*. c) inter devia pr. m. A 4; interdum B 2; interdum B 1a. d) ita A 2a. 4a; isdem rell. e) om. B 1a. 2. f) subitaque A 1a. a*. b*; et add. A 1c. d. 3'. 3*. g) e duobus add. A 1a. a*. b* (non A 1c). h) corr. incidere A 3, et sic A 1a*. b*. c. d. 2a. 4. B 1a. 2. i) que om. A 3. 3'. B 1a. 2 (non A 3*). k) cogitat(c)ionum A 1c. d. 2a. 4 (pr. m.); cogitatione A 2. 4a. l) fontem pr. m. A 1a*. c (non A 1c*). m) ita pr. m. A 4. B 1a; dam(p)no A 4a cum rell. n) ita A 3. B 1a. 2; animo A 3'. 3* cum rell. o) l. ad se venire A 1b*. 2a. p) ita A 4. B 1a (pr. m.); sibi pro m. A 1c; medio a. A 1b*. d; se a. medium A 1a*; medium se a. A 2; medios A 2a cum rell. q) ad (ad m. al. suppl.) iuvandum A 1a*. r) Protinus pr. m. B 1a. s) om. A 3. 3'. B 1a. 2 (non A 3*). t) pr. m. suppl. B 1a. u) interritum A 1c (pr. m.). c*. 4a. v) securitatem A 1a*. c. d. 2a. w) transiecta pr. m. B 1a; transacta A 4.

haud procul abisset, audit vocem multorum Suevorum^a per avia oberrantium^b, qui eo^c in^d tempore hisdem in locis latrocinia exercebant; sicque demum, traiecta per constantiam temptatione^e, pepulit adversitatem. Sed hoc utrum diaboli fallacia finxerit, an rei veritas gestivit^f, patule^g non agnovit. Rursumque secessit^h a cellula, longiorique via vasta heremi penetrans, repperit saxum inmane pruruptaqueⁱ rupis latera, aspera^k scopulis^l terga, avia hominibus, ibique conspicit^m concavum in caute sinum. Adgressusque abdita perscrutareⁿ, repperit in interiore^o sinus^p ursi habitaculum ipsumque interius residentem. Mitis^q ergo feram^r abire iubet: 'Nec deinceps^{*p. 75.} hos', inquit, 'repetes^s calles'. Abiit^t fera mitis nec prorsus^u est ausa repetare^v, distabatque ab^w Anagrate^x locus^y plus minusve milibus septem.

9. De ariditate cibi et aqua^a ex petra producta.

Quo^b in tempore cum in eadem concava^c scopuli solitariam vitam duceret, sicut eius erat consuetudinis, ut cum^d dominicis^e festis vel quorumlibet sanctorum sacratae^f sollemnitatis adpropinquaret adventus, ab aliorum societate segregatus et abditis locis receptus, vel longioris spatii heremi secreta^g tutabatur^h, ut solida mentaeⁱ et absque curarum inquietudine solius^k orationis vacaret et religioni omni conatu intenderet, erat cibus^l ita adtenuatus, ut^m vixⁿ vivere^o crederes, nec aliud penitus quam agrestium herbarum exigua mensura vel pomorum parvulorum, quae heremus ille^p ferebat, quae^q

Cap. 8. 9. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

- Cap. 8. a) ita A 2a. 3* cum rell.; Sevorum A 1b*. 3'; Sevevorum A 2; Sevorum A 3. b) oberantium A 1c*; operantium A 4. c) eodem A 3. d) ita A 1a*. c. d. 2. 3. 4; om. A 2a cum rell. e) temptationem pr. m. A 1c. B 1a. f) gestitit A 2 (non A 2a); gesserit A 1a*. b*. g) patule pr. m. B 1a. h) recessit A 4. i) praerupte(e)que A 2a. 3. 3' (non A 2. 3*). k) asperis B 1a. l) scopuli A 3. m) conspexit A 2. 3. 4 (non A 2a). n) ita B 1a. 2; perscrutari rell. o) interiori A 1b*. 2; interiora A 2a. p) sinu A 1b*. c. d. 2. 3. 4a. B 2 et e corr. A 1a. a*. 2a. B 1a; sinum corr. situm A 4. q) Mitius A 1c. d; mitem A 2 (non A 2a). r) ferae A 3; fera A 3** (non A 3'. 3*). s) repetas A 1a*. b*. 2a. 3. 4a. B 1a. 2 et e corr. A 1a. 2. t) vero add. A 1b*; ergo add. B 1a. 2. u) deinceps B 1a. 2. v) repedare A 1a*. c. d. 2. 4; repetere A 1b*. 3. w) bis scr. A 1a. x) Anagrates A 3. y) om. A 4a.
- Cap. 9. a) aquae petra B 1a. b) Quodam pr. m. A 1a; Eodem t. A 3. c) in eodem concavo A 1d; in eadem concavitate scopuli in ras. A 1a et sic pr. m. A 1a*. d) dum A 1c (non A 1d) et pr. m. A 2. e) dominici festi A 1c. d. f) sacr(a)e A 1c*. 4. g) ita A 2a. 4 (pr. m.) cum rell.; secre(to m. al. in ras.) A 1a; secreto A 1a*. c. d. 2. 4 (e corr.); om. A 1d. h) tritabatur A 3. 3'; sectabatur A 3*. i) in ras. A 1a. k) solius orationi: pr. m. A 1a; solius orationi A 4; soli orationi A 1b*. 2a; solus orationi rell. l) ita A 3. 4. B 1a; cibus A 1a; cibo A 1a*. b*. c. d. 2. B 2. m) vix vix pr. m. A 1a. n) illum add. A 1c. d. o) om. A 1c. c* (ubi subsistere m. al. suppl.); habet A 1d cum rell. p) illa A 1b*. c. 2 (non A 1d). q) quas A 1a (m. al. in ras.). a*. A 4.

etiam bullugas^{a.1} vulgo appellant; potus aqua erat: ut qui semper^b in aliorum curis occupatus, haec aequae^c agere nequiret^d, saltim^e per intervalla temporum parte^f mentis vota patraret. Eratque eius in ministerio puerolus quidam nomine Domoalis, qui cum certas^g oportunitates monasterii evenissent^h, solus patri renunciaret ac fratribus observanda referret. Positus ergo in praeⁱ fatu^h sinu eminentis saxi, qui aliunde peneⁱ aditum denegabat, multis cum iam inibi diebus resedisset, coepit supradictus puerolus^k sub silenti voce conquerere^l, cur in promptu^m aquamⁿ non haberet, sed grandi labore per montis ardua, fessis poplitibus, deferre^o. Cui Columbanus: 'Fili', inquit, 'paulisper saxi terga sciscitare^p; memento, populo Israhel Dominum de caute latices produxisse'. At ille patri oboediens rupem cedere adgressus^q. Sanctus itaque vir statim genibus provolutus, orationibus Dominum deprecatur^r, ut suae necessitati^s tribuat^t oportuna. Tandem^u eius precibus parens^v, pie petenti larga subvenit potestas, moxque latex^w producta, fons coepit manare^x perennis, quae^y usque in hodiernum diem^z manat^a. Nec inmerito misericors Dominus suis sanctis^b tribuit^c postulata, qui ob suorum praeceptorum imperio^d proprias crucifixerunt voluntates, tantum fidem^e polientes^f, quae eius misericordiae^g postulaverint, impetrare^h non dubitantⁱ; quia ipse promisit, dicens: *Si^k habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic: 'Transi' et*

cf. Num. 20, 8.

Matth. 17, 19.

Cap. 9. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 9. a) bullogas A 1b*; pullugas A 1c; bullucas A 2a (e corr.). 3'. 3*. 4. B 2; bulucas A 4a. B 1a; bulucas A 3. b) se:: m. al. corr. sepe A 1a et sic A 1b*; se p pr. m. A 1a*. c) quae B 1a. d) nequirat corr. nequiverit A 1a*; nequiverat B 1a. 2. e) saltim A 4a. B 1a; saltum corr. saltim A 2, et sic pr. m. A 2a cum plerisque. f) ita A 1a. b*. 3. 3'. B 1a; cert(a)e o. A 1c. d. 2. 3*. B 2; certa oportunitates (corr. oportunitatis) A 2a; certa oportunitas A 1a*; certe oportunitatis (oportunitatis A 4a) caus(a)e m. A 4. 4a. g) evenisset A 1a. a*. h) ita pr. m. A 1a. 2. 2a; praefata, om. s. A 4a. i) om. A 4a (non A 4). k) puerulo suo sil. A 4; puer (sub om.) sil. A 4a. l) conquerere A 1a*. b*. c. d. (pr. m.). 3. 4. B 1a; cumquirere A 4a; cumqueri corr. conqueri A 2 et sic A 2a. m) protu B 1a. n) aqua A 4 (non A 4a). o) ita A 1b* et pr. m. A 1a. B 1a; deferret rell. p) suscitare A 3; sciscitare B 2. q) adgressus est m. al. in ras.) A 1a; ad(g)gressus est A 1a*. c. d. 4. B 2; est a. A 3. r) deprecaretur pr. m. A 1a; deprecabatur A 1a*. s) necessitate pr. m. A 2 (non A 2a). t) tribueret A 1a*. u) que add. A 4. v) ita A 1a. a*. c. 2. 4; arena A 1b*; inibi B 1a. 2; om. A 3. w) lat(ice m. al. in ras.) product(o m. al. in ras.) A 1a, et sic pr. m. A 1a*; latice producta A 1d et pr. m. A 1c; latex productus A 4. x) manere pr. m. A 2 (non A 2a). y) ita A 1a (pr. m.). b*. B 2; qui A 1a*. c. d. 2. 3. 4. B 1a. z) om. A 1c. d. a) manet A 4 (pr. m.). 4a. b) om. A 4a (non A 4). c) tribu(it m. al. in ras.) A 1a. d) imperium A 1a*. c. d. 2. 3; imperia A 1b*. 4. e) fide A 1a*. b*. c. d. 2. 3. 4. f) habentes B 1a. 2; ut add. A 1c. d. 2a. 4. g) miseri(cordie postea add.) A 1a; misericordiam A 1c. d. 2. 4. h) impetrari A 1c. d. i) dubitent A 1c. d. 2a. 4. k) Si h. f. m. al. in mg. suppl. A 1a; habet A 1a*.

1) Eas frutices rubique ferebant; cf. infra c. 27.

transiet, et nihil impossibile erit vobis; et alibi: Omnia quaecumque orantes petitis^a credite quia^b accipietis, et venient^c vobis. Marc. 11, 24.

*10. De inventione Luxovii et^a monasterio ibi^b constructo et monachorum concursu^c. *p. 76.

Cumque iam multorum monachorum societate densaretur, coepit cogitare, ut potioris loci^d in eodem^e heremo quereretur^{f. 1}, quo monasterium construxisset, invenitque^g castrum firmissimo olim fuisse^h munimine cultum, aⁱ supradicto loco distantem^k plus minus octo milibus, quem^l Luxovium^{m. 2} prisca tempora nuncupabant. Ibi aquaeⁿ calidae cultu eximio^o constructae habebantur; ibi imaginum lapidearum densitas^p vicina^q saltus densabant^r, quas cultu miserabili ritoque^s profano vetusta paganorum tempora honorabant^t, quibusque execrabiles ceremonias litabant; solae ibi ferae ac bestiae, ursorum^u, bubalorum^v, luporum multitudo frequentabant^w. Ibi residens vir egregius^x, monasterium construere^y coepit, ad cuius famam plebes^z undique concurrere et^a cultui religionis dicare^b curabant^c, ita ut plurima monachorum multitudo adunata, vix unius caenubii collegio sistere^d valeret. Ibi nobilium liberi^e undique concurrere nitebantur, ut, exspret^f faleramenta saeculi et praesentium

Capp. 9. 10. A 1a, a. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a, 2.*

Cap. 9. a) petitis A 1c. d. b) quia B 1a. c) veniet B 1a. 2; evenient Vulg.; εὐται Gr.

*Cap. 10. a) et (sequuntur et — consti m. al. in litura scr.) tuto A 1a; monachorum add. A 1d. b) instructo pro ibi c. A 1d. c) concursum B 1a. d) spatium add. A 1a** (ubi qu. ante in e. h.); congrua add. A 1c. d; station(em abscis.) m. al. in mg. suppl. A 2a; potiorum locum A 2. 4. e) ita A 1a (pr. m.). 3. 4. B 1a; eadem A 1a*. b*. c. d. 2. B 2. f) supplicas quietem? Cf. supra p. 168, 11. g) Invenit(que pr. m. superscr.) B 1a. h) o. m. c. f. B 1a. 2. i) a — milibus m. al. suppl. A 1a*. k) distans A 1c. d. 2. 3*. l) quaeam A 4a; quae A 4; quod A 1c. d. 2. m) Lusovium A 3. n) om. A 3 (non A 3*. 3*). o) ximo pr. m. A 1a. p) densitates A 1c. d. 2 (pr. m. densitate). 2a. q) vicini A 2; vicino A 4; vicinas A 4a. r) densabat A 1a*. b*. c*. 3. B 1a. 2. s) ita pr. m. A 1a. B 1a; ritoque A 1a*. b*. c. d. 2. 3. 4. B 2. t) honerabant A 1a (pr. m.). 2; honorabant pr. m. A 2a. u) u(rsorum m. al. in ras.) A 1a. v) bubulorum A 1c (non A 1c*); bualorum m. al. corr. buvalorum B 1a; et add. A 2a. 4. w) ita A 2a et (f) pr. m. A 1a; frequentaban corr. frequentabat A 1d, et sic rel. x) egregius A 1b*; egreus A 3*; egrediens A 1c (non A 1c*. d). y) m. m. al. in ras. A 1a; construi A 1b*. 3. 4; constituere A 1a*. z) ita A 3. B 1a. 2 (cf. 170, 3); plebis A 4; pleb(p)s A 1a. a*. b*. c. d. 2. 4a (sed b in litura). a) ita A 4; se add. A 1a*. b*. 3. B 1a. 2 et m. al. in ras. A 1a; et c. se r. A 2; ad (superscr. et) c. r. A 2a. b) dicari A 1c. d; dedicare A 3. c) curabat A 1a*. b*. 4. d) m. al. corr. consistere A 1a, et sic A 1a*. c; sustinere A 1d. e) libere? A 1a, corr. f) ita recte A 1c; ut expreta f. A 1d; ut::: spret(is in ras.) falerament(is in ras.) A 1a; ut exspretis faleramentis (rel. pr. m.) A 1a*; ut spreta f. A 2. 3. 4; ut et spreta f. A 1b*. B 1a. 2.*

1) Ionam 'quaerere' c. gen. coniunxisse Lawlor l. l. p. 114. statuit viz recte. 2) Luxeuil (départ. Haute-Saône), ubi aquae calidae adhuc frequentantur.

pompam facultatum temnentes^a, aeterna praemia caperent. Quod beatus Columbanus cernens, undique ad penitentiae medicamenta plebes^b concurrere et unius caenubii septa^c tantum^d conversantum^e cohortem absque difficultate non^f teneri^g, quamvis mente una et cor^h unum, tamen conversationisⁱ tante multitudines incongruum^k, alium experimento locum querit, quem aquarum inriguitas adornabat^l, aliumque^m monasterium construit, cui Fontanas¹ nomen indedit. Deditⁿ gubernatores praepositus^{o, 2}, de quorum religione nihil dubitabatur. His ergo in locis monachorum plebes constitutas^p, ipse vicissim omnibus intererat regulamque^q, quam tenerent^r, Spiritu sancto repletus^s condedit, in quam^t, qualis et quantae disciplinae vir sanctus fuerit, prudens lector vel auditor agnoscit^u.

11. De progressu^a eius cum Autiernob^b in heremo^c et supplimento piscium.

Eo itaque in tempore quidam frater nomine Autiernus^d pulsare coepit, ut peregrinandi causa in Hibernia^e perveniret. Cui Columba^f ait: 'Pergentes in heremo^g,
*p. 77. voluntatem Dei probemus, utrum desideratum arripias iter, an in coetu fratrum permanear'. Pergentes ergo^h simul, tertium adulescentem nomine Sonichariumⁱ, qui

Cap. 10. 11. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 10. a) (con m. al. add.) tempnentes A 1a; contem(p)nentes A 1a*. 3. 4. B 2 (non A 3*. 3*). b) plebis pr. m. A 4; plebe m. al. corr. plebem A 1d et sic A 1c. c) septo A 1c. d (non A 1c*). d) ita pr. m. A 1a. 3. 4. B 1a; tantam A 1a*. b*. c. d. 2. 3*. 3*. B 2; tanta A 4a. e) conversantium A 1a*. b*. c. d. 3*. 3*. f) posse add. A 4. g) corr. tenere A 3*, et sic A 1a*. 3 (non A 3*). h) cor(de uno m. al. in ras.) A 1a et sic A 1a*. i) ita B 1a. 2; conversation: m. al. corr. conversationali A 1a, et 30 sic A 1a*. c. d. 2a. 3; conversatione A 1b*. 2. 4. k) congruum A 4; erat add. B 1a. 2. l) adornaret A 1c. d. m) aliu:que m. al. corr. aliudque A 1a; aliudque A 1a*. c. d. 2 (non A 2a); aliud quoque A 1b*. n) que add. B 1a. o) ita pr. m. A 1a; praepositos rell. p) ita A 1b*. c. d. 4; plebes constitutis pr. m. A 1a; pl. constitutae A 2; plebe constituta A 3; plebibus constitutis A 2a cum rell. q) regulam quae pr. m. A 1a. 35 r) tenerant m. al. corr. tenerent A 1a. s) dictante m. rec. in ras. B 1a. t) ita A 4. B 1a et pr. m. A 1a; qua rell. u) cognoscit A 1c.

Cap. 11. a) ingressu A 1a. a*. b) Authierno A 1d; Auterno A 4a. c) heremum A 1a*. d. d) Authernus corr. Authiernus A 1c, et sic A 1b*. d. 3. 3*; Authierus A 3*; Auternus A 4a. e) m. al. corr. Hiberniam A 1a, et sic A 1a*. c. d. 2; 40 Hyberniam A 1b*; Iberniam B 1a. f) Columbanus A 1b*. c. d. 2a. 3. 4. g) heremum A 1a*. c. d. 2a. 3. h) itaque A 4. i) Sognicharium A 3; Sognichardum A 3*; Sonarium A 2a; Soniarium (ia in ras. A 1a) rell.

1) *Hodie Fontaine-lès-Luxeuil (départ. Haute-Saône) locus ad rivum 'la Roge' situs.* 2) *Columbanus ad Namnetes abductus Waldelenum 45 praepositum monasterii Luxoviensis elegit, si Athala ipsum in exilium sequi mallet; cf. MG. Ep. III, 166.*

adhuc superis^a iunctus est, in comitatu^b sumunt et ad^c destinatum in^d heremo locum pervenerunt, unius panis tantum cibo contenti. Cumque iam^e duodecimus transisset dies nec^f quicquam panis fragmentis^g remansisset horaque refectionis adpropinquaret, imperantur^h a patre, ut per praerupta rupisⁱ eant atque ad ima^k vallis perveniant, et quicquid ad cibum oportune^l repperiant^m, deferant. Ovantes illi per concavaⁿ vallis Musella tenuis^o advenerunt capturamque piscium olim a pastoribus consortam et undis oppositam cernunt. Accedentesque, quinque magnos reppererunt^p pisces, sumentesque tres, qui adviverant^q, patri^r presentandos^s vehunt^t. At ille: 'Cur', inquit, 'non quinque detulistis?' Respondent^u, mortuos^v repperisse^w duos^x, proinde reliquisse^y. Ille^z: 'Nequaquam', ait, 'ex his^a comedetis^b, nisi, quos dimisistis, venerint'. At illi miraculo perculsi de providentia divinae gratiae, pernici^c cursu reppetunt, increpanturque, quorū repertam^d mannam reliquissent, et sic cibos^e parare^f iubentur. Nempe Spiritu sancto plenus noverat
 ➤ sibi a Domino passim dapes paratas.

Aliaque^g vice cum in eadem solitudine moraretur, non^h tamen eo in loco, iamqueⁱ quinquaginta dies transierant^k, unusque tantum^l e fratribus cum eo erat Gallus nomine; cui ille imperat, ut ad^m Bruscā^{n.1} eat pisces-

145

Cap. 11. A 1a. a*. b (cf. n. t). b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

- Cap. 11. a) super his A 4 et pr. m. A 2a. b) comitatum A 1c. d. c) a B 1a. d) in h. om. A 1b*. e) iam d. dies tr. A 1b*. c*; i. (om. A 4) d. transiret d. A 4. 4a; iam XII (XII iam A 3; iam om. A 3*) transissent dies (d. tr. A 3) et n. A 3. 3*. 3*. f) nequidquam A 2a. 3*. B 1a; nequidquam A 3*. g) m. al. corr. fragmenti A 1a, et sic A 1a*. 4; fragmenti A 4a; fragmentum A 1c. d. 3. B 1a. 2; fragmenta A 2a; (p. om.) rem. fragmenti A 2. h) imperatur A 1b*. c. d. 2. i) ita A 3. 3*. 3*. 3*. 3*. 3*** et supra p. 167, 8; ruris rell. eodd. k) imā (?) pr. m. A 2 (non A 2a). l) oportunitum A 3. 4; oportuna B 1a. 2. m) reperirent A 1c; repperirent A 1d. n) conca(va postea add.) A 1a. o) ita A 1a*. B 1a; Musella (m. al. corr. Musellae) actenus A 2a; Musellam tenuis A 3; Musellam tenuis corr. Mosella tenuis A 1a, et sic A 1c. d. B 2; Mosellam tenuis A 1b*. 2; Mosellam tenens A 4; Mosellam ad tellus venerunt A 4a. p) repperiunt B 1a. 2. q) qui adviverent A 1b*; qui ad(huc postea add.) viverent A 1a; qui adhuc viverant (m. al. corr. vixerant) A 1a*; quia viverant pr. m. A 4; quia vivi erant A 4a; qui viverent A 1c; quia viverent rell. r) que add. B 1a. 2. s) praesentando B 1a. t) in | hunt incipit A 1b; sumunt B 1a. 2. u) responderunt A 1a*. 3. 4a. B 1a. v) se add. B 2; 2 litt. eras. (fortasse se) B 1a. w) repperisse pr. m. B 1a. x) quos A 1c. d. 2. 4; seque A 4a. y) deliquisse A 1c; dereliquisse A 1c*. z) ita B 1a. 2; Et ille A 1a. a*. b. c. d. 2; At ille A 3. 4. a) istis A 3; eis A 3*. 3*. b) comeditis pr. m. A 1a. c) pernitit A 1b. 2a, corr.; pernitit pr. m. A 4; proprio A 4a. d) rep(p)ertum manna A 1c. 2. 3 (non A 2a); reperta manna A 1a*. d. B 1a. e) cibo pr. m. B 1a. f) praeparare A 3. g) ita recte A 3. 3*. B 1a. 2 (cf. infra c. 15); Alia quoque vice A 3* cum rell. h) non — transierant om. A 3. i) que eras. A 1a, om. A 1a*. B 1a. 2. k) transierunt A 1a. a*. b. l) e fr. t. A 1c. d. m) a A 4a et pr. m. A 2a. n) Pruscā A 1b (non A 1b*); Pruscā pr. m. corr. Bruscā B 1a.

50 1) Breuchin rivus influens Lanterne fl.

que capiat. Ille abiit ratumque duxit, ut ad Lignonem^{a. 1} amnem pergeret. Quo cum pervenisset^b, retem^c in alveum^d iactavisset, aspicit^e tantam multitudinem advenire nec prorsus retem^f tenere, sed, velut in parietem inpingerent, retro revertere^g. Laboravit^h itaqueⁱ per totam diem neve^k unum capere quivit; reversus, patri renuntiat^l de frustrato^m labore. Ille inoboedientem increpat, cur non ad denuntiatusⁿ locum^o properasset, aitque^p denuo: 'Vade^q cito^r et ad denuntiatus perge^s locum'. Pervenit itaque et undis rete opposuit, tantaque^t piscium^u 10 copia^v est^w rete impletum, ut vix prae multitudine trahi potuisset^x. Haec nobis supra dictus Gallus sepe narravit.

*p. 78. *12. De sodalium egritudine divinitus con-
perto^a et sospitate oboedientum^b.

Morabatur^c alia vice in supradicto scopuli sinu^d, 15 a quo ursum expulerat, diuque ibi^e oratione et ieiunio corpus adfixerat. Cognovit per revelationem, fratres qui poenes Luxovium erant diversis morborum generibus vexari^f nec amplius remansisse, quam qui egrotis ad-
ministrabant. Egressus itaque de specu, ad Luxovium^g 20 venit; cumque omnes adflitos cerneret, imperat, ut omnes surgant atque^h messem in area virgaⁱ cedant. Surrexerunt ergo, quorum conscientiam^k oboedientiae ignis^l urebat, ad areamque venientes, virga^m messemⁿ 25 cedere cum fidei gratia adgressi sunt. Videns ergo 25

Cap. 11. 12. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 11. a) Lignonem A 1a. a*. b) et add. A 1a*. 2. 3. B 2 (non A 2a) et m. al. A 1a. d; ac add. A 4. c) rete A 1a*. d. 2. 3. 3'. 4 (non A 4a); retum A 3*; retemque A 1c; reteque A 1c*. d) alveo A 2a. 4. B 1a. 2 (non A 3). e) aspexit A 1c. d. 3. f) rete tenere A 3. 4; reti tenere A 4a; reti (corr. rete B 1a et sic B 2) 30 teneri A 1c. d. 2a. B 1a. 2; a rete teneri A 1a*; retineri A 2. g) ita A 3* cum rell.; reverti A 1a*. 3*; vertere A 1c. d. 3'; vertit A 2 (non A 2a); redire A 3. h) Laborabat A 1b. i) ita A 4. k) m. al. corr. ne vel unum A 1a, et sic A 3'. 3* (pr. m.); nec vel unum A 1c. d. 3; neque unum A 4. B 1a. 2. l) nuntiat A 1a*. 3. 4; nuntiavit A 4a. m) de frustato B 1a; defrustatum loborem corr. defrustatum laborem A 1a*, et 35 sic e corr. m. al. A 1a. n) destinatum B 1a, corr. o) p. l. A 1c. d. p) Altque (Atque A 3') — perge locum om. A 3 (non A 3'. 3*). q) cito vade A 1b. r) ait add. A 3'. s) |ge |cum (per et lo perierunt) A 1b; l. p. pr. m. corr. p. l. A 2 (non A 2a); l. p. A 4. B 1a. 2. t) t. q. p. om. A 1c. d. 2. u) multitudo add. B 2; 9 litt. ras. B 1a. v) copiose (que add. A 1c, non A 1c*) est A 1c. d. w) i. est rete A 4; haec 40 ante p. c. posuit A 4a. x) corr. potuissent A 4 et sic A 4a.

Cap. 12. a) comperta A 1a*. b. d. 2. 4. b) ita B 1a; oboediū A 4; ob(o)edientium A 4a cum rell. c) Morabantur A 1c. d. d) speleo B 1a. 2. e) se add. A 4. f) vexare A 2a. 4. g) Loxovium A 1b, corr. h) utque B 1a; ad add. A 1a. a* (? eras.). i) virgas A 1a*. k) om. A 3. 3'; cor h. l. add. A 3', post ignis A 3 (non A 3*). l) m. 45 al. add. A 1a. m) virgam B 1a et pr. m. A 4a. n) om. A 4 (non A 4a).

1) Lignonis nomen hodie corrupte sonat L'Ognon, qui Ararim influit amnem; cf. Joanne, 'Dict. de la France' p. 3033.

pater fidem in^a filiis et^b oboedientiae gratiam^c habundare, ait^d: 'Sinite', inquit, 'fessa egritudine^e membra a labore reficere^f'. Mirantur de sospitate oboedientes, nullum^g doloris vestigium remanente, mensasque parare iubet, ut
 5 uberi^h gaudio omnes reficerentⁱ. Increpantur deinde inoboedientes^k, ignavia fidei arguitur, longitas^l egritudinis denuntiatur. Mira ultio! nam supra^m metam anniⁿ inoboedientes egritudinis poena ita vehementer exussit^o, ut vix mortem evaderent; impleverunt^p mensuram poenitentiae^q de suscepto inoboedientiae tempore^r.

13. De segete inter imbres collecta^a et viri Dei fide pluvia a segete pulsa.

Interea tempus evenerat^b, ut copia^c segetum horreis conderentur^d, nec prorsus vis ventorum nubes con-
 15 pilare^e cessabat. Urguebat sane necessitas, ne maturae messis spica^f in stipulam^g, germine emissio^h, periret. Eratqueⁱ vir^k Dei apud Fontanas^l coenobium, ubi et messium copiam novus ager locupletem dederat^{m.1}. Inruebant ventorum flabra cum vehementia imbrum nec
 20 omnino nubila caeli dare terris pluviam quiescebant. Quid inter haec virⁿ Dei ageret, anxio corde pensabat; armavit mentem fides, docuit impetrare oportuna arcessivitque^o omnes ac^p segetem praecidi^q iubet. Mirantur illi patris imperium nec tamen^r quisquam^s patri cogi-
 25 tatum depromit. Venerunt omnes falceque inter diffusionem^t imbrum secant^u segetem patremque^v, quid agat^w, conspiciunt. Ille quattuor plenos^x religione viros

Capp. 12. 13. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 12. a) in f. om. A 1c* (non A 1c). b) om. A 4 (non A 4a). c) post
 30 gratiam ras. a: A 1a. d) ita A 1a. a*. b; om. rel. e) egritudinē A 4 (non A 4a).
 f) reficere A 1b. g) ita A 3 (pr. m.). B 1a. 2; nullo d. vestigium (corr. vestigio A 1a. 4)
 A 1a. 2. 4. 4a; nullo d. vestigio A 3*. 3* cum rel. h) ubere A 1c. d. i) ita A 3.
 B 1a. 2; reficerentur rel. k) inoboedientes — anni om. A 4 (non A 4a). l) ita
 A 3. B 1a. 2; longitudo rel. m) etiam pro s. m. A 4a. n) anni: A 1a. o) ex-
 35 cussit A 3; incussit A 4. p) ita A 3. B 1a. 2; que add. rel. q) pro p. habent in-
 oboedientiae A 4, oboedientiae A 4a. r) ita A 1c. d. 2. 3. 4. B 1a. 2; tepore rel.
 Cap. 13. a) om. A 1d. 2. 4. b) venerat A 1b. 2. c) s. (segetes B 1a) c.
 B 1a. 2. d) ita A 3. B 1a; conderentur A 4; conderetur rel. e) copilare A 3*. 4a;
 compellere pr. m. B 1a; compellere B 2. f) ita A 3. B 1a. 2; spica — perirent A 4;
 40 spicae — perirent rel. g) stipula A 1c. d. 2. 3 (non A 2a). h) ita A 3. B 1a. 2;
 inmisso A 4; misso rel. i) que om. A 1a*. k) viro A 1c. l) Fontanas pr. m. A 2a.
 m) tenebat A 1a. a*. n) a. vir (ageretur pro a. v. pr. m. A 1d) D. A 1c. d. o) ita
 A 2. 3. 4 et pr. m. A 1a; accersivitque A 1a*. 3*. 3*. 4a cum rel. p) s. ac A 1b.
 q) praecidere A 3. 3* (non A 3*). r) om. A 1c*. 2a (non A 1c. 2). s) quicquam?
 45 pr. m. B 1a. t) diffusionem A 2. B 1a (non A 2a). u) secunt A 1d (? corr.) et pr.
 m. A 4 (non A 4a). v) que om. B 1a. 2. w) agatur A 1b. x) pleno A 1a, corr.

1) I. e. ediderat; v. infra I, 20, et supra p. 114.

per quattuor angulos messis^a praeponit^b, Comininum^c et Eunocum^d ac Equonanum^e ex Scottorum^f genere quartumque^g Gurganum^h genere Brittonemⁱ. His ordinatis, ipse cum reliquis medius messem praecidebat. Mira virtus! fugebat^k imber a segete^l et undique^m pluvia diffundebatur; medios tantum messorum solis ardor torrebatⁿ aestusque^o vehemens, quousque messem conderent, afflavit. Sic fides et oratio meruit, ut, pulsa pluvia, aestum inter imbres haberet.

*p. 79. *14. De fecunditate sterelis^a et^b prolis donum^c 10
orationibus inpetratum.

Eratque^d enim tunc temporis dux quidam nomine^e Waldelenus^{f.1}, qui gentes qui^g intra^h Alpium septa et Iuraniⁱ saltus arva incolent^k regebat. Huic sobolis nulla erat, ut^l Iuvenus^{m.2} de Zacharia et Helisabethⁿ ait: 15

Gratius^o ut donum iam desperantibus esset.

Hic cum coniuge sua Flaviam^p nomine et genere et prudentia nobilem^q ad beatum Columbanum ex Vesontionense^r oppido^s pergit^t, precantes simul, ut pro eis Dominum^u deprecaretur: se multorum^v opum esse ditatos, 20

Cap. 13. 14. A1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B1a. 2.

Cap. 13. a) messi A1a. a*. b. b) proponit B1a. c) Comminum A1a*. 2a (corr.); Cominium A1c. 4a (non A1d); Cominum A2; Cumminum A3*; Cumminum A3; Cumminum A3*. d) Eunochum A3; Eunucum A4. e) ita A1c. d. 4. B1a. 2; Equonanum A3*. 3*; Equonunum? corr. Equononum A1a et sic A1b; Equonocum 25 corr. Equononum A1a*; Equonnum A3*; Aeconanum A2a; Eeconanum A2; Eugananum A3. f) Scottorum A1a; Scotorum A1a*. 4. B1a. 2; Cothorum m. al. corr. Scothorum A2a. g) que om. B1a. 2. h) Gurgarum B2. i) Brettonem A1c (non A1c*); Britonem A2. 3*. 3*. B1a. 2 (non A2a). k) ita pr. m. A1a; fugebat rell. l) segetem B1a. m) unde pr. m. B1a. n) terrebat pr. m. A1a. o) que om. 30 A3. 3* (non A3*).

Cap. 14. a) pr. et st. B1a. b) et — inpetratum om. A2a. 4. c) dono o. inpetrato A1a*. d. 2. d) que eras. A1a; om. A1a*. c. d. 2. 3. B1a. 2; Etenim t. A4. e) om. A1b. f) Waldelenus A2. 3 (non A2a); Waldolenus A3*; Valdolenus A3*. g) ita pr. m. A1a; qu(a)e rell. h) inter A1a* et m. al. A1a. i) Urani A1b. k) ita 35 fortasse pr. m. B1a; incolunt corr. incolunt A1a; incolunt rell. l) ut — esset om. A4a. m) Iuventus pr. m. A4. n) Elisabet A1c; Elisabeth A1a*. c*. d. 2a. B1a. 2; Elizabeth A3*. o) Gr. — esset in inf. pag. suppl. A2. p) Flavia A1a*. c. d. 2 (e corr. fluvia). 3. 4. B1a. 2. q) nobili A1a*. c. d. 2. 3. 4; nobiles B1a. 2. r) Vesontionensi A1a*. c. d.; Vesuntionense A4a; Bisontionensi A2; Vesontioni A2a. s) opiphido? A1a. corr. t) venit A3 (non A3*. 3*); pergunt B1a. 2. u) Domino A2a. v) ita A3. B1a. 2 (cf. supra p. 163, b); multis opibus A1a. a*. b. c. d. 2. 4.

1) De Waldelino duce praeterea nihil constat. Inter Alpes et Iuranum saltum pagus Ultraiuranus situs erat, cui Wandalmarus dux tunc praerat (Fred. IV, 18). Hic vero pagus cis Iuram situs intellegitur, scilicet 45 territorium Sequanorum, cuius caput erat Vesontio. 2) Iuvenus, Libri evangel. I, 8. 9:

Nec fuit his suboles, iam tum vergentibus annis,
Gratius ut donum iam desperantibus esset.

sed, cui hereditatem post obitum linquerent^a, heredem^b non habebant^c. Quibus vir sanctus: 'Si^d', inquit, 'voti^e vestri est, ut largitoris donum eius nomini^f consecretis mihique^g ex lavacro suscipiendum tradatis, pro vobis ego
5 Domini clementiam implorabo, ut non solum eum quem Domino vovetis^h habeatis, verum etiamⁱ, quantum^k volueritis, post pignora suscipiatis'. At illi laeto animo promittunt se eius imperiis parituros^l, tantum pro ipsis Domini misericordiam non^m desinat implorare. Spondetⁿ
10 vir Dei^o muneribus plenus se in promptum^p habere^q, tantum ne pacti foedus studeant violare. Mirum^r dictum vix domi^s remeant, donum creatoris alvo gravida mater futura expectat. Editum^t ad virum^u sanctum defert, suis orationibus largitum munus demonstrat, grates con-
15 ditori agit^v, qui sic ad petitiones famulorum suorum quesita dona largitur^w. Quem vir sanctus suis manibus receptum sacravit sacroque lavacro^x ablutum^y ipse suscepit Donatumque¹ nomen inponet^z matrique ad nutriendum reddit^a. Qui post alitus^b in eodem monasterio²,
20 sapientia inbutus, Vesontionensis^c pontifex praefectus^d, nunc^e usque superest, eandem^f cathedram regens. Qui post in amore beati Columbani ex ipsius regula monasterium virorum construxit^g, quem^h *Palatium³ nuncupant *p. 80.

Cap. 14. A1a, a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B1a. 2

- 25 Cap. 14. a) relinquerent A1c. 3 (non A1d. 3'. 3*) et m. al. A2a. b) om. A4. c) ita A3' cum rell.; habent A1c (ras. nt). 3* (non A1d); habere A2a; habituros A3 et s corr. B1a; habiturum B1a (pr. m.). 2. d) s. inquit(d): Si v. v. est A3'. 3*; s. ait: V. est v. A3; s. ait: Si v. v. est B1a. 2. e) vovetis A1a. f) nomine A4. g) mihique — tradatis om. A1c. h) voveatis A1a*. i) om. A1a (versu exeunte). a*. k) ita A1b; quant(a m. al. in ras. mai.) A1a; quanta A1a*. c. d. 2. 3. 4. B1a. 2. l) parituros A2, corr. m) m. dum n. d. i. A2; m. indesinenter imploraret B1a. 2. n) Spondit A1a (pr. m.). 4. B1a; Spondeat A1d. o) Domini? A1a, corr. p) ita A1a (pr. m.). a* (pr. m.). c. 4; proptum A1d; prom(p)tu rell. q) haberi A1c. d. r) ita A3' cum rell.; Mir: dictu pr. m. A3 (non A3*); Mirum dictum A3* et pr. m. 35 B1a; Miro dictu A4. s) domi::rem::eant (pr. m. dominare) A2; domi: A2a. t) e(ē)ditumque (tumque m. al. in litura A3) A3. 3'. 3*. u) s. v. A1c; v. Dei d. A2a. 4a. v) ait A1b. 2a. B1a; reddit A4a. w) largitor pr. m. A1a. x) baptismo A4; babbismo A4a. y) ablatum A1b. z) ita fortasse pr. m. A1a; imposuit A1c. 3; inponit rell. a) dedit B1a. 2. b) altus A1d. 2. 3. 4. B1a (non B2); om. A4a; et add. A4. c) Ibisontionensis A2 (corr. in B1a); Vesontionensis A2a. 4a. d) factus A1b*. c. d; actus A1b. e) nunusque pr. m. A1a; numusque A1a* (pr. m.). f) eadem B1a, corr. g) construit B1a. h) ita A3 (pr. m.). 3'. B1a. 2; quod A1a. a*. b. c. d. 2. 3*. 3*. 4.

- 1) Donatus episcopus Vesontionensis conciliis Clippiacensi a. 626. aut 627. et Cabillonensi inter a. 639—654. intererat; cf. Concilia ed. Maassen I, p. 201. 213. Cum episcopum ordinari non liceret ante tricesimum aetatis annum, ex priore subscriptione colligitur, ipsum post a. 596/7. minime natum esse. 2) Locus ad monasterium Luxoviense referendus videtur esse, licet supra de Fontanensi agatur; cf. infra c. 17: in eodem caenobio Luxovio. 3) Quod Palatium Ionas vocari dixit, monasterium est

ob veterum monimenta murorum. Addiditque^a post eum bonitatis largitor famuli sui promissum^b alium filium Chramelenum^{c.1} nomine, qui nobilitate et sapientia pollens, post patris^d obitum in eius honore est suffectus^e, quamvis seculari habitu, tamen in creatoris amore vigil.⁵ Nam et ipse in amore beati viri in saltum^f Iorensem super Novisona^g fluviolum monasterium ex eius regula construxit^h, in quo Siagriumⁱ abbatem praefecit. Addiditque adhuc duas filias pristino munere^k et^l seculo nobiles et in^m Christi timoreⁿ deditas. Post ista munera¹⁰ mater ipsorum Flavia post mariti obitum monasterium² puellarum in supradicta urbe Vesontionis^o construxit, omni^p munimine^q roborans^r, multarum puellarum con- tionem^s adunavit. Tantum^t in eis^u viri Dei^v gratia flagravat, ut omnia faleramenta^w praesentis vitae tem-¹⁵ nentes^x, ad omnipotentis [Dei^y] cultum anhelarent.

Cap. 14. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 14. a) que om. A 1a. a*. b) promisso A 1c. d. c) ita A 3. B 1a. 2; Chramelenum A 3'. 3*; Chramelenum A 1a. a*. b. c. d. 2. 4. d) patri B 1a. corr. e) sub- fectus A 4a; subvectus A 3*. f) ita B 1a; saltum Iurensem A 4. B 2; saltu Iurense²⁰ (Iorense pr. m. A 1a; Iorensi A 2. 3'. 3*; Iurensi A 1a*. c. d. 2. 3) A 1a. a*. b. c. d. 2. 3. 3'. 3*. g) ita A 1b. 3. 3'. B 1a; Novisonam fluviolum m. al. corr. N. fluviolum A 1a, et sic pr. m. A 1a*; Novisona fluviolum B 2; Novisonem fluviolum A 1d; Novisonam fluviolum A 1c; Novisanum fluviolum A 4; Novisona fluentum A 3*; (hunc add. A 2a) Visonam fluviolum A 2. 2a. h) ita A 1b* cum rell.; construit A 1b. 3. 4 (pr. m.). B 1a. 25 i) Agrium A 1a. a**; S(i) superscr. agrium A 1a*. k) ita A 2; muneri rell. l) in add. A 1c. m) eras. A 1a; om. A 1a*. c*. n) timori A 1a*. o) Vesontione A 2a. 3 et m. al. A 3'; Vesontionense pr. m. A 3'. p) que add. A 1c. d. 3* et m. al. A 2a. q) munime pr. m. B 1a. r) r. p. m. A 1b; roboratum multarumque ibi p. A 4. s) ita A 3'. 3* cum rell.; contione A 3. 3* et pr. m. B 1a. t) ita A 1a*. c. d. 2. 3. 4. B 2; tantum? m. 30 al. corr. tanta B 1a; tantam corr. tanta A 1a, et sic A 1b. c. d. 3'. u) eos A 4. v) inter- cessionis add. A 4; intercessione add. B 1a. 2. w) faleramenta A 1a; fallaramenta pr. m. A 3; feramenta A 4 (non A 4a). x) tenentes B 2; mentes m. al. corr. contem(p)- nentes A 1a, et ita A 1a*. b*. 4. y) ita A 1a. a*. b. 2; om. A 1c. d. 3. 4. B 1a. 2.

S. Pauli, quod hodieque moenibus civitatis adiacet, quibus a Dubi flumine³⁵ dirimitur. I. Chiffletius. In eadem ecclesia Donatus ipse sepultus est teste catalogo episc. Vesontion. (SS. XIII, 373): Donatus aedificavit eccle- siam sancti Pauli, in qua etiam in Domino requievit, et Iussanum monasterium cum matre sua Flavia, que ibi sepulta est. 1) Chramne- lenus 'ex genere Romano' dux a. 636/7. contra Wascones profectus (Fred. 40 IV, 78), a. 642. inter eos erat, qui in Willibadam patricium Bur- gundiae conspirantes pugna commissa eum interemerunt; cf. Fred. IV, 90. 2) Monasterium scilicet, quod in catalogo episc. Vesont. (v. l. 38) Iussa- num appellatur, hodie ecclesia S. Mariae ('Notre Dame') ad viam S. Vincentii sita, ubi Flavia ipsa sepulta esse dicitur. Post ipsius mortem⁴⁵ ex regulis Caesarii, Benedicti, Columbani Donatus virginum regulam collegit eamque 'virginibus Gauthstrudae omnique congregationi in coeno- bio a famula Dei Flavia constituto' dicavit, corporali infirmitate detentus, sensusque obtusi caligine vix permittente, sine dubio, quia grandaevus erat; cf. Holstenii Cod. Regul. VI (1759), p. 377.⁵⁰

15. De Theudegisili^a digito secto et Winioci^b fronte sanato^c et corvi oboedientia^d.

Si vero aliqua inserere nitimur, quae parva hominibus videantur, erit^e obtrectatorum latratibus patens; conditoris tamen largitio aequae in minimis, ut in magnis, misericorditer adspirat nec defert^f in modicis aurem pietatis accommodare^g, sicut in maximis exaudit vota petentis. Quadam etenim^h die cum vir egregius [Columbanusⁱ] ad precipiendam messem cum fratribus poenes calmen^k,¹ quam Baniaritiā^l vocant^m venissetⁿ et^a, blando commodoque^o austro flante, falce segetem secarent, evenit, ut^p unus eorum Theudegisilus^q nomine digitum falce praeciderit, nec prorsus hereret^r preter pellis parvae^s retentaculo^t. Itaque stantem vir Dei^u Theudegisilum a longe cernens, imperat, ut cum sodalibus coeptum opus perficiat. At ille rei gestae causam promittit^v. Celer ille ad ipsum properat digitumque inlitum^w salivo^x pristinae statim sospitati^y reddit^z; imperat, ut celer ad coeptum opus vires augeat^a. Coepit cum gaudio geminare laborem ac pre ceteris ad praecipiendam stipulam uberius urgere, qui^b dudum de preciso membro animum^c meroris^d subderat. Haec nobis ipse^e Theudegisilus narravit digitum monstravit.

Et in supradicto caenubio Luxovio^f tale quiddam vice alia simile gessit. Nam quidam presbiter ex^g

Cap. 15. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 15. a) Theod. A 1a. a*. b. d; Teud. A 2a. B 1a; Teugili corr. Teudegilli A 2; Theodegesilli A 4a; Teogisilli A 4. b) ita A 1a*. 2. 4. B 1a; Winioci A 1a (pr. m.). b. d. 2a (pr. m.); m. al. corr. Winnoci A 2a. c) ita A 1a* cum rell.; sanat(a m. al. in ras.) A 1a; sanata A 1d. 2 (pr. m. corr. sanato). 2a; om. A 4. d) oboedientie A 4, corr.; oboedientiam A 4a. e) erunt (versu ex. om. A 1d) — patentia A 1c. d. f) ita A 1a (pr. m.). B 2; differt B 1a; differt A 1a*. b. c. d. 2. 3. 4. g) sed add. A 1c. d. h) om. A 1c. d. 2. i) Columbanus habent A 1a. a*. b. c. d. 2. 4; om. A 3. B 1a. 2. k) ita A 1a*. 3. B 1a; calmem rell. (e corr. ? A 1a); cf. infra c. 17. l) Baniaritiā A 1c. d. 2a. 4; Baniaritiā A 2; Baniaritiā B 2. m) venissent pr. m. A 1b. n) et om. A 2 (non A 2a); et — secarent om. A 4a. o) blandoque, om. c. A 2 (non A 2a). p) unus ut A 1b. q) Theod. A 1a*. b*. 3; Teud. A 2a; Theodigisilus A 1b. c. d; item infra. r) :: hereret A 1a. s) parvo A 1b. 3*. B 2 et m. al. A 2a. t) retentaculum A 1a*. c (non A 1d). u) om. A 1b. v) depromit B 1a. 2. w) post sal. A 1c*. 3. x) ita A 1c. d. 3. B 1a. 2; saliva A 1a. a*. b. 2. 3*. 4. y) sospitate A 1c; sanitati A 1a*. b. 3. z) reddidit A 1c. 2. 3; et add. A 1c. d. 3. a) augeatur A 1b. b) cui B 1a. 2. c) animo pr. m. A 1c*. B 1a. d) merori: sub(di m. al. add.)derat A 1a; merori subderat A 1a*. b; merori subdebat A 1c. d. 2; merore subdebat A 3. 4; meror tenebat B 1a. 2. e) om. A 1c* (non A 1c). f) Lu(x m. al. in ras.)ovio A 1a. 45 g) ex per rationis A 1d; ex pers rationis A 1c.

1) Calmen est ager frumentarius, calamis obsitus (Gall. 'chaume'; cf. Diez, 'Etym. Wörterbuch' II, 245²) saepibusque fortasse munitus, una cum casulis paucis, cui nomen villare (Germ. 'weiler', Gall. 'hameau') postea inditum est.

parrochianis, pater Boboleni^a, qui nunc Ebobiensi^b c^o nubio praeest, Winiocus^c nomine ad beatum Columbanum venit; eratque ille^d in saltum^e cum fratribus ob lignorum oportunitatis^f parandas^g. Cumque supradictus Winiocus venisset miransque aspiceret^h, quanta vi truncum querⁱ quiⁱ cuneis^k arieteque^l partirent^m, elapsus eⁿ truncus^o cuneus^o medium frontem secavit^p hac venarum proflua sanguinis undas produxit. Vidensque^{p*} [vir^q Dei] Columbanus^r detectum^s os, sanguinem^t fluentem, statim in terram^v orans ruit^w, surgensque^x salibo^y inlitum^z sanum reddidit, ut^a vix cicatricis^b vestigium remaneret.

Aliaque^c vice cum ad cibum capiendum veniret [beatus igitur^d Columbanus] in sepefacto^e caenubio Luxovio^f, tegumenta^g manuum, quos^h Galli wantos^{i.1} vocant quos ad operis labore^k solitus erat^l habere, supra lapidem qui ante fores refectorii erat deposuit; moxque, quiete reddita, corvus alis^m rapax advolavit, unumque exⁿ eis rostro ferens, abstulit. Peracta refectionis hora, foris^o vir Dei rediens^p, tegumenta^q manuum requirit. Cumque omnes inter se conquererent^r, qui^s abstulisset, vir sanctus ait, nullum alium esse, qui sine^t comeatu^u aliquid adtingere presumpsisset, nisi alitem, qui a^v Noe dimissus, ad arcam non remeavisset^w; addiditque se^x nullo modo

cf. Gen. 8, 7.

Cap. 15. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 15. a) Bobolenum? A 1a, corr.; Boboleni A 4a; Babolini B 2. b) ita A 3. B 2; Ebobiensi B 1a; Bobiensi rell. c) Winlochus constanter B 1a; Winocus (Winnocus infra) A 1b; Wininocus semper A 4a. d) om. A 1b. e) ita A 3. 4. B 1a; saltu rell. f) ita pr. m. A 1a. g) parandis pr. m. A 1a. h) ita A 1b; aspiceret rell. i) ita pr. m. A 1a. B 1a; quercui B 2; querci A 1b. d. 2. 4; quercus A 1a*. c. 3; cum add. A 3. k) om. A 2a (non A 2). l) arteque A 4. m) partirentur A 1c. d. n) (e trunc m. al. in ras.) o) A 1a; et runco pr. m. A 1b. o) c. huius medii A 1c. d. 3'. 3*; c. mediam A 1b. 2a. 3. 4 (non A 2. 4a?) p) secuit A 1c. d. p*) Videns (q postea suppl.) A 1a*. q) v. D. om. A 3. 4. B 1a. 2. r) Columba B 1a. 2. s) (et add. A 1d) secatum os A 1c. d; detecto osse A 2. t) que add. A 1c. d; sanguine fuente A 3; sanguinis fl. B 1a. 2. u) om. A 4a (non A 4). v) terra A 3. w) fuit? pr. m. B 1a. x) que m. al. suppl. A 1a*. y) saliva A 3. z) ita add. A 1c. d. a) ut vix om. A 1b. b) cicatricum vestigia remaneret A 3. c) Aliaq::: corr. Aliaque A 1a; que om. A 3. d) ita A 1b; m. al. expunxit A 1a; i. om. A 1a*. b*. c. d. 2. 4; i. C. om. B 1a; b. i. C. om. A 3. B 2. e) ita A 2. 4. B 1a (pr. m.); sepe dicto A 1c. d. 4a; supra dicto A 3; s(a)epetato A 2a cum rell.; in add., sed eras. A 1a. f) Luxuvio A 3 (non A 3*); Lusovio A 3'. g) tegmenta A 1a*, corr.; tegimenta A 1c. d; tegimenta A 1c*. h) qu(a)e A 2a (pr. m.). i) wantes A 3. 3'; wantones A 3*; gantos A 4a. k) ita pr. m. A 1a; labores A 2; laborare pr. m. B 1a; laborem A 2a cum rell. l) h. e. A 1b. m) ita A 1b. B 1a; ales A 1a. a*. c. d. 2. 3. 4. B 2. n) eius pro ex eis A 3. o) foras A 1c. d. 2. 3. p) remeans A 3. q) tegimenta A 1c; tegimenti A 1d. r) conqui- 45 rerent A 1a*. b. d. 3. 4; cūquirerent pr. m. A 2a; conquererentur A 2; requirerent A 1c; inquirerent A 4a. s) ita A 1a (pr. m.). 2; quis rell. t) se A 1b. u) comitatu A 1d (non A 1c); iussione A 1a*. v) m. al. suppl. A 1a*. w) remeasset A 1c. 3* (non A 1d. 3. 3'); remeavisse B 1a. x) se om. et infra fovere pro alitum B 1a. 2.

1) Hodie Gallis 'gant'; cf. Diez, 'Etym. Wörterbuch d. rom. Sprachen' 50 I, 230².

suos pullos^a aliturum, si rapacem^b furtum celeri volatu non referret. Expectantibus^c fratribus, in medio^d omnium corvus advolat^e, male sublatum furtum rostro reportat nec se pennigera conatur eripere fuga, sed mitis ante omnium conspectum, oblitus ferocitatis^f, ultionem expectat, quem^g vir sanctus abire imperat. O mira aeterni iudicis virtus! qui tanta suis famulis prestat, ut non solum hominum^h honoribus, sed etiam avium oboedientia clarescantⁱ.

16. De cervisae redundatione absque effusionis damna^b fluentis^c. *p. 82.

Patratum deinceps aliud miraculum, [quod^d per beatum Columbanum et eius^e cellerario^f factum fuit, referam^g]. Cum hora iam refectionis adpropinquaret et minister refecturi^h cervisam administrare conaretur, — quae ex frumenti vel hordei sucosⁱ equoquitur^k, quamque prae ceteris in orbe terrarum gentibus preter Scordiscis^l et Dardanibus^m gentes quae Oceanum incolunt usitanturⁿ, id est Gallia, Brittania, Hibernia, Germania^o, ceteraeque^p ab eorum moribus non disciscunt —, vas quod tiprum^q nuncupant ad cellarium deportat et^r ante

*) Nam et Chagnoaldum — vir testabatur *hic inserunt* A3. 3'. 3°. 3°. 3x¹. 3x², quae ad codd. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 4a in calce c. 17. edidi.

5 Cap. 15. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2. Cap. 16. A 1a. a*. b. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 15. a) pullo(s) postea add.) A 1a. b) rapax A 1a*. c. d. 3 et m. al. A 1a; raptum A 2a. c) Spectantibus fr. A 2 (non A 2a); Ex(s)pectantium (fr. om.) A 3; fr. postea add. B 1a. d) medium A 1c. d. e) advolavit A 1a*. f) ferocitatem B 1a. 2. 30 g) quem — Imperat m. al. in mg. suppl. A 1a*. h) om. A 1c. d; hon. hom. B 1a. 2. Cap. 16. a) totum c. 16. om. A 1c. c* (non A 1d); praescriptio deest, verum vacuo relicto, A 2a. b) damno A 1a*. d. 2. 4. c) om. A 4a (non A 4). d) quod — referam om. A 3. 3'. 4. B 1a. 2 (non A 3*). e) bis scr. erat A 1a. f) m. al. corr. cellararium A 1a. b, et sic pr. m. A 1a*. d; corr. cellerarium A 1d, et sic A 2. 3*; cellarario pr. m. A 1b. g) referem pr. m. A 1a. h) ita pr. m., m. al. corr. refectorii A 1a, et sic A 1a*. 2. 4a (non A 2a); refect: orii, ras. i A 1d; refectu(rus in litura) A 1b; refecturis A 1b*; refecturii rell. i) ita pr. m. A 1b; sucis A 1d. 2. 3. 4; suco A 2a et e corr. A 1b cum rell. k) ita A 3. 3*. 4 (pr. m.); (ex m. al. in ras.) coquitur A 1a; excoquitur A 1a*. b (pr. m. in mg. suppl.). 3*; exquoquitur A 2a. 3*; decoquitur A 1d. 2. B 1a. 2. l) Scordiscas 40 A 1a*; Scordiscos B 1a; Scorditis m. al. corr. Scotiis A 3; Scotiicos corr. Scotiicas A 1d. 3*; Scotiicas A 3*. 3*; Scotiis A 2; Scotiacis A 2a; Scotiis corr. Scotiicos A 4a et sic A 4; Scotos B 2. m) Dardanis A 2; Dardanas A 1d. 3*; Dardanos B 1a. 2. n) u: sitantur pr. m. A 1a; usitant A 1a* et m. al. A 1a. o) om. A 2a. p) quae add. A 1d. 4. B 1a. 2 (non A 3); et cetera qu(a)e A 2. q) cyprum semper A 1a*. r) et — adponit om. A 4.

45 1) Scordisci gens a Gallis oriunda atque Dardani in Moesia, Illyria, Pannonia habitabant. 2) De gillone, i. e. lagoena aut vitrea aut figulina, auctor V. Columbani anonymus (cod. Paris. n. 11759, fol. 236, v. supra p. 143) cogitavit: In eodem Luxoviensi cenobio vir Domini Colum-

vase^a quo^b cervisa condita erat adponit^c, tractoque ser-
 raculo^d meatu^e, in tiprum currere sinit^f. Quem subit^g
 [beati^h Columbani] patrisⁱ imperio alius e fratribus vo-
 cavit. At ille oboedientiae igne ardens, oblitus meatum
 obserrare^k, pernici cursu ad beatum pergit virum, serra-
 culum^l quem duciculum^m vocant manu defertoⁿ. Post
 quam sibi^o vir Dei quae voluerat imperata^p deprompsit,
 recordatus negligentiae, celer ad cellarium rediit, con-
 ciens, nihil in vase^q de quo^r cervisa^s decurrebat^t reman-
 sisse. Intuitus supra tiprum cervisam crevisse et ne^u
 minimam stillam foris cecidisse, ut crederes in^v longi-
 tudine tiprum geminatum^w esse, ut quali^x et quanta
 rotunditas infra tripri^y inerat corona^z, talis in altum
 crevisset^a orna. Quantus^b imperantis meritis, quanta^c
 oboedientia obsequentis! ut sic utriusque^d tristitiam Do-
 minus voluisset avertere^e, ne, si fratrum substantiam et
 imperantis et oboedientis ardor diminuisset, ambo se a
 licitis alimentis^f abdicassent^g.¹ Sicque aequus arbiter
 occurret^h, utⁱ utrorum^k culpas ablueret^l, quas^m illi, si,

Cap. 16. A 1a. a*. b. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 16. a) vas: A 1a; vasem B 2; vas A 1a*. d. 2a. 3. 4a. b) qua pr. m.
 A 1d. c) om. A 2 (non A 2a). d) serreculo? corr. seraculo A 1a et ita B 1a; sarra-
 culo A 2 (non A 2a). 3* (corr. serr.). e) m. al. corr. meatum A 1a. b. et sic A 1a*. d.
 2. 3*; meatum A 4. f) sinat A 1b. g) beati Columbani habent A 1a. a*. b. d. 2.
 h) om. A 2a. i) meat B 1a. k) ita A 1a (pr. m.). 3. 3*. 4; observare A 1b; ob-
 serare A 1a*. b*. d. 2a. 3*. B 1a. 2; obserere A 2. l) seraculum B 1a; seraculo A 1a*. 3
 (non A 3*. 3*). m) ita A 2. 4. B 1a. 2; duciolum A 1a. a*. b. (e corr. duceolum);
 ducidum A 1d. 2a. 3*; duccidum A 3. 3*; ducieulum A 4a. n) defert A 4 (ras. o). 4a;
 deferens A 1d. 2. 3*. 3*; deportato A 3. o) om. A 3. 3* (non A 3*). p) imperavit,
 om. depr. A 3. q) vas: corr. vase A 1a; vas A 4. r) qua A 1d. s) cervisam pr.
 m. A 1a; cervesa A 4. t) recurrebat A 1a (non A 1a*). u) nec A 2a. 4a. v) (in
 om.) longitudinem A 3; in longitudinem A 4. w) geminasse ut A 3. x) qualis A 1b.
 d. 2. 3. 4. y) tripri A 1b; m. al. corr. tiprum A 1a, et sic A 2 et e corr. piprum
 A 2a (sic vel pibrum pr. m. supra); cyprum A 1a*. z) coronam A 1d. 3. 4 (non A 3*.
 3*. 4a). a) crevisse o. videretur. Q. B 1a. 2. b) Quantum i. merito A 2a; (O add.
 A 4) Quantum i. meritum A 1a*. d. 2. 4; Quantis i. meritis corr. Quantum i. meritum
 B 1a; Quanta i. merita B 2; Quanta i. virtus A 3. c) tanta corr. quanta B 1a.
 d) utrisque A 4. e) averteret A 1b; evertere A 4. f) (a m. al. in ras.) limentis A 1a.
 g) abdicarent B 1a. 2. h) ita pr. m. A 1a; occurrit rell. i) bis scr. erat A 1a; om.
 B 1a. k) que postea add. A 1a. B 1a, habent A 1a*. 2a. 3. 4a. B 2. l) ablueret B 1a.
 m) quae (corr. quas) — fuisset (m. al. corr. fuissent) patratæ A 1a*; Quod A 2a.

banus cellarium ad se vocari praecepit. Qui ea hora in cellario
 gillonem, quo fratribus in refectorium potum portare consueverat,
 vasi quod vulgo tonna dicitur apposuerat et eo liquore qui cervisia
 dicitur recipiebat. 1) *Regula coenobialis* c. 3: Vel certe si multum
 est, quod effudit, quantos metranos de cervisa aut mensuras qualium-
 cumque rerum, intercidente negligentia, effundens perdidit, supputans
 tot diebus illud quod in sumptus proprios rite accipere consueverat,
 sibi ea perdidisse sciat, ut pro cervisa aquam bibat (ed. Seebass l. l.
 p. 221).

casu^a veniente vel Domino permittente, fuisset patratum, ambo suis noxis^b evenisse adseruissent.

- *17. De prohibita ursi esca et^a copia frumenti ^{*p. 88.}
horreo^b aucta et^c panum^d multiplicationem^e.
De^f vocatione Columbae^g oratione viri Dei
moratae^h.

Eodemqueⁱ in tempore actum est, ut per^k densa saltus vipurna^l fructicum^m solitudinis amatorⁿ, quae propter^o Fredemungiacas^p calmen^p erat, vir Dei ambularet, repperitque^q cadaver cervi, quem luporum feritas perimerat^r, ursum devorare velle, cuius iam sanguinem lambens^s exiguum carnis partem voravisset^t. Ad quem vir Dei accessit, increpans, ne corium, quod ad^u usus calciamentorum necessarium erat, lederet. Tunc bestia, oblita ferocitate^v, mitis esse coepit, et contra naturam absque murmure blandiens atque colla submittens, cadaver reliquit. Quod vir Dei^w ad fratres rediens^x indicavit, in eo^y loco ut irent et e^z cervi cadaver^a corium avellerint^b. Abeuntes ergo fratres, repperiunt^c undique rapacium alitum procul multitudinem^d abesse^e nec^f cadaver supra^g viri Dei^h interdictum accedere audereⁱ, diuque^k expectantes a longe, si vel fera vel avis audaci conatu prohibitaescae urgueretur^l praedam capere, conspiciunt ad odorem cadaveris adventare, et procul adstantes, acsi mortiferum aliquid^m ac loetale deviareⁿ et celeri fuga omittere^o.

Cap. 16. A 1a. a*. b. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2. Cap. 17. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

- Cap. 16. a) cisu A 1d; :csu pr. m. A 2 (non A 2a). b) noxiis A 1a* (pr. m.).
30 b. 3. 4. B 2.
Cap. 17. a) De copia — multiplicatione ante verba Moransque alia (p. 182, l. 1) praescripta sunt B 1a. b) hordeo A 1d. c) et — moratae om. A 4. d) panum A 1a (non A 1a*). e) multiplicatione A 1a*. b. d. 2. B 1a; et add. A 1d. 2a. f) De — demorata ante verba Cum quodam (p. 183, l. 25) praescripta sunt B 1a. g) v. beati C. monachi orationibus B 1a. h) morata A 1b. 2a; morati A 1a*. d. 2; demorata B 1a. i) om. A 1c. k) ut pergens a saltu A 2. 4; ut pergens ad saltus A 2a; ut pergens ad saltum (saltum A 1d) A 1c. d. l) viburnam A 1c. 3'. 3*; :: burnam A 1d; viburniam A 1c*. m) ita A 2 et pr. m. A 1a. n) amatricem A 1c. d. 3'. 3*. o) prope A 1c. d. 2. 3*. 4. p) Fredemungiacas A 4; Fredemundiacas A 3. B 1a (non B 2); Fredemundiacas A 2a. q) culmen A 1a*. r) ita 3* et pr. m. A 1a. a*; peremeret pr. m. A 2; pmerat A 4a. s) lambiens A 3. t) voravit A 1a*. u) om. A 4 (non A 4a). v) ferocitatem A 2a. 4 (pr. m.). 4a; ferocita(te m. al. add.) A 1a; ferocitatis A 1a*. w) postea add. B 1a. x) rediens — fratres pr. m. in mg. suppl. A 1d. y) eum locum A 1c. d. 2a. 3'. 3*. z) ita A 1a. a*. b*. c. 45 2. 3. 4; a A 4a et pr. m. add. B 1a; om. A 1d. 3'. 3*. B 2 et fortasse A 1b (ubi membrana perforata est). a) ita pr. m. A 1a; cadaver e(t m. al. add.) A 1b; cadavere A 1a* (e corr. cadaverē?). b*. c. d. 2. 3. 4. B 1a. 2. b) evellerent A 3 (corr. av.). 3'. 3*. 4. c) reppererunt A 1a*. B 1a. 2. d) multitudine B 1a. e) adesse A 1c*. 3. f) ad m. al. add. A 1a, habent A 1a*. c. d. 2. 3*. 4. B 2 (non A 4a?); ne (ad superscr. B 1a) c. A 3. B 1a (non A 3'). g) super A 3. h) om. A 1b. i) audebant B 1a. 2. k) Denique A 1b; Expectantesque diu a A 1a*. l) urguerentur A 4. B 2. m) aliquid A 1b. n) devitare A 1a* (it in litura). b. c; vitare A 1c*. o) emittere A 1c. d. 2. 4.

Moransque^a alia vice penes Luxovium [coenobium^b] Columba^c, Winiocus^d presbyter, cuius superius¹ fecimus mentionem, ad eum venit, sequebaturque^e Winiocus Columbae vestigia, quocumque iret, veneruntque ad horreum, quo frumenta condebantur. Aspicit Winiocus, parvique^f pendens copiae exiguitatem, ait^g, se non habere panis habundantiam, quo tanta multitudo alatur^h, quurqueⁱ segnitia^k torpeat quaerendi frumenta^l, increpat. Cui beatus Columba^m respondit: 'Si riteⁿ conditori suae^o deserviant plebis^p, numquam per aeva^q esuriem^r sciant^s; sic enim preconantis^t vox psalmigraphi^u concelebrat: *Non vidi iustum derelictum^v nec semen eius, quaerens panem.* Perfacile farre^w horreum replet, qui^x de^y quinque panibus hominum quinque milia satiavit'. Manente denique nocte illa ibi^z Winioco^a, viri Dei fide et oratione^b horreum repletum est^c. Maneque consurgens Winiocus^d, iuxta horreum transiens, inoppinato horreum apertum^e cernit clavigerumque simul ante ostium adstantem. Sciscitatus^f, quis hoc direxerit, aut quae plaustrorum^g congeries^h haec frumenta devexerintⁱ; cui horrei custos ait: 'Non ita est, ut putas, nam cerne, si^k vestigia plaustrorum vel iumentorum telluri^l inpressa pareant? Nequaquam^m enim clavisⁿ a me hac nocte discesserunt;

Cap. 17. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a (ad l. 2). B 1a. 2.

Cap. 17. a) a Moransque cap. (19. B 2) incipit B 1a (ubi De copia — multiplicatione praescr.; v. supra p. 181, l. 31). 2; k. m. al. marg. adscr. A 1a; Moransque versus ineunte A 1c. b) c(o)enobii A 1a (pr. m.). d. 3*; om. A 3. 3*. B 1a. 2. c) Columbanus et infra Columbanus A 4. d) Winiochus A 3 (non A 3*); W. — p. 183, 26. commemoraret om. A 4a. e) eum add. A 1b. f) parvi pendens (m. al. add.) A 1a; parvi pendens (n. superscr.) A 1a*; parvi pendens A 1c. d; parvisque pendes (pr. m. corr. pendens) A 1b; parvipendensque A 1b*. g) e. avenisse non B 1a. 2. h) aleretur A 4. i) qua A 3. k) segnitia: pr. m. A 1a; segnitiae pr. m. corr. segnitia A 2; segne::cia corr. segnitia A 2a. l) frumenti A 3. m) Columbanus A 1c. d. 3. 4. n) recte A 2. 4. o) suo A 2. 3. 4. B 1a. p) ita pr. m. A 1a. q) corr. aevum A 1a*; eva m. al. corr. evum A 2a, et sic A 1c. 4. B 1a (m. al.). 2; eum pr. m. B 1a; per aeva om. A 3*. r) esuriam pr. m. A 2; esurient pr. m. A 2a. s) scient A 1c. d. 2a (pr. m.); ::sentiant (ras. & ?) A 2; sent(c)ient A 2a (m. al.). 4. t) ita A 1a* cum rell.; preconcinantis m. al. corr. preconcinentis A 1a. u) ita A 1c. 2a. 3; psalmigraphi A 1a*. d. 3*. 3*; psalmigraphi A 1b; psalmographi A 2; psalmographi rell. v) om. A 1a. B 2 (non A 1a*). w) farre A 4. x) m. al. suppl. B 1a. y) m. al. superscr. A 1a*; 40 om. A 3. B 1a; quinque m. h. de q. p. B 2. z) inibi A 3. a) Ubinioco (?) corr. Winioco A 1a; Vinioco ed. Bed. b) oratione: A 1a. c) m. al. suppl. A 1a. d) post Winiochus 5 litt. ras. B 1a; et add. (B 2). e) est? add., sed eras. A 1a. f) m. al. corr. sciscitatur A 2a, et sic A 1a*. 2. g) pl: ustrorum pr. m. A 1a; (plaustro in litu- 45 rajum A 4; plaustrum A 2a. 3 (non A 3*. 3*). B 1a (ut infra). h) congeries — l. 21. plaustrorum pr. m. in mg. suppl. A 3 (habent A 3*. 3*). i) deduxerint A 1a*. k) om. A 1b (non A 1b*); cernis v. B 2. l) tellori pr. m. A 1a. m) nequaquam, ras. m A 1a. n) ita pr. m. A 2a; claves rell.; cl. hac n. a me d. A 1b; clavis a me in hac (in h. 50 superscr. A 3) n. discesserit (discessit A 3*; discesserat A 3*) A 3. 3*. 3*.

sed, obserato horrei^a osteo, divino solamine frumento repletum est horreum'. Coepit de industria ille, intentis oculis, terram^b respicere et^c deferentium vestigium^d diligenti examinatione^e cognoscere^f. Cumque nihil horum^g simile^h quid repperisset, ait: 'Potens est Dominus servis suis parare mensamⁱ in deserto'.

cf. Pa. 17, 1

Traiecto exin^k temporis^l intervallo^m venit [beatus igiturⁿ Columbanus], isdem^o Columba ad Fontanas^p caenubium repperitque^q fratres^r sexaginta sarculo terram excolere et semine^s futuro confectam^t glebis arvam parare. Cumque vidisset magno labore glebas scindere, ait: 'Sit vobis^u, o fratres, a Domino conlata refectio'. Quo audito, minister ait: 'Pater mi, non sunt nobis amplius^v quam duo^w panes et paulolum^x cervisae^y'. Ille: 'Vade', inquit, 'et defer^z hic^a'. Concito ille gradu perrexit duosque panes et parum cervisae detulit. Intuens caelos, Columba^b ait: 'Christe Iesu, unica^c spes orbis, tu^d hos panes et hunc potum multiplica, qui de quinque panibus quinque satiasti^e milia in heremo'. Mira fides!^f Satiati^g sunt omnes, potuque^h austuⁱ, prout voluntas cuique fuit, dupla minister fragminum spolia recollexit^k, potusque duplicavit^l mensura^m; sicque intellexit, plus merereⁿ fidem^o digna divini^p muneris lucra, quam disperationem^q, quae solet diminueret etiam conlata.

cf. Matth. 14, 21.

Cum^r quodam tempore in eodem^s caenubio Luxovio vir Dei commoraret^t, accidit, ut unus e^u fratribus,

Cap. 17. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a (a l. 26). B 1a. 2.

- Cap. 17. a) om. B 1a. b) o. dil. ex. t. r. atque veritatem cognoscere A 3. c) ut A 1c (non A 1d); om. B 1a. d) vestigia A 1c. d. 2a. B 1a. 2. e) examinatione pr. m. A 1a*. 4. f) m. al. corr. cognosceret A 1c* et sic A 1c. g) eorum B 1a; in horreo B 2. h) m. al. suppl. A 1a. i) ita A 3. 4. B 1a. 2; mensas rel. k) parvi add. A 3. l) tempore pr. m. A 2. m) inte: vallo pr. m. A 1a. n) ita A 1d; m. al. expunxit A 1a, post Traiecto habet A 1b, post Col. A 1c*; i. om. A 1a*. c. 2; b. l. C. om. A 3. 4. B 1a. 2. o) idem Columba A 1b. 3*; i(s)dem Columbanus A 3. 3*. 4; haec om. A 1c (non A 1d). p) Funtanas A 2a. q) que om. A 1a (non A 1a*). r) LX fr. A 3. s) ita A 4; semini rel. t) confectam gl. arva A 3*. 4 (pr. m.). B 1a; confectum gl. arvam A 1a*; confecta gl. arva A 1c. d. 2. 3*; confectis glebis arva A 2a. u) nobis A 1a*. v) om., m. al. superscr. plus A 4. w) duos, ras. s. A 1a. x) paulolum pr. m., parvum m. al. in mg. A 1a; parum A 1b. y) At add. A 3; Et add. A 4. z) defer: A 4. a) huc A 1a*. b. c. d. 2. 3. 4. b) Columbanus A 1c*. 3. 4. c) sp. u. o. A 3. 3*; u. salus o. A 3*. d) duos p. A 4. e) q. m. s. in h. A 1c. d. 2a. 3* (non A 3*); q. m. hominum (in heremo superscr.) s. A 3; q. m. (hominum add. B 2) in h. s. B 1a. 2. f) ita A 3. B 1a. 2 et pr. m. A 3* (cf. l. 23. fidem); res A 1a. a*. b. c. d. 2. 3*. 3*. 4 et m. al. A 3*. g) saturati A 1b. h) potuque A 4; potumque A 1c* (pr. m.). i) ita A 1a (pr. m.). B 1a; (h)austo rel. k) recollexit m. al. corr. recollegit A 1a, et sic A 1a*. b. c. d. 2. 3*. 3*, recolle::: m. al. corr. recollegit B 1a. l) duplicatam A 1c. d. m) mensuram A 1b. c. d. 2. 3. 4. B 1a. n) ita pr. m. B 1a; mereri rel. o) fide A 1c. d; fide digna corr. fide digna A 4. p) divina A 1c. q) disperatione A 1c. d. 3*. 4; disperatione pr. m. B 1a. r) verba De vocatione — demorata praescr. sunt B 1a (v. supra p. 181, 33); k. m. al. in mg. A 1a. s) eorum A 4. t) ita A 1a. b. 3. 4; commoraretur A 1a*. c. d. 2. 3*. 3*. B 1a; commorasset A 1b*. B 2. u) de B 1a. 2.

nomen^a et ipse Columbanus, febre correptus adque in extremis positus, felicem postulabat^b exitum. Cumque iam ultimus^c alitus carere vellit^d, fidus^e de caelesti munere, quem^f longo famulato^g quaesierat, vidit ad se virum fulva luce amictum accedere sibi^h dicere: 'Non te modoⁱ a corpore ducere possum, quia orationibus^k et lacrimis patris tui Columbani praepedior'. Cumque haec Columbanus audisset, merens^l, acsi^m e somno evigilasset, suum ministrum Theudegisilumⁿ, cuius superius^o mentionem fecimus, clamare coepit: 'Festina^p', inquit, 'perge et patrem communem Columbanum ad me venire^q conpelle'. Concito ille gradu venit ac^r beatum Columbanum in ecclesia positum^s flentem repperit; postulatur, ut ad egrotum^t festinus accedet^u. Venit ergo perniciter^v et, quid vellit^w, interrogavit. At ille causam^x obicit^y: 'Quor me^z', inquit, 'tuis orationibus in hac^a erumnosa vita detenis?^a Nam adsunt, qui me ducere volunt, si^b tuis fletibus et precibus^c non praepediantur. Retentionis^d solve obstacula, ut mihi iam pateant caelestia regna'. Tum^e metu^f Columba^g percussus, signo^h tacto^h, omnes adesse imperavit, sanctiⁱ sodalis amissione^k gaudia temperavit^k; corpus Christi abeunti de hac vita viaticum praebet^l hac^m post extrema oscula functionisⁿ cantus implevit. Erat enim ex eodem genere^o quo et

Cap. 17. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 17. a) ita A 1a* (pr. m.). 3. 4 (pr. m.). B 1a. 2; nomine A 1a. b. c. d. 2. 3*. 3*. 4a. b) m. al. corr. postulabatur A 2a; postabat A 4, corr.; postulavit A 1b; postularet A 1c. 2. 3*. 4a. c) ita B 1a; ultimos (h) alitus A 3. 3*. B 2; ultimo alitu (alito A 1a; halitu A 1b. d et m. al. A 1a*; habitu A 2a et pr. m. A 1a*) A 1a. a*. b. d. 2. 2a. 3*. 4a et e corr. A 4; halitu ultimo A 1c. d) ita pr. m. B 1a; nollet A 3; vellet A 3*. 3* cum rell. e) m. al. corr. fidens A 1a et sic A 1a*; foedus A 2 (non A 2a). f) ita A 3. B 1a. 2; quam A 4; quod A 1a. a*. b. c. d. 2. 3*. 3*. g) ita pr. m. A 1a; famulatu rell. h) et sibi A 1a*. i) p. m. a. c. d. A 3; m. a. c. p. d. A 3*. m. d. a. c. p. A 3*. k) oratione A 3. l) aestuans B 1a. 2. m) si e. eras. B 1a. n) Theodigis. A 1c. d. o) om. A 2a. p) Festine A 2a; Festinans A 4. q) om. A 2 (non A 2a). r) ad A 1b. s) om. A 3 (non A 3*. 3*). t) egrotum pr. m. A 1a; egrum A 3. u) ita pr. m. A 1a; accedit pr. m. A 2. 4a; accedat A 2a. 4 cum rell. v) ita A 1a. a*. c. d. (e corr.). 2. 3. 4 (cf. infra c. 19); perniciter A 1b; pernice B 1a. 2. w) ita B 1a; vellet rell. x) obicit A 3. 3*. B 1a. 2 (non A 3*). y) om. A 1b. z) hanc erumnosam vitam A 3. 4 (non A 3*. 3*). a) ita pr. m. A 1a. B 1a; detines rell. b) si — praepediantur m. al. in mg. suppl. A 1a*. c) orationibus A 3. d) pater add. A 3 (non A 3*. 3*). e) Tunc A 2a. 4a. f) mente A 1c. d. 2. g) Columbanus A 3. 4. h) tactu? pr. m. B 1a. i) sancti — temperavit om. A 2. 3. 3*. 3* (habent A 2a. c. 3*. 3*. 3***. 3††). k) ita A 1b; amisione gaudia pr. m. A 1a; amissione gaudio A 4; amissionem gaudio A 1a (m. al.). a* cum rell. k*) et add. A 1b. l) praebuit A 2. 4a. 4i m) ita A 4; haec A 1a (pr. m.). b. 2a; m. al. corr. ac A 1a; hac corr. ac A 1b*. d sic A 1a*. c. d. 2. 3. 4a; et B 1a. 2. n) f. (functionis A 3) o. finem i. A 3. 3*. 3*. o) om. A 1d (non A 1c).

1) Supra c. 15.

tus Columbanus^a unoque comeatu^b et nomen^c ex
bernia processerat^d.

[Cui^e sic bestiae ac volucres^f viri Dei pararent^g
perio? Nam^h Chagnoaldum^{i.1} Lugduno Cloade^k pon-
tem, qui eius et minister et discipulus postea^l fuit,
novimus^m referentem, quiⁿ se testabatur sepe^o vidisse,
in heremo^p vel ieiunio vel oratione vacans^q deam-
aret, esse^r sepe^s solitum^t feras, bestias ac aves ar-
are^u, quae ad imperium eius statim veniebant, quas^v
in blandiens adtrecebat^w: ita fere avesque gaudentes
ludentes^y laetitia uberi, velut catuli solent dominis
lare^z, exultabant^a. Et^b ferusculam^c, quam vulgo ho-

Cap. 17. ad v. 2. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.
3—12. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 4a et post c. 15. A 3. 3'. 3*. 3x'. 3x2.

Cap. 17. a) Columba B 1a. 2. b) ita A 1a. a*. 2. 3; comitatu A 1b. c. d (pr.
plumtu). 2a. 4. B 1a. 2. c) ita A 2. 3; nomine A 2a. 3'. 3* cum rel. d) ita
a*. b*. c. d. 3'. 3*. 4 (hic desinens); processerunt A 1b; processerant rel. e) finem
is om. B 1a. b. 2, post c. 15. ponit A 3; locus cum textu praecedente minime cohaerens
tore ipso suppletus videtur esse. — Cui sic eras., m. al. superscr. Quomodo A 1a
k. m. al. in mg.); Quomodo — imperio litteris iniatis praescripta sunt, in mg. add.
A 1a*; 18. Deo (!) quod bestiae ac A 1b; Nec mireris m. al. in mg. add. ante verba
ic A 2a; Cui — imperio om. A 1b*. 3. f) ut add. A 1c. d. g) pararent A 1b; pare-
A 1c. d. h) et add. A 3. i) ita A 1b. 3; Chagnoaldum A 3; Camnoaldum —
ficem — referente A 4a; Chagnoaldus — pontificem — referentem A 1a. a*; Chag-
lus (Chanoaldus A 1c*) — pontifex — referente A 1c. d; Chagnoaldo — pontifice —
ite (!) A 2; Chagnoaldu: (m. al. corr. Chagnoaldo) — pontificis (m. al. corr. pon-
) — reserente A 2a; Magnoaldum (e corr. Magnoaldus) — pontificem — referentem
k) ita A 2 (cf. II, 8); L. Cloatis A 1a. a*; Ludcino Cloatis m. al. corr. Lug-
Clavatis A 2a; Lugduni Clavatis A 4a; Lugduni Clavati (e corr. Cluati A 1b*)
b*. c. d; Lauduni Clavatis (Clavati A 3. 3*) A 3. 3'. 3*. 3*, qui episcopum atque
nt. l) om. A 2. 4a. m) quo novimus A 1c. d; qui (m. al. corr. quem) novimus
quem novimus A 1a*. n) quae A 1c. o) sepius A 1a*. 3 (non A 3'. 3*).
ere(mo postea add.) A 1a. q) vagans pr. m. A 1a. r) esset A 1c. d; om. A 2. 4a.
pe post sol. A 1b. t) solitus A 1c; solitus :::: (ras. erat?) A 1d. u) ita A 2;
rsire A 1a (pr. m.). 4a; accersire A 1a*. b. c. d. 2a. 3. v) quae pr. m. corr. quas
ac eas pro quas A 3* (non A 3'). w) adtrecebat A 1a (pr. m.). 4a. x) ad
y) laudantes pr. m. A 1a. z) exultare A 1c. d. 2. 4a. a) exultabant pr.
A 1a*. c*. 2 (non A 2a). b) quique A 1c. d; om. A 2. 4a. c) ferusculam A 4a.

Chagnoaldus ex patre Chagnerico, matre Leudegunde natus, qui fundos
s prope Meldorum urbem sitos inhabitabant, frater Burgundofaræ,
umbanum per Meldorum urbem proficiscentem a. 610/1. minister et
ipulus secutus est Brigantiam; cf. infra I, 26. 27. 28. Episcopus
idunensis post Rigobertum, qui a. 614. concilio Parisiensi intererat,
itus concilio Clippiacensi a. 626. aut 627. subscripsit; cf. Concilia ed.
assen, I, p. 192. 201. Eius nomen inter subscriptiones chartae Eligii
tur, quae monasterio Solemniacensi X. kal. Dec. a. X. Dagoberti
2, Nov. 22) data est; cf. Scr. rer. Meroving. IV, p. 748. Defunctus
em est non multo post. Paulus enim episcopus Viridunensis Desiderio
lurcensi scripsit, 'Chagnoaldum episcopum ictuatum et iam fati munus
lesse, quam epistulam (ed. MG. Ep. III, 209) ante Sigibertum a. XI.
70berti (= 633/4 p. Chr.) regem Austrasiae creatum datam esse
ntius a. 632. recte coniecisse mihi videtur.

mines^a exquirium^{b.1} vocant, sepe de arduis arborum^c culminibus arcessitum^d manuque receptum^e suoque^f collo inpositum^g sinuque^h ingredientem ac exeuntemⁱ sepe vidisse^k supradictus vir testabatur].

*p. 86. *18^a. De reverentia Theuderici regis et oburgatione eius^b et Brunichildis adversitate.

Creverat^c iam passim^d fama sancti^e viri in universas Galliae vel Germaniae provincias, eratque omnium rumore^f laudabilis, omnium cultu venerabilis, in tantum ut Theudericus rex, qui^g eo regnabat in tempore, ad^h eum saepe veniret et orationum suarum suffragio^h omni cum humilitate deposceritⁱ. Sigibertus^k etenim, cuius superius² fecimus mentionem, apud Victuriacum^l villam publicam, quae in suburbano Atravitensis^m urbis sita est³, Hilpericiⁿ germani sui dolo, qui apud Turnacum^o oppidum^p tunc erat, quem Sigibertus usque ad internitionem persequabatur, interfectus est. Perempto^q itaque Sigiberto, Childeburtus filius eius regni sceptrum suscepit⁴, annuente matre Brunichilde. Mortuo deinde Childeberto intra^r aduliscentiae annos, regnaverunt filii Childeburti duo Theudebertus et Theudericus cum avia^s Brunichilde^t:

Cap. 17. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4a. Cap. 18. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 17. a) hominum A 1a*. b) ita A 3. 3'; exquirunt A 3*; exquirunt A 3*; exquirium *rell.* c) hominum *m. al. corr.* ornus A 3 (non A 3'. 3*). d) ita A 2; arcessitum A 1a (pr. m.). 3. 4a; arcessitum A 1b. c. d. 2a (pr. m.). 3'; arcessitum A 1a*. 3* et m. al. A 1a. 2a. e) receptum A 1a*. 3* et m. al. A 1a; perceptum A 1c. d. 2. 4a. f) et suo A 1a*. g) impositam A 3*; positum A 1a (pr. m.). b; positam A 1a* et m. al. A 1a. h) ita A 2a cum *rell.*; sinumque A 1a*. c. d. 2. i) exuntem pr. m. A 1a. k) vidisse m. al. add. A 1a. 30
Cap. 18. a) XVIII, ut videtur, A 1b, et sic deinceps; c. 18 — 28. om. A 1a. b) eius — adversitate om. A 1d. c) a Creverat *incip.* Fr. IV, 36. d) passim A 2 (non A 2a) cum *cod.* 1 Fr. e) is civitatis suae in u. Gallias Fr. f) rimore Fr. g) qui — regnabat om. Fr. h) suffragia A 1b. c. d. 2a. 3; suffragium A 1a*. 2. B 2 et m. al. A 1a. i) deposcere B 1a; poscerit Fr., qui hic deficit; deposceret *rell.* k) Sigiberto S. rex, om. c. s. f. m., quia c. 6. nomen Childeburti *interpolatum est*, A 3. l) Victuriacum A 1c. d. 2. 3. B 2. m) Atravatensis B 2; Araviensis A 1d. 2; Aravensis A 1c; Atrabatensis A 3; Atrabetensis A 3'; Atrabetensis A 3*; Attrebetensis A 3*. n) Hilperici A 1a; Hilperici A 1b; Helperici A 1c. B 1a; Helberici A 1d. o) Tornacum A 1c. d. 2. 3. B 2. p) t. o. A 3. q) Post quem fil. eius Child. regni A 3. r) intra — 40 Childeburti om. A 1b. s) sua add. A 1a. a*. b. t) Brunichilda A 1a*. 35

1) Latinis sciurus, Gallis 'Écureuil', nobis est 'Eichhorn'; cf. Diez, 'Etym. Wörterbuch' I, 372². 2) Supra c. 6. Sigiberti finem auctor procul dubio apud Gregorium, H. Fr. IV, 50. 51, legerat; is vero a Fredegunde sicarios instigatos esse narravit. 3) Vitry (arr. Arras, dépt. Pas-de-Calais) villa ad Scarpm fl. haud procul ab urbe Atrebatensi sita est (cf. Longnon, 'Géogr. de la Gaule' p. 414), atque in eadem regione se degisse Ionas ipse in epistula praevia testatus est. 4) Ex Greg., H. Fr. V, 1.

regnum^a Burgundionorum^b Theudericus^c potitus^d,
regnum^e Austrasiorum Theudebertus suscepit regendum^f.
Theudericus ergo^g, quia infra^h terminus regni sui beatum
Columbanumⁱ haberet, gratulabatur. Ad^j quem saepis-
sime^k cum veniret, coepit vir^l Dei eum increpare, quor-
um concubinarum^m adulteriis misceretur et non potius legi-
timi coniugii solaminaⁿ frueretur, ut regalis proles ex
honorabilem^o reginam prodiret^p et non potius ex lupa-
naribus^q videretur emergi. Cumque iam ad viri Dei im-
perium regis sermo obtemperaret et se omnibus illicitis
segregare^r responderet, mentem Brunichildis aviae, se-
cundae^s ut erat Zezabelis^t, antiquus anguis adiit eamque
contra virum Dei^u stimulatam^v superbiae aculeo excitat^w,
quia cerneret viro Dei Theudericum oboedire^x. Vere-
batur enim, ne si^y, abiectis concubinis, reginam^z aulae^{aa}
prae-fecisset^{ab}, dignitates^{ac} atque honoris suae^{ad} modum
amputasset^{ae}. cf. S. Reg. 21. 606/7.

*19. De adventu eius ad Brunichildem et *p. 87.
Theudericum et effusione potus^a ac cibi et
infestatione^b regia^c ac expulsione a Luxovio
et^d damnatorum relaxatione.

Evenit ergo, ut^e quadam die beatus Columbanus
ad Brunichildem veniret. Erat enim tunc apud^f Bro-

Cap. 18. 19. A 1a. a. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.*

- Cap. 18. a) regno A 1a*. c. d. 2a. 3* et m. al. A 1a; regni A 3. 3*. b) Bur-
gundianorum A 1b; Burgundiorum A 1b*. 3. B 2; Burgundionum A 1a*. c. d. 2 (non
A 2a). c) Theud. — regendum pr. m. om. A 2. d) potitur A 1a*; positus A 1c. d.
e) vero add. B 1a. 2. f) versus exeunte om. A 2a. g) inter minus pr. m. A 1a; in
terminos m. al. corr. in terminis A 1a*, et sic A 1b. c. d; inter minus pr. m. corr. inter
terminos A 2 et sic A 2a; intra terminos A 3; infra terminum B 1a. 2; cf. I, 24: intra
sui regni terminos. h) ita A 1a* cum rell.; om. A 1a. i) At pr. m. A 1a; in Ad
redit Fr. k) cum s. A 3. l) eum vir D. A 3. m) solamine A 1a*. c. d. 2. 3. n) ita
pr. m. A 1a cum Fr.; honorabili regina rell. o) ita A 1a*. c. d. B 1a. 2 et m. al. A 1a
cum Fred.; proderet A 1a (pr. m.). b. 2; om. A 3. p) lupanari A 1b; luparibus A 1d;
luparibus B 2; lupinaribus Fr. q) ita A 1a*. b. 2 et m. al. corr. A 1a; segregari rell.
q*) secunda A 1b. r) Iezabelis A 1c. d. 3 et m. al. A 1a*; Gezabaelis B 2; Zezabelis Fr.
s) supercr. B 1a. t) stimulatam A 1b. u) ita A 1a. a*. b. c. d. 2. 3 cum Fr.; exagitat
B 1a. 2. v) optemperari A 3; obtemperare A 3. 3*. w) om. B 1a. 2 (habet Fr.).
x) regiae add. B 1a. 2 (non Fr.). y) praeficeret A 3 (non A 3. 3*); perfectisset Fr.
z) sui A 1a*. c. 3* et m. al. A 1a cum Fr. a) amputaret A 1c.
Cap. 19. a) potu pr. m. A 1a; poti B 1a. b) infestatione pr. m. A 1a, et
A 2 in laterculo. c) regis A 1b. d) et d. r. hic om. B 1a. b, sed v. infra p. 191, 24;
haec om. A 1d. 2 (habet A 2a). e) post add. B 1a. 2 (non Fr.). f) om. A 1b.

- 1) Cf. Fred. IV, 16. 2) Theudericus annis 601/2. 602/3. 603/4. 606/7.
quattuor e concubinis filii nati sunt, annosque XIV. natus gaudiis pa-
ternis iam fruebatur. 3) Ermenbergam, filiam Betterici regis Wisi-
gothorum, Theudericus a. 606/7. in matrimonium duxit, sed anno post
'instigantibus verbis Brunechilde ava et Teudilane germana' inuisam
factam ipsam in Hispaniam remisit, thesauris ereptis; cf. Fred. IV, 30.

cariacum^{a.1} villam. Cumque illa eum in aulam venisse^b cerniret, filios Theuderici, quos de adulterinis permixtionibus^c habebat, ad^d virum Dei adducit; quos cum vidisset, sciscitatur, quid sibi vellint^e. Cui Brunichildis ait: 'Regis sunt^f filii; tu eos tua^g benedictione roboras'. At^h ille: 'Nequaquam', inquitⁱ, 'istos regalia^k sceptrasuscepturus scias^l, quia^m de lupanaribusⁿ emergerunt'. Illaⁿ furens parvulus abire iubet. Egrediens vir Dei regiam aulam, dum limitem^o transiliret, fragor^p exorta totam domum quatiens omnibus terrorem incussit nec tamen misere feminae^q furorem conpescuit. Paratque deinde insidias molire^r: vicinus^s monasterii per^t nuntius imperat, ut nulli^u eorum extra monasterii terminos iter^v pandatur^w, neque receptacula monachis eius vel quaelibet subsidia tribuantur. Cernens beatus Columbanus^x regiones animos adversum se permotus, ad eos properat, ut^y suis monitis misere^z pertinaciae intentu^z frangat; erat enim tunc temporis apud Spissiam^{a.2} villam publicam. Quo^b cum iam sol^c occumbente^d venisset, regi nuntiant, virum Dei inibi esse^e nec in^f regis^g domibus metare^{h.3} velle^{i.4}. Tunc Theudericus ait, melius esse virum Dei opportunis subsidiis honorare^k, quam Dominum ex servorum eius offensam^l ad iracundiam^m provocare. Iubet ergo regio cultu opportuna parare Deique famolo dirigiⁿ.

Cap. 19. A 1a. a*. b. c. c*. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 19. a) ita A 1a. a*. b*. 2a et m. al. A 2 cum Fr.; Bucariacum A 1c. d. 3'; Brucariacum A 3. B 1a. 2 et pr. m. A 2; Prucariacum A 1b. b) venise pr. m. A 2a; venire A 1c (non A 1c*). Fr. c) admixtionibus A 1c. d) ad v. D. m. al. in mg. suppl. A 1a*. e) velint A 1a*. b. 3; vellent A 1c. d. 2. B 2. Fr. f) f. s. A 1b. g) om. Fr. h) Ait ille A 1b. i) om. A 3. 3'; istos inqu. (inquit A 1c) A 1c. 3*. k) regia A 2a. B 1a. l) om. A 3. m) lupanaribus Fr. n) Ill: pr. m. B 1a. o) limen A 1c; limitatem A 1c. corr. p) fragor exhorta pr. m. A 1a; fragor exortus A 1a*. c. d. 2. 3; fragore exorto (exoto B 2) B 1a. 2; fragor ex (om. orta — omibus) t. Fr. q) famulae A 1b. r) mulieri m. al. corr. moliri B 1a, et sic A 1a*. c. d. 2. 3. s) ita Fr.; vicinos A 1a. c*. d. 3. B 1a. 2; vicinis A 1a*. b. c. 2. 3'. 3*. t) per — monasterii om. A 1b. u) nullo A 1d (non A 1c). v) om. A 2 (non A 2a). w) pand(eretur m. al. in ras.) B 1a. x) et Fr. y) miserat Fr. z) ita A 1a (pr. m.) cum Fr.; intentum A 1a*. b*. 2. 3. B 1a. 2; in tantum A 1b; intentionem A 1c. d. a) Spissiam A 2a; Spissam A 1c*. B 2; Spinsiam Fr. b) in ras. A 1a; quod B 2. c) ita A 2. B 1a. 2 cum Fr.; sole A 1a. a*. b. c. d. 2a. 3. d) occumbentem Fr. e) esset Fr. f) om. Fr. g) regis A 1c. d. 2a. h) ita B 2 cum Fr.; metase? corr. metare B 1a; metari A 1a. a*. b. d. 2. 3; mittare corr. intrare A 2a; manere A 1c. i) vellit Fr. k) honorari A 1c. d. l) ita pr. m. A 1a. 2a cum Fr. m) iracundia B 1a. n) dirigere(?) pr. m. A 2.

1) Bruyères-le-Châtel (départ. Seine-et-Oise). 2) Époisses (départ. Côte-d'Or). 3) I. e. devertere. 4) Regis cum facinoribus tum fide diversa commotus erat, sicut Daganus episcopus Scottorum ad Laurentium coepiscoposque eius veniens 'nec in eodem hospitio quo vescebantur cibum sumere voluit'; cf. Beda, H. eccl. II, 4.

Itaque venerunt et iuxta imperium^a regis oblata offerunt. Quae^b cum vidisset dapes et pocula cultu regio administrata, inquireret^c, quid sibi de^d ista vellint^e. Aient^f ille^g, tibi^h a rege fore directa. Abominatus ea, ait: 'Scriptum est: *Munera impiorum reprobant altissimus*; non enim dignum est, ut famolorum Dei ora cibisⁱ eius polluantur, qui non solum^k suis, verum etiam^k aliorum habitaculis^l famulis Dei aditum deneget^m'. His dictisⁿ, vascula omnia in frustra^o disrupta sunt, vinaque ac sicera^p solo diffusa^q ceteraque^r separatim dispersa^s. Pavifaciti ministri rei^t gestae causam regi nuntiant. Ille^u pavore percussus, cum^v avia delucolo ad virum Dei^v properant^w, precantur de commissio veniam; se inpostmodum^x emendare pollicentur^y. His pacatus^z promissis, ad monasterium rediit.

Eccli. 34, 28.

*p. 88.

Sed polliciti vademonii iura non^a diu servata^b violantur; exercentur miseriarum incrementa, solitoque^c a rege adulteria patrantur. Quae^d audita, beatus^e Columbanus litteras ad^f eum verberibus plenas direxit comminaturque excommunicationem, si emendare dilatando^g non vellit^h. Ad haec rursum permota Brunichildis, regis animum adversumⁱ Columbanum excitat omnique conatu perturbare intendit oraturque^k proceris^l, aulicis^m, obtimatisⁿ omnis, ut regis animum contra verum Dei perturbarent, episcopusque^l sollicitare adgressa, et^o de

607/8.

Cap. 19. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 19. a) r. i. A 3. b) ita A 1a (pr. m.). B 1a; Que Fr.; quo corr. qui B 2; qui A 1a*. b. c. d. 2. 3. c) ita pr. m. A 1a. d) (de om.) ista A 1a* et m. al. A 1a; de istis A 1c. d. 3*; haec om. A 3*. e) velint A 1a*. b. c. d. 3. B 2; vellent A 2. f) ita Fr.; ai: nt m. al. corr. aiunt A 1a; aiunt A 1a*. b. c. d. 2. 3; fatentur B 1a. 2. g) ita Fr.; illi rell. h) ita A 1d cum rell.; tibi om. A 1c; m. al. corr. sibi A 1a; sibi a r. esse d. A 1a*. i) cib(is m. al. in litura) A 1a; cibus eius polluat A 3. k) in add. A 1c. d. l) habitacula B 1a. 2. m) denegat A 1c. d. 3. B 1a. 2. n) dicta Fr. o) frustra A 1a*. d. 3. p) acsi cgra A 1b. q) defusa B 1a. r) cetera quae A 1a; cetareque pr. m. corr. cetarique A 1b. s) dispersam Fr. t) regi pr. m. A 1d. 2a et m. al. A 1b; regi g. c. rei A 3 (non A 3'. 3*). u) Illi Fr. v) om. A 1b. w) properat A 1c. 2a. 3 et m. al. A 1a*. x) in pr. m. suppl. A 1a; in eras. A 1a*; inpostmodum pr. m. B 1a. y) pollicetur B 1a. z) m. al. corr. placatus A 1a, et sic A 1a*. d; pacatis A 1b. 2a. 3 (non A 3'. 3*). a) non om. A 1a. a*; diu in ras. A 1a. b) servata: A 1a; sevata B 2. c) solitaque A 1a*. c. d. 3. d) Quae (m. al. corr. Quo) audito A 1a*; quibus auditis A 1c. d. 3'. 3*. e) om. B 1a. 2. f) ad eum om. A 1b (non A 1b*); ad regem Theudericum v. A 2; ad regem Theodericum (Theud. A 1d) adeo v. A 1c. d. g) dilantand: pr. m. A 1a; differendo A 1c. d. h) ita A 1a cum Fr.; velit A 3; vellet A 1a*. b. c. d. 2a. B 1a; nollet pro non v. A 2. i) adversus A 1a. a*; beatum add. A 1a. a*. b. c. d. 2. k) Horaturque A 2; Ortaturque B 1a (non B 2); Hortaturque A 1b. c. 2a; Orabatque A 1a*; Alloquiturque (que om. A 3*) A 3. 3'. 3*. l) ita Fr. m) ita pr. m. A 1a cum Fr.; aulicos A 1a*. c. d; om. A 3; aulicas rell. n) optamatis omnis Fr. o) ut A 1a*. c. d. 2a. B 1a. 2.

1) *Ionas quaestione paschali omnino suppressa, qua recta sancti sui fides in dubium venire potuisset, sola Brunichildis culpa episcopos sollicitatos esse finxit.*

eius religione detrahendo et^a statum^b regulae, quam suis custodiendam monachis indederat, macularet^c. Obtemperantis^d igitur^e auligae^f persuasionibus miserae reginae, regis animum contra^g verum Dei perturbant, cogentes, ut accederet hac relegendem probaret. Abactus^h itaque rex ad virum Dei Luxoviumⁱ venit; conquestusque^k cum eo, cur ab^l conprovincialibus moribus discisceret^m, et intraⁿ septa secretiora omnibus christianis aditus non pateret. Beatus itaque Columbanus, ut erat audax atque^o animo vicens, talibus obicienti^p regi respondit, se^q consuetudinem non habere, ut saecularium^r hominum et relegione^r alienis famulorum Dei habitationes pandant^s introitum^t; se^u et oportuna^v aptaque loca ad hoc habere^w parata^x, quo omnium hospitem adventus suscipiatur. Ad haec rex: 'Si', inquit, 'largitatis nostrae munera et¹⁵ solaminis supplementum capere cupis, omnibus in^y locis omnium^z patebit introitus'. Vir Dei respondit: 'Si, quod^a nunc usque sub regularis^b disciplinae abenis^c constrictum fuit, violare conaris, nec tuis^d muneribus nec quibusque^e subsidiis me fore a^f te sustentaturum^g. Et si hanc³⁰ ob causam tu hoc^h in loco venisti, ut servorum Dei caenubia distruas et regularem disciplinam macules, citoⁱ tuum regnum funditus ruiturum et cum omni propagine regia dimersurum'. Quod postea rei probavit^k eventus. Iam enim temerario conatu^l rex refecturium ingressus³⁵

Cap. 19. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 19. a) om. A 1a*. c. d. 2; eras. A 1a. b) statutum pr. m. A 1a; statum Fr. c) maculari m. al. corr. macularent A 1a; macularet pr. m. corr. macularent B 1a, et sic A 1a*. 2a. 3. B 2. d) ita Fr.; Ob(p)temperantes A 1a. a*. b. c. d. 2. 3; Obtemperant B 1a. 2. e) pr. m. suppl. B 1a. f) ita A 3; aulige? m. al. corr. aulici B 1a; auliceae A 1a (pr. m.). b. B 2; aluce m. rec. corr. aulice A 2; aulice corr. aulici A 2a, et sic A 1a*. c. 3*; auliregi p. A 1d. 3*; auli regiae p. Fr. g) animum incitant c. virum Dei. Qui L. venit, *mediis omissis*, A 2a. h) ita A 1b. c. d. 2. 3 cum Fr.; (Co m. al. in ras.) actus A 1a; Coactus A 1a*. B 1a. 2. i) Luxovium Fr. k) est add. B 2. l) ita pr. m. A 1a cum Fr.; corr. ab conprovincialium A 1a, et sic A 1a*. 2a; 35 ab con(m)provincialium A 1b*. 3; ad conprovincialium B 1a; a conprovincialium (conprovincial. A 1b. d) A 1b. c. d. B 2; cum a provincialium pro ab c. A 2. m) descisceret A 1b; discisserit B 1a. 2 (non B 1b); discisserent A 3. n) inter Fr.; i. septa B 1a. o) animo atque A 1c. p) obitientibus A 3; obicientibus A 3*; obiectionibus A 3*. q) s(a)ecularibus hominibus A 1c. d. 3. r) religione A 1d. 3. B 1a. 2; relegioni Fr.; religionis *rell.*; 40 religionis A 1c. s) pandantur A 1c. d; panda A 3 (non A 3*. 3*); pand(ant *restaurata*) A 2; pandat A 2a. B 1a. 2. t) introitu A 1c. d. u) sed A 1a*. b. c. d. 2a. 3*. 3*. B 2; et om. A 2. v) et add., *sed eras*. B 1a. w) haberi A 1c. d. x) patrata A 1b. y) om. A 3. z) omnibus A 1c. d. a) quid A 1a* (pr. m.). b. b) regulari B 2; regulare Fr. c) abinis pr. m. B 2; advenis pr. m. B 1a. d) om. A 3 (non A 3*. 3*). e) ita A 3; quibusque Fr.; quibuscumque *rell.* f) ad Fr.; a te om. A 1c* (non A 1c). g) ita A 3* cum *rell.*; sustentaturum A 3*; sustentaturo A 3; sustentatum m. al. corr. sustentantium B 1a (non B 2); sustentandum A 1c. d. 2; minaris add. A 2a; scias add. B 1a. 2. h) hoc in lo(co *superscr.*) A 1a; hunc in locum A 1c. d; in hunc locum A 1c*. 2a. i) m. al. corr. scito A 1a, et sic A 1a*. b. c. d. 2a. 3. B 2. k) probabit Fr. 50 l) conatur pr. m. A 2; conventu A 1b (non A 1b*).

fuerat. His^a ergo^b territus dictis, foris^c celer repetat^d. Duris^e post haec vir^f 'Dei increpationibus rex urguetur; *p. 89. contraque^g Theudericus ait: 'Martyrii coronam a^h meⁱ tibi inlaturam^k speras'; non esse tantae dementiae^l, ut hoc tantum^m patraret scelus, sed potiores consilii se ageretⁿ utilia^o paraturum^p, ut qui^q ab^r omnium saecularium mores^s disciscat^t, quo^u venerit^v, ea via repetare^w studeat. Auligum^x simul consona voce vota prorumpunt, se habere non velle his in locis, qui omnibus^y non societur. Ad haec beatus^z Columbanus se dicit de caenubii septa^a non egressurum, nisi violenter abstrahatur.

Discessit ergo rex relinquens virum quendam procerem^b nomen^c Baudulfum^d. His^e enim cum remansisset, virum Dei^f a monasterio pellet^g et poenes^h Vesontionensemⁱ oppidum ad exulandum^k perducit, quoadusque ex eo regalis^l sententia quod^m voluisset decerneretⁿ.

Commorans^{*} ergo^o inibi, audit carcerem eo in loco plenum^p esse damnatorum hominum, mortis^o damna expectantium. Ad quem vir Dei properat, ingressusque^q ostium, nullo obstante, verbum Dei damnatis depromit, spondentque^r illi^s, si liberentur^t, emendaturos et de

*) *Hic in codd. B caput novum incipit, praescriptione addita hac: (21. B 1b; 23. B 2, ubi praescr. deest) De damnatorum relaxatione et foribus aeccliesiae per se reseratis (distinctione carent A 1a. a*. b. d. 2; littera maior versum ducit A 3, non A 3'. 3*).*

Cap. 19. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 19. a) Hic pr. m. B 1a. b) om. A 1c. c) fores B 1a. 2; foras A 2. d) repediat corr. repedit A 1b, et sic A 1a*. b*. d. 3; repeditavit A 1c; repeditabat A 2a; repetit A 2. B 2. e) Diris Fr. f) m. al. corr. viri A 1a, et sic A 1a*. b. c. d. 2. 3. B 2. g) ita A 1c*. d. 2. 3. 3' cum Fr.; que superscr. A 1a*; Contra hec A 3*; Contra quae A 1c. 2a cum rell. h) eras. A 1a*; om. A 1c. d. 2. i) versu ex. m. al. suppl. A 1d. k) in(l)laturum A 1c. d. 2a; in(l)laturum A 3. 3* (non A 3'. 3*). l) clementi(a)e A 1c* (pr. m.). 3* (non A 3. 3'); se add. A 1a. a*. b. c. d. 2; om. A 1b*. 3. B 1a. 2 cum Fr. m) territum A 1b. n) corr. agere A 1a. 2 et sic A 1a*; agere et A 1c (non A 1d); om. A 2a. o) utilibus A 1c. d. p) parituum A 1c. d; respondit add. A 1c. d. 2a. q) quia A 1a* et m. al. A 1a. r) om. A 1c (non A 1c*). s) ita B 1a cum Fr.; moribus A 1a (m. al. suppl.). a*. b. 3; more A 1c. d. 2. t) dissentiat A 3; se separat pro d. A 1c (non A 1d). u) m. al. corr. qua A 1a. 2a, et sic A 1a*. 3. v) ita A 1c. d. 2. B 1a cum Fr.; venerat A 1a. a*. b. c*. 2a. 3; venit B 2. w) ita A 1a. B 1a. Fr.; repeditare A 1a*. b. c. d. 2. 3. B 2. x) ita A 1d et pr. m. B 1a cum Fr.; aulicum rell. y) hominibus A 1c. z) om. B 1a. 2. a) septis A 1a*. c. d. 2; septo A 3. b) procere B 1a; procerum B 2. c) ita Fr.; nomine codd. d) ita A 1a*. c. d. 2. 3. 3'. B 1a cum Fr.; Baudulfum A 1a. b; Baldulfum A 3*. B 2. e) ita Fr. f) om. A 1a (non A 1a*); vi add. B 1a. 2. g) ita A 1a (pr. m.) cum Fr.; pallit pr. m. A 2; pelli A 1d; pellit rell. h) ita Fr.; penes codd. i) ita A 1b. 3. B 1a; Verontionensem? m. al. corr. Vesontionensem A 1a, et sic A 1a*. c. d. 2a. 3'. 3*. B 2; Bisontionensem A 2; Vesontionensem Fr. k) exulandum A 1b. l) regali s. B 1a cum Fr. m) quid A 1a*. 3. n) discerneret A 1a*; deficit Fr. o) om. A 1c. p) plenam B 1a. q) que om. A 1a (non A 1a*). r) spondentque B 2. s) se h. l. add. A 1c. d. 2a. B 1a. 2, post liberentur A 3. t) m. al. corr. liberarentur A 1a, et sic A 1a*. c. 2; liberantur A 1d.

commissa noxa penitentiam acturos. Beatus itaque Columbanus post haec ministro Domoali^a, cuius superius¹ fecimus^b mentionem, imperat, ut manu ferrum quo conpedes inretiti^c erant atque innexi^d adprehendat ac trahat. Quem^e ille adprehensum trahet^f et veluti fructix^g putrefacta^h per partesⁱ comminuitur; egredique carcerem damnatos, solutis conpedibus, iubet, peractoque¹ euangelici cultus officio, pedes lavit linteoque abstersit. Imperatque deinde, ut ecclesiam petant et commissi^k sceleris penitendo ac fletibus abluendo culpas luant^l. 10 Properantes ergo^m illi ecclesiae foresⁿ obseratas repperiunt. Tribunus ergo^o militum cum vidisset virtutem^p Dei per beatum Columbanum damnatorum conpedes fractos^q et vacuum sibi tantummodo relinqui ergastulum, insequi calces damnatorum, acsi a somno excitatus^r, cum mili- 15 tibus coepit. Ille^s vero^t pos tergum adpropinquare satellites videntes et fores ecclesiae obserratas^u cernentes, gemina vallati angustia, virum Dei^v compellant, ut eruantur^w. Anxio ille anhelitu^x sursum caput adtollet precaturque Dominum, ut sua virtute ereptos^y e^z ferro 20 non sinat denuo tradi satellitum nexu^z. Nec morata auctoris bonitas foris^a firmis obseratas claustris reserat, in angustia^b positis aditum pandit, pernicieque cursu ingrediuntur ecclesiam; ^{p. 90.} foris vero post damnatorum introitum in oculis militum absque humana manu obse- 25 rantur, acsi custos^c usu clavigero perniciter et reserasset et obserasset. Perveniens ergo beatus^d Columbanus cum suis simulque et^e tribunus cum^f militibus^g, fores obserratas^h reppereruntⁱ Aspasiumque nomen^k custodem querent^l, ut claves largiatur. Qui cum venisset, clavi- 30

Cap. 19. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 19. a) Domoaldi A 1b (non A 1b*); Domo B 2. b) m. f. A 2a; memoriam fecimus A 1b. c) in(r)retitae A 1b. c. d. 3; inreti(ti m. al. add.) B 1a. d) ita A 1a*. 2; innexae rell. e) Quod A 1a*. b. c. d. 2a. 3. f) ita pr. m. A 1a. g) putrefactam A 1a, corr.; putrefactum B 2. h) parte B 1a. i) que om. A 1c. k) com- 35 missi; ras. s A 1a. l) lavant A 3 et pr. m. A 2; lavant A 3'. 3* et m. al. A 2. m) illi ergo A 1c. n) foras pr. m. A 1a. o) igitur A 1b. p) corr. virtute A 1a, et sic A 1a*. b. c. d. 3. 3' (non A 3*); virtutum A 2 (non A 2a). q) fractas A 1c. d. r) suscitatus A 1c; om. A 1c*. s) ita pr. m. A 1a. t) ergo A 1a*. u) ita pr. m. A 1a; obseratas rell. v) m. al. suppl. A 1a; Columbanum add. B 1a. 2. w) eruentur A 1a, corr.; 40 eruant A 1b (non A 1b*). x) anelatu pr. m. A 1a*. y) om. A 1c. d; s A 3'. 3*. B 1a (non B 1b). z) nexui A 1c. d. 2. 3. a) ita pr. m. A 1a. b. d; fores rell. b) angustias A 1b; angustis A 1c; angustus A 1d. c) iustos usi A 1a*. d) om. A 1c. d. 2. e) om. A 1c. d. 3. f) om. A 1b. g) ad add. A 1c. d. h) ita pr. m. A 1c; obseratas A 1c* cum rell. i) ita A 1a. a*. 3; reppererunt A 1b; rep(peri)unt A 1b*. B 1a. 2; 45 r. A. q. n. om. A 1c. d. 2. k) ita A 3; nomine A 3'. 3* cum rell. l) quaerent corr. quaerunt A 2, et sic A 2a cum rell.

1) Supra c. 9.

geroque^a usu fores reserare volens^b, ait se numquam diligentius obserata claustra invenisse. Nec quisquam^c post ausus est damnatis iniuriam inferre, quos divina virtus eruisset.

20^a. De^b regressu eius ad^c Luxovium et cecitatis^d satellitum^e, expulsionem regia sodaliumque separatione^f et sospitate^g vexantium.

Post^h haec vir Dei cernens, quod nullis custodiis angeretur a nulloque molestiamⁱ ferret, — videbant enim omnes in eum^k Dei^l virtutem^m flagrare, ideoque omnes ab eius iniuriis segregabantur, ne socii culparum forent, — ascendit ergo dominica die in verticem arduiⁿ cacuminis montis illius, — ita enim^o situs urbis habetur^p: cum domorum densitas in diffuso latere proclivi montis¹ sita sit^q, prorumpent^r ardua in sublimibus cacuminibus, qui undique abscisi^s, fluminis Dovae^t alveo vallante^u, nullatenus commeantibus viam^v pandit^w, — ibique usque ad mediam diem expectat, si aliqui^x iter ad monasterium revertendi^y prohibeat^z. Et cum nullus contrarius^a existeret, ipse per mediam urbem cum suis ad monasterium^y regreditur. Quo^b audito, Brunichildis ac Theudericus, quod scilicet ab exilio revertisset, atrocioribus irae aculeis stimulantur iubentque^c militum cohortem, ut rursum virum Dei vim^d abstrahant et ad pristinum prorsus

Capp. 19. 20. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 19. a) que om. A 1c. b) voluisset, ait A 1a* et m. al. in litura A 1a. c) quicquam A 3.

Cap. 20. a) titulus ante verba Oraturque (p. 189, 23) positus est A 1d. 2. 2a. b) Degressu m. al. corr. De egressu A 2a. c) a Luxovio A 2a. d) cecitatis m. al. corr. cecitate A 1a, et sic A 1a*. b. d. 2. B 1a. e) et add. A 1a*. 2 (pr. m. superscr.). 2a et m. al. A 1a; expulsionemque A 1d. f) tione m. al. suppl. A 1a. g) sospitate pr. m. A 1a. h) in Post redit Fr. i) molestia A 2 (non A 2a). k) ita A 3. B 1a. 2 cum Fr.; eo A 1a. a*. b. c. d. 2. 3*. l) om. A 1b. m) virtute A 1a*. n) a. (a. om. A 3) m. c. A 3. 3*. o) om. A 1a. a*. p) habebatur pr. m. A 1a*. q) est A 1b. r) prorumpunt A 1a*. c. d. 2; prorumpant A 2a. s) abscissi pr. m. A 1b. 2a. t) Duvae A 3 (non A 3*. 3*). u) valecente pr. m. A 1a; vallente pr. m. A 2 (non A 2a). v) iter A 3. w) pandet B 1a. x) aliquis A 1a*. b. c. d. 2. 3. y) redeundi A 1b*; rev. — monasterium (l. 20) om. A 1b; habet A 1b*. z) prohibeant B 1a. 2. a) se add. B 1a. b) Qui pr. m. A 1a. c) que mil. — intentionis (p. 194, 22) om. Fr. d) ita pr. m. A 2; om. A 1a. a*; vi A 2a cum rell.

1) Situm Vesontionis oppidi Ionas recte descripsit, sed eundem elegantius et fortasse lucidius exposuit Caesar: flumen Dubis (hodie Doubs) ut circino circumductum paene totum oppidum cingit; reliquum spatium, quod est non amplius pedum sexcentorum, qua flumen intermittit, mons continet magna alitudine, ita ut radices montis ex utraque parte ripae fluminis contingant. Hunc murus circumdatus arcem efficit et cum oppido coniungit (Bell. Gall. I, 38). Ea quae hodie montem illum occupat arx a Vauban celeberrimo illo praefecto fabrum constructa est.

exilium revocent. Venientes ergo milites^a cum tribuno, peragrantur septa monasterii, virum Dei perquirunt; residabat enim ille in atrio ecclesiae librumque^b legebat. Ubi cum sepe venissent et propter^c eum transirent, ita ut nonnulli in eius pedibus suos offenderent et vestimentis suis eius tangerent, obcecatis luminibus, ipsum nequaquam viderent^d, eratque^e expectaculum pulcherrimum: ille ovans cernebat quaerentes, nec omnino videbatur^f; illi^g in medio eorum positum^h, cum viderentur, non videbant. Venitque tribunus, intuitusqueⁱ per fenestram, vidit^j virum Dei inter^k ipsos laetum residere et legere, cernensque^l virtutem Dei, ait: 'Quid tam intente atria ecclesiae peragratis^m nec omnino repperitis? Nequaquam amplius insaniae erroreⁿ cor vestrum decipiat^o; non enim poteritis vos invenire quem virtus teget^p divina. Recedite^q ab hac intentione, et regi properemus nuntiare, quia eum minime repperistis'. Daturque^r manifeste intellegi, tribunum militum non sponte ad patranda^s viro Dei iniuriam venisse et ideo ad eum videndum lumen meruisse.

Renuntiantibus illis auribus regiis^t, illi^u, aucto furore miserae intentionis, Bertharium^v comitem ad^w eum attentius perquirendum virorum cum praesidio simulque et Bauldulfum^x, quem superius^y direxerat^z, destinarunt^{aa}. Quo cum venissent, beatum Columbanum^{ab} in ecclesia positum psallentioque^{ac} ac^{ad} oratione deditum cum omni congregatione fratrum repperiunt, sicque virum Dei^{ae} adlocuntur: 'Vir Dei, precamur, ut tam regiis^b quam etiam nostris oboedias praeceptis, egressusque, pergas^c eo itenere quo primum his^d adventasti in^{eo}

Cap. 20. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 20. a) om. A 1b. b) librumque om. A 1b (non A 1b*); que om. A 2; et librum A 2a. c) ita B 1a. 2; prope A 1a. a*. b. c. d. 2. 3. d) viderunt A 1b. e) que om. A 1c. d. f) videbantur pr. m. A 1a; ab eis add. B 1a. 2. g) Ille — positus B 1a. h) et intuitus A 1c. d; que om. A 3. i) videt A 1b. k) in pr. m. A 1a*. l) Cernens (q 35) postea suppl.) A 1a*. m) peragratos pr. m. A 2 (non A 2a). n) ita A 1a*. B 1a; deget m. al. corr. teget A 1a; tegit A 1b. c. d. 2. 3; tetigit B 2. o) Rededite corr. Redite A 1a et sic A 1a*. p) que om. A 1a. a*. q) ita A 1c. d. 2. B 1a. 2; parandam A 1a. a*. b. 2a. 3. r) regis A 1a*. b. c. d. 2. 3. 3*. B 2. s) m. al. corr. ille A 1a, et sic A 1a*. 3; illie A 1c. d. t) ita A 3; Bertharium roll. cum Fr., ut infra. u) ad deum pr. m. A 1b; haec om. Fr. v) Bauldulfum A 3*. B 2. w) dixerat B 1a. 2; dixeram A 3. B 1b. x) destinavit A 3. y) ita A 1a. a*. b*. 3; sallentioque Fr.; psallentique m. al. corr. psallentemque B 1a; psallentemque A 1b; psallentem A 2. B 2; psalmis A 1c. d. 3*. 3*. z) in add. A 1b; a correptione A 2; orationique A 2a. aa) om. A 1a (pr. m.). b; habent A 1a*. b*. ab) regis A 1a*. c (non A 1c*). ac) perge A 2 (non A 2a); 45 om. Fr. ad) hic B 1a (non B 1b).

1) Bertharius cubicularius a. 612. Theudebertum insecutus captum Theoderico regi Coloniae exhibuit; cf. Fred. IV, 38. 2) Cf. supra c. 19.

locis'. At ille: 'Non enim^a', inquit, 'reor placere conditore^b, semel^c natali solo ob Christi timorem relicto, denuo^d repedare^e'. Cumque nullatenus cerneret^f sibi virum Dei obaudire^g, relictis quibusdam, quibus ferocia^h animiⁱ fortior inerat, Bertecharius abscessit^k. Hii^l vero qui remanserant^m virum Dei hortantur, ut illis misereatur, qui ad tale opus patrandum infeliciter fuerant relictī, eorumque periculo consuleretⁿ; qui si eum violenter non abstraherent, mortis eos periculum incurrere^o. At ille
 10 se ait^p iam sepius testatum^q esse, nisi vim^r abstraheretur^s, se non discessurum^t. Illi gemino vallati periculo, undique urgenti^u formidinae, palleum quo^v indutus erat adtingunt; alii genibus provoluti, cum lacrimis precantur^w, ut pro tanti^x sceleris culpam^y illis ignosceret, qui non
 5 suis desideriiis^z, sed regiis^a obtemperarent praeceptis.

Videns itaque vir Dei periculum^b aliorum fore, si suae severitatis^c satisfaceret^d, cum omnium^e eiulatu^f atque merore egreditur, depotatis custodibus, qui, quousque^g ditionis suae regno pelleretur, non^h eum relinquerentⁱ. Inter^k quos primus Ragamundus^l erat, qui eum Nametis^m usque perduxitⁿ, universis fratribus velut funus^o subsequētibz; nam^p meror omnium^q corda repleverat. Anxius pater tantorum membrorum dispendia^r *p. 92. caelos respicit^s: 'Aeternę', inquit, 'conditor rerum, tu

25 Cap. 20. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 20. a) om. A 3 (non A 3'. 3*). b) ita Fr.; conditori *rell.* c) semul Fr. d) om. A 2a. e) ita A 1a. a*. b*. c. d. 2. 3. B 2 cum Fr.; repetere B 1a; repediare pr. m. A 1b. f) m. al. corr. cernerent A 1a, et sic A 1a*. 2a. 3. g) ita A 1c. d. 2. 3. 3'. B 1a. 2 cum Fr.; oboedire A 1a. a*. b; obtemperare A 3*. h) ferociae A 2a; ferocitas A 3. i) ita A 3'. 3* cum *rell.*; animo pr. m. B 1a; nimis A 3; mens A 2. k) recessit A 1c. d. l) ita A 3. 3'. Fr.; Hl A 3* cum *rell.* m) remanserant pr. m. A 1c*. d. n) consulerent pr. m. A 1b; p. subveniret, quia si A 3. o) incurre(re m. al. suppl.) A 1a; incurre A 1a*; incurreret A 3; pro certo sciret *add.* B 1a. 2. p) ita A 1a. a*. d. 3 cum Fr.; ait se A 1c; ait om. B 1a. 2; iam om. A 1b (non A 1b*); iam
 30 post sepius A 3; sicut (ut A 2a) iam pro se ait iam A 2. 2a. q) testatus est A 2a (non A 2). r) ita A 2 cum Fr.; vi: A 1a; vi *rell.* s) abstrahatur A 3. t) ait *add.* A 2a (non A 2). u) ita Fr.; urg(u)ente *rell.* v) quod B 2. w) ita *rell.* cum Fr.; precant pr. m. A 1a*. x) tanti; ras. s A 1a. y) culpa A 1a*. b. c. d. 2. 3. z) votis A 3. a) regis A 1a*. c. B 1a (non A 1c*). b) pericolum fore Fr.; al. om. A 1b. c) ita
 40 pr. m. A 1a. B 1a; seiviretate Fr.; severitati A 1a*. b. c. d. 2. 3. B 2. d) satisfacerent A 1a, corr. e) omni A 3* cum Fr. (non A 3. 3'). f) ululatu B 1a. g) (quo postea *add.*) usque B 1a. h) non eum bis scr. erant A 1a. i) relinqueret pr. m. A 1a. k) ita A 3. B 1a. 2 cum Fr.; Nam et his usque perduxit, inter quos primus (primos pr. m. A 1a) Ragamundus erat, qui cum universis A 1a. a*; (nam et usque perduxit *eras.*).
 45 Inter quos primus Ragamundus erat cum universis A 1d; Nametis usque perducerent, inter quos primus Rogomundus erat, qui cum universis A 2; Nam et his usque perducunt, Inter quos primus Ragamundus erat, qui cum universis A 2a; Nam in(ter postea *add.*) quos primus Ragamundus erat, qui cum universis A 1b; Inter quos primus Ragamundus erat cum universis, *reliquis praetermissis*, A 1c. l) ita B 1a. b cum Fr.;
 50 Ragamundus A 3. B 2 et m. al. A 3'; Ragamundus pr. m. A 3'; Rogomundus ante pr. A 3*. m) ita A 3 (pr. m.). B 1a cum Fr.; Nametis B 2; Memetis B 1b. n) desinit Fr. o) fu: nus A 1a. p) om. A 2; subs. prosequ(eb m. al. superscr.)atur, quorum meror A 2a. q) om. A 1a (non A 1a*). r) dispendia: A 1a; dispendio A 1c. d. 2. 3*. B 1a. 2. s) et ait *add.* B 1a. 2.

nobis locum praepara^a oportunum, quo tibi tuae famulentur in secula plebes'. Consolatur deinde^b universam simul cohortem, ut spem ne^c praecedant^d, sed omnipotenti Deo immensas laudes rependant; se^e hoc^f non ob^g dispendium suum vel suorum habere, sed ob multiplicandas monachorum plebes hanc esse^h datam occasionem. Quicumque enim se sequi velintⁱ, promptissimo animo ad sustinendas secum^k iniurias venirent; qui vero in supradicto coenobio remanere voluerint^l, securi in hoc loco remanerent: cito Dominum de eorum merore^m ultionem daturum. Sed cumⁿ equo animo de custodia pastorisⁿ segregari non vellint^o, custodes regii^p inquirunt^q, nequaquam hinc^r se sequi alios permissuros, nisi eos quos sui ortus terra^s dederat, vel qui e^t Brittanica^a arva ipsum secuti fuerant; ceteros^v, qui Gallico^w orti^x solo, preceptis esse regiis^x inibi remansuros. Hoc cum^y egregius pater cerneret, vim^z a se sua membra discerpi, tam suus quam etiam membrorum suorum dolor multiplicatur; pro^a tanti^b sceleris pondera^c Dominum omnium consolatorem deprecatur, ut quos a se^d regia pertinacia^m segregabat, ipse sua^e custodia tueretur^f. Inter quos venerabilis vir, qui post^g in eodem monasterio pater exstetit, Eustasius^h¹ discipulus et minister sancti viri violenter avellitur, intendente super eum Mietiumⁱ avunculum eius, qui Lingonicae^k ecclesiae pontifex erat².³⁵

Cap. 20. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 20. a) o. pr. A 1c. d. b) om. A 2a (non A 2). c) non A 1b. 2a. 3* (non A 3. 3*). d) ita pr. m. A 1a cum V. Ioh. (SS. R. Merov. III, 510, 21); praecedant A 1a*. c. d. 2 (e corr. praecedent). 3. B 1a. 2; perdant A 1b. e) Sed A 1a*. 2a. 3. f) om. A 1c*. g) om. A 3*. h) d. e. A 3. i) vellent A 1b. c. d. 2. 30 k) om. A 1a. a*. l) vellent A 1c. d. m) m. al. suppl. B 1a. n) se add. B 1a. 2. o) ita pr. m. A 1a; vellint pr. m. B 1a; valent corr. vellent A 2, et sic A 1a*. b. c. d. 2a. 3. B 2. p) regi B 1a; regis A 1c. q) autumant B 1a. 2. r) hunc A 3*; om. A 3 (non A 3*). s) om. A 1c. t) a A 1c. 2 (non A 2a); de A 1d (in littera). B 1a. 2. u) Brittanica: arv: pr. m. A 1a; Britannica (Britannica A 3; Brittañia A 1b; Britannia 35 A 1b*) arva A 1b. b*. 3. 3*. B 2; Britannico arvo A 3*; Brittan(n)icis arvis A 1a*. c. d. 2. v) ceteros B 1a. w) ita A 1a. a*. c. d. 2. 3; Gallico m. al. corr. Gall. A 1b; Galliae B 1a. 2; essent add. A 1c. d. x) ita A 1a. a*. c. d. 2. 3. 3*; regis A 1b. 3*. B 1a. 2. y) : um pr. m. A 1a. z) ita A 2. B 1a (pr. m.). 2; vi A 1a*. b. c. d (eras.). 3; v(i) s se m. al. in ras.) A 1a. a) pro — deprecatur om. A 2a. b) tanti; ras. s A 1a. 40 c) pondere A 1a*. b. c. d. 3. B 2; ponderet pr. m. A 2. d) pr. m. om., a se m. al. superav. A 1a*. e) om. A 2 (non A 2a). f) tueatur B 1a. 2. g) postea A 3. h) ita A 1a*. B 1a. 2; Eustasius rel. i) ita A 1b. d (pr. m.). B 1a; Meetium pr. m. A 1a; Mietio A 1a*. c. 2a. 3. B 2; Migetio A 2; avunculo A 1a*. c. 2. 3. B 1a. 2. 45 k) Lingonicae pr. m. B 1a.

1) Postea vero Columbanum Eustasius Brigantiam secutus est; cf. infra 2. 27. 2) Miechius episcopus Lingonensis concilio Parisiensi a. 614 descripsit; cf. Concilia ed. Maassen I, 191.

Egressus ergo vir sanctus cum suis vicesimo¹ anno^{610.} post incolatum heremi illius, per orbem^a Vesontionum^b Agustidunumque^c ad Avallonem^{d.2} castrum pervenit. Sed priusquam Avallonem^e perveniret, in via ei custos equorum Theudericus occurrit lanceaque virum Dei trahere^o voluit, sed^f malivolam animam ultio mox digna^g praevenit^h. Nam, dextraⁱ quam^k adversum^l Dei leverat virum torpente, lancea^m ante suos pedesⁿ humo defixit; ipse^o demone correptus, ante vestigia viri Dei ruit^p. Quem cernens ille se^q coram ultione^r percutsum, die illa nocteque^s *penes se tenuit, cumque sequens rursus^{p.98.} dies inluxit^t, ad se arcessivit^u; Deoque favente curatus^v peste, ad^w propria remeavit. Deinde ad Coram^{x.8} fluvium properans, ad domum cuiusdam nobilis et religiosae feminae Theudemandae^y pervenit^z. Quo cum esset, XII occurrerunt viri pleni rabido^a demone, furentes atque ruentes in terram, quos vir Dei protinus oratione curavit. Eademque^b die ad vicum quem Coram⁴ vocant^c venerunt, ibique^d quinque frenesi^e vexati obvenerunt^f, ubi et^g mox sanati sunt. Exin^h Autisiodorumⁱ prope-

Cap. 20. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. B 1a. 2.

Cap. 20. a) ita pr. m. A 1a. B 1b. b) Visontionum A 2a; Bisontionum A 2; Vesontionem A 3. c) ita A 1a*. B 1a; Ag. pr. m. corr. Aug. A 2; Augustidunumque A 1b. c. d. 2a; Augustidunumque B 2; Augustidunumque rell. d) ita A 1a. a*. c*. d; Avallone A 1c; Avalonem A 3; Cavallonem A 1b. 2a; Cavellonem m. rec. corr. Cavillonem A 2; Vallonem B 1a. 2. e) ita A 1a. a*. c. d. B 1a. 2; ad Avallonem A 3, 3*; ad Avalonem A 3; Cavallonem A 1b. 2a; Cavellonem A 2. e*) traiecerit B 1a. f) in add. A 3. g) divina A 1b. 3 (non A 3'. 3*) et m. al. B 1a. h) pervenit A 3. i) dextera A 1a. a*. c. 3 (non A 1d). k) qua B 1a. l) a. virum D. l. virum t. pr. m. A 1a; a. virum D. l. t. A 1a*. m) ita A 3. B 1a. 2; lanceam rell. n) om. A 2 (non A 2a). o) a add. A 1a. a*. b. p) corruit A 1b. q) coram se B 1a. 2 et m. al. A 1a (non A 1a*). r) ultionem pr. m. A 1a(?). s) nocteque A 1c. d. 2. 3'. 3*. t) illuxisset A 1a*. 3. u) accersivit A 1a*. b. c. 2a. 3'. 3*; accersivit B 2. v) ita A 1a*. 3*. 3* cum rell.; ab peste: (ras. m?) A 1a; a peste pr. m. superscr. A 3'; aperte A 3. w) a B 1a. x) Choram, ut infra A 2a; ad propria (v. supra) pro ad C. A 1d (non A 1c). y) Theodemanda A 1a*; Theodemandae A 1b; Theodomanda A 3. z) om. A 2; pr. m. in mg. suppl. A 1d. a) ita A 1a*. b. c. d. 2. B 1a; rapido A 1a (pr. m.). c*. 3. B 2. b) Eodemque A 1b; que om. A 2a. c) vocat pr. m. A 1a; dicunt A 3 (non A 3'. 3*). d) ibique pr. m. A 1a. e) frenesi (m. al. add.) A 1a; frenexi pr. m. A 2 (non A 2a); frenetici B 1a. 2. f) venerunt viri, ubi A 3. g) om. A 2a. h) Et in A 1a. a*. b; Postea in litura pro Exin A 1b*. i) Autisiodorum A 1d; Asi::d: rum m. al. corr. Atisiodorum B 1a.

- 1) Cum ex insequentibus intellegatur, triennio, antequam Chlotharius monarchia a. 613. potius est, Vosagi eremum a Columbano relictam esse, cumque vicesimo anno tunc ibi moraretur, ipsum patria relictam in Gallias accessisse oportet a. 591. 2) In Itinerario Antonini (ed. Parthey et Pinder p. 172) haec sese subsequuntur loca: Augustodunum (Autun), Sidoloucum (Saulieu), Aballone (Avallon), Autisiodorum (Auxerre). 3) Cure affluens Icaunae fl. (l'Yonne). 4) Cure locus prope Domècy-sur-Cure (départ. Yonne) situs, ubi abbatae S. Benedicti saec. XII. institutae adhuc supersunt reliquiae.

ravit, ibique allocutus Ragumundum^a est, quia ipse eum via qua ibat duceret^b: 'Memento', inquit, 'o Ragumunde^c, Chlotharium, quem nunc spernitis, intra triennium dominum habebitis'. At ille: 'Quur', inquit, 'taliam, domine mi, ais^d?'. Illeque: 'Videbis prorsus quae dixi, si tunc vitam cum superis feras^e'.

21^a. De sanitate^b frenetici et ultione hominis et ceco inluminato.

Progressus exin ab Autisiodoro^c, conspicit iuvenem a demone correptum pernici ex adversu^d currere cursu; 1. XX etenim^e milibus totis viribus cucurrerat. Quo visu^f, substetit, quousque saucius homo demonis arte veniret, veniensque, ante virum Dei ruit^g discerpens; quem vir^h Dei orationibus curavit patrique sospitem reddidit. Deinde ad Nivernensem^{i.1} oppidum venit, custodibus¹ antecedentibus ac subsequentibus, ut Ligeris^k scafa^{k*} reciperetur Brittanicoque^l sinu^m redderetur. Ubi etiam cum venissentⁿ et tardo conamine scafam insilirent^o, quidam e custodibus, arrepto remo, unum eorum qui Lua dicebatur percussit, virum^p sanctissimum et in^q omni religione deditum. Quod vir Dei intuens, sua^r coram se membra cedi^s: 'Quur', inquit, 'crudelis, addis merori^t merorem? An non sufficit ad vestram ruinam patrati sceleris malum? Quur fessa Christi membra cedis? Quur contra mitem inmitis appares? Quur saevitiam in^u mansuetis^u praetendis? Memento te^v a divina ultione

Capp. 20, 21. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 20. a) ita A 1c. d (e corr.), 2a (pr. m.), B 1a; Ragumundo A 3; Ragumundo A 3'; Ragumundum A 1a. a*. b. d (pr. m.). 3* et m. al. A 2. 2a, ut infra; Ragumundum A 2 (pr. m.), B 2. b) ducere (t m. al. add.) A 1a; ducebat B 1a. 2; deducebat A 1a*. 30 c) ita A 1c. d. B 1a; Ragumund(a)e A 1a. a*. b. 3*; Ragumund(e) A 2 (pr. m.). 3. 3*. B 2. d) m. al. in ras. A 1a; agis A 2a. e) feres A 1c. 2. 3*. 3* (non A 2a).

Cap. 21. a) titulus locum obtinet eum qui vicesimo convenisset et sic deinceps A 1d. 2. 2a. b) te m. al. suppl. A 1a. c) Autisiodorum (?) m. al. corr. Autisiodoro A 1d et sic pr. m. A 1a; Autisiodro A 2; Autisiod: ro pr. m. B 1a. d) ita A 1a (pr. m.). 35 2 (non A 2a); averso B 1a. e) enim B 1a. f) vir Dei add. B 1a. 2. g) d. r. A 3. h) ita A 1a. a*. b. 3; v. D. om. A 1c. d. 2. B 1a. 2. i) ad Nivernense A 1b. c. d. 3*; ad Nivernensem A 3; ad Nivernense A 3'; annivernense A 2; ad iuvernense A 2a. k) Ligeres A 1b, corr.; Ligeri B 1a. k*) scafam A 1b. l) Brittanicoque A 1b. c. d. 3. B 2; Britanicoque A 2 (non A 2a); Britanicoque sinu redd. m. al. versu exeunte suppl. A 1a*. m) sinui A 1c. d. 2a. n) venisset A 1c. B 1a. 2. o) insilirent A 1a*, corr. p) om. A 2a; per add. A 2 (non A 2a). q) (in om.) o. religioni A 1a*. c. r) suam A 1b. s) dixit add. B 2. t) merore pr. m. A 2 (non A 2a). u) mansuetos A 1c. v) a d. te A 1c. d; M. a divinitate u. A 2; te post ultione A 3; a eras. A 1a; om. A 1a*. 2a. B 1a.

1) Nevirnum ad aliam viam, scilicet Augustoduno Lutetiam versus, 4 situm erat; cf. Itin. Anton. ed. Parthey et Pinder p. 1034.

in hoc loco percussurum^a, in quo Christi membrum
furens percussisti! Probavit inlatae sententiae poenam^{a*}
ultio mox subsecuta. Nam ut subsequenti vice rediens,
ad eundem portum^b transiturus venit, divinitus per-
cussus, in eodem est^c loco dimersus. Quid enim fuerit,
ut iustus arbitrer eandem ultionem inpostmodum dila-
tasset, nisi ut tunc sancti obtutus^{c*} de eius vindicta non
macularentur^d?

*Indeque ad Aurilianensem^e urbem venerunt. Quo^{p. 94.}
cum nec aditum ecclesiarum sibi ex regis^f praeceptis
pandi^g videret, cum grandi merore super ripam Ligeris
tentoriis contentus^h paulisper quiescit. Cumque iamⁱ
sumptuum necessaria^k indigerent, duos in urbe^l direxit,
ut necessaria quaerent, quorum unus erat^m Potentinus
nomenⁿ, qui adhuc superest et Armoricana^o in loca in
suburbano Constantiae urbis¹ monachorum cohortem
adunavit. Cumque lustrantes urbem nihil repperissent,
quia regio timore omnium corda percussa manebant, via^p
qua urbem intraverant repetabant^q obviamque habent^r
mulierem in platea ex genere Sirorum^{s. 2}. Quae cum
eos vidisset, sciscitata est, quinam essent. Illi, rei^t
veritate^u digesta, aiunt se necessaria quesisse nec prorsus
repperisse^v. Illa infit^w: 'Accedite, domini mi^x, ad me-
tatum^y famulae vestrae, et quae sunt necessaria vobis-
cum vehite. Nam et ego advena sum ex longinquo
Orientis^z solo'. Illi ovantes eam sunt calce secuti;
venerunt ad domum eius, sellaue subposita, quieverunt,
donec detulit, quid^a ab eis evectum^b esset^c. Eratque

Cap. 21. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

- 40 Cap. 21. a) percutiendum A 1a*. c. 2 (non A 1d). a*) poena A 1b. b) potum
A 1a, corr. c) l. est d. A 1b; l. demersus est A 1c. c*) obitus A 1a*, corr.; optutibus
A 1b. d) macularetur A 1b. 2a. B 1a; ignoratur add. A 1c. d. e) Aurel. A 1a*. b. c.
2a. 3. B 2. f) regis A 1a*. b (pr. m.). g) om. A 1d. h) contenti: m. al. corr.
35 contentis A 1a et sic A 1a*; om. A 1b; contenti p. quiescant A 1b*. i) om. A 2 (non
A 2a). k) necessarii A 1c. d. 3*. 3*. l) ita A 3. 3*. B 1a. 2; urbem A 3* cum rell.
m) om. A 1b. n) ita A 3; nomine A 3*. 3* cum rell. o) Armonicana in l. B 1a;
Armonicana (Armor. A 1b*) in loco A 1b. b*; Armonicana incolae A 2a; Armonicano in
loco A 2. p) viam A 1b. 3. B 2. q) ita pr. m. A 1a; repedabant A 1a*. c. d. 2. 3;
repetebant A 1b. B 1a; reperebant B 2. r) m. h. A 3. s) Syr. A 1a*. b. d. 2. 3. B 2,
40 ut infra. t) ei v. d. (degesta pr. m.) A 2; v. rei d. A 2a. u) veritatem digesta
B 1a; veritatem digestam B 2. v) (p. om. A 3. 3') invenisse A 3. 3*. w) ita
A 2 (? corr. inquit). B 1a. 2 (verbo etiam Greg. utitur); inquit A 1a (m. al. in mg. ali
infit). a*. b. 2a; alt A 1c. d. 3. x) ita A 1b. 2. 3. 3'; m(ei m. al. in ras.) A 1a; mei
A 1a*. c. d. 3*. B 1a. 2. y) meatum A 3. z) orientali A 3. a) quod A 1a*. 3.
45 b) pr. m. om., m. al. suppl. ad victum A 1a et sic A 1a*; quod ab eis evectum esset
m. al. suppl., pr. m. om., spatium relicto A 1c; evectum A 1c*; subvehendum A 3.
c) est B 1a. 2.

- 1) Coutances (dép. la Manche). 2) De hoc loco egit P. Scheffer-
Boichorst, 'Zur Geschichte der Syrer im Abendlande' ('Mitth. d. In-
stituts f. Österr. Geschichtsforsch.' VI, 535).

simul in consessu^a vir eius, olim iam luminibus orbatus^b, de quo sciscitanti sunt, quis esset. Illa inquit: 'Vir meus^c ex eodem Sirorum genere, sicut et ego, quem^d per multorum circulo^e annorum lumine^f privatum traho'. Illi inquirunt, si Christi famulo^g Columbae^h ob-
tutibus praesenteturⁱ, suarum^k interventu orationum lumen posse^l recipere. At^m ille promissi muneris fidei nexibus mentem roborat, surgensque, eorum est pro-
secutus cum duce vestigia. Narravit ergo Potentinus hospitalitatis munus in peregrinis, nec prorsus verba 10
impleverat, cecus adstabat, precatusqueⁿ Dei virum, ut^o suis orationibus eius^p lumen restituat. Videns ille fidem^q, omnes poscet^r, ut pro ceco orent, pronusque^s diu supra humum iacuit, surgensque, manu oculos ad-
tegit^t hac^u post crucis signum postulatum lumen red- 15
didit^v. Gaudens ille^w, reddito lumine, domi^x remeavit^y, ut^z videlicet qui^a interiorem^b lumen^c in hospites^d habere^e non omiserant^f, exteriorem^g non carerent. Sicque ex-
inde turba obsessorum, quos demones horrido furore torquebant, ad virum Dei curandi gratia propiant^h, da- 20
turque salus largita a Domino: omnes ibiⁱ a viro Dei curati sunt. His virtutibus populus urbis permotus, virum Dei suis honoribus latenter fulciebat^k; non enim patule propter custodes quicquam praebere audebant, ne regis iram incurrerent^l. Deinde arreptum iter 25
peragunt.

*p. 95. *22. De scafa^a retenta et furto patefacto et
supplimento copiae.
Navigantes ergo per Ligerem^b ad Toronensem^c per-

Capp. 21. 22. A1a, a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B1a, 2.

30

Cap. 21. a) consessum pr. m. A1a; consensu B1a. b) orbatum pr. m. A1a. c) est add. A1c. d. 2a. 3. d) quæ B1a. e) m. al. corr. circulum A1a, et sic A1c*. d. 2; circulos A1b; circula A3, 3*. B2; curriculum A1c; curricula A3, 3*. f) lumini privato B1a. g) famuli A1a*. h) Columbae pr. m. A1a. i) pr(a)esentaretur A1c. d. k) m. al. corr. eius A1a et sic A1a*. l) posset A1c. d. m) A: t. 35
ras. i A1a; om. A1c. d. 2. n) ita A1a. b. 2. 3; precatus A3*; precaturque A1a*. 2a. 3*. 3* cum rell. o) om. B1a. p) ita A1b. 2. 3 (pr. m. superser.). 3*. B1a; ei A1a. a*. c. d. 2a. 3*. B2. q) hominis add. A3. r) ita pr. m. A1a; poscit rell. s) protinusque pr. m. A1a. t) ita pr. m. A1a; atigit B1a; attingit A2; attingit A2a cum rell. u) ita A1a; ac A1a*. b. c. d. 2. 3; at B2a. 2. v) ita A1a. 40
b. 2a. 3; rediit A1c. d. 2. 3*. B1a. 2. w) om. A1c. x) dom: um, ras. i A1a*; domum A2a. 3*; ad domum A1c. d. y) remeat B1a. 2. z) v. ut A1c. d. 2. a) om. A2. b) interius A1b. c. d. 2. 3. c) lucem A1a* et m. al. A1a. d) hospi-
tibus A1a* et m. al. A1a. e) h. post non o. A1c. f) omiserat A1a*, corr.; omi-
serat — careret A1c. d. 3. 3*. B1a. g) exteriore A1b. c. d. 2. 3. B2; exteriori 45
A1a*. h) prop:: ant pr. m. A1a; properant A1a*. c. d. 3; a(p)propiant B1a. 2. i) om. A1c; a v. D. ibi A1b. k) fulciebant A1c*. 2a. 3*. l) incurrent A1b.
Cap. 22. a) fa m. al. in ras. A1a. b) Ligerem m. al. corr. Ligerem A2; Ligerim A1c. 2a; Lygerim A1d. c) ita pr. m. A1a. 2; Tarenensem A1a*; Tur-
nensem B1a; Turon. rell.

50

veniunt^a urbem, ubi vir^b sanctus custodibus^c precatur^d,
 ut scafam^e portu^f adpropinquent seque ad sepulchrum
 beati confessoris^g Martini ire sinant. Quod abnuentes^h
 custodes, navigare veloci conatuⁱ compellent^k, remigeros
 10 urgent, ut omni^l virtute cursu celeri portum^m trans-
 eant, gubernatoremⁿ imperant, ut medio^o fluminis alveo
 scafam teneat. Quod videns beatus Columba^p, maestus^q
 vultus ad caelum erigit, compellans^r se^s tante mestitiae
 subdi, ut ne sanctorum sepulchra visere permittatur.
 15 Urgentibus ergo^t omnibus, mox ut contra portum
 ventum est, velut quibusdam^u anchoris defixis, scafa^v
 stare coepit et ad portum caput dirigere. Quod cum^w
 custodes obstare^x non valerent, inviti scafam quo^y vellit^a
 ire sinunt. Mirum^a in modum medio^b e fluvii filo^c.
 20 ad portum pennigero^d ceu volatu^e pervenit, porto^fque^g
 recepta^f, viro^g Dei viam pandit. Gratias ille regi^h refert
 aeterno, qui suis sic obtemperareⁱ non dedignatur servis.
 Egressus^k sane, ad sepulchrum beati^l Martini accedit;
 tota ibi nocte in oratione excubat. Inluciscente vero
 25 die, a Leupario^m urbis illius episcopo invitatusⁿ ad
 esum^p, ire non abnuat presertim^q ob suorum requiem^r

Cap. 22. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 22. a) semper veniunt pro p. A 1b. b) s. vir A 1b. c) ita pr. m.
 A 1c. d; custodi::: m. al. corr. custodes A 1a, et sic A 1a*. b. c. 2. 3. d) pre-
 ca: tur A 1a; precatus A 1b (non A 1b*). e) scafa(m m. al. in ras.) A 1a; scafa A 3*.
 3*. scapha A 2a. f) portu(l ap in ras.)propinquent A 1a; portui appropinquent (appropin-
 quarent A 3*) A 1a*. d. 2a (ent in litura). 3. 3*; p. adpropinquant (m. al. corr. ad-
 propinquent) A 1b (non A 1b*); porto adpropinquent (adpropinquant pr. m. A 2) A 2. 3*.
 g) om. A 2; M. c. corr. c. M. A 2 (non A 2a); b. M. conf. x (t. s. Christi) ire A 3* (non
 A 3*). h) renuentes B 1a. 2. i) conatu: A 1a*. k) ita pr. m. A 1a; con(m)pellunt
 vell. l) domini A 1c. d. m) portu A 1b. n) m. al. corr. gubernatori A 1a, et sic
 A 1a*. c. d. 2. 3. o) medium A 1a*. p) Columbanus A 2a. 3. q) m(a)estus vultus
 ad caelum (sed lum in litura A 1a; caelos A 1b) o. A 1a. a*. b. 3; m(a)estus (meatum
 A 1c. d. 3*. 3*) vultum ad c(a)elum e. (e. ad caelum B 2) A 1c. 2. 3*. 3*. B 1a. 2; r. in-
 fra II, 17: laetos ad caelum vultus referre. r) ita A 1a. c. d. 2a. 3. B 1a; com(n)pel-
 lens A 1b. B 2; Compellens pr. m. corr. Compellans A 2; que add. A 1a*. s) om. A 1b.
 t) vero A 1c. d. u) quibus B 1a. v) scafam B 1a. w) m. al. superscr. A 1a.
 x) obst(a m. al. in rasura maiore)re A 1a. y) quod pr. m. A 1a. 2. x) ita pr. m.
 A 1a; vellit A 1a*. b; vellet A 1c (s corr. vellent). d. 2. 3. B 2; vello B 1a. a) om.
 A 1b. b) medi::: m. al. corr. e medio A 1a et sic A 1a*; medio se f. A 1b; medio e
 (e pr. m. add. A 2) f. A 1c. 2. 3; e om. B 1a. 2. c) ita A 1c. d. 2. 3. 3*. B 1a. 2;
 fillos corr. filios (m. al. in mg. chillos id est lignum) A 1a; fillos A 1b; chillos A 1a*;
 fluvio pro fl. fl. A 2a; fluvio, om. filo A 3*. d) pennigero A 1b. e) ita A 1c
 (pr. m.). c*. d (s corr.). 2; porto? m. al. corr. portoque A 1a, et sic vell. f) ita
 3 A 1c. d. 2. 3. 3*. B 1a; recepto A 3* cum vell. g) virum A 1b. h) ita A 1a*. c. 2. 3.
 B 2; postea add. A 1a. B 1a; om. A 1b. i) non d. o. A 3. k) Egrus(aus m. al. add.)
 A 1a. l) sancti A 3. m) ita A 1b. c. 2 (s corr. Leupario). 3; Leupargo m. al. corr.
 Leupario A 1a; Leuparoo A 1a*; Leupario B 1a. 2. n) inv: itatus pr. m. B 1a.
 o) om. A 3 (non A 3*. 3*). p) et(?) add., sed eras. A 1a. q) eras. B 1a. r) fr. r.
 A 1a*.

1) Filum aquae, *cursus aquae rectus*, Gallis 'le fil de l'eau'. Filum
 aquae seu medium aquae in *Statutis Alexandri II. regis Scottiae c. 16*,
 § 1. Ducange. 2) Hieronymi V. Pauli c. 8: quasi pennigero volatu.

fratrum, moratusque^a eo die cum supradicto pontifice. Qui cum hora refectionis cum eo ad mensam resederet^b, interrogatus, quur retro ad patriam repedaret^c, respondit: 'Canis me^d Theudericus meis^e a fratribus abegit^f'. Tunc unus e convivis Chrodoaldus^g nomine, qui amitam Theu-⁵ deberti regis in coniugium^h habebat, regi tamen Theudericico fidelis erat, hic viro Deiⁱ humili voce respondit, se^k melius esse^l lacte^m potare quam absinthium^{n.1}. Cui vir Dei: 'Cognosco^o', ait, 'te^p regis TheudERICI foederis iura servare velle^q'. At ille fatetur, se foedus fidei pro-¹⁰ missae, quamdiu valeret^r, observare^s. 'Si', inquit, 'regis^t *p. 96. TheudERICI iunctus es foederis^u, amico tuo et domino laetus eris a me legatus directus. Haec ergo eius^v auribus infer, et ipsum et suos liberos intra triennii circulum^w esse^x delituros, radicitusque eius stirpem Do-¹⁵ minum eradicaturum'. 'Quur', inquit supradictus vir^y, 'taliam, famule Dei, promes^z?' At ille: 'Non enim queo silere, quae mihi loquenda Dominus^a tradet^b'. Quod inpostmodum omnes Galliae nationes sensere impletum, confirmavitque superius² ad Ragumundum^c sententiam²⁰ inlatam.

Sublato deinde prandio, vir Dei ad scfam remeat^a.^d repperitque^e suos multa^f tristitia depressos; inquirens-

) Factum est autem, cum vir Dei Columbanus adisset (ita A 1d. 2c et e corr. audisset A 1c; edisset A 2) scfam (ad-²⁵ surrexisset pro a. sc. A 2a. a**) add. A 1c*. d. 2. 2a. a**. c (non A 2b).

Cap. 22. A 1a. a*. b. c (ad l. 3). c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 22. a) moratur A 1d; que m. al. suppl. A 1a*; est add. A 1a*. c. 2a. B 2 (non A 1c*) et m. al. A 1a. b) sederet pr. m. B 1a. c) remeare vellet, resp. 30 B 1a. 2; repedaret — in omnibus famulos (p. 204, 22), folio exciso, om. A 1c. d) om. B 1a. e) (a pr. m. superscr.) meis A 3 (non A 3'. 3*); a meis B 1a. 2. f) abdicavit B 1a. 2. g) ita A 1b*. 2a cum rell.; Chrodoaldus A 1b; Chrodoaldus B 2; Chrodoaldus A 3; Echrodo (do pr. m. superscr.) aldus A 3; Echrodoaldus A 3. h) coniugio A 2; matrimonio A 3. i) om. B 1a. k) m. al. corr. esse A 1a; si B 1a. 2; om. A 1a*. 35 l) ita A 1a*. b. c*. d. 2. 3. B 1a; esset B 2; pr. m. om., m. al. suppl. et, sed eras. A 1a. m) ita A 1a*. b. d. 3; lac::: A 1a; lac A 1b*. c*. 2. B 1a. 2. n) absinthio A 3. o) post ait m. al. suppl. A 1a. p) m. al. suppl. A 1a (habet A 1a*); agite pro ait te A 2. q) om. B 1a. 2. r) valere (t m. al. add.) A 1a. s) servare A 1c*. t) regi Theudericico (Theudericico A 1c*. 3'. 3*) A 1c*. d. 3'. 3*. u) ita A 1b; foederi: A 1a. 40 B 1a; f(o)ederi A 1a*. b*. 2. 3; f(o)edere A 1c*. d. 3'. 3*. B 2. v) aur. eius A 1c*. d. w) funditus add. B 1a. 2. x) om. A 3. 3' (non A 3*); deleturum A 3. 3'; deletos A 3*; delendos A 1a*. c*. d. 2 et m. al. A 1a. y) om. A 2 (non A 2a). z) promissis A 1a*. b. c*. d. 2. 3. a) m. al. suppl. A 1a; D. l. A 3. b) ita pr. m. A 1a. b; tradit A 1a*. 3. 3'. B 1a; tradidit A 1b*. c*. d. 2. 3*. B 2. c) Ragomundum B 2; Ragamundum 45 A 1a. a*. b. c*. 2a. 3; Rogomundum A 2. d) remea: t A 1a; remeavit A 1b. e) ita A 2a cum rell.; que om. A 1c*. d. 2. 2a**. c. f) ita A 3' cum rell.; t. m. A 3; magna tristitia A 3*; multa mesticia A 3'.

1) Absinthium pueris, qui vermibus laborabant, propter amaritudinem cum melle mixtum dabatur, unde et ipsi opponitur. 2) Supra c. 20. 50

que^a, invenit praeterita nocte quae in scfam^b habuis-
sent furto^c perdidisse simulque aureos quos in pauperes^d
non erogaverat furto^e ablatos. Quo audito^f, ad sepul-
chrum beati^g confessoris^h repetatⁱ, questusque^k se non
5 idcirco ad eius excubasse exubias^l, ut ille sua ac suorum
siniret damna patrari^m fratrum. Necⁿ mora, his^o qui
sacellum¹ cum aureis furaverat^p coepit inter flagella
corporis poenas^q clamare et dicere illo et illo in loco
aureos occultatos habere^r. Quod videntes socii omnes
10 currunt furtique sublata^s omnia reddunt, virum Dei^t
precantur, ut tanti^u sceleris culpas ignoscat. Quod
miraculum omnibus terrorem incutit^v, ut deinceps qui
ista audierant^w velut sacrata omnia quae ad virum Dei^x
pertinebant^y attingere non auderent. Prebens itaque
15 necessaria^z Leupecharius^a, virum^b Dei valedicet.

Navali ergo itinere^c ovans usque Namitensem^d op-
pidum venit; ibi^e quantisper^f moratus^g est. Quo cum
quadam die quidam egenus ante fores cellule, in qua
vir Dei^h metatus eratⁱ, clamaret, vocatumque^k ille
20 ministrum ait^l: 'Prebe', inquit^m, 'cibos alimoniaⁿ pe-
tenti^o'. At ille: 'Non est nobis^p', ait^q, 'panis nisi pau-
lulum^r tantum farinae'. At^s ille: 'Quantum', inquit,

Cap. 22. A 1a. a*. b. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

- Cap. 22. a) inquitque A 1b, corr.; qui inquitrens A 1b*; inquitrens (om. que)
25 B 1a. 2. b) scifa A 1a*. b. c*. d. 2. 3*. c) furtim A 3. d) pauperes A 1d,
corr.; adhuc add. B 1a. 2. e) futo pr. m. A 1a. f) vir Dei add. A 1c*. d. 2. 3*. 3*.
g) Martini add. A 3. h) conferis pr. m. A 1a. i) repetat A 1a*. b. c*. d*. 2. 3;
remit B 1a. 2. k) est add. A 2a; est pro se B 2. l) ita scripti; exc. exubias
A 1c*. 3; excubas redubias m. al. corr. excubias isse A 1a et sic A 1a*; excubias(::::
30 ras. se:: A 2a) excubasse A 2a. 3*; exc. excubias A 3* cum rell. m) patra: ri A 1a. c*.
n) Ne(c m. al. add.) A 1a. o) ita A 2. B 1a. p) c. a. furatus fuerat A 1d. 2; fu-
raturum c. a. fuerat A 1c*. q) c. poenas(que m. al. add.) A 1a, et sic A 1a*. d; cor-
porisque poenas A 2; c. et poenas B 2; p. om. A 3*; c. p. om. A 3. 3*. r) haberi
A 1c*. d. 2. 3*. 3* (non A 2a*). s) sublato A 1b (corr.). c*. 3*. B 1a (non A 1b*).
35 t) m. al. suppl. A 1a. u) tantis pr. m. A 1a. v) incussit A 1c*. d. 2. 3*. 3*.
w) audierat A 1c* et pr. m. B 1a; audiret A 2a. x) om. A 1c*. 2. y) pertinebat
pr. m. B 1a. z) necessari: s m. al. corr. necessaria A 1a; necessariis A 1a*; Prae-
bitis itaque necessariis A 2a; l. om. A 3 (non A 3*. 3*). a) ita A 3; Leuparius rell.;
episcopus add. B 1a. 2. b) viru::: le dicit m. al. corr. viro Dei vale dicit A 1a,
40 et sic A 1a*. b. d. 2. 3. B 2; virum D. valedicit B 1a; viro D. valedicit A 1c*. c) iter
B 1a. d) ita B 1a; N(a m. al. in ras.) mmetensem A 1a; Nammetensem A 1a* (pr.
m.). b; Nammetensem A 1d; Nammetensem A 1b*; Nammetensem B 2; Nammetense A 1c*.
2a; Nammetense A 2; Nammetense A 3 (pr. m.). 3; Manatense A 3*. e) m. al. corr.
ibique A 1a et sic A 1a*; illi(que m. al. in litura) A 1d. f) quantis permoratus pr.
5 m. A 1a. b. g) diebus add. B 1a. 2. h) om. A 1b. i) folio exeunte om. A 3 (non
A 3*. 3*). k) vocatoque (que eras. A 2) i. (l. om. A 3*) ministro A 2. 3. 3*; vocato i.
ministro A 1a*. c*. d. 3*. l) om. B 1a. 2. m) om. A 3* (non A 3. 3*). n) ita A 1a
(pr. m.). B 1a; alimoniae A 1b. 2; alimoniam A 1a*. c*. d. 2a. 3. B 2. o) petentes
pr. m. A 2. p) a(it in litura) nobis A 1a*. q) p. ait A 1b. r) t. paululum A 1d. 3.
s) Ait A 1b; om. A 1c*. d. 2.

1) I. e. crumena; cf. Ducange s. v. saccus.

'habes?' Testatusque^a ille, amplius se non habere, u^m rebatur, quam farinae modium. 'Da ergo', dicit^e, 'totu^m nec quicquam reserves in crastinum'. Oboediens minist^r, totum simul pauperi tribuit, nihil ad necessitatem communem^d reservans. Ieiunantibus ergo illis, tertia iam^m dies inluxerat, nihil poenes^e se habentibus preter^f speiⁱ et^s fidei gratiam, unde fessis ieiunio membris subvenirent: subito audiunt fores signo terere. Cumque ostiarius sciscitaretur^h, cuius rei necessitas posceret sono fragoris fratrum aures inquietare, hisⁱ qui fores terebat^k ait se^o a domina sua Procula nomen^l directum esse, quae divinitus ammonita, ut sumptus^m viro Dei Columbaeⁿ atque

*p. 97. comitibus eius, qui apud Namitensem^o oppidum morarentur, dirigeret^p, haberique^u in proximo: se ideo praevenisse, ut vasa quo reciperent pararent; centum modia^r esse vini ducentaque^s frumenti, sed et braces^{t.1} centum idemque^u modia^v. Quod ostiarius celeri cursu patri indicanda^w properat; at ille: 'Sine', inquit, 'se^x scire, fratriumque coetum adunare^y, ut simul^z positi pro largitricem^a Dominum precarentur^b simulque grates^c referant conditori, qui suos solare^d non desinet^e in omnibus famulos necessitatibus^f, et post^g munus oblatum recipiant^h'. O mira conditoris pietas! Egere sinit, ut sua dona egentibus largiendo demonstretⁱ; temptari permittit, ut in temptatione^k subveniens suorum^l uberius in se^o

Cap. 22. A 1a. a^s. b. c (a l. 22). c^s. d. 2. 2a. 3. 3^s. B 1a. 2.

Cap. 22. a) Testaturque A 2a. 3' et e corr. A 1c^s; Testabaturque pr. m. A 1c^s; que om. A 3; Testatur A 3^s. 3^s. b) ita A 1a^s. c^s. d. 2. 3; ut repatur (corr. reb.) A 1a; ut rebatur (m. al. corr. rebatur) A 1b; ut r. om. A 1b^s. 2a. B 1a. 2. c) ipsum B 1a. 2. d) communiter A 1c^s, corr. e) poene m. al. corr. poenes B 1a. f) preter:: spei A 1a. 30 g) m. al. in litura A 1a. h) (sc m. al. in ras.) sciscitaretur A 1a; suscitaretur A 1b (non B 1a. 2. i) ita B 1a et pr. m. A 2 (?). k) ita A 2a cum rell.; tenebat A 2; terebat B 1a. 2. l) ita A 3; nomine A 3'. 3^s cum rell. m) sumptos pr. m. A 1a. n) Columbano A 3. o) ita B 1a; Namittensem pr. m. A 1a; Namnetensem A 1b. B 2; Nammetensem A 1d; Nammetense A 1c^s. 2; Nametense A 3. 3'; Nammetense A 1a^s; Ma- 35 netense A 3^s. p) dirigerent A 1b. q) habereque A 3; coniecturam abherique(m) m. al. in mg. add. A 1a; se add. B 1a. r) ita A 3' cum rell.; modii A 2. 3; modios A 2a. 3^s. s) ducentique A 2; ducentosque A 2a. t) braces A 1a^s. b. c^s. 2a. u) ibidemque A 3; totidemque A 1c^s. d. 3'. 3^s; om. A 1a^s. v) modii A 2; modios A 2a; olei add. A 1c^s. w) indicandum A 1a^s; indicando A 1b. 3; indicare A 1c^s. d. 3'. 3^s. x) ita A 40 A 1a. a^s. b. c^s (pr. m.). d. 2a. 3; res scire A 2; quiescere B 1a. 2. y) adunari:: m. al. corr. adunari et in mg. add. praecipit A 1a; adunari A 1a^s. c^s. d. 3'. 3^s; adunaret A 1b. z) p. s. A 1c^s. a) ita pr. m. A 1a; largitricem rell. b) precentur A 1c^s. d. c) gratias A 1c^s. d. 2. 3. d) :: solare pr. m. A 1a; solari A 1a^s. b. c^s. 2. 3'; consolare B 1a; consolari A 3^s. e) desinit A 1a^s. c^s. d. 2. 3. B 1a. 2. f) redit A 41 A 1c; necessitate B 1a (pr. m.). 2. g) om. A 1d (non A 1c). h) recipiant pr. m. B 1a. i) demonstraret A 1b. k) tempta(t)ione m. al. suppl. A 1a. l) u. (in se add. A 3) suorum in se e. c. A 3. 3'. 3^s.

; cf. Diefenbach, Gloss. Latino-Germ. p. 80 ('maltz, mahl') et Diez, 'Etym. Wörterbuch' II, 229².

corda excitet famulorum; sua membra sevis laceranda^a tradit, ut circa¹ sanatorum^b medicum multiplicata dilectio confirmetur.

Aliaque^c simul nobilis et religiosa femina^d Doda^e nomine direxit ducenta^f frumenti ac promiscue^g centum modia. Quae causa^h maximam verecundiam urbis illius pontificiⁱ excitavit nomine Soffronio¹, cui^k cum nihil muneris impetravisset^l, nec quicquam^m commutando capereⁿ potuere. Quo^o cum moraretur, quaedam mulier demonis peste plena cum filia, idemque^p tali atrocitate repleta, venit; quas^q cum Columba^r vidisset, communem^s pro eas^t Dominum exoravit sanitatisque^u post redditas metatui^v suo redire^w praecepit^x.

23*. De nave^b referta undis et veneratione adversantium.

Post haec^c Soffronius^d Nametensis^e urbis episcopus una cum Theudoaldo comite iuxta regis imperium^f beatum Columbanum nave^g susceptum ad Hiberniam^h destinareⁱ properabant. Sed vir Dei inquit: 'Si navis quae sinibus Hiberniae reddatur^k adest, omnem^l suppellectilem comitesque suscipiat; ego interim scafa receptus Ligeris unda vehar, quousque^m maris alta deferar'. Reperta ergoⁿ navis^o, quae Scottorum^p commercia vexerat, om-

Capp. 22. 23. A 1a. a. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.*

- 5 *Cap. 22. a) lacerando B 1a. 2. b) ita A 3. B 1a. 2; sanaturum A 1a. a*. b. c. d. 2. 3. 3*. c) que m. al. suppl. A 1a. d) f. — Quae causa pagina exeunte om. A 2a. e) Dola A 1a*. f) modia add. A 1c. d; ducentos — modios A 2. g) causam pr. m. A 1c*. B 1a. h) pontificis B 1a. i) ita A 2. 3; Soffronii m. al. corr. Soffronio A 1a; Suffronio A 1a*. b. c. d. 2a. 3. B 2; Suftronio B 1a. k) qui B 1a. 2; a quo A 1a*. c. d. 3* et m. al. A 1a. l) imperavisset B 1a; impetrasset pr. m. A 1a*; impetravissent A 1c. d. 3. B 2 et m. al. A 1a. a*. m) quaquam m. al. corr. quicquam A 1a; etiam add. A 1c. d. n) om. A 3. 3' (non A 3*). o) Ubi A 1c. d. 3. 3*. p) m. al. corr. itidem A 1a; itidemque A 1a*; eademque A 1c. 2. 3 (non A 3. 3*). q) Quos A 2 (non A 2a). r) luba m. al. corr. Columba A 1a; Columbanus A 3 (saepe). s) om. A 1b. t) ita pr. m. A 1a; eis rell. u) ita pr. m. A 1a; sanatique B 2; sanitatique rell. v) (ad add. A 1c. d) metas suas A 1c. d. 2. w) ire A 3. x) praecepit B 1a. *Cap. 23. a) distinctione nulla facta, caput cum praecedente cohaeret A 1c. d. b) navi A 1d. 2a. c) om. A 1c*. d) ita A 1b. 2. 3; Soffronius in ras. A 1a; Soffronius A 1a*. c. d. 2a. 3. B 2; Suftronius B 1a. e) ita A 1c*. d. 3. 3'; Nammetensis A 1a (pr. m.). a*. c. 2a; Nammetensis A 1b. 2. B 2; Namitensis B 1a; Mametensis A 3*. f) imperio B 1a. g) navi A 1c. d. B 1a. 2. h) Hiberniam pr. m. A 1a. i) ita A 3' cum rell.; d. properant A 3*; properare destinabant A 3. k) reddetur A 1c. d. l) omnes B 1a. m) ad add. B 1a. 2. n) itaque B 1a. 2. o) ita A 1a (pr. m.). b. c. d. 2. 3; navi A 1a*. c*. 2a. B 1a. 2. p) Scottorum B 2.**

- 45 1) *I. q. erga.* 2) *Supple annonae. Mab.* 3) *In eo ipso articulo temporis, quo navis parabatur, litteras ad socios Luxovii relictos Columbanus dedit (MG. Ep. III, 169): Nunc mihi scribenti nuncius super- venit, narrans, mihi navem parari, qua invitus vehar in meam regionem; sed si fugero, nullus vetat custos: nam hoc videntur velle, ut*
50 *ego fugiam.*

nem suppellectilem comitesque recepit^a. Cumque^b iam remigera arte, prosperantibus^c zepheris^d, navis ad alta pelagi tenderit, undarum^e moles obvenit^f navemque ad litus redire^g coegit^h planoque terrisⁱ solo^k depulsam^l reliquit, collectoque fluctu^m, in sinibus aequor quievit. Mansitⁿ per triduum absque undis carina. Intellexit ergo^o dominus navis, ob viri Dei suppellectilem^p comitesque receptos se esse detentum. Fuit tandem consilii^q, reiecit^r omnia a navis sinibus, quae ad virum Dei^s pertinebant. Nec mora, undarum moles^t adfuit carinam^u que ad alta provexit. Mirantes^v itaque omnes^w cognovere, non esse voluntatem^x Dei, ut retro amplius repetaret^y. Ad metatum ergo suum quo^z prius fuerat rediit^a, nec ullo^a iam obstante quo vellet^b ire; sed magis, prout quisque poterat, virum Dei honoribus ac sumptibus^c fulciebat^c. Nec defuit quicquam presidii^d, dum^e in omnibus conditoris manebat auxilium; quia prorsus numquam obdormiet^f, qui sub alarum suarum umbra^g Israel^h tegitⁱ. Sic nempe omnibus omnia largiendo demonstrat, ut ab omnibus pro munerum suorum glorificetur largitione^k.

24^a. De adventu eius ad Chlotharium regem^b et^c gavisione regis.

Moratus ergo ibi^d paululum, post ad Chlotharium, Chilperici^e regis filium, qui Neustrasis^f Francis^g regna-

Cap. 23. 24. A 1a, a, b, c, c*, d, 2, 2a, 3, 3*. B 1a, 2.*

Cap. 23. a) in ras. B 1a; suscepit A 3; suscepit pr. m. corr. rec. A 1a. b) que om. B 1a, 2. c) prosperantibus A 1c* (corr.), 2a. d) ita B 1a; zephyris pr. m. A 1a; zyferis A 1a*; zephiris A 1c. 2; zephyris A 1d. 2a. 3. 3*; zhephiris A 3*. e) undaru pr. m. B 1a. f) advenit A 1a*; evenit A 3. g) venire A 2a; ire A 3. 30 h) om. B 1a, 2. i) terrae A 3. k) s: lo m. al. corr. salo A 1a et sic A 1a*. l) depulsa B 1a, 2. m) flatu A 3. n) Mansitque triduo A 3. o) om. A 1c. d. 2. p) suppellectile pr. m. A 1a; suppellectilem A 2 (non A 2a). q) ita scripti; consilium codd. r) re::: a navis m. al. corr. reicere omnia a navis B 1a. s) m. al. suppl. A 1a. t) in ras. A 1a. u) Mirans pr. m. A 1a. v) o. cognoverunt A 3; o. atque 35 cognoscunt B 1a, 2. w) voluntate A 1b. x) repedaret A 1a*, b. c. d. 2. 3. B 2; (ut om.) r. a. repedare A 2a. y) ubi A 1c. d. z) redit A 1c. d. 2. 3. a) ullus iam obstabat A 1c. d. b) vellet A 1a*. b. c. d. 3. c) fulciebant A 2a, B 1a, 2. d) presidii: B 1a. e) om. B 1a. f) obdormit B 1a; obdormium B 2. g) ambra pr. m. A 1a; u. ante alarum s. in marg. suppl. A 1d; u. a. s. A 3. h) Hierusalem B 2. 40 i) degit ed. Beza; οὐκ ἐλάττει LXX; protege Vulg. k) largitionem A 1a*.*

Cap. 24. a) inde praescriptiones aptae praecedunt A 1d; caput cum praecedente cohaeret, cui haec praescriptio praefixa est, A 2, 2a. b) om. A 2 (non A 2a). c) et g. r. om. A 1d. d) om. A 1b, 2 (non A 2a). e) ita A 3. 3; Hilperici A 1b*. 2a. 3*. B 2; Helperici A 1a. a*. 2. B 1a; Helprici A 1d et pr. m. A 1c; Helberici A 1b; Hel- 45 brici A 1c*. f) Neustrasis m. al. corr. Austrasis A 1a; Ustrasiis A 1a*; ne Neustrasiis A 3; in Eustrasis A 2a; Naustrasis A 3; in Austrasiis (Austrasis A 3*) A 3. 3*; Neustrasios Francos B 2. g) que add. A 1c. d. 2. 3*.*

bat^a, extrema Gallia^b ad Oceanum positus^c, pergit. Porro^d Chlotharius audierat, quantis qualibusve iniuriis virum Dei Brunichildis ac Theudericus fatigaverant^e. Quem cum vidisset, velut caelestem^f munus recepit, ovansque precatur^g, ut, si velit^h, intraⁱ sui regni terminos reseat, seque^k ei, prout voluerit, famulaturum. At ille nequaquam ait his^l in locis se consistere velle vel ob suam peregrinationem augendam vel illius inimicitiarum occasionem^m sedendamⁿ. Tenuit ergo eum Chlotharius 10 quantis potuit poenes se^o diebus, castigatusque ab eo ob^p quibusdam erroribus, quos vix aula regia caret, spondit^q se Chlotharius iuxta eius imperium omnia emendaturum. Erat enim Chlotharius sollers in amore sapientiae. Inventum ergo optatum munus gratificabat.

15 Morante ergo eum^r poenes Chlotharium, lis oritur inter Theudebertum et Theudericum. Disceptantibus^s utrisque de regni termino, uterque ad^t Chlotharium legatos dirigit^u, uterque adversum^v parem^w auxilium 610/1. postulat^x. Quod Chlotharius beato Columbano^y insinuare procurat, consulens, ut si videretur eius consilii^z, se unum^a consentiendo contra alium dimicare^b. Ad^c quem ille prophetico repletus spiritu ait, neutris^d te fore^e pariturum consiliis; tua^f intra triennii tempus in ditione^g utrorum^h regna venireⁱ. Videns Chlotharius a viro Dei 1 talia sibi ^aprophetico ore dici, neutri^k parere^l voluit; ^{p. 99.}

Cap. 24. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 24. a) regnebat *pr. m. A2*; regebat *B2*; in *add. A2. B1a. 2 (non A2a)*.
 b) Gallia; *ras. e A1a*; Gallie *A3**. c) positos *A2. B2*; *om. A1c*. 2a.* d) (porro Ch in ras.) lodharius *A1a.* e) fatigarent *pr. m. A1a**. f) ita *B1a*; c(a)eleste *rell.*
 10 g) precatus *A1b (non A1b*)*. h) vellet *A2. 3. B1a. 2.* i) intrans ibi (*r. om*) *t. A3*; i. r. s. t. *A3' (non A3*)*; i. sui t. r. *A3**. k) que *om. A1c. d.* l) se his in l. *A1c. d*; in *pr. m. suppl. A1b.* m) occasione *B1a.* n) sedendam *A1c.* o) esse *A1b.* p) pro q. e., quibus (*sed* quos recte *A1d*) *A1a**. c. d. 2 et m. *al. A1a*; est (*de in marg. suppl.*) q. e., quibus *A2a*; ob quosdam errores, quos (quibus *A3**) *A3'. 3**;
 35 ob quodam errore, quem *A3.* q) ita *A1a (pr. m.)*. 3*. 3*. *B1a*; Spondet *A1a**. b. c. d. 2a. 3. 3'; Spondit *B2.* r) eo *A1a**. c. d. 2. 3'. 3*; ea *A1b.* s) disceptantibus *A1a**. t) l. ad C. *A1c.* u) et *add. A1c. d. 2a.* v) adversus *A1a**. c. 3. *B1a. 2 (non A1d. 3'. 3*)*. w) patrem *A1b, corr.*; fratrem *A3.* x) postulabant *A1a**.
 y) Columbae *B1a. 2.* z) consilio *A1a**. c* et m. *al. A1a.* a) ita *A1a (pr. m.)*.
 40 *B1a*; se un: (*m. al. corr. uni*) *A2*; se uni *A1a**. b. c. d. 2a. 3; seu non *B2.* b) m. *al. corr.* dimicaret *A1a et sic A1a**; debeat *add. B1a. 2.* c) At *A1c. 2 (non A2a)*.
 d) neutrius *A1a**. c. d et m. *al. A1a*; neutri *B1a. 2.* e) f. dico p. *A1c. d*; pariturum f. *A3*; fore parere *B1a*; parere fore *B2.* f) tuam *A1a**. 2a. 3*; tuamque *A1c. d.* g) ita *pr. m. A1a*; in dit(c)ionem *A1c. d. 2a. 3**; ditionem in *A1c.*
 45 h) utrorumque *A1a** et m. *al. A1a.* i) venere *pr. m. A1a*; scias *add. B1a. 2.* k) neutris *A3.*

1) Chlotharius foedus a Theudericus oblatum accepit, promittens Theudeberto auxilium se laturum non esse a fratre impugnato; cf. Fred. IV, 87.

sed promissum sibi tempus fideliter expectans, post po-
titus^a est triumphus^b victoriae.

25^a. De transitu eius per Parisius^b et occursum
ac curatione^c frenetici.

Post haec egit^d Chlotharium vir Dei, ut sibi so-
lumen largiretur, utque^e per Theudeberti regnum, s-
valeret, ad Italiam, Alpium iuga transcendens^f, per-
veniret. Datis ergo comitibus, qui eum usque ad -
Theudebertum perducerent, itinere arrepto, ad Parisius^g
urbem^h pervenit. Quo cum venisset^h, occurrit ei homo
in porta, habens spiritum inmundum, debaccans ac
discerpensⁱ et garrulans. Querulo sciscitatur virum Dei
effamine^k: 'Quid^l his^m, vir Dei, agisⁿ in locis?' rauc-
oque anhelitu^o a^p longe virum Dei^q Columbanum advenire^r
dudum^s iam clamitabat. Quem cum^t vir^u Dei vidisset,
ait: 'Egredere, pestifer, egredere nec corpora Christi
lavacro abluta diu^v obsedere presumas; cede virtuti Dei,
et Christi nomen^w invocato, contremesce^x'. Sed cum
diu saevis atrisque viribus obstaret, vir^y Dei manum
ori eius iniecit linguamque adtrectat^z; in virtute Dei
imperat^a, ut egrediatur. Tunc horrida vis^b discerpens^c,
ut vix nexibus teneretur, cum viscerum motione ac vo-
mito^d moto^e progressus^f, tantum foetorem adstantibus
dedit, ut sulphureos se crederent facilius tolerare odores.

Cap. 24. 25. A 1a, a*. b. c. c*. d. 2, 2a, 3, 3*. B 1a, 2.

Cap. 24. a) positus A 1c. d. 2, 3; factus B 1a, 2. b) ita A 1c. d. 2, 3. B 1a, 2;
triumphos corr. triumpho A 1a et sic A 1a*; triumphis A 1b.

Cap. 25. a) inde ab hoc capite tituli recte positi sunt A 2, 2a. b) Parisius
A 2 (non A 2a); Parisios B 1a; Parisium A 1a*. c) accuratione pr. m. A 2; ac
cura B 1a. d) apud add. A 1a*. c. d et m. al. A 1a. e) atque A 1a. a*; utique
A 2 (non A 2a); ut A 1c. d. 3'. 3*. f) tran(sce in ras.)ndens A 1a; transcendit B 1a, 2.
g) Parisios B 1a; Parisium A 1a*. h) pervenisset A 1b; pervenit A 1d (non A 1c).
i) dicerbens corr. dicerpens B 1a et sic A 1b*; discernens A 1b; se add. A 1c. d. k) ef-
fam(in in ras.)e A 1a; affamine A 1c. d (corr. aeff.). 2a, 3, B 2. l) quod A 1b. m) hic
B 1a, 2. n) ad ai: s m. al. corr. agis A 1a; agat A 2a; ais B 1a; adis A 3 (non A 3'. 3*).
o) anhelatu A 1a*, corr. p) a. l. om. A 1c. q) om. A 1a (habet A 1a*). r) venire
A 1c. s) dum pr. m. A 1a. t) (cum m. al. superscr.) v. D. (cum add., sed eras.) A 1a*.
u) vid. vir D. A 1c. d. 2a. v) diutius B 1a, 2. w) ita A 3; nomine A 3'. 3* cum rell.
x) ita A 2, 3. B 1a; contramesca: m. al. corr. contremisce A 1a, et sic A 1c. d. 3'. 3*, B 2;
contremisce A 1a*; contramisce pr. m. A 1c*; contremescas A 1b; contremiscas A 1b*; 4c
contremesco corr. contremesce A 2a. y) v(ir Dei ma in ras.)num A 1a; viro D. m.
A 1b. z) adtrectans B 2; adtractans B 1a; obtrectat A 1c. d; et add. A 1c. d. 3'. 3*.
a) imperans B 1a. b) post vis (vi A 3, 3') add. se A 3, 3'. 3*; daemonis add. B 1a, 2.
c) add. ita A 1a* et m. al. A 1a, illum A 1c. d, eum B 1a, 2. d) ita pr. m. A 1a;
vomiti B 2; vomituum A 1a*; vomitu rell. e) motu A 1a*. B 1a, 2. f) pro:::us 4b
m. al. corr. progressus B 1a.

1) Ex hoc loco concludi licet, Lutetiam Parisiorum urbem Theuderico, qui
a. 603/4. ipsam occupaverat (cf. Fred. IV, 26), paulo post ereptam esse.

26. De susceptione Chagnerici^a et Autharii et benedictione domus eorum ac prolis sacratione.

Deinde ad Meldensem^b oppidum properat^c. Quo^d
 5 cum quidam vir nobilis Chagnericus^e Theudeberti con-
 viva¹, vir sapiens et^f consiliis regiis^g gratus et nobili-
 tatis sapientia vallatus, inesset^h, his virum Dei miro
 gaudio recepit seque habereⁱ curam spondit¹, qualiter
 ad Theudeberti accederet^k aulam; non esse^l necesse
 10 alios comites e regio latere habere. Ad hoc enim aliorum
 differebat subsidium, ut vir^m Dei secum, quamdiu valeret, *p. 100.
 teneret et eius doctrina sua domus nobilitaretur. Bene-
 dixit ergo vir Dei domum eius, filiamqueⁿ illius^o nomen^p
 Burgundofara^q, quae infra^r infantiae annis^s erat, bene-
 15 dicens, Domino^t vovit^u, de quo^v postea in subsequen-
 tibus^w narrabimus^{x. 2}.

Progressusque^y inde venit ad villam quendam^z
 Vulciacum³, quae supra amnem Matronam^a sita est. Ibi
 receptus a quodam viro Autharium^b nomen^c, cuius con-
 iunx^d Aiga^e dicebatur; erantque^f his^g filii infra^h in-
 20 fantiae annisⁱ detenti^k, quos mater ad benedicendum
 viro Dei^l obtulit. Videns ille matris fidem, infantulos
 sua benedictione sacravit, qui post, mox ut pubescere
 coeperunt, Chlotharii^m regisⁿ primum ac deinceps^o Dago-

25 Cap. 26. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 26. a) Channerici A 1a (non A 1a*). b) Meldinsen A 1c. d) Meldelsem
 m. al. corr. Meldense A 1a; Meldelse corr. Meldense A 1a*, et sic A 2. 3. c) pro-
 perabat B 1a. d) Qui A 3 (non A 3*); quod B 1a; Cui A 3*. e) corr. Channericus
 A 1a. f) om. A 2a. g) regis A 1a*. c*. 3. h) (i. om.) his B 1a; i. his om. B 2.
 30 i) spondit A 1b. c. d. 3*. B 2. k) acc. alam pr. m. A 1a; aulam acc. A 3.
 l) easet A 1d (non A 1c). m) ita pr. m. B 1a; virum rell. n) filiumque A 1a. corr.
 o) eius A 3; om. A 3*. p) ita A 3; nomine A 3* cum rell. q) ita A 3; Burgundo-
 fora pr. m. A 1a; Burchundofora A 3*; Burgundofaram A 1b; Burgundoforam A 1a*. b*. c.
 d (e corr.). 2a. 3*; Burgundoforam A 1c*; Burgundoforam A 2; Burgundoforam rell.
 35 r) om. A 1b. s) annos A 1a*. 2. 3. 3* (non A 3*). t) Dominum pr. m. A 1a*.
 u) vovit pr. m. A 1a. v) qua A 2a. 3 et var. A 1c*. w) subsequenti B 1a. x) nar-
 ravimus pr. m. A 1a; libro add. B 1a. 2. y) om. que A 2a. z) quandam A 1a*.
 b. c. d. 2a. 3. a) Matrenam A 1c. d. 2. 3; Maternam A 2a; Matrona B 1a. 2. b) ita
 A 3 et pr. m. B 1a; Autharin A 3*; Autharico A 1c*; Authario A 3* cum rell. c) ita
 40 A 3; nomine A 3* cum rell. d) ita A 1b. 3* (pr. m.). 3*. B 1a et e corr. A 1a. a*. d;
 conflux rell. e) Aiga A 1c. d. B 1a (m. al. suppl.); Aigra A 3. 3*; Agira A 3*. f) que
 m. al. suppl. A 1a*; om. A 1b. c*. g) m. al. suppl. A 1a; duo add. A 3*; duo pro
 his A 3. 3*. h) ita A 3; intra rell. i) annos A 1a*. b. 2. 3. k) ^{sup.} A 3 (non
 A 3*. 3*). l) Deo A 1a*. m) ita A 1b. 2. 3; Chlodhari: m. al. corr. Chlodharo
 45 A 1a; Chlotharii A 2a. B 1a; Chlothario B 2; Chlotario A 1a* (pr. m.). d; Chlothario
 A 1c. 3*. 3*. n) ita A 1b. 2. 3. B 1a; regi: A 1a; regi A 1a*. c. d. 3*. 3*. B 2. o) deinceps
 pr. m. A 1a.

1) Cf. Waitz, 'VG.' II, 1, p. 337³. Villa, ubi Chagnericus cum Leude-
 gunde uxore habitabat, Pipimisiacus appellata duobus circiter milibus
 50 ab urbe Meldorum distabat; cf. infra II, 7. 2) Infra II, 7. 11—22.
 3) Ussy (départ. Seine-et-Marne); cf. Longnon, 'Atlas' p. 209.

berti^a gratissimib^b habiti; qui postquam saeculi gloria^c fuerunt^d inlustrati, anhelare coeperunt, ut per gloriam saeculi non carerent aeternam^e. Quorum maior natu Ado^f nomen^g semet suis voluntatibus^h abdicavitⁱ, postque^k intra^l Iorani^{m.1} saltus monasterium ex beati regulaⁿ Columbani construxit; iuniorque nomen^o Dado^{p.2} intra Briegensem^q saltum^r supra fluviolum Resbacem^{r.4} ex supradicti viri regula monasterium construxit. Tanta in virum^s Dei gratia redundavit^t, ut quoscumque sacrauit^u, in boni cultus perseverantia dies suprema invenit^v. Illud^w oppido^x iure dictum^y sit, ut quos de industria monuit, gavisi sunt se postea inpunite me-ruisse, nec inmerito tanti viri fultus adminiculo^z partae^a gratiae potitus^b est supplimentum^c, quid^d eius doctrinis innexus^e, noluit ab^f iustae vitae tramitem deviare^g. 16

Cap. 26. A 1a, a*. b. c. c*. d. 2. 2a, 3. 3*. B 1a, 2.

Cap. 26. a) ita A 1b, 2. 3; Dagiberti B 1a; Dagoberto A 1a, a*. c. d. 3'. 3*. B 2. b) sunt add. h. l. A 2a. B 1a, 2, post hab. A 1a (m. al.), a*. c. d. 3* (non A 3. 3'). c) gloriam? pr. m. A 1a. d) fuerant A 1b et m. al. A 1a (?). e) (a)eterna A 1a*, c. d. 2. 3 et e corr. A 1a. f) Adeus A 1d; Adelius A 1c. g) ita A 1c, 3; nomine A 1c, 3* 20 cum rel. h) m. al. corr. voluptatibus A 1a, et sic A 1c, d. 2. 3 (non A 2a). i) Deo dicavit pro a. A 1b. k) ita A 1a*, b. c. 2. 3. 3'. B 1a, 2; post::: m. al. corr. postq. A 1a; postea A 3*. l) om. A 1c. m) ita A 2, B 1a et pr. m. A 2a; Iorani: ras. s? A 1a; Iurani A 1a*, b. c. d. 3; Iuranni B 2; Ierani A 3'. 3*. n) C. r. A 1c. 2a. B 1a, 2 (non A 1c*, 2). o) ita A 3; nomine A 3'. 3* cum rel. p) Dabo A 3 (non A 3*); 25 Dadod A 3'. q) Briensem A 1b (non A 1b*); Brigensem A 2; Briegensem A 2a. r) Respacem B 1a. s) m. al. corr. viro A 1a, et sic A 1a*, b. c. d. 2. t) redundabit m. al. corr. redundabat A 1a et sic A 1a*. u) m. al. corr. sacraret A 1a et sic A 1a*. v) m. al. corr. invenisset A 1a et sic A 1a*. w) Illo pr. m. A 1a; Illi A 1a* et m. al. A 1a. x) oppidum B 1a. y) sit d. A 1b. z) adminiculum B 1a. a) parte A 1a; 30 partim A 2a. b) potus pr. m. A 1a*, 2; potius A 3 (non A 3'. 3*). c) supplemento A 1b, 2a; supplementu B 1a. d) qui ei eius B 1a. e) innexu pr. m. A 1a; innexibus A 2 (non A 2a). f) ita A 3; a — tramite A 3'. 3* cum rel. g) om. A 2 (non A 2a).

1) Potius Iotrensis; agitur enim de monasterio virginum, quod olim Iotrus vocabatur, hodie Jouarre (départ. Seine-et-Marne). 2) Dado 16 a. 632. 9. referendarius Dagoberti regis religiosissimus (cf. Fred. IV, 78) Audoeni nomine ex a. 641. sedem Rothomagensem occupabat. Habebat alterum fratrem Radonem nomine, sicut ex chartis genuinis colligitur, licet Ionas ipsum omnino ignorasse videatur. 3) La Brie. 4) Rebais (départ. Seine-et-Marne) monasterium ad rivum situm, qui hodie Ra- 40 coireau appellatur, affluens Morin maioris fl., a tribus fratribus communi labore constructum erat, sicut e privilegio Dagoberti a. 635. vel 636. date colligi licet (Pertz, Dipl. I, 16): Dado referendarius noster Iorani Ado et Rado monasterium Ierusalem in honore sancti Iulii et sancti Antonii, quod vulgo appellatur Resbacis, in 41 territorio situm — — construxerunt. Neque Columbani regula 42 stat, sed ipsa coniuncta cum Benedicti.

*27. De susceptione Theudeberti et Brigantiae sessione gentiumque correptione^a et adventu^b alitum et^c divisione pomorum et angeli per visum monitum^d. * 101.

Exinde^e ad Theudebertum venit; quem cum Theudebertus vidisset, ovans suis sedibus recepit. Iam enim multi fratrum post eum ex Luxovio venerant, quos^f velut ex hostium preda recipiebat^g. Pollicitusque est Theudebertus se repperire^h intra suos terminos loca venusta et famuliⁱ Dei ad^k omni^l oportunitate congrua proximasque ad predicandum nationes undique haberi. Ad haec: 'Si'^m, inquit vir Dei, 'pollicitationisⁿ tuae adminiculum preberis^o, et vademonio^p falsitatis noxa non opponeretur^q, quantisper^r se moraturum ac probaturum, si in cordibus gentium^l vicinarum fidem serere valeat^s'. Dedit ergo rex^t optionem, quamcumque^u in partem voluisset, experimento quereretur^v locum, qui sibi et suis placuisset^w; inquisitumque^x locum, quem favor omnium reddebat^y laudabilem, intra Germaniae terminos, Reno^z tamen vicina^a, oppidum olim dirutum quem^b Bricantias^c·² nuncupabant^d. Sed quid tunc vir^e Dei, dum per Reni alveum navigaret, actum^f sit, non^g est silendum.

Cap. 27. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 27. a) correctione A 2 (non A 2a). b) om. A 2a. c) verba De divisione — per visi monitu infra p. 214, 13, ante verba Eo itaque in t. praescripta sunt B 1a. d) corr. monitu A 1a, et sic A 1a*. d. 2. B 1a. e) Exin B 1a. f) Quo pr. m. A 1a; ille add. A 3. g) suscepiebat pr. m. A 1a. h) rep(p)eriri A 1c. d. 2. i) ita recte A 2 (v. supra p. 170, 6); famulo A 1c. d. 2a; famulis rell. (e corr. famulus A 1b). k) ab B 1a. l) ita A 1a (pr. m.). B 1a; omnem oportunitatem rell. m) ita A 1b. c. 2. 3; si m. al. post Dei suppl. A 1a; i. v. D.: Si A 1a*; vir D. i.; Si (So B 1a) B 1a. 2. n) pollicitationis A 1b. o) preberes A 1a*. c. 2; preberet A 1b; prebueris A 3. B 2. p) ademonio A 2; a daemonio A 2a. q) opponetur A 1b. r) quantis(per me m. al. in ras. maiore) mor. (promitto m. al. add.) ac A 1a et sic pr. m. A 1a*; per om. A 3; se om. A 2 (non A 2a). s) valea: m. al. corr. valeam A 1a et sic A 1a*. t) m. al. suppl. A 1a. u) ita A 3. 3'; quamcumque in parte B 1a. 2; quacumque in parte A 3* cum rell. v) quaerere B 1a. 2. w) placuisse pr. m. A 1a. x) que m. al. suppl. A 1a. y) reddebatur A 1b. z) (Reno ta m. al. in ras.) men A 1a; Rhen. semper A 1a*. b. c. d. 2. 3. 3' (non A 1c*. 3*). a) ita A 1d et pr. m. A 1a; vicinum A 1a*. b. c. 2. 3; vicino B 1a. 2. b) quod(m. al. in ras.) A 1a, et sic pr. m. A 1a*. c. 2a (non A 1d. 2). c) m. al. corr. Breg. A 1a, et sic A 1b et pr. m. A 1a*. b*; Brigantias A 2a; Brancias A 1c; Briantias A 2 et pr. m. A 1d; Bricantia A 3. 3'; Brigantia A 3*. d) nuncupabant B 1a. e) ita pr. m. A 1a cum A 1c*. d. 2a. 3. B 1a; viro A 1a*. c; a viro A 1b. 2; per virum B 2. f) egerit pro a. sit A 3. g) ita A 3. B 1a. 2; s. non est rell.

1) Columbanus apud Namnetes constitutus, epistula ad fratres Luxovienses data, ipse testatus est, sibi desiderium fuisse gentes visitandi; cf. MG. Ep. III, 167. 2) Hodie Bregenz oppidum Vindelicias antiquum, quod viam militarem tangebatur ex Pannoniis in Gallias tendentem; cf. It. Antonini n. 237.

Dum quodam^a die per Reni alveum, ut diximus, scafa^b veherentur^c, ad urbem quam Mogontiacum^{d.1} veteres^e appellarunt perveniunt^f. Quo cum venisset^g, remigeri, qui in comitatu viri Dei a rege directi fuerant, viro Dei aiunt se habere amicos in urbe, qui necessarios^h sumptusⁱ preberent; iam enim defecerant itenere longo stipendia sumptuum. Quibus vir Dei ait: 'Ite'. Qui cum abissent, nihil reppererunt^j. Reversique ac^k a viro Dei interrogati, respondent se^k nullatenus inpetrare ab amicis aliquid^l potuisse. Ad haec ille: 'Sinite me^m', in-¹⁰ quit, 'paulolum ad meum abire amicum'. Mirantibus illis, unde huicⁿ illo^o in loco, quo ante non fuerat, amicum^p habere^q, progressus ille ad ecclesiam pergit^r; qua^s ingressus, pavimento inherens longe^t orationis protractione suum Dominum, pietatis postulat^u auctorem^u. Nec¹⁵ mora, episcopus² urbis illius domo^v progressus ad ecclesiam venit, reppertumque beatum Columbanum, sciscitatur, quis^w sit. At ille fatetur se^x peregrinum esse. Cui ille: 'Si', inquit, 'necesse est sumptuum^y copiam^z capere, propera domi^a, et quantum necesse^b fuerit,²⁰ tecum^c defer'. At ille^d cum gratias simul conditori qui inspiraverat ac^e illi^f qui optatam necessitatis copiam offerebat^g referret^h, adtentius ille cogit acⁱ imperat, ut omnia^k oportuna sumat; puerosque festinos^l ad navem

Cap. 27. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 27. a) D. quadam d. A 1c. d; Q. (Quadam A 3*) die dum A 2a. 3. 3'. 3*. b) scafam B 1a. 2. c) veheretur A 1b. c. d. 3. 3' (ubi sc. deest); navigaret pro veteribus ut d., s. v. A 3*. d) ita A 1a*. b; M(ag m. al. in ras.) ontia cum A 1a; Moguntiacum A 1b*. 3; Mogunciacum A 3'. B 1a; Mogontiacum B 2; Mosuntiacum A 1c (m. al. superscr. vel Mogontiacum). c*. d; Mosontiacum A 2a; Mosonua cum A 3*; Mogontiam A 2. e) veteres m. al. in ras.) A 1a. f) perveniunt m. al. in ras.) A 1a. g) ita A 1a. a*. b. c. 2; venisset pr. m. corr. venissent A 3, et sic A 3'. 3*. B 1a; pervenissent B 2. h) sumptos pr. m. A 1a. i) invenerunt B 1a. 2. k) ita A 1a. a*. b. c. 2a. 3; et B 1a. 2; om. A 2. 3'. 3*. k*) si A 1b. l) m. al. add. A 1a; aliqui quid p. A 1b (non A 1b*); aliquo p. A 2. m) ita A 1a. a*. b. 2; l. me rell. n) hic A 1a*; hunc A 2a; om. A 1c. d. 35 o) l. in illo A 1c. d. p) se add. B 1a. 2. q) m. al. corr. haberet A 1a. d, et ita A 1a*. c. 2a. 3*; dicebat add. B 1a. 2. r) om. A 1b. s) m. al. corr. quam A 1a, et sic A 1b. c. d. 2a (non A 1a*); qui A 2. 3; qui corr. qua B 2. t) longa A 3. u) :: turem m. al. corr. auctorem A 1a. v) domu (domum B 2) egressus B 1a. 2; haec om. versu exeunte A 2a. w) qui B 1a. x) om. A 2 (non A 2a). y) sumptum A 1b. z) copiam B 1a. a) domum A 1a*. b) necesse: (ras. e) A 1a. c) versu exeunte om. A 1c (non A 1c*). d) ille cum m. al. in ras. A 1a; ille tum B 1a. 2. e) et B 1a. 2. f) ille pr. m. A 1a. g) offerebat A 1b. h) refert. Et a. B 1a. 2. i) cogit:: (m. al. corr. cogit ac) i. A 1a; cogitat (qui add. A 1c. d) i. A 1b. c. d; cogit atque i. A 2. k) omni B 1a. l) festino A 1a. a*; festinas corr. festinos A 2; festin(u m. al. in litura) A 2a. 45

1) Ita re vera veteres nomen scribebant; cf. d'Arbois de Jubainville, 'Recherches sur l'origine de la propriété foncière' p. 417. 2) 'Lesio Mogancensis urbis episcopus' Fred. IV, 38.

ipse dirigit, ut omnes veniant praeter^a custode^b uno dimisso, et queque^c velint^d, secum deportent. Quod ne^e cui^f casu evenisse videatur, nam solitus erat^g postea hisdem episcopus protestari, numquam se antea^h sic adtonitum in tribuendoⁱ necessaria fuisse et se absque alia oportunitate ad^k beati Columbani meritum divina monitione^l ad ecclesiam venisse^m.

Ad destinatum deinde perveniunt locum¹. Quem peragrans vir Dei non suis placere animis aietⁿ, sed tamen ob fidem in gentibus serendam inibi paulisper moraturum se spondit^o. Sunt etenim^p inibi^q vicinae nationes Suaeavorum^r. Quo cum moraretur^s et inter habitatores loci illius progrediretur, reperit eos sacrificium profanum litare^t velle, vasque magnum, quem^u vulgo cupam^v vocant, qui^w XX modia^x amplius minusve^y capiebat, cervisa^z plenum in medio² positum^a. Ad quem^b vir Dei accessit sciscitaturque, quid de illo fieri vellint^c. Illi aiunt se Deo suo Vodano^d nomine, quem^e Mercurium^g, ut^f alii aiunt, autumant^g, velle litare^h. Ille pestiferum opus audiens, vasⁱ insufflat, miroque modo^k vas cum^l fragore dissolvitur et per frustra^m dividitur, visqueⁿ rapida cum ligore^o cervisae prorumpit;

Cap. 27. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

- Cap. 27. a) tantum m. al. in litura A 1a*. b) custodem unum dimissum A 1c. d. 3*. B 1a. 2. c) quaecumque A 3. B 2 et pr. m. A 2 (non A 2a). d) ita A 1c. d. 3; vellent rell. e) n(e cui casu m. al. in ras.) A 1a. f) hoc add. B 1a. 2. g) m. al. in ras. A 1a. h) ante: pr. m. A 1a; om. A 3 (non A 3*. 3*). i) tribuendum B 1a. k) ob A 1c. d. l) ad(m)monit(c)ione A 1c. d. 2. 3*. m) venis pr. m. A 1a. n) ita pr. m. A 1a; alt rell. o) spondet A 1b. 3; sponndit A 1c. d. 3*. 3*. p) enim B 1a. 2. q) ibi A 1d. 3 (non A 1c. 3*. 3*). r) Suev. A 1a*. c. d. 2. 3. B 2. s) moreretur pr. m. A 2. t) l: : ta: : pr. m. A 1a. u) m. al. corr. quod A 1a, et sic A 1a*. c. d. 2a. 3; qui pr. m. A 2. v) m. al. corr. cubam A 1a et sic A 1a*; copam A 3, corr.; culpam A 1c (pr. m.). c*. w) quod A 1a*. c. d. 2. 3*. 3* et m. al. A 1a. x) modios A 1b. 2. y) ve eras. A 1a, m. al. suppl. A 1a*. z) cervisia A 1c (non A 1c*. d); cervisam B 1a. a) positus B 1a; erat add. B 1a. 2. b) quod A 1a*. c. d. 2. 3 et m. al. A 1a. c) ita pr. m. A 1a; vellent rell. d) ita A 1a* cum rell.; Vadano n. A 1a; Wodano n. A 1b. c. d; Vodano, om. n. A 2a; Woda n. A 2. e) quem — autumant om. A 3. f) (ut om.) alii aiunt (bis scr., sed postea corr.) aut. A 2; (ut alii aiunt om.) vocant A 2a. g) ee (? = esse) add., sed eras. A 1a. h) litari A 3. i) ita A 1a*. b. c. 2a. B 1a; vas: : insufflat A 1a; vasi insufflat A 2; vas sufflat A 3; vas eminus sufflat B 2 cum Mab. k) om. A 1a (versu exeunte). a*. l) om. A 2a. m) ita A 1b (pr. m.). 2. B 2; frustra A 1a. a*. c. d. 2a. 3. B 1a. n) visque r. (rabida A 1c. d. 2; rapidam B 2) A 1c. d. 2. 3. B 1a. 2; vasque rapide (rapid: : m. al. corr. rapido A 1a et sic A 1a*) A 1a. a*. b. o) ita B 1a; licore pr. m. A 1a; liquore A 1a*. b. c. d. 2a. 3. B 2; all-
45 quorē pr. m. A 2.

- 1) Scilicet Brigantiam. 2) Miraculum persimile S. Vedasti idem auctor attribuit; cf. SS. R. Merov. III, p. 410. 3) Cf. Pauli Hist. Langob. I, c. 9: Wotan sane, quem adiecta littera Godan dixerunt, ipse est qui apud Romanos Mercurius dicitur et ab universis Germaniae gentibus
60 ut deus adoratur. De hoc Suevorum sacrificio v. J. Grimm, 'Deutsche Mythologie' I, 46*; cf. p. 110. 111.

manifesteque^a datur intellegi diabolus in eo vase fuisse^b occultatum, qui per^c profanum ligorem^d caperet animas sacrificantum^e. Videntes barbari, stupefacti aiunt magnum virum Dei habere anhelitum, qui sic possit^f dissolvere vas ligaminibus munitum; castigatusque^g euangelicis dictis, ut ab his segregarentur sacrificiis, domibus redire imperat. Multique eorum tunc per beati viri suusum^h vel doctrinam ad Christi fidem conversi, baptismumⁱ sunt consecuti; aliosque^k, quos iam "lavacro ablutus^l error detinebat profanus, ad cultum euangelicae doctrinae^m monitis suis ut bonus pastor ecclesiae sinibus reducebat¹.

Eoⁿ itaque^o in tempore Theudericus atque Brunichildis non solum adversum^p Columbanum insaniebant^q, verum etiam et^r contra sanctissimum Desiderium Vienne^s urbis episcopum adversabantur^t. Quem primo^u exilio damnatum multis^v iniuriis adfligere nitebantur^w, ad^x postremum vero glorioso^y martyrio coronarunt^z; cuius gesta² scripta habentur, quibus et quantis adversitatibus gloriosus³ apud Dominum⁴ meruit^b habere triumphos.

Vagante^c itaque Columbano cum suis poenes Brigantiam^d urbem, durae^e egestatis tempus obvenit^f; sed

Cap. 27. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 27. a) que om. A 3. b) fuisset pr. m. A 1b; om. A 2a. c) m. al. in ras. A 1a. d) ita B 1a; liquorem rell. e) ita A 1a. a*. b. 2a. 3. B 1a; sacrificantium rell. f) posset A 1b. g) ita B 1a; castigatosque rell. h) suasu ac doctrina B 1a. 2. i) baptisimi sunt gratiam consecuti B 1a. 2. k) alios quoque iam B 1a. 2. l) ita pr. m. A 1a; quos add. B 1a. 2. m) m. al. suppl. B 1a. n) De divisione — monitu praescr. sunt B 1a (v. supra); capitis novi vestigia etiam in A 1a* (ubi cap in mg. add.). 30 3. 3*. 3* deprehenduntur. o) superscr. A 1a*. p) adversus A 1a*. 3. q) insanabant A 1c* et pr. m. A 1a. r) om. A 1c. 3*. s) aversabantur A 1a*; adversebantur pr. m. A 2 (non A 2a). t) primum A 1c. d. u) multi(s) postea add. A 1a. v) nitabantur pr. m. A 1a. w) Ad postremum pr. m. A 1a; At postremo B 1a. x) m. al. suppl. B 1a. y) coronaverunt A 1a* (pr. m.). c. 2a. 3* (non A 1c*); coronare A 3. 3*. z) ita pr. m. 35 A 1a; gloriosos A 1b; om. A 3; gloriosos A 1b*. 3'. 3* cum rell. a) Deum A 2. 3'. 3* (non A 2a. 3). b) merui pr. m. A 1a; om. A 3. 3'; h. m. A 1a* (m. superscr.). 3*; haberet A 3'. c) : agante m. al. corr. Vagante A 1a; Vacante: ras. s A 1a*; Vacante A 2. d) ita A 1b; Pregantiam m. al. corr. Brig. A 1a; Brigatiam A 2; Bricantiam A 3. 3'; Brigantiam A 2a. 3* cum rell. e) ita A 1c. 2. B 1a. 2; duram m. al. corr. 40 durum A 1a, et sic A 1a*. b; dirae A 3. f) evenit A 3.

1) Cf. *Poenitentialia Columbani* B 24 (ed. Seebass, 'Zeitschr. für Kirchengesch.' XIV, p. 446): Si quis autem laicus manducaverit aut biberit iuxta fana, si per ignorantiam fecerit, promittat deinceps, quod numquam reiteret et XL diebus in pane et aqua peniteat. Si vero per contemptum hoc fecerit, id est postquam sacerdos illi praedicavit, quod sacrilegium hoc erat, et postea mensae daemoniorum communicaverit, si gulae tantum vitio hoc fecerit aut repetierit, III quadragesimis in pane et aqua peniteat; si vero cultu daemonum aut honore simulacrorum hoc fecerit, III annis paeniteat. 2) V. *Desiderii auctore* 50 *Sisebuto Iona praesto erat; cf. SS. R. Merov. III, p. 625.*

quamvis^a alimonia^b deessent, manebat intemerata atque
 inconcussa fides, quae^c necessaria apud Dominum impe-
 traret. Cumque iam tridui^d ieiunio^e fessa corpora^f re-
 ferrent, evenit tanta copia alitum, velut^g Israelitarum^h cf. Num.
11, 31.
 5 castra coturnix olimⁱ operuit^k, ita ut omnem paginam^{l.1}
 loci illius alitum multitudo obpleret^m. Intellexit vir
 Dei, suam suorumqueⁿ ob necessitatem has dapes terrae
 diffundi nec prorsus alibi obvenire preter eo quo ipse
 moraretur in loco. Iubet suos^o prius grates^p laudesque
 10 rependere^q conditori sicque alitum^r dapes capere. Erat^s
 mirum et stupendum miraculum: capiebantur aves, prout
 patris^t imperium urgebat, nec abscedere pennigera fuga
 nitebantur. Mansit ergo alitum manna per triduum
 defusa^u. Quarto deinde die quidam pontifex ex^v vicinis
 15 urbibus frumenti copiam^w, divina monitus adspiratione,
 beato^x Columbano direxit; sed mox omnipotens^y, qui
 penuriam patientibus aligeros prebuerat cibos, ut farris
 adeps advenit, alitum falangas imperavit^z abire. Nam
 Eustasium^a hoc^b cognovimus referentem, qui eo tem-
 20 pore inter reliquos sub viri Dei oboedientia ibidem^c
 tenebatur adnexus, quod nullus^d ea^e fuerit in caterva,
 qui ante^f talium genera alitum se vidisse referret; et
 tanta^g sapor in cibo aderat, ut regias^h vinceret dapes.
 O mirum divinae potentiae donum! Quando terrenae
 25 dapesⁱ cultoribus Christi desunt, tunc demum caelestia
 tribuuntur, sicut^k de Israel^l dictum est: **Panem caeli* *p. 104.
Pa. 77, 24.
dedit eis; cum autem terrenae opes^m subvenirentⁿ, tunc
 grates^o amoveniuntur inlatae.

Cap. 27. A1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B1a. 2.

30 Cap. 27. a) quam(vis m. al. add.) A1a; quantis A1b (non A1b*). b) ali-
 moni(a)e A1b. 2. 3*. B2 et m. al. A1a; alimenta A1b*. c) q: m. al. corr. quae A1a.
 d) triduo A1c. d. 2. 3*. e) ieiunii A1a* (pr. m.). B1a; ieiuni B2; versu exeunte om.
 A2a. f) corpo referent m. al. corr. corpora ferrent A1a et sic A1a*. g) veluti
 B1a. 2; cum add. A1c. d. h) Israelitarum B1a. i) om. A1c. d. k) operuerat
 35 B1a. 2. l) com(n)paginem A1c. d. 3*. m) suppleret B1a. 2. n) que om. A3
 (non A3'. 3*). o) p. s. A3. p) gratias A1c. d. 2. q) referre A3. r) d. a. A1b.
 u) eum add. A3. t) patro pr. m. A1a. u) ita pr. m. A1a; diffusum A3; diffusa
 A3'. 3* cum rel. v) e A3. w) copia B1a. x) ad beatum Columbanum B1a. 2.
 y) Deus add. B1a. 2. z) abire iubet B1a. 2. a) ita A3. B1a; Eustasio — refe-
 40 rente (referentem pr. m. A1a*) A1a*. c. d. 2. 3'. 3*; Eustasium — referentem rel.
 b) haec A3. c) inibi detinebatur A3. d) null(us in ras.) B1a. e) om. A1c. d. 2. 3.
 f) antea A3. g) : anta m. al. corr. tantus A1a, et sic A1a*. b. c. 2. 3 (non A1d).
 h) regius A1a, corr. i) dape: m. al. corr. dapes A1a. k) Sic A1a*. l) Israel
 45 A1b. 2. 3 et pr. m. A1a; subvenerint A1a*. 2a. 3'. 3* cum rel. o) ita A1a; :: grates,
 ras. de A1a*; gratis A1b. c. d. 2. 3; dapes B1a. 2.

1) I. q. area.

Ipsa^a itaque in^b tempore, cum sub quodam scopulo inter^c vasta heremi ieiunio corpus conficeret^d et nihil aliud praeter^e ruris poma, quorum superius^{f.1} fecimus mentionem, in cibos caperet, venit adsueta abdite^g voracitatis fera ursus coepitque^h necessariusⁱ delambere^j cibos ac passim^k poma ore detrahare. Cumque hora refectionis advenisset, Chagnoaldum^{l.2} ministrum direxit, ut consuetam^m mensuram pomorum deferret. Qui cum abisset, ursum inter rurisⁿ fructices^o rubusque^p pervagare^q perspexit^r ac poma lambendo^s carpere. Festinus¹⁰ redit patrique indicat; ille imperat^t, ut eat partemque fructicum^u in cibos^v fere dimittat aliamque partem sibi reservare^w iubet. Abiit namque Chagnoaldus^x ac iussa patris implevit divisitque virga fructices^y rubusque^z, quae^a poma ferebant, et partem suam iuxta viri Dei¹⁵ imperium ait^b ut fera comedat aliamque^c partem in usus viri Dei reservet. Mira in fera oboedientia! Nequaquam ex prohibita sibi parte ausa est carpere^d cibos, sed in segregata^e, permissa sibi fructicum^f parte tantummodo pabula requisivit, quoadusque vir Dei eo^g in loco¹⁰ commoravit^h.

Intereaⁱ cogitatio in mentem^k ruit, ut Venetorum^{l.3} qui et^m Sclaviⁿ dicuntur terminos adiret caecas-

Cap. 27. A1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B1a. 2.

Cap. 27. a) cap in marg. add. A1a*. b) ita A3. 3'. 3* (cf. supra p. 214, 13); 35
om. rell. c) in(ter m. al. superscr.) A1a*; intra A3. d) afficeret B2; afficeret B1a.
e) proter A1b. f) om. A2a. g) additae A1c. d. h) que m. al. suppl. A1a*, om.
A2. B1a (non A2a). i) necessarius pr. m. A1a; necessarios rell. k) pa: sim pr.
m. corr. passim A1a. l) ita A1a* cum rell.; Chagno: aldum (ras. h vel b) m. al.
corr. Magnoaldum A1a, et sic A1a** b*. m) consueta B1a. n) ita A1a. a*. b. 30
c. d. 2a. 3'. 3*; inter rores A3; intruris A2; inter densa B1a. b; inter densos B1.
o) ita pr. m. A1a et e corr. A2 (non A2a). p) ita A1a (pr. m.). B1a; rubosque
A1a*. b*. c. d. 2. 3. B2; rubesque A1b. q) ita A1a*. c. d. 3'. 3*. B1a. 2; pervagare
pr. m. A1a; pervagari A1b. 2. 3. r) prospexit A1b; conspexit A2a. s) lambiendo
A1b. t) ut eat i. A1c. u) ita A2; fructicum A2a cum r. l. v) cibo A1b. w) re- 35
servari A1a*. b. c. d. 2. 3*. x) m. al. corr. Magnoaldus A1a, et sic A1a** b* (non
A1a*). y) ita h. l. B1a. z) ita pr. m. A1a. a) qui A1b. 2. B2 (non A2a).
b) ita A1a*. b. c. d. 2. 3; ait A1a; aiebat B1a. 2. c) ita A1a*. d cum rell.; que m. al.
suppl. A1a; om. A1c. d) ita A1a. a*. b. c. d. 2; capere rell. e) ita A3' cum rell.;
segregata: (ras. e) A1a; segregato A1c. 3*; segregatos A1d; segregata et B2; girata A3. 40
f) ita h. l. B1a. g) in eo A1a. a*. b. c. d. 2. 3. h) commoratus est A2. 3'. 3*. i) cap
in marg. add. A1a*. k) mente A1a*. l) Veneticorum A1a. a*; Viniciorum B1a;
viciniora B2. m) et om. A2; quia S. A1c. d. n) Slavi corr. Sclavi A1b (non A1b*).

1) Poma illa parvula, quae eremus ferebat, supra c. 9. bullugae appel-
lantur. 2) V. supra p. 185, n. 1. 3) Sclavi cognomento Winedi Frede- 45
gario IV, 48, teste Samonem negotiatorem Francum regem sibi postea
elegerunt. Bonifatii aevo ad Saale fl. et ultra eum progressi in Thu-
ringia sedes tenebant, 'christianorum terram' inhabitantes; cf. Zachariae
ep. a. 751 (MG. Ep. III, p. 372); R. Schottin, 'Die Slaven in Thüringen'
(Progr. d. Gymn. zu Bautzen' 1884, p. 23).

que mentes euangelica^a luce lustraret ac ab origine per avia^b oberrantibus^c veritatis viam^d panderet. Cumque haec^e votis patrandum inesset^f, angelus Domini per visum apparuit, parvoque ambitu, velut paginali¹ solent^g stilo^h orbisⁱ describere^k circulum, mundi compagem^l monstravit^m. 'Cernis', inquit, 'quod maneat totus orbis desertus. Perge dextra levaque, qua eligisⁿ, ut labores^o tui fructus^p comedas'. Intellexit ergo ille, non esse gentis illius in promptu fidei profectus^q, quievitque^r in^s loco, donec aditus ad Italiam viam panderet.

28^a. De bello regum et revelatione viri Dei et Theudeberti prodicione^b.

Interea inter^c Theudericum Theudebertumque^d lis firmatur, ac quisque adversus fratrem usque ad inter-
 5 nitionem desevit, utrisque gentium robore superbientibus. 'Inter quae^e vir Dei ad Theudebertum accedit eumque^f suadet^g, ut coepte arrogantiae supercilium deponeret seque clericum faceret, et in^h ecclesia positus, sacre subderetur religioneⁱ, nec^j simul cum damna^k presentis
 10 regni^l aeternae pateretur vitae^m dispendia. Quod et regiⁿ et omnibus circumadstantibus ridiculum excitat,

Cap. 27. 28. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 27. a) m. ei angelica A 1b. b) ita A 1b. 3. B 1a. 2; via A 1a (pr. m.). c. d. 2; m. al. corr. devia A 1a et sic A 1a*. c) errantibus B 1a. 2. d) om. A 1b. e) h.: m. al. corr. hoc A 1a, et sic A 1a*. c (non A 1c*). f) in litura A 2a; invenisset A 2. g) solet B 1a. 2. h) folio A 1c. d. 2 et m. al. A 2a; filio pr. m. A 2a, i) urbis A 3. k) ita A 1a. a*; diserebere A 1b; describere A 1b*. c. d. 2. 3; describi B 1a; describi B 2. l) compage B 2; compage B 1a. m) monstravit A 1b. n) ita A 2a. 3'. 3* cum rel.; quae legis A 2. 3; qua legis B 1a. o) fr. tui laboris A 3. p) fructum A 2 (non A 2a); fructos B 1a. q) ita A 2a. 3'. 3* cum rel.; perfectus A 2; profectum A 3. B 1a. 2. r) que om. A 2a. s) illo add. A 3.

Cap. 28. a) et numerus et omnia praeter verba De bello hic desunt, sed praescriptio integra ante c. 29. transposita est A 2a. b) perditione B 1a; protectione A 4a (v. cap. insequens). c) in (ter m. al. suppl.) A 1a. d) Theudebertum qualis A 2 (non A 2a); et Theodebertum (Theodob. A 3) l. A 3. 3'. 3*. e) ita recte A 1a*. c. d. 2a; quae om. A 1b; Interque A 1c* cum rel.; cf. II, 15: inter quae (i. e. interea) postulat. f) suadit A 3*. g) om. A 2. B 1a (non A 2a). h) ita A 2; religion(i m. al. in ras.) A 1a; religioni rel. i) ita A 1a*. 2a et pr. m. A 1a. d; ne rel. k) damno A 1a*. c. d. 2. 3. l) om. A 3 (non A 3*); vitae pro r. A 3'. 3*. m) vita: m. al. corr. vitae A 1a; d. v. A 3. 3' (non A 3*); v. h. l. om. A 3*. n) regi: A 1a.

1) Paginalis stilus pro epistulari stilo accepit Ennodius XLVIII (ed. Vogel p. 48), Ionas vero ad brevitatem elocutionem retulit; cf. Hieronymi commentariolos in Psalmos, prol. (Anecd. Maredsolana ed. G. Morin III, 1, p. 2): quod solent ii facere, qui in brevi tabella terrarum
 15 et urbium situs pingunt et latissimas regiones in modico spatio conantur ostendere, et q. s.

aientes^a, se numquam audisse, Mervengum^b, in regno^c sublimatum^d, voluntarium clericum fuisse. Detestantibus ergo omnibus, beatus Columba^e ait: 'Si voluntarius nullo tenus clericatus^f honorem sumat^g, in brevi invitatus clericus existat^h'. His ergo dictisⁱ, vir Dei ad cellolam remeat, moxque prophetici dicti^k eventum res non diu dilata adfirmat.

612, Mai. Nec mora, Theudericus Theudebertum ad bellum ciet et propter Tullum^l devictum fugat^l. Postque^m, collecto robore exercitus, persequitur, similique modo gentium² multorumⁿ Theudebertus robore vallatus^o, ad Tulbiacensem^p castrum pugnaturus occurrit^q. Ibi, praelio inito, innumere^r hominum falangas^s ex utroque exercitu perierunt; victus tandem^t Theudebertus fugit.

Eo^u igitur in tempore vir Dei in heremo morabatur, contentus tantum unius ministri Chagnoaldi^v famulatu. Ea ergo hora, quo^w apud Tulbiacum^x commissum est bellum, supra^y querqui^z putrefactam^a truncum vir Dei librum legens resedebat; quem subitus sopor obpressit, et quid inter duos reges ageretur, vidit. Moxque exci- tatus, ministrum vocat cruentamque^b regum pugnam indicat; multum humanum sanguinem fundi suspirat^c. Cui temerario conatu minister ait: 'Pater mi, Theudeberto tuis precibus prebe suffragium, ut communem debellet^d hostem Theudericum'. Ad haec^e beatus Columbanus^f: 'Stultum ac religione^g alienum consilium ad-

Cap. 28. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 28. a) dicentes B 1a. 2. b) ita A 1a*. d. 2. B 1a. 2; Mervengum A 1b. 2a; eras. A 1c; Mervengum A 1c*; se (se om. A 3*) regem pro M. A 3. 3*; regem ante Mervengum add. A 3*; audisse (aliquem Mervengum m. al. in ras.), m. al. in mg. add. 80 (g)enus principum A 1a. c) regnu A 1a, corr.; regnum A 3. B 1a. 2. d) sublevatum B 1a. 2. e) Columbanus A 3. f) om. A 1b. g) sumet A 1c. d. h) existet A 1c. d. 2. i) om. A 1d (non A 1c). k) dictum B 1a. 2. l) prope Tullum A 1c. d. 2a; prope Tulbiacum A 2; op(p)idum add. B 1a. 2. m) Post quem A 2. 3 (non A 2a. 3*. 3*). n) ita pr. m. A 1a; multarum rell. o) om. A 2 (non A 2a). p) Tulbiacense A 1a*. 85 2. 3; Tulpiacensem A 1d; Tulpiacense A 1c; Tulpiacensem B 2. q) occurrit A 1b. r) innumero pr. m. A 1b. s) falangas A 1a*; falanges A 3; phalanges A 1b. c. d. 2a; phalange A 2; falanga B 2. t) tamen B 1a. u) c. 26. inc. A 1c. v) ita A 1a** cum rell.; Magnoaldi A 1b*. c* (M in litura). w) ita A 1a. a*; qua rell. x) Tulp. corr. Tulp. A 1a; Tulp. A 1c. d. B 2. y) super A 3. z) ita pr. m. B 1a (cf. supra p. 178, 5); quercui A 1d. B 2; querci A 2; quercum m. al. corr. quercus A 1a, et ita A 1a*. b. c. 2a. 3. a) putrefactum A 1a*, b et m. al. A 1a; putrefact(a)e A 1c. d. 2 (pr. m.). 3*. 3* (non A 2a). b) cruentemque A 1a* et pr. m. A 1a. c) suspiret pr. m. A 2. d) debellat pr. m. A 1a. e) in ras. A 1a; beatus om. B 1a. 2, habent A 1a. a*. b. c. d. 2. 3. f) ait m. al. add. A 1a, habent A 1a*. B 1a. 2. g) ita A 1c. d (pr. m.). 3; religioni rell. 45

1) Cf. Fred. IV, 38. 2) Fred. IV, 38: Theudebertus cum Saxonis, Thoringus vel ceteras gentes, que de ultra Renum vel undique poterat adunare, contra Theudericum Tholbiaco perrexit. *Tolbiacus, hodie Zülpich, vicus in via a Treveris Agrippinam tendente situs est; cf. Itin. Antonini n. 373.*

ministras^a. Non enim ita Dominus voluit, qui nos pro inimicis nostris^b orare rogavit^c; in arbitrio esse iam iusti iudicis, quid de eis fieri vellit^d. Inquisivit ergo post minister temporis^e diem et horam; repperit^f ita^g fuisse^h, sicut viro Dei fuerat revelatum.

cf. Matth. 5, 44.

Persecutus estⁱ ergo^k Theudebertum Theudericus^l et suorum prodicione captum ad aviam Brunichildem^m direxit. Quem cum avia recepissetⁿ, quia Theuderici partis^o Brunichildis favens^p erat, furens^q Theudebertum fieri^r clericum rogavit; at non post multos dies impie nimis post clericatum perimi iussit^s.

*29. De^a interitu Theuderici et liberorum nece^b et impleta^c prophetia^d Chlothario.

*p. 106.

Porro Theudericus poenes Mettensem^d morans oppidum divinitus percussus inter flagrantis^e ignis incendia^f mortuus est. Post quem^g Brunichildis filium eius Sigibertum in^h regnum suffecitⁱ. Itaque Chlotharius^j memor prophetiae^k viri Dei, collectu^l exercitu, fines regni, quae^m suae ditioniⁿ debebantur^o, conatur recipere; contra quem Sigibertus cum hostium cuneis pugnaturus advenit. Quem Chlotharius captum^p peremit fratresque^q eius quinque^r, Theuderici filios, cum proavia Brunichilde coepit. Pueros separatim^s peremit; Brunichildem vero

Cap. 28. 29. A 1a. a*, b, c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4a (a l. 12). B 1a. 2.

- 25 Cap. 28. a) administrans A 1a*. b. b) nostri pr. m. A 1a. c) rogavit, m. al. superscr. praecepit A 1a; precepit A 1a*; cf. l. 10. d) ita pr. m. A 1a; velit A 1a*. b. c. d (m. al.). 3; vellet A 1d (pr. m.). 2. B 1a. 2. e) om. A 1b. f) que add. A 1c. d. 3*. 3*. g) ea m. al. in ras. B 1a; factum add. B 1a; sic factum add. B 2. h) fuisse A 1b. i) om. B 1a. k) om. A 1c. d. 3* (non A 3. 3*). l) Theodericum pr. m. B 1a. m) Brunichildem A 1a (pr. m.). b. n) reperisset B 1a; repperisset B 2. o) ita A 1a (pr. m.). c. d. 2. B 1a; partes A 1b; parti A 1b*; partibus A 1a*. 3 et m. al. A 1a; patris B 2. p) parens B 1a. 2. q) om. B 1a. 2. r) cl. f. A 3.
- 30 Cap. 29. a) praescriptio ante c. 30. transposita est, dum hoc caput lemma praecedentis fert A 2a. 4a (hic rediens). b) superscr. A 1d; om. A 4a. c) pr. de Ch. A 2; pr. in Ch. (Gl. B 1a; Lotharium A 1d) A 1d. 4a. B 1a; prophetia::, om. Chl. A 2a. d) Metensem A 1b et pr. m. A 1a; Metensen A 1d; Mettense A 2a. 3; Metense A 1a*. c. 2. 3*. 3*. 4a; Metenses A 1c*. e) ita pr. m. A 1a; flagrantis A 1a*. b. d. 2. 3. 4a; flagrant:: m. al. corr. fragrantia B 1a; fragrantis B 2; flagrantis A 1c*. f) ita A 1a*. b*. c. d. 2a. 3. (4a). B 1a. 2 et m. al. A 1a; postquam pr. m. A 1a cum rell. g) in regno A 2; haec om. A 2a. h) subiecit B 1a. 2. i) prophete A 1b. k) ita A 1b. l) qui A 1c*. 2; om. A 1b. m) om. A 1b. n) debatur B 1a, corr. o) captus B 1a. p) que om. A 1b. q) separatimque perimi iussit B. A 4a.

- 1) Eius necis Brunechildem fuisse ream etiam Fred. IV, 42, testatur.
2) Theudericum morbo dysenteriae mortuum esse Sisebutus (V. Desiderii c. 19) cum Fredegario IV, 39, consentiens rettulit. 3) E quattuor Theuderici filiis Sigibertus, Corbus, Meroveus capti sunt, effugiente Childeberto, Corbumque solum praeter Sigibertum Chlotharius interfici iussit, servans Meroveum filium suum spiritalem; cf. Fred. IV, 42.

primo ignobiliter camelo inpositam^a hostibus girando^a monstravit, postque indomitorum¹ aequorum caudis inretitam^b miserabiliter^c vitae^d privavit^e. Funditus ergo radicitusque deletam^f TheudERICI stirpem, Chlotharius potitus est trium regnorum solus monarchiam^g. Quo^h facto, beati^h Columbae¹ prophetia in^k omnibus impleta¹ est, unum^m intra triennium cum omniⁿ stirpe funditus deletum, alium violenter clericum factum, tertium trium^o regnorum possessione^p ac dominatione dilatatum^q.

30*. Beatus ergo Columbanus cum vidisset, ut¹⁰ superius^{a. 2} diximus, devictum a Theudero Theudebertum, relicta Gallia atque Germania^b, Italiam ingreditur, ubi ab^c Agilulfo^{d. 3} Langobardorum^e rege honorifice receptus^f est. Qui⁴, largita optione, ut intra Italiam, quocumque in^g loco voluisset, habitaret, ibi Dei con-¹⁶

*) *Capiti 30. librarii singuli diversa praescripserunt*: 30 (om. A 1b). De ingressu Italiae et destructione heresis et renovatione Bobii et legatione Chlodharii (Chlotarii A 1a*) post eum et exitu eius A 1a. a*. b (om. Chl. — eius); De adventu eius ad Italiam et monasterio ibi facto et obitu eius A 1d; 30. De ingressu eius in Italiam et susceptione Agilulfi regis et optione loci largita et de constructione Bobii monasterii et obitu beati viri A 2; De ingressu eius in Italiam (corr. Italia B 1a) et Agilulfi regis honorifica susceptione, immo Arrianae perfidiae penes Mediolanum superatione hac monasterii Bobiensis in signo et virtute miraculi constructione et (et om. B 1b) de legatione venerabilis Eustasii (Heustasii B 1b) a rege Clothario cum supplemento publico post beatum Columbanum cum omni honore est directa B 1a. b. *Lemma c. 29. exhibent A 2a. 4a (v. supra).* 30

Cap. 29. 30. A 1a. a. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4a. B 1a. 2.*

Cap. 29. a) inpositum A 1b. a) om. A 4a. b) inritam B 1a, corr. c) miserabiliter A 1b; om. A 3 (non A 3'. 3*). d) vita A 1b. 2. 3. 3'. 4a; cauda A 3*. e) privabit A 1b. f) deleta T. stirpe pr. m. A 1c*; deleta T. stirpem A 2; deleta T. stirpe A 1a*. c. d. 2a. 3 et corr. A 1a. g) monarchia A 1c. 2a. 3* et m. al. A 1a (non A 1a*). h) beati (m. al. in ras.) A 1a. i) Columbae A 4a. k) in o. bis scr. erant A 1a; haec om. A 1c (non A 1d). l) o. est i. A 3. 3'; est in o. i. A 3* (non A 3*). m) uno — deleto, alio v. clerico facto A 1a*. 2 et m. al. A 1a. n) om(ni m. al. add.) A 1a. o) ita A 1b. c. d. 3; tertiu: (m. al. corr. tertio) trium A 1a; tert(e)lo trium A 1a*. 2; tertium, om. trium A 4a; (tertium om.) trium (m. al. corr. tertium B 1a) B 1a. 2. p) possessionem (possessionem B 1a) ac dominationem B 1a. 2. q) dilatato (dilatati pr. m. A 2) A 1a*. 2. 2a et m. al. A 1a; deletum m. al. corr. delatum B 1a et sic B 2.*

Cap. 30. a) supra A 3. b) Germinia B 1a. c) m. al. suppl. A 1a. d) Egilulfo m. al. corr. Egilolfo A 1a; Egil: ulfo, ras. l A 1a; Agillulfo A 1b; Agilolfo A 3'. 3*; Aguilfo B 2. e) Longob. A 1a*. b*. c. 2a. 3'. 3*. f) susceptus A 3. g) in l. om. A 2a. 45*

1) Ita Sisebutus, V. Desiderii c. 21. 2) Supra c. 28. 3) Agilulfus a. 590 — 616. regnavit. 4) Constructionem huius enuntiati hiantem examinavit Lawlor l. i. p. 121.

sultu ^aactum est, dum ille poenes Mediolanium ^{a.1} urbem ^{p. 107.} moraretur et ^bhereseorum ^{c.2} fraudes, id est Arriane perfidie ^d, scripturarum cauterio discerpi ^e ac desecari ^f vellet, contra quos etiam libellum ^g florenti ^h scientia ededit ^h, vir quidam nomine Iocundus ⁱ ad regem venit, qui regi indicat ^k se in solitudine ^l ruribus ^m Appenninis ⁿ basilicam beati Petri apostolorum principis scire, in quam ^o virtutes expertus sit fieri, loca ubertate fecunda, aquis ^p inrigua, piscium copia ^{q.4}. Quem locum veterum traditio ^r Bobium ^s nuncupabant ^s ob rivum in eo ^t loco hoc nomine fluentem amnemque alium profluentem nomine Triveam ^u; super quem olim ^v Hannibal ^w hiemans ^x, hominum, aequorum, elephantorum atrocissime ^y damna sensit ⁶. Ubi cum venisset, omni ^z cum intentione basilicam inibi semirutam ^a repperiens, prisco ^b decori renovans reddidit. In cuius restauratione mira Domini ^c virtus panditur.

Cap. 30. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4a. B 1a. 2.

Cap. 30. a) (Mediola in ras.)nium A 1a; Mediolanum A 1c. 2a. 3'. 3*. 4a; Mediola: : num A 2. b) ut pr. m. B 1a. c) ita A 1c. d. 2. 3'. 3*. B 1a. 2; heres eorum A 3; hereseorum A 1b; hereses eorum pr. m. A 1a; heresis eorum A 1a* et m. al. A 1a; hereticorum A 1b*. d) perfidie pr. m. A 1a. e) discerpere A 1a*. 3 et m. al. A 1a (non A 3'. 3*). f) desecare pr. m. A 1a; dissecari A 1c. d; disecare A 1a*; dissecare A 3. g) florentia A 1c. d. 3. 4a (ante libellum). h) scientia edidit A 1b; scientiae (scientia A 2a) dedit A 1a. a*. c*. d. 2. 2a. 3. 4a. B 1a. 2; scientiae edidit A 1c. i) I. post ad r. A 4a. k) indicavit A 4a. l) solitudinem B 1a. m) rupibus A 3' falso (cf. epist. p. 145 l. 1). n) Apenninis A 1a*. 3 (non A 3'. 3*). o) ita A 4a et pr. m. A 1a; qua rell. p) aquas A 1b. q) copiam A 1a*; copiosa A 1c. d. 3'. 3*. 4a; cf. supra p. 172, 10. r) traditione A 1c. d. s) ita A 1c. d. 2. 3 et pr. m. A 1b. B 1a; nuncupaba(t m. al. in ras. maiore) A 1a et sic pr. m. A 1a*; nuncupant A 4a. B 2. t) eodem A 4a; r. eodem fl. in loco, om. h. n. A 3. u) ita A 1c. d. 2. 3. 3' et pr. m. A 1a; Triviam A 4a. B 1a; Treviam A 1a*. B 2; Trebiam A 1b; Tripheam A 3*. v) (ollum Han m. al. in ras.)nibal A 1a. w) Annibal A 3. 4a. x) hiemens (?) A 1d, corr. y) atrocissima A 1c. d. 3'. 3*. 4a; ferocissime B 1a. b; fortissime B 2. z) omnium int. A 1c. a) semirutam A 3*; semirutam A 4a. b) prius A 4a. c) v. D. A 3.

- 35 1) Mediolanio in palatio praeceptum quoque datum est, quo locum Bobiensem Columbanus sociisque eius Agilulfus rex concessit; v. supra p. 20 sq.
2) Hereseus vocabulo pro haeretico utitur Karolus M. de cultu imag.; cf. Ducange ed. Favre s. v. haereseus. Cf. 'N. Arch.' XXIX, p. 454.
3) Columbani libellum contra Arianos adhuc latet. 4) Neque copiosa cum codd. deterioribus scribendum neque adiectivum 'copius' (!) statuendum est, id quod fecit Lawlor l. l. p. 123, sed post 'fecunda' et 'inrigua' tertium adiectivum auctoris stilo haesit. 5) Bobbio torrens ex Apennino descendens prope muros oppidi Bobiensis, cui nomen dedit, Trebiam (hodie Trebbia) fl. influit; cf. Rossetti, 'Bobbio illustrato' I, 119; Amati, 15 'Dizionario corografico dell' Italia' I, 833. De ipsius rapaci cursu vide infra II, 2. Pisces exquisiti saporis hodieque in torrentibus illis capiuntur. 6) Hannibal ex hibernis profectus transiensque Apenninum multa damna passus est teste Livio XXI, 58, 11: multi homines, multa iumenta, elephantique quoque ex iis qui proelio ad Trebiam facto super- fuerant septem absumpti, sed notissimam Romanorum cladem Ionas 20 silentio praeteriit amore patriae, nisi fallor, ductus.

Nam cum^a per^b prerrupta^c saxorum scopula^d trabes ex^e abietibus inter densa saltus locis^f inaccessibilibus^g cederentur^h, vel alibi caesaⁱ, inibi casu elapsa^k aspero, aditum^l plaustrorum^m denegabatⁿ, mirum in modum trabem, quem^o vix triginta vel quadraginta^p plano terrae solo positum^q vehere^r non valerent, ibi^s cum duobus vel^t tribus, prout ardui callis^u meatus patebatur^v, vir Dei accedens, suis ac suorum humeris inmane pondus imponebat; et^w ubi antea^x prae^y asperitate^z itineris libero gressu vix graderentur^a, onerati^b mox trabium pondere^c festini gradiebantur, ut versa vice^d, qui onera^e ferrent, acsi ab aliis veherentur, firmis vestigiis, velut otio vagantes^f ovantes irent. Videns itaque vir Dei tanti^g auxilii supplementum, suos hortatur, ut arreptum^h opus laeti perficiant, animoque roborati, eoⁱ consistere in heremo studeant^k; Dei in^l hoc voluntatis esse adfirmat. Tecta^m itaque templiⁿ culmina^o, murorum restaurat ruinas ceteraque, quaeque^p ad monasterii necessitatem pertinent, construere parat^q.

Interea^r memoratus Chlotharius vir^s Dei prophetae effectum in se fuisse^t impletum cernens, venerabilem^u Eustasium^v, qui eius in loco^w Luxoviensem monasterium regebat, ad se venire imperat. Quem pio effamine^x rogat, ut sibi cum^y supplemento publico legationem^z fungere^a curet sociosque quos^b vellit^b nobilium virorum haberet, qui^c sui vademonii arbitres essent: post^d beatum^e

Cap. 30. A1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4a. B1a. 2.

Cap. 30. a) om. A2 (non A2a). b) superscr. A1a*. c) prupt:: m. al. corr. pruptos A1a, et sic A1a*. c. d. 3'; prruptas pr. m. corr. B2. d) s. scopulos A1a (os m. al. in ras.). a*. d. 3'. 3*; scopulos sax. A1c. e) ins(?) A4a. f) locus pr. m. B1a. g) inaccess: bilibus m. al. corr. inaccessibilibus A1a; immarcessibilibus A3 (non A3'. 3*). h) cederetur A4a. i) m. al. corr. caesae A1a; c(a)es(a)e A1a*. b. c. d. 2a. 3*. k) ita A4a; elapsu A3. 3'; elaps(a)e A1a*. b. c. d. 2a. 3* et m. al. A1a; elapsi rell. l) aditus A1c. d. m) plaustrorum A1d. B1a. n) denegabant A1a* et m. al. A1a; denegabatur A1c. d; denegarent A3* (non A3. 3'). o) quam A1b. 2a. 3. 4a. p) homines add. A4a. q) positam A2. 3. 4a. r) ferre A3 (non A3'. 3*); 36 trahere A4a. s) ubi pr. m. B1a. t) aut B1a. u) om. A4a. v) ita A3. 3*; patiebatur A3'; patebat A3* cum rell. w) ut (qui add. A3*) ubi (ibi A3. 3*) A3. 3'. 3*. x) om. B1a. 2. y) ita A2. 3. 3'. B1a. 2; pro A1a. a*. b. c. d. 3*. z) asperitatem pr. m. A2 (non A2a). a) gradirentur A4a. b) o. — gradiebantur om. A3* (non A3. 3'). c) pondera A3. d) om. A1c*. e) honera: pr. m. A1a. f) vacantes A1b. c. d. 2a. 3; om. A4a. g) tanti:, ras. s. A1a. h) arrectum A1a*. i) ea A1c. d. 2. 3'. 3* (non A2a?). k) studi: nt m. al. corr. studeant A1a. l) in hoc post vol. A1c, om. A1c*. m) Totaque pro T. i. A3; Tectaque templi culmina A3'; Tectaque tecti columpna A3*. n) et add. B1a. 2. o) ac add. A3. p) ita A2. 3*. B1a. 2; qu(a)e A1a. a*. b. c. d. 2a. 3. 3'. 4a. q) parati A1c. d. 2. r) cap. in marg. add. A1a*. s) ita pr. m. A2; viri rell. t) om. A1c (non A1c*). u) beatum pro v. A3. v) ita A1a*. 3; Eustasium A3'. 3* cum rell. w) ita A1a et pr. m. A1d; loco Luxoviense A1a*. b. c. 2. 3; locum Luxoviensem A4a. B1a. 2. x) ita B1a; aff. rell.; cf. p. 208, 13. y) corr. legatione A1a, et sic A1a*. 2. 3. 3* (non A2a. 3'. 3*). z) fungi A1a*. c (m. al.). d. 2; fingi pr. m. A1c (non A1c*). a) quo B1a. b) ita pr. m. A1a; vellet rell. c) (qui sui vadi m. al. in ras.) monii A1a. d) quo ad b. A4a.

Columbanum pergerent; quocumque repperissent^a in loco, eleganti suasu^b ad se venire hortarent^c. Perrexit itaque^d venerabilis discipulus, magistri vestigiis^e prosecutus; qui cum ad eum venisset, Chlotharii verba deprecavit. Viso ergo Eustasio^f, beatus Columba^g gavisus excepti muneris aditum^h gratulatur retentumque poenisⁱ e quantisper^k hortatur, ut sui laboris^l meminisceret^m, cohortem fratrum disciplinaeⁿ habenis^o erudiret^p multumque collegio Christi^q plebem adunaret suisque institutis edocaret. Dimissum^r post haec ad Chlotharium remeare^s iubet talibusque^t responsis regias^u mulciri^v imperat aures, seque^w retro repedare^x nullatenus ratum^y luceret; tantummodo poscere^z, ut sodales suos, qui Luxovio^a incolebant, regali^b adminiculo ac presidio foveret. Litteras castigationum^c effamine^d plenas regi^e dirigit. Gratissimum munus^f rex velut pignus foederis viri Dei ovans recepit nec eius petitioni oblivionis noxam preponit. Omni^g presidio supradictum monasterium munire^h studet, annuis^h censibus ditat, terminos undique, prout voluntas venerabilisⁱ Eustasii^k erat, auget^l omni-que conatu ad auxilium inibi habitantium ob viri Dei amorem intendit.

Porro beatus Columbanus, expleto anni circulo, in antedictu^m caenubio Ebobiensiⁿ vita beata functus, animam^o membris solutam caelo reddidit^p VIII. ^{615, Nov. 28.} KL.¹ De-

Cap. 30. A 1a. a*. b. c. e*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4a. B 1a. 2.

Cap. 30. a) et add. A 4a. b) suassum A 4a. c) hortarentur A 1a*. b. c. d. 2. 3 et m. al. A 1a. d) Perrexit itaque pr. m. A 1a; P. ergo A 1a*. e) ita A 1a (pr. m.). 2. B 1a; vestigia pr. m. A 1a* (f). b; vestigia A 1c. d. 2. 3. 4a et m. al. A 1a. f) ita A 1a*. 3. B 1a; Eustasio A 3'. 3* cum rel. g) Columbanus A 3. 4a. h) aditu A 1a*. 2. 3* et e corr. A 1a. i) ita A 2; poenis pr. m. A 1a; penis A 1b; penes rel. k) aliquantisper A 4a. l) praemio vires resumat ante meminisceretque add. B 1a. 2. m) meminisceret A 1a*; reminisceret A 3 (pr. m.). 4a; reminisceret A 1c. 3'. 3* et m. al. A 1a (non A 1d). n) disciplinis pr. m. A 1a. o) habens A 3 (non A 3'. 3*); normae B 1a; norma B 1b. 2; cf. infra II, 1: regularis disciplinae abenia. p) erudire — adunare — edo(u)care B 1a. 2. q) Christo A 1b. r) divinis pro D. A 4a; que add. A 1a*. c*. s) ire A 3. 3' (non A 3*); Ch. ut remearet l. A 4a. t) que m. al. suppl. A 1a. u) regia A 4a; regi B 1a. 2. v) m. al. corr. mulcire A 1a, et sic A 1a*. 3; mulceri A 1b. c. 3'. 3* (non A 1c*); om. A 4a. w) si A 4a; que om. A 1c*. x) remeare B 1a. 2. y) reatum A 1c*. d (pr. m.); r: tum m. al. corr. ratum B 1a. z) posceret A 4a. a) ita A 3 et pr. m. A 1a. B 1a; Luxovium A 1a*. b. c. d. 2. 3*. 4a; Lusovium A 3'; Loxovium pr. m. corr. B 2. b) regull A 1b. c) casto B 1a. 2. d) aff. A 1c. 2a. 3 (non A 3'. 3*). e) om. A 2a. f) Gratissimum | nus pr. m. A 1a. g) que add. B 1a. 2. h) muniri st. A 1c. d; muneribus ornat. annuis B 1a. 2. h*) Annus A 1b. i) om. A 2a. k) Eustasii A 1a. b. c. d. 2a. 3'. 3*. 4a; Eustasi A 2; erat ante B. A 4a. l) augit pr. m. A 1a. m) ita A 3 (non A 3'. 3*); antedicto (to in litura A 1a) rel. n) ita A 1d. 3. 3'; :bobiensi, ras. e A 2. 3*; Oebobiensi A 2a; Bobiensi: , ras. s B 1a; Bobiense A 1a. a*. b. 4a; Bobiensi A 1b*. c. B 2. o) anima m. soluta B 1a. 2. p) spiritum add. B 1a. 2. q) ita A 3' cum rel.; VIII. A 2. 3*; XI. A 2*. B 2; VIII. K. D. om. A 3; haec ante animam transponit A 3*.

1) Ita textum ad codices emendavi, dum apud Mabillonium XI. Kal. Decembris legitur, quo errore usque adhuc docti plerique decepti sunt. Cum

cembris. Cuius^a strenuitatem si quis nosse velit^b, in eius dictis repperiet. Reliquiaeque^c eius eo^d habentur¹ in loco conditae, ubi et virtutum decore pollent^e pre-sole^f Christo, cui est^g gloria^h perⁱ omnia secula seculorum. Amen^k.

*p. 109. **INCIPIUNT^a VERSUS IN EIUS^b FESTIVITATE AD MENSAM CANENDI.**

Clare^c sacerdos, clues^d, almo fultus decore,
Tuis^e, Columba, decus qui redoles in orbe.
Monachorum cohortes te clarum dicent^f patrem, 10
Te sofum^g proceres, te vatem dixere reges².
Annent^h decorataⁱ tuis factis praecepta:
Religionis forma praebet nitorem sacra^k.
Sic virtutum decus, milis Christi, in evum
Comptus^l habere^m, sacroⁿ pandens praecepta dictu^o. 15
Quid tibi^s his dignis^p aequantur in metallis

Cap. 30. A 1a, a*. b. c. e*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4a. B 1a, 2. Versus. A 1a, a*. b. c. f. 2a. B 1a, b.

Cap. 30. a) Cui(a m. al. in litura)s A 1a. b) ita pr. m. A 1a; velit rel. c) que superscr. A 1a*; delet. A 1d; om. A 4a. d) ita A 2a. 3. 4a. B 1a. 2; cohabetus 20 pr. m. corr. cohabetur A 1a et sic A 1a*; quo habentur A 1b. c. d. 2. 3*. e) pollet A 4a. f) Chr. pr. A 3. g) honor et add. B 1a. 2. h) et imperium add. A 4a. i) in s. s. A 3. k) Explicit liber de vita virtutibusque sancti Columbani abbatis, qui a Iona quondam (quodam A 1b) preceptore aeditus est subscr. A 1a. b; Explicit subscr. A 1a*; Explicit liber primus subscr. A 1d; Explicit vita sancti (beati A 1b*) Columbani 25 abbatis subscr. A 1b*. 3*. 3*. B 2; Explicit vita sancti ac beatissimi Columbani abbatis subscr. A 2; Explicit vita sancti ac beatissimi patris nostri Columbani abbatis et confessoris eximii subscr. A 4a; subscriptio deest B 1a; desinunt A 3. 3*. 3*. 4a. B 2. Versus. a) ita B 1a, b; praescr. Laus in Columbani abbatem A 1c; praescr. om. rel.; versus om. A 1c*. d. 2. b) eiusdem B 1b. c) primus versus littera 30 minata incipit ac deinceps quartus quisque A 1a; bini versus comprehensi sunt A 1a*. d) eius A 1b. c. f. B 1b; eluens A 2a. e) ita codd. rel.; Tu es B 1a. f) ducunt A 1c. g) sophum A 1b. f; fossum A 1c; sufflatam B 1a; sophistam B 1b. h) Annunt A 2a et pr. m. A 1a*; Annunt A 1c. i) decora A 2a. k) ita A 1c. B 1a. b; sacram A 2a; sacrum A 1a. a*. b. f. l) comptus praecedentis versus fine B 1a. m) haberis 35 A 1c. B 1b; habens B 1a. n) m. al. corr. sacris B 1a et sic B 1b. o) dicta corr. dictu A 1b; dictum A 1a*; dictis B 1a. b. p) ita A 1b. f. B 1a. b; dignum aequatur A 1c; digni sequantur A 1a; digne sequantur A 1a*. 2a (pr. m.).

Iona autem Martyrologium Hieronymi (A.A. SS. Nov. II, 1, p. [146]) consentit: VIII. K. Dec. In Italia monasterio Bobio depositio sancti 40 Columbani abb. Sanctus post cladem Theudeberti a. 612, Gallia Germaniaeque relictis, in Italiam ingressus, postquam Chlotharius a. 613. monarchia potitus est, legationem ab ipso missam suscepit, annoque expleto, in monasterio Bobiensi diem supremum obiit. Hoc igitur calculo annus 615. p. Chr. colligitur emortualis, quo dies 23. Novembris domi- 45 nicus fuerat, dominicoque die Columbanum decessisse Wettinus, V. Galli c. 26, statuit. 1) Lectionem cohabetur anteposuit Lawlor l. l. p. 126. 2) Unam syllabam abundare monuit L. Traube et scribendum esse aut dicent aut delendum te. 3) 'Quid in metallis (= Quae metalla) his te dignis aequantur' construxit L. Traube. 50

- 10 Vel comparantur^a sanctis^b seclorum gesta factis?
 Non aureum caput Babylona^c Persarum,
 Argenteus Darius^d Medus habuit priscus
 Nec aeneus Macedo olim signavit bello
 Vel^e sepultus salo^f Nilicola et Cincris^g.
 15 Nihil^h dignumⁱ simile horum^k gessere gestis
 Zmirneus^l Omerus^m et Mantuanus Maro,
 Non Poenus Hannibalⁿ, non pernix^o Porus Indus,
 Non Marius, Catulus^p, Scipio, Silla^q, Gracchus^r;
 Non ferreus Caesar, Bucchus^s Numida, Ambro^t,
 20 Celtiberus^u, Scita^v, Hiberus et Sicamber^w.
 Fertilis^x ut cedrus^y palmaque poma praebes^z,
 Aetaliae^{aa}.² thesaurus tu gratus ut obrizus^b,
 Tu^c Sabeorum grata^d turea^e oles virga,
 5 Tu^e balsama sudas^f virga^g Engaddi^h sectaⁱ.
 25 Tu palmitis^j opaga^k manes^l in vite^m vera,
 Tu oleum etⁿ pingues^o diffundes^p ut oliva.
 "Tu lenitate polles, benignitate clares.
 Mistica rimando^q et^r tecta penetrando
 30 Aedificasti domum petra^s supra insertam,
 30 Quae^t molem^u omnem rerum firmavit^v conditarum^w.
 Quam supra quis positus^x manet firmus^y in eva^z;
 cf. Ps. 91, 13
 cf. Is. 18, 12.
 cf. Ioh. 15, 1. 5
 *p. 110.
 cf. Matth. 7, 24.
 cf. 1. Petr. 1, 25.

Versus. A 1a. a*. b. c. f. 2a. B 1a. b.

- Versus. a) compara: tis, ras. c A 2a. b) tuis A 1c. c) Babylona A 2a.
 25 B 1a. b; Babilon: a, ras. i A 1a*; Babylonia A 1b. f; Babylon et add. aut A 1c.
 d) clarius A 2a; om. A 1c. e) nec pr. m. B 1a. f) saloni Nicola A 1a; salonicula,
 om. et A 1c. g) ita B 1a; Cenchris B 1b; Cincrus A 1a. a*. b. f. 2a; Cingrus A 1c.
 h) Nil A 1c. i) vel add. A 1c. k) h. tuis g. factis A 1c. l) ita A 1a; Zmyrneus
 B 1b; Smirneus A 1a*. c; Smyrneus A 1b. f; Szirneus A 2a; Szirneus B 1a. m) Hom.
 30 A 1c. B 1b. n) Annibal A 1a (cf. supra c. 30). o) pernix Polus B 1a. p) Catullus
 A 1b. f. 2a. q) Sylla A 1c; Scilla A 2a. B 1b. r) Grachus A 1a. a*; Gracchus A 1c.
 s) Bocchus A 1c. 2a. B 1a. b. t) initio versus insequentis B 1a; Umbero A 1c. u) Cel-
 tiberus B 1a. v) Scyta A 1b. f. w) Secamber (?) pr. m. A 1a; Sicamber A 2a.
 x) Herculis A 1a*, corr. y) cerdans pr. m. corr. cedrus A 1a. z) praebens A 1c.
 15 a) ita B 1a. b; Thesali(a) aureus A 1a. a*; Thesaliae aureus A 2a; Thesaliae aurum
 A 1b. f; Thesaliae aurea A 1c. b) obrizum A 1b. c. f. c) Thus Sabgorum A 2a.
 d) grata ut thura o. A 1c; gratatur solus A 2a. e) Tu — secta om. A 1b. f. f) om.
 A 2a. g) ut add. A 1c. h) sexta A 1a (non A 1a*) i) palmites m. al. corr. palmes
 es A 2a; palmesis A 1b. f; palmes A 1c. k) opacus A 1c. l) manens A 1f. m) vite
 10 A 1a*. 2a. n) om. A 1c. o) ita A 1a. a*; pingue A 1c. 2a; pinguis A 1b. f. B 1a. b.
 p) ita A 1a. a*. 2a (pr. m.); diffundis A 1b. c. f; defundis B 1a. q) minando? pr. m. B 1a.
 r) intacta pro et t. B 1a. b. s) petram supra A 1b. f. B 1b; petram super A 1a*;
 super petram A 1c. t) quē B 1a; contra add. A 1c. u) molemolem A 1a (non A 1a*).
 v) firma A 2a. w) condita A 1c; conditurum A 1b. f. x) positos A 1f. y) firm pr.
 15 m. A 1a. z) aevum A 1c. B 1a. b et m. al. A 2a.

- 1) Pharaon intellegitur; cf. de Vit, Onomasticon s. v. Chenchres. L. Tr.
 2) Legerat Ionas monente L. Traube locum Plinianum hunc, H. nat.
 III, 81: Ilva cum ferri metallis, — a Graecis Aethalia dicta, neque
 enim alibi Ilva insula (hodie Elba) hoc nomine appellatur. 3) Ex
 10 Verg., Georg. II, 117: solis est turea virga Sabaeis. 4) V. epistulam
 praeiviam (supra p. 148, 3).

cf. 1. Petr. 2, 6.
cf. Apoc.
21, 19 sqq.

- Quae^a lapis angularis, crisofrasus^b, iacinctus^c,
Sardonis^d, zmaracodus^e, topazius^f, berillus,
Crisolitus^g et iaspis, saffirus^h, ametistusⁱ,
35 Calcidon^k et sardinus^l, candidus^m margaritus
Herilis Hierusalemⁿ positus fundamento^o.
Tu mortuus vivis, dum vitam^p morte emis^q;
Tu damnanda^r perdis, dum^s carnis damna^t sentis. —
Tu crucianda^u cares^v, dum Christi crucem geris;
40 Patriam dum fugis, ad patriam tu^w redis.
Aeterno sociaris^x regi, dum regis^y temnis;
Paradysi amoena tu penetras per eva^z,
Possessurusque laeta virentia per rura,
Quem Dominus virtutum coronavit amator,
45 Sedibus aeternis te collocavit^a suis.
Ibi canes^b iucunda carmina voce sacra.
Iam capes tu^c thesauros, quos dudum recondisti^d
Commercio^e quos pio commutasti^f in saeclo^g.
Chorus angelorum cernes et prophetarum,
50 Martyrum candidatus catervas^h etⁱ iustorum.
Permixtus luci^k.¹ fulva, his clares^l duce Christo
Receptus tu^m in castrisⁿ, hoste sica^o perempto.
Dominum invenisti quem hic Iesum quesisti,
Qui tropheum de mundo sic^p reddit^q triumphanti.
55 Graderis per viam, quam olim praeparasti,
Quae ducit ad aeterna gaudia paradysi.
Tu^r mundum sprevisi^s, ut Messiam haberes,
Cum quo manes per eva^t fine^u sine futura.

Versus. A 1a. a*. b. c. f. 2a. B 1a. b.

Versus. a) tuque A 1c. b) ita A 1a; crisoprasus A 1a*. b; crisoprasus A 1c. 2a; crisoprasus A 1f; crisofasus B 1a; crisophasus B 1b; crisolitus add. A 1c (v. n. g).
c) iacinctus A 1a*. d) Sardonix A 1a*. b. c. f; Sardonius B 1b. e) ita A 1a; zmarag-
dus B 1b; smaracodus A 1c; smaragdus roll. f) tobazius A 1a (pr. m.). b. f; topazius
pr. m. B 1a; zopatus A 2a, ubi saffirus sequitur. g) crysolitus A 1b. f; chrisolitus
A 2a. B 1b; om. A 1c (v. n. b). h) h. l. om. A 2a; sappirus A 1a*. c; sapphirus B 1a.
i) amethystus A 1b. f. k) Calddon A 1a, corr.; Calce(g)don A 1a*. b. c. f. 2a. l) sardinus
A 1b (ius in litura). c. f. m) candidum margaritum A 1b. f; candida margarita B 1a. b.
n) Iher. A 1c. o) firmamento A 1a*. p) vita A 1a*. B 1a. q) omes B 1a. r) damna
pr. m. A 1a*; dampnata A 2a. s) om. A 1b. f. t) m. al. in mg. suppl. B 1a. u) cru-
cianda m. al. in litura A 1a*; cruciandis A 1c; cruciando B 1a. b. v) pares A 1c. 2a.
w) tu redis in litura A 1a. x) sociates A 1a. y) ita pr. m. B 1a. z) per aevaque 40
possessurus A 1c. a) collavit A 1a. b) canis A 1c; cantes A 2a. c) in litura A 1a;
om. B 1a. b. d) recondidisti A 1c. e) Commertium pr. m. A 1c. f) commotasti
A 1a; commodasti A 1a*. g) ita A 2a. B 1a. b; s(a)eculo A 1a. a*. b. c. f. h) kar-
tervas A 1a; catervis A 1c. i) om. A 1c. k) ita A 1a. l) clarus A 1c. m) om. A 1b. f.
n) astris A 2a. o) sic A 2a. p) om. A 1b. f. q) ita A 1c. B 1b; reddi B 1a; reddidit 45
A 1a; reddidit A 1a*. b. f. 2a (pr. m.). r) om. B 1a. b. s) previsti A 1b. f. t) aevum
A 2a, corr. u) fine sini A 1a; s. f. A 1c. 2a. B 1a.

1) Cf. infra II, 11: fulvae lucis — reddar.

Gloria Trinitati^a semper canenda virtus^b
 10 Presentia^c per^d eva et^e omnia futura^f.

*HYMNUM SUBDIDI, QUEM EIUS IN TRANSITU *p. 111.
 PRAECIPIATIS CANERE, QUIA PRIMUS, QUEM
 VOBIS NUPER TRANSMISI, EIUS VIRTUTES NON
 CONTINET^a.

1. Nostris sollemnis saeculis^b
 Refulget^c dies inclita,
 Quo^d sacer caelos Columba
 Ascendit^e ferens trophea^f.
2. Sed priusquam eum^g mater
 In auras lucis aederit,
 E sinu solem prospicit^h
 Terrisⁱ lumen defundere^k. V. Col. I, 2.
3. Qui post altus^l Hibernia^m, ib. c. 3.
 Sacro edoctus dogmate,
 Gallica arvaⁿ adiens, ib. c. 5.
 Plebi salutem tribuit.
4. Egri sanantur ocuis, ib. c. 7.
 Cautis^o producit latices^p, ib. c. 9.
 Pisces in usum^q prebetur^r. ib. c. 11.
 Cedit imber a segete^r. ib. c. 13.
5. Prolem capit^s sterelis, ib. c. 14.
 Alis rapinam reddidit, ib. c. 15.
 5 Farris horreo^t augetur, ib. c. 17.
 Abscisa caro sospis est. ib. c. 15.

Versus. A 1a. a^a. b. c. f. 2a. B 1a. b. *Hymnus* A 1a. a^a. b. c. f. 2a. B 1b.

Versus. a) trinitatis B 1a. b. b) om. A 2a. c) presentia A 1a^a. d) praeterita pro per eva A 1c. e) et omni A 1a^a; per omnia A 2a. f) Explicat vita beati
 30 Columbani subscr. B 1a.

Hymnus. a) ita B 1b; praescr. Item hymnus de eodem A 1c, ubi versibus 1. et 8. modulatio addita est; praescr. om. rel.; totum carmen om. B 1a. b) saeculi A 1a. a^a. b. f; Nostro s. seculo A 1c. c) Refulgit A 1a (bis scr.). a^a et e corr. A 1b. d) Qua B 1b. e) om. A 2a. f) trophea A 1f; sacra m. al. add. A 2a. g) m. eum A 1c. 35 h) ita A 1a^a cum rel.; prospexit A 1a (pr. m.). c. i) om. A 2a. k) diffundere A 1a^a. c. B 1b; clarum m. al. add. A 2a. l) altus A 1a^a. m) Hyb. A 1c. n) ad. arva A 1c. o) ita A 1a^a; acutis A 1a; Cautes A 1b. f. B 1b; cautex A 1c; Cauti m. al. corr. Cautes A 2a. p) latices pr. m. A 2a; lapides A 1a^a. q) usu A 1a^a. r) prebentur A 1a^a et m. al. A 2a; praebuit A 1c. r^a) segite A 1b (pr. m.). s) cepit iam st. A 1c; con- 50 cepit cont. Mone, sed heptasyllabum codicibus consentientibus servandum esse censuit L. Traube. t) horreum A 1c.

V. Col. I, 20.

Ib. c. 19.

Ib. c. 20.

Ib. c. 22.

Ib. c. 21.

Ib. c. 27.

p. 112.

6. Tactus videt^a nec^b cernitur,
Sentit damna ergastolum^c,
Fugit pestis ab homine^d,
Quam daemon sevus miserat.

7. Ligeris^e scapham retinet,
Ablata^f furto prodeunt^g,
Cecusque lumen recipit^h,
Prebendo cibosⁱ augetur.

8. In aescas alis^k veniunt,
Fere iussis oboediunt;
Fides^l patrari^m conscia
Novit quae^m poscit omniaⁿ.

9. Gloria^o tibi Trinitas,
Aequalis una deitas
Et ante omnia saecula^p
Et nunc et in^q perpetuum.

EXPLICIT LIBER PRIMUS FELICITER.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI SECUNDI^a.

1. De conversatione^b et suffectu abbatis Athalae^c et delinquentium ultione.
2. De fluvii recessu virtute divina.
3. De pollice absciso^d et viri Dei oratione sanato.
4. De egro sanato poenes Mediolanium^e.
5. De denuntiatione^f exitus eius.
6. De reseratione caeli et consolatione divina et^g obitu.

Hymnus. A 1a. a*. b. c. f. 2a. B 1b. *Index.* A 1c (omnia). c* (c. 1—6). 2 (c. 1—10). 2a (c. 1—6. 11—25).

Hymnus. a) ita A 1c; vidit *rell.* b) in litura A 2a. c) ergastulum A 1a*. d. c. f; erecastolum A 1a; ergastuli A 2a. d) omnibus A 1a*. e) Ligeri A 1a. b. c. f 20 (non A 1a*); Liger B 1b. f) ablat A 1a. g) proeunt *pr. m.* A 2a; produntur A 1c. h) recepit A 1a (non A 1a*); recepit A 2a. i) ita A 1a. k) ita A 1a. 2a (ubi aves add.); ales A 1a*. b. f; alites B 1b; aves A 1c. l) Fide A 1a (non A 1a*). m) patrati A 1a. f (non A 1a*); patrare A 1c. B 1b. m*) novitque A 1b. f. n) destinunt A 1a (ubi fol. insequens excisum est). a* (subscr. Explicit vita sancti ac beatissimi Columbani abbatis et confessoris). b. c. f. 2a (pagina non consumpta). o) versum ultimum B 1b solus continet. p) saecula coni. L. Traube. q) imperpetuum B 1b.

Index. a) ita A 1c; feliciter amen add. A 2; I. c. a. l. A 1c*; praescr. om. A 1c*. 2a; laterculum capitulum om. A 1a. b. b*. d. B 1a. b. b) conversione A 1c. c) Atale A 2; Attalae *rell.* d) absciso A 1c. 2 (non A 1c*). e) ita A 1d in textu; Mediolanum 40. h. l. codd. f) De denuntiatio A 2; De nuntiatione A 1c. g) eius add. A 1c.

- 7^a. De Eusthasii^b regimine et^c lumine puelle cum corporis sospitate^d reddito et^e conversatione^f eius.
8. De inluminatione alterius puellae et profectu conversantium^g.
9. De adversitate Agrestii et repulsione eius.
10. De ultione sociorum^h et interitu eiusⁱ et^k obitu Eustasii^l.
- 11^m. De coenubio Evoriacasⁿ et de Sisetrudis^o obitu et cantus^p angelicos.
12. De conversatione^q Gibitrudis^r et vitae exitu.
13. De Ercantrudis^s vita et obitu.
14. De obitu Augnofledis^t et cantus^p angelicos.
15. De Deurechildae^u adolescentula^v et obitu eius.
16. De Domma^w et duabus adolescentulabus^x et radio micante in ore viso.
17. De Wilsindane^y et prophetia eius et cantus^z angelicos.
18. De Leudebertane^a et visione Petri apostoli.
19. De delinquentium correptione^b et^c damnatione fugitivarum.
20. De obitu Landebergae^d et cantus^p angelicos.
- *21. De affluentia olei et aquae commutatione. *p. 118.
22. De bestia in transgressione cibi visa.
- 23^e. De vita Bertulfi^f abbatis.
24. De ultione monachi ab Arrianis.

Index. A 1b⁸ (c. 7—10). c (omnia). 2 (c. 1—10). 2a (c. 11—25).

Index. a) capitula omnia coniuncta librum secundum ducunt in uno codice A 1c, sed in quatuor ibi partes divisa sunt, quarum unaquaeque a numero I incipit; numeri continuati sunt in codicibus A 2. 2c¹, qui c. 1—10. tantum exhibent; praescr. Capitula in vitam sancti Eustasii A 1c; Incipiunt capitula in vitam sancti Eustasii abbatis A 1b⁸ (ubi folia tria, caeteris vetustioribus, manu posteriore saec. XI. suppleta sunt). b) ita A 2; Eustasii rell.; De reg. beati Eustasii et de doctrina discipulorum suorum A 1b⁸. c) sequuntur duo tituli: 2. De adventu eius ad Chlotharium (Clotharium A 1b⁸) regem. 3. De lumine, ut supra A 1c. b⁸, qua de interpolatione v. infra p. 240. d) sospita A 2. 35 e) et c. eius om. A 1b⁸. f) ita A 2; conversione A 1c. g) conversantium codd. h) eius add. A 1c. i) supradicti Agrestii A 1b⁸. k) 7. De obitu beati Eustasii (et de nuntiatione exitus eius add. A 1b⁸, cf. tit. V.) titulus novus A 1b⁸. c. l) Explicunt capitula libri secundi subscr. A 2. m) praescr. Capitula Evoriacensium miraculorum A 1c; Incipiunt capitula A 2a. n) Evoracis A 1c. o) Sisetrudis A 1c. p) cantu 40 angelico A 1c. 2a. q) conversione A 1c. r) Gybitrudis A 2a. s) Ercantrudis A 2a. t) Augnofledis A 1c. 2a. u) Deurechille A 1c; Deorehilde corr. Deorehilde A 2a. v) De D. obitu et caeli apertione in praescr. A 1d. B 1a. w) Domna A 1c. 2a. x) adolescentulas (?) corr. adolescentulis A 2a. y) ita B 1a in praescriptione; Wilsinda A 1c. 2a. z) ita B 1a in praescr.; cantu angelico A 1c. 2a. a) ita B 1a in 15 praescr.; Leudeberta A 1c; Leudeberga A 2a. b) correptione A 1c. c) de add. A 1c. d) Landibergae A 1c. e) capita 23—25, quae numerantur 1—5, deleta sunt A 1c, textu deficientes. f) Bertholfi A 1c.

25. De monacho Meroveo^a et ultione eius et obitu Agibodi monachi ac Theudoaldi^b et Baudachario^c et Leubardo^d.

INCIPIIT^a LIBER SECUNDUS.

1^b. De conversatione^b et suffectu abbatis^c Athalae^c et delinquentium^d ultione.

Cumque^e ergo venerabilis Columba de hac luce migrasset, eius in locum^f Athala^g suffectus^h est omni religione laudabilis, cuius post magistrum virtutesⁱ clarae fulserunt, ex Burgundionorum^k genere, nobilis natione,^l sed nobilior sanctitate, per vestigia^m magistri secutus. Sed qualiter rudimentaⁿ illius in ipsa^o primordia uberem profectum quaesierit^p, praetermittendum non est. Itaque dum^q patre^r nobili liberalibus litteris inbutus fuisset, Arigii^a quondam² pontificis a genitore commendatus est.³ Sed cum nihil utilitatis augi^r cerneret^s, coepit rudis^t affectus ad^u potiora anhelare; dedit operam, ut, postposita faleramenta^v saeculi, monachorum iungeretur^w cohorte^x. Clam^y ergo a sodalibus progressus, duobus pueris contentus ad Lirenensem^z coenubium venit; quo diu vitam degens, cum nequaquam cerneret regularis disciplinae abenis^a ceteros^b colla submittere, coepit anxio animo^c trutinare, quo^d potioris consilii aditus viam panderet. Progressus ergo inde, ad beatum Columbanum

Index. A1c. 2a. Cap. 1. A1a. b¹. c. c. d. 2. 2a. B1a.*

Index. a) Mereveo A2a; Merevo A1c. b) Theodoadi corr. Theodoaldi A2a; Theodoadi A1c. c) Baudacharii A2a; Baptharii A1c. d) Leobardi A1c. 2a.

Cap. 1. a) ita solus A1d; lemma praescr. Incipit vita beati Athalae abbatis et confessoris A1a; Incipit vita sancti Attalae abbatis A1c; Vita sancti Attali abbatis VI. Id. Martii A1b¹; Incipit vita beati Atale B1a; lemma carent A1c. 2. 2a. b) praescriptionem cap. soli exhibent h. l. A1c**. d. B1a, ante Ergo (p. 231, 4) A2. b*) cōſſer B1a; conversatione A1d. c) Atal(a)e A1d. 2. B1a. d) et de delinq. A2; et liq B1a. e) ita A1d. 2. B1a; que eras. A2a, om. rell. f) loco A1c. 2 (non A1d). g) ita A1b¹. c* (pr. m.). d. 2. 2a; Athala A1a. c; Atala B1a. h) subvectus B1a. i) virtutis cl. A1b¹; cl. v. A1a. k) Burgundionum A1b¹. c. 2 (non A2a); Burgundiorum A1c**. l) m. v. A1a; magistri m. al. suppl. B1a. m) ipsis primordiis A1a; ipso primordio A1c (e corr. primordia). d. 2. n) ita A1a. B1a (pr. m.); qu(a)esiere rell. o) a add. A1a. p) patri A1c*. d; patris studio l. A2. 2a. q) ita B1a; Argii (pr. m. corr. Arigii) q. pontifici A1b¹; Arigio q. (quodam m. al. corr. cuidam A1c et sic A2) pontifici rell. r) ita A1a. B1a; agi rell. s) cerneretur A1c. t) novus B1a. u) om. A2a. v) huius add. A1a; s. om. A1b¹. B1a. w) iungeret pr. m. A2a. x) ita pr. m. A1c**; cohorti rell. y) Deinde B1a. z) Lire:: nensem pr. m. A1b¹; Liregenssem B1a; Lirenense A1a. 2. 2a; Lirinese A1d; Lirimense A1c. a) allenis A1b¹. b) ceteris B1a. c) om. A1b¹. d) qua A1c. d.*

1) Rudimenta singularis numeri nominativus est, sicut intra saeptam; cf. supra p. 58. 2) Arigius vel Aridius episcopus Lugdunensis a. 603. Aetherio successit.

Luxovio^a tenus^b venit. Quem vir sanctus cum ingenii sagacis sollertem esse cerneret, suo ministerio^c iunxit hac in omnibus divinis monitis erudire temptavit.

Ergo^d cum egregie^e post beatum Columbanum^f supradictum coenubium regeret et in omni^g disciplina regularis tenoris erudiret, contra eum antiqui^h anguis versutiaⁱ loetiferum discordiae virus^k noxiis ictibus^l laxare coepit, excitans aliquorum^m contra eum corda subditorum, qui se aiebantⁿ nimiae^o fervoris auctoritatem^p ferre non posse et arduae disciplinae pondera^q portare non valere. At ille, sagaci^r ut erat animo, pia fomenta praebere et salutaris^s antidoti, quo sanies putrefacta abscederetur, potum dare studens, mollire tumentia corda nitebatur. Diuque^t castigatos^u cum secum tenere^v non valeret, merore animi^w turbatus, multis precibus cum pietatis obsequio prosequeretur, ut se non relinquerent et ardui itineris calle^x non deviant^y meminiscerentque^z, patres per mortificationem et contemptum^{aa} praesentis vitae regna caelorum possidere. Cum^{ab} nihil iam proficere cerneret nec alibi trahentes animos suae societatis^{ac} abenis inretiri^b posse vidisset^c, pertinaces ire sinit^d; qui postquam segregati^e ab eo, alii eorum marinis^f sunt sinibus recoepti, alii locum heremi ob libertatem habendam petiere. Qui^g temeritatis hac arroganti-
 15
 20
 25
 30
 35
 40
 45
 50
 55
 60
 65
 70
 75
 80
 85
 90
 95
 100
 105
 110
 115
 120
 125
 130
 135
 140
 145
 150
 155
 160
 165
 170
 175
 180
 185
 190
 195
 200
 205
 210
 215
 220
 225
 230
 235
 240
 245
 250
 255
 260
 265
 270
 275
 280
 285
 290
 295
 300
 305
 310
 315
 320
 325
 330
 335
 340
 345
 350
 355
 360
 365
 370
 375
 380
 385
 390
 395
 400
 405
 410
 415
 420
 425
 430
 435
 440
 445
 450
 455
 460
 465
 470
 475
 480
 485
 490
 495
 500
 505
 510
 515
 520
 525
 530
 535
 540
 545
 550
 555
 560
 565
 570
 575
 580
 585
 590
 595
 600
 605
 610
 615
 620
 625
 630
 635
 640
 645
 650
 655
 660
 665
 670
 675
 680
 685
 690
 695
 700
 705
 710
 715
 720
 725
 730
 735
 740
 745
 750
 755
 760
 765
 770
 775
 780
 785
 790
 795
 800
 805
 810
 815
 820
 825
 830
 835
 840
 845
 850
 855
 860
 865
 870
 875
 880
 885
 890
 895
 900
 905
 910
 915
 920
 925
 930
 935
 940
 945
 950
 955
 960
 965
 970
 975
 980
 985
 990
 995
 1000
 1005
 1010
 1015
 1020
 1025
 1030
 1035
 1040
 1045
 1050
 1055
 1060
 1065
 1070
 1075
 1080
 1085
 1090
 1095
 1100
 1105
 1110
 1115
 1120
 1125
 1130
 1135
 1140
 1145
 1150
 1155
 1160
 1165
 1170
 1175
 1180
 1185
 1190
 1195
 1200
 1205
 1210
 1215
 1220
 1225
 1230
 1235
 1240
 1245
 1250
 1255
 1260
 1265
 1270
 1275
 1280
 1285
 1290
 1295
 1300
 1305
 1310
 1315
 1320
 1325
 1330
 1335
 1340
 1345
 1350
 1355
 1360
 1365
 1370
 1375
 1380
 1385
 1390
 1395
 1400
 1405
 1410
 1415
 1420
 1425
 1430
 1435
 1440
 1445
 1450
 1455
 1460
 1465
 1470
 1475
 1480
 1485
 1490
 1495
 1500
 1505
 1510
 1515
 1520
 1525
 1530
 1535
 1540
 1545
 1550
 1555
 1560
 1565
 1570
 1575
 1580
 1585
 1590
 1595
 1600
 1605
 1610
 1615
 1620
 1625
 1630
 1635
 1640
 1645
 1650
 1655
 1660
 1665
 1670
 1675
 1680
 1685
 1690
 1695
 1700
 1705
 1710
 1715
 1720
 1725
 1730
 1735
 1740
 1745
 1750
 1755
 1760
 1765
 1770
 1775
 1780
 1785
 1790
 1795
 1800
 1805
 1810
 1815
 1820
 1825
 1830
 1835
 1840
 1845
 1850
 1855
 1860
 1865
 1870
 1875
 1880
 1885
 1890
 1895
 1900
 1905
 1910
 1915
 1920
 1925
 1930
 1935
 1940
 1945
 1950
 1955
 1960
 1965
 1970
 1975
 1980
 1985
 1990
 1995
 2000
 2005
 2010
 2015
 2020
 2025
 2030
 2035
 2040
 2045
 2050
 2055
 2060
 2065
 2070
 2075
 2080
 2085
 2090
 2095
 2100
 2105
 2110
 2115
 2120
 2125
 2130
 2135
 2140
 2145
 2150
 2155
 2160
 2165
 2170
 2175
 2180
 2185
 2190
 2195
 2200
 2205
 2210
 2215
 2220
 2225
 2230
 2235
 2240
 2245
 2250
 2255
 2260
 2265
 2270
 2275
 2280
 2285
 2290
 2295
 2300
 2305
 2310
 2315
 2320
 2325
 2330
 2335
 2340
 2345
 2350
 2355
 2360
 2365
 2370
 2375
 2380
 2385
 2390
 2395
 2400
 2405
 2410
 2415
 2420
 2425
 2430
 2435
 2440
 2445
 2450
 2455
 2460
 2465
 2470
 2475
 2480
 2485
 2490
 2495
 2500
 2505
 2510
 2515
 2520
 2525
 2530
 2535
 2540
 2545
 2550
 2555
 2560
 2565
 2570
 2575
 2580
 2585
 2590
 2595
 2600
 2605
 2610
 2615
 2620
 2625
 2630
 2635
 2640
 2645
 2650
 2655
 2660
 2665
 2670
 2675
 2680
 2685
 2690
 2695
 2700
 2705
 2710
 2715
 2720
 2725
 2730
 2735
 2740
 2745
 2750
 2755
 2760
 2765
 2770
 2775
 2780
 2785
 2790
 2795
 2800
 2805
 2810
 2815
 2820
 2825
 2830
 2835
 2840
 2845
 2850
 2855
 2860
 2865
 2870
 2875
 2880
 2885
 2890
 2895
 2900
 2905
 2910
 2915
 2920
 2925
 2930
 2935
 2940
 2945
 2950
 2955
 2960
 2965
 2970
 2975
 2980
 2985
 2990
 2995
 3000
 3005
 3010
 3015
 3020
 3025
 3030
 3035
 3040
 3045
 3050
 3055
 3060
 3065
 3070
 3075
 3080
 3085
 3090
 3095
 3100
 3105
 3110
 3115
 3120
 3125
 3130
 3135
 3140
 3145
 3150
 3155
 3160
 3165
 3170
 3175
 3180
 3185
 3190
 3195
 3200
 3205
 3210
 3215
 3220
 3225
 3230
 3235
 3240
 3245
 3250
 3255
 3260
 3265
 3270
 3275
 3280
 3285
 3290
 3295
 3300
 3305
 3310
 3315
 3320
 3325
 3330
 3335
 3340
 3345
 3350
 3355
 3360
 3365
 3370
 3375
 3380
 3385
 3390
 3395
 3400
 3405
 3410
 3415
 3420
 3425
 3430
 3435
 3440
 3445
 3450
 3455
 3460
 3465
 3470
 3475
 3480
 3485
 3490
 3495
 3500
 3505
 3510
 3515
 3520
 3525
 3530
 3535
 3540
 3545
 3550
 3555
 3560
 3565
 3570
 3575
 3580
 3585
 3590
 3595
 3600
 3605
 3610
 3615
 3620
 3625
 3630
 3635
 3640
 3645
 3650
 3655
 3660
 3665
 3670
 3675
 3680
 3685
 3690
 3695
 3700
 3705
 3710
 3715
 3720
 3725
 3730
 3735
 3740
 3745
 3750
 3755
 3760
 3765
 3770
 3775
 3780
 3785
 3790
 3795
 3800
 3805
 3810
 3815
 3820
 3825
 3830
 3835
 3840
 3845
 3850
 3855
 3860
 3865
 3870
 3875
 3880
 3885
 3890
 3895
 3900
 3905
 3910
 3915
 3920
 3925
 3930
 3935
 3940
 3945
 3950
 3955
 3960
 3965
 3970
 3975
 3980
 3985
 3990
 3995
 4000
 4005
 4010
 4015
 4020
 4025
 4030
 4035
 4040
 4045
 4050
 4055
 4060
 4065
 4070
 4075
 4080
 4085
 4090
 4095
 4100
 4105
 4110
 4115
 4120
 4125
 4130
 4135
 4140
 4145
 4150
 4155
 4160
 4165
 4170
 4175
 4180
 4185
 4190
 4195
 4200
 4205
 4210
 4215
 4220
 4225
 4230
 4235
 4240
 4245
 4250
 4255
 4260
 4265
 4270
 4275
 4280
 4285
 4290
 4295
 4300
 4305
 4310
 4315
 4320
 4325
 4330
 4335
 4340
 4345
 4350
 4355
 4360
 4365
 4370
 4375
 4380
 4385
 4390
 4395
 4400
 4405
 4410
 4415
 4420
 4425
 4430
 4435
 4440
 4445
 4450
 4455
 4460
 4465
 4470
 4475
 4480
 4485
 4490
 4495
 4500
 4505
 4510
 4515
 4520
 4525
 4530
 4535
 4540
 4545
 4550
 4555
 4560
 4565
 4570
 4575
 4580
 4585
 4590
 4595
 4600
 4605
 4610
 4615
 4620
 4625
 4630
 4635
 4640
 4645
 4650
 4655
 4660
 4665
 4670
 4675
 4680
 4685
 4690
 4695
 4700
 4705
 4710
 4715
 4720
 4725
 4730
 4735
 4740
 4745
 4750
 4755
 4760
 4765
 4770
 4775
 4780
 4785
 4790
 4795
 4800
 4805
 4810
 4815
 4820
 4825
 4830
 4835
 4840
 4845
 4850
 4855
 4860
 4865
 4870
 4875
 4880
 4885
 4890
 4895
 4900
 4905
 4910
 4915
 4920
 4925
 4930
 4935
 4940
 4945
 4950
 4955
 4960
 4965
 4970
 4975
 4980
 4985
 4990
 4995
 5000
 5005
 5010
 5015
 5020
 5025
 5030
 5035
 5040
 5045
 5050
 5055
 5060
 5065
 5070
 5075
 5080
 5085
 5090
 5095
 5100
 5105
 5110
 5115
 5120
 5125
 5130
 5135
 5140
 5145
 5150
 5155
 5160
 5165
 5170
 5175
 5180
 5185
 5190
 5195
 5200
 5205
 5210
 5215
 5220
 5225
 5230
 5235
 5240
 5245
 5250
 5255
 5260
 5265
 5270
 5275
 5280
 5285
 5290
 5295
 5300
 5305
 5310
 5315
 5320
 5325
 5330
 5335
 5340
 5345
 5350
 5355
 5360
 5365
 5370
 5375
 5380
 5385
 5390
 5395
 5400
 5405
 5410
 5415
 5420
 5425
 5430
 5435
 5440
 5445
 5450
 5455
 5460
 5465
 5470
 5475
 5480
 5485
 5490
 5495
 5500
 5505
 5510
 5515
 5520
 5525
 5530
 5535
 5540
 5545
 5550
 5555
 5560
 5565
 5570
 5575
 5580
 5585
 5590
 5595
 5600
 5605
 5610
 5615
 5620
 5625
 5630
 5635
 5640
 5645
 5650
 5655
 5660
 5665
 5670
 5675
 5680
 5685
 5690
 5695
 5700
 5705
 5710
 5715
 5720
 5725
 5730
 5735
 5740
 5745
 5750
 5755
 5760
 5765
 5770
 5775
 5780
 5785
 5790
 5795
 5800
 5805
 5810
 5815
 5820
 5825
 5830
 5835
 5840
 5845
 5850
 5855
 5860
 5865
 5870
 5875
 5880
 5885
 5890
 5895
 5900
 5905
 5910
 5915
 5920
 5925
 5930
 5935
 5940
 5945
 5950
 5955
 5960
 5965
 5970
 5975
 5980
 5985
 5990
 5995
 6000
 6005
 6010
 6015
 6020
 6025
 6030
 6035
 6040
 6045
 6050
 6055
 6060
 6065
 6070
 6075
 6080
 6085
 6090
 6095
 6100
 6105
 6110
 6115
 6120
 6125
 6130
 6135
 6140
 6145
 6150
 6155
 6160
 6165
 6170
 6175
 6180
 6185
 6190
 6195
 6200
 6205
 6210
 6215
 6220
 6225
 6230
 6235
 6240
 6245
 6250
 6255
 6260
 6265
 6270
 6275
 6280
 6285
 6290
 6295
 6300
 6305
 6310
 6315
 6320
 6325
 6330
 6335
 6340
 6345
 6350
 6355
 6360
 6365
 6370
 6375
 6380
 6385
 6390
 6395
 6400
 6405
 6410
 6415
 6420
 6425
 6430
 6435
 6440
 6445
 6450
 6455
 6460
 6465
 6470
 6475
 6480
 6485
 6490
 6495
 6500
 6505
 6510
 6515
 6520
 6525
 6530
 6535
 6540
 6545
 6550
 6555
 6560
 6565
 6570
 6575
 6580
 6585
 6590
 6595
 6

cendia clamare coepit, se, si^a valuisset, ad beatum Athalam^b venire velle et amissi^c criminis damna paenitentiae medicamento lenire^d. Nec mora, vix haec dicere licuit, obmutuit ac extremum alitum dimisit. Ast^e hii^f qui aderant videntes viri Dei iniurias divina ultione vindicari, plurimi eorum ad virum Dei remeant suasque noxas confitentur; se^g in omnibus, si recipiantur, emendaturos pollicentur. Quos vir sanctus miro gaudio, acsi e luporum ora^h receptasⁱ oves, recepit^k suisque locis^l suas culpas agnoscentes restituit. At vero alii, qui^m verecundia praeveniente vel temeritate hac arrogantiae vitio maculati redire noluerunt et datum locum paenitentiaeⁿ contempserunt, diversis mortibus sunt direpti, ut manifeste^o daretur intellegi, socios eos fuisse eius in excitanda contumaciae incrementa, quem ultio divina percusserit, propterea cum ceteris veniam non meruisse. Nam unus eorum^p Theudemundus^q nomine secure^r percussus interiit; alius, dum^s parvi fluminis alveum transmearet, inretitis poplitibus, per parvula fluvii^t unda enecatus^u est; tertius vero qui Theutharius^v dicebatur, cum se mare^w portaturum carinae^x credidisset, dimersus est. Videntes^y haec qui adhuc supererant, verecundia submota, post socios ad beatum^z Athalam repetant^a; qui^b ab ipso, ut superius^c alii, recepti et salvati sunt.

2^a. De fluvii recessu virtute divina.

Alia ab eo patrata^b miracula omnium in^c supradicto monasterio fratrum testimonio adprobatur^d, inter quos ego positus et beati viri^e ministerio deputatus^{p. 115.} tenebar. Cum quodam in tempore fluviolus, cuius

Capp. 1. 2. A1a. b¹. c. c^a. d. 2. 2a. B1a.

Cap. 1. a) se se pr. m. A1a. 2a; m. al. corr. si se A1a, se si A2a. b) ita A1d et m. al. A2. 2a et infra A1b¹; Athalem pr. m. A2a; Atthalam A1c; Atalam A1a. c^a. 2 (pr. m.). B1a; Atalem m. al. corr. Attalam A1c^a: ita fere codd. deinceps. c) ita A1a (pr. m.). b¹. B1a; admissi rell. d) linire A1b¹. B1a. e) ita A1b¹. B1a; Ad A2; At rell. f) ita A1c; hi: A1a. g) seque A1a (que m. al. suppl.). 2a. h) ita pr. m. A1b¹; ore rell. i) ita A1b¹. d. B1a; perceptas A2; r. o. om. A1c; ereptas rell. k) recipit A1b¹. l) locus pr. m. A1a. m) alii que A1b¹ et pr. m. A2a. n) redire iterant A2. 2a. o) manifesta A1b¹. p) om. A1a. q) ita A1b¹. 2. 2a; Theodomundus A1a. c. d. r) securi A1c. d. s) bis scr. erat B1a. t) flumini B1a; om. A2a. u) ita A1a. c. d. 2; necatus rell. v) ita A1b¹. 2a; Theotharius B1a; 40 Theutarius A1a (pr. m.). 2; Theotarius A1c. d. w) mari A1a. c. d. x) carina cr. A1c. d; c. tradidisset B1a (pr. m.); tradidisset c. A2a; c. transtris credidisset A2. y) Viden(tes enim haec m. al. in ras.) A1a. z) beat: m m. al. corr. beatam A1b¹; beatam pr. m. A1c. B1a (non A1c^a. d). a) ita pr. m. A1a. B1a; repetunt A1c. d; repedant rell. b) qui:; ras. s A1a. c) m. al. add. retuli A2a. 41

Cap. 2. a) ita A2; IIII. m. al. in mg. B1a; numeris omissis, praescriptiones adsumt A1d; praescr. omnes om. rell., sed cap. numeri adsumt A1a. c. b) parata A1b¹. c) o. f. in s. m. A1a. d) ita A1a. b¹. d. B1a; adprobantur rell. e) viro pr. m. B1a.

superius¹ mentionem fecimus, Bobius nomine, turgidis^a aquarum molibus violenter ac^b rapaci cursu defluens, ut solent torrentes ex Alpium cacuminibus dilapsi^c et imbrium effusione aucti^d, ita iste saxorum^e rupes^f et arborum congeries nimia vim^g tumescens coacervabat^h molinumque^{1.2} monasterii rapido cursu subfodere hac totam iam^k officinam quatiens dimergere nitebatur: quo fragore auditu, custos^l molini^m nomine Agibodus^{n.3} ad molinum pergit, ut videret, si tantae^o fragores^p moles inibi dispendii damna generaret^q. Ubi cum venisset, vidit, nisi celeri auxilio subvenirent^r, cuncta diripi, festinusque patri nuntianda^s credit^t, ut solamen praebeat, qui^u oportuna necessitati^v ex aquarum fluctibus liberaret. Ad quem vir Dei ait^w: 'Vade', inquit, 'voca mihi Sinoaldum^x diaconum^y; tu vero stratui^z receptus somnum^a cape nec metu aliquo detentus^b merori corda subdas'. Erat enim mane, priusquam aurora funderet^c grata lumina terris^d. Venit ergo Sinoaldus ad virum Dei, cui beatus Athala ait: 'Adprehenso baculo quo sustentor, vade^d ad Bobium imperantisque voce dicito, signo dominicae crucis praelato^e, ut istas desinat perfodere ripas nec praesumpte audacie modo^f suppleat, sed alia cedens latera^g, ista sinat inlesa imperiisque se^h noscat Domini recessurumⁱ'. Quod^k vir^l Dei imperium supradictus vir^m oboediens, cum fidei adminiculoⁿ pergit^o;

Cap. 2. A 1a, b¹. c. c^a. d. 2. 2a. B 1a.

Cap. 2. a) tur:: dis A 1b¹; turbidis B 1a. b) eras. B 1a. c) delapsi A 1b¹. c. d. d) aucti::, ras. s(?) A 1a; auctus A 1d. e) sax: rum pr. m. A 1b¹. f) rup::: pr. m. A 1a. g) ita A 2; vi (m. rec. in litura B 1a) rel. h) ita A 1a, b¹; coacervare A 1c (e corr. coavervare). d. B 1a (ante c. 2 litt. ras.); coacervaret rel. i) molinum qu:: (m. al. corr. quo) A 1b¹. k) ita A 1b¹. c. d. 2. B 1a; om. rel. l) custos superscr. B 1a. m) moli pr. m. B 1a. n) Agibodis (e corr. Agalbodis?) A 1a; A. n. B 1a. o) ita pr. m. A 1a; tanto pr. m. B 1a; tanti rel. p) ita pr. m. A 1b¹. q) generarent B 1a. r) ita A 1c². d cum rel.; subveniret A 1b¹. c (pr. m.); subveniretur A 2. s) nuntiand: m m. al. corr. nuntiandum A 1b¹; nuntiare A 1a. t) credit A 1b¹. c. d. u) ita A 2. B 1a; qui — liberarent A 1c. d. 2a; quo (qu: pr. m. A 1a; quae A 1b¹) — liberarent rel. v) ita A 1a (e corr. necessitatis?). c; necessitate rel. w) ita A 1a. c (ubi inquit deest). 2a; :: B 1a; om. rel. x) Sinoaldus A 2a, ut caepe. y) diaconem B 1a. z) ita A 1a (pr. m.). b¹. 2a. B 1a; strato A 1c. d; stratu rel. 40 a) somno B 1a. b) detentu A 1b¹. c) funderent pr. m. A 1b¹. d) vede pr. m. A 1a. e) dic m. al. add. A 2a. f) ita A 1c^a et pr. m. A 2; modum A 1b¹. B 1a; modos A 1d cum rel. g) latera A 1a, corr.; lat: ra pr. m. in mg. suppl. A 2; in l. A 1c. d; litora A 1b¹. h) om. A 1c. d. i) recessurum A 1c. d. k) ita A 1a (m. al.). b¹. B 1a (? pr. m.); Quod — imperio A 1c. d. 2a; Quo — imperio A 1a (pr. m.). 2. l) ita pr. 45 m. A 1a. b¹ (ubi D. deest). 2; viri rel. m) om. A 1b¹. c. d. n) adminicula: m. al. corr. adminiculum A 1b¹. o) perigit m. al. corr. peregit A 1a et sic A 2.

1) Supra I, 30. 2) Molinum iam Cassiodorus pro molendino accepit.
3) Agibodi monachi Ionas infra II, 25, meminit. 4) Cf. Verg. Aen.
IV, 584: (Aurora) novo spargebat lumine terras.

inposito^a ripe baculo, imperat, se ex viri Dei praeceptis, annuente divina potentia, illo promoveri^b ex loco, aliaque^c colles^d latera violento^e conatu cedat. Moxque oboediens fluvius, relicto alveo, collis latera^f cedens fluentia^g, per ardua collis^f latera velut alis^h strictusⁱ latices sustentabat, quoadusque^k concava alvei paterent^l, quo sustentante^m liquido fluereⁿ. Iamque prorumpens^o aurora, mundo ut lumen panderet^p, surgebat, coepit semet ipsum^q intra cogitans Sinoaldus dicere^r: 'Vadam et^s videam, si viro Dei violenti^t fluctus oboedire^u', venit^v que ad ripam alvei^v; vacuum cernens, expectabat^w, qualiter alterius^x collis latera cederet, ut sibi alveum, quo fluere^t, aperiret^x. Festinusque ad virum Dei venit, partae^y victoriae tropheum nuntiavit. Cui^z vir Dei: 'Nullatenus, me', inquit, 'in hoc^a saeculo vivente, ulli^u dicere praesumas', procul dubio, ut ne favor adolatorum^l corda plena virtutibus macularent^b. Quod vitium, quamvis diversis^c sint virtutibus ditati, ab omnibus est^d studiose sanctis fugiendum, nam hoc callidus hostis malignose studet, ut dum in maioribus ac^e certis culpis^u sanctus Dei maculare non valet, saltem vel in occultis quae^f minora videntur polluat^g.

3^a. De pollice absciso et viri Dei oratione sanato.

Factumque^b est deinceps, cum aliquo in tempore^u unus monachorum nomine^c Fraimeris^d ad frumenta suscipienda vomere tellus^e excoleret, subito stiphae^f firmitatem

Capp. 2. 3. A1a. b¹. c. c². d. 2. 2a. B1a.

Cap. 2. a) Inpositio prae baculum A1b¹. b) ita A1b¹. B1a; promovere rell. c) aliaque pr. m. A1a. d) ita pr. m. A1b¹. e) violenta pr. m. A1a; 30 violenti B1a; v. — alveo c. l. om. A1c. c². d. f) l. — collis om. A1a. g) fluentus corr. fluentis A1c, et sic A1c². d; : lenta p. a. c. l. m. al. superscr. B1a. h) ita A1b¹. c. d. B1a; ales A2. 2a; avis A1a. i) strictus corr. strictis A1b¹. c², et sic A1c. 2. 2a. B1a; strictos A1a. k) Quo: adusque A1a. l) pateret A1b¹. B1a. m) ita A1c². d et e corr. A1c; sustentate A1a. c (pr. m.). 2; sustentate A1b¹. B1a (pr. m.); 35 quo: (ras. s?) usque l. A2a. n) fluxerant A1c. d. o) (pro m. al. superscr.) rupens B1a. p) redderet A1a. q) intra semet ipsum A1c. B1a. r) om. A2a. s) ut A1a. 2. t) f. v. B1a. u) ita pr. m. A1a. B1a; m. al. corr. oboedere A1a; oboediret A1b¹; oboedirent A1d. 2. 2a; obodierint A1c. v) et add. A1a; vacuumque A1c. d. w) ita A1b¹. c. d. B1a; spectabat rell. x) apereret pr. m. A1a. y) par:: m. al. corr. 40 partum A1a; partem A1c². z) Cui — praesumas om. A1a. a) pr. m. superscr. B1a. b) macularet A1c². 2. 2a et m. al. A1a. d. B1a (nom A1c). c) diversi pr. m. A1a. d) est tamen st. (om. sanctis) vitandum A1a. e) acervis c. A1b¹. f) quod(?) emi::: m. al. corr. quae eminentiora A1a. g) polleat pr. m. A1a; v. p. om. A2.

Cap. 3. a) V. m. al. suppl. B1a. b) que om. A1a; Aequae est A1b¹. c) om. 45 A1b¹. d) Fraimeris A1c. d. 2a; Fragmeris A2; Fraimeric9, sed 9 fortasse m. al. add. B1a. e) tellos A1b¹; tellurem A1c. d. f) stipe m. al. corr. stiphe B1a; stifae A1a. 2a (pr. m.); stivae rell.

1) Cf. supra p. 147, 1.

durae glebae^a asperitas^b perimit^c atque confringit. Quod cum supradictus frater componere^d conaretur, subito inopinatu^e ictu ferramenti pollicem ex leva precipit, soloque^f conditum, superposita gleba^g, velut funus^h sepulturae traditⁱ, relictoque vomere^k, ad monasterium pergit patrique per^l confessionem humo prostratus prodit. Quod videns vir Dei: 'Ubi est', inquit, 'pars abscisi^m pollicis?' At ille fatetur, seⁿ terre conditum sulcoque^o sepultum. 'Male', ille^p ait, 'fecisti; quur mihi non detulisti? Concito ergo gradu nulli causam indicans perge, sumptoque^q eo, huc deporta'. Ille itaque egressus pergit imperatumque^r pollicis damnum deportat. Erat enim spatium^s, pro^t ardui^u montis dorso flexuosa^v itinera tendentia^w vel interfluentes^x Triveae^y alveus^z, quasi miliario^a uno. Porro vir Dei suscipiens frustra pollicis, suis salivis^b inlitum^c manui iunxit, coniunctusque pollex carnis glutino, velut antea fuerat, adhaesit, tacitoque^d silentio, ut abeat^e, imperat. O mira virtus^f omnipotentis, ut sic suos in terris^g glorificet^h, ut frigida abscisaeque membra eorum interventu pristino decore reddat!

4^a. De egro sanato poenes Mediolanium^b.

Hisdem^c etenim vir cum quodam in tempore ad Mediolanium^d urbem venisset, ibi quidam puerolus in extremis febrium anxietatibus positus, vitae tantum expectabat exitum; cuius parentes, audito beati^e Athale^f adventum^g, festino ad eum properant cursu eumque precantur, ut illis subveniat. Quod cum vir Dei dissi-

Capp. 3. 4. A 1a. b¹. c. c^a. d. 2. 2a. B 1a.

Cap. 3. a) glebis A 1a. b) asperitas A 1b¹. c) ita A 1c. d; perimit atque confregit A 1c^a; perimitateque confringeret A 1b¹; peremit atque confregit *rell.* d) Ponere, pr. m. corr. A 1a. e) incipulae uatu f. A 1b¹. f) solūque (?) condita pr. m. A 1a; sulcoque c. B 1a: at infra terrae conditum. g) glebae pr. m. A 2a. h) rimus A 1b¹. i) tradidit B 1a. k) vomerem pr. m. A 1b¹. l) om. A 1b¹. 2. m) abscidi A 1b¹, corr. n) ita A 1a (pr. m.). 2. 2a; m. al. corr. esse A 1a; a se *rell.* o) soleo quod sepultum A 1b¹. p) om. A 1c. q) h: c (hoc?) add., sed eras. A 1d; sumptumque:: (ras. &) huc. A 1a. r) que om. A 1c. s) spaeium A 1b¹. t) ita A 1a. b¹ (ubi dorsa?). c. d; per — dorsa *rell.* u) itineris vel add. A 1a (v. infra n. v). v) flexuosa (flexuoso A 1c. d) itinera (corr. itinere A 1b¹) A 1b¹. c. d; flexuoso itinere (om. A 1a; cf. n. u) *rell.* w) :: tendentia, ras. ten A 1d; retendentia A 2. x) ita A 1a (pr. m.). b¹. c. d. 2a (pr. m.). y) Trive: m. al. corr. Triveae A 1a et sic A 1c^a; Triviae A 1b¹. d. 2a. B 1a. z) ita A 1b¹. 2. 2a; alveos A 1c. d; alveum *rell.* a) ita A 1c. d. 2; miliarium unum *rell.* b) salibus A 1b¹; salibis (?) A 2a, corr. c) inlitu corr. inlita A 1a. d) additioque silentium A 1b¹. e) habeat A 1a (pr. m.). b¹. 2. 2a (pr. m.); habeatur A 1c. d. f) o. v. B 1a; v. o. Dei ut A 2. 2a. g) terra B 1a. h) glorificat (B 1a).

Cap. 4. a) VI. B 1a. b) ita h. l. A 1d; Mediolanum *cod.*; cf. supra I, 30. c) Istem corr. Iste A 1b¹. d) Mediolanum h. l. A 1d cum *rell.* e) beat:: m. al. corr. beate A 1b¹. f) Attalae h. l. A 1a. g) ita A 1c^a. B 1a et pr. m. A 1b¹. c^a; adventu *rell.*

mulare^a voluisset, fletibus ac terribilibus sacramentis
 *p. 117. eum compellantur^b, ut prius^c eat^d quam noxia^e ardor
 suppressas^f eum privet^g ab auras^h. Anxiusⁱ ergo et po-
 pularis favores^k rumores fugiens: 'Ite', inquit, 'ego, ut
 potuero, vos prosequar'. Veniens ergo, basilicas et sanc-
 torum loca circuit, pro infirmum^l precatur^m, ut protinus
 sospitateⁿ reddatur. Deinde, ut promisse fidei imple-
 retur effectum, ad infirmum^o festinus venit; ne quis largitori^p
 muneris praeco existeret^q, domum latenter ingressus,
 infirmum adtingit^r, moxque virtus divina sanctis precibus^s
 favens sospitati pristinae egrum reddit^t. Grates simul
 parentes conditori referunt, qui sic^u suorum ad^v peti-
 tiones famulorum pietatis suae accommodat aures.

Erat enim his^v vir gratus^w omnibus, singularis fer-
 voris, singularis alacritatis, singularis caritatis in pere-
 grinis, in pauperibus; noverat et superbis resistere et
 humilibus subditus esse, sapientibus condigna rependere
 et simplicibus mystica aperire; in solvendis ac^x oppo-
 nendis^y questionibus sagax, adversus hereticorum pro-
 cellas vigens ac solidus^z, fortis in adversis, sobrius in
 prosperis, temperatus in omnibus, discretus in cunctis.
 Redundabat amor et timor in subditis, redolebat doc-
 trina in^a discipulis; nullus iuxta eum vel^b merore te-
 diebatur^c neque nimia letitia extollebatur.

5^a. De denuntiatione^b exitus eius.

Cumque iam eum^c ab erumnis saeculi rerum
 reppertor^{d.1} liberari^e vellit^f, monstrari^g per visionem

Capp. 4. 5. A 1a. b¹. c. c*. d. 2. 2a. B 1a.

Cap. 4. a) dissimulare A 1b¹. d (pr. m.). b) ita A 1b¹. B 1a; compellebant
 A 1c. d; compellant rell. c) non add. A 2a. d) ea A 1b¹. e) ita A 1b¹ et pr. m. 30
 A 1a. B 1a; noxius rell. f) ita pr. m. A 1a. B 1a; suppressis: pr. m. A 2a; suppressa
 A 2; suppressus A 1b¹. d (pr. m.); suppressis A 1c*. d (m. al.); suppressis A 1c. g) t m.
 al. suppl. A 1a. h) ita A 1b¹. B 1a (pr. m.); ab ausus pr. m. A 1a; ab aura A 2;
 ab auriis A 1c. d. 2a; usibus m. al. A 1a. i) auxilium A 1b¹. k) ita pr. m. B 1a;
 favoris rell. l) ita pr. m. B 1a; infirmo rell. m) deprecatur A 1c. n) sanitati B 1a. 35
 o) precatur iterat A 1b¹ (cf. l. 6). p) largituro A 1c. d. q) existerit A 1b¹.
 r) ita A 1b¹. 2; ad(t)igit rell. s) reddidit A 1c. d. t) qui:: (ras. se?) ad suorum p. A 1b¹.
 u) eras. B 1a. v) iste A 1a. w) gratis A 1b¹. corr.; o. gr. A 1a. x) m. al. in
 litura A 1a. y) componendis A 1b¹. c. d. z) sollicitus A 1c. d et m. al. in ras. B 1a;
 et add. A 1a. a) m. al. in litura A 1a. b) (vel a m. al. in litura) m. A 1a. c) ita 40
 recte A 1d; tenebatur m. al. corr. tenebatur A 2 et sic A 1a; tegebatur A 2a; terebatur
 B 1a; tenebatur A 1b¹; tenebat A 1c.

Cap. 5. a) VII. B 1a. b) De nunt. A 1c*. d. c) cum A 1b¹. d) re: per-
 tor, ras. p A 1a; repertur A 1b¹. e) ita A 1a; liberare rell. f) ita pr. m. A 1a;
 velit A 1b¹; vellet rell. g) ita A 1a (pr. m.). b¹. B 1a; monstrare rell. 45

1) Cf. Verg. Aen. XII, 829: hominum rerumque repertor, scilicet
 Iuppiter.

voluit, ut de mundo egressurus paratum in omnibus iter haberet, quinquaginta dierum spatio suspensio, quo iter pararet^a venturum. Sed non aperte viri Dei animus cognoverat, iter istum^b exitum esse vitae, an^c ad alium quoque^d locum progressurus^e; uterque vir^f Dei praeparat. Septa monasterii densat, tegumenta^g renovat^h, omnia roborat, ut, si abeatⁱ, nihil inbecille dimittat^k; vehicula^{l. 1} quiete^m fovet, libros ligaminibus firmat; suppellectiliaⁿ ablui, dissuta adsui^o, corrupta componi, calciamenta parari^p, ut omnia^q praesto sint, iubet. Ipse vero^r ieiunio^s et vigiliis et orationibus corpus afficit^t, ita ut numquam intentius^u antea in oratione visus fuisset desudari^v.

Et ne cui ridiculum videatur, referam, quid in me isdem vir egerit^w. Cum^x iam novem annorum per circulum in monasterio conversatus fuisset^y, et saepe^z parentibus postulanti-
bus, ut eos ex permissio suo viserem, non inpetravissent^a, nullo exinde mentionem^b faciente, ait: 'Vade festinus, fili, et^c matrem fratremque^d visita^e; mone^e et nulla mora praepediente revertere'. Cumque differrem et temporis oportunitatem^f evenire in proximo dicerem, — erat enim tempus nimis^g frigoris, tempus^h Februarii, — atⁱ ille ait: 'Accelera^k egredere iter quo^l tibi dixi; nescis, utrum inpostmodum liceat agere'. Datis ergo comitibus Blidulfum^m presbyterum et Hermenoaldumⁿ diaconum, de quorum^o religioni^p nihil dubitabatur^q, ad destinatum pervenimus locum. Erat^r enim locus Sigusia², urbs^s nobilis, quondam Taurinatum colo-

*p. 118.

Febr.

Cap. 5. A 1a. b¹. c. c². d. 2. 2a. B 1a.

Cap. 5. a) pareret pr. m. A 2. 2a. b) istud A 1c. d. c) a: pr. m. B 1a. d) ita A 1b¹. B 1a; quo:: que m. al. corr. quocumque A 1a et sic A 1c; quocumque corr. quocumque A 1d; quocumque m. al. corr. quocumque A 2a et sic A 2. e) (pro m. al. in litura)gressu(rus esset m. al. in litura) (utrumque enim m. al. add.) vir D. A 1a; pr. Utrumque (enim add. A 1c) vir D. A 1c. d. f) p. v. D. B 1a. g) tecum-
menta A 1b¹; tegimenta A 1c. d. h) re(nov m. al. in litura)at A 1a. i) habeat A 1d (pr. m.). 2; abiat A 1b¹. k) dem. pr. m. A 1a, ut infra. l) vehicula A 1b¹. m) om. A 1c; que A 1d. n) suppellectile corr. supp. A 1a. o) consui B 1a. p) parare A 2. 2a. q) omnibus A 1b¹. r) se add. et corpus om. A 1b¹. s) ieiuniis A 1c. t) affecit A 1a. c (non A 1d). u) totius A 2; om., sed m. al. ita add. A 2a. v) ita pr. m. A 1a; desudare rell. w) egeret A 1b¹. x) vero add. B 1a. y) fuisse:, ras. t(?) A 1b¹. z) a add. A 2a. a) perpetravissent(?) pr. m. A 1a. b) mentione B 1a. c) pr. m. superscr. A 1a. d) fratresque A 1c. e) vis: ta pr. m. A 1a; et add. B 1a. e*) malim monet nulla. f) oportunitati: A 1b¹. g) nimis corr. nimis A 1a; nimis B 1a. h) mensis h. l. add. A 1a, post F. add. A 1b¹. B 1a; tempusque A 1c. d. i) (at om.) Ait ille A 1c². c**; at ille (om. ait) A 1c. k) ita A 1c. d. 2; A. om. A 1a; A. egredi A 1b¹. 2a. B 1a. l) quod A 1d. 2a. m) Blidulfo presbytero A 1c. d. n) Hermenoaldum diaconem A 1a; Hermenoaldum d. A 2; Hermenoaldo diacono A 1c. d. o) eorum A 1b¹. p) ita A 1b¹; religione rell. q) dubitatur A 1b¹. r) Erat — pervenimus om. A 1c. c². d. s) S. ubrs B 1a; Sigusi aures A 1b¹.

1) I. e. equos; cf. Ducange h. v.

2) Hodie Susa; cf. supra p. 48.

nia^a, a^b monasterio distans CXL milibus. Ubi ut^c pervenimus, gratuita^d a genetrice post tantorum intervallo^e annorum^f susceptus^g, sed non diu genetrice optatum^h fruitur donum. Nam eadem nocte febre correptus inter incendia clamare coepi, me viri Dei precibus torqueriⁱ, ne inibi contra interdictum quantisper morarer; si non me cito submoveant^k, quocumque potuissem conamine, ad^l monasterium repedare^m, me cito morte preventumⁿ. Mater ad haec: 'Melius mihi esse^o, fili, te inibi^p sanum scire, quam hic^q mortuum deflere'. Fateor, longum fuit¹⁰ diei expectare adventum. Vix erumpente aurora, retro repedare studuimus, nec^r quicquam cibi per triduum capiens, donec medii paene itineris loca pertingeremus. Festinantibus ergo hac iter^s urgulentibus, sospitatem rursum recepi, venientesque ad monasterium, patrem iam¹⁵ febribus detentum repperimus ac morte^t proximum; quibus visis, gratulatus est. Sicque aperte cognovimus, viri Dei in hoc praevaluisse preces, ut me vis febrium urgueret^u cito ad monasterium ante eius exitum redire^v.

6^a. De reseratione caeli et consolatione divina et^b obitu.

Qui cum iam supremas^c vitae presentis horas fungeretur, cum adhuc vicens alitus superesset, se^d foris^e cellulam protrahi^f iubet, surgensque de strato^g quo valebat conamine, sustentantibus undique fratribus,³⁵ foris^h cellulam est progressus. Aspiciens crucem, quam ipse inⁱ eodem^k loco poni praeceperat, ut egrediens^l

Cap. 5. 6. A1a. b¹. c. c². d. 2. 2a. B1a.

Cap. 5. a) fuit add. A1a. b) ad mon. A1b¹. c) m. al. superscr. B1a; utrum venimus A1b¹. d) ita A1b¹; gratuite plerique; p. locum gravitate A2. e) ita A1b¹. B1a; intervalla inter scrib. corr. intervallum A1a, et sic A1c. d; intervalla rell. f) temporum A1c. g) ita A1a. d. B1a (pr. m.); susceptum A1b¹; sum susceptus A1c; suscepti sumus A2. 2a et m. al. B1a. h) optatu: (ras. m) fr. dono A2; optato fr. dono A1a. c. d. 2a. i) torquere pr. m. A1a. k) ita A1a. b¹. B1a; moveant rell. l) om. A1c. m) repedarem A1a; repetare B1a; repetere A1c. d. n) praeveniendum A1c. o) m. esset A1a. c. d; esse m. B1a. p) ibi A1b¹. B1a. q) superscr. B1a; om. A2. r) nequaquam A1b¹. s) iterum arguentibus A1b¹. t) ita pr. m. A1a. u) et add. et mox redirem A1c. d.

Cap. 6. a) distinctione carent A1a. b¹; VI. habent A1c. 2a; VIII. De reser. B1a. b) eius add. A1c². d; et o. om. B1a. c) suppressis — horas (horas corr. hora A2) A2. 2a; supra mansuete presentes horas A1b¹. d) m. al. suppl. A2a. e) ita A1b¹. c. B1a; foras rell. f) portari B1a. g) ita A1d; statu B1a; stratu rell. h) foras A2a; om. A2. i) om. A1c. d. k) eadem pr. m. A1a. l) ingrediens egrediensque A1a; agr. regrediensque A1c². c². d.

ingrediensque cellulam tactu eius suo^a fronte muniret¹,
 coepit maestus^b lacrimas fundere ac tropheum crucis
 memorare^c: 'Ave', inquit, 'alma crux^d, quae mundi pre-
 tium portasti, quae^e vexilla feres^f aeterna^g; tu nostrorum
 5 vulnerum medicinam attulisti^h, tu cruore eius inlita es,
 qui, ut humanum genus salvaretⁱ, e caelo in hanc^k *p. 119.
 lacrimarum vallem descendit, qui in te primi^l Adae
 rugam extendit^m dudum, iamiamque secundusⁿ Adam
 lavacro maculam abluens'. Dumque haec ageret, pre-
 10 catur omnes^o, ut abeant^p seseque cellulae^q reddant sibi-
 que paulisper locum^r prebeant. Abeuntibus ergo om-
 nibus, unus tantummodo^s nomen^t Blidemundus^u pos-
 tergum viri Dei tacito anhelito stetit, cogitans, ne viri
 Dei poplites, fesse ut erant, fractis conatibus, casum^v
 15 indedissent, se ad suscipiendum eum paratum fore. Cum
 ergo nullum superesse putaret, coepit conditoris ele-
 mentiam cum lacrimarum ubertate conquirere^w, ut lar-
 gitatis suae sibi acsi indigno dona^x largiretur, et veteres^y
 maculas delens, omnia saluti redintegraret, ac antiquam
 20 misericordiam^z exercens, se a^a caelestia munera non ab-
 dicaret^b. Inter mesta suspiria et fluentes lacrimas
 caelos intuens vidit sibi apertos, quod^c multarum hora-
 rum spatio intuens, uberes cordis rugitus^d promebat.
 Gratias deinde refert^e omnipotenti^f, quia^g sibi^h ianuas
 25 caeli apertas monstraret, quas post paulolum corporisⁱ
 membris anima exuta penetratura esset, facto inde^k
 signo, ut fratres advenirent, qui eum cellule^l redderent.
 Haec nobis supradictus frater eadem die retulit. Hanc

Cap. 6. A 1a. b¹. c. c*. d. 2. 2a. B 1a.

30 Cap. 6. a) corr. suum frontem A 1a, et sic A 1b¹. B 1a; pr. m. corr. suam
 frontem A 2a et sic rell. b) ita A 1a. b¹. c; mesta m. al. corr. mestas B 1a et sic A 2;
 ertas m. al. corr. immensas A 2a. c) memorari A 1c. d. d) om. A 2a. e) qui
 A 1b¹. f) ita A 1c. B 1a; feris A 1d; feris corr. fers A 1b¹ et sic A 1a; ferens A 2. 2a.
 g) aeternam, om. tu B 1a; tu — attulisti om. A 2. h) obtulisti A 1c. d. i) redemerit corr.
 35 redimeret A 1a. k) ha: m. al. corr. hac A 1b¹. l) primam A 1a. m) extersit A 1a.
 n) secundum A 1a. 2. o) ut o. A 1a. p) abiant A 1b¹; habeant A 2. q) cellula
 eredant A 1b¹. r) quietum add. A 2. 2a. s) modo tantum A 1b¹. t) ita A 1a (pr.
 m.); nomine rell. u) Blldimundus A 1b¹. c. d. v) casu B 1a. w) conquerere
 A 2. 2a. x) dono B 1a. y) veteras A 1b¹. z) misericordiam m. al. in litura A 1a.
 40 a) ita pr. m. A 1b¹; ad caelestia munera pr. m. B 1a; a caelesti munere rell. b) Tum
 (tunc A 2a) add. A 2. 2a. c) quos A 1c et m. al. A 1a. d) rugitos A 1b¹. e) re-
 fero A 1b¹. f) omnia potenti pr. m. A 1b¹. g) qui A 2a. h) om. A 1c. d. i) m.
 al. corr. corporeis A 1a. k) deinde A 1c et m. al. A 1a. l) cellul(g m. al. in litura)
 A 1a.

45 1) *Regula coenobialis* c. 3 (ed. Seebass, l. l. p. 221): Qui egrediens
 domum ad orationem poscendam non se humiliaverit et post acceptam
 benedictionem non se signaverit, crucem non adierit, XII percussioni-
 bus emendare statuitur.

quippe consolationem famulo suo^a ostendit, ut extremus alitus securus de^b futura venia^c, immo gloria, ovans dimitteret^d. Quod vir Dei occultare^e voluisset, si supradictus Blidemundus^f abdite post eius dorsum non remansisset. Altera^g die valedicens omnes^h fratres exhortansqueⁱ eos, ut coeptum iter non relinquerent^k, sed in^l melioribus actibus roborati cotidie perseverando firmarent, consolatus ergo cunctos^m, vitae praesentis nexibus absolutus, animam caelo reddidit^{n.1}. Merito enim rerum repertor sanctos suos virtutum copia adornat, ¹⁰ sicut scriptum est: *Spiritus eius ornavit caelos*, quia illi ad caelestem vitam anhelantes eius praeceptis parere student, ut de labore oboedientiae fructus recipiant vitae aeternae^o.

7^a. De Eusthasii regimine et lumine puellae ¹⁵ cum corporis sospitate reddito et conversatione eius.

Igitur^b venerabilis Eusthasius^c reversus, ut supe-

Cap. 6. A 1a. b¹. c. c². d. 2. 2a. B 1a. Cap. 7. A 1b. b². c. d. e. 2. 2a. B 1a.

Cap. 6. a) omnipotens Deus m. al. suppl. A 1a; Christus add. A 2. 2a. b) ad 20 A 1a. c) venit A 1a; gl. i. v. pr. m. B 1a. d) demitteret A 1a. b¹. e) oculari A 1c. d. f) Blidemundus A 1c. d. 2a; Blidemundus A 1b¹. g) vero add. A 2. 2a. h) ita A 1d cum rell.; (o. om.) fratres A 1c². c²*; omnibus (o. om. A 1c) fratribus A 1c. 2. 2a. i) exhortans ::::: m. al. corr. exhortans eosque A 1a. k) ammonerat m. al. add. A 1a. l) om. A 1c. m) cunctis A 1b¹. c (pr. m.) (non A 1c². c²*. d). n) VI. Idus Mart. add. A 2a. o) ipso prestante, cui est. Explicat de sancto Athala add. A 1a; Amen add. A 1c. d. 2; Explicat vita beati Athala confessoris subscr. B 1a. Desinunt A 1c². c²*.

Cap. 7. a) ita scripti; praescr. De Eusthasii regimine et lumine puellae reddito A 2; In (dñi nomi?)ne incipit vita sancti Eustasii discipuli sancti Columbanii abbatis A 1b; Incipit vita sancti Eustasii discipuli sancti Columbanii abbatis, cuius depositio IIII. Non Apr colitur A 1b¹; Incipit vita s. Eustasii abbatis A 1b². e; Incipit vita beati Eusthasii abbatis B 1a. — In codicibus A 1b² (m. s. XI. addita). c. d. e. 2a praefationis loco duo praecedunt capita, scilicet haec (ed. AA. SS. Mart. III, p. 186): Incipiunt opuscula (ita A 2a; Incipit vita sancti Eustasii abbatis A 1b². e. c. d et add. 36 et confessoris, quod est IIII. Non. April. A 1d, quod est IIII. Non Aprilis A 1b¹, non A 1b²). De regimine beati Eustasii et doctrina discipulorum suorum (praescr. om. A 1c. d. e). Scripturus vitam beati Eustasii abbatis Luxoviensis monasterii (ita A 2a; Igitur venerabilis E. s. L. m. scr. v. A 1b². c. d. e; haec om. A 1b²*) — — — qui in cellis est.

II. De adventu eius ad Chlotarium regem et de hoc quod eum post beatum Columbanum ad Bobium direxit (ita A 2a; et — direxit om. A 1b². 36; praescr. om. A 1c. d. e). Interea memoratus — — — amorem intendit. Exordium interpolator ex V. Hilarionis auctore Hieronymo depremoens, ad priorem Eustasii historiam laudesque eius texendas non solum Ionas scriptis et imprimis V. Columbanii, quacum alterum caput ad 45 verbum convenit (= V. Columb. I, 30), sed etiam Adonis Martyrologio usus est, non paucas autem ipse sibi excogitavit eaque satis mendosa, sicut socii Bollandiani acute demonstraverunt. Denique in tertio capite, cui in A 2a haec praescripta sunt:

III. De lumine puellae cum corporis sospitate reddito (praescr. om. A 1c. d. e) ad germanum Ionaes textum rediit.

b) V. igitur A 1c. d. e. c) ita A 2; Eustas. rell., ut infra.

1) Athala vix ante a. 625. defunctus est, cum Ionas per novem annos in monasterio Bobiensi conversatus Columbanum a. 615. mortuum mi-

rius¹ diximus, a beato Columbano ab Italia, paterno affectu et aequo iure subditas monachorum regebat^a catervas. *Evenit, ut pro^b communi necessitate² ad regem^{*p. 120.} Chlotharium^c pergeret^d, qui eo tempore in ultimis Galliae finibus Oceani maris vicina^e inhabitabat. Fuit ergo arrepti^f itineris via per saltum pagumque Briegium^{g. 3}, perventumque^h ad quandamⁱ villam Chagnerici^k, quo^l dudum magister⁴ quantisper moraverat^m. Villaeⁿ vocabulum Pipimisiacum^o dicitur, distans ab urbe Meldorum^p circiter milibus duobus. Ibi tunc Chagnericus cum coniuge sua Leudegunde^q nomine, christiana et sane mentis femina^r, morabatur; huius filium^s Chagnoaldum^t, cuius^u superius⁵ fecimus mentionem, poenes se habebat. Viso itaque Eustasio^v Chagnericus miro gaudio recepit, eratque simul cum patre^w matreque filia Burgundofara^x, quam, ut^y superius⁴ diximus, beatus Columbanus Domino sacraverat. Quam pater cum iam desponsasset et^z nuptiis adversum^a voluntatem puellae tradi voluisset, dolore oculorum percussa et febrium igne succensa est, ut vix iam^b superis reddi crederetur. Hanc^c in extremis

Cap. 7. A 1b. b*. c. d. e. 2. 2a. B 1a.

Cap. 7. a) recepit A 1b. b) precum nec. A 1b. c) Chotharium A 1e et pr. m. B 1a (saepe). d) pergerent A 1b. e) corr. vicinia A 1b et sic A 1b*. f) arrepta via A 1c (non A 1d. e); aperti i. via A 1b; a. i. viae (pr. m.) B 1a. g) Briegium A 1e. 2. h) est add. A 1e. 2. 2a. i) ita A 2. B 1a; quandam rell. k) Cagnerici corr. Chagrici A 1d (infra Cagnericus). l) quem A 1b; ubi A 1e. m) moruerat m. al. corr. moraverat B 1a; monuerat A 1b; moratus fuerat rell. n) quoque add. A 1c. d. e; Villa vocata A 1b; Dicitur itaque villa P. A 1b*. o) ita B 1a; Pipimisiacum A 1c. d. e. 2; Pipiniscum A 1b; Pipiscum A 2a. p) ita A 1c. d. e. B 1a; Melduorum A 1b; Meldorum rell. q) Leodegunde A 1b; Leodegunde A 1b*; a degunde textus vetustior saec. X/XI. incipit A 1b*. r) feminam B 1a. s) filius B 1a. t) Cagn. A 1d; Magnoaldum A 1b*, ut infra. u) c. s. f. m. om. A 1e. v) Eustas. semper A 1d; Eustachio A 1a (infra Eustas.); Visum i. Eustasium (Eustachium A 1b) A 1b. b*. w) patre et matre A 1b; matre patreque A 1c (non A 1d. e). x) Burgundofora A 1b*. c (non A 1d), ut infra; Burgundofora corr. Burgundofara A 2a, corr. Burgundofara A 1e; nomine add. A 2. 2a. y) ut s. d. om. A 1e. z) ita A 1b. B 1a; ac rell. a) contra A 1c. d. e. b) vita A 1b. c) ita A 1d et pr. m. B 1a; Hac (ac A 1b) — posita rell.

nime noverit, neque post a. 628. Iun. 11, quo Bertulfus successor (Jaffé n. 2017³) ab Honorio papa privilegium accepit, cumque Adalwaldus rex et illi et huic praecepta concesserit (cf. Hartmann, 'Gesch. Italiens' II, 1, p. 235), quem a. 626. regno privatum esse volunt, hunc annum praetulerim. Inter sanctos relatus die VI. Id. Mart. colitur iisdem verbis in recensione Epternacensi Martyrologii Hieronymiani (AA. SS. Nov. II, 1, p. [30]) atque in Calendario Corbeiensi ('N. Arch.' X, 92): Sancti Atalae abbatis. 1) Supra I, 30. 2) Scilicet monasterii, fortasse ut privilegium adipisceretur. Praeterea apud Chlotharium regem pro Leudemundo episcopo Sedunensi deprecatorem se praeiit, qui Alethei patricii regnum affectantis socius, postquam a Bertetrude regina male acceptus est, a. 613/4. Luxovium ad ipsum confugerat; cf. Fred. IV, 44. 3) La Brie. 4) V. supra I, 26. 5) Supra I, 17. 27. 28.

anhelis^a positam^b, Eusthasius patrem increpat, dicens, suae noxae esse, quod^c haec tantis ureretur poenis, quia viri Dei interdictum violare velit^d. At ille dissimulans: 'Utinam', inquit, 'sospitati redderetur et divinis famularetur obsequiis!' Non se talibus votis obstare debere^e ait^c. Accedens itaque ad stratum puellae^f, sciscitatur, si suae fuerit adsentationis, quod contra beati Columbani interdictum post vota caelestia rursus iteraret terrena. Ast^g puella detestatur^h, se talibus votis numquam paruisse, ut terrenis caelestia commutaret; sed paratam¹⁰ fuisse et esse beati viri parere preconiiis, seque ait praeteritaⁱ vidisse nocte similem^k figura virum: 'qua ipse es^l, qui oculorum meorum lumen^m redderet', vocemque simul audisse dicentem: 'Quodcumque tibi hic vir dixerit, fac et sanaberis'. 'Inferⁿ ergo auribus meis, quae mihi¹⁵ sint custodienda, et tuis orationibus pelle dolorem^a a Domino inlatam^o'. Prostratus itaque humo cum lacrimis venerandus vir Dominum postulat, ut pollicitum munus infundat, surgensque crucem super^p oculos exprimit et manu oculos palpando^q Domini praesidium adesse de²⁰plorat^r. Protinus salus secuta, lumen redditur, febrium ignis fugatur, redditamque sospitate^s matri commendat, ut ab^t Chlothario rediens, religiosus vestibibus subdat.

Cumque pater cerneret sospitate^u filiam redditam, sponso tradi decernit, pollicitatione^v pristinae caecam²⁵ oblivionis foveam inferens. Quo^w puella conperto credidit^x unius^y sodalis consilium^z, cum qua fugam inire queat. Cumque illa^a adsensum prae buisset, felicem^b fugam clam elapsi^c arreptam, ad basilicam beati Petri¹ apostolorum principis pervenerunt. Quo pater conperto³⁰

Cap. 7. A 1b. b*. c. d. e. 2. 2a. B 1a.

Cap. 7. a) om. A 1c; in extremo hanelitu A 1c. b) beatus add. A 1c. d. e. 2. 2a. c) ad add. B 1a. d) ita A 1e; voluisset A 1c. d; vellet *rell.* e) aiebat A 1b. f) pullae et infra pulla A 2a. g) ita B 1a; Ad haec p. A 1b; At p. *rell.* h) attestatur A 1c. d; testatur A 1b. e. i) om. A 2a. k) simili A 1c. d (non A 1e). l) esset A 1b. c. 35 (non A 1d. e). m) r. l. A 1b. n) dolore B 1a. o) ita pr. m. A 2a; inlatum *rell.* p) ita A 1b. B 1a; supra *rell.* q) pallando A 1d; palpandum A 2; palmando A 2a. r) in(m)plorat A 1c. d. s) reddita(que in litura) sospitate A 1b; redditamque sospitati A 1b* cum *rell.* t) a A 1b. c. d. e. u) ita A 1b⁴; sospitati *rell.* v) ita pr. m. A 1b³. 2; pollicitatione pristina A 1b; pollicitationi pristinae *rell.* w) Quod A 1d. e. 40 B 1a. x) credit A 1b. y) ita A 1b. c. d. e. B 1a; uni sodali *rell.* z) consilio A 1b. c. d. e. a) ille B 1a. b) felici fuga — arrepto itinere (arreptum iter A 1d) A 1c. d. e. c) ita B 1a; elapsa A 1b; elapsae *rell.*

1) Ex hoc loco concludi licet, basilicam 'urbis illius', scilicet Meldensis, S. Petro olim nuncupatam fuisse, quae hodie S. Stephano sacra est. 41

post eos^a furens dirigit puerosque^b iubet, ut adprehensam filiam crudeliter perimant^c. Pergentes pueri^d sinibus ecclesiae puellam receptam^e repperiunt; paulisper morati, ut genitoris ira frangatur, comminantur puellae mortis periculum. At illa: 'Si', inquit^f, 'mortem me formidare putatis, in hoc ecclesiae pavimento probate; ob tali^g etenim causa ovans^h mortem recipio pro eo qui pro me non dedignatus est mori'. Nec mora Eusthasius remeat, puellam abⁱ custodia^k liberat, patrem^l terribiliter increpat; religionis vestem^m per pontificem urbis illius Gundaldum^{n.1} nomine induit sacravitque^o salutaribus sacramentis. Monasteriumque Christi virginum supra paternum solum inter fluvios Mugram^p et Albam^q aedificat fratresque, qui^a aedificandi curam habeant, deputat; germanum puellae Chagnoaldum et Waldebertum, qui ei postea successit³, ut regulam doceant, decernit. In quo quantae virtutes postea factae fuerint, si vita comes fuerit, prosequi nitimur^{r.4}.

8^a. De inluminacione alterius puellae et profectu conversantium^b.

Reversus ergo venerabilis vir Eusthasius ad Luxovium^c, magistri praeceptum implere parat, ut gentes quae vicinae erant fidei^d pabulo alerentur. Progressus ergo Warasquos^{e.5} praedicat, quorum alii idolatriis^f

Capp. 7. 8. A 1b. b. c. d. e. 2. 2a. B 1a.*

Cap. 7. a) ita A 2; eam B 1a; eas rel., b) pueroque pr. m. B 1a; pueros quibus i. A 1b. c) perimat pr. m. B 1a. d) in add. A 1e; p. a senibus A 1b. e) om. A 1e. f) me i. mortem A 1b. g) ita B 1a; talem e. causam rel. h) m. r. o. A 1b. i) ita A 1b. 2. 2a; a A 1b. e. B 1a; de A 1c; om. A 1d. k) custodiā A 2a, corr. l) que add., sed eras. A 2a. m) ita A 1b. c. d. e. B 1a (? pr. m.); veste rel. n) Gundaldum A 2. o) sacratum sal. A 1b; sacratum sal. A 1b*. p) M: grā corr. N: grā A 1d; Nugram A 2. q) quia edif. B 1a. r) nitimur A 1b. c. d. e.*
Cap. 8. a) ita A 2; III. A 2a; III. A 1c.; II. A 1b; numerum om. B 1a; lem-mata om. A 1b. c. d. e. b) ita A 2a. B 1a; conversantium A 2. c) Loxovium A 1b (non A 1b). d) fide A 2 (non A 2a). e) ita A 2; Warascis A 1e; Warascos rel. f) ita A 2 (pr. m.). B 1a; idolatris A 1b. d. e; i(y)dolatriae A 1c. 2a.*

- 1) Gundaldus episcopus Meldensis conciliis intererat Parisiensi a. 614. et Clippiacensi a. 626/7; cf. *Concilia ed. Maassen I*, 192. 201.
- 2) Inter rivos Grand-Morin et Aubetin Evoriacas vel Brige, postea ex sanctae nomine Farae monasterium, hodie Faremoutiers appellatum, situm est, cuius cava saec. XIII. fabricata sola supersunt.
- 3) Chagnoaldus germanus puellae erat, Waldebertus successor Eustasii abbasque Luxoviensis; fratres autem monente Mabillonio, *Annales I*, 304, intelleguntur monasterio Luxoviensi monachi tunc adscripti.
- 4) *Infra II*, 11—22.
- 5) Biographus S. Sadalbergae hunc ipsum locum expilans (n. 7) Warasorum situm ita descripsit: ad Warascos, qui partem Sequanorum provinciae et Duvii amnis fluentia ex utraque ripa incolunt,

*p. 122. cultibus dediti^a, alii Fotini^a vel Bonosi^b errore maculati erant. Hos^c ad fidem conversos, ad Boias^c, qui nunc Baioarii^d vocantur¹, tendit, eosque multo labore inbutos fideique liniamento² correctos^e, plurimos eorum ad fidem convertit. Ubi cum quantisper^f moratus fuisset, dimisit sagaces viros, qui coepti laboris in studio desudarent; ipse^g ad Luxovium remeare studet.

Cumque^h ergo iter carperetⁱ, venit ad quandam virum nomine Gundoenum^{k.3}, qui eo tempore ad villam quam Mosam⁴ vocant ob amnem eo in loco fluentem¹⁰ morabatur. Is ergo cum vidisset Eusthasium¹ velut gratissimum munus ovans domo^m recepit. Ingressus ergo Eusthasius domum, praemissa benedictione, poscit, ut liberos quos habeat repraesentetⁿ. Ille^o oboediens, duos bonae indolis liberos praesentavit^p. 'Est', inquit, 'tibi¹⁵ adhuc proles?' Ille fatetur, praeter unam filiam luminibus orbatam nomine Sadalbergam^q se amplius non habere. 'Veniat', inquit, 'illa'. Quam cum vidisset, sciscitatus est, utrum iuvenilis animus ad cultum divini timoris adspiraret. Affatim^r, ut tenera quiverat aetas,²⁰ ait^s se paratam esse sacris praeconiis obtemperare.

Cap. 8. A 1b. b*. c. d. e. 2. 2a (ad l. 11). B 1a.

Cap. 8. a) om. A 1d. e. b) Bonosiani A 2. 2a. c) ita A 1d. B 1a; His conversis rel. c*) Boios A 1b. d) Boiarii A 1c. e) ita A 1c. d. 2a. B 1a; corrector A 2; t. hisque — imbutis — correctis A 1b; t. multoque l. (inbutos — correctos om.) A 1e f) aliquantisper A 1c. d. e. g) vero add. A 1b. h) ita A 2. 2a. B 1a; Cum ergo A 1b (ub c. 3. incip.). c. d. e. i) caperet pr. m. A 1b. 2 (non A 1b*. 2a). k) ita A 1b. B 1a; Gundoenum A 1b*; Gunduinum A 1e. 2. 2a; Gunduinum A 1c. d. l) in Eustasium desini A 2a, quaternione deperdito. m) ita A 1b. 2; domi A 1c. d. e. B 1a. n) praesentat A 2. o) At ille A 1b. p) praesentat A 1b*; repraesentavit B 1a. q) ita A 1b et pr. m. A 1d; Sadalburgam A 1c; Sadelbergam A 2; Salabergam A 1e; Adalbergam B 1a et e corr. A 1d. r) At illa pro Affatim — aetas B 1a. s) aiebat A 1b.

pergit; cf. Longnon, 'Atlas hist. Texte expl.' p. 134. De Bonosiacis haereticis, qui una cum Photinianis c. a. 515. in Galliis apparuisse videntur (cf. SS. R. Merov. III, 441), egit Columbanus, Paenitentiale. B 25: Si quis laicus per ignorantiam cum Bonosiacis aut ceteris haereticis communicaverit, stet inter catecuminos. Cf. concil. Clippiacense a. 626/7, can. 5 (Concilia ed. Maassen I, 197). 1) Boios Gallicos inter Ligerem et Elaverem sitos intellexit M. Büdinger ('S.B. d. Wien. Akad. Phil.-hist. Klasse' 1857, XXIII, p. 378), sed nec inde recto itinere per Mosam ad Luxovium itur, Baioariosque suo tempore populum appellatum esse iterque ex eis Aquileiam duxisse auctor ipse affirmavit. Locum ad Baioarios etiam Riezler ('Forsch. z. Deutsch. Gesch.' XVI, 417) recte retulerat. 2) I. e. lenimento. 3) Gundoenus chartae Eligii Solemniacensi a. 632. subscripsit; cf. Scr. rer. Meroving. IV, p. 749. 4) Hodie Meuse (dépt. Haute-Marne, cant. Montigny-le-Roi, arr. Langres), vicus ad Mosam fl. nascentem situs, ab urbe Lingonensi 12 mpm distat, a qua per ipsum Tullum itur; cf. Itin. Antonini ed. Parthey et Pinder p. 185.

Dedit^a ille operam, duos per dies^b ieiunio^c corpus confecit^d, mentem fide armavit, super oculos benedictionis oleum effudit; meruit tandem per interventum^e sancti^f viri caecitas lumen habere^a. Redintegravit ergo divina pietas interventu famuli sui luminis^g damna, ut haec, quae lumen reciperet^h, post divina munera uberius ad cultum timoris Dei adspiraret. Quae nuncusqueⁱ superest et divinis obsequiis dedita non solum suae utilitati, sed et aliis providet oportuna.

Cumque^k progressus inde coeptum iter perageret, quendam fratrem Agilum^{l.1} nomine, qui modo Resbaccensis^m coenubiiⁿ praesul existit, vehemens febrium ignis^o correpsit^o. Quem Eusthasius adtigit^p intervenituque orationum^q sanavit ac^r pristinae statim sospitati^s reddidit. Deinde pervenit ad supradictum^t coenubium; ibi^u tam plebem interius quam vicinos^v populos ad christianum vigorem excitare studet multosque eorum ad paenitentiae medicamenta pertraxit. Fuit^w eius studii^x, ut multos sua facundia erudiret; nam multi eorum postea ecclesiarum praesules extiterunt, Chagnoaldus Lugduno^y Cloade, Acharius^z Veromandorum^z et Noviomensis ac Tornacensis episcopus^a, Ragnacharius^b Augustanae^{c.3} et Basiliae^d, Audomarus^e Bononiae et Tharaonensis^f oppidi^g.

Cap. 8. A 1b. b*. c. d. e. 2. B 1a.

Cap. 8. a) Dedit — habere om. A 1e. b) diem B 1a. c) ieiunium c. pr. m. A 2; c. i. A 1c (non A 1d). d) ita A 1b. c. d; conficit A 2; confici B 1a. e) interventu B 1a. f) sanctitas ut c. l. haberet A 1b. g) om. A 1c (non A 1d. e). h) ita A 1b. c. d. 2; receperat A 1e. B 1a. i) usque nunc A 1c (non A 1d. e); (etiam add. A 1b*) nunc (om. usque) A 1b. b*. k) c. 4. incip. A 1b. l) ita A 1b. e. 2; Agilum A 1c; Agylum: (ras. q) A 1d; Agilem B 1a. m) Respacensis A 2. n) coenobio (A 2). o) ita B 1c; corripit A 2; correxit A 1e. B 1a; coxit A 1c; excoxit A 1b. p) tetigit A 1c. d. e; contigit A 1b. q) orationis A 1b. r) om. A 2. s) sanitati A 2. t) superdictum A 2. u) que add. A 1c. d. e. v) vicinum populum B 1a. w) que add. A 2. x) studium A 1b. 2. y) ita A 2. B 1a; Lugduno Choade A 1e; Lugduni Cloade A 1d; Lugduni et Cloade A 1c; Lugduni Clavati A 1b. z) Vermandorum A 1b; Ver. — Ragnacharius om. A 1e. a) epis A 1b; episcopi A 1b*; episcopi fuerunt B 1a. b) Ragnacharius A 1c; Ragnarius B 1a. c) Augustidunae A 1b; Augustuduno A 1b*. d) Basilicae A 2; et B. om. A 1b*. e) ita A 1b; Audomarus rell. f) Theronensis A 1b; Tharanensis A 1e. g) pontifices erant add. B 1a.

1) Agilus abbas monasterii Resbaccensis a. 635. aut paulo ante conditi (v. supra p. 45) in codice Senonensi Martyrologii Hieronymiani die 3. Kl. Sept. commemoratur his verbis: In Mellizano Rausbace monasterio depositio Agyli abbatis, et similiter in Gellonensi. 2) Ex civitate Noviomago Aigahardus episcopus concilio Clippiacensi a. 626. aut 627. intererat; cf. Maassen, Concilia I, 201. 3) Augusta, scilicet Rauracorum, hodie Augst prope Basel.

9^a. De adversitate Agrestii et repulsione eius

Cumque iam^b haberetur ab^c omnibus gratus, ut nullus se beatum Columbanum perdidisse gerneret, quod eius doctrinis inbutus fuisset, presertim cum cernerent in discipulum^d magistri instituta manare^e, cumque^f ergo esset ab^g omnibus gratus^h et omnium Francorum procerum honore fulciretur et Chlothariiⁱ regis amore ac veneratione clueret, exarsit solito lividus adversus sanctorum famam chelidrus^k excitatque^l e sinibus matris novum Cain^m, qui fratrem zelo velitⁿ extinguere, vel^o etiam novum proditorem, qui magistri dicta scinderet et conlidendo^p solida^q ad fragiles barbarum aures fragilem mentem accommodaret^q. Excitat^r unum e subditis Agrestium^s nomine, qui quondam Theuderici regis^t notarius fuerat, et quadam^u cordis compunctione tactus, omnia quae possederat^v relinquens, ad Luxovium veniens, se et sua omnia supradicto patri tradiderat. Qui^w ut cuncta replicem, religionis speciem in monasterio gestans, post comeatum^x.¹ postulat^y, ut gentium esse praedicator permitteretur. Quem vir sanctus diu obiurgans increpat, se non debere ad tale opus idoneum rudem adhuc in religione putare^z vel dignum^a; omnibus ecclesiasticis faleramentis decoratum esse debere, qui ad tale opus censeatur. Hieremias etenim Domini electione praemissus^b, se dignum denegat, dicens^b : A^c, a, a, domine Deus, ecce ego puer sum, nescio loqui; Moyses electus a Domino se tardum^d linguae^e testatur.

His dictis, cum nihil proficeret, quem tenere non valet ire sinit. Qui^f cum ad Baioarios^g tendens venisset, ibi paululum moratus, nullum fructum exercens, velut alta^h platanus² garrula ventorumⁱ.³ folia tremulas quatit

Cap. 9. A 1b. b*. c. d. e. 2. B 1a.

Cap. 9. a) ita A 2; III. A 1c; numerum om. B 1a; caput non distinctum est A 1b. d. b) tam A 1b. c) om. A 2. d) ita B 1a; discipulo vell. e) manere A 1b. c. d. e. f) Cumque c. 5. incip. A 1b. g) om. A 1d. 2. h) honoratus A 1b. i) Chlotharii A 1e et pr. m. B 1a. k) hildrus A 2; libidus B 1a. l) excitat qui s. A 1b. m) Cain A 1c; Cain — vel e. novum om. A 1b; Cain qui om. A 1b*. n) vellet A 1b*. 2. o) vel — accommodaret om. A 1e. p) conprobando A 1b. q) solito A 1b. q*) commodaret A 2. r) ex(h)ortatur A 1b. b*. s) Agrestinum A 1b. t) om. A 2. u) quandam B 1a. v) possiderat B 1a; possidebat A 1b. w) Quid c. A 2. x) licentiam A 1c. d. e. 40 y) postulans A 1b. z) p. vel om. A 1e. a) indignum A 1b. 2. b) praemissum pr. m. B 1a. b*) om. A 1b. c) ah ah ah A 2; Ha. Ha. Ha B 1a. d) tardus A 1c; tarde A 1e. e) lingua A 1b. f) c. VI. incip. A 1b (non A 1b*). g) Baiares pr. m. corr. Baioarios A 1c; Baioarias B 1a. h) arbor add. B 1a. i) ita A 1c (ubi impulsionem add.). d. e. 2; verborum A 1b. B 1a.

45

- 1) I. e. licentiam. 2) Cf. Verg. Georg. II, 70: steriles platani.
3) Ventosa lingua est tumida, vana.

ad auras, fructuum^a copiam nescit. Dein^b ad Aquilegiam^c pertransit. Aquilegenses^d etenim disciscunt^e a communionem sedis apostolicae — de qua Dominus in euangelio ad beatum^f apostolorum principem Petrum loquitur: *Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam et ex porte inferi non praevalerunt adversus eam* — ob trium^g capitulorum dissensione^f, ex quo discordiae in longum incrementa manarunt, quod praesentis^h operis non est inserendum. Itaque veniensⁱ Aquilegiam, socius statim scismatis effectus, Romanae sedis a communionem^j se iunctus^k ac divisus est totius orbis communionem^l, qui cumque Romanae sedis^m iungerentur, damnansⁿ: in solam^o Aquilegiam^p orthodoxam fidem retineri^q. Qua^r scisma inbutus, epistolam venenosam, increpationibus plenam ad beatum^s Athalam^t per Aureum Adalwaldi^u regis Langobardorum^v notarium dirigit². Quam^w beatus Athala perlectam, ridiculo habitam mihi tradidit servandam^x,

^ap. 124.
Matth. 16, 18

) qui primus per beatum Columbanum in Bobio abba extitit add. A 1b.

Cap. 9. A 1b. b*. c. d. e. 2. B 1a.

Cap. 9. a) fructum A 2; fructus A 1c. d. e. b) Deinde A 1b. c) ita A 2; Aquileiam rel.: item infra. d) ita A 1d. e; Aquilegenses B 1a; Aquileiensis A 2; Aquileiensis rel. e) desc. A 1b. c; deciscunt A 1e. f) ita B 1a; dissensionem rel. g) ita A 1b. d. e. B 1a; pr(a)esenti operi rel. h) ad add. A 1b. i) ita A 1c; communionem A 1d. e cum rel. k) se disiunctus m. al. corr. disiunctus B 1a. l) communionem A 1d. m) ita A 1d; q. R. sedis iungeretur B 1a; q. R. sedi iungerentur A 1c. 2; Qui cum (a add. A 1b*) Romana sede disiungeretur A 1b. b*; q. — retineri om. A 1e. n) clamans A 1b. o) insolam A. plerique; in sola Aquileia A 1b. c. p) dicens add. A 1c. q) ita A 1c. d. B 1a; (non add. A 2) retinere A 1b. 2. r) ita pr. m. B 1b; Qu: scisma pr. m. B 1c; Quo scismate(g) rel. et m. al. B 1a. b. s) beatam A 1b. 2. t) ita A 1c. d. 2, ut infra; Adtalam A 1e. u) ita A 1c. B 1a; Adalvaldi A 1d. e; Adulwaldi A 2; Adaloaldi A 1b. v) Longob. A 1b*. c. 2 (corr.) et e corr. A 1d. w) Qua — perlecta A 1c. d. e. x) servanda pr. m. B 1a.

- 1) De quaestione trium capitulorum v. supra p. 18. Dum Columbanus ipse schismaticis magis favisse videtur, Ionas totus partes sedis apostolicae sumpsit. Aquileiensis demum c. a. 698. synodum Constantinopolitanam V. in concilio Ticinensi recepere, id quod Stefanus quidam iussu Cunincperti regis versibus celebravit (ed. G. Waitz in calce Pauli Hist. Langob.). Cf. W. Meyer, 'Die Spaltung des Patriarchats Aquileja' ('Abhandl. d. Ges. d. Wissensch. z. Göttingen, phil.-hist. Kl. N. Folge', tom. II, n. 6, p. 5 sqq.). 2) Dirigere aliquid per aliquem idem est ac mittere, ideoque epistolam per Aureum ad Athalam Agrestius miserat, quae cum ab eo ipso non venisset, dubitari poterat, quin eiusdem re vera fuisset: hanc vero suspicionem Ionas facile removere poterat, qui cum eam per multos annos servasset, animadverterat 'proprio stilo' auctoris eam scriptam esse. De epistula Adalvaldi regis nomine ab Agrestio ficta agi dubitanter statuit L. M. Hartmann, 'Notare der langobardischen Könige' ('Mith. d. Inst. f. Österreich. Geschichtsforsch., Ergänzungsband VI, p. 18), cui vix assentiatur.

quamque per multorum annorum spatio^a abditam habui et^b postea mea negligentia peridi. Nec alius utique^c quilibet eam, sed ipse proprio stilo scripserat.

Directam^d itaque ad beatum Athalam epistolam, ipse ad Luxovium properat^e, Eusthasium scismatis^f aculeis temptat, si sanam mentem sua vesania corrumpere queat. Quo venerandus vir conperto diu paternis effaminibus^g errantem monet. Sed postquam salutaribus monitis mentem peste corruptam et salubre^h antidoto curare nequissetⁱ, a suo ac suorum collegio segregavit.¹⁰

Refutatus ergo ab^k Eusthasio, se huc illucque dimergit^l, ut nonnullos huius adsentationis fautores^m facere queat; sed cum nihil eius inperitia facere quivisset, beati Columbani religioⁿ offendit, adversus regulam eius lanuino^{o.1} dente garriens ac velut caenosa sues^p grunniens, per quos potuit barriditatis^{q.2} suae^r similes murmur excitavit, annuente^s sibi Abeleno^t Genuensis^u urbis episcopo, qui consanguinitatis^v proximus erat. His^w itaque Abelenus^x vicinos colligatim^{y.3} episcopus^z sibi iungere in Agrestii^a auxilium^b omni studio nisus, ita ut²⁰ regem Chlotharium^c temptarent, si eorum partis adsentator futurus esset; at^d ille sciens et cognitam experimento habens beati Columbani sanctitatem^e et discipulorum doctrinam, adversus sanctam doctrinam grunnientes^f suis studet redarguere responsis^g. Cumque nihil profecisset^h, statuit, ut sinodali examinatione probaretur, ¹ non ambigensⁱ de beati Eusthasii auctoritate et doctrina,

Cap. 9. A 1b. b*. c. d. e. 2. B 1a.

Cap. 9. a) ita A 1d. e. B 1a; spatium *rell.* b) sed A 2. c) om. A 1c. *verum exeunte*. d) c. VII. incip. A 1b; Directa — epistola A 1c. e (non A 1d); epistolam ante beatam A. A 2. e) ita A 1b. B 1a; sed postea beatum add. A 1c. d. e. 2. f) scismaticis A 1d. e. g) affaminibus A 1c. d. 2 (non A 1e). h) ita B 1a; salubri *rell.* i) nequisset (B 1a). k) ita A 1b. B 1a; a beato E. A 1c. d. e. 2. l) dem. A 1b. d. 2. m) ita A 2. n) ita A 1b. d; eum add. B 1a; religione A 2; religionem A 1c. e. o) languido A 1c. d. e; beluino A 1b. p) suem (?) corr. sues A 1e; sus A 1c (non A 1d); eras. 35 A 2. q) ita A 2; barriditatis B 1a; parilitatis A 1c. d. e; vanitati A 1b. r) sui A 2. s) om. A 1e. t) Abbeleno A 2; Abdeleno A 1b; Abheleno A 1b*, ut *infra*. u) Genuensis A 1b. v) ita A 1b; ei add. B 1a; su(a)e add. A 1b*. e; consanguinitati suae A 1c. d. 2. w) ita B 1a. x) Abbelenus A 1b. 2, ut *infra*. y) ita A 1e; collocatim B 1a; tellicatim A 2; stilliatim A 1d; singillatim A 1b; om. A 1c. z) ita pr. m. A 1b (non A 1b*). a) Agrestini A 1b; Agrestini A 1b*. b) auxilio A 1c. d. e. 2. c) Chlotharium A 1e. d) atque ille A 1b; Rex vero pro a. i. A 1b*. e) sanctitate A 2. f) grunnientis A 1b. g) responsa A 1b. h) profecisset A 1b (pr. m.). B 1a (non A 1b*). i) ambiens A 1b*. c. d. 40

1) Intellego lanionio. 2) Barridus = *superbus*, e barrus pendet. 4 Ducange. 3) Colligatim idem est atque colligate, scilicet coniuncte.

quod omnes adversantes sanctae regulae prudentia^a et faciditate^b, administrante sibi Spiritu sancto, superaret.

Emanante^c ergo^d regali auctoritate, multi Burgundiae episcopi in suburbano Matasconensis urbis con-
 5 veniunt, inter quos maximus resedebat Tretacus^{e. 1}; quem^f maxime synodum fieri urgebat Warnacharius, quia^g erat^h Eusthasii adversariusⁱ. Sed praevaluit^h Eusthasii deprecatio, ut qui auctor misere intentionis^j et^k adhsentator fieri vellet^l, correptus a Domino, per eum^m omnium vires frangeretⁿ. Predicto ergo et statuto die,
 10 quando adversum Eusthasium^o altercatio oriretur, ipse morte praeventus interiit². Fractis ergo in eum^p Agrestianae partis viribus, turbantur, sciscitantur^q omnes Agrestium^r, quae adversum^{r*} regulam beati Columbani
 15 vel venerabilem Eusthasium obiceret. At ille tremantibus labiis et nihil auctoritatis ac^s elucubratu eloqui^t habens, ait, superflua quaedam et canonicae institutionis^u aliena^v eorum^w studiis teneri. Cumque illi urguerent, tandem criminis causam depromit, se suae^x regulae³ habere^y,
 20 cocleam⁴, quam lamberent, crebro crucis^z signo signari et ingressum^a cuiuslibet domus intra coenubium tam

Cap. 9. A 1b. b*. c. d. e. 2. B 1a.

Cap. 9. a) prudentiam et A 1e; prodentia et A 1d; providentia et B 1a; prudentiae, om. et A 1b. b) ita A 2. B 1a; facilitate A 1b*. B 1c; facilitatem A 1e; fa(cundia m. al. in litura) A 1d; felicitate A 1b; facetia A 1c. c) c. VIII. incip. A 1b; distinctione caret A 1b*. d) om. A 2. e) ita A 2. B 1a; T. (Tretacus A 1c; Tricenun A 1d) episcopus A 1c. d. e.; hereticus A 1b. f) ita A 1e. B 1a; ob quem A 1c. d.; quam A 1b; qui A 2. g) ita A 1b. B 1a; qui A 1c. d. e. 2. h) beati add. A 1c. d. e. 2. i) inimicus A 1c. d. e. k) et a. om. A 2 (non B 1c). l) voluit A 1c. d. e. m) quem A 2. n) frangerentur A 1b. o) Estasium h. l. A 1b. p) eo A 1b. c. d. e. q) que add. A 1b. 2 (ubi o. deest). r) Agrestinum passim A 1b; ab eo pro A. A 1b*. r*) adversus A 1b. s) om. A 1e. t) ita A 1b; eloqui A 1b* cum rel. u) ita B 1a; institutioni rel. v) false A 1b. w) (a)equalibus pro e. A 1c. d.; e. st. t. om. A 1e. x) usu A 1b. y) om. A 1b (non A 1b*). z) s. cr. A 1c. d. e. a) ita A 2. B 1a; et in ingressum A 1e; et in ingressu rel.

1) Etiam actis concilii Clippiacensis a. 626/7. Treticus episc. Lugdunensis primus subscripsit; cf. Maassen, Concilia I, 200. 2) Cf. Fred. IV, 54: Anno XLIII. regni Chlothariae Warnacharius maior domi moritur. Constat igitur, concilium Matasconense apud Maassenium (ed. Concil. I, 40 206) inter a. 613 — 628. fluctuans eodem quo Clippiacense a. 43. Chlotharii, i. e. a Chr. n. 626/7, celebratum esse. 3) Regula intellegitur coenobialis, c. 1: Et qui non signaverit coclear quo lambit, sex percussionibus, et c. 3: Qui egrediens domum ad orationem poscendam non se humiliaverit et post acceptam benedictionem non se signaverit,
 45 — XII percussionibus emendare statuitur, similiterque regrediens eodem numero (ed. Seebass l. l. p. 220 sq.). Ceterum locum ita intellegam: si suae r. haberent, comparato simili infra p. 250, 18: si coclea — muniri. 4) Vas quo bibitur, in formam cochleae confectum. Ducange. Columbanus autem cochlear intellexit.

introiens^a quam egrediens benedictionem postulare^b. Cumque illi nihil^c dignum synodalibus dissertationibus obici cernerent: 'Alia', inquit, 'si habeat^d, quae^e opponat'. At ille prorumpit^f, se scire Columbanum a ceterorum mores^g disciscere^h et ipsa missarum sollemniaⁱ multiplicatione orationum vel collectarum celebrare^j et multa alia superflua, quae cum auctori^k acsi heresea tradita execrari debere.

Audito^l Eusthasius hereseo^m nomine se vel suosⁿ cum magistro vocatos, ait: 'Vos, o decus sacerdotii,^o probare debetis, qui in ecclesiis veritatis ac iustitiae seminarium distribuunt, et qui veritati^p ac vere^q religioni^r aliena tradant. Quicquid enim a norma veri tra-^s mitis dissentit, extra ecclesiae corpus haberi debet. Vestrum est discernere obiecta, an sint ab^r scripturarum^s serie^t aliena'. At illi^s aiunt: 'Tuo ore nosse volumus^t, quid dignum ex hoc in responsis reddas'. Ille: 'Nequaquam', inquit, 'reor contrarium esse religioni, si coclea^v, qua^w christianus lambit, vel^x quodcumque^y va-^s aut poculum crucis signo muniri, cum per adventum^z signi dominici pellatur pestis^z adversantis inimici. In-^t troeunte^a vero monacho cellulam vel exeunte benedic-^o tionem^b Domini armari ratum duco iuxta psalmista^c vocem: *Dominus custodit^c te ab omni malo; custodiat ani-*
mam tuam Dominus. Dominus custodiat introitum tuum e-
xitum tuum ex hoc nunc et usque in saeculum. Licet ho-
ad unumquemque christianum^d refertur^e, ut gratia bap-
tismi per fidem in ecclesia^f introeunte^g servetur et us-
que ad finem perseverantiae^h vigore firmeturⁱ, tamen
cotidianum^k motum, sive in ingressu vel egressu seu
progressu, unumquemque nostrum signo crucis armari
vel benedictione sodalium roborari fas duco. Multipli-

*p. 126.

Ps. 120, 7. 8.

Cap. 9. A 1b. b*. c. d. e. 2. B 1a.

Cap. 9. a) introeuntes q. egredientes A 1b; introeuntem q. egredientem A 1c. b) postulari A 1d. B 1a. c) nil A 2. d) habet A 1d. e. e) om. A 1b*. e. (B 1a). f) prorupit A 1b. c. d. g) ita scripsi (cf. supra p. 191, 7); moribus A 1c. e. B 1a; more A 1b. d. 2. h) desc. A 1b. e; disciscere B 1a; disciscerem A 2. i) ce | brare A 1e; celebrari A 1d. k) auctori (corr. auctore)::: B 1a; auctore rell. l) beatus add. A 1c. d. e; hoc beatus add. A 2. m) hereseon A 1b; hereseos A 2. n) suo — vocatum A 2; in exemplari fortasse scr. erat: suus — vocatus. o) v. ac om. A 1c (non A 1d. e). p) veritatis A 1b. q) ita pr. m. A 1b; religioni rell. r) om. A 2. s) ille ait A 1b. t) At add. A 1c. d. e. 2. u) om. A 1b. 2. v) cocleam A 1c. d. e; coclear A 1b*; cocle A 1b. w) ita A 2. B 1a; qua (?) m. al. corr. quo A 1b*; a qua A 1b; quam A 1c. d. x) om. A 1e. y) quocumque B 1a. z) om. A 2. a) Introeuntem v. monachum c. v. exeuntem A 1c. d (non A 1e). b) ita A 1b. B 1a; benedictione rell. c) custodiat B 1a. d) christianorum A 2. e) ita A 1b. e. B 1a; refertur rell. f) eam A 2. g) introeuntem A 1d. e; introeunti B 1a. h) (hoc pr. m. expunct.) perseverans hoc v. A 2; perseveranti hoc v. A 2c. i) et add. B 1a. k) t. de co(t)idianis motibus A 1b. b*.

cationem vero orationum in sacris officiis credo omnibus proficere ecclesiis. Cum enim plus^a Dominus queritur, plus invenitur, et cum uberius oratione pulsatur, ad misericordiam petentium^b citius excitatur; nihil enim aliud plus desudare debemus quam orationi incumbere. Sic enim a Domino sub apostolorum numero hortamur^c: *Vigilate et orate, ne intretis in temptationem*. Sic enim nos^d et apostolus sine intermissione orare rogat; sic omnis scripturarum sacrarum^e ordo iubet clamare; qui^f enim clamare negligit, neglectus et abscisus a Christi membris^g abicitur. Nihil enim tam utile tamque salutare quam creatorem multiplicatione precum et assiduitate orationum pulsare. His et horum similibus responsis confusus Agrestius, addit^h garrulitatis noxam, calumniatur capitis comam aliter tondi^{i, 1}, alium caracterem^k exprimi et ab omnium mores^l disciscere.

Matth. 26, 41.
cf. 1. Thess.
5, 17.

10^a. De ultione sociorum et interitum eius et obitu Eusthasii.

Conperendinanti^b migrologa^{c, 2} et fribola^d garrulanti^e Eusthasius, sagax ut erat, virtute patientiae et^f scientiae comptus respondit: 'Horum', inquit, 'praesentia sacerdotum te ego, eius^g discipulus et successor, cuius tu disciplinam et instituta damnas, ad divinum iudicium cum eo intra praesentis anni circulum causaturum invito, ut iusti iudicis examine sentias, cuius famulum tuis detractionibus maculare procuras'. His dictis, metus quosdam qui Agrestiane partis fauctores^h erant perculit, hortanturque omnes, ut pacis nexu corda iungerent, et iste praesumptaeⁱ temeritatis audaciam tolleretur^k, et ille paterno affectu labentem piis correptionibus^l foveret.

Cap. 9. 10. A 1b. b*. c. d. e. 2. B 1a.

Cap. 9. a) D. pl. B 1a. b) competentem A 1b; a m. petentibus A 1e. c) hortatur B 1a. d) om. A 1c. d (non A 1e). e) sacratus o. A 1b; o. s. A 2. f) qui e. cl. om. A 1b. g) membra A 1e, corr. h) ita A 1c. d. 2; addidit A 1b. B 1a. i) ita A 1c. d. B 1c; tototondi A 2; tonderi A 1e; praecidi A 1b. B 1a. k) caracterum A 1b. l) ita scripti (cf. supra p. 250, 5); moribus desciscere A 1e; more disciscere (e corr. disciscere) B 1c; more discisci (descisci A 1b*; descisci A 1b; disciendi A 1c) rel. Cap. 10. a) V. A 1c; numerum om. rel.; praescr. habent soli B 1a, b; versus vacat A 2; distinctione carent A 1b. d. b) C. — garrul. om. A 1e. c) ita A 1c. d. B 1a; migrologa A 2; macrologia A 1b; macrologa A 1b*. d) ita A 2; frivola rel.; multa add. B 1a. b. e) callulanti A 1b. f) et sc. om. A 2 (non B 1c). g) om. A 2. h) ita A 1e (pr. m.). 2. i) psüptor(?) m. al. corr. presumpse B 1a. k) intulit B 1a; om. A 2 (non B 1c). l) correctionibus A 1b.

1) De tonsura Hibernica v. supra p. 8. 2) Micrologo eloquentissimum opposuit Columbanus; cf. MG. Ep. III, 156, 24. 170, 13.

Ad quod^a Eusthasius: 'Vestris libens satisfacerem^b precibus, si misera mens duritiam vecordiae^c molliret^d, et correctis cauterio^e morbis vel antidoto visceribus desectis^f, redux^g ad salutifera remeare nitatur^h'. Cogentibusⁱ ergo cunctis, Agrestius simulatam pacem postulat, quod⁵ postea actis depromsit^l. Eusthasius^l* mitis animi et virtutum mens conscia favet^k suasu^l poscentum^m, pacem tribuit, osculum porrigit.

Attamen Agrestius manifestam vesaniam verecundiae metu pepulit^m*, non tamen omnibus aⁿ malis abscessit^o. Coepit^p deinde monasteria Agrestius temptare et sub specie discipuli pretium prodicionis taxare, ad quendam virum venerabilem Romaricum veniens, qui primis nobilitatibus fuerat apud Theudebertum² habitus, postque per beati^q Columbae exemplum ac Eusthasii praedicatione^r monitus^s, ad Luxovium veniens, monarchiae^t* institutis se subdidit. Quo diu sub regulari tenore vitam agente^u, postea, Eusthasio annuente, puellarum monasterium^v in propria^w instruit^x, in^x* quo et regulam beati^y Columbani custodiendam indidit. Cum^z que iam multa religione polleret, ad eum Agrestius pergit seseque subditum atque oboedientem simulat simulque Amatam, quem ibi Eusthasius ob inuendam regulam praefecerat, mollibus suggillationibus temptat. Nam eo in tempore ob quibusdam neglectis^z tam Amatus² quam Romaricus ab Eusthasio obiurgati fuerant. Lesos ergo ut sensit, ut facilius exasperatas mentes suis adsertionibus iungeret, stimulavitque^a paulatim venenata verba sanas^b mentes recipere et in contemptu^c regulae

Cap. 10. A 1b. b*, c. d. e. 2. B 1a.

30

Cap. 10. a) beatus add. A 1c. d. e. 2. b) facerem satis A 1d. c) vecordem A 1b. d) emolliret A 1c. d. e. e) (c. om.) moribus (vel a. v. d. r. om.) A 1e. f) dissectis A 1c. d. g) om. A 2. h) niteretur A 1c. d. i) cap. incip. A 1b*. i*) Eustasii A 1b. k) favens A 1b. c. d. e. l) suasui A 2; suasibus A 1c*. m) ita A 1d. e. 2; poscentium *rell.* m*) repulit A 1b. n) a m. om. A 2. o) abscedit A 2. p) c. VIII. 35 incip. A 1b. q) om. A 1b, ut *infra*; Columbani A 1b. c. r) praedicationem A 1b. d. s) munus B 1a. t) ita A 1d. 2. B 1a; monachiae A 1c; monachicis A 1b. e. u) agentem A 1e; agent A 1d; age:: te *pr. m.* B 1a; agens A 1b. v) monasterio A 2, *corr.* w) proprio A 1b. c (non A 1d. e). x) ita B 1a; instruxit A 1c. d. B 1c; instituit A 2; inseruit A 1b; *textum immutavit* A 1e. x*) in quo om. A 1b. y) om. A 1b. z) ita 40 B 1a; ob qu(a)edam neglecta A 1e. 2; pro quibusdam neglectis A 1b. c. d. a) que om. A 1b*. c. d. e. b) sanatas A 1b. c) contemptum A 1c. d.

1) I. g. *promere, manifestare.* 2) V. Arnulfi Mett. c. 6: Temporibus autem illis erat in ministerio regis (*scil. Theudeberti*) vir egregius nomine Romaricus, qui desiderio illius sancto et familiari iungebatur affectu. Cf. SS. R. Meroving. IV, p. 203. 3) Cf. Greg., V. Patr. I, 2: abbas super eos obtenuit monarchiam.

beati^a Columbani propriam vesaniam propagare. Pro dolor! exitiabili suasu^b ac^c loetifera inbuitione^d monita sana insaniens maculavit. Qui, abiectis institutis pristinis, rudibus conati sunt instruere plebem doctrinis, et eductum^e iuxta Iob anguem, manu obstetricante^f divina^g, cf. Iob 26, 13. rursum zelo^h invidiae reducere non metuunt.

Deindeⁱ ad Burgundofaram iter dirigit, ut eam suis stimulationibus, si valuisset, macularet^k. Quem Christi virgo non femineo more, sed virili confundit^l responsione: 'Num^m tu, confutator veritatisⁿ et novorum introductor argumentorum, ad hoc huc accessisti^o, ut veneno tuo dulcia mella perfunderes^p et vitalia alimenta loetali amaritudine commutares? Eos^q tu detrahis, quorum ego virtutes expers^{r.1} agnovi, quorum doctrinam salubrem recepi, ex quorum eruditione multos caelestia regna penetrasse conperi. Meminisse te velim Esaias^s dictum: *Vae qui dicit malum bonum et bonum malum*: Is. 5, 20. accelera^t et prorsus ab hac vesania festinum^u recedere^v. Confutato^v ergo his Christi famulae responsis, rursum ad Romaricum vel Amatam repetat^w, ut coeptam deceptionis rugam contrahat.

Nec^x defuit diu^y ultio divina. Cum ad hoc iam omnes adspirarent, ut contemptui pristinorum documentorum adsentatores^z forent, primum lupi rabie^a morbo^b detenti duos ex his qui fautores erant huius adsertionis, per intempestam noctem intra septam^c inrumpentes, morsibus laniarunt^d atque cum^e rabie^f peste derelictos miserabiliter morti^g tradiderunt. Alium Plauremium^h nomine, qui ad hancⁱ discordiae fomitem vehementer

Cap. 10. A 1b. b*. c. d. e. 2. B 1a.

Cap. 10. a) om. A 1b. b) sua A 1b. c) ac l. i. m. om. A 1e. d) ita A 1b. d. inbutione *rell.* e) ita A 1b; educto — angue *rell.* f) obstetricantem A 2. g) diabolica A 1c (non A 1d. e). h) zelum A 1c. d. 2; a zelo A 1e. i) c. X. incip. A 1b; distinctione caret A 1b*; D. iniquus Agrestius ad B 1a. k) emacularet A 2. l) ita A 1e. B 1a; confudit A 1b. c. d. B 1c; confidit A 2. m) nuntii c. A 2; Non tu c. B 1c; Nam tu c. A 1b; Num (Nam pr. m. A 1c) tu (bis scr. A 1d) inquit c. A 1b*. c. d. e. n) veritatis — introductor om. A 2 (non B 1c). o) venisti A 1c. d. e. p) perfundas B 1a. q) ita A 1d. e. B 1a; Eis *rell.* r) ita A 1c. d. B 1a; experiens a. B 1c; experta a. A 1b. e; experta cognovi A 2. s) ita A 1b. d. 2; Isai(a)e A 1e. B 1a; Ysai(a)e A 1b*. c. t) ita A 1c. d. e. 2. B 1c (cf. supra p. 237, 22); om. *rell.* u) ita A 1b; v. oportet te (festinum m. al. add.) recedere B 1a; v. festinus recede *rell.* v) ita B 1a; Confutatur A 2; Confutatus A 1b. c. d. e. w) ita B 1a; repeditat *rell.* x) c. XI. incip. A 1b. y) ei A 1b; d. om. A 1e. z) adsentatores B 1a. a) rabiei A 1b. c (non A 1d. e). b) morbi pr. m. B 1a. c) ita pr. m. B 1a; septum A 1b; septa A 1c. d. e. 2. d) elaniarunt B 1a. e) c. r. p. d. om. A 1e. f) ita A 1b; rabiei A 1b* cum *rell.* g) se add. B 1a. h) Plauremium A 1b; (A. om.) Plauremium A 1d. i) ad hunc A 1b. d; adhuc A 1c; ad huc corr. ad hunc A 1e.

1) Expers etiam pro expertus accipitur; cf. Forcellini h. v.

*p. 128. adspirabat, daemonum^a rabies prevasit^b atque ignobiliter morti tradidit, nam propria manu ipse se laqueo suspendit. Sed cum haec ultio nequaquam fuit correctio^c delinquentium, protinus maior^d secuta est. Nam subito fulgur^e e caelo elapsus tanto fragore percutit locum, ecclesiam pervagatur, subvertit tegumenta^f, plebem urit^g, exanimat^h, scilicetⁱ ut praesens correptio^k, quae^l, simplicitate nimia praeveniente, calliditate iam permixta, ignavae^m persuasioni adsensum praebuerantⁿ, monstraret futuram debere fugere iram. Mortueque^o ad^p praesens¹⁰ usque ad viginti^q; deinde metu percussas^r paulatim mors^s rapit, ut ex ea ultione, ut aiunt, amplius quam^t quinquaginta morirentur^u, nempe auctore criminis ad paenitentiam reservato: si^v cognoscat^w et redeat, procul dubio sanitatem recipiat. Nullum etenim Dominus perire¹⁵ desiderat, sed semper quamvis gravibus delictis obrutum per paenitentiae^x fomenta redire expectat^y.

Cumque sibi sepius paenitentiae locum datum non cognovisset, ut^z Eusthasii sententia ad iudicium invocantis^a praevaleret, ante triginta dierum circulo^b quam²⁰ vertentis^c anni meta compleretur, a servo suo quem ipse redemerat^d secure^e percussus interiit. Occasio criminis dicebatur uxoris permixtio; quod quamvis multi dixerint et vera^f adserere velint^g, nostrum tamen firmare non est. Cuncta enim^h iuxta Salomonem adducetⁱ Deus^k in²⁵ iudicio pro omni erratu^m, sive bonum sive malum; etⁿ apostolus: *Uniuscuiusque opus qualis^o sit, ignis probabit.* A^p nobis tamen dicendum est: Iusta^q eum hic sententia divini iudicii ferire non distulit, ut et adsentatoribus suis fugere a lacerationibus famulorum Dei monstraret³⁰ et ille contumaciae commissar^r per meritam^s ultionem lueret.

Cap. 10. A 1b, b*. c. d. e. 2. B 1a.

Cap. 10. a) demum A 1b. b) ita A 1b. 2. B 1a; perv. A 1b*. c. d. e. c) correptio A 1c. d) maiori B 1a. e) ita A 1c; fulgor — elapsus A 1b; fulgor — lapsus B 1a; fulgur — elapsus A 1d (e corr.). 2; fulgor — lapsus A 1c. d (pr. m.). f) tegumenta A 1c. d. g) et add. A 1b. h) ita B 1a; examinat rel. i) plures add. B 1a. k) correctio A 1c. d. e. l) qui A 1b. m) ignavia B 1a. n) praebuerat A 1c. d. 2. o) Mortueque A 1b. c. d. e; sunt add. A 1c. e. 2 (non A 1d). p) ad pr. om. A 1c. q) nomina add. B 1a. r) percussos A 1b. c; percussas A 1c (non A 1d). s) tot add. A 1c; 4) prostravit pro m. r. A 1b. t) om. A 1b. 2 (non A 1b*). u) ita B 1a; morentur rel. v) se add. A 1b. w) agnoscat A 1c. d. x) poenitentia pr. m. A 2. y) expetat A 1d; expetit A 1c. z) beati add. A 1c. d. e. a) invocantes A 1b, corr. (non A 1b*). b) ita A 2. B 1a; circulum rel. c) vertentes A 1b (non A 1b*). d) redemerat A 1d. e. 2. B 1a. e) securi A 1c. d. f) verum A 1c (non A 1d. e); vere A 1b. g) vellent A 1b; 45 voluerint A 1c. d. h) etenim A 1b. i) adducit A 1b. e. B 1a. k) Dominus A 2. l) ad iudicium A 1b; in iudicium (A 2). m) reatu A 1c. B 1a; errato Vulg. n) et a. om. A 1c. o) ita B 1a; quale rel. p) (A — hic om.). Igitur sent. et post ferire add. Agrestium A 1c. q) iuxta B 1a. r) commissae A 2. s) merita B 1a.

Amatus^a vero ac Romaricus venerabilis Eusthasii conibentiam^b postulantes recipiunt^c atque, desidia submota, fruuntur. Abelenus vero vel ceteri Galliarum episcopi post ad roboranda^d Columbani instituta adspirant^e. Quam multi iam in amore^f Columbani et eius regula^g monasteria construunt, plebes adunant, greges Christi congregant. Inter quos inluster tunc vir Elegius^h, qui modoⁱ Vermandensis^j ecclesiae pontifex praeest, — de^k quo, quia^l superest, non^m meo iudicioⁿ fulciendus^o est, ne adolationis noxa reprehendar, — iuxta Lemovicensem urbem monasterium nobile Sollempniacum^{p.2} nomine construxit super^q fluvium Vincennam, distantem^r a supradicta urbe milibus quattuor, et alia multa hisdem locis coenubia, sed^s et in^t Parisius^u puellarum monasterium, quem^v de regio munere suscepit, aedificat^w, in quo^x Christi virginem Auream^y praefecit. In Betoricensem^z vero urbem puellarum monasterium³ ex beati Columbani regulam^a Berthoara^b nobilis genere et religione femina construxit^c. In suburbano^d idemque^d

^{p. 129.}

Cap. 10. A 1b, b*. c. d. e. 2. B 1a.

Cap. 10. a) c. XII. incip. A 1b. b) ita A 1e; coniventiam A 1c. d; coniventiam A 1b, 2; communionem B 1a. c) recipiuntur A 1c. d. d) roborandam beati C. B 1a. e) om. B 1a. f) beati add. A 1c. d. B 1a (non A 1e). g) regul(a)e A 1c. d. e. h) Eligius A 1b*. c. d. i) Veromandensis A 2; Veromandensi A 1c. e. k) de — reprehendar om. A 1e. l) qui A 2. m) non meo iudicio om. A 1d et pr. m. A 1c, ubi non multum laude m. al. in mg. suppl. n) quia superest iteravit A 2. o) aliquid dicendum pro f. B 1a. p) Sollempniacum A 1b*. c. 2; Sollempniacum A 1e (non A 1d). q) supra B 1a, ut infra. r) distante A 2; distans A 1c (non A 1e). s) om. A 1b. t) om. A 1d. e. u) Parisius A 1b (non A 1b*); Parisios B 1a. v) quod A 1b. c. d. e. 2. w) aedificavit A 1b. c (non A 1d. e). x) quam B 1a. y) ita A 1b. c; add. nomine A 1d. e. 2, abbatissam B 1a. z) ita B 1a; Betoricense (ita A 1b; Betoricensi A 2; Bituricensis A 1c; Bituricensi A 1d. e) v. urbe rell. a) ita B 1a; regula rell. b) Bertuara A 1c. d; Bertoaro A 1e; Berthoara A 1b. c) construxit — pollente om. A 1c (non A 1d. e). d) que om. A 1e.

- 15 1) Eligium defuncto Aichardo die 13. Maii a. 641. episcopum ordinatum esse verisimile est; cf. 'Forsch. z. Deutsch. Gesch.' XXII, 470; SS. R. Meroving. IV, p. 638. 2) Solignac monasterium ord. S. Benedicti ad rivum Briance, qui Vincennam (la Vienne) influit, neque ad hanc ipsam situm ab urbe Lemovicensi c. 8 kilom. distat. 3) Monasterium a Berthoara
10 constructum, nunc redactum est in ecclesiam collegiatam, quae beatae Mariae de Salis, vulgo Notre-Dame de Sales, dicitur. Mab. 4) Loci suburbanum nomine intellege urbis territorium seu tractum urbi subiectum, quem alias pagum vocant, unde suburbicariae regiones. Certe Milmandra fluvioletus, vulgo la Marmande, et Albata, l'Aubois, de quibus hic, decem
15 fere milliaribus Gallicis ab Avarico Bituricum distant. Ex monasteriis a Boboleno constructis primum destructum est, uti et Gaudiacum (hodie Jouet-sur-l'Aubois; cf. d'Arbois de Jubainville, 'Propriété foncière' p. 240), tertium Charenton dictum puellarum ord. S. Bened. adhuc subsistit, aequae ac quartum eiusdem ordinis sub nomine beatae Mariae.
20 Mab. Monasterii S. Mariae (Notre-Dame) Nivernensis reliquiae tantum una cum parva ecclesia saec. XII. aedificata adhuc supersunt.

Betoricensis^a urbis vir venerabilis Theudulfus cognomento Babelenus monasteria ex regula^b Columbani religione omni pollenti^c construxit: primum in insula super fluvium Milmandram, ubi religiosorum virorum adunavit catervam, alium^d Gaudiacum nomine haud procul^e fluviolo Albeta, tertium Christi virginum^f loco nuncupante^g Carantomo^h superⁱ fluvium iam dictum Milmandram. Itemque^k alium^l Christi virginum iuxta Nivernensem^m oppidum sub eadem regula construxit.

Beatusⁿ ergo Eusthasius has post victorias corrigere^o delinquentes^p studet ac suae pacis^q qui^r remanserant adunare decrevit. Deinde monachorum sub eius obediencia in sepefacto coenubio contio^s maxima creverat, ut iam multa per vicina loca^t coenubia construerentur; quae eius successor^u Waldebertus^v firmavit atque aedificavit¹. Iamque beatum de hac vita exitum praestolans, omnem^w intentionem ad contemplanda^x mysticorum praeciorum documenta^y omni^z intentione desudat^z solique Deo mente^a intenta preces fundens^b dirigit^c. Cumque^d iam^e per multorum circulis^f annorum in hoc opere intentione vacaret, evenit tempus vocationis, daturque sententia iusti iudicis, ut quod minus annorum circuli diversis afflictionibus peracti purgaverant^g, paucorum corporis^h infirmitas dierum sanaret. Interrogatusque inter poene incendia per visionem nocturnam, si quadraginta dierum spatioⁱ levio^r poena curari velit^l, an triginta ferventior^m incendio purgatus, vitamⁿ beatam functus, caelos penetraret^o, respondit ille, melius esse quamvis duris in brevi^p subiaceret^q flagellis, quam leni-

Cap. 10. A 1b. b*. c. d. e. 2. B 1a.

30

Cap. 10. a) Bethor. A 2; Bituric. A 1d; Bitturic. A 1e; Bythuric. A 1b*. b) beati add. A 1b*. d. B 1a. c) ita A 1b; pollente A 2; pollentia A 1d. e; pollentis B 1a. d) aliud A 1b. c. d. e. 2. e) ita B 1a; a add. rell. f) in add. A 1b. g) nuncupanto A 1e (non A 1d); nuncupato A 1c. 2. h) Carantamo A 1c. e (non A 1d). i) supra A 1b. e. B 1a. k) que om. A 1b*. c. d (ubi rursum add.). l) ita B 1a; aliud 35 rell. m) ita B 1a; Nivernensen A 1d; Nivernense (Niversense A 1c) rell. n) c. 13. incip. A 1b; distinctione caret A 1b*. o) conecere A 1b; conterere A 1b*. p) delinquentium studia A 1b. q) ita B 1a; paci rell. r) q. r. om. A 2. s) cohors tam m. A 1b. t) om. A 1b. u) beatus add. A 1c. d. e. 2. v) Valdebertus A 1b. w) omni intentione A 1c. d; haec om. A 2. x) contemplandam B 1a. y) dirigit h. l. add. A 1e. 40 z) o. i. om. B 1a. z*) malim desudans. a) mentem intentam A 1b. e. b) preces iterat A 2. c) in(r)rigat A 1b; irrogat A 1e. d) c. VI. incip. A 1c. e) om. A 2. f) ita scripsi; circulos A 1e, B 1a; circulum A 1b. c. d. 2; cf. l. 22. circuli. g) purgaverunt A 1b. h) om. A 2 (non B 1c). i) spatia B 1a, corr. k) ita A 2; leviori rell. l) vellet A 1b. m) ita A 2; ferventiori rell. n) vita beata A 1b*. c. e. 2 (non A 1d). o) pe- 4 netrare A 1b. p) brevibus B 1a. q) subiaceri A 1d.

1) Cf. V. Germani Grandivallensis.

oribus^a longius consumi poenis. Explevit ergo provisam atque electam corporis poenam^b, tricesimo die omnibus valedicit tristementem^c remanentibus promissum depromit, suum^d exitum eadem^e esse die denuntiat; viaticoque sumpto, animam caelo reddidit^{*.1}, solum^f desiderium 629, Apr. 2. superis et paternum regimen viventibus religionisque ^{p. 130.} exemplum dimisit. Ipse cum victoriae^g partae ope^h aetherea penetravit regnaⁱ duce Christo, cui^k est virtus et honor per omnia saecula saeculorum. Amen^l.

11^a. De coenubio Evoriacas et de Sisetrudis^b obitu et^c cantus angelicos.

Meminisse lectorem^d velim me superius² fuisse^e pollicitum de coenubio supra memoratae Burgundofarae^f, quem^g Evoriacas^h vocant, quemqueⁱ ex regula beati^k Columbani omni intentione et devotione construxerat, quanta et qualia inibi rerum sator ob famularum suarum hortamina dignatus est demonstrare miracula.

Cum iam duce Christo multarum puellarum secum adunatam sub regulari reteneret^l disciplina cohortem, quodam in tempore una ex^m subiectis nomine Sisetrudisⁿ,

*) III. Kl. Maias add. B 1c.

Cap. 10. A 1b. b*. c. d. e. 2. B 1a. Cap. 11. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 10. a) levioribus A 1b. b) poenam. Tricesimo interpungunt A 1b. c. d. e. c) tristeque A 1b. c. d (non A 1e). d) sui exitus A 2. e) eandem esse diem A 1d. f) s. d. s. om. A 1e. g) victoria B 1a. h) ita A 1b. B 1a; om. A 1c. d. e. 2. i) om. A 1b (non A 1b*). k) ita A 1b*. c. d. e. 2; cuius A 1b. B 1a. l) Explicit (Explicat B 1a) vita beati Eustasii abbatis subscr. A 1d. B 1a.

Cap. 11. a) lemmata: Incipit liber tertius A 2; Incipiunt miracula, quae gesta sunt in monasterio virginum, quod est Evoriacas, A 1c; (Incipiunt add. B 1a) miracula virtutum, quae in monasterio Evoriacas (Evoracis B 1a) Dominus famulabus suis ostendere dignatus est, A 1d. B 1a; Incipit vita beatissimae Burgundofarae abbatissae et revelationes quasdam, quas in suo coenobio ostensae fuerant, quod ex regula sancti Columbani construxerat, A 1b; Incipiunt revelationes, quae in cenobio Burgundofore abbatissae vise sunt, A 1b*. Lemma desideratur, duabus lineis vacuis relictis, A 1e. Praescriptionem capituli solus exhibet A 1d. Numeri ab I. incipiunt A 1b. c (infra l. 19); eos om. A 1d. e. b) Sisetrudis A 1d. c) et c. a. om. A 1d; ex laterculo suppleri. d) v. l. A 2. e) narraturum m. al. add. A 2a. f) ita A 1d cum rell.; Burgundofarae A 1b*. c. 2a, ut infra. g) ita A 1e; quod rell. h) Eboriacas A 1b. i) ita A 1e; quod A 1c. d; quodque rell. k) om. A 1b. l) retineret A 1b. e. 2a (ubi d. om.); teneret A 1c. d. B 1a. m) ita B 1a; e rell. n) Sisetrudis A 1c. d.

1) Eustasii depositio die 2. Aprilis et in codice Epternacensi Martyrologii Hieronymiani (AA. SS. Nov. II, 1, p. [38]: Depositio Austasi abbatis et in Calendario Corbeiensi ('N. Arch.' X, 92) commemorata est. Annus autem quo obiit 629. p. Chr. ex tempore regiminis Waldeberti successoris eius concluditur, quod primus Ludovicus Havet, 'La date d'un ms. de Luxeuil' p. 12 ('Oeuvres' I, p. 98) recte definivit. 2) Supra II, 7.

celleraria^a monasterii, exitum vitae per revelatione^b agnovit^c, quadragintaque dierum spatio interiecto, quo iter pararet¹, ammonita, mores corrigeret, vitam emendaret, et se ut^d in omnibus paratam habeat, imperatur. Transierant^e triginta et septem dies in omni religione^f peracti^g; ieiunio et oratione cum fluenta^h lacrimarum vigiliarumque labore corpusⁱ adtriverat, ut facilius venturi itineris viam aperiret. Venerunt ergo duo iuvenes, candidis^j circumamicti stolis, animam^k a corpore segregantes, vacuum ferentes per aerem, ac multis discussionibus^l inquisitam ad caelos deportant^m, permixtamque angelicisⁿ choris et candidatorum omnium insertam^o multitudini^p cohortantur laetos capere de saeculo triumphos. Cumque iam ovans uberi exultatione inter aeterna gaudia haberetur secura, et virginum choris^q inserta, excellenti^r gloria tripudians^s gauderet et ante tribunal^t clementis iudicis adstaret, iubetur denuo reduci in corpore et tertia die denuo redire^u.^t Ad corpus rursum^v revehunt, imperantes, ut se uberius paratam post triduum habeat, ut quadraginta dierum curriculum^w impleatur. Reversa itaque in corpore, matrem vocat^x omnemque famularum Dei catervam precatur, ut suis orationibus ei solamen ferant; tres adhuc dies sibi vitae metam concessam fuisse testatur. Adveniente igitur die tertia, matrem adesse postulat, suumque exitum ut^y omnes expectent, precatur. Obstantibus itaque omnibus vitae exitum^z et corporis sospitatem^{aa} pollicentibus nec in propatulo habere dictum^{ab} testantibus, illa^{ac} conspicit duos iuvenes superius visos ad se venire, et si^b iam abire velit^c, sciscitare^d. *At illa ovans: 'Vadam', inquit, 'hinc, 80

*) Quam iuvenes qui eam deportabant *add. A 1b*.*

Cap. 11. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 11. a) celleraria A 1b. e et e corr. m. al. A 1d; cellaria pr. m. A 1d. b) ita B 1a; revelationem *rell.* c) cognovit A 2a. d) ita A 1d; ut — imperat A 1b. e. 2a; (ut om.) — imperatur A 1c. B 1a. e) Transierunt A 2a. f) peracte(?) B 1b. pr. m. A 2a. g) ita A 1e; fluentis A 1b. c; fluenti: A 2a; fluenti A 1d. B 1a. h) om. A 1e. i) candidi A 1e; candidus A 1d. k) que *add.* A 1b. c. d. l) discussionibus B 1a. m) deportantes A 2a. n) angelici pr. m. B 1a. o) inserta B 1a. p) multitudinem A 1e. 2a (? pr. m.). q) e. g. tr. om. A 1c (non A 1d. e). r) tripudians pr. m. A 2a. s) om., *sed* conspectum in *mg. suppl.* A 2a. t) reduci A 1d. u) B 1b. v) rursus A 1d. e. B 1a; om. A 1c. w) circulus A 1b*. e; circulum A 2a. x) vocavit A 2a. y) ut — exitum om. A 1b. z) siccitatem A 1b. aa) illi: corr. illa B 1a. b) suam a. A 1b (non A 1b*?). c) vellet A 2a. d) ita A 1b*. e; sciscitari A 1c. d. B 1a; suscitare A 1b; sciscitantes A 2a.

1) V. *supra* p. 237, 2.

nini mi^a, vadam nec amplius in hac vita erumnis na detinear, sed fulvae lucis^b rursus^c de qua redii dar'. Sciscitante ergo^d matre Burgundofara^e, quibus a^f depromeret dicta: 'Non', inquit, 'cernis viros stola utos astare, qui me nudiustertius ad caelos vexerant, nunc paratus^g esse me eo itinere reducere^h?' Mirantiⁱ tre^k et omnibus circumadstantibus ultimum vale dicens, esentis^l vitae privata est. Intendentibus ergo^m in s exitum omnibus, choros angelicos omnes audiunt cinere et dulciaⁿ modolamina^o aera deferri^p, metus: simul ac gaudia omnes^q perculere^r, egressesque foris^s lulam, qua^t exubiae^u tenebantur, quantum auris valuit nana pertingere, voces semper angelicas audierunt entes. Hanc primam huius coenubii exhortationem minus famulabus suis voluit demonstrare, ut ceterae, e superstitibus essent, omni intentione ad cultum re- onis aspirarent.

2^a. De conversatione Gibitrudis et vitae^b exitu.

Aliaque^c rursus post haec^d oritur exhortatio. Quae- n etenim virgo Gibitrudis^e nomine^f, genere et reli- ne nobilis^g, ad^h supradictum coenubium conversa aⁱ culo petiit, quam velut munus gratum ovans mona- rii mater Burgundofara recepit^k; erat enim ei^l con- guinitate proxima. Quae tanti ardoris igne effe- rat^m, ut in omnibus sancti Spiritus gratia in ea vi- etur flagrare. Nam cum adhuc paterna detinereturⁿ no, et Spiritu sancto monente, se cultui religionis are^o vellet, postulat patri^p matrique, ut sibi oratorium, suo conditori exhiberet famulatum, construerent.

Capp. 11, 12. A 1b, b. c. d. e. 2a. B 1a.*

Cap. 11. a) mei A 1c, d; me; corr. mei B 1a. b) ita A 1e et pr. m. B 1b; rell. c) om. A 2a. d) om. A 1c (non A 1d, e). e) Burgundo faret A 1b; undofare A 1b. f) om. A 1e. g) ita A 1b; paratos rell. h) ita A 1b, 2a; acere A 1c, d. e. B 1a. i) Miranti: A 2a. k) ita A 1b; matri rell. l) ita A 1c, d. e. et pr. m. A 2a (?); luce post v. superscr. A 1d, habet A 1c (non A 1e); pr(a)esenti A 1b, 2a (e corr.). m) om. A 1d. n) dulci A 1b. o) add. in A 1c, d. e. B 1a, A 2a; m. (medolamine A 1b*) aere A 1b, b*. p) deferre A 2a. q) om. A 1c. oculere m. al. corr. procubere A 2a. s) ita A 1b; foras rell. t) quam A 1e. u) viae A 1b; excubi(a)e rell.*

Cap. 12. a) praescriptiones habent soli A 1d, ubi haec erasa est, et B 1a, ubi ri desunt. b) et exitu eius B 1a. c) que om. B 1a. d) om. A 1e. e) Ge- dis A 1b; Gybitrudis A 2a; item infra. f) in add. A 1b (non A 1b). g) nobiles h) ita A 1b, e; eras, A 2a; om. A 1b*, c. d. B 1a. i) ita A 1b, 2a; a secula a. A 1e; e saeculo A 1c, d; e saeculum B 1a. k) recipit A 1b, d. e. l) om. A 1c A 1d; et A 1b. m) ferbuerat A 1b. n) detinetur A 1b. o) dicari v. A 1c, d. e; cari B 1a. p) ita A 1c, d. e. 2a; patre matreque A 1b*; patrem matremque (que A 1b; non A 1b*) A 1b. B 1a.*

Sed cum^a aegre parentes ferrent, — erant enim ambo ex genere Francorum nobiles, — nec prorsus eo itinere quae^b ad regna perducit caelorum nitebantur ingredi, sed fulciri^c magis saecularibus desiderabant faleramentis^d et ob hoc sobolem magis desiderabant e^o filia, quam sua^e caelo^f tradere pignora^g. Sed cum nullatenus puellae animum ab hac^h intentione immutareⁱ valerent, obtemperantes eius votis, parvum admodum oraculum^j construunt. Quo^k cum die noctuque puella frequentaret, coepit contra eam callidi hostis versutia tela iacere^l,¹⁰ adgressusque per baiolam^m, impedimenta parare acⁿ, ne ut oratorium frequentaret, prohibere. Sed cum se^o angipuellam cerneret^p, coepit conditoris clementiam quaerere, et^q quae sibi frequentiam orandi prohiberet atque lumen animae velit^r extinguere, ipsa ab externo^s privaretur.¹⁵ Nec morata^t divina pietas! Mox dolore oculorum percussa necessarium^u caruit lumen, geminavitque^v parentum metum arbiter clemens patremque eius febribus corripuit. Qui quamvis nobilitate tumens, tamen ex filiae exemplo iam ad timorem divini cultus aspirabat postulatque^w²⁰ filiam, ut pro genitore Dominum oret^x, et si sospitate^y per eius intercessionem^z reddatur, in omnibus se post eius voluntati pariturum. Nec defuit fideliter poscenti^z salus diu^a dilata, amotaque^b igne febris, pristinae est mox genitor redditus sanitati, ac deinceps puella postulat, ut²⁵ ad supradictum coenubium venire^c queat.

Quo cum vitam religiosam per multa annorum spatia peregisset, evenit, ut quodam in tempore praefata Burgundofara febribus corriperetur ac praesentis vitae nexibus crederetur dissolvi. Quod^d Gibitrudis^e cernens,³⁰ matrem monasterii in extremo positam esse, anxia ba-

Cap. 12. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 12. a) pr. m. superscr. A 2a. B 1a. b) ita A 1d. e. 2a. B 1a; quod A 1b. c. c) fulgere A 1b. d) fal. — e filia om. A 1e. e) ex A 1b. f) om. A 1b. g) pignora A 1d. 2a. h) hanc intentione A 1e. i) non (?) add., sed eras. A 2a. k) ita A 1b. d. e; 35 Quod rell. l) iactare B 1a; t. i. om. A 1b; t. i. a. q. om. A 1b*. m) lan(a) e h. l. add. A 1b*, post parare A 1b. n) (ac ne om.) ut (cum add. A 1b*) ad o. A 1b. b*; ut om. A 1c (non A 1d. e). o) om. A 1e. p) om. A 1b; sentiret A 1b*; conspiceret A 1b*. q) m. al. superscr. ut A 1c, quod expectes. r) ita B 1a; vellet rell. s) ita A 1c. d. B 1a (ubi lumine add.); extremo A 1e; aeterno A 2a; hoc A 1b; lumine pro ab e. A 1b*. t) est add. 40 A 1c (non A 1d. e); moratur A 1b. u) ita A 1e (ubi c. deest). B 1a; necessario c. lumine rell. v) geminevitque A 1d, corr. w) roget A 1c. d. e. x) ita A 1d; sospitati rell. y) ita B 1a; intercessionem rell. z) poscentis B 1a. a) om. B 1a. b) ita A 1e. B 1a; amotoque rell. c) om. A 1e. d) Qui: m. al. corr. Quae A 2a. e) Ghybitrudis h. l. A 1d.

4

1) *Aedes sacra*; cf. *Ducange s. v. oraculum*.

silicam ingressa, Dominum flebilibus postulat vocibus, ut antiquam reminiscens misericordiam matrem mori ne^a sinat, sed prius se recipiat ac sodales suos^b caelo recondat, sicque demum matrem subsequi iubeat; audit-
 5 que^c vocem post lacrimas desuper dicentem: 'Vade, famula Christi; ut enim petisti, obtinuisti. Illa etenim^d sospes superis adhuc iungitur^e; tu vero prius^f e carnis vinculis dissolveris'. Nec morata^g diu, febre corripitur ac supremis functa horis^h animam reddiditⁱ. Cumque
 10 iam suscepta ab angelis supra^k aethera^l veheretur, et ante tribunal aeterni^m iudicis posita, candidatorum — ut ipsa postⁿ referebat — catervas conspiceret^o omnem-
 que militiam caeli^p ante gloriam aeterni iudicis astare conspiceret^q, audit^r a throno vocem dicentem: 'Rever-
 15 tere, quia adplene^s saeculum non reliquisti^t. Scriptum est enim: *Date et dabitur vobis*, et alibi in oratione: *Di-* Luc. 6, 38.
mitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus Matth. 6, 12
nostris. Non enim^u dimisisti sodalibus totum, quia tibi inlatas molestias retinuisti. Meminiscere^v, te adversum^w
 20 tres conpares laesos portasse animos nec omnino indulgentiae medicamine vulnus ex totum^x inlatum sanasse. Corrige ergo mores, compone animos, quos tepore vel negligentia^y maculasti'. Mirum^z dictu! Rediens ac vitae
 pristinae reddita, tristibus lamentis inlatam depromsit
 25 sententiam reatumque^a suum^b confitetur sodalesque vocat, adversum quas motus^c animos deportarat, veniamque deposcit^d, ne de^e tacita^f dolositate damna incurrat vitae aeternae. Sexque mensibus sanitati reddita post prae-
 senti vixit in aevo, correptaque post febre, diem exitus
 30 sui praedicat horamque abeundi de mundo praenuntiat. Quae ita felicem exitum peregit, ut intra cellulam, qua corpus iacebat exanime, balsama crederes desudare; quod omnium^g qui eo tunc ibi fuimus in tempore magnum

Cap. 12. A 1b. b*. c. d. e. B 1a.

- 35 Cap. 12. a) ita A 1d, e; ne m. A 1c; m. non *rell.* b) ita A 1e; suas *rell.* c) ita A 1b. 2a; auditurque A 1c. d. e. B 1a. d) enim A 1b. e) iungetur A 1d. B 1a et m. al. A 2a; iungeretur A 1e. f) pr. m. *superscr.* B 1a; et pro e A 1e; proprii c. e v. A 1b. g) morata; *ras.* est A 1c; mora | tam A 1d. h) om. A 1b. i) reddit B 1a. k) ita A 1b. d. e. 2a. B 1a; super A 1c. l) aetherem A 1b; aethere A 1e. m) aeterni; *ras.* s A 1d. n) postea A 1b. o) conspexerit A 1b. p) m. angelicam a. gl. caeli aet. A 1b; angelicam m. (c. om.) a. gl. et A 1b*. q) conspexerit A 1b; intueretur A 1b*. r) ita A 1b. d. e. 2a; auditur A 1c. B 1a. s) plene, om. ad A 1b. c (non A 1d. e). t) dereliquisti A 2a. u) om. B 1a. v) *Mimniscere corr.* Nemin. A 1d; *Reminiscere* A 1b. c. e. w) adversus A 1b. c (non A 1d. e). x) ita A 1e. B 1a; toto *rell.* y) negligentiae pr. m. *corr.* negligentia B 1a. z) Miro A 1d. e. a) statimque A 1b; statim A 1b*. b) suum — sodalesque om. A 1b. c) ita A 2a; motos *rell.* d) ita A 1d. e. B 1a; poscit *rell.* e) om. A 1b. f) tanta A 2a. g) omnibus qui (eo om.) A 1b.

paravit^a miraculum. Sed et tricesimo die, cum eius commemorationem ex more ecclesiastico^b facere conaremus^c et missarum sollemnia celebraremus, tanta flagrantia ecclesiam replevit^a, ut omnium unguentorum ac pigmentorum odores^d crederes adesse. Merito etenim rerum^e sator hic sibi^e dicatas animas^f suis muneribus facit effulgere, qui ob suum amorem nullatenus voluerunt saeculum diligere vel amare^g.

*p. 133.

*13. De Ercantrudis^a vita et obitu.

Quaedam^b etenim puella intra infantiae^c annis^d 10 detenta, Erchantrudis^e nomine, parentibus nobilibus, in supradictum monasterium conversa introiit^f. Quo cum per^g multos annos vitam religiosam ageret, evenit, ut eam iustus arbiter per praesentis corporis poenas probare^h vellet, tantaque tenera aetas flagella sustinuit, ut 15 exemplum in eamⁱ Iob ex poenarum immanium multitudine crederes^k redundare. Sed mira in iuvenili aetate patientia repperiebatur, mira virtus humilitatis, mira mansuetudo, mira pietas, mira lenitas, mira caritas^l! Pollebat inter poene incendia virtus animae^m, manebat 20 inconcussa fides, immobilis bonitas, incomparabilis lacrimarum ubertas; in quantum corpus angebant poeneⁿ illate, tantum animam^o laetificabat spes gaudiorum et exultatio vitae aeternae. Tanta custodia matris enutrita intra^p coenubii fuit septa, ut nullatenus inter^q 25 sexuum noverit diiudicare naturam; aequae enim marem^r ut feminam putabat, aequae feminam ut marem^s. Exemplum etenim^t erat^u omnibus uberis^v conversatio, patientiae virtus, pietatis^w cultus, lenitatis affectus.

*) ex eius tumba *add.* A 1b*.

30

Capp. 12. 13. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 12. a) ita A 1b. b*. c. d. e. B 1a; paruit A 2a. b) rustico A 1b. c) ita pr. m. A 1d; conaremur (e corr. A 2a) *rell.* d) p. putarent flatu adesse A 1b. e) sic *add.* h. l. A 1b*, post d. A 1b. f) om. A 1c (non A 1d. e). g) amari A 1b; vel a. om. A 1b*.

35

Cap. 13. a) De Erch, *reliquis omissis*, A 1d. b) Quadam e. puella A 1e. c) innocenti(a)e A 1b. b*. d) ita A 1e; annos *rell.* e) ita A 1b. d. e. B 1a; Erchantrudis A 1c; Herchantrudis A 2a; *item infra.* f) introiit A 2a. g) (p. m. om.) annis (paucis *add.* A 1b*) A 1b. b*. h) ita A 1b. e. 2a; probari A 1c. d. B 1a. i) ea A 1b. 2a. k) credere B 1a. l) caritas. Pollebat A 1b; caritas pollebat. Inter A 1c. d. 2a. 4 m) animae (animi A 1b*). Manebat A 1b; animae manebat. *inconc.* A 1c. d. 2a. n) (p. om.) inlata A 1b. o) ita A 1b. e. 2a; animum A 1c. d. B 1a. p) om. A 1e. q) ita A 1b. 2a; intra A 1c. d. e. B 1a. r) matrem A 1b. e (non A 1b*). s) matrem A 1e. t) ita A 1d. e (cf. l. 10); (et pr. m. *superscr.*) enim B 1a; enim *rell.* u) et orationibus pro e. o. A 2a. v) ita *codd.* pro uber; cf. *infra* p. 270, 24. w) pietas cordis, voluntatis affectus A 1b.

Cumque^a omnibus grata esset, evenit, ut contra tenorem
regulae aliquid ageret. Cumque obiurgata a praefata
matre fuisset, ut admissae noxae culpam lueret, et quo-
adusque^b paenitentiae interdictae normam implesset, se
a corpore Domini privaret^a; cumque^c illa sacri corporis
privazione interdictu^d audisset, gravibus ictuata^e vul-
neribus, flere coepit. Erat enim in crastinum sacrata^f
sollemnitas beati antestitis Martini transitus. Pervigilans
ergo ea nocte et ablutionem culpa exorans, ne tanti
damni incurreret causam, ut a corpore Christi sua culpa
segregaretur, meruit tandem post lacrimas et uberes
rugitus^g ac crebra suspiria veniabilem^{g*} consolationem a
Domino habere: 'Vade', inquit, 'et in hac die reconcili-
are corpore^h Christi, quia delictum pro quo postulasti
dimissum est tibi, matrique indicans, patefacito quod
dixiⁱ'. Quod mane per confessionem humilem matri
patefecit, sacroque corpore^k reconciliata, religiosam^l post-
modum vitam peregit.

Ac^m post multorum circuloⁿ temporum, cum iam
eam creator omnium caelo condere^o voluit, igne^p febris
corripuit; cumque iam in extremis esset^q, ait: 'Cito
currentes^r unam e vobis mortuam segregate atque a
ceterarum consortio deicite^s; non enim dignum est, ut
quae crucifixae mundo Christo^t, non sibi vivunt, mor-
tuam et a vita segregatam se^u inter retineant^v'. Cum-
que omnes inter se conquirerent, et quidnam dicere velit^w,
sciscitarent^x, una eorum^y confusa ac terrore percussa^z,
solo prosternitur suamque noxam confitetur ac in om-
nibus^a emendaturam pollicetur. Erat enim saeculo va-
cans, et foris saecularem vitam desiderans, nec mortifi-
cationi^b omnino praebebat studium, sed tota vivebat
saeculo. Post haec Erchantrudis cum iam nox atra in-

Cap. 13. A 1b, b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 13. a) Cumque — privaret om. A 1b. b) quousque B 1a. c) que
35 om. A 1c. d. B 1a (non A 1e). d) ita B 1a; interdictam A 1b*; interdictum rell.
e) gravibictuata A 1e; g. ut tacta A 1b; g. ictu B 1a; g. icta A 1c. d. f) sacra A 1c.
d. e. B 1a. g) luctus A 1b. g*) venerabilem A 1b. h) ita A 1b, e; corpori A 1c. d.
B 1a; om. A 2a. i) edixi A 1e. k) ita A 1b; corpori rell. l) que add. A 1e. m) Ac
— temporum om. A 1e. n) ita pr. m. A 2a; circulum rell. o) ita A 1b, e. 2a; recon-
40 dere A 1c. d. B 1a. p) ita infra p. 289, 5; igne a febre A 1b; ignea febre A 1b*; ignea
febris A 1b*; ignis febris A 2a; ignis (eam add. A 1c) febrium A 1c. d. e. B 1a. q) cir-
cumstantibus add. A 1b. r) ita A 1b. 2a; concurrentes A 1c. d. e. B 1a; euntes A 1b*.
s) ita A 1b. 2a; eicite A 1c. d. B 1a; (d superscr.) eicite A 1e. t) ita A 1b*, c. d. e. B 1a;
Chr. om. A 2a; quae se cr. erunt (crucifixerunt A 1b*) m. et Chr. A 1b. b*. u) ita
45 A 1d. e. 2a. B 1a; inter se A 1b. c. v) teneant A 1b; habeant A 1c (non A 1d. e).
w) ita A 1e; vellet rell. x) ita A 1b. e et pr. m. A 1d; scie(s)citarentur rell. y) ita
A 1b. c. B 1a; earum A 1b*. d. e. 2a. z) compulsa B 1a. a) se add. A 2a; emendaturum
A 1b, corr. (non A 1b*). b) mortificationem B 1a; carnis add. A 1b*.

ruisset^a, et pulsa luce, orbem teneret, in cellula qua iacebat lumen ignis rogat extinguere. Cumque ceterae sciscitarent^b, quid dicere^c vellet: 'Non videtis', inquit, 'quantus splendor adveniat et choros canentium^d non auditis?' Quaerentes ille, quae concinere audiret, illa

Ps. 135, 1. 2.

ait: '*Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in aeternum^e misericordia eius. Confitemini Deo^f deorum, quoniam in aeternum misericordia eius*, vel cetera quae subsecuntur, haec omnium^g ora concinunt'. Admirantibus ergo omnibus, tam matre^h quam sodalibusⁱ ultimo^k vale dicens, emisit spiritum, ac post felicem exitum caelo reddita, aeterna promeruit gaudia possidere et ex praesentibus poenis lucra capere vitae aeternae.

14^a. De obitu^b Augnofledis et cantus^c angelicos.

15

Aliaque^d eo in^e tempore Christi virgo nomine Augnofledis^f, cum extremos alitus dimitteret et pro damno praesentis vitae lucra caperet^g vitae aeternae laetaque a^h carnis nexibus separaretⁱ, similes meruit exiens de aevo habere cantus^k sui exitus. Nam aperte^l auribus^m quae procul ab eius exubiisⁿ aberant audierunt canere cantus et in hasⁿ voces prorumpere^o: *Asperges me ysopo, et mundabor; lavabis me, et super nivem dealbabor. Auditui meo dabis gaudium et laetitiam, et exultabunt ossa humiliata.*

Ps. 50, 9. 10.

15. De Deurechildae^a obitu^b et caeli apertione.

25

Cumque^c rerum reppertor maiestatis suae ornamentum iustas^d per animas ac innocentiae munere plenas

Capp. 13—15. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 13. a) irruisse B 1a. b) ita A 1b; suscitarent A 1e; sciscitarentur rel. 30
c) om. A 1c (non A 1d. e). d) ita A 1b. 2a; psallentium A 1c. d. e. B 1a. e) ita A 1b³.
c. d. B 1a; saeculum A 1b. 2a; seculum, pr. m. superscr. eternum A 1e; εις τον αιωνα
LXX. f) om. A 1e. g) ita A 1b. c. d. e; omnia A 2a. (B 1a). h) ita A 1c. d. e.
B 1a; matri A 1b. 2a. i) ita A 1b. B 1a; consodalibus rel. k) ita A 1c. d. B 1a;
ultimum A 1b. e. 2a.

35

Cap. 14. a) II. A 1b; numeri plerique des. A 1d. b) A. o. A 1d. B 1a.
c) cantu angelico A 1d. B 1a. d) ita A 1d. e. 2a. B 1a; Alia quoque A 1b. c; Quodam
in t. alia Chr. v. A 1b*. e) in eo A 1b. f) ita A 1c. B 1a; Annofledis A 1b. 2a.
g) p̄::::: m. al. corr. perciperet A 2a. h) ita A 1b. e. 2a; om. A 1c. d. B 1a. i) ita
A 1b. e; separaretur (ita m. al., pr. m. incerta A 1c) A 1b* cum rel. k) s. c. e. B 1a; 40
c. in exitu (exitu A 1b*) A 1b. b*. l) apertis A 1b. m) aures A 1e; hausit m. al.
in mg. suppl. A 2a. n) excubiis A 1b. c. d. e. 2a (ubi om. aberant — has). o) m. al.
corr. prorumperent A 2a.

Cap. 15. a) Deurechildae B 1a; distinctione caret A 1e. b) ita h. l. A 1d.
B 1a; De D. adulescentula et obitu eius (om. c. a.) in laterculo cap. A 1c. 2a. c) ita 45
A 1b*. c. B 1a; Dumque A 1b. b³. d. e. 2a. d) iustorum A 1b.

per saeculorum^a vices accumulare non desinit, videlicet^b ut renovandis^{b*} hortaminis religionis accrescat supplementum, evenit, ut supradicto^c in coenubio quaedam adulescentula nomine Deurechildis^d cum genetrice converteretur. Multisque diebus supradicto in coenubio peractis, genetricem temptator adgressus^e, ut coeptum carpendi iter ad caelestia regna praepediret^f; sed quod genetrix inbecillitate abacta fragilitati^g obtemperabat, vice versa^h malorum coacervationemⁱ adulescentis filiae correptio dissipabat^k. Cumque iam per multa temporum curricula mens adulescentiae annis dedita uberes fructus^l redderet conditori, quadam die vidit caelos apertos, et aeternum rerum satorum aspectibus contemplata, aequae^m caelestis claritatis lumine intenta, audire meruit: 'Veni ad nos, et corporis nexibus absoluta, aeternamⁿ suscipe claritatem'. Quod cum hae qui^o aderant mirarentur, quid^p rei gestae veritas^q haberet, vel quae intendentes^r ad caelum oculi aspicerent, nec omnino, palpebris moventibus, quid^s oculi contemplarentur, cognoscerent^t, ait se sursum^u vocari et ab^v presentis^w vitae nexibus^x ab-^{p. 135.} solvi; erat enim dies sabbati. Inlucescere ergo in crastinum die dominico, febre correpta, adulescentula suppreum expectabat^y exitum^z. Videns anxia genetrix incumbentem unicae proles exitum, inter singultus^a ac gemitus filiae^a poscit, ut si valeat impetrare, superis reddatur; aut si suae vitae metam suppleat, se cito de hac vita post^b se ducturam^c, nec posse se post eius vivere exitum. Ad haec illa: 'Carnalibus', inquit, 'haec crebro deposcens desideriiis stimularis; ego tamen, si valuero, tuis obsecrationibus favens, post digna paenitentiae medicamenta post me te, Christo favente, adtraham'. Nec mora, in extremis horis posita, monasterii matrem postulat. Cumque festina mater ad egressuram de mundo animam extremos honores dependere ad-

Cap. 15. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 15. a) scōrum (i. e. sanctorum) A 2a. b) ut v. B 1a. b*) ita scripsi; renovandi codd. c) in s. A 1b. d) Deurechildis A 2a. e) est m. al. add. A 2a. f) perpediret B 1a. g) fragilitate (?) m. al. corr. fragilitatis A 2a; a. fr. om. A 1b. h) ob m. al. add. A 2a. i) coacervitatem B 1a. k) ita A 1b. B 1a et m. al. A 1d; dissiparet A 1c. d (pr. m.). e. 2a. l) bis scr. erat B 1a. m) atque A 1c. d. n) aeterna B 1a. o) ita pr. m. A 2a; quae rel. p) qui A 2a. q) veritatis A 1b. e. r) ita A 1b*. c. d (pr. m.). e. B 1a; intendentes A 1b. 2a. s) quod A 1b. t) inspicerent A 2a. u) rursum A 1b (non A 1b³). v) ita A 1d. e; a. rel. w) presentibus A 1b (non A 1b³); presentem A 1e. x) expectat A 1b. c. e (non A 1d). y) om. A 1b; a. horam supremam exp. A 1b*. z) singultus A 1e. a) ita recte A 1e; filiam rel. b) posse d. A 2a. c) ita A 1b. e. 2a; ducendam A 1c. d. B 1a.

venisset, conspicatam^a eam, puella ovans gratulatur, ac ei omnibusque^b valedicens, genetricem commendat; inter quae^c postulat, ut silentium habeant. Cumque omnes, facto silentio, expectarent^d animae egressum, illa ait: 'Date locum, creator meus ad me venit, salvator meus^e ad me properat', imperatque matri^e, dominicam orationem symbolumque dicere iuvaret^f, quia ipsa, trementibus labiis, immobili effamine exprimere verba nequiret. Quibus peractis, nimia amoenitate ac inlustratione cellula renitente, animam ovans reddidit creatori. Nec¹⁰ mora genetrix corripitur quadragintaque dierum corporis^g spatio^h flagellatur, ac impleto quadraginta dierum circulo, primum terribilibus daemonum aspectibus territa est, deinde largitoris ope consolata, veniam se intercessu filiae meruisse fateturⁱ animamque deinceps carnis^k 15 nexibus solutam^l caelo reddidit. Quippe datur intellegi, ut qui^m suis meritis non valuit saeculi evadere ruinas, interventu filiaeⁿ meruit paenitendo in parvo spatio per poenas inlatas salvari.

16. De Domma et duabus^a adulescentulabus^a et radio micante in ore viso^b.

Si^c ea quae ad profectum vel augmentum^d perfectorum vel^e etiam ad emendationem delinquentium inserimus^f, nequaquam nos non necessarias res quispiam iudicet compilare^g; nulli quippe dubium est, quod aliorum^h damna plerosque movendo^h ad capienda lucra vigilantiores reddant.

Quadamⁱ etenim die dominico^k cum missarum solemnia saepefacta^l Burgundofara cum famularum Dei^m collegio expectaret, et iam sacri corporis communione³⁰ participarentur, quaedam ex his nomine Dommaⁿ, cum iam corpus Domini accepisset ac^o sanguinem libasset, et

Capp. 15, 16. A 1b, b. c. d. e. 2a. B 1a.*

Cap. 15. a) ita A 1d (pr. m.). e. B 1a; conspicata eam A 1b; conspecta ea A 1c; (ut m. al. suppl.) conspicit eam A 2a. b) que om. A 1e. c) interque A 1b, e. d) expectabant A 2a. e) ut add. A 1c et m. al. A 2a. f) ita A 1b, 2a; iuberet A 1c. e; iubet A 1d; iubet.: B 1a. g) suppleas infirmitate (cf. infra p. 268, 23); molestia add. A 1b; corporis spatium m. al. corr. spatio corpore A 2a; corporis — qu. dierum om. A 1e. h) spatium pr. m. A 2a. i) ita A 1b, 2a; testatur A 1c, d. e. B 1a. k) carnis B 1a. l) om. A 1e. m) ita A 1e, 2a (pr. m.). B 1a; qu(a)e A 1b. c. d. n) prolis A 1b. 40 A 1b*. d) facta sunt m. al. in mg. suppl. A 2a. e) sive pro vel e. A 1b. f) inseruimus A 1b. g) compul. (?) corr. compil. A 2a; copulare A 1b. h) ita A 1c, d. e. B 1a; monendo A 1b et e corr. movendam (?) A 2a. i) Quodam A 1c (non A 1e et pr. m. A 1d). k) dominica A 1b. l) ita A 1e. m) om. A 2a. n) ita A 1b, d. B 1a; 45 Domna A 1c, 2a, ut infra; Domana A 1e. o) et s. bibisset A 1b.*

pro choro inserta, cum comparibus caneret: *Hoc¹ rum corpus Domini et salvatoris sanguinem sumite^a vobis vitam^b perennem^c*, in ore eius globus igneus^d candido gore rutilans micabat. Sed cum a nulla adstante^e is inlustratio perspiceretur, duae infantulae comminus tantes, quas innocentia immaculatas reddebat, concantur^f radios ab ore supradictae inter cantus modulamina^g eximio fulgore micare, nec prorsus silere scientes, ere mirantes coeperunt: 'Aspicite, aspiciite rutilantem eum ab ore Dommane^h micare'. Quod cum mater lired, increpando imperat silereⁱ, ne vanitatis noxa sicut^k actum est — eius corda^l fuscaret, per cuius affluensⁿ gratia lumen reddebat amoenum. Sed nos^o fragilitate corrupta coepit post Spiritus sancti raelationis vel superbiae stimulos amare, contumaciae nen incurrere², arrogantiae supercilium praeferre^p, ut matrem contemneret, sodales dispiceret et omnium nita sperneret. Nec mora, febre correpta hac in exum deducta, nec sic^q studuit emendare^r. Hae vero s viderant, una eorum^t nomine Ansitrudis^u dolore itis, alia febrae correpta, atque ad extremum deetae, supremum expectabant exitum. Cumque iam essent sodalium cohortes et ad^v psallendi officium in um^w exitu^x se praepararent, coepit una earum inlita auribus humanis carmina^y ac dulcia modulamina ore canere, orare conditorem miris sermonibus, inlitis precibus, ineffabilibus sacramentis, odorque simul lulum^z replens mirae suavitatis. Eratque^a hora diei ia, qua odor suavissimus^b cellam^c repleverat. Balsami or^d flagrabat e pectore, sicque per totam superveni-

Cap. 16. A1b. b*. c. d. e. 2a. B1a.

Cap. 16. a) ita A1b³ cum *rell.*; sum tua nobis A1b; sumptum a nobis A1b*. ita pr. m. A2a. c) aeternam A1c (non A1d. e). d) ignis A2a. e) astantē (?) n. B1a. f) conspicate A1b; conspiciunt A1b*. g) modulaminis ex nimio A1b. Domane A1e; Domman(e) *rell.* i) selere A1b*. k) post *add.* A2a. l) ita . d (pr. m.) e. B1a; cor A1c. 2a. m) om. A1e. n) affluens A1d. e. B1a. n. A2a. p) ita A1b³ cum *rell.*; proferre A1b; perferre B1a. q) om. A1b A1b*. r) ita A1b. e. 2a; emendari A1c. d. B1a. s) ita pr. m. A2a; quae t) ita A1b. B1a; earum A1b*. c. d. e. 2a. u) Ansetrudis A1b*. v) om. . w) earum A1b (non A1b³). x) exitum A1d. e. B1a. y) om. A2a. z) illam A1c; cellu A1e. a) que om. A1d. B1a. b) ita A1c. d. e. B1a; suavis ; om. A2a. c) ita A1b*. c. d. e. B1a; cellulam A1b. 2a. d) odore (corr. odor ; odor earum A1c) fraglabat A1c. d. e. B1a.

Sunt verba Antiphonarii monasterii Benchorensis; cf. Seebass, *Dissert.* 16. Antiphonam communionis sub utraque specie edidit Warrenius I, fol. 33. 2) Cf. *Columbani Reg. mon.* c. 1: Qui autem conlixerit, contumaciae crimen incurrit; Seebass, *Dissert.* p. 41.

entem noctem, sic per subsequentem diem usque ad^a aliam horam nonam et odoris suavitas^b et cantus modolamina perseverarunt^c. Deinde matrem^d canere poscunt^e seque^f abituras praedicunt^g, amissoque^h deinde spiritu, cum eorumⁱ amissione recessit et odor fragrantiae. Hoc nempe indubitanter credendum^k, quod gloriam hanc boni exitus, quem^l istae habere meruerunt, supradicta Domma^m habuisset, si per elationis ac arrogantiae vitium ferendoⁿ non perdidisset.

17^a. De Wilsindane^b et prophetia eius et cantus^c angelicos.

Aliaque^d deinceps hortamina his^e gloriae supradicto coenubio adorta^f sunt^g, ut per apparitionem^h pietatis divinae uberius amarentur lucra vitae aeternae. Quaedam etenim ex genere Saxonorum^{i.1} Willesuinda^k nomine in eorum^l monasterio^m est conversa. Quo cum per multos annos vitam religiosam egisset, quadam die cumⁿ in horto^o intra monasterii septa laboraret, cum sodalibus locuta est: 'Cito a nobis qui^p in hac area^q holus^r excolimus una itura est', et ideo paratas esse^s debere, ne negligentia tepiditatis pariat damna vitae aeternae. Cumque ille^t quererent, quae esset, nequaquam promere voluit, nec morata^u diu, corporis infirmitate correpta est. Quae cum diversis anxietatibus angeretur^v, coepit laetos^w ad caelum^x vultus referre et^y ignotas sibi^z dudum scripturarum^{aa} paginas enarrare, exorsa^{ab}que^{ac} a

Capp. 16. 17. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 16. a) ita A 1b. 2a; in A 1c. d. e. F 1a. b) suavitatis B 1a. c) ita A 1d. B 1a; perseverarunt A 1c; perseverant A 1b; et od. — perseverarent A 1c; ut od. — perseverarent A 2a. d) matre A 1e. e) possunt B 1a. f) se iam a. A 1b. g) ita A 1b*. c. d. e. B 1a; praedicunt A 1b*; praedicant A 2a; predicant A 1b. h) emissioque A 1b. c (non A 1d. e). i) ita A 1b. e; eius A 2a; ea A 1c. d. B 1a. k) ita A 1b. c. e; est add. A 1d. 2a. B 1a. l) ita A 1c. d. B 1a; quam A 1b; qu(a)e A 1e. 2a. m) ita h. l. etiam A 1e. n) ita A 1b*. d. e. B 1a; serendo A 2a; se efferendo A 1c; se praefereendo A 1b.

Cap. 17. a) XIII. A 1d. b) Willesinda A 1d. c) cantu angelico A 1d. d) que om. A 1c (non A 1d. e); Alia quidem d. A 1b. e) m. al. corr. huius A 2a; mina his gl. A 1e; hortaminis gloria A 1b. f) orta A 1c. d. e. B 1a. g) est A 1b. e. h) apparitionis B 1a. i) ita A 1e. 2a. B 1a; Saxonum A 1d; Saxonum A 1b. c. k) ita A 1c; Willi | lesinda A 1b; Willesinda A 1b*. d. 2a; Willesinda A 1e. B 1a. l) ita A 1e. 2a; earum A 1c. d. B 1a; eodem A 1b. m) monasterio — l. 18. intra om. A 1e. n) dum A 1b. o) ortum pr. m. A 2a. p) ita A 1c. d. e. 2a (pr. m.). B 1a; quae A 1b. q) aera B 1a. r) om. A 2a. s) mora B 1a. t) ageretur A 2a. u) laeta A 2a. v) caelos B 1a. w) ita A 1b. 2a; om. A 1c. d. e. B 1a. x) p. s. A 1c. d. e. B 1a. y) ita A 1b. 2a; exorta^{ab}que^{ac} A 1c. d. B 1a; exhorta^{ab}que^{ac} A 1e.

1) Eorum scilicet qui in Britannia consederant. Monasteriis autem Gallicanis, Eboriacensi aliisque, filias ab Anglis traditas esse rettulit Beda III, 8.

principio, libros Moysi per ordinem recitare omnesque
deinceps scripturas ex ordine memorare^a euangelique^b
vitalia sacramenta ac^c apostolica post veterum docu-
menta^d narrare^e simulque dicere, ne se quae superstites
remaneant tristitiae subdant: cito ex eorum^f adversariis
dominum^g ultionem daturum, sibi que promissam esse
hanc consolationem daturum^h. Erat enim adversarius
monasterii Egaⁱ nomine, vir in saeculo sublimis, cui
Dagobertus^j moriens filium^k Chlodoveum cum regno
commendaverat^l. His ergo adversabatur supradicto
coenubio terminosque violabat omnemque familiam eius
circummanentem^m quacumque potueratⁿ occasione perse-
quebatur. Sed non diu coeptae pertinaciae potitus est
vota^o, nam mox post^p promissa^q ultione percussus^r in-
terit^s. Coepit^t deinde^u orationes ac deprecationes^v,
quaeque sacerdotum officia depromunt, dulcia^w modula-
mina canere. Quae cum vehementer mirarentur quae
adstabant, unam ex^x adstantibus allocuta est: 'Eice^y',
inquit, 'foras, eice^z, iacta^{aa} quisquillas'. Cumque aliae
conquirerent, quid dicere vellet, ait: 'Non aspicitis,
quantis sordibus mentem habeat occupatam, et caenosam^{ab}
nec omnino per confessionem pectoris sui aream pur-
gare^{ac} studuit, quam in saeculo adhuc posita, priusquam
huc^{ad} clauderetur, omni^{ae} spurcicia maculavit?' Perculsa
metu^{af}, verecundia correpta et a lumine Spiritus sancti
deprehensa, cui talia dicebantur, solo prosternitur cela-
taque^{ag} vitia matri^{ah} per confessionem prodit^{ai}. Coepit^{aj}

639, Ian.

641.

) predicta ancilla Christi add. A 1b.

Cap. 17. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

- 0 Cap. 17. a) ita A 1b. e. 2a; memorari A 1c. d. B 1a. b) euangelique —
narrare ante verba omnesque — memorare transposuit A 2a. c) om. A 1b. d) folio
exerunte om. A 1d. e) ita A 1b. e. 2a; earum A 1c. d. B 1a. f) domino A 1e. g) ita
A 1d. e. B 1a; daturam A 2a; om. A 1b. c. h) Erga A 1c. (non A 1d. e). i) Dogo-
bertus A 2a. k) f. Chlodoverim A 1b; f. Clodoveum A 1b*; Chl. f. A 1c. d. e. B 1a.
35 l) ita A 1b* cum rell.; circummanentes A 1b; om. A 1b*. m) ita A 1b. 2a; poterat
rell. n) ita A 1d. e. 2a. B 1a; votis A 1c; voto A 1b. o) postea A 1c; om. A 1e.
p) ita A 1c. d. e. B 1a; promissam ultionem A 1b. 2a. q) om. A 1c. (non A 1d. e).
r) ita A 1b. B 1a; que add. rell. (cf. l. 27). s) deprecationes, superscr. vel decanta-
tiones A 1d; decantationes B 1a. t) ita scripti (cf. supra p. 267, 25); dulci modulamine
40 A 1b. 2a; dulci modulatione A 1c. d. e. B 1a. u) de A 1b. v) Ecce A 1b. e. (non A 1b*. c. d).
w) et add. A 1c. d. e. B 1a. x) iacta A 1e. y) scenosam A 1b. (non A 1b*). z) purgari B 1a.
a) huic corr. huc A 2a; huc, superscr. vel hic A 1d; hic A 1c. b) omnis B 1a. c) et
add. A 1c. d. e. B 1a. d) que om. A 1c. e) matri: A 2a. f) ita A 1b. 2a. (cf. infra
p. 272, 18); pandit A 1c. d. e. B 1a. (cf. infra p. 274, 9). g) que add. A 2a.

- 15 1) Cf. Fred. IV, 79: (Dagobertus) post paucos dies, cum suae vitae
sentirint periculum, Aeganem sub celeretate ad se venire praecipit,
reginam Nantildem et filium suum Chlodoveum eidem in mano com-
mendans, se iam discessurum senciens. 2) Cf. Fred. IV, 83.

post haec quae vitae exitum expectabat rogare, ut, spatio facto, locum venientibus darent. Quod cum obtemperarentur^a, hilari vultu capiteque inclinato dicit: 'Benedicite, dominae meae, benedicite, dominae meae'. Inquirentes qui^b astabant, quibus salutem praemitteret, respondit: 'Non cernitis^c sorores vestras, quae de vestro collegio ad^d caelos migraverunt?' Quaerentesque illae, si agnosceret^e, increpantes^f voce ad unam^g earum Ansetrudem^h nomine loquitur: 'Vel tu', inquit, 'non agnoscis sororem tuam Ansildemⁱ, quae dudum ad caelos migravit, candidatorum^k choris insertam^l?' Haec ergo^m dicens, anima eⁿ carne elapsa est; qua egressa, cantus angelicus mox est in aere auditus. Nam quaedam earum longius e^o cellula qua corpus iacebat exanime fuerant progressae^p, audito^q angelorum coetus per aera resultantes^r atque^s canentes; ex quo cantu conpererunt^t Willesuindam^u carnis nexibus solutam. Currentesque reppererunt membra functa atque sororum coetum exequiarum officia implentem^v agnoscuntque psallentium^w, quem^x per auras audierant concrepare, eius supplimentum^y fuisse exequiarum.

18. De Leudebertane^a et visione beati^b Petri principis apostolorum.

Post has^c rursum^d uberis bonitas munerum suorum^e congerit^f supplimenta^g aliamque virginem Leudebertam^h nomine monitis salubribus ac caelestis prosapie documentis munire non distulit. Nam cum sanctam in eodem coenubio per aliqua temporum spatia vitam ageret, per

) divina conditoris largitas add. A 1b.

Capp. 17. 18. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

30

Cap. 17. a) ita pr. m. A 1d; optemperant A 1b; ob(p)temperarent *rell.* b) ita A 1b; qu(a)e A 1b* cum *rell.* c) Nonne cognoscitis A 1b. d) m. ad c. A 2a. e) cognosceret A 1b; agnoscerent A 1e. f) ita A 1b; increpantis A 1b*. c. d. e. B 1a; increpanti A 2a. g) una A 1e. h) Ansetrudae A 2a. i) Ansellem *corr.* Ansellam A 1d. k) candidatarum A 2a. l) inserta A 1d. m) ita A 1b* cum *rell.*; enim A 1b. n) a A 2a; anime c. A 1e. o) a A 1b. p) et add. A 1d. B 1a. q) ita A 1b. e; audierunt A 1c. d. B 1a; audiunt A 2a. r) conperereunt A 1e; reppererunt *corr.* conpererunt A 1d. s) ita A 1c; Willisindam A 1b; Willesindam A 1b*. d; Willesinda A 1e; Wilesindam B 1a; Wilsindam A 2a. t) implete B 1a. u) voces add. A 1b*; coetum add. A 2a. v) ita A 1b. e. 2a; quod A 1c; quos A 1d. B 1a; quas A 1b*. w) supplimentu B 1a.

Cap. 18. a) Leudeberta A 1d. b) ita B 1a (*cf.* p. 271, 10); v. P. apostoli A 1d cum *lat. cap.* c) ita A 1d. e. 2a. B 1a; haec A 1b. c. d) vis uberis suavitatis m. A 1b; r. uberius A 2a. e) cogerit B 1a. f) supplimentum A 1b; suppleta A 1e. g) Ludebertam A 1e; Leutbertam A 2a.

45

soporem^a ammonere non distulit, ut ad vitae exitum paratiorem^b efficeret, aiebatque ei^c vox, cum sopore^d membra laxasset, ut se^e a supradictae matris monita^f nullatenus devia-
 5 ret, quia^g cito a superis segregatura^h esset. Nec distulit diu promissi muneris largitor benignus donum accumulare corripuitque aegritudine ac in propatuloⁱ supremum exitum perduxit. Quo^k cum iam ad extremos^l tam mater quam sodales rependere adstarent honores, subito^m post longum silentium vocemⁿ
 10 promit ac dicit: 'Quaⁿ hora, gloriose apostolorum princeps Petre, vis, ut eamus?' Quod cum aliae, quid ageret, nosse vellent, illa inquit: 'Non videtis patronum^o vestrum^p apostolorum principem inter vos adstare et me de hac vita ducere velle?' Vix haec dicere licuit, laetus^{q.1}
 15 omnes circumexpectat^r vultus extremosque dimisit alitus, superasque^s linquens auras, ad aeterna gaudia est pro-
 vecta. Nam ideo rerum sator post longa silentia in hanc vocem flebilem promovere linguam permisit, ut alias ad eius vitae exempla provocaret et tantis^t mu-
 20 nerum copiis superis demonstraret, quarum^u ab hac luce in suo timore vel amore migrantes^v ditare non desinit.

19. De delinquentium correptione^a et damnatione fugitivarum.

Efferbuerat etenim^b contra hanc plebem Christi
 15 nequitia diabolicae fraudis, et dum pollere virtutibus cerneret, adgressus² est temptationibus maculare, quasdam ex his quas nova conversatio rudes reddebat a ceterarum conibentia^c nisus^d evellere ac septa monasterii violare temptare; praecipitavitque^e et exitiabilem vitam saeculi

30 Capp. 18. 19. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 18. a) eam Deus m. al. in mg. suppl. A 2a. b) se add. A 1c. d. e. B 1a, m. al. in mg. suppl. A 2a. c) vox ei A 1b. d) sopor A 2a. e) ita A 1e. 2a; om. rel. f) ita A 1e; monitis rel. g) qua A 1b. h) ita A 1b. e. 2a; segreganda A 1c. d. B 1a. i) ad m. al. superscr. A 2a. k) ita A 1e. 2a; Quod rel. l) extremum A 1c. d. e. B 1a. m) om. A 1e. n) (v. om.) promittit A 1c (non A 1d. e). n*) quia A 1b. o) patronem A 2a. p) nostrum A 1e. q) ita pr. m. A 2a; laeto — vultu A 1b; la(o)etos — vultus rel. r) ita A 2a; circumspectat A 1b. c. d. e; circumspecta B 1a. s) supremasque B 1a. t) tantas m. copias A 2a. u) ita scripsi (ditare c. gen. Ionas constr.); quas A 1b. d. e; quibus A 1c. 2a. B 1a. v) migrante B 1a.
 35 40 Cap. 19. a) correctione A 1d; loco praescriptionis versus vacat A 1e. b) om. A 2a. c) ita A 1b; conub: entia A 2a; coniventia A 1b*. c. d. B 1a; conventia A 1e. d) nisum (?) A 2a, corr. e) ita A 1e; praecipitavitque, om. et A 1b. 2a (locum immutat A 1b*); Pr(a)ecipit et ex. A 1c. d. B 1a.

- 1) I. e. laetis omnes circumspectat vultibus. 2) Scilicet diabolus.

cf. Prov.
26, 11.

desiderare ac canino^a more reiecta^b viscerum putrimenta¹ denuo sumere velle. Cumque iam per opacas umbras silentiaque fuscae noctis ad^c inanemque^d perficiendo^e consilium^f aspirarent et septa monasterii per repagula scalae transilire conarentur, subito e^g medio dormitorii⁵ massa ignis in modum modii egressa totam domum perlustravit atque^h inluminavit, ac post in tres divisaⁱ globos, per ostiarum^k meatus^l cum magno tonitruui fragore progressa est. Totidem^m etenim ostia domus habebat, per quasⁿ suos ignis globos proferret^m. Quae^o tonitruui¹⁰ fragor et dormientes excitavit et egredientes^p monasterii septa correxuit, et cum iam vallo^q pedes aliquae eorum^r traiecissent, et tanto fragore perterritae, intra septa velint^s referre, velut plumbum^t adgravatos nequaquam valebant reducere, quia diabolus qua valebat arte stu¹⁵ debat adgravare, quas divina correptio^u nequaquam sinebat perire. Confusae ergo culpas agnoscunt matrique reverse^v per confessionem produnt.

Adgressus^w deinceps alias duas antiquus anguis, quas noviores^x et^y multo inbecilliores conversatio red²⁰ debat, temptare compulit^z, primum ne^a confessionem veram^b nequaquam ab ore promerent^c. Erat enim consuetudinis monasterii et^d regulae, ut ter² in die per confessionem unaquaeque earum mentem purgaret, et qualemcumque^e rugam mens fragilitate adtraxisset, pia pro²⁵ ditio ablueret. In hanc ergo^f labem mentes^g supra-

Cap. 19. A 1b, b*, c. d. e. 2a, B 1a.

Cap. 19. a) ca.: nico, ras. no A 1c; animo B 1a. b. b) reiecta A 1e. c) adesset A 1b; adessent A 1b*. d) inanemque A 1e; inaque pr. m. corr. inanemque B 1a; inane (que om.) A 1c. d; manequ (que om. A 1b*) A 1b. b*; Mane::: A 2a; cf. 30 infra II, 25: inane (mane A 2a) consilium. e) perficiendum A 1d. B 1a et e corr. A 1c. 2a. f) consilio A 1b. g) ita A 1b. 2a; in A 1c. d. e. B 1a. h) a. i. om. A 1c. d. i) divisas B 1a. k) hostiorum B 1a. l) meatos A 1e. m) Totidem -- proferret om. A 1c (non A 1d. e). n) ita A 1b; quos A 1e. 2a; quae A 1d. B 1a. o) Que recte A 1e; Qui rell. p) gredientes A 1e. q) vallum A 2a. r) ita A 1e et pr. m. A 2a; 35 earum rell.; p. alaqueari intra icissent A 1c. s) vel intrefere A 1e; vellent inferre B 1a; vellent referre A 1c. 2a; vellent referri A 1b. t) ita A 1c. d; plumbum B 1a; blumbum A 1e; plumbo A 1b; plumbo: A 2a. u) ita A 1b. e. 2a; correptio corr. correctio A 1d, et sic A 1c. B 1a. v) om. A 1c. e. w) c. X. incip. A 1b. x) ita A 1b. e. 2a; novit(c)iores A 1d. B 1a; viciosiores A 1c. y) ac A 2a. z) que add. A 1d. B 1a. 40 a) ita A 2a; om. A 1b; per A 1c. d. e; ut per B 1a. b) ita A 1b. d. e. 2a; vera A 1c. B 1a. c) ita A 1d. e cum rell.; promere A 1b. c (sinebat add. A 1b*). d) et r. om. A 2a. e) cumque om. A 1e. f) vero A 1b. g) ita A 1b* cum rell.; mentem A 1b; om. A 1e.

1) I. q. putredines viscerum. 2) Confessio ad regulam coenobialem Columbani c. 1. bis exhibenda erat, scilicet ante mensam et ante lectorum aditum, ad Donatum (c. 19) autem praeterea tertio, scilicet post horam secundam celebratam in conventu, huiusque regulam virginum in monasterio Evoriacensi sanctam fuisse ex hoc loco concludi licet.

dictarum puellarum diaboli iacula dimerserant, ut nulla confessio vera ab^a ore prodiret^b, seu quae in^c saeculo commiserant^d, seu quae cotidiana fragilitas adtrahebat vel in cogitatione vel in sermone vel in opere, ne vera
 5 confessio per paenitentiae^e medicamenta rursus^f redderet sospitati. Cumque loetifer anguis paulatim corda obdurando virus infudisset et sibi decoeptas sua nequitia mentes parere comperisset, aggressus est, ut^g quadam nocte extra septa monasterii progressae fugam arriperent
 10 hac ad^h propria remeare vellent. Cumque per densam noctem abirent nec prorsus pro densitate caliginis viam tenere nequivissentⁱ, astitit ad levam diabolus ac lumen in modum lucernae arte qua valuit assimilavit^j monstravitque viam ad saeculum^k reducem ac tergiversatione^l
 15 vires auxit^m. Cumque ad locum pervenissent destinatum, subsequentibus inquisitoribus, nullis obstantibus, ad praefatum coenubiumⁿ rugato^o fronte redeunt^p. Quo cum redissent, actoque scrutamine^q, quae causa discedendi^r coegisset^s, respondent se telis fore stimulas diaboli et
 20 mentes nequaquam habere posse directas. Quae diu cum ab omni congregatione obiurgarentur, et^t nequaquam cunctarum proficeret correptio, divina ultione ambae percussae, meritis luere didicere poenas. Cumque anxia mater monasterii saepefacta^u quaereret, quae poene oc-
 25 casio foret, ac^v nullatenus veritatem exprimere valeret^w, hortatur iterato, ut inter supremas horas per confessione^x facinus pandant. Cumque obdurata^y corda nihil remedii^z capere vellent, inter flagella clamare coeperunt: 'Sustinete paululum, sustinete nec prorsus ex-
 30 pectantes arguete'. Cumque aliae inquirerent, a quibus sustinere rogarent, aiunt: "Non aspiciatis turba^{aa} Aethiopum ^{*p. 140.}

*) inito consilio *add. A 1b**.

) unde exierant *add. A 1b.

Cap. 19. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

35 Cap. 19. a) om. A 1b; ex A 1b*. b) proderet A 1b. d. B 1a; procederet A 1b*. c) hoc *add. A 2a.* d) om. B 1a. e) paenitentia B 1a. f) rursus A 1c (non A 1d. e); eas *add. A 1c. d. B 1a.* g) a B 1a. h) ita A 1e; quivissent *rell.* i) assimilavit A 1b*. e. 2a. k) s(a)eculi A 1e. 2a. l) tergiversationi A 1b. m) avexit *corr. advexit A 2a.* n) ita A 1e. 2a; rugate B 1a; rugata *rell.* o) redirent *corr.*
 40 redissent A 1d; redirent B 1a. p) discedere A 1b. q) coegissent A 1d, *corr.*; cogisset A 2a. r) ut A 1e. s) ita B 1a; saepe fata A 1c. d; saepe pr(a)efata A 1b. e. 2a. t) et A 2a. u) m. al. *corr.* valerent A 2a. v) ita A 1e; confessionem *rell.* w) ob-
 turata c. A 1b. e; obdurato corde A 1b* et m. al. A 2a. x) remedii A 1b (non A 1b*). y) ita B 1a; turbam A 1b. c. d. e; turbas A 2a.

45 1) I. q. inquisitio.

Ionas.

adventantium, quae^a nos rapere et abducere^b volunt? Cumque hae^c quae aderant^d terribilem^e dictum mirarent^f, audiunt^g fragorem supra cellulae^h tegumentaⁱ personantem^k ostiumque cellulae vi patefactum, ita ut nigrescentes umbras astantes^l cernerent^m et voces crebro eas clamantes per nomina audirentⁿ, ita^o ut vix quae aderant signo crucis armatae et psallendi officium^p detentae^q valerent^r adstare. Tanta^s doloris atque meroris eventu^t mater urguet, ut per confessione^u pandantur^v vitia et sacri corporis communione roborentur. At illae, 10 audito^w sacri corporis mentione, garrire dentibus ac fren- dere coeperunt et stridentes dicere: 'Cras, cras', et in- terim supradictam vocem^x repetere: 'Expectate, expec- tate^y, sustinete^z paululum, sustinete'. Inter quas voces extremum alitum dimiserunt^a.

Quas cum in collegio ceterarum nequaquam sepe- lire^b mater monasterii ratum duceret, segregatim^c hu- mandas hac^d in extremum^e sepeliendas fore^f iubet. Supra^g quarum tumulos^h globus ignis in modum clipei intra triennium crebroⁱ apparuit, praesertim quadra- 20 gesimae diebus usque adventum sanctae^k paschae, vel etiam^l vigilia natalis Domini ferventior^m apparebat, simulque voces tumultuantisⁿ turbae multae personabant. Inter quas duae ululantes erumpebant, velut in tor- mentis resonare solent: 'Vae mihi! vae mihi! vae mihi!' 25 Cernens itaque mater monasterii iustam sententiam a iusto iudice super iniustas animas inlatam, manifestius damnatarum sententiam est aggressa comperire^o, acce- densque ad tumulum, experimento querit, si cadavera quamvis putredine corrupta in sepulchro maneant. Iamque 30

Cap. 19. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 19. a) ita A 1d (pr. m.). e. 2a. B 1a; qui A 1b. c. b) adducere B 1a; et a. m. al. superscr. A 1c. c) haec A 1b. d) audierant A 1b. e) ita A 1e. B 1a; terribile dictum A 1c. d; terribile (terribibile A 2a) dictu A 1b. 2a. f) ita A 1e; mirantur A 1b; mirarentur *rell.* g) audivit B 1a. h) cellulam et t. A 1b. 2a (non A 1b*). 35 i) tegimenta A 1d. B 1a (ubi tegi in litura); tegim. corr. tegum. A 1c. k) personantia A 2a. l) astare A 1c. 2a. m) canerent A 1b. n) om. A 1e. o) om. A 1b. p) ita A 1e; ad ps. officium A 2a; et ps. offic(t)io *rell.* q) intentae A 1b; dete A 1e. r) valeant A 2a. s) Tante A 1e; Tanti *rell.* t) eventum, Mater A 1e. u) ita A 1e; confessionem *rell.* v) ita A 1b. d. e. B 1a; pandant A 1c. 2a. w) ita A 1e; audita 40 a. *plerique*; audite sacris B 1a. x) voce B 1a. y) e. om. A 1b. z) om. A 1b (non A 1b*). a) emis(er)unt A 1b*. c (non A 1d. e). b) ita A 1b. e. 2a; sepeliri A 1c. d; sepellari corr. sepeliri B 1a. c) ita A 1b. 2a; segregatim corr. segregavit A 1d; se- gregat A 1c. e. B 1a. d) om. A 2a. e) ita A 1b. e. 2a; extremo A 1c. d. B 1a. f) m. al. corr. fores A 2a. g) super A 1b. h) tumulum A 1b. i) sepe A 2a. k) sancte 4 A 1e; sancti *rell.* l) in add. A 1b. m) frequentius A 1b. n) tumultuantes pr. m. A 2a. o) comperere A 1e. 2a.

menses sex transierant^a, quo functa^b corpora condita fuerant^c, repperit interius sepulchrum igne exustum nec quicquam terrae^c residui superesse cadaveris praeter favillae^d vestigium^e. Mansitque per triennium^{**} inlatae sententiae
 5 severitas, ut terror damnatorum^f timorem praeberet sodalium remanentium essetque correptio^g videntium poena inlata^h mortuarum et ex negligentia vel tepore, immo duritia mentis pereuntium salus ex religioneⁱ ac vigoris studio^k propagaretur^l superstium^m.

o 20^a. De obitu Landebergae et cantus^b angelicos.

Interposito deinde temporum spatio, rursus consolationis^c solamina prodire. Nam quaedam virgo nomine Landeberga^d, cum iam^e extremas praesentis vitae expectaret amittere horas, omnique anxietatum^f mole val-
 15 lata, validis ictuata^g dolorum *stimulis, tantummodo *p. 141. exitum^h vitae expectabatⁱ solamina. Cumque iam^k adesset vocatio per silentem^l noctem, et omnes quae^m egram excubare curabant sopore depressae somnum carpebantⁿ, una tantummodo egritudine fessa nomine Gernomeda inibi inter^o sodales pervigil remanserat^p. Cumque^q ergo, ut diximus, extremos^r expectaret exitus, nubs^s densa atque rutilo quodammodo fulgore permixta stratum operuit, simulque voces canentium auditae atque
 20 exultantium: *Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus* Exod. 15, 1
 25 *est.* Ut ergo audivit Gernomeda canentium personare

*) effluxerant. Scrutans ergo mater *add.* A1b*; praeterierat et ecce *add.* Mab.

**) effossum sepulchrum ut *add.* A1b*.

30 Capp. 19. 20. A1b, b*. c. d. e. 2a. B1a.

Cap. 19. a) ita A1d recte, ut videtur (cf. I, 11: iamque quinquaginta dies transierant); transierant ante menses sex, ex quo exhibet A1c; transierant om. A1e. B1a cum *rell.*; menses ex quo A1b, b*; mensis, ex quo A2a; iam vero aliquanti menses, ex quo A1b*. b) ita A1d. e et pr. m. A1b* cum *rell.*; defuncta A1b. c.
 35 c) om. A1c. d. e. B1a. d) ita A1b. e. B1a; favillas A1c. d. 2a. e) ita A1b. b*. b*; vestium *rell.* (cf. p. 277, 41). f) corr. damnatarum A1b, et sic *rell.* g) correctio A1c. d. h) inlatq A1e. i) regione B1a. k) studo B1a. l) propinaretur A2a. m) superstitis pr. m. A2a.

Cap. 20. a) XI. A1b; X. A1c; *versus vacuus relictus* A1e. b) cantibus angelicis A1d. B1a. c) consolationes (s. om.) A1b. d) ita A1c. d. e. B1a; Landoberga A2a; Landoberta A1b. e) om. A1b. f) anxietate (om. m.) A1c. d. e. B1a. g) ita A1e. 2a; v. ictuata doloris A1b*; v. icta d. A1c. d. B1a; v. fatigata ictu doloris A1b; ictu validis sauciata doloris A1b*. h) corr. exitus A1c, et sic A1d. 2a. i) ita A1e; ex(s)pectabat solamen A1b. 2a; ex(s)pectaret solamina A1c. d. B1a.
 45 k) (iam om.) esset A1c. d. e. B1a. l) silentium (n. om.) A1b. m) circa *add.* A1b et m. al. A1c. n) carperent A1c et m. al. A1d; caperent B1a. o) i. s. om. A1e. p) remanserat pr. m. A1e. q) Cumque corr. Cum quo A1d, et sic A1c. B1a. r) extremas A2a; extremo exitu A1c. d. B1a (non A1e); expectaret om. A1c. d. e. B1a, sed cf. supra l. 15. s) ita A1d; nubes *rell.*

voces, coepit anxia excitare sodales. Sed cum nullo modo quemquam^a excitare potuisset, attentius finem rei expectat^b viditque^c paulatim nubem ab stratu^d sublevari^e simulque animam a corpore abduci^f. Cumque iam in altum nubs^g elevata fuisset^h, et eius aures canentium⁵ voces non audirentⁱ, tum demum aegra sodales excitare valuit ac^k, ut corpus^l debitos cantus persolverent, monuit, ipsaque per^m septem deinceps dies gravibus febriumⁿ ictibus^o correpta^p, octavo die vitam finivit.

21^a. De affluentia olei et aquae commutatione. 10

Post haec igitur bonitatis ac munerum^b institutor rursus pietatis suae munera largire^c non distulit. Nam quaedam puella nomine Bithildis^d intra adulescentiae annis^e in supradicto coenubio conversa est. Quae cum diu regularis disciplinae abenis confecta immobilis^f de-¹⁵ siderio caelestia praemia desideraret, evenit^g, ut iustus arbiter iustam animam iustitiae copia^h plenam caelosⁱ condere vellet. Cumque iam^k in extremis posita lumen posceret noctium^l per successiones coram se accendi et sacrae lectionis praeconia ante se legi^m, una earum quae²⁰ adstebantⁿ vas quoddam^o oleo lymphaeque repletset, omnes sopor oppressit; sicque^p noctis meta traiecta, absque sodalium solamine aegra noctem peregit. Ruente^q.¹ ergo diei^r crepusculo^s, cum matutinas laudes Domino cecinissent, intuita lucernam^t quam oleo lymphaeque ob-²⁵ plevrat in lacte commutatam^u, quaerit experimentum^v, utrum hoc quispiam^w sodalium commutasset. Ille

Capp. 20. 21. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 20. a) ita A 1e. 2a; quam(n)quam *rell.* b) ita A 1b. e. B 1a; expectabat A 1c. d.; expectavit A 2a. c) v. q. om. et qua in *mg. suppl.* A 2a. d) ita A 1e. 30 B 1a; strato *rell.* e) sublevare A 1e. 2a; sublevatam (om. simulque — elevata) A 1b. f) vidit h. l. postea add. A 2a (v. n. c.). g) ita A 1d; nubes *rell.* h) fuisset A 1b. i) ita A 1b³ cum *rell.*; audiri A 1b; audire A 1b*. k) haec A 1b; om. A 1b*. l) ita B 1a; ad corpus A 1c. d. e; corpori A 1b; corripit(?) m. al. corr. correptae A 2a. m) d. per s. A 1b*. c. n) febribus B 1a. o) ictuata A 2a. p) corr. correptionibus A 2a. 35 Cap. 21. a) XII. A 1b; XI. A 1c. b) muneris A 2a. c) ita A 1e; largiri *rell.* d) ita A 1c. d. e. B 1a; Bithildis A 1b; et infra A 1b; Bithildis A 2a, ut infra. e) ita A 1e; annos *rell.* f) immobili A 1b et e corr. A 2a. g) om. A 1e. h) copiam A 1e. i) ita A 1e. 2a (pr. m.). B 1a; caelis c. A 1b. c; celo recondere A 1d. k) om. A 1c (non A 1d. e). l) ita A 1b. e. 2a; per n. A 1c. d. B 1a. 40 m) m. al. corr. legit A 2a; Et add. A 1b. n) assistebat A 1e. B 1a; cum add. A 1c. d. B 1a (non A 1e). o) quodam B 1a. p) sique B 1a. q) Ruente A 1e; Ruenti A 2a; Inruente A 1b. r) om. B 1a. s) crepusculo pr. m. B 1a. t) lucerna B 1a. u) commutatam(?) pr. m. A 2a. v) ita A 1b. e. 2a; experimento A 1c. d. B 1a. w) ita A 1e. 2a; qu(a)epiam A 1b. c. d; quempiam B 1a. 45

1) Ruente nocte prorumpit crepusculum, ruente crepusculo mane; cf. infra II, 23 (p. 284, 2).

inquiunt: 'An^a nescis^b, quia hic lac non fuerit?' Tunc^c egra ait^a: 'Nequaquam hoc labore^d animam consumite ac inquirere^e sinite'. Cumque ille^f attentius cognoscere vellent, matrem vocant reique causam indicant. Illa
5 itaque, ut^g diligentius cognosceret, oleum a lacte separare^h iubet. Cumque segregassent oleumⁱ et nihil super specie^k lactis remansisset, coepit oleum denuo crescere et uberius a vase manare. Tunc demum hae quae adstabant Dei virtutem cognovere; quem^l studio
10 omni collegerunt^m et de industria sacrario condiderunt. *Testes sunt huius rei Burgundofaro^{n.1} pontifex Meldensis *p. 142. urbis et Waldebertus abba Luxoviensis coenubii. Nam et^o aegrae quaedam, quae de eodem oleo sunt^p adrectatae^q, pristinae sunt sanitate^r redditae; Bithildis^s vero,
15 omni iucunditate repleta, felicem praestolabatur exitum. Quae^t cum caelo animam reddidisset, tanta suavitas odoris cellulam replevit, acsi balsama inibi crederes desudare. Quid hoc fuerit^u, ut hanc creaturam aquae in lactis speciem verteret vel oleum fluendo multiplicare^v
20 iuberet, nisi quia miseratio divina aliis ostendere voluit, qualiter supradicta nocte divina clementia aegram^w visitavit? Et dum illa sodalibus noluit indicare, quid vidisset, virtutis suae^x omnipotens et^y visitationis vestigium^z reliquit.

25 22^a. De bestia in transgressione cibi visa.

Dum^b magnarum^c rerum ob boni meriti^d religionisque^e studio^f conlatarum^g [munera^h] non omisimus tradere posteritatiⁱ, simulque^k quae ad terrorem durae ac^l

Capp. 21. 22. A 1b. b, c. d. e. 2a. B 1a.*

30 *Cap. 21. a) An — ait in mg. suppl. B 1a. b) nescitis A 1e. B 1a (ubi citis m. al. suppl.). c) om. A 1e. d) labora A 1e; lac oro pro l. A 2a (ubi m. al. vestram add.). e) inquire A 1d, corr.; inquirere, expunct. it A 1e. f) ill: m. al. corr. ille B 1a. g) uti A 1b. h) ita A 1b. e. 2a; separari A 1b*, c. d. B 1a. i) a lacte add. A 2a. k) ita A 1b. e. 2a; spec(t)lem rell. l) ita A 1e; quod rell. m) colligerunt A 2a. B 1a. n) ita scripsi; Burgundofara A 1b*. d. e. B 1a; Burgundofora A 1c. 2a; Burgundofare A 1b; ac add. A 1b*; et add. A 1c. d. e. B 1a; pontifexque A 2a. o) om. A 1b; Quedam namque egre A 1b*. p) om. A 1c (non A 1d. e). q) attactae A 1b; adtacte A 1e. r) ita pr. m. A 1d; sanitati rell. s) Bithildis A 1e. t) Quae B 1a. u) ita A 1b. e. 2a; fuit A 1c. d. B 1a; miraculi add. A 1b*. v) ita A 1b. 2a; multiplicari A 1c. d. e. B 1a. w) aegra B 1a. x) indicium add. A 1c (non A 1d. e). y) om. A 2a. z) vestium A 1e.*

Cap. 22. a) XIII. A 1b; XII. A 1c. b) ita A 1b. d. e. 2a; Cum A 1c. B 1a. c) om. A 1b. d) menti B 1a; memoriam A 1b. e) religionisque om. A 1c. d. e. B 1a. f) ita A 1e; studium rell. g) consolatarum A 1b. h) ipse supplervi; miracula Mab.; om. codd. i) posteritatem A 1b (non A 1b). k) que om. A 1c. d; quae om. A 1e. l) ita A 1b. c. 2a; et (B 1a); dure agna vehementis pr. A 1e.*

1) V. supra p. 41.

ignavae^a mentis profuisse conperimus, ratum^b ducimus intimare. Quaedam etenim puella nobilis genere ad supradictum coenubium regularis^c disciplinae colla submittere venit^d, sed bonae vitae intentum^e hac religionis formam^f aggressus^g antiquus anguis denuo per transgressionis vitium de paradiso evellere^h, excitavit gulae aviditatem, ac esuriem furtivo cibo aggressa est satiare; quod facinus perⁱ spatia temporum non deprehensa patravit, nec prorsus alicui ex sodalibus patefactum est. Cumque ergo diu gulae aviditas animam macularet,¹⁰ dedit iustus arbiter iustam sententiam super iniustam animam: corripuit gravissimum facinus poena graviore ac super fessus^k artus^l excitavit odium liciti^m cibi, nec valebatⁿ turbata mens aliud quicquam quam furfures^o frondesque et^p herbarum agrestium^q mixturam edere^r. Cumque¹⁵ iam per^s multis diebus haec ultio super^t animam transgressionem^u deceptam maneret et^v sibi hora refectionis supradictum cibum adduci postularet, vidit speciem apri magni^w secum comedere et more cenosae suis^x cibos grunnio¹ ventilare. At illa pavefacta interrogavit, quid^y²⁰ esset. Respondit bestia: 'Haec quaeque^z.² ego sum. Cibus, quos modousque per transgressionem^a comedisti, tecum ego comedi, et amodo^b, scias, per anni circulum hunc cibum habebis'. Permansit ergo cibus per^c vertentis anni metam, nec prorsus aliud^d edebat quam furfures frondesque²⁵ arborum ac^e herbarum agrestium^f et sucus^g, qui ex cer-visae reliquiis^h proiciuntur¹. Quid enim fueritⁱ, ut dia-

Cap. 22. A 1b, b*, c, d, e, 2a, B 1a.

Cap. 22. a) agnaviae corr. ignavae A 1d; ignaviae B 1a. b) ita A 1b. b*. b²; (r. d. om.) i. (intimari A 1e) curabimus (curavimus A 1e; curamus A 2a) A 1c. d, e, 2a. 30 B 1a. c) ita A 1e, 2a; regulari rell. d) om. A 1e. e) intentam hanc A 1b; intentam ac A 2a. f) normam pr. m. B 1a. g) aggressus vitium (antiquus a. d. per t. v. pr. m. in mg. suppl.) de p. B 1a. h) evellere. excitavit A 1b. B 1a. i) longa add. A 1c. B 1a (ubi t. sp.). k) ita A 1b; fessos A 1b* cum rell. l) artos A 1e. m) litici B 1a; om. A 1b. n) delectabatur rea et amens A 1b. o) furfur(es e corr.) A 2a; furfuresque, om. fr. A 1b (non A 1b*); furforum frondesque A 1e; furforum frondiumque A 1c. d. B 1a. p) om. A 1e. q) agrestium B 1a. r) comedere A 1b. s) ita recte A 1e; (per om.) multis diebus A 1b; per multos dies A 1c. 2a. B 1a. t) pr. m. in mg. suppl. B 1a. u) transgressionem A 1b. v) et si h. A 2a. w) m. superscr. B 1a; m. a. A 1c (non A 1d. e). x) suos A 2a. y) quae A 2a. z) ita A 1d. B 1a; quoque A 1c; 40 bestia, quia ego A 1b; bestia: An (nescis m. al. superscr.), quia ego A 2a. a) ita A 1e; transgressionem rell. b) et modo inter bestias per a. A 1b. c) (per om.) v. a. meta A 1c. d, e, B 1a. d) e. a. B 1a. e) ita A 1b*. c, d, e, B 1a; aut A 1b. 2a. f) ita A 1c. d, e, B 1a; agrestia A 1b. 2a (ubi ia in litura); agrestes A 1b*; mixturam supra l. 15. add. g) ita scripsi (cf. I, 16: cervisam —, quae ex frumenti vel hordei 45 sucus equoquitur); sucus qui A 1c. d. B 1a; secus qui A 1e; secus (m. al. corr. fecis) quae: A 2a; feces quae A 1b. h) proicitur A 1e, 2a. i) fuit A 1d. B 1.

1) I. e. os porci. 2) Quaeque pro quaecumque Ionas scripsit; cf. supra p. 190, 19, infra p. 279, 14.

boli voce^a fragilis mens miserae transgressionis conscia obiurgaretur, nisi quia^b praesentium poenarum immanitas^c non sineret animam postmodum cruciatibus damnari? Et divina pietas per eum voluit inproperia^d consentientis^e depromere, per quem fuerat transgressio propagata, et hunc habere indicem, cuius suasionibus malis diu decepta obtemperaverat, et^f post poenas inlatas cognoscere, non diabolo sed creatori debere creaturam obedire.

Similiter^g alia puella Beractrudis^h nomine cum diu in supradicto coenubio conversaretur et nequaquam regularis disciplinae omni conatu intenderet praecepta servare, misit diabolus in mentemⁱ transgressionem^k corruptam, ut quaeque potuisset furtu rapere, occulte comedere^l. Quae cum diu transgressionem animam macularet, dedit iustam^m ultionem arbitri iustus. Corripuitⁿ igne febris, ac inter incendia clamare coepit: 'Vae mihi!' et post has^o voces ita sopita iacuit, ut mortua ab omnibus crederetur. Cumque post multum horarum spatium anhelaret, clamare coepit: 'Veniat mater! veniat mater!' Concito ergo gradu quae aderant matrem Burgundofaram^p vocant; quam cum vidisset^q, omni intentu^r facinorum suorum coniecturam per confessionem pandit. Cumque omnes adstantes finem vitae expectarent, convalescens^s rediit. Quae postea quantisper sub febris correptione^t in hac vita moravit^u, sicque^v demum vitam finivit^{*.w}.

^{*}) In editione Bedana haec addita sunt spuria: Postquam enumeratae sanctimoniales foeminae sub magisterio beatae Burgundoforae constitutae diverso ac dispari, uti diximus, pro meritorum qualitate transitu vitam hanc corruptibilem exuerunt, ipsa quoque venerabilis mater earum coelesti vocatione

Cap. 22. A 1b. b*. c. d. e. 2a (ad l. 9). B 1a.

Cap. 22. a) vocem A 1b. e. b) qua A 1b. c) humanitas A 2a. d) in propria A 2a. B 1a; in propria A 1e. e) consentienti B 1a; consequenter A 1b. f) ut cognosceret A 2a. g) finem capitis om. A 2a; XIII. c. inc. A 1b. h) n. B. A 1b. i) mente A 1e. k) transgressionem correptam A 1b; corruptam transgressionem A 1b*. l) ita A 1b; comedere (m. al. add.) B 1a; comederet A 1e; comederet A 1b*. b*. c. d. m) om. A 1b (non A 1b*). n) Corripitur A 1c (non A 1d. e). o) hanc vocem A 1c (non A 1d. e) p) Burgundoforam A 1c. B 1a et m. al. A 1d; m. id est B. (Purgundoforam A 1b) A 1b. b*. q) vidissent A 1b (non A 1b*). r) intentione A 1c (non A 1d. e). s) (c. r. om.). Q. (illa A 1b*) p. q. convalescens (convales A 1b) et haec febris ex (ex om. A 1b*); ex hac f. A 1b*) corr. A 1b. b*. b*. t) correctione A 1e. corr. u) ita A 1b; sic qu: dem v. A 1b*. v) ita A 1b* cum rel.; sic quidem v. A 1b; sic qu: dem v. A 1b*. w) dimidia pagina vacat A 1c. d; subscr. Explicuit vita beatae Burgundae (pr. m. corr.) fratre A 1b; Expliciunt (Explicant B 1a) miracula, quae facta sunt in monasterio Evoracis (Evoracis B 1a), A 1d. B 1a (ubi versus de Bobuleno subsequitur). Desinunt A 1c. d. e (versu vacuo relicto).

23^a. De vita Bertulfi abbatis.

Quam praeclara sint^b monumenta^c iustorum, doctorum ordo per^d temporum vicissitudines^e studuit posteris^f declarare^g. Quae ergo nunc^h nostris noscuntur patrataⁱ temporibus, nequaquam silendo neglegentiae^j somno torpentes^k *premittere debemus^l, ut sicut nobis precedentium exempla uberius religionis studia generant, ita postmodum posteritate^m nostrorum temporum acta augmenta pariantⁿ; dumque aliis^o imitanda propagamus, nobis sepius memoranda opponimus.

Venerabilis^p etenim^q Bertulfus^r Ebobiensis^s coenubii presul, cuius superius^t fecimus mentionem, quis quantusque fuerit, a nobis non est omittendum^u tradere memoriae, sed prius, qualis conversatio^v e saeculo fuerit, memorandum est^w. Fuit^x enim genere nobilis, licet^y gentilis, consanguineus beati^z Arnulfi^{aa} Mettensis^{ab} urbis pontificis. Qui cum praefatum pontificem Arnulfum ad cultum religionis post aulicas^{ac} honores, infulas^{ad} pom-

digna, cum multis annis supra memorato monasterio Evoricas decentissime praefuisset, corporis tandem infirmitate correpta, III. Non. April. diem clausit extremum, coetibus aggregata virginum, quae sequuntur agnum, quocunque ierit, coelestem videlicet sponsum, dominum nostrum Iesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen.

SANCTAE BURGUNDOFORAE ABBATISSAE
VITAE FINIS.

Cap. 23. A 1a. b. b*. 2a. B 1a.

Cap. 23. a) *lemmata*: Incipit vita beati Bertulfi abbatis (confessoris B 1a) A 2a. B 1a; Incipit de beato Bertulfo A 1a; Incipit virtutesque beati Bertulfi, qui fuit discipulus Eustasii et Atalae abbatum, qui in cenobio Tobieni post Atalam abba exstitit, A 1b; Incipit relatio de beato Bertholfo abbate in Bobio et quorundam fratrum miraculis ibidem A 1b*; *praescriptiones capitum, quae in codicibus desiderantur, ex laterculo supplervi.* b) sunt B 1a. c) *ita pr. m. B 1a*; monumenta (*e corr. nimenta A 1a*) A 1a. b*. 2a; monumenta A 1b. d) *om. A 1a.* e) *vicissitudine: A 1a*; vicissitudinis A 1b, *corr.* f) *posteritatis: m. al. corr. posteritati A 2a*; posteritatis *m. al. add.* B 1a. g) *declara(re m. al. in litura) A 1a.* h) *om. A 1b. B 1a.* i) *parata A 1a, corr.* k) *corr. torpente sunt A 2a.* l) *om. A 2a.* m) *ita A 1a et pr. m. B 1b*; posteritati *rell.* n) *parient pr. m. B 1a.* o) *alios pr. m. A 2a.* p) *c. II, inc. B 1a.* q) *enim B 1a, corr.* r) Bertolfus (?) *m. al. corr. Bertolfus, et sic infra A 1a*; Bertholfus *semper A 1b**. s) *ita A 1a*; Aebobiensis A 2a; Ebbobiensis B 1a; Bobiensis A 1b. t) *omittit. B 1a*; obmittit. A 2a; amittit. A 1b (*non A 1b**). u) *ita A 2a. B 1a* (*cf. p. 291, 31*); eius eius in *m. al. corr. conversatio eius in A 1a*; conversio a A 1b. v) *om. A 1b.* w) *c. II, incip. A 1b*; *distinctione caret A 1b**. x) *om. A 2a.* y) Arnulfi *pr. m. corr. Arnolfi A 1a* (*infra Arnolf. constanter*). z) Metensis A 1a. b. 45 a) *ita B 1a*; aulicos h. A 1a. 2a; alicuius honoris A 1b.

cf. Apoc. 14, 4.

1) Bertulfi Ionas in epistula praevia meminit. 2) Est vita monachica teste Cangio ideoque fere idem atque conversio. 3) Erravit Ionas, Arnulfum pontificem in eremum iam secessisse ratus tempore quo Bertulfus ad illum se contulit, cum infulas episcopales (ita V. Arnulfi c. 7) anno demum 629. ipsum deposuisse constet eodem, quo Eustasius defunctus est. Cf. SS. R. Merov. II, p. 427.

pasque saeculi ad religionis studia anhelare perspexit^a,
 nisus est et ipse calcando terrena caelestia desiderare^b.
 Postposuit patrem natalemque^c solum, pompas orbis^d cf. Matth.
10, 37 sq.
 iuxta euangelii vocem; post^e rerum amissionem nudus
 5 tollendo crucem ac sibimet ipsi^f abnegando secutus est
 Christum. Iunctus supradicto pontifice^g Arnulfo, cum
 ipso quantisper^h moravit. Deinde ad venerabilem virum
 Eusthasiumⁱ Luxovio perrexit, quo diu subiectus sanctae
 regulae religionique gratus omnibus mansit. Exin^k, ad-
 10 ventante beato Atala^l ex Ausoniae^m partibus, cumⁿ vo-
 luntate et pacis vinculo venerabilis vir^o Eusthasii eius
 societate^p subiunctus est, quia erant^q cor unum et anima cf. Act. 4, 32
 una, nec quicquam^r discordiae manebat, si mutuo^s ac
 vicissim subiectos sibi commutarent. Abiit ergo post
 5 vestigia venerabilis^t Atalae, Ausoniaeque sinibus receptus,
 in Ebobiensem^u caenubium sub oboedientia beati Atalae
 permansit. Cumque reppertor rerum saepefatum patrem
 Atalam^v ad caelestia regna post erumnas saeculi vexit,
 omnis contio monachorum voce animoque unito: 'In
 10 paterno honore^w Bertulfum sublimamus^w'. Qui per XIII
 annis^w omni^x diligentiae^y studio plebem docere ac in-
 buere salubribus monitis non omisit^z. Sed^a quid in his
 temporibus gesserit, memoriae tradendum est.

Cum^b iam egregiis moribus, bonitate et disciplina,
 15 scientiam^c moderantem, plebem regeret, coepit antiquus
 anguis quietam mentem adversitatis ictu quaterere. Ex-
 citavit quendam Probum^d nomen^e Dertonensis^{f.1} urbis
 pontificem, qui ut subiectum sibi praefatum abbatem

*) virtutibus ac miraculis gloriosum *add. A 1b*.

10 *Cap. 23. A 1a. b. b*. 2a. B 1a.*

Cap. 23. a) perinspexit A 1a. b) quaerere A 1a. c) natale s. A 2a.
d) urbis A 1b. B 1a. e) postremum amissionem m. al. corr. postremum amissione
rerum A 2a. f) semet ipsam a. A 2a; sibimet ipsi a. se A 1b. g) ita (?) pr. m. A 2a.
h) tantisper moratus est A 2a. i) ita B 1a; Eustasium rell. k) c. III. incip. B 1a;
 15 *Dein A 1a. l) Attala semper A 1b*. m) Ausione A 1b. n) in litura A 1a. o) ita*
A 2a; viri rell.; Eusthasii h. l. A 1a. B 1a; Eustasii A 1b; Eustasius A 2a. p) ita
pr. m. A 1a. q) erat A 1b. 2a; add. eis A 1b, illis A 2a. r) quicumque pr. m. B 1a.*
s) mutue B 1a. t) venerabilis pr. m. A 1a. u) Ebbobiense (corr. Ebbobiense) c.
B 1a; Ebobiense (ita A 1a; Ebobiensi A 2a; Bobiensi A 1b) coenobio rell. v) alunt
 10 *in mg. add. A 2a. w) ita A 2a. B 1a; sublimaret m. al. in litura A 1a; sublimat*
A 1b. w) annos A 1b. x) omnis B 1a. y) diligentia et A 1a; diligentia A 1b; dili-*
genti A 1b. z) obmisit B 1a. a) c. III. incip. B 1a. b) c. III. incip. A 1b.*
c) ita pr. m. B 1a; scientiam moderante pr. m. A 1b; scientia(que add. A 1b. 2a)*
 15 *moderante A 1a. b*. 2a. d) Probum A 2a; Probum A 1b. e) ita pr. m. A 1a; nomine*
rell. f) Dertonensis A 1b.*

1) Dertona, hodie Tortona, urbs teste Strabone media inter Genuam et Placentiam.

p. 145. cum caenubii^a supplementum^b faceret, omni nisu^c intendebat^d. Adgressus primum auligas^e vel pontifices vicinos muneribus temptare, cumque sibi iunctos gauderet, regem^f per eos suadere adiit. Regnabat^g enim eodem tempore Ariowaldus^{h.1} Langobardis¹. Sed cum nihil aliud a rege in responsis recepissent, nisi ut ecclesiastico iure^k probarent, utrum caenubia procul ab urbibus sita^l episcopali debeant ministrari^m dominio², ille omnes quos potuit suo intentui iungitⁿ. Cumque^o haec agerentur, unus ex aulicis clam praefato Bertulfo^p, quid rei fo-¹⁰ menta gestirent^q, mandavit. Ille missus experiendi causam^r ad regem direxit, quibus Ariowaldus^s: 'Non', inquit, 'meum est sacerdotum^t causas discernere, quas^u synodalis examinatio ad purum debet adducereⁿ'. Sciscitantur illi^v, si illorum sit fautor consilii. Nequaquam¹⁵ ait se eis favere, qui adversum^w Dei famulum molestias^x vellint^y generare^z. Cumque ille^a quamvis a barbaro^b et Arrianae sectae credulum talia fari cernerent, poscent^c, ut supplimento publico, qualiter Romae ad sedem apostolicam venire queant, fulciantur. Largito ergo^d beneficio, regio cultu^e Romam usque suprafatus^f abba, in cuius obsequium ego interfui^g, ad Honorium^h papam accessit. Cuiⁱ cum rei causam patefecisset, ille de industria quaerit, quae sit^k consuetudo^k regularis disciplinae. Cumque cuncta alacri animo in aures praesulis degessisset^{k}, placuit beato^l Honorio regularis series, religionis cultus hac humilitatis indicia. Tenuit ergo eum quantisper, et cottidiano^m effamineⁿ Bertulfum roborare nisus,

*) in domo eius *add.* A 1b*.

Cap. 23. A 1a. b. 5*. 2a. B 1a.

30

Cap. 23. a) coenobio A 1b; cenobii; ras. s A 2a. b) ita B 1a; supplementum corr. supplemento A 1a, et sic A 1b. 2a. c) ita A 1a. b; o. vi A 2a; om̃s pro o. n. B 1a. d) intendebant pr. m. B 1a. e) m. al. corr. aulicas A 1a; aulig: s corr. aulicos B 1a, et sic A 2a; primum linguas A 1b. f) regi A 2a. g) Regnebat A 1a, corr. h) ita A 2a; Ariowaldus A 1a. B 1a; Ariowaldus semper A 1b. i) ita A 1a. B 1a; Langobardus A 1b; Longobardus A 1b*. 2a. k) more A 1b. l) ita A 2a. m) ita A 1a; ministrare d. A 2a. B 1a; ministerio dominato A 1b; dominio parere A 1b*. n) iunxit B 1a. o) c. V. incip. B 1a. p) Bertulfo A 1b. q) gestarent A 1b et m. al. A 1a. r) ita A 1a (pr. m.). B 1a; causa A 1b. 2a. s) ita A 2a. B 1a; Ariowaldus A 1a. t) sacerdotibus(?) corr. sacerdotum B 1a. t*) quae A 1b. u) abd. A 2a. v) an ille pro i. si A 1b; an ipse A 1b*; ille, om. si B 1a. w) adversus A 1a. x) molestius A 1a. y) ita pr. m. A 1a; vellent rell. z) gerere A 1a. a) ita pr. m. A 1a; illi rell. b) q. barbarum A 1b. c) ita pr. m. B 1a; poscunt rell. d) om. A 1b. e) cultu; ras. i(?) A 1a; fulti pro r. c. A 1b. f) praefatus A 1a. g) infui A 2a. h) Honorum A 1a, corr. i) ita A 1a. b; Qui rell. k) ita A 1a. b; consuetudinis A 2a. B 1a. k*) ita A 1b. l) ergo A 2a. m) (cotti in litura) diano A 1a. n) aff. A 2a, ut infra. 45

1) A. 626 — 636.

2) Cf. 'N. Arch.' XXV, p. 139.

ut cepti itineris laborem^a non relinqueret et Arrianæ pestis perfidiam euangelico^b mucrone ferire non abnueret. Erat^c enim venerabilis praesul Honorius sagax animo, vicens consilio, doctrina clarens^d, dulcedine et humilitate pollens. Laetabatur egentibus socium repperisse, quo^e dulcia promeret effamina, nec prorsus delectabatur^f, ut cito ab eius consortio segregaretur. Sed cum vehemens aestus quiescendi^g longum^h prohiberet spatium, praeiuit optatum munus, privilegiaⁱ sedis apostolicae largitus est, quatenus nullus episcoporum in praefato 628, Iun. 11. caenubio quolibet iure dominare^j conaretur^k.

Percoceptum^l ergo optatum munus, ad patriam remeare nisi sumus. Cumque, peracto itineris spatio, Tuscanæ arva postposita, Appennina^m attigimus ruraⁿ et^o propter^p castrum cui Bismantum^q nomen est venissemus^r, tanta vis febrium Bertulfum^s oppressit, ut omnino morte praeveniri^t crederetur. Aeger enim ab Urbe progressus^u fuerat. Oppresserat omnes maestitia^v tam longevi itineris quam labor aegri patris, nec prorsus eius^w de sospitate spem habentes, tenso tentorio, aspera in loca, undique^x vallati maestitia nec omnino^y de sospitate paterna fidentes, metati sumus. Erat^z enim vigilia passionis^{aa} beatorum Petri et Pauli apostolorum. Cumque^{ab} iam atra nox inruerit^{ac}, ille inter ignes febrium me accessivit^{ad} ac curis mens dedita de nocturna vigilia sciscitavit^{ae}. Cumque ego^b dicerem^c omnia iam^d esse disposita, ille

Cap. 23. A 1a. b. b*. 2a. B 1a.

Cap. 23. a) labore B1a. b) euangelii in litura A2a. c) c. VI. incip. B1a. d) clares m. al. corr. clarus A1a, et sic A1b*. e) ita B1a; quam A1b; cum quo A1a. 2a; qui secum A1b*. f) delectabat (?) pr. m. A1a. g) quae sciendi m. al. corr. quaerendi A2a. h) locum A1a. i) ita pr. m. A1a; dominari rel. k) conarentur pr. m. A2a. l) ita A1a; Praecepto m. al. corr. Percepto B1a. m) ita A1b. 2a; Apennina A1a, corr. n) arva A1a. o) et — venissemus om. A1a. p) ita A1b; prope rel. q) Berthulfum h. l. et semel infra A1b*. r) pvenire pr. m. A1a. s) non add. B1a. t) p. eiusdem s. A2a. u) u. v. m. in transitu a pagina ad paginam om. A2a. v) omni(no m. al. add.) B1a. w) Erat m. al. in litura A1a. x) c. VII. incip. B1a. y) ita pr. m. A1a. z) accessivit m. al. corr. accersivit A1a, et sic A1b*. 2a. B1a. aa) ita A1a (e corr.). B1a; suscitavit A1b. 2a. b) ergo A1a (pr. m.). c) d(ic m. al. in litura)ere: A1a. d) om. A1a.

- 1) Honorius papa Bertulfo abbati presbytero a. 628, Iun. 11, privilegium (ed. in Hist. patriae monum. Chart. I, col. 5) dedit, quo monasterium Bobiense ex iurisdictione episcopali exemptum sedi apostolicae subdidit, itque cum formula Libri diurni n. 77 (ed. Sickel p. 82) concordare perspexit Iulius Hartung, 'Diplomatisch-hist. Forschungen' p. 62.
- 2) Bismantova castrum olim fortissimum territorii Mutinensis iam destructum est neque praeter immensum saxum, quod 'Pietra di Bismantova' appellant (cf. Amati, 'Dizionario corografico dell' Italia' I, 820), reliquiae supersunt.

ait^a: 'Tu meum ante stratum tota^b per noctis meta, quousque diei prorumpat^c crepusculum^d, excuba'. Cum ergo excubassem, quousque intempesta^e nox ruerit^f, tantus me sopor oppressit, ut sursum caput^g attollere non valerem, omnesque qui erga tentorium sarcinas^h vel aequos excubabantⁱ, simile^k sunt oppressi^l sopore. Cumque ergo cuncta silentia^m operissentⁿ, beatus apostolorum princeps Petrus advenit ac super^o stratum aegri patris adstetit: 'Surge', inquit, 'et sospes tuos ad sodales perge'. Cumque ille inquireret^p, quis esset, ille ait: 'Petrus; mea hodie clara^q in toto orbe celebrantur^r sollemnia'. Cumque haec^s dixisset, abiit. Ille timore perculsus, anxio et trepido corde me sciscitare curat, quid rei causa^t inesset. Putabat enim me et audisse vocem et^u aspectum vidisse. Cumque ego^v aierem^w, me nihil vidisse^x vel audisse: 'Non cernis', inquit, 'fulvam^y lucem, quo^z Petrus apostolus pergit?' Cumque ego^a aierem^b, me nequaquam videre, silere coepit. Cumque ego cognovissem, quid rei causa^c gestiret^d, vix tandem precibus obtinere merui, ut mihi^e rei panderet veritatem; quod ille omnino siluisset, si me et audisse^f et vidisse non putasset^g.

Cum^g quodam in^h tempore, expleto psallendi officio, una cum fratribus secunda diei hora de ecclesia beati Petri egrederetur, obvium^h* habuit hominem Via-²⁵ turinum^{i.1} nomen^k, daemonis^l rabiae^m plenum. Quem intuens, caelos inspexit conditoriqueⁿ postolavit, ut sui^o voti favens adesset sauciumque daemonis peste suis^p consulendo^q precibus curaret. Deinde imperavit, ut vis

Cap. 23. A 1a. b. b*. 2a. B 1a.

Cap. 23. a) agit A 1b (non A 1b*). b) ita pr. m. A 1a; totam per n. metam rell. c) erumpat A 1a. d) c(re m. al. in ras.)p(u m. al. in ras.)sculum A 1a; crepusulum pr. m. B 1a. e) intempesta: A 1a. f) ita pr. m. A 1a. g) capat pr. m. A 1a. h) s. vel a. om. A 1a. i) accubabant A 1a. k) simile: pr. m. A 1a; similis rell. l) s. depressi A 2a. m) silentio B 1a; silentia — l. 13. corde me desunt, folia 35 exciso, A 1b. n) oper(uis in ras.)sent A 1a; opperuisse A 1b*. o) supra B 1a. p) inqu: ereret pr. m. A 1a. q) om. A 1a. r) celebratur B 1a. s) hoc pr. m. B 1a. t) causa; ras. s A 1a; causa corr. causae A 2a. u) ea asp. pr. m. B 1a. v) ergo pr. m. A 1a. w) (dice m. al. in litura)rem A 1a; agerem A 2a. x) videsse pr. m. A 1a. y) f(u m. al. in litura)lvam A 1a. z) a quo m. al. corr. in qua A 1a et sic A 1b*. a) om. A 2a. b) (dice m. al. in litura)rem A 1a; agerem A 2a. c) ita A 1a. b; causa corr. (?) causae A 2a; causae (rell.). d) gestaret A 1a. b. e) in litura A 1a. f) audisse: A 1a. f*) putaret A 1b. g) c. V. incip. A 1b; c. VIII. B 1a. h) om. A 1b. h*) obviam A 1b. i) ita B 1a; Victorinum A 1a; in via Turinum A 2a; Viatorem A 1b. k) ita pr. m. A 1a; nomine rell. l) demoni(ea m. al. in 45 litura) A 1a. m) ita A 1a (pr. m.). 2a. n) conditoremque A 1b. o) suae voti A 2a; sue voci A 1b. p) que add. A 1b (non A 1b*). q) consolendo pr. m. A 1a; consulando A 1b; consulendi A 2a.

1) Nomina Viatorin[a] et Viatorianus commemorantur C. I. L. V, n. 4765. 7561.

apida^a daemonis ab homine exiret nec prorsus presumeret Dei imaginem^b maculare^c. Miserabiliter^d discernendo^e iniqua pestis fugit ab homine, protinusque^f alius secuta est, sospisque^g ab ecclesia una cum fratribus gressus atque incolomis^h permanens, gratiasⁱ creatori^k rependit, qui sic famolo suo cito favendo eiusque orationibus obtemperando suo^l cruciatui subvenit. *p. 147.

Deinde^m, interposito temporum circulo, aliusⁿ saeva laemonis peste infantulus oppressus nomen^o Dominicus, ilius cuiusdam^p nomen^q Urbani^r, ad eum curandi gratia properavit. Quem diu increpans curavit et seva^s peste exire ab hominem^t fecit^{*}.

Deindeⁿ alia virtus subsecuta^v. Quidam leprosus valida lepra perfusus nec prorsus^w sospitatem recipiendam^a medicis fiduciam gerens, ad venerabilem virum Bertulfum venit, suisque orationibus ut opem misericordiae mereretur, postulavit. Quem cum vir fiducia plenus aspexisset, gravissimae ultionis^y hominem subiacere, suspiravit imperatque^z, ut^a secum, quoadusque sospis redderetur, maneret. Dedit operam^b, ut^c mens virtutum^d conscia caelos penetrans ad suas preces rerum conditorem excitaret^e. Peractoque biduano ieiunio, oleum supra membra ulceribus plena^e effudit^f, moxque didicere^g membra post viscerum putredinem sanitatem recipere et ad pristinum^h decorem denuo reverti, et ita sanus eger effectusⁱ, ut nec vestigium leprae in eius corpore appareret. Sicque creator omnium suis famulis^k favendo subvenit, ut uberius^l vigore^m virtutum roborati, calcando

*) ac sic eum sanavit *add. A 1b*.*

Cap. 23. A 1a. b. b*, 2a. B 1a.

Cap. 23. a) rabida A 1b. 2a et m. al. A 1a. b) imagine B 1a. c) maculari pr. m. A 1a. d) Mirabiliter A 2a. e) disserpendo B 1a. f) que om. A 1a. g) sospisque pr. m. A 1a, ut infra. h) incolomes pr. m. A 1a. 2a. i) gratis corr. grates A 1a. k) conditori B 1a. l) (s. om.) cruciato A 1b. m) c. VII. incip. A 1b. n) om. A 1a. o) nomine D. A 2a. B 1a; nomine Dominicus A 1b; inf. quidam nomen (pr. m.) Dominicus o. f. A 1a. p) cuiusquam pr. m. A 1a. q) ita pr. m. A 1a; nomine rell. r) Orbani A 2a; Urbanus (?) pr. m. B 1a. s) ita pr. m. A 1a; s(a)evam pestem rell. t) ita pr. m. A 1a; homine rell. u) c. VII. incip. A 1b. v) est m. al. (?) add. A 2a. w) ad add. A 1b. B 1a. x) om. B 1a. y) ultioni A 2a. z) imperavitque A 1b. a) om. B 1a. b) opera B 1a. c) et A 1b. d) virtu: pr. m. A 1a; virtutem A 1b (non A 1b*). e) excitavit A 1b. e*) plenę A 1b (non A 1b*). f) effu m. al. in litura) dit A 1a. g) dedicere pr. m. A 1a. h) pstinum (?) pr. m. A 1a. i) ita A 1b. B 1a; est add. A 1a. 2a. k) versu exeunte om. A 2a. l) uberi A 1b. m) vigore: A 1a.

perfuncturia caelestia semper studeant adimplere pre-
conia^{*. a. 1.}

24^a. De ultione monachi ab Arrianis.

Plerumque^b etenim monachorum experti sumus vir-
tutes flagrare, et ideo ratum ducimus, ut ex his aliqua⁵
intenseramus. Cum quodam^c tempore Blidulfus^d pres-
biter, cuius superius^{e. 2} fecimus^f mentionem, a beato
Atala^g ad Ticinum^h urbem directus fuisset ibique per-
venisset, viaqueⁱ mediae civitatis ambulans, obvium^j
habuit Ariowaldum^k ducem Langobardorum^{l. 3}, genere^m
hominem nobilissimum, generumⁿ Agilulfi^o, cognatum
Adalwalidi^p, sectae Arrianae credulum, qui post Adal-
walidi obitum regnum Langobardorum regendum suscepit.
His ergo cum Blidulfum vidisset, ait: 'E^q Columbani
monachis^r iste est, qui^s nobis salutantibus^t denegat^u apta¹⁵
respondere^v'. Cumque iam haut procul abesset, deridens
salutem premisit. Ad haec Blidulfus^w: 'Salutem', in-
quid, 'optabam tuam, si tu non tuis seductoribus^x et
veritate^y alienis^z faveris doctrinis, quos et^a sacerdotes
^{*p. 148.} adhuc vocatis, mendacio^b sibi adlatum nomen; porro²⁰
melius esse^c ineffabilem Trinitatem una deitate con-
fiteri, non tres potestates, sed tres personas, nec unam^d

*) Postea sanctus pater Berthulfus, expleto terciodecimo pre-
lationis sue anno, virtutibus clarus ac miraculis inclitus mi-
gravit ad Christum *add. A 1b**. 25

Capp. 23. 24. A 1a, b, b. 2a. B 1a.*

Cap. 23. a) FIN. subscr. B 1a.

*Cap. 24. a) praescr. De monachis Eboiensibus A 1a; Incipiunt aliquantorum
fratrum virtutes, qui in cenobio Bobiensis manebant, A 1b; praescriptione carent A 1b*.
2a. B 1a. b) A plerisque A 1a. c) eodem A 1b. d) Hildulfus A 1a, ut infra. 30
e) superi: us A 1a. f) om. A 1b (non A 1b*). g) Attala A 1a. h) (ad in litura)
Ticenum: um A 1a; ad vicinum miniata A 1b (non A 1b*). i) (via in litura) eque A 1a.
j*) obviam A 1b. k) (Ario in litura) valdum A 1a; Ariowaldi B 1a. l) Longob.
constanter A 1b*. 2a; Langobardum pr. m. B 1a. m) om. A 1a. n) m. al. corr.
genere (cf. n. m) A 1a; genero pr. m. A 2a. o) Agil: lfi m. al. corr. Agilolfi A 1a. 35
p) Adelwaldi A 1a; Adlwaldi B 1a; item infra. q) ei A 1b; om. A 1b*. r) mona-
(chis m. al. in litura) A 1a; monachus A 1b; monachi B 1a. s) quia A 1a. t) salu-
taribus A 1a. u) denegit A 1b; denegant A 1b*. 2a. v) (re in litura) spondere A 1a.
w) Blidulfus m. al. corr. Hildulfus A 1a. x) seductionibus B 1a. y) m. al. corr.
a veritate A 1a; veritati B 1a. z) alienus (?) pr. m. A 2a. a) ut A 1b. b) men- 40
da (ci m. al. in litura) o A 1a. c) ita B 1a; : esset (te in litura) i. A 1a; esset et i.
A 1b; est te i. A 2a. d) unum pr. m. A 1a.*

1) Cum Bertulfus c. a. 626. Athalae successerit monasteriumque per
annos XIII gubernaverit, ipsum c. a. 639. obiisse opus est. 2) Supra
II, 5. 3) A. 626. Ariowaldus dux Taurinensis rex creatus est; cf. 45
Pauli Hist. Langob. IV, 41.

trium nominum personam, sed tres in veritate Patris et Filii et Spiritus sancti personas, una potestate, voluntate, essentia'. Haec^a paulisper audiens, progressus deinde^b ait, cur se^c non habere huius^d crudelitatis^e ministros, qui, obruente noctis caligine, redeuntem sollicitarent et fustibus vel^f sudibus^g conlisum^h morti hunc monachumⁱ traderent. Tunc unus vesanior ceteris ait^k, ad hoc se patrandum^l paratum esse, si^m iubeat. Ille vero: 'Si haec', inquit, 'feceris, muneribus te subsequenti diaeⁿ ditem^o'. Progressus ergo socium sibi sceleris alium similem^p sui iungit viamque, atris^{p*} obruentibus tenebris, custodit. Commeans ergo per eandem^q viam monachus et presbiter^r et a cena^s qua a quodam^t christiano invitatus fuerat regressus, inopinatus^u in^v satellitis^w incedit^x, percussusque cerebro^y ac omni conpage corporis conlisus, inmanes^z fustium^a ictibus ac sudibus pulsatus^b interiit, nullo^c e^d populo sentiente, — erat enim abditum^e locum, — sed nec dare vocem^f quiverat, anticipatus^g loetalibus^h ictisⁱ. Diu ergo exanimem^k, ut putabant, cadaver cedentes^l abeunt^m, auctoriⁿ sceleris patratum facinus nuntiant^o. Cumque his ad cuius domum metabatur^p morare^q presbiterum^r et^s monachum^t cerneret, eventum rei nesciens, — erat enim et ipse presbiter Iustus nomine, — veritus^u, ne in Arrianis^v inruisset^w, arrepto^x baculo, e^y parte dirigit iter^z repperitque iacentem; acsi somno depressum^a suscitare^b conatur. Ille

Cap. 24. A 1a. b. b*. 2a. B 1a.

Cap. 24. a) cum add. A 2a. b) :: inde (? litt. superscr. eras.) A 1a; om. A 2a. c) non se habere (postea add.) A 1a; (se om.) non haberet A 1b. d) huius B 1a. e) credulitatis corr. crudelitatis A 1a; incredulitatis m. al. corr. incredulitatis A 2a. f) in litura A 1a. g) funibus A 1a. h) concisum A 1b. i) monachus (?) corr. monachum A 1a. k) adhuc ait se A 1b; ait ei se A 1b*. l) (patran in litura) dum A 1a. m) (si postea add.) i. (e corr. iubet?) A 1a. n) ita pr. m. A 1a. o) ditabo A 2a. p) sibi similem i. B 1a. p*) patris A 1b. q) eundem pr. m. A 1a. r) superscr., duabus litteris erasie, A 1a. s) et advena, qui A 1a; a c. (ad pr. m. in mg.) quam A 2a. t) quondam B 1a. u) inopinatus A 1b (non A 1b*). v) om. A 1a. w) ita pr. m. A 1a. x) ita pr. m. A 1a; incidet pr. m. corr. incidit A 1b (non A 1b*), et sic rell. y) ce:: ebro pr. m. A 1a. z) inmane; ras. s A 1a; inmanibus A 1b; in manus A 2a. B 1a. a) ostium A 1a. b) palpatum A 1a. c) nullus (?) m. al. corr. Nullo haec A 1a. d) om. A 1b; e p. om. A 1b*; e populis A 1a. e) ita A 1a (pr. m.). 2a (pr. m.). B 1a; abditus locus A 1b. f) om. A 1b (non A 1b*). g) anticipa m. al. in ras. maiore) tus A 1a; antipatus A 2a, corr. h) ita recte pr. m. A 1a; loco e (ita B 1a; et A 1b. 2a) talibus (alibus A 2a) ictibus (om. A 2a) rell. i) exprimere add. A 1b*. k) exanimum A 1b; exam: e pr. m. A 2a. l) :: dentes m. al. corr. caedentes A 1a. m) om. A 1b. n) auctoris sceleris (corr. sceleris) B 1a. o) nuntiavit (?) pr. m. A 2a. p) metabantur A 1b. q) ita A 1a. B 1a; morari rell. r) p(r)bt m. al. in litura A 1a; presbiteros A 1b. s) eras. A 1a. t) ita A 2a et m. al. A 1a; monachus A 1a (pr. m.). B 1a; monachos A 1b. u) que add. A 1b. v) ita A 2a. B 1a; Arrianos A 1a. b. w) irruissent A 1b; incidisset A 2a. x) arreptus B 1a. y) ita A 2a. B 1a; a A 1a; ea A 1b. z) m. al. in litura A 1a. B 1a. a) depress: m. al. corr. depressu A 1a. b) s(u m. al. in ras.) scitare A 1a; sciscitare B 1a; sciscitari A 1b. 2a.

vero velut ab stratu^a incolomis^b surgit, vix plagarum vestigiis parentibus; pariter ad metatum pergunt. Conquirenti^c, quid hoc fuisset, respondit, nihil mihi^d umquam suavius accessisse^e, nec somnum^f dulciorem habuisse testat^g. Interrogat, si dolor aliquod^h membrorum attingat; nequaquam seⁱ plus sospitem fuisse et nescire sibi^k aliquid^l adversi evenisse^m respondit. Peractis ergo necessariisⁿ, ad monasterium repetat^o. His^p ergo, qui se spontaneum^q ad hoc patrandum^r opus indiderat, mox post discessum^s ab^t Ticino monachi daemone corripitur^u et^v diversis poenarum incendiis flagellatur commissumque^w facinus exitiabiliter confitetur. Omnibus populis clamat^x, quicumque talia^y Ebobiensibus^z monachis, quae ipse patraverat, committat, simili ultione^{aa} subiaceat, et qui Arrianorum persuasionibus^{ab} adquiescat, tales iras^{ac} iusti iudicis sentiat. Quod facinus videns miser^{ad} Ariwaldus^{ae} divinitus manifestatum, confusus et metuens, ne sibi aliquid simile eveniat^{af}, ipsum quem^{ag} vis horrida torquebat^{ah} cum socios^{ai} ad beatum^{aj} Atalam dirigit precaturque^{ak} pro se, ut commissum malum ignoscat^{al}; se^{am} multo famulatu paratum esse, si eius dona vellint^{an} recipere. Videns beatus^{ao} Atala^{ap} membri^{aq} sui iniurias divinitus vindicatus^{ar}, rogat, ut cuncti pro pestiferum^{as} orent^{at}, utque^{au} vis adversae^{av} potestatis misero^{aw} ab homine pellatur^{ax}; nam munera impii hac^{ay} heretici hominis^{az} numquam in perpetuum^{ba} suscipere respondit. Cunctorum ergo^{bb} orationem^{bc} Dominus ad tempus pepercit; redditus

*) pro quibus exierat *add.* A 1b*.

Cap. 24. A 1a, b. b*. 2a. B 1a.

Cap. 24. a) ita A 1a; strato *rell.* b) incolomes *pr. m.* A 1a; incolomes B 1a. 30
c) Cum quarenti *m. al. corr.* Tum quarenti A 1a. d) ita A 1a; sibi A 1b; ei A 2a; r. (nihil *m. al. superscr.*) (um *m. al. in litura*) quam mihi s. B 1a. e) acc(idit. sed *m. al. in litura*) nec A 1a. f) somnium B 1a. g) ita *pr. m.* A 1a; testatur *rell.*
h) om. A 1b; aliquit in *m.* B 1a. i) om. A 2a. k) s: *m. al. corr.* si A 1a. l) aliquit B 1a, m) evenire *pr. m.* B 1a. n) repetit A 1b; repedit A 1b*. 2a. o) ita B 1a; Hic A 1b; 35
Is A 1a. 2a. p) sospitaneum A 2a. q) ita *recte* A 1a, b*. 2a (v. p. 280, 9); patratum A 1b. B 1a. r) discessu B 1a. s) a Ticino (*m. al. corr.* Ticeno) m. A 1a; ab T. a monacho A 2a. t) & A 1a. u) ommissumque A 2a. v) clamans A 1b et *m. al.* A 1a. w) tali B 1a. x) Ebbob. B 1a; Bob. A 1b*. y) ita A 1a, 2a; ultioni A 1b*. B 1a; ultionis A 1b. z) a. p. talem iram A 2a. aa) om. A 2a. b) Ariwaldus *pr. m.* A 1a. 40
c) eveniret A 1b. d) ipsumque vis B 1a. e) torqueat B 1a. f) ita *pr. m.* A 1a. 2a (?) ; sociis *rell.* f*) beatam A 1b, *corr.* g) precaturum A 1a. h) ignoscant A 2a. i) velit A 1b; vellent A 2a. k) beatas A 1a, *corr.* l) Attala A 1a. m) mem:: sui *m. al. corr.* memor fr̄is sui A 1a. n) vindicatus A 1a; om. A 1b. o) pestifero A 1b et *m. al.* A 2a. p) *m. al. superscr.* A 1a. q) ut qu:: (*m. al.* que) A 1a; ut quod 45
A 1b; ut (*om.* q.) A 1b*. r) adversa A 1a. s) mi: sere A 1a. t) pellat (pella: A 1a) *m. al. corr.* pellatur A 1a. B 1a, et sic A 1b (*ubi exitium add.*). 2a. u) om. A 1b*. B 1a. v) se *add.* A 2a. w) ego A 1a, *corr.* x) orationum B 1a et e *corr.* A 2a; oration:: *m. al. corr.* orationi A 1a.

sanitati, statim homo sospis rediit, sed vitae lucra non diu potitus^a. Cumque metatu^b suo resederet et ab aliis increparetur, quur hoc fecisset, insultantis voce dicit^c se hoc^d sponte fecisse; quid^e exinde^f vellint^g? Mox correptus^h igne febrium et inter poenas incendii clamitansⁱ, vitae^k privatus est. Quem nequaquam iuxta aliorum sepulchra sepelire ausi sunt, sed procul ab omnibus in quodam conspicuo loco, quo praetereuntes dicerent: 'Hic ille miser tumultatus iacet, qui Ebobiensi^l monacho sua lascivia crudelitatem administravit'.

25^a. De monacho Meroveo et ultione eius et obitu Agibodi monachi ac Theudoaldi et Baudachario et Leubardo.

Eodem itaque in tempore alius monachus Meroveus^b nomine a beato Atala ad Dertonam^c urbem directus pervenit ac ob conditionem^d quam^e venerat longius ab urbe progressus ad quendam^f villam super^g Hiram^h.¹ fluvium accessit, inⁱ qua fanum, arboribus intersitis, progrediens vidit, allatoque^k igni subposuit ac ex^l lignis congeriem in modum pyrae^m coacervavit. Quod fani cultores cernentes, Meroveumⁿ adprehendunt^o diuque fustibus caesum conlesumque ictibus in Hiram^p fluvium dimergere conantur; sed monachum unda non audebat recipere, quamquam^q ille prorsus^r tali pro causa mori paratus esset. Cumque cernerent non posse dimergi, quem Domini miseratio^s custodiret, fuit inter eos inane^t consilium. Prosternunt^u super undas Meroveum materia-

Cap. 24. 25. A1a. b. b*. 2a. B1a.

Cap. 24. a) potius pr. m. A1a; popitus A1b (non A1b*). b) meta(tu m. al. in litura) A1a; me(ę)tatu rel. c) dixit A1a. d) superscr. A1a. e) quod A2a. f) (ex m. al. superscr.) inde B1a. g) velint A1b; vellet A2a. h) correptus in litura A1a. i) clamans A2a. k) ita B1a et pr. m. A2a; vita rel. l) :: (E in litura) bobiensi monacho A1a; Bobiensi monacho A1b; Ebbobiensi monachi B1a; Ebbobiensibus monachis A2a.

Cap. 25. a) c. II. incip. A1b. b) Meroutius semper A1b; Merovutus A1b*; Mereveus semper A2a. c) Derthonam, ut infra A1b*; Dertonem A2a. d) conditi m. al. in litura) onem A1a. e) ita A2a. B1a; qua A1a. b. f) ita B1a; quandam rel. g) ita A1a. B1a; supra A1b. 2a. h) Hiran B1a; Hyram A1b*. 2a; Ira A1a. i) pro in qua habent ita A1b, ubi A1b*. k) ita A1a; allatumque ignem (igne B1a) rel. l) om. A1b; ac lignorum A1b*. m) pyreco accervavit pr. m. A1a; pire A1b. B1a; piri A2a. n) Merove: um A1a. o) adprehenderunt A1b (non A1b*); apđunt m. al. corr. apprehendunt B1a. p) Hiran B1a; Hili corr. Nili A1a; Iram A2a. q) quamque A1b. r) m. prorsus t. pro c. B1a. s) mes. pr. m. A1a. t) inani pr. m. A1a; mane A2a. u) prosternam m. al. corr. prosternamus A1a.

1) Iria fluvius hodie appellatur Staffora; cf. Forbiger, 'Handbuch d. alten Geogr.' p. 397².

*p. 150. que^a desuper coacervant, ut inmane pondus undis submittat^b. Cumque scelus satisfactum crederent, relicto, ut rebantur^c, cadavere^d, ad metatus remeant. His abeuntibus, Meroveus nihil molestiae sentiens, incolomis^e a fluvio surgit, disruptisque nexibus, sospis^f Dertonam ingreditur ac post ad monasterium remeans pervenit. Moxque divina ultio, progredientem^g Meroveum, satellites perculit. Nam omnes qui in eo fuerunt consortio ad hoc opus patrandum^h diversisⁱ sunt plagis afflicti; alios caecitas, alios ignis urens^k, alios contractio poplitum, alios omnium membrorum debilitas, diversi diversa ceperunt tormenta. Sed postquam conpererunt^l, Meroveum sospitem^m Ebobiumⁿ remeasse, quidam eorum^o aegri adducti pervenerunt^p. Sed perpauci^q ex eis per^r paenitentiae medicamenta^r evaserunt; reliqui omnes in eadem ultione mortui sunt. Mirificum munus famulis suis rerum largitur^s repertor, dum post damna carnis et corporis inrogatas^t iniurias^u et in praesenti vita per amminiculum^v roborat et in futuro post certamina coronando glorificat, quos^w hic^x praesertim ob suum nomen suscipere iniuriam sponte perspicit^y.

Aliorum^z etenim monachorum in supradictu^a Ebobiense^b coenubio felicem vitam felicioremque^c exitum vidimus peregissee, qui diversa per^d exhortatione^e substitutum^f exeuntes de hac luce exempla reliquerunt. Ex quibus aliqua ponenda sunt^g, ut viventibus eorumque vitam imitantibus adhortatio^h crescat. Nam quodam in tempore, cum quidam monachus Agibodusⁱ nomine, cuius etiam superius^l fecimus mentionem, qui tempore beati^k

Cap. 25. A 1a. b. b* (ad l. 20). 2a. B 1a.

30

Cap. 25. a) ita B 1a; materiamque (sed etiam m. al. in litura A 1a) rell. b) submitteret A 1b. c) reba::tur, ras. re A 1a; arbitrabantur B 1a. d) cadaverac pr. m. A 1a. e) incolomes pr. m. (?), om. a A 1a. f) ita pr. m. A 1a; sospes rell. g) ita pr. m. A 2a; progrediente Meroveo rell. h) patrandam pr. m. A 1a. i) diversi B 1a. k) urit A 1b. l) compererant A 1a; comperunt B 1a. m) ad add. A 1b. 2a. n) Bobium A 1b. B 1a. n*) aegre eorum A 1b. o) pervenerant A 1a. p) per eras. B 1a; pauci A 1a. q) om. A 2a. r) medicament(a m. al. in litura) A 1a. s) largitor A 1a. 2a (pr. m.). B 1a (ubi rep. deest). t) inrogatus A 1b. u) in iniur. (?) pr. m. A 2a. v) (am in litura) miniculum A 1a; v. amminiculo A 2a. w) quos — perspicit om. et ea quae insequuntur ad p. 292, 7. adeo in breve coacta et immutata sunt, ut vix pauca verba cum textu nostro conferri potuerint, A 1b*. x) hi(c praesertim in litura) A 1a. y) ita A 1a; percipit B 1a; prescivit A 1b; cernit postea add. A 2a. z) c. III. incip. A 1b. a) ita pr. m. A 1a. b) ita(?) pr. m. A 1a; Ebobiensi B 1a; Aebobiensi A 2a; Bobiensi A 1b. c) felicioremque A 2a. d) pro A 1b. e) exhortatione m. al. corr. exoraciones A 1a; exortationem A 2a. B 1a. f) spretum m. al. corr. precum A 1a. g) m. al. in litura scr. A 1a. h) exhortatio A 1b. i) ita A 2a. B 1a; Agibodis A 1a; Agiboldus A 1b. k) be(ati m. al. in litura) A 1a.

1) Supra II, 2.

Atalae molinum monasterii gubernabat, in extremis anxietatibus positus, sui exitus expectabat horam, cumque iam fratrum caterva adstaret, que exeunte^a de mundo animae supremos rependeret^b honores, atque ex^c more ad psallendi^d officio^e se praepararent, elapsa e^f corpore anima, vidit aeternam^g lucem sibi paratam^h solemque rutilo fulgoreⁱ micantem. Cumque cerneret aieretque^k, se^l numquam talem solem vidisse, vel quae ei^m claritas adsimilariⁿ possit^o, unus ex celicolis^p ad eum accessit, sciscitatusque^q, quid adtonitus^r intueret^s, respondit solis fulgorem mirare^t nec se umquam similem vidisse. Ille ait: 'Noveris te hac die ad nos venire huiusque^u lucis fulvae habitatorem^v esse, et septies super hunc solem iustorum choris insertus^w splendere. Reversus vale dic fratrum tuorum coetum^x et sic deinceps redies ad nos'. Reversaue anima in corpore, vale ultimum^y omnibus dicit. Cumque unus ex adstantibus interrogaret, quo diu ancipite^z exitu^a moravisset, rei causam exponit^b, quid viderit^c, et quantam^d sibi claritatem promissam esse, edisserit^e, et quod eadem hora iturus sit, denuntiat: tantum viaticum capere et valedicere fratribus regressus^f. Cumque sacrum corpus Domini sumpsisset omnibusque^g dedisset osculum^g, postulat, ut caritatis officium corpori^b dependant. Prosecutaqueⁱ est mox finis^k promissionem, felicemque exitum habens, solum desiderium viventibus reliquit. Hoc^l tantummodo^m remunerator sanctorum posteris relinquere voluit ad exemplum, utⁿ qui eius coronam ante^o exitum promissam cognovissent, eius puritatis et^p religionis in omnibus imitatores essent. Fuera enim his a pueritia sub regularis disciplinae norma^q eruditus, sub beato Columbano e saeculo conversus, simplex et omni bonitate inter fratres habitus, oboedientia et religione pollens, malitia omnino^r iuxta

*p. 151.

Cap. 25. A 1a. b. 2a. B 1a.

- 5 Cap. 25. a) ita B 1a; exeunti *rell.* b) rependerent A 2a. c) ea A 2a. d) psallendum A 2a. e) ita B 1a; officia *rell.* f) om. A 1b. g) aeterna B 1a. h) preparatam A 2a. i) fulgorem B 1a. k) ageretque A 2a; om. A 1b. l) (se num m. al. in litura) quam A 1a. m) ei om. A 1b; q. ei om. A 1b*. n) adsimilare; ras. t A 1a. o) posset A 1b. p) cel(i in litura)co(l in litura)is A 1a. q) est add. A 2a. r) attentius A 1b. s) intueretur A 1b. 2a. t) mirari A 1b. 2a. u) que suppl. A 1a. v) habitatore(?) pr. m. A 1a. w) corr. insertum A 2a; insertis A 1a. x) coetui A 1b. 2a. y) o. u. A 1a. z) ita pr. m. A 1a; ancipiti A 1b. 2a; ancepti B 1a. a) exitum (corr. exitu) oravisset A 2a. b) exposuit A 2a. c) videret A 1b. d) quanta s. claritas promissa esset A 1a. e) edisceret A 1b. f) regressum A 1b. g) om., sed pacem ante dedisset m. al. suppl. B 1a. h) corporis pr. m. A 2a. i) Prosequit(us in ras.)que A 1a. k) fines pr. m. A 1a. l) Hoc — l. 29. essent om. A 1b*. m) tantummodum pr. m. A 1a. n) m. al. superscr. A 2a. o) eius add. B 1a. p) m. al. in litura A 1a. q) norma pr. m. A 2a. r) i. e. o. A 2a.

cf. 1. Cor.
14, 20.

euangelium parvulus extitit. Quid namque fuerit^a, quod clementissimus rerum creator exeunti de mundo monstrare^b voluit, qualis post futurus esset, nisi quia hi^c qui^d simile^e simplicitate vivunt^f et oboedientiae ac mortificatione^g voluntariae subiciuntur^h, similem remunerationem expectentⁱ claritatemque aeterni^k luminis potiantur?

Aliumque^l similem oboedientia et pietate^m atque mansuetudine Theudoaldumⁿ nomine vidimus feliciter de praesenti vita segregari et cum omni laetitia et^o 10 exultatione ad aeterna gaudia properare^p. Nam cum laetus^q suo iaceret in stratu, rogat, ut omnes veniant, omnibusque supremum vale dicit^r: se^s eadem hora de corpore egressurum^t; sed qualiter suum viderit exitum, nobis nequaquam indicare voluit. Cumque iam omnebus^u 15 vale dixisset, viaticum poposcit; quo sumpto, antiphonam^v ipse inposuit, dicens: *Ibunt sancti de virtute in virtutem; videbitur Deus deorum in Syon*^v. Impletam^w ergo antiphonae^x melodiam, laetus et omni amoenitate repletus animam datori reddidit, ut nobis qui adstabamus aperte^y 20 daretur intellegi, eum^y de visa gloria et^z promissa^{a.1} prae-mii laetitia esse repletum.

Alius^b monachus sub abbate Bertulfo nomine Bau-dacharius, cum^c tempore vindemiae ordinatus^d, ut vineam custodiret, ne avium bestiarumve^e incursus^f dam- 25 num inferret, evenit, ut XXX fratres ad eandem muni-endam^g venirent vineam. Ille caritate plenus postulat, ut ibi post laborem fessa membra reficiant, nec aliud quicquam habens^h quam modicum panis, quamⁱ ad suos usus^k detulerat. Quem cum praepositus^l increparet, nec^m 30 hoc intentoⁿ haberit^o, quia panis^p parare nequiret^q, ille

Cap. 25. A 1a. b. b* (a l. 8). 2a. B 1a.

Cap. 25. a) fu(it m. al. in rasura maiore) A 1a. b) monstrari B 1a. c) om. A 2a. d) om. A 1b. e) ita pr. m. A 1a; simili rell. f) m. al. in litura A 1a. g) mortificationi A 1b et m. al. A 1a; mortificationi: A 2a. h) subiciantur A 1a. 35 i) expectant A 1a; expectarent A 1b. k) aetern(i m. al. in rasura maiore) A 2a. l) c. IIII. incip. A 1b, ubi que deest. m) pietatē pr. m. B 1a. n) ita B 1a; Theudoaldus pr. m. A 2a; Theudoaldum A 1a. b. o) laetitiae exult. A 1b. p) properari A 1b. q) cum in lecto suo iaceret, rogat A 2a. r) vale dicat A 1a. B 1a. s) om. A 1a. t) egressurus A 1a; recessurus A 2a. u) ant(iphon in litura)nam A 1a. 40 v) Sion A 1a. w) Impleta — melodia A 1a; Impletam — melodiam A 1b (non A 1b*). x) ant(i in litura)ph(o in litura)nae A 1a. y) postea add. B 1a. z) om. A 1a. a) ita A 1b; promiss: m. al. corr. promissi A 1a, et sic A 2a. B 1a. b) c. V. incip. A 1b; A. versum ducit A 1a. c) om. A 2a. d) fuisset add. A 1a; esset add. B 1a. e) bestiarumque A 1a. f) adcursum A 2a. g) vineam m. venirent A 1a. h) habebant quas 45 A 1b. i) ita pr. m. A 1a; quem rell. k) u. detulerit pr. m. A 2a; detule: rat usus A 1a. l) p̄situs A 1a, corr. m) corr. ne A 1a, et sic A 2a. n) intuitu A 1b. o) ita pr. m. A 1a. p) ita A 2a (pr. m.). B 1a. q) nequiverit A 1a.

1) Pro promissis; cf. 2. Petr. 3, 13.

ait: 'Large^a dapes mecum sunt, e quibus tantos et^b pluriores satiare^c possunt'. Cumque praepositus inquirerit, quae essent, alitem^d, inquit^e, sibi a Domino datam, quam^f a nando^g anatem¹ vulgo vocant. Ille inquit:

5 'Ut postulasti, prebe cibos 'fratrum^h'. Dedit operam, ^{*p. 152.} divisit per XXX: itaⁱ omnes satiati^k, ut^l vix ullo umquam se dicerent fuisse^m temporeⁿ cibo^o repletos^p; auxit fides^q quod^r non habuerant^s in supplemento^t dapes.

Alius^u rursum^v monachus nomine Leubardus^w, cum
10 ad vineae^x custodiam alio^y tempore depotatus fuisset, invenit vulpiculam uvas vorantem; quam comminando corripuit, ac ne amplius adtingeret, imperando prohibuit. Cumque ille abisset^z, adsueta furtivis vivere^a fera advenit^b cibis^c, cumque gustasset, prohibitos^d in ora cibos
15 gerens^e, spiravit^f. Moxque Leubardus^g de studio vineam circumiens^h, repperit vulpemⁱ mortuam, in ore prohibitos tenentem^k cibos.

Aliaque^l vice hisdem Leubardus cum Meroveo^m, cuius superius fecimusⁿ mentionem, septa vineae ex ab-
20 batis imperium^o densabant^p atque muniebant^q. Evenit, ut secure arborem succiderint et^r de ramorum coniectura septa densarent. Cumque iam columnam ramis nudassent^s, fuit consilii^t, ut terrae prostrati^u Dominum postularent, ut ipse augerit fortitudinem, qualiter colum-
25 nam^v arboris integram ad sepem^w vehirent^x. Cumque

Cap. 25. A 1a. b. b*. 2a. B 1a.

Cap. 25. a) ita A 1b. B 1a; largitas (m. al. corr. largiter) opes m. A 1a; larg: : (corr. largiores) post m. A 2a. b) om. A 1b (non A 1b*); tanti ac pl. A 2a. c) sat(c)iari A 1b. 2a. d) alites A 2a. e) ita A 1b. B 1a; sibi i. (ita A 1a; i. se A 2a) (a D. d. 30 om. A 1a. 2a; habere add. A 2a) — — vulgus vocat (habere add. A 1a) A 1a. 2a. f) quem A 2a. g) ita A 2a. B 1a; natando A 1a. b. h) ita B 1a; fratribus rell. i) ut add. A 1a. b*. k) sunt add. A 2a. l) eras. A 1a; om. A 1b*. m) (tantum m. al. add.) (tuis in litura) se A 1a. n) m. al. add. ita A 2a. o) (ei m. al. in litura) bo A 1a. p) repletorū(?) pr. m. A 1a. q) (fi in litura) de(s in litura) A 1a. r) quo(s 35 m. al. in litura) A 1a; quas A 1b. s) habuerat A 2a. t) supplementum A 2a. u) c. VI. incip. A 1b. v) rursus B 1a. w) Leubar: dus, ras. i. A 1a; Leobardus semper A 1b. 2a; Leopardus semper B 1a. x) viniae pr. m. A 1a; vineam (e corr. veneam A 2a) c. (custodiendam B 1a) A 2a. B 1a. y) aliquo tempus (m. al. corr. tempore) A 1a. z) ab: isset A 1a; a. ille A 1b. a) corr. uvis A 2a. b) om. A 1a. 40 c) cybis cum(om. que) A 1a; a. cibos. Cumque corr. e. a. Cumque A 2a; Cumque cibum A 1b; Cum vero cibum A 1b*. d) prohibitum in ore cibum A 1b. 2a. e) gemens A 1a. f) ita B 1a; inspiravit m. al. corr. expiravit A 1a; expiravit A 1b; suspiravit A 2a. g) Leup. corr. Leub. A 1a. h) circiens pr. m. A 1a; circiens B 1a. i) vulpeculam A 2a. k) tenere A 2a. l) c. VII. incip. A 1b; Alia quoque v. A 2a. m) Aro- 45 veo A 2a. n) m. f. B 1a. o) ita pr. m. A 1a; imperio rell. p) corr. densabat A 1b, et sic A 1b*. q) muniebat A 1b. b*. r) ita A 1b. B 1a; ut A 1a. 2a. s) munda- dasset A 1b. t) ita A 1b. B 1a; consilium A 1a. 2a. u) prostrati A 2a. v) ramis add. A 2a. w) semper(?) pr. m. A 1a. x) ita pr. m. A 1a.

1) Cf. locum Varronis, quem attulit Forcellini s. v. anas: Rana a sua
50 dicta voce, anas a nando, et Isid. Etym. XII, 7, 51.

surrexissent^a ab oratione, cum invocatione nominis sacri Dei omnipotentis arborem arripiunt ac^b in locum^c destinatum ferre conantur. Et quem^d vix multi in locum trahere nequiverant^e, duo armati homines fide leve^f moto portabant. Quem postea multi simul positi fratres^g movendum^h temptabant, acⁱ cum levare nequirent, tum demum virtutem omnipotentis agnoscebant; quamque virtutem, dum advenirent^j, simul^k ambo, nec^l quicquam sibi sed alius^m alteri depotando, abdite aliis patefaciebantⁿ. 10

Sed fortasse^o nos quispiam reprehendendo nosque rodendo talia^p inserere diiudicat^q atque condemnat^r. Nos^s tamen, quae ad divinam gloriam pertinent, silere non novimus. Ille sibi^t diiudicet, utrum haec conditoris dona^u aut sint a^v se recipienda, qui talia^w abnuit, an^x abicienda, qui huius fidei patratas^x virtutes non credit^y. 15

Cap. 25. A 1a. b. b*. 2a. B 1a.

Cap. 25. a) surrexisset A 1a, corr. b) et A 1b. c) loco pr. m. A 1a. d) quam A 2a, ut infra. e) nequiverat m. al. corr. nequiverant A 1a (recte; cf. p. 222, 6); quiverant rell. f) ita pr. m. A 1a; levi motu rell. g) movendam A 1b*. 2a. h) m. al. 20 corr. at A 1a. i) advenerint pr. m. A 1a; advenerit A 2a. k) postea add. A 1a. l) ne q. A 2a; nec quisquam A 1b. m) alios pr. m. A 1a. n) patefaciebat A 2a. o) forte A 2a. p) ita A 1b. B 1a; tali(a m. al. add.) asserere A 1a; talia serere A 2a. q) diiudica(t in litura) A 1a. r) condemnet pr. m. A 1a. s) non A 2a. t) om. A 1b. u) sint add. A 1b. v) a se om. A 1b. w) non postea add. A 1a. x) ita B 1a; patratas 25 (in mg. corr. patratas) v. non A 1a; patrare has v. non A 2a; paucis (pro p. v.) non A 1b. y) subscr. Expi libellus de vita sanctorum patrum Columbani, Atalae, Bertolfi vel monachorum eorum A 1a; Finit A 2a; Explicat vita beati Bertolfi abbatis B 1a.

VITA VEDASTIS EPISCOPI ATREBATENSIS.

* *Vita Vedastis*¹ vetustior, inter pretiosissima monumenta hagiographica vulgo enumerata, neque a clerico Atrebatensi neque saec. VI. composita esse potest, nam auctor Atrebatum urbem vel oppidum 'eandem' (c. 8) vel 'illud' (c. 9) neque 'hanc' vel 'hoc' appellans indigena minime habendus est, cumque Ionae peculiare elocutionis genus ita subsecutus sit, ut apud utrumque idem miraculum legatur iisdem fere verbis enarratum, saec. VII. aut postea degebat. Erat igitur nisi ipse Columbani biographus, certe imitator eius. Cum autem constet, Ionam Amando episcopo ad fidem christianam praedicandam adiunctum non solum Scaldim fluvium, sed etiam Scarbeam rivum navigasse eo tempore, quo in Columbani² Vita describenda occupatus erat, i. e. circa a. 642, Atrebatum urbem ad eundem rivum sitam navigio tunc facile attingisse poterat. Quare mihi quidem persuasum est, similitudinem eam, quae inter utramque Vitam intercedit, inde ortam esse, quod utraque eodem fere tempore ab uno eodemque auctore condita est, argumentaque, quae ante hos annos proposueram³, vel adversarii mei approbaverunt⁴. Biographus ab expedi-

*SS. R. Meroc.
III, p. 399.

1) Ita nomen antiquitus scribebatur (Vedastis vel Vidastis Greg., H. Fr. VII, 3), postea vero Vedastus, atque in codicibus Vitae vetustissimis tertiae declinationis formae (A 1a nom. et gen. Vedastis, acc. Vedastem; B 1. acc. V(a)edastem, abl. Vedaste) nondum omnes inruente secunda abolitae sunt. Nomen Germanicum productius pronuntiabatur Widugastis (ita Prolog. I. Legis Salicae, ed. Geffken p. 95), monente Alfredo Holder viro doctissimo. 2) Cf. epistolam V. Columbani praemissam. 3) *Mittheilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung* tom. XIV, p. 427—448. 4) L. Duchesne, *Bulletin critique* 1893, p. 456; G. Kurth, *'Clovis'*, Parisiis 1901, II, p. 268. 280²; item Demaison ib. p. 290²; F. Jubaru, *'Clovis a-t-il été baptisé à Reims?'* et H. Chérot, *'Clovis d'après son nouvel historien'* (scil. G. Kurth) in *'Etudes religieuses, philosophiques, historiques et littéraires publ. par des Pères de la Compagnie de Jésus'*, Parisiis 1896, tom. LXVII, p. 295. et p. 365.

tionem Chlodovechi Alamannica, quam apud Gregorium, H.
 *p. 400. Fr. II, 30, **parum diligenter legerat, exorsus, incerta tantum fama nititur atque de rebus a Vedaste gestis praeter pauca miracula vix quicquam compertum habuit. Praeterea telam suam tam raptim contexuit, ut quod in praefatione promiserat, id enarrare omnino oblitus sit, scilicet originem sancti, quantaque festinatione ad finem properaverit, vel ex elocutione intellegitur impolita atque rudi. Ea ratione V. Vedastis cum altera eodem auctore, Iohannis scilicet Reomaensis, comparanda est, et fortasse ambabus origo est similis: Atrebatenses, ut postea Reomaenses, ab advena litterato petierant, ut memoriam paene oblitteratam patroni posteris traderet. De hoc praeterea nihil traditum neque eius nomen priori Martyrologii Hieronymiani recensione adscriptum est; posterioris autem codices singuli inter se minime conveniunt, nam dies 6. Februarii in codice Bernensi sacer est Vedasti episcopi¹, dum 1. Octobris in Weissenburgensi eius depositio post Remigium commemoratur ita: In Adravetis depositio beati Vedasti episcopi et confessoris², licet translatio eo ipso die postea celebraretur.*

*p. 402. **Vedastes in ecclesia maiore Atrebatensi sepultus est, quamvis extra muros civitatis requiescere maluisset, scilicet in oratorio, quod ad Criencium fluviolum situm ligneis tabulis ipse construxerat. Hic autem, in suburbio Atrebatensi, monasterium celeberrimum postea florebat, eius nomini dedicatum, quod a. 7. Theoderici regis, i. e. 679. p. Chr., conditum esse monachus Vedastinus c. a. 839. affirmavit³. Locus a scriptoribus domesticis Nobiliacus appellatus iam saec. IX. ita accreverat, ut urbis obsoletae nomine et ipse appellaretur⁴. Unde urbs duplex exorta est: maior regia ('la ville') monasterium, minor episcopalis ('la cité') ecclesiam maiorem S. Mariae dicatam ambiebat, utramque autem murus disiungebat⁵.*

*p. 400. **Codicum Vitae vetustioris genus est duplex. Cum enim biographus, unde sanctus originem duxerit, se enarraturum esse promiserit, neque id praestiterit, interpolator B quae*

1) AA. SS. Nov. II, 1, p. [17]. 2) Ib. p. [128]. 3) Cf. Catalogum abbatum (SS. XIII, p. 382). 4) Cf. V. Vedasti C (SS. rer. Merov. III, p. 426, l. 32): Nobiliacus — procedente tempore tam insignis effectus, ut urbis nomine, quae iam ruinis crebrioribus paene obsoluerat, vocitetur. 5) Cf. Merian, Topographia circuli Burgundici, Francofurti 1654, p. 195.

praetermissa esse dolebat ea in calce ipse supplevit; utriusque vero recensitionis codices supersunt vetustissimi.

A 1a) *Codex Parisiensis n. 12598, ex Corbeiensi monasterio olim in Sangermanense translatus ibique n. 1045. notatus, formae octavae, saec. VIII. ex., fol. 28'—32.*

A 1b) *Codex Carnotenus n. 27 (68), olim monasterii S. Petri Carnoteni, saec. XII. in., fol. 108—110.*

A 2) *Codex Aurelianensis n. 331 (280), olim S. Benedicti Floriacensis, saec. XI. in., pag. 291—294.*

A 2') *Codex Parisiensis n. 5595 (Colb. 5426, Regius 4427), post V. Remigii saec. X. ex. exaratam¹ fol. 87—87'. 'De sancto Vedasto lectiones V' saec. XI. scriptas continet, incipiens c. 1: Venerandi viri Vedasti desinensque c. 4: studebat et docebat. Cum his verbis in libro praecedenti m. al. finit additum sit, cumque locus c. 3. Ibi que — recepit in utroque desideretur, manifestum est, lectiones e codice integro A 2 depromptas esse.*

A 3a) *Codex Parisiensis n. 5304 (Colb. 184, Regius 3393⁴), saec. XI, fol. 36—36', a verbis c. 4. impletam orationem incipit mutilus, folio exciso.*

A 3b) *Codex Parisiensis n. 5365 (olim Lemov. n. 204, deinde Regius 3594^b), saec. XII, fol. 89—90, membrana laesa, frequenter hiat.*

A 3c) *Codex Parisiensis n. 5306 (Colb. 775, Regius 3654), saec. XIV, fol. 71—72'.*

B 1) *Codex Montepessulanus H. 55, ex monasterio S. Stephani Augustodunensi in bibliothecam Iohannis Boherii consiliarii Divionensis olim illatus ibique B 8. notatus, saec. VIII/IX, fol. 41—45, manu importuna postea ita correctus est, ut scriptura primaria non paucis locis perierit.*

B 2a) *Codex Parisiensis n. 5308 (olim Chesnii, deinde Colb. 18 et Regius 3593³), saec. XII, fol. 107—108'.*

B 2b) *Codex Berolinensis n. 122, inter Phillippianos n. 1875, e bibliotheca Collegii Parisiensis Soc. Iesu in Meermannianam olim translatus, saec. XIII, fol. 117'—120.*

B 3a) *Codex Atrebatensis n. 462 (antea n. 573), saec. XIII, olim bibliothecae monasterii S. Vedastis ibique signatus F 3², fol. 43—44'. Iona opusculum exhibet Alcuiniano ita interpositum, ut huius auctoris epistulam ad Radonem datam (fol. 42. 42') schedis postea insertis illud*

1) V. SS. rer. Merov. III, p. 246. 2) Cf. 'Catalogue général des mss. des bibliothèques publ. des dép.' ser. I, tom. IV, p. 182.

subsequatur. Textus quam maxime retractatus exemplaris similis B 1 (c. 6. merore] memoriter B 3a; memorem B 1) adhuc vestigia servavit, sed praeterea etiam familiae A 3 lectiones aliquot in ipso discerni licet. Vita exeunte locus ad sancti patriam spectans ita immutatus est, ut pro oppido 5 Tullensi Aquitania substituta sit. Hunc ipsum alter librarius retractans 'alium prologum' (fol. 45) composuit, qui primo Alcuini prologum ad Radonem subsequebatur, donec libro Ionaе inserto ordo rerum interruptus est. Opiniones diversas novus interpolator ita inter se conciliavit, ut Leucos 10 antea ignotos statueret Aquitaniae gentem. Hunc demum prologum textus Alcuinianus (praescr. Incipit vita beati Vedasti episcopi Atrebatensis) excipit (fol. 45—48') ad classem C 2 pertinens, sed folio inter 46. et 47. deperdito c. 6. (a verbis tem luceret multorum) ad c. 8. deside- 15 rantur; tum reliqua de hoc sancto sequuntur scripta a pluribus auctoribus.

*p. 401. **B 3b) Codex Atrebatensis n. 869 (antea n. 380), saec. XIV, olim bibliothecae monasterii S. Vedastis ibique signatus F 14¹, item prologum illum alterum continet, inc. 20 Aquitania montem.*

Locus ad originem sepulchrumque Vedastis spectans, qui in calce recensionis B legitur, a verbis praefationis exorditur; ea autem tam male disposita exhibet, ut expilatore ea quae expilavit minime intellexisse manifestum sit: 25

Praefatio (c. 1).

Vedasti — memoriam posteris commendare ratum ducimus, ut, unde originem duxerit, vel sane vitae cursum peregerit, quamque finem habuerit, prosequi studiamus verbis.

B in fine (c. 10).

Nam, sicut superius memoravimus, ut, unde originem duxerit, ratum ducimus, Tullinse ortum 30 genere oriundus fuit.

Eodem modo in toto additamento illo auctorem grammatica deseruit, neque elocutionis Ionaе propriae vestigium 35 illic apparet. Ea quae praeterea plura exhibet B utrum interpolata an praetermissa sint, parum liquet:

c. 1. in magnis ac [in add. B] minimis,

c. 7. adtonitus [beatus add. B],

ib. Cui [Cum B] venerandus vir Vedastus, [qui dum 4

1) Cf. 'Catalogue général des mss. des bibliothèques publ. des dép.' ser. I, tom. IV, p. 346.

esset summus pontifex et terrena non metuens, nec regem adolationis curavit *add. B*], ait,

c. 9. Heu me, [heu me *add. B*],

ib. deportare, [dulcissime pater, *add. B*],

6 c. 10. Cum subito visum est, ut — consumeret, [cum subito *add. B*] — cellola incolomis remansit.

Non pauca quidem epitheta ornantia verbaque iterata, quae ad textum intellegendum opus non sunt, inter illa deprehenduntur, sed genuina quoque inter illa esse non negem. Ea quae a B absunt solaque in A leguntur:

c. 10. ut virtutis suae [ex suffragatione suae *om. B*, habet A] muneris monumentum viventibus reliqueret (*scil. Deus*),

15 *verba ex suffragatione suae necessaria sunt, cum genetivus muneris inde pendeat, atque ea patet per homoeoteleuton praetermissa esse. Denique quod A. B c. 7. inter se discrepant:*

corda infidelium] A (*cf. V. Columb. I, 27: animas sacrificantum*); corda hominum Dei B,

20 *locus tam insipienter in B immutatus est, ut in contrarium versa ea videantur, quae scripserat biographus. Ecclesiae Atrebatensis officium divinum huius recensiois auctorem ante oculos habuisse, ex epilogo intellegitur, ubi gesta vel*
5 *miracula sancti 'coram praesentia fidelium' ipsius sibi enarranda esse statuit, atque clero illi idem sine dubio adscriptus erat, quippe qui intercessionem sancti 'coram excelsa' in calce exoraverit. Notum autem est Deum optimum maximum aut arbitrum aequum, clementem, iustum, rectum aut rerum*
30 *conditorem, creatorem, repertorem, satorem a Iona vocatum esse, quod paulo ante in utraque recensione nomen legitur. Etiam doxologiam ampliorem recensiois B interpolatam esse, comparata Ionae consuetudine, facile intellegitur¹.*

Itaque, utraque recensione inter se discrepante, textus
35 *ad codices A et praecipue ad vetustissimum A 1a formandus*

1) *Classes singulae ita desinunt:*

A.	B.
cui est gloria et imperium (<i>ita A 1a; honor et i. A 1b; honor et gl. A 3a. c) in saecula saeculorum. Amen.</i>	cui est honor, laus, virtus, gloria, regnum sempiternum nunc et per infinita saecula saeculorum. Amen.
<i>Cf. V. Ioh. Reom.: cui est honor et gloria in saeculorum saecula. Amen; V. Columb. et Eustas.: cui est gloria (virtus et honor V. Eust.) per omnia s. s. A.</i>	

erat, qui licet mendis hiatibusque non careat, tamen reliquos longe superat. Liber enim A 2 haud raro ita retractatus est, ut omnino diversa praebeat, et A 3a. b. c, e quibus A 3b. c propinquiore affinitate inter se coniuncti sunt, ex eodem exemplari interpolato hiantequae pendent. Consentiente libro A 1a cum A 2, vera lectio non semper efficitur¹, neque cal-
 *p. 402. culo B adiecto, res ubique deceditur, cum libri A 2. B mendis inquinati esse videantur iisdem². Attamen plerumque lectiones codicis A 1a altera recensione, inprimis vetustissimo codice B 1, confirmantur, cum interpolator stolidus non multa immutaverit aut addiderit aut omiserit, sed tradita fere servaverit, atque etiam quae hic ipse solus exhibet grammatica nonnulla approbata erant:

c. 1. quamque finem] recte B 1; cf. supra p. 291, 24;
 c. 9. ad vir] recte pr. m. B 1; cf. supra p. 57.

In ipsis orthographicis A 1a. B 1 nonnumquam conveniunt³; discrepantibus vero iisdem inter se, codicis A 1a scribendi rationem in universum anteposuimus, exceptis lectionibus inperavit, prophanis, beatissimi, omnique eiusmodi suppressa discrepantia. Praeterea lectiones variantes ex utroque libro¹⁰ plenas adnotavimus, codicum autem reliquorum peculiaris singula suppressimus et A 1b, codicis A 1a affinem degeneratum, nisi raro non consulimus. Codices ipse contuli praeter paginam libri A 2 errore a me praetermissam, quam, intercedente Henrico Omont v. c., a Cuissard bibliothecario²⁵ Aurelianensi collatam accepi; ad eos quibus olim usus eram nunc accedit codex B 3a a W. Levison sodali meo collatus.

Du Chesne, *Historiae Francorum scriptores coaetanei*, Parisiis 1636, tom. I, p. 523. 524, *Vitae partem e codice B 2a publici iuris fecit*. Totum vero librum³⁰

G. Henschenius, *Acta Sanctorum*, Antverpiae 1658, Febr. tom. I, p. 792—794 (= Ghesquierus, *Acta Sanctorum Belgii* 1784, II, p. 38—42) primus edidit, usus codicibus B 3 et editione praecedente.

H. v. Schubert, 'Die Unterwerfung der Alamannen³⁵ unter die Franken', Argentorati 1884, p. 210—222, codicem B 1 imprimendum curavit.

1) Cf. c. 7: ritu sacrificata] *rell.*, ut supra; ritu sacrata A 1a. 2. 2) Cf. c. 1: verum] ut cum A 2; utrum pr. m. B 1; c. 2: ab utroque] A 1a. b. 3b. c; (h)ac u. A 2. B 1. 2a. b. 3) E. gr. caeleberrimae, caeler; relegionis; faverit, properarit; aure; committaretur, ferrocem A 1a. B 1.

Ultimus editor, Arbellot, 'Dissertation sur le lieu de naissance de Saint Vaast suivie de l'ancienne vie du saint', Parisiis 1886, p. 59—75, utriusque quidem recensiois codices adhibuit, scilicet Parisienses A 1a. 3a. b. c. B 2a, sed artis edendi imperitus utile nihil praestare potuit.

*De auctore V. Vedastis quae olim statueram, ea magno momento esse ad expendendos historiae Chlodovechi fontes primo patet aspectu, multique post me surrexerunt, ea quae inde concluderem et examinantes et disputantes, quibus hoc loco paucis respondere visum est. Biographus priusquam meum subiit examen, inter scriptores saeculi VI. insignem locum iuxta Gregorium Turonensem occupaverat, eiusque auctoritate usi sunt et pugnam Alamannicam enarrantes et baptismum Chlodovechi, quem Remis factum esse praeter ipsum Fredegarius rettulerat, qui testis tunc multo recentior existimabatur. Postquam autem ipse de quo agitur auctor in aevum dimidio saeculo posterius studiis meis relatus est, cumque eum e Gregorio pendere iam constet, quem pro fonte eiusdem habendum esse Albertus Hauck¹ olim contenderat, auctoritatem eius deminui ipse Funckius² concessit atque saeculi praecedentis historiam ad scriptores antiquiores magis quam ad hunc posteriorem describendam esse mihi quidem consentaneum videtur esse. Neque quae de Vedaste episcopo instituto deque rebus Atrebatensibus idem tradidit, ea magis credi possunt, recteque ad episcopum quendam vagantem ea rettulisse mihi videtur A. Hauck³. Eiusmodi episcopi num ante Columbanum Scottosque atque regnante Chlodovecho in Galliis inveniuntur? Nonne Ionas instituta aevi sui ad Vedastis referens eo ipso facto fidem sibi detraxit? Mitto
^o ursi habitationem in urbe repertam nec repertam habitationem hominis, etsi caecum et claudum episcopus intra muros aditurus obvios habuisse dicitur alimoniam postulantes. De urso illo nonne auctor eadem iteravit, quae in V. Columbani I, 8, scripserat, Atrebatum urbem iam loco Vosagi ponens?
⁵ Atque cerevisiae miraculum, quod de Alamannis in eadem Columbani Vita I, 27, auctor enarraverat, nonne idem iterum ad Vedastem Francosque rettulit? Exiguam auctoritatem V. Vedastis equidem attribui nec falsus esse mihi videor.*

1) Hauck, 'Kirchengesch. Deutschlands' I, p. 109 (ed. pr.). 2) 'Theologische Quartalschrift', Tübingae 1895, p. 351 sq. 3) Hauck l. c. p. 121³, n. 3.

Interim de sancto illo cum ab antiquioribus vix quicquam acceperimus, ad biographum semper recurrendum erit; de Chlodovechi vero historia res se longe aliter habet.

Habemus de loco baptismi, qui quidem inprimis in controversia versatur, auctorem ipso Gregorio vetustiore, Nicetium¹ scilicet episcopum Trevericum, eoque teste 'ad domni Martini limina' rex oraturus cecidit et baptizare se sine mora 'permisit'. Hanc S. Martini ecclesiam veteres harum rerum studiosi Remis posuere, cumque apud Remenses traditum esset, potius in S. Mariae ecclesia regem cum toto Francorum populo baptizatum esse, alii inter orationem et baptismum distinguentes, hoc Hincmari chartaeque cuiusdam Ludowici Pii² testimonium servaverunt, quae sane ambo suspectae fidei sunt documenta³, — Cointium⁴ dico et Marlotum⁵ —; Valesius⁶ vero idem improbens et Hincmarum erroris arguens, ipsum baptismum Martini ecclesiae Remensi attribuit. E contrario apud Nicetium errorem deprehendisse sibi visus est F. W. Rettberg⁷, D(omni) M(artini) litteras pro D(iva) M(ariae) ab eo male lectas esse statuens, hancque ipsius coniecturam infaustis auspiciis exortam A. Hauck⁸ olim approbaverat. Etiam W. Junghans⁹ Nicetii testimonium ad solum erratum rettulit, biographo nimium tribuens.

De Turonensi autem S. Martini ecclesia celeberrima neque de alia apud Nicetium agi ipsamque sollemniter Chlodovechum regem adisse nunc ipse L. Demaison¹⁰ mecum consensit, atque plerisque iam persuasum est, textum illum minime immutandum neque locum ad errorem auctoris referendum esse. Interim ne Remensis ecclesia gloria sua fraudaretur, inter peregrinationem et baptismum regis omnes ita distinxerunt, ut diversis locis ea facta esse statuerent. Locus epistolae Nicetii talis, qualis in codice unico servatus est: et baptizare se sine mora promisit, hoc verbo effugium

1) MG. Ep. III, p. 122. 2) Flod., Hist. Rem. II, 19 (SS. XIII, p. 469). 3) 'N. Arch.' XX, p. 563, n. 4; Mühlbacher, 'Reg.' n. 801². 4) Le Cointe, Ann. eccl. Francorum I, p. 145. 5) Marlot, Metropolis Remensis historia I, p. 157. 6) H. Valesius, Res Francicae I, p. 262 sqq. 7) Rettberg, 'Kirchengesch. Deutschl.' I, p. 276. 8) Hauck l. l. p. 108¹. 9) Junghans, 'Die Gesch. d. fränk. Könige Childerich und Chlodovech', Gottingae 1857, p. 57. 10) Demaison, 'Le lieu du baptême de Clovis' apud G. Kurth l. l. II, p. 310². Editor vero huius libri I, p. 324², de itinere illo nihil definire voluit, silente Gregorio suo fabuloso, remque in dubio relinquere maluit, etsi veri non dissimile esse concessit, ad sepulchrum S. Martini Turonense regem peregrinatum esse. Admireris non tam concessionis magnitudinem quam ambagum molem, qua opus erat ad Gregorii auctoritatem servandam!

optatissimum dedit intervalli temporum admittendi, quo Turonis Remos rex proficisci potuisset, unde inprimis quaeritur, utrum ita cum codice legendum, an permisit cum editoribus anterioribus coniciendum sit. Ipse qui primus promisit in
 5 textum admisit editor novissimus dubitavit, an potius permisit cum Frehero scribendum esset, pro pro per (e. gr. prosecutione bis) etiam alibi ab eodem librario positum esse recte monens¹. Porro quod rex 'promisit' id aut servari aut non servari poterat, ideoque promisso eius res minime
 10 decisa erat; quis autem promissum hic expectet, ubi facta requiruntur baptizatique regis triumphi mox singulatim enumerantur? At quaestio sine dubio magna ex parte inde pendet, utrum promisit cum legibus grammaticis conciliandum sit annon. Ludowicus Traube vir doctissimus consilio suo
 15 me petentem iterum officiosissime iuvans id negavit atque lectionem permisit potius admittendam esse ratus est, quia 'me baptizo' pro 'baptizor' dici nequiret. Causae igitur interiores legesque grammaticae obstare videntur, quominus lectio promisit servetur.

20 'Sine mora' autem Chlodovechus rex Nicetio teste se baptizare permisit, postquam 'humilis ad domni Martini limina cecidit', Turonis scilicet, neque promisit, id quod promittere non poterat, quodque si sine mora promissum esset, vix quisquam magni momenti instar habiturus esset.
 25 Turonis si regem Francorum baptizatum esse statueris, annus quem Gregorius tradidit 496. p. Chr. difficultatem habet, nam a. 507. demum Alarico devicto urbs illa in dicionem Francorum redacta est; praeterea licet Remensem urbem auctor ille minime nominaverit, tamen ex auctoritate quam Remigio
 30 episcopo baptizanti attribuit eadem concludi poterat, praesertim cum canonibus sanctum esset, ne in dioeceses alienas episcopus intrueret². Sed hac de re postea. Certe constat Wisigothico bello finito Chlodovechum regem urbem Turo-
 35 nensem magna cum sollemnitate ingressum esse et S. Martini ecclesiam adiisse³, cuius rei in calce operis sui Gregorius iterum meminit⁴, atque ea ipsa occasione regem baptizatum esse olim conieceram. Ad hoc Chlodovechi iter Turonense Nicetii epistolam Suyskenus⁵ ante me iam rettulerat, ordinem rerum ab auctore perturbatum esse statuens, hancque ipsius

40 1) Notarii regum Francorum per per notam exprimebant, quae pro ab imperiis facile explicari poterat, dum hoc perscribunt. 2) Concilia ed. Maassen I, p. 78. 3) Greg., H. Fr. II, 38. 4) Greg. H. Fr. X, 31, de Licinio episcopo Turonensi: Huius, inquit, tempore Chlodovechus rex victor de caede Gothorum Turonus rediit. 5) A.A. SS. Oct. I, p. 83.

opinionem F. Jubaru nuper renovavit. Hi igitur regem basilicam S. Martini Turonensem a. 508. adisse non negant, baptismum vero contendunt a. 496. Remis praecessisse neque subsecutum esse, ita ut totam rerum naturam Nicetius subvertisset. Huius perturbationis causam F. Jubaru attulit 5 satis alienam, scilicet reverentiam S. Martino praestitam efficacius contra Arianos argumentum fuisse baptismo, ideoque illam ante hunc a Nicetio male collocatam esse. Mihi autem ipsi baptismo summam vim a Nicetio attributam videtur esse, quocum triumphos de haereticis gestos coniunxerit, 10 atque nullo modo persuadere mihi possum alteram rem ab altera separari licere, quarum altera alteram praeparaverat. Neque ea quae praeterea in S. Martini basilicam Turonensem idem vir doctus attulit approbare possum, scilicet baptisterium ipsi a Gregorio demum additum esse regemque 15 ibi baptizatum esse non posse, quia eius aeo non extitisset, id quod auctor Historiae Francorum non ignorasset. Basilicam enim absolute positam ad S. Martini apud Gregorium semper referendam esse ille existimavit. Quod ut ita esset, tamen Gregorius ipse mox de illo priore baptisterio 20 locutus est¹ atque 'in baptisterio ad basilicam' Perpetuus episcopus Turonensis iam saeculo V. vigilas eodem teste celebraverat². Cave vero, ne propositioni illi nimiam fidem tribuas, nam basilicam illam utroque loco maiorem neque S. Martini intellegi vult vir harum rerum 25 peritissimus³. Baptisterium si alteri ecclesiae ademeris, alteri idem attribuere necesse est atque non multum interest, utrum S. Martini an aliam urbis Turonensis ecclesiam anteposueris. Certe Turonos F. Jubaru levius exclusisse mihi videtur quam par erat, ut urbem Remensem substitueret, ex 30 qua salutem christianam Francis exortam esse omnino certum habuit, neque in adhibendis fontibus iudicio satis firmo semper usus est, et chartam Ludowici Pii suspectam admittens et Hincmarum.

Ad domni Martini limina Chlodovechus non ante 35 cecidit et se baptizandum curavit, quam probata cognovit, quanta in catholicorum ecclesiis miracula fierent neque vero in Arianorum, unde conici licet, inter utramque fidem ipsum haesitasse, atque haereticorum dogmati Lantechildem sororem ipsius deditam fuisse constat⁴. Schismatum sectatores regis 40

1) Greg., H. Fr. X, 31 (SS. rer. Merov. I, p. 449, 2).

2) Ib. p. 445, 20.

3) A. Longnon, 'Géogr. de la Gaule' p. 246. 247.

4) Greg., H. Fr.

II, 31.

animum ad hanc partem adducere nisos esse etiam ex ea quam post baptismum Avitus episcopus Viennensis ad regem dederat epistula gratulatoria¹ intellegitur. Utraque epistula inter se consentiente, dubitari vix licet, quin, praemissa optione, utrum Arianorum an catholica fides approbanda esset, hanc rex elegerit. Apud Gregorium² vero de Arianorum conatibus ne verbum quidem legitur, sed is eventum totum Chrotechildis reginae catholicae praedicationi votoque attribuit, quod ad victoriam impetrandam in bello Alamannico rex vehementer periclitatus vorisset. Victorias regis baptizati Nicetius plures commemoravit, nullam vero Alamannicam per votum illud catholicum relatum, cumque hanc sane pro manifestissimo miraculo habendam esse negari vix possit, si res se ita habuissent, Nicetio hanc rerum naturam incognitam fuisse concludo. Porro si voto illo ad fidem catholicam rex adstrictus esset, quomodo Avito teste fere in ultimum momentum differre poterat liberum suum arbitrium? Enarratio Gregoriana cum utraque epistula conciliari nequit contrariamque statuens opinionem G. Kurth toto fallitur caelo. Cum victoria Alamannica baptismum minime cohaerere mecum consentit A. Hauck. Facta optione, competentem³ Chlodovechus se professus est certumque dierum numerum expectabat, ad baptismi sacramenta se praeparans. Caesarii adhuc habemus ad competentes sermonem exhortatorium⁴, qui paschali tempore in baptisterio baptizabantur, unde etiam regem Francorum eodem tempore baptizatum esse tradidit Fredegarius III, 21. Eius vero baptismus a ritu communi omnimodis discrepabat. Primo nativitatis Domini dies ipsi reservatus est, deinde magnus pontificum conventus eum baptizavit. Haec auctor omnino aequalis testatur Avitus. Falsum igitur iterum esse oportet, id quod Gregorius rettulit, a Remigio episcopo Remensi solo regem unda salutari lotum esse, 'clam' a regina arcessito.

Cum igitur a concilio episcoporum catholicorum ex tota Gallia convocato, cui Avitus episcopus Viennensis interesse non poterat, Chlodovechus baptizatus sit neque ad unum Remigium, sed ad omnes qui convenerant servos Dei caput

1) Ed. Peiper, *Auct. antiq.* VI, p. 75 sq. Locos nonnullos emendavit, sed cum alia menda tum lectionem depravatam legisse nostrum pro legis nostrae servavit, decessoris sui exemplo nimium fesus, H. Chevalier, 'Oeuvres complètes de saint Avit', Lugduni 1890, p. 190. 2) Greg., *H. Fr.* II, 29 sqq. 3) *Ep. Aviti* (l. l. p. 75, 27). 4) *Migne XXXIX*, col. 2242. Cf. *V. Caesarii* II, 17 (SS. rer. Merov. III, p. 490).

suum gentibus timendum demiserit, rem ecclesiae Gallicanae neque unius civitatis tunc actam esse manifestum est atque ius episcopi loci illaesum manere debebat, seu Turonensi seu Remensi seu alius civitatis baptisterio utebantur. Gregorius nomen loci omnino praetermittens difficultatem manifesto evitavit. Quod si Turonos anteposueris, silentium eius contenderunt explicari non posse; sed si Remos, altum vetustioris biographi Remigii silentium eodem modo inexplicabile est, et si a. 496. baptismum attribueris, iter Chlodovechi Gregorius praetermisit convincitur ad urbem, cui ipse postea praeerat. Eam autem quam de baptismo enarravit historiam cum auctoribus aequalibus comparatam apertis erroribus laborare vidimus neque auctoris fides servari poterat nisi ingeniosa G. Kurth¹ coniectura, scilicet ipsum cum alia tum haec ad Chlodovechum spectantia ex Vita Remigii multo ampliore quam quae hodie extat deprompsisse. Ita Gregorio suo fabuloso fundamentum paravit, quo enarratio illius hac in parte ante ipsum carebat. Atque hanc coniecturam tam pertinaciter retinuit, obloquentibus omnibus rei peritis², ut facile intellectu sit, quam desperata res ipsius esset, si eam dimissurus foret.

Standum igitur est in urbe Turonensi atque in Nicetii auctoritate, quo vetustior de baptismi loco auctor nullus reperitur, quique hoc ipsius testimonium argumentis quibuslibet abrogare sibi videntur, iis praeclara viri rerum Merovingicarum usque ad nostrum aevum scientissimi verba ante oculos ponere libet haec³: Equidem vix crediderim Nicetium hominem tantae prudentiae ac dignitatis, qui Chlodoveum videre puer potuit, et ubi baptizatus fuisset scire non solum debuit, sed etiam videre voluit, cum Chlo-

1) G. Kurth l. I. II, p. 236². 2) Eos enumerare longum est. Etiam V. Severini Acaunensis, quam non solum Bollandiani et A. Giry (cf. Scr. rer. Merov. III, p. 685) mecum improbaverant, sed etiam L. Duchesne, 'Fastes' II, p. 479, in dubium vocaverat atque C. Narbey, 'Supplément aux Bollandistes' I, p. VIII, II, p. 1, vir rerum novarum sane alienus purae fictam condemnauerat, idem vir sagacissimus G. Kurth l. I. II, p. 267, defendere ausus est, fraudem obstinatissime negans. Ea quae de recentiore V. Genovefae origine olim concesserat omnia iam revocavit, fortiter retrorsum rediens animalium quorundam exemplo. Quod famam meam gravi opprobrio hac occasione temptabat, quasi argumenta auctoris obsoleti, quem me non ignorasse, sed consulto praeteriisse scripseram (SS. rer. Merov. III, 686), 'tacite' depromere dedignatus non essem, virum alioquin non inhumanum, reliquis subsidiis deficientibus, ad calumnias confugisse statuere nolim, sed de tacitis eiusmodi studiis adversarius meus parum tacitus tacite quidem non idem sentire videtur atque ego.

3) Valesius, Res Francicae I, p. 262.

suindae scriberet, in re tam ei quam Francis Gallisque notissima erravisse, et pro beatae Mariae Basilica Martini Basilicam, sive pro Durocortoro Remorum Caesardunum Turonum posuisse, quam urbem constat tum
 5 Alarico Visigothorum Regi paruisse. *Fortiter ille Nicetii auctoritatem tenuit, licet textum eius male interpretatus ad urbem Remensem, ut monui, Martini limina rettulerit, quo de errore hodie non ambigitur.*

Quod ad Wisigothorum dicionem spectat, cui urbs
 10 Turonum a. 496. paruisse videtur, hanc difficultatem G. Kurth facillime superasse sibi visus erat, regem eorum, si rogatus esset, peregrinationi Chlodovechi Turonensi vix obstitutum fuisse statuens, idemque argumentum eadem procul dubio facilitate ad baptismum referre poterat, nisi urbi Remensi
 15 nimium studuisset. Turonos vero sub Francorum potius dicione eo tempore fuisse, W. Levison¹ socius meus ex aliquot indiciis acute colligere conatus est, monens Volusianum² Turonum episcopum Gothis suspectum, quod Francorum imperio se subdere voluisset, in exilium relegatum
 20 Tolosae diem supremum obiisse Gothorumque potestati Burdigalam³ a. 498. ereptam Francis cecidisse. Quod ad hanc opinionem confirmandam Vitam Sollemnis episcopi Carnoteni attulit, stolidus ille inutilisque fons fidem omnino nullam meretur⁴, iustoque iure de eo G. Kurth⁵ idem iudicavit quod
 25 ego simili occasione⁶, hanc scilicet viam ad Aimoinum tendere historiae Francorum patronum. Auctor vitae illius mendacissimus saec. IX. in., ut sancto suo baptizati regis Francorum gloriam vindicare posset, loco Alamannorum Gothorum bellum finxit, quo regem ad fidem christianam
 30 commotum esse voluit; verbis vero V. Vedastis ad Alamannos spectantibus tam impudenter abusus est⁷, ut hos summa audacia erasos ipsi interpolatores in textum restituerint. Eiusmodi auctori auctoritatem ullam attribui non licet.

Quod si urbem Turonensem dicionis Francorum saec. V.
 35 exeunte aliquamdiu fuisse W. Levison recte coniecisse statueris, sicut Burdigalam ipsorum fuisse constat, has eorum victorias non commemorans Gregorius pro ipso baptismi loco urbem

1) W. Levison, 'Zur Geschichte des Frankenkönigs Chlodovech' ('Jahrb. d. Vereins von Alterthumsfr. im Rheint.' 103, p. 42 sqq.). 2) Greg.,
 40 H. Fr. II, 26. X, 31. 3) Auct. Prosp. Havn., Auct. antiq. IX, p. 331; cf. SS. rer. Merov. III, p. 465, n. 1. 4) Cf. 'N. Arch.' XXIV, p. 371. 5) G. Kurth, 'Clovis' II, p. 283. 6) 'N. Arch.' XII, p. 289. 7) V. Sollemnis c. 7: pergit ad proelium, cumque acies contra aciem utrimque tela emissa iactarent, — cum terga dederunt (= V.
 45 Ved. I, c. 2).

habere non poterat, qua a. 507. demum Francos potitos esse voluit, atque praeterea cum Arianorum studia animi regis Francorum capiendi, tum alia religionis causa aut praetermisit aut immutavit. Ita Burgundionum quod Francis contra Gothos a. 507. tulerant auxilium omnino suppressit¹, odio Arianorum bellum commotum esse statuens, quod falsum esse iam Malnory perspexit²; ita a. 522. ad necem filii expiandam a Sigismundo psallentium assiduum apud Acaunenses institutum esse voluit³, quod re vera a. 515. alia de causa institutum est⁴. Gregorio itaque duce satis firmo in rebus illius aevi examinandis uti fas non est.

Theodericus rex Ostrogothorum ad Chlodovechum post victoriam Alamannicam litteras dedit, ut devicti populi reliquis parceret in ipsius fines confugientibus⁵. Quod consentientibus reliquis fontibus a. 507. contigisse oportet, cumque triumpho Alamannico baptismum regis Francorum Gregorius adiunxerit, hunc ad idem tempus rettulit Fr. Vogel⁶, id quod propter urbem Turonicam et ipse feci. Porro victoria illa a receptione Alamannorum distinguenda est, quae annis nonnullis post illam facta esse potest⁷. Praeterea baptizato regi Francorum Nicetius res attribuit non solum in Alaricum, sed etiam in Gundebadum haereticos gestas, quae ad bella Wisigothorum (a. 507) et Burgundionum (a. 500) spectare videntur, illudque gravius simili occasione ante hoc collocavit ipse Gregorius⁸. Ab anno 496. recedere necesse minime est, si urbem Turonicam Francis tunc subiectam esse statueris, ideoque coniectura Levisoniana grata acceptaque habenda est. Quod autem ante hos annos concluderem, Remis regem baptizatum minime esse neque causas ipsi fuisse eas, quas Gregorius ei supposuit, urbis illius defensores semper reminisci decet, opinionem eorum saec. VII. med. demum emersisse apud auctores, qui sicut Fredegarius de baptismo falsa aperte rettulerunt, atque Gregorii argumentationem accipi non posse vix quisquam negabit, qui absque opinione praeiudicata ad auctores aequales accesserit.

B. Krusch.

1) SS. rer. Merov. III, p. 467, n. 5. 2) Malnory, 'Césaire' p. 91.
3) Greg., H. Fr. III, 5. 4) Egli, 'Kirchengesch. der Schweiz' ('Theologische Zeitschr. aus der Schweiz' 1892, IX, p. 86); Arnold, 'Caesarius v. Arelat' p. 210, qui ad pragmaticam quam dicunt auctoris rationem eandem falsam errorem recte rettulit. 5) Cassiodori Variarum II, 40.
6) 'N. Arch.' XXIII, p. 74. 7) 'N. Arch.' XII, p. 295; Mommsen, Auct. antiq. XII, p. XXXIII. 8) At Gregorius, H. Fr. III, Prol., bellorum quoque rationem habuisse videtur, quae filii Chlodovechi cum Burgundionibus gesserant.

INCIPIT VITA SANCTI AC BEATISSIMI VEDASTI *p. 406.
EPISCOPI ET CONFESSORIS.

(1).^b Dum^c sanctorum presolumⁱ gloria^d potissimo^e
semper iure^f ac solerti^g indagacione vel imitando ex-
emplo^h vel litterarum seriaeⁱ memoriae^k est commen-
dando^l, ut clare prorsus lucae redditae ad sui cultus
imitationem delinquentium animus studeant^m provocare,
quatenus non solum sibi mercedisⁿ lucra affatim cum-
pilata^o, verum^p etiam aliorum profecto quoadunata^q
congaudeant: eritque aequus^r arbiter^s rerum sator^t
aeternus, ut, qui illis solamina^u ad augendam relegionis
copiam^v tribuit, imitatoribus supplimentum perficiendi
praebere^w non abnuat^x. Nec fastidire quispiam debet^y,
si in aliquibus rebus, quae exiguae hominibus videantur^z.²,
supernae^a virtutis indicia^b suffragare^c, cum crebro in
magnis ac in^d minimis^e rectus arbiter et pensando sub-
veniat et subveniendo, ut in maioribus convalescant, pre-
stet auxilium. Venerandi ergo viri Vedasti pontificis Atra-
vatum^f urbis memoriam posteris^g commendare ratum
ducimus, ut, unde originem duxerit, vel sane vitae cur-
sum^h peregerit, quamqueⁱ finem habuerit, prosequi stu-
diamus^k verbis^l.

Cap. 1. A 1a. 2. 3b. c. B 1. 2a. b. 3a.

Cap. 1. a) ita A 1a. B 1 (ubi Incipit deest); Incipit vita sancti Vedasti (Atra-
25 batensis add. B 2a) episcopi et confessoris (et c. om. B 2b; cuius corpus Atrabato
quiescit et est celebratio eius VIII. Idus Febr. add. A 3c) A 3c. B 2a. b; Incipit vita
sancti Vej A 3b (mutilis); Eodem die vita sancti Vedasti episcopi A 2; Incipit prologus
in vita sancti Vedasti episcopi B 3a; folio exciso, prior vitae pars (ad p. 312, l. 17.
post) deest A 3a. b) numeri des. codd. c) om. A 3b. c. B 2b; Cum B 2a; Omnium
30 B 3a. d) gl. p. s. om. A 1a; gloriam B 1. e) potissimum A 1b. 2. B 3a. f) om.
B 3a. g) solertim B 1; sollicita inquisitione B 3a. h) ita B 1. 3a cum V. Columb.;
exempla B 2b; exemplum A 1a. 2. i) serae B 1, corr. k) om. A 1a; memoria B 2b.
l) ita V. Col.; commendando corr. commendanda A 1a; commendand(um eras.) B 1;
commendanda rell. m) nt eras. B 1; studeat B 2a. n) mercedes pr. m. A 2; meriti
35 pr. m. B 1; mercede B 3a. o) ita A 1a; (centu m. al. in ras.) pilata B 1; copulata
A 2; lucri habunde, v. B 3a. p) ut cum pro verum A 2; utrum pr. m. B 1. q) quod-
adunata pr. m. A 2. B 1 (cf. c. 7); coadunata A 1a; coad: unato B 2b; adunato A 3c;
una B 3a. r) equ: s m. al. corr. equus B 1. s) arbit: rum corr. arbiter rerum
A 1a. t) sat9 pr. m. B 1. u) sol&mina? pr. m. B 1; solamen A 3b. c. v) cupuam
40 pr. m. B 1. w) praebere pr. m. A 1a. x) nuat pr. m. B 1. y) debeat A 2;
d: git pr. m. B 1; deget B 2a; audeat (om. si) B 3a. z) videntur A 3b. c. a) superni
pr. m. B 1. b) iudicia B 1. (2b) (non B 2a). c) ita A 1a et pr. m. A 2; suffragia
postulare, cum B 3a; suffragari rell. d) ita B 1. 2a. b cum V. Col. I, 15; om. B 3a
cum rell. e) nimis A 1a, corr. f) ita B 1. 3a (Atravitensis u. V. Col. I, 18); Attra-
45 vatum A 2; Travatum B 2b; Atrapatum A 1a; Atrabatum A 3b. B 2a; Atrabati A 3c.
g) posteriores pr. m. B 1. h) per add., sed delet. A 1a. i) ita B 1; quemque rell.
k) corr. studeamus A 1a, et sic A 3b. c. B 2b; studimus m. al. corr. studemus B 1 et
sic A 2; studuimus B 2a. 3a. l) verbum pr. m. B 1, ut infra; verbo B 3a.

1) Verbis fere eisdem Ionas in Praef. V. Columbani (I, 1) utitur. 2) Cf.
50 supra p. 177, 3.

(2). Igitur cum inclitus Francorum rex Chlodoveus^a omni industria sollers Francis regnaret^b, evenit, ut quodam in tempore inter incendia bellorum^c adversum^c Alamannus^d gentem^e ferocem bellaturus pergerit. Quo cum venisset ab^e utroque acies, et^f nisi obvium hostem habuisset, Reni^g alveum^h transire vellitⁱ, cumque^k ergo utrumque hostium chunei^l adstarent, et tam Franci quam Alamanni ad mutuum caedem inhiarent^m, commisso proelio, ita vehemensⁿ terror Chlodovei^o animum obrepserat^p, ut in ea pugna^q seviendi^q finem horrenda anxietate trucidaret. Cumque ergo suos paene ad internitionem^r obpremi^s cerneret^t, tandem divino fultus auxilio^u in animum^v, oculosque ad caelum elevatos ad tollit^w: 'Unice', inquit, 'potestatis ac maiestatis Deus, quem Chlodchildis^x,¹⁵ conlateranea^y mea, confitetur, quemque humile^z precae diae^a noctuque supplicare non cessat¹, tu^b mihi hodie hos^c de hostis^d concede victoriam, ut et ego^e te deinceps et^f corde credendo teneam^g et adorem'. Cumque his^h huiusmodi precibus rerum auctorem⁴⁰ pulsaret, cessitⁱ tandem hostis^k terga vertendo^l victoriam^m Chlodoveoⁿ. Victor deinde Alamannos^o cum

*) scilicet fallacem necnon et *add.* A 3c.

Cap. 2. A 1a. 2. 3b. c. B 1. 2a. b. 3a.

Cap. 2. a) Clodoveus A 3b. c. B 3a. b) renavit *pr. m.* B 1; regnavit B 2a; 3b imperaret A 2. c) adversus A 2. 3c. B 2b. 3a. d) *ita pr. m.* B 1; Alamannos *plerique*; Alamandos A 3b; Alamannorum A 2; Allemannorum B 3a. e) *ita A 1a. b.* 3b. c; hac B 1; ac A 2. B 2a. b. 3a. f) *eras.* B 1; *om.* B 2b; sibi *pro* et nisi B 3a. g) Rheni B 2a; regni A 3c; que *add.* B 3a. h) alitum A 3b; illius fines *pro a.* A 3c; alveum — adstarent et *om.* B 2a. i) *summo folio abscisso, hic illic hiat* A 3b. k) que 30 *om.* A 2. 3c; que ergo *om.* B 2b; (e. *om.*) utrique B 3a. l) chuni? *pr. m.* A 1a. m) inhiarent *pr. m.* A 1a; inirent A 1b; instarent A 3c. n) vehementes A 1a. o) *ita* A 2; Chodovei *corr.* Chlodovei A 1a; Chodevei B 1; Chlodovii B 2a; Clodovei A 3c. B 2b. 3a. p) *ita* A 1a. B 2a; obreaserat B 1; obpresserat A 2; oppresserat B 2b. 3a. q) se vivendi B 2a. b; (seviendi *desunt, spatio relicto*) B 3a; seu iniendo *pr. m.* A 2; 35 *hiat* A 3b. r) internicione B 1; (i)nternecone A 3b. s) *ita* B 1; opprime *pr. m.* A 1a. t) cernere *pr. m.* B 1. u) auxilio *pr. m.* B 1. v) *ita* A 1a. 2. B 2b; (in *om.*) animum B 3a; in animo *rell.* w) attulit A 2 (in *ras.*); ad tollens A 3b; attollens A 3c. x) *ita* A 1a; Chlodohildis B 1; Clodochildis B 2b; Clodohildis B 3a; Clotchildis A 3b; Clochildis A 3c; Chrothildis A 2; Chrothildis B 2a. y) conlactanea B 2b; collactanea 40 A 3c. B 3a. z) *ita* A 1a; humilem precis B 1. a) die::; *ras.* que B 1. b) tum ibi *pr. m.* B 1. c) hoc de A 1a; hanc de A 3b. c; his de A 2; de::s B 1; de his (hiis B 3a; *om.* B 2b) B 2a. b. 3a; super hos *Greg.* d) *ita pr. m.* B 1; hostibus *rell.*; hostes *Greg.* e) in *add.* A 3b. c. f) *om.* B 1. 2a. b. 3a. g) teneri? *pr. m.* B 1. h) atque *m. al.* *add.* A 1a; et *add.* A 2. 3b. c. B 2b et *m. al.* in *ras.* B 1. i) caesit 45 *pr. m.* A 1a. k) hostes *pr. m.* A 1a; ostibus A 3c. l) vertentibus A 3b. c. m) victoria A 3b. c; victori A 2. B 3a. n) Clod. *semper* A 3b. c. B 3a; Chlodo(veum? *eras.*) Chlodoveo B 1. o) *ita* A 1a. B 2a. b; Alamandos A 3b; Alamanos A 3c; Alamannos *semper* B 3a; Alamannis B 1.

1) Cf. *Gregor. l. l.*: Regina vero non cessabat praedicare.

rege¹ in^a dicionem coepit, ovansque ad patria^b fe- *Greg., H. Fr. II, 80.*
stinus rediens, ad Tullum opidum venit.

(3). Et cum iam desiderium reteneret^a, ut caeler^b
ad baptismi gratiam confugiret^c, sciscitando conperit,
inibi^d beatum Vedastem^e sub relegionis^f cultu vitam
degere, quem mox sibi^g itinere iunxit. Cum^h pariter
pergerent, quadam diae venerunt in pagoⁱ Vunginse^k.²
ad locum qui dicitur Grandeponte³, iuxta villa Rigu-
liaco^{1.4}, super fluvium Axona^m. Obviumⁿ habens cae-
cum^o, multorum annorum *spatia ab hac^p lucae dam- **p. 408.*
natum^q, petiit beato Vedasto, ut pro se immensae pietatis
postolaret auxilium, ut lumen quod carebat, ipso deni-
que^r inpetrante, recipere mereretur. Ille fidus de
misericordiam^s Domini dexteram^t levavit, super oculos
caeci signum^u crucis inposuit, statimque lumen oculorum
recepit^v. Ibique a^w christianis hominibus basilica con-
structa esse videtur, ubi in eius honore multa mirabilia
fiuntur^x. Hac inde ad Remorum urbem ad pontificem
Remegium^y, qui tunc inibi sacerdotalet cathedram
regebat, perduxit. Quo⁵ quantisper^z moratus, sacre^a *Greg. II, 81.*
trinitatis fidem Chlodoveus professus, baptismi gra-
tiam recepit^b. Indeque^c progressus, victor ad patriam
rediens, iam dictum Vedastem^d beato^e Remegio com-
mendavit.

Capp. 2, 3. A 1a. 2. 3b. c. B 1. 2a. b. 3a.

Cap. 2. a) imperatore pro in d. B 3a. b) ita pr. A 1a; patriam rel.

Cap. 3. a) retererit m. al. corr. retinerit B 1; teneret A 3b; restaret B 3a;
om. B 2a. b. b) caelere: m. al. corr. caeleriter A 1a; celeriter A 3b; ut ad caelesti(s
m. al. add.) b. A 2. c) ita pr. m. A 1a. d) ibi A 3b. c. e) ita pr. m. A 1a;
Vaedastum B 1; Vedastum rel. f) religiones B 1; religioni ois c. A 3c. g) in add.
A 2. 3b. c. B 3a. h) Dum B 1. 2a. 3a; Dumque B 2b. i) pagum A 3b. c. B 2b.
k) ita B 2b. 3a; Vungise B 1; Vungisse A 1b; Vungisem A 3b; Vungisem A 3c; Vungise
B 2a; Voginse A 2; Vungense pr. m. A 1. l) Riculiaco A 2; Riguliago B 2a; Regu-
liacum A 3c. B 3a. m) Axono m. al. corr. Axonam B 1; Axonam A 3c. B 2b. n) ovi-
vium pr. m. A 1a; obvium — damnatum om. B 2a. o) caeco pr. m. B 1; per add.
A 3b. c. p) om. B 1. (2a) (habent B 2b. 3a). q) dannato pr. m. B 1. r) om. A 2.
3b. c. B 2b; d. post l. r. positum B 3a. s) ita pr. m. A 1a; misericordia rel. t) dex-
tera A 2 et pr. m. B 1. u) sinum pr. m. B 1. v) recipit B 1. w) om. B 1 (pr.
m.). 3a; Ibique — recepit om. A 2. x) ita pr. m. B 1; fiunt rel. y) Remegio?
10 pr. m. A 1a; Remigium A 3b. B 3a. z) aliquantisper A 3b. c; (quantis versu exeunte
om.) permoratus B 3a. a) sacri B 1. b) ita A 1a. 3b. B 2b; recipit rel. c) redit
A 2. d) ita h. l. A 1a. B 1; Vedastum rel. e) beatum pr. m. B 1.

1) Rex in hac pugna interemptus est. Ionam in Gregorianis hisce:
Cumque regem suum [cernient interemptum], Chlodovechi se ditionibus
subdunt, verba cancellis inclusa fugerunt. 2) Voncq (dép. Ardennes).
3) Hodie Vieux-Pont prope Voncq; cf. Jubaru l. l. p. 297. 4) Rilly-
aux-Oies ad Aisne fl. (dép. Ardennes). 5) Item Fredegarius III, 21,
apud Remos Chlodovechum baptizatum esse contendit, neque vero Gre-
gorius locum tradidit, atque ante eum Nicetius episcopus Trevirensis
basilicam attulit S. Martini Turonensem; v. supra p. 302 sqq.

(4). Qui cum apud eum moraretur et in praefata urbae^a Remorum vitam degerit^b, accedit^c, ut quodam in tempore aliqui^d ex inlustribus viris ad cellolam eius veneretur^e. Erat enim mitis animo^f alloquioque^g suavis; noverat opem miseris ferre mestosque verbis^h fovere ac ignavos quosqueⁱ ad subrietatis^k normam redigere, omnemque relegionis censuram et exemplo monstrare^l et verbis^h studebat edocere^m. Cumqueⁿ ergo, ut diximus, quidam de inlustribus viris ad eum prope^o pervenisset^p, ille de industria ministro^q iubet, ut concitu gradu post salubria^r effamina^s huic virum^t poculum inferret. Ille ait, se^u nequaquam in vas, quo aurire solitus fuerat, quicquam vini remansisse^v. Quo audito, gemens caelum^w conspicit ac mentem ad superna^x adtolli^y, ut cito clemens^z pietas subveniret, mox suo^a de more, qui in

cf. Ioh. c. 2.

Chana Galileae^b aquas in vinum^c mutavit saporem, huius^d necessitatis tribuat^e vicissitudinem. Ac mox post impletam^f orationem ministro^g urgens imperat, ut ad vas festinus properarit^h et quae Dominus tribuat^h adferreⁱ festinet. Moxque obediens minister caeler^k venit^l vas^o

*p. 409. que, a quo vinum aurire solitus^m fuerat, superfluentem repperitⁿ; oppletus^o gaudio, imperatum munus deportat ac de affluente munere letus denuntiat^p. Quod ille statim^q audiens, ne favor patrate^r virtutis mentem^s macularet, ministro iubet, ut nulli hoc in propatulo^t

Cap. 4. A 1a, 2, 3a (a l. 18). b. c. B 1, 2a, b. 3a.

Cap. 4. a) urbem B 1. b) ita pr. m. A 1a; duceret B 3a. c) accidit A 2. B 2a, b. 3a; accedam m. al. corr. accidit B 1. d) aliquis A 3b. c. B 2a, b. 3a. e) m. al. corr. venirent B 1, et sic A 2; veniret rell. f) anime pr. m. B 1. g) et alloquio A 3b. c. h) verbum pr. m. B 1; urbis B 3a. i) quas B 1. (2a); om. B 3a. k) subrietatem (?) norma pr. m. A 1a. l) monstraret pr. m. A 1a. B 1. m) st. et docebat (in marg. m. al. finit) A 2. n) que om. A 3b. c. B 2b. 3a. o) propere B 2b; quoque A 3b. c; om. A 2, B 3a. p) ex m. al. add. B 1. q) ministro — effamina om. B 1, tribus litteris rasis (habent B 2a, b). r) salubri A 1a. s) ita A 1a (pr. m.). B 3a; m. al. corr. aff. A 1a, et sic rell. t) ita A 1a; viro poculum (p. perit A 3b) A 2. 3b. c; 35 puculum vinum B 1; poculum viro B 2b; poculo viro B 2a; poculum vini B 3a. u) ita A 1a. B 2a; se om. A 3c. B 2b. 3a; si nequaquam B 1; se nequaquam — fuerat om.) quicquam A 2. v) remansisset A 3c; remansisset B 1; perit A 3b. w) caelo B 1. x) supernam A 1a. y) adtolli: m. al. corr. adtolli B 1; attulit A 1a. 3b. c. z) elementis (cl. perit A 3b) pietate A 3b. c. a) ita B 1, 2a, b; m. eodem more A 1a, b; mox (om. s. de more) A 2; m. s. de m. om. A 3b. c; subv., illud recordans miraculum, quod in Ch. B 3a. b) Galilea pr. m. B 1. c) vino B 1; vini A 3b. c. B 2a, 3a. d) huius n. B 1; huiusque n. A 3b; huic necessitati A 3c. e) tribuit A 2; tribueret A 3b. c. f) ab impletam incipit A 3a. g) ita A 1a. B 1; properet A 2. B 3a, b. c. 2b. 3a. h) tribuerat A 2; tribuit A 3b. B 2a; tribuerit B 3a. i) adfer: et m. al. corr. adferre B 1; 45 afferret corr. afferre A 3c. k) celeriter A 3a. c. B 3a; om. A 3b. l) vinit pr. m. A 1a. m) solutus pr. m. corr. solitus B 1. n) invenit A 3a, b. c. o) oppletusque B 2b; completus A 2; repletus A 3b. c. B 2a, 3a. p) denuntiet A 2; nunciat A 3b; renuntiat B 3a. q) om. A 3b. c. r) patefact: m. al. corr. patefacte A 1a. s) mente? 50 pr. m. B 1.

1) Pro si, velut p. 202, 8. 249, 19.

iactitando^a denuntiet^b, sed^c, quoadusque inter superis^{d.1} vitam degeret, silendo tegi iobet.

(5). Cumque iam caeleberrimae famae in prefata urbae Remorum esset, et beatus Remegius eum venerationis cultu ad tollere niteretur, fuit tandem consilii^a, ut Atravatium^b urbi^c eum pontificem faceret, quo Francorum gentem ad baptismi gratiam paulatim docendo ac de industria monendo adtrahere^d curaret. Suscepto itaque pontificalis cathedrae onus^e, ad urbem Atravatium^f venit; dumque intra muros adire vellit^g, obvios habuit caecum et clodum, alimoniam^h postulantem. Cumque ille apostolicaⁱ de fonte auriens verba depromeret ac diceret, *cf. Act. 3, 6.* se^k nequaquam^l subplimento^m auri argentique honorariⁿ, ille^o adtentius pulsant ac de industria pecuniam quam^p haberet extorquere vim^q nitebantur. Ille deinceps infortunae opem petentibus ait: 'Pro auri argentique munera^r, si fides vestra meo^s committeretur^t affecto, divine muneris mox uberius affluentia redundaret'. Illi^u aiunt^v, sese^w ad omnia paratos*. 'Si fides', inquit, 'vestra meis
20 committatur^x dictis, pristinam sospitatem utriusque^y vestrum^z omnipotentis pietas largiatur^a'. Manuque^b mox oculos^c superposita ac^d debilia membra adtrectata^e, crucis^f signo facto, sursum caelos aspiciens, quae poposcit

*) Respondit Vedastus et dixit (ait A 3b) add. A 3a, b, c.

25 *Capp. 4. 5. A 1a. 2. 3a. b c. B 1 2a. b. 3a.*

Cap. 4. a) iactando B 1. 2a (non B 2b. 3a). b) denuntiaret A 1a. c) sed — degerit eras. B 1. d) ita A 1a. B 1. 2a; superos rell.

Cap. 5. a) consilium A 3a. b. c. b) ita B 1 (pr. m.). 2b. 3a; Atravatium A 2; Atrapatium A 1a; Atrabatium A 3a. B 2a; Adtrabatium A 3b; Atrabati A 3c. c) ita A 1a; verbi m. al. corr. urbis B 1; urbis A 3a. B 3a; urbem A 2. d) adtrahendo pr. m. corr. adtrahere A 1a; adtraheret vel c. A 3a. e) honu; ras. s A 2; honore A 3a. c. B 2b; honore; ras. m A 3b; honore B 3a. f) ita B 2b; Atravatium B 3a; Adtravatium B 1; Atrapatium A 1a; Atrabatium B 2a; Adtrabatium pr. m. A 2; Atrabum A 3a. b; Atrabum A 3c. g) vellet A 2. 3a. b. c. B 2a. b. 3a. h) ad elimoniam m. al. corr. alimon. B 1. i) ita A 1a. 3a. b; apostolico de A 3c; apostolico (om. de) A 2; de apostolica (apostolico B 2b. 3a) B 1. 2a. b. 3a. k) si B 1. l) nequaquam pr. m. A 1a. m) subplimen; m. al. corr. subplimentum A 1a; supplemen(to m. al. add.) B 1; supplemen(tum A 2. 3a. B 2a. n) ita A 2. 3a. b. c; honorari B 1; onere corr. habere A 1a. o) ita pr. m. A 1a; illi rell. p) qua pr. m. A 2. B 1. q) eras. A 2; om. A 3a. b. c. 40 B 3a. r) munere A 2. 3a. b. c. B 2b. 3a. s) ita A 1a; meo — affectu B 1; meo — affectu B 2b. 3a; me — affectu A 2; meum — affectum A 3b; meum — effectum A 3a. c. t) committeretur B 3a. u) Illi — dictis om. A 2. v) ageunt pr. m. B 1; alient V. Col. I, 19. w) si se A 1a. x) comitat pr. m. A 1a; committatur B 3a; comitteretur A 3a; comitetur A 3b; comiteretur A 3c. y) utrisque A 2. 3c. B 2b; utrique B 3a. 45 z) vestro pr. m. B 1; vestri A 3a. b; om. B 2b. a) largiretur A 3b. c; largietur B 3a. b) Manusque A 2 (pr. m.). 3b; manumque A 3a. c. c) oculis A 2. 3a. b. c. B 2b. 3a. d) illorum m. al. in ras. B 1. e) adtractata B 1; debilibus membris attractatis B 3a. f) s. cr. A 3a. b. c. B 2a. b. 3a.

1) *Superi sunt viventes apud Ionam.*

impetravit. Nam **statim** caecus visum, clodus gressum recipiens, ovantes uterque ad propriam^a remearunt.

(6). Pervenit ergo, ut ecclesiam introiret^a. Quam cernens incultam ac negligentiam^b civium paganorum praetermissam, veprium densitatem^c oppletam, ster-⁵corum^d ac^e bestiarum habitaculum^f pollutam, merore^g
^{*p. 410.} corda subdit omnique^h tristitiaⁱ colla submittit. Nec prorsus homines^k habitatio urbem frequentabat, que olim ab Attilane^l Chunorum^m regeⁿ diruta ac torpens^o squa-
 lore^p relicta fuerat^q. Ibi et habitatio ursi reperta; ¹⁰quem^r cum animae^s dolore a vallo urbis^t eiecit, ac ne^u Crinentium^v fluviolum, qui ibi fluit, ultra progrediretur, imperavit^v: nullatenus illuc visus fuit revertisse².

(7). Erat^{*} gratus^a paenes regiam aulam nec^b valebat Francorum viris a profanis erroribus ex integro deviare, ¹⁵sed paulatim, ut se^c per dulcia^d municionis^e effamina^f religione^g subdebant, ecclesiae recipiebantur sinu. Actumque deinceps, ut, mortuo^h Chlodoveoⁱ, Chlothacharius^k, filius eius, patris^l in locum suffectus, Francis regnaret^m, et cum egregiae regni regimina regeret, evenit, ²⁰ut aliquiⁿ vir e Francis nomine Hocinus^o regem Chlo-

*) autem beatus Vedastus *add.* A 3a. b. c.

Capp. 5—7. A 1a. 2. 3a. b. c. B 1. 2a. b. 3a.

Cap. 5. a) propria A 3a. b. c. B 2a. b. 3a.

Cap. 6. a) introierit B 1. (2a); introirent B 2b. b) ita A 1a. B 1. c) ita ²⁵A 1a. 3b; densitate *rell.* d) (ac *add.* B 3a) stercorebus A 3a. b. c. B 3a; stercore B 2b. e) de A 3a. b; *om.* A 3c; bestiarumque B 3a. f) habitaculo A 2. B 2b; habitaculis A 3a. b. c. B 3a. g) memorem B 1; memoriter B 3a; meror A 2. h) omnique — submittit *om.* A 3a. i) ita A 2. B 1; tristitiam *pr. m.* A 1a; tristitiae(a) A 3b. c. B 3a. k) ita A 2. B 1; hominis *rell.* l) ita A 1a. 3a; Attilane B 1; Attilane A 3b; Attilano ³⁰A 3c; Athilane B 2a; Attilane B 3a; Atthila A 2. m) Chonorum B 1; Cunorum A 3a; Hunorum B 2b; Caronerum B 3a. n) regem *pr. m.* A 1a. o) ita A 1a. 2; tu:::s *m. al. corr.* turpis B 1 et sic B 3a; turpe A 3a; turpi A 3b. c. B 2a. b. p) re *m. al.* in ras. B 1. q) fuerit *pr. m.* A 1a. r) gem B 1; eum B 3a. s) cum cuanime B 1; cum animi A 2. 3a. b. c. B 2a. b. 3a. t) urbe B 1. u) nec *pr. m.* A 1a. v) qui ³⁵*add.* A 2; et *add.* A 3a. b; et ut *add.* A 3c.

Cap. 7. a) gradus *pr. m.* A 1a. b) ne *pr. m.* A 1a. c) *om.* B 1; ut semper A 2. 3a; quos *pro* ut se B 3a. d) dulci *pr. m.* B 1; sancte A 3a. b. c; *om.* A 2. e) :: cionis *m. al. corr.* rationis A 1a; miti A 2. f) effamine A 2; affamina A 3a. b. c. g) ita B 1; religionis A 3a; religioni (relegoni *pr. m.* A 1a) *rell.* h) rege *add.* A 3a. ⁴⁰b. c. i) Clod. A 3b. c. B 3a. k) Clota[thacharius B 1; Chlotharius B 2a; Chlotharius A 2; Chlodharius A 1a; Chlotarius A 3a. B 2b; Clotharius B 3a; Clotarius A 3b. c. l) in l. p. B 1. 2a. b. 3a. m) imperaret B 3a. n) aliqui viri Francis B 1; aliqui: is vir e Fr. A 1a; aliquis (v. *om.*) ex Fr. A 2; aliquis vir Francus A 3b. B 2a. b. 3a; aliqui vir Francus A 3a; quidem vir Francus A 3c. o) Hozinus B 1. (2a. b). 3a; Ocinius ⁴⁵A 3a. c; Ochinus A 3b.

1) Crinchon rivus apud Atrebatensem urbem Scarpe fl. influit. 2) Idem fere miraculum auctor in V. Columbani I, 8, enarravit.

thacharium^a ad prandium vocaret ac inter aulicos^b regis venerabilem virum Vedastem^c pontificem invitaret. At ille, — non quod^d eis consentiendo gulae faverit^e, sed quoadunatam^f ad regis prandium turbam suis salu-
 5 bribus^g doctrinis edocerit^h ac per regiamⁱ auctoritatem plerosque^k ad sacrum baptismum provocare vellit^l, — cumque^m ergo adtonitusⁿ ad prandium vocatus venisset, domum introiens, conspicit gentile ritu vasa plena cer-
 visae domi adstare. Quod^o ille sciscitans, quid sibi vasa
 10 in medio domi^p posita vellint^q, inquirerit, responsum est, se^r alia christianis, alia vero paganis opposita^s ac gentile ritu sacrificata. Cumque ita sibi denuntiaturum fuisset, omnia vasa de industria signum^t crucis sacravit^u, ac omnipotentis Dei nomen invocato, cum fidei admini-
 15 culum^v, caeli tum^w auxiliante dono, benedixit. Cumque benedictionem cum crucis signo^x super vasa, quae gen- tile^y fuerant^z ritu^a sacrificata^b, premisisset^b, mox soluta
 *legaminibus, cunctum^c cervisae^d ligorem quem^e capiebant *p. 411.
 in pavementum deiecerunt^l. Unde rex miraculo per-
 20 culsus ac omnes^f procerum caterva^g sciscitare^h, quid gestaeⁱ rei causa^k fuerit^l, et^m sibi in propatulo narraretⁿ. Cui^o venerandus vir Vedastus^a ait: 'O rex, tuorum decus

*) qui dum esset summus pontifex et terrena non metuens, nec regem^a adulationis^b curavit^c add. B 1. 2a. b; summus-que pontifex add. B 3a.

Cap. 7. A 1a. 2. 3a. b. c. B 1. 2a. b. 3a.

Cap. 7. a) ita B 1; Chlotharium A 2. B 2a. b; Chlodharium A 1a; Chlotarium A 3a; Clotharium A 3b (e corr.). B 3a; Clotarium A 3c. b) au:; eos m. al. corr. aulicos A 1a; laicos A 2; aulicolas rgis (!) B 3a; aliquos optimates (obt. A 3b) regis A 3a. b. c; aulligas V. Col. c) ita A 1a; Vaedastem B 1; Vedastum rell. d) non ei cons. A 3b; non causa consendiendi A 3c. e) fuerat A 3a. b; venit add. B 2b; g. cum eis venit sed A 3c. f) ita A 1a. B 2a; quoadunatam B 1. g) salubris A 3b; salubri A 3a. h) edoceat A 1a. i) ia m. al. in ras. B 1; regis B 2a. 3a. k) ple:; usquae pr. m. B 1; plenius B 2a. b; plene B 3a. l) p. vellet A 2. 3a. b. B 2a. b; provocaret A 3c; provocaret, venit B 3a. m) que om. A 3b. c. B 2b. 3a. n) beatus add. B 1. 2a. b; (a. om.) beatus ille ad pr. B 3a. o) dum add. A 3a. b. c; Quod — inquireret om. B 2a. p) ita A 2. B 2b (v. infra p. 317, 6); domis (?) pr. m. A 1a; domus B 1; om. A 3a. b. c. B 3a. q) vellit B 1; vellent rell. r) om. A 2. 3a. b. c. B 3a. s) ap-posita A 3a. b. c. B 3a. t) ita B 1; signo rell. u) consecravat A 3a. b. c. v) ad(m)-miniculo A 2. 3a. b. c. B 2b. 3a. w) ita A 1a. B 1; caeli tunc B 2a; celitus B 3a; c(a)elesti A 3a. b. c. B 2b; c. t. a. d. om. A 2. x) signis (?) pr. m. B 1. x*) ita B 1; cf. l. 12. y) fuerunt B 1; fuerat A 3a. z) rita B 1; rite B 2a. a) sacra A 1a. 2. b) permisisset A 3a. c; emisisset A 3b. c) cum (?) m. al. corr. cunctum A 1a. d) sicere A 2; se cervi A 3a; cervisie B 3a. e) quae B 2a; om. A 3a. f) ita A 1a (pr. m.). 3b. B 2a; ab omni B 3a; ac omnis rell. g) catervas A 3a; cater-
 45 vae A 3b. h) sciscitati A 2; sciscitaretur B 3a; coepit add. A 3a, b; ceperunt add. A 3c. i) gestae A 1a; g. rei om. A 3a. b. c. k) caus(a)e A 2. 3b. c; clausa m. al. corr. clausum B 2b. l) iussitque add. A 3a. b. c. m) ut A 2. 3a. b. c. B 3a. n) nar-
 50 rarent A 3a. b. c; narraret B 3a. o) cum B 1. 2a. b; om. B 3a.
 Cap. 7. Nota. a) m. al. corr. regis B 1 et sic B 2b. b) adulatione B 2b. c) m. al. corr. curaret B 1 et sic B 2b.

1) Simile miraculum Ionas, V. Columb. I, 27, enarravit.

Francorum, caernere potes^a, quanta sit diabolicae^b fraudis astutia ad animas hominum decipiendas. Nam quam putas hic demonum fuisse coniecturam^{c.1}, quae per hunc ligorem cervisae corda infidelium^d, praevaricationem^e suffocata^f, aeterne mortis^g subdere^h studerent, sed nunc virtute divinaⁱ pulsata^k ac effugata demonis arte^l? Scire^m cunctis necessarium est, qualiter ad salubria medicamenta vereⁿ fidei christiani descendant^o confugire et has superstitiones gentilium omni^p nisu studeant pretermittere^r. Quae causa multis qui aderant profuit ad salutem; nam multi ex hoc ad gratiam baptismi confugerunt ac sanctae relegionis^q colla submiserunt.

(8). Erexit^a ergo^b supradictam^c ecclesiam multa per^d spatia temporum annis circiter XL, ac^e cursum vitae consummatum, cum iam^f vellit^g eum Dominus de¹⁵ huius vitae erumnis ad caelestem provehere regnum, febre^h corripuit ac exitum denuntiavit. Nam cum in eadem urbiⁱ in quadam cellolam^k iaceret, ignis columna e^l caelo^m diffusa supraⁿ cellole tegumenta capud tenuit ac per longa noctis spatia plus quam duarum fere²⁰ horarum immobilis istetit^o. Quod cum vir venerabilis^p audisset, suum^q exitum denuntiavit, ac^r omnibus vale dicens, post munitionis^s effamina^t animam creatore^u reddedit VIII.^v Idus Febroariis^w, felicemque de ac vita^x exitum^y agens, solum desiderium viventibus reliquit.²⁵ Multi in hac^z hora^a psallentium audierunt in caelo.

Capp. 7. 8. A 1a. 2. 3a. b. c. B 1. 2a. b. 3a.

Cap. 7. a) poti pr. m. A 1a. b) diabolici B 1; diaboli A 2. c) coniectura A 3a; coniecturae pr. m. B 1. d) ita A 1a. 2. 3a. b; c. fidelium A 3c; c. hominum Dei (per add. B 2a. 3a) B 1. 2a. b. 3a: animas sacrificantem V. Col. 30 e) prevaricationum A 3a; prevaricatione A 3b. c; om. A 2. f) suffocata A 3a; om. A 2. g) ita pr. m. A 1a. 2; mentis A 3a; mortis rel. h) subdere: (ras. t?) studerentur A 3a; subdere se viderentur A 3b; subderet (om. st.) A 3c; subdere studeret B 2b. i) divin.: pr. m. A 1a. k) pulsa A 2. 3b. B 2b. l) arte pr. m. A 2; artae m. al. corr. arta ē B 1. m) namque add. B 1. 2a. n) viri pr. m. B 1; iure B 2b; omnino 35 aliud habet A 2. o) ita pr. m. A 1a; queant B 3a. p) g. oīs (homines A 3a; abhominabiles A 3c) st. A 3a. b. c; o. n. st. om. A 2. q) religioni A 3a. b. c. B 3a. Cap. 8. a) re: xit A 1a; Erexi A 3c; rexit A 2. 3b. B 2b. b) om. A 1a. c) superdictam (A 3a. c). B 1. (2a). d) om. B 1. (2a). e) a B 1; ad B 2a. b; om. B 3a; textum omnino immutavit A 2. f) om. A 3a. b; enim A 3c. g) vellet A 3a. b. c. 40 B 2a. b. 3a. h) eum add. B 1. i) ita pr. m. A 1a; urbem B 1. k) cellula corr. cellula B 3a, et sic A 3a. b; cella A 2. l) ē B 2a; om. A 2. 3a. c. B 2b. 3a; peritit A 3b. m) celum A 3a. c. n) super A 1a. 2. B 3a; cf. supra p. 274, 3. o) ita pr. m. A 1a; perstitit A 2. p) venerabilis A 1a. q) om. A 3a. b; e. s. A 3c. r) in add. A 3a. b. s) monitionis A 2. 3a; munitionem B 1; monitionem A 1a; monitionum B 2a. b; commoni- 41 tionum A 3c; monita B 3a; peritit A 3b; municionis supra p. 314, 16. t) aff. A 2. 3a. c. B 2a; salubria B 3a. u) ita pr. m. A 1a. v) VII. Id. B 1; pridie Idus B 2b. w) Febro- arias B 1; Febroarii A 3c. B 2b; Februarii B 3a. x) vitam B 1. y) exiit A 3a; exiens A 3b. c. z) ha? A 3b; illa A 3c; in h. h. om. A 2. a) choros h. l. add. A 2; post ps. add. coros A 3a. c, voces A 3b. B 2b. 3a.

1) I. q. acervus; cf. 'Mittheilungen' XIV, p. 437.

*(9). Cum hoc^a beato^b funere omnes audissent, ad-^{*p. 412.}
venerunt cleros^c et^d plebs^e non solum de illo opido,
sed etiam de vicinis urbium^f pontifices et sacerdotes,
ut ipso^g Dei servo sancto^h Vedaste ponteficaeⁱ, qua
5 dignum erat, traderent sepultura^k. Beatum^l corpus in
medio domi positum, ut mos est omnibus, accipientes^m
feretrum cum ipso sancto corpusⁿ, nullatenus eum de
loco^o promovere potuerunt. Interrogatum est^p ad^q vir
venerabile Scupilioni arcepresbitero^r loci illius, quem
10 ipse beatus^s pontifex enutriverat, quidnam esset. At
ille nescire se dixit: 'Utique unum scio, quia cum esset
in corpore, sepius audiui eum dicentem, quasi^t infra
muros civitatis nullus defunctus requiescere debebat'.
Nam ipse^u pontifex in oratorio, quem ipse vivens de
15 ligneis tabulis super litus Crienцио^v fluviolo aedifica-
verat¹, requiescere disponebat; sed tamen nec locus sic
delectus^w nec monumentus^x praeparatus esse videbatur^y.
Dum de haec^z ad invicem loquebantur^a, vel quid^b de
ipso agere deberent, venerabilis vir Scupilio^c merore
20 cordis repletus, commotus in lacrimis, super corpus
beati Vedastis^d genibus provolutus, erupit in voce^e,
dicens: 'Heu me^f, beatissimae pater, quid vis ut faciam,
quia^g dies iam declinat^h ad vesperaⁱ, et omnes, quis^k

Cap. 9. A 1a. 2. 3a. b. c. B 1. 2a. b. 3a.

- 25 Cap. 9. a) hac A 1a; h :: m. al. corr. viri B 1; Cum igitur A 3c; Cumque A 2.
b) beatum funus A 3a; sancti funus A 2; beati viri funus A 3c; (b. om.) funus B 3a.
c) ita pr. m. A 1a; clerus *rell.* d) a) A 3b; ac A 3c. e) plbes pr. m. A 1a; populus
A 3c. f) ita A 1a. B 1; urbibus A 3a. b. c. B 2a. b. 3a; (de om.) vicinarum urbium A 2.
g) ipsum sacerdotem (pro D. s.) A 3a. b. c; (i. om.) servum D. B 3a; omnino aliud A 2.
30 h) sancto Vedasto pr. m. A 1a; sanctae Vedaste pr. m. B 1; sancti Vedasti B 2a; sanctum
(s. om. B 3a) Vedastum A 3a. b. c. B 2b. 3a. i) ita pr. m. A 1a; pontifici B 1.
(2a); pontificem B 2b. 3a; pontificali A 3a. b. c. k) ita A 1a. B 1; sepultur(a)e *rell.*
l) vero *add.* A 3b. c (non A 3a); Sancti igitur c. A 2. m) accipientibus B 1. 2a. b. 3a.
n) corpore A 2. 3a. b. B 2b. 3a; (cum om.) ipsum sanctum corpus B 2a; imponentes *pro*
35 c. i. s. c. A 3c. o) co m. al. suppl. A 1a. p) autem *add.* A 3b. c (non A 3a). q) ad
viro v. S. A 1a; ad vir (m. al. corr. viro B 1; virum B 2a) venerabilem Scubillonem
B 1. 2a; a viro venerabili Scobillione (Sculpione A 3a. b; Sculpitione A 3c) A 3a. b. c.
B 2b. 3a; (a om.) eundam venerabili viro nomine Scubillione A 2. r) archiepiscopo
A 3a. b. c. s) batus pr. m. A 1a; om. B 3a. t) qu :: m. al. corr. quia B 1, et sic
40 A 2. 3b. B 2b. 3a; quod A 3c. u) ipsi pr. m. A 1a; si A 3a. b; etsi A 3c. v) Crien-
ciu: m. al. corr. Crien-ciu: fluvioli B 1 et sic A 3c; Crientio fluviolo B 2a; Crientii
(Crientia A 2; Chrienni A 3b; Crienti A 3a) fluvioli A 2. 3a. b. B 2b. 3a. w) ita A 1a
(pr. m.). B 3a; dilectus B 1; dilectus A 2. 3a. B 2b; directus A 3b; aptus A 3c. x) ita
pr. m. B 1; monumentum praeparatum *rell.* y) videtur A 3a. b. c. z) ita B 1 et
45 m. al. A 1a; h : c pr. m. A 1a. B 2b; hoc A 1b. 2. 3b. B 2a; om. A 3a; Dum hec B 3a;
vero *pro* de h. A 3c. a) loquerentur A 2. 3b. c (non A 3a). b) qui pr. m. A 1a.
c) ita A 1a; Scupilio A 3a. c; Sculpio A 3b; Scobilius B 3a; Scubilio *rell.* d) Vedasti;
ras. s? A 1a; Vedasti *rell.* e) vocem A 3a. c. B 2a. 3a. f) (h)eu me *bis* scr. B 1. 2a.
b. 3a. g) quia — preparavimus om. A 3a. b. c. h) declinet pr. m. B 1. i) ita
50 pr. m. A 1a; vesperam B 1. 2a. b; vesperum B 3a; ad v. om. A 2. k) ita pr. m. B 1;
qu : s pr. m. A 1a; qui *rell.*

1) Locus a Vedastinis Nobiliacus appellatus idem creditur esse, quem
postea S. Vedastis monasterium occupavit; v. supra p. 296.

convenerunt, remeare festinant ad propriam^a? Iube ergo te deportare^b.^{*} ad locum quem olim tibi preparavimus. Cum haec dixisset, accepto feretro, in qua gliba^c corporis sancti^d iacebat, levaverunt eum^e in humeris suis, nullo^f onus sentientes; cum magno psallentio^g deferentes, canebant, dicentes: 'Ambula, sancti^h, viam quam elegisti; festina ad locum quemⁱ tibi^k preparatum est'. Tradiderunt ei^l sepultura qua^m decuit Dei servo in ecclesiaⁿ ad dextro cornu altaris, ubi ipse^o pontificale cathedra^p fungebat officio.

(10). Nam actum est post aliquo tempore, ut domus eadem, in qua vir sanctus Vedastis^a pontifex vitam finierat, ignis incendio^b flagraret ac totam partem domus consumeret. Cum subito visum est, ut una ancillarum fidelissima nomine Habita^c beato Vedasto visibiliter cerneret et ignem ad^d cellola, ubi lectum erat, in quo ipse defunctus fuerat, avelleret, et omnimodo consumeret^e: sola tantummodo^f cum lecto cellola incolomis remansit. Quam^g propterea rerum sator urere^h permisit, ut virtutis suae exⁱ suffragatione suae muneris monumentum^k viventibus reliqueret^l.^{**}, prestantem^m dominum nostrum

^{*}) dulcissime pater *add.* B 1. 2a. b. 3a.

^{**}) Nam, sicut superius memoravimus¹, ut, unde originem duxerit, ratum ducimus, Tullinse^{a.2} ortum genere oriundus fuit et

Capp. 9. 10. A 1a. 2. 3a. b. c. B 1. 2a. b. 3a.

Cap. 9. a) ita pr. m. A 1a; propria rell. b) deportari B 2a. b; portare B 3a. c) ita A 1b; cliba pr. m. B 1; glebam A 1a; gleba rell. d) Vedasti add. A 3a. b. c. e) om. B 1. 2a. b. 3a. f) ita pr. m. A 1a; nullus pr. m. B 1; nullum A 2. B 2a. b. 3a; nullo — l. 18. remansit om. A 3a. b. c. g) ita pr. m. A 1a; silentio B 3a; psallentium rell.; comitatu add. B 2b. h) ita A 1b et pr. m. A 1a. i) ita pr. m. B 1; qui: m. al. corr. qui A 1a, et sic A 2. B 2a. 3a. k) m. al. in ras. A 1a. l) ita A 1a. B 1; ei (eum B 2b. 3a) sepulturae B 2a. b. 3a; tr. corpus sancti viri sepulturae A 2. m) q. d. D. s. om. A 2. n) ecclesia pr. m. A 1a. o) ipsi pr. m. A 1a. p) ita pr. m. B 1; cathedr(a)e rell.

Cap. 10. a) ita pr. m. A 1a; Vedastus rell.; V. p. om. B 3a. b) incendii B 2a; incendium B 2b. c) ita A 1b. B 2b; Habita corr. Habita A 1a et sic B 2a; Havita A 2; Abita B 1. d) a A 2. B 2b. 3a; (ad om.) cellulae B 2a. e) cum subito add. B 1. 2a. b; textum immutavit B 3a. f) tanto(alt. tanto eras.) modo B 1; tantum mo A 1a; omnimodo — tantummodo om. A 2. g) Quem A 2. 3b; Qua A 3a. c. h) m. al. corr. uri A 1a; urire A 1b; hurere A 3a; uri B 2a. b; ardere A 2; eum humari A 3c; non add. A 3a. c. B 3a; periit A 3b. i) ita A 1a. b; ac suffr. (om. s.) A 2; (ex om.) suffr. sui A 3a; futura suffragationem ostenderet et in posterum sui pro verbis ex s. s. A 3c; periit A 3b; ex s. suae om. B 1. 2a. b. 3a. k) ita B 1; memoriale B 3a; monumentum rell. l) ita A 1a. 3c; reliquerit B 1; relinqueret A 2. 3a. B 2a. 3a. m) ita pr. m. A 1a; praestante domino nostro Iesu Christo rell.

Cap. 10. Nota. a) Tullensis (om. o.) B 2b.

1) V. supra c. 1. 2) Chlodoveus antequam Vedastem Tulli degentem repperit, Iona teste (c. 2) 'ad patriam festinus rediens, ad Tullum oppidum venit', quae verba lector parum attentus ad sancti originem fortasse referre poterat.

esum Christum, cui est gloria^a et imperium in saecula aeculorum. Amen.

gloriosum obitum urbem Atravetensem^a obiit, ubi suum beatum corpusculum^b cum summa veneratione in pacem^c requiescit, et^d eius sepulchrum cum lampadibus, aurum^e, argentum, lapidibus praeciosis clariter fulget. Sed quid plura referam? De gesta^f vel vitam^g virtutum ipsius, quae^h per eius meritum Dominusⁱ ostendere dignatus est, coram praesentia fidelium suorum longum est ad narrandum. Quapropter, legentibus non^k sit onerosa nec audientibus fastidium generit^l, breviter intimavimus^m. Rogemus ergo et adtentius humiliter supplicemusⁿ, ut fiat pro nobis in caelis coram excelso intercessor, qui pro Christi^o amore fuit fidelis confessor usque ad mortem in terris *add. B 1. 2a. b.* — Nunc, sicut superius memoravimus, unde originem duxerit, ratum ducamus. In Aquitania oriundus fuit nobilibus procul dubio natalibus. [*Aquitaniam cum origine Tullensi Henschenius ita coniunxit, ut Leucus Aquitaniae locus fictus sancti patria statueretur, pro verbis* In — natalibus novam interpolationem addens, quae in B 3a praemisso lem-mate: Item alius prologus in vita beatissimi Vedasti episcopi Alcuini epistolam subsequitur atque ad vetustiore codicem pertinet, dum Ionae opusculum schedas postea insertas occupat: Aquitania montem habet, qui equalibus pene spaciis Petragoricam et Lemovicam civitates dirimit. Mons ille magnus et sui quantitate multum terre occupans, longe lateque altitudine fere nubes penetrans, si graves sint. Super cacumen eius antiquis et preteritis etatibus incertum an civitas an castrum situm fuit, cuius enormitatem et munitissimam magnificentiam ruinarum indicia et moles dirute satis demonstrant, quanta fuerit res *ipsa. Nomen montis ex tunc *p. 414. et nunc Leucus est; ex nomine montis castrum illud etiam nomen sortitum est, sed et populus regionis illius Leuci sunt dicti, maxima pars Aquitaniae usque in Oceanum. Testes sunt perpetua fama et plures scripture iam^p hodie, quod illa omnia ita nuncupantur. De Leucis ergo beatus Vedastus oriundus fuit, nobilibus procul dubio natalibus, prosapia sicut ingenua, ita insigni et famosa, prediorum affluentia et habundantia divitiarum locupletissimi, ut nichil de seculari defuerit gloria. Puer studio litterarum felici auspicio mancipatus est, nam omnia que ad institutum stu-

Cap. 10. A 1a. 2. 3a. b. c. B 1. 2a. b. 3a.

Cap. 10. a) ita A 1a, ubi Explicit vita sancti Vedasti m. al. add.; cui est honor et i. (gloria A 3a. c) in saecula saeculorum. Amen A 1b. 3a. c; cui est et [Explicit it] A 3b; (cui — imperium om.) in saecula saeculorum. Amen. Explicit vita sancti Vedasti episcopi A 2; cui est honor, laus (decus B 2b), virtus, gloria (et add. B 2b), regnum sempiternum nunc et (semper add. B 2a) per infinita saecula saeculorum. Amen. Explicit vita sancti Vedasti (episcopi add. B 2a. b) B 1. 2a. b.

Cap. 10. Nota. a) u. Atrabatensem B 2a; urbe Atravetense B 2b. b) corpusculum cum B 2b. c) pace B 2a; in p. r. om. B 2b. d) ubi add. B 2b. e) auro, argento B 2b. f) ita B 2a; iesta (?) m. al. corr. gestis B 1 et sic B 2b. g) vita B 2a. b. h) ita B 2a. b; per quem B 1. i) om. B 2b. k) scr. ne. l) generet B 2a; generet B 2b. m) intimamus B 1, corr. n) ita B 2a. b; subplicitur B 1. o) Christo pr. m. B 1. p) scripture. Nam h. B 3a.

dium attinebant, divino suggerente suffragio, plenissime hausit. Verum in his omnibus nullo abusus est, sed gradatim ad summa aspirans, vere secundum Deum et que illius sunt demum phylosofatus est, ut solum Deum et voluntatem eius et precepta amplecteretur certus de reposito fructu. *Ea* ⁵ *quae in altero prologo codicis B 3a sequuntur verba:* Demum — et vite eterne. Explicit prologus *etiam in Iona opusculo interpolato leguntur, sicut ea infra exscripsi. De Leuco sancti patria v. 'Mittheilungen' XIV, p. 434].* Demum beatissimus plus quam adolescens parentes fugit, divitias ¹⁰ contempsit paternas et gloriam et amplissimas prediorum possessiones^a, acsi brevissime essent: ita patriam evasit; applicuit tandem ita solitarius, ita vacuus ad fines, qui Alemannos prospiciunt. Ibi de loco ad locum pauper exulavit pro amore Dei et vite aeterne. Et quia tanto tem- ¹⁵ pore in partibus illis conversatus fuit, incole illius patrie existimaverunt illum et adhuc existimant in Tullo, tunc opido, nunc civitate, fuisse natum, *et B 3a desinit, versu uno et dimidio vacuis relictis, et textus Henschenianus, in quo interpolatio duplex coaluit et Iona et Alcuini.* ²⁰

Cap. 10. Nota. a) ita sprexit add. Hensch.

VITA IOHANNIS ABBATIS REOMAENSIS.

**Iohannis monasterium in Ternodorensi pago civitatis Lingonensis inter Hormentionem et Sidenam fluvios situm erat loco, qui olim Reomaus vocabatur. Ubi cum Ionas abbas cycli Victoriani repetiti a. 100, i. e. p. Chr. n. a. 659, mense Novembri, itineris, quod Chlotharii regis matrisque eius Balthildis iussu Cabillonum faciebat, labore fessus per paucos dies quiesceret, fratrum precibus victus, sancti actuale vitam spiritualemque contemplationem, quidquid per discipulos posterosque compertum erat, litteris mandavit librumque Hunnani ipsius monasterii abbati dicavit.*

**SS. R. Merop.
III, p. 602.*

Iohannes eo teste in finibus Ternodorensis castris, in villa quae Quartaniacus vocabatur ad Bridenam fluvium sita a parentibus non ignobilibus, patre Hilario, matre Quieta ortus erat, annosque circiter 20 natus, postquam perparvum in natali solo oratorium condidit, saltum adiit, quem postea monasterium occupabat. Monachos eo undique confluentes regulae subiecit; crescente autem eorum numero, melius sibi fore ratus aliis oboedire quam dominari, monasterium reliquit et ad religiosorum mores accuratius perquirendos Lerinum se contulit, ubi disciplina regularis ab Honorato instituta etiamtunc florebat. Ubi cum per annum et dimidium incognitus humiliter servisset, ab advena quodam agnitus et a Gregorio episcopo Lingonensi ad monasterium derelictum revocatus est: duas enim ille epistulas ea de causa miserat, unam ad congregationem Lerinensem, alteram ad sanctum ipsum. Regressus fratres ad Macarii regulam, assistente Filomere monacho, educabat, scilicet ut laboriosis operibus dediti loca saltuosa cultura redderent fertiliora. Exempla istius laboris in miraculis afferuntur, quae posteriorem Vitae partem potissimum occupant, ibique etiam certa temporum indicia deprehenduntur, scilicet Nicasius 'curam rei publicae administrans' (c. 11), sine dubio comes castelli

Avallonis ille, qui post Childeberti mortem (a. 558) Germanum episcopum ad prandium invitavit¹, expeditio Theudeberti regis Italica (c. 15) a. 539. facta pestilentiaque gravis (c. 17) a. 543. Cum posterius miraculum nullum enarratum sit, verisimile est, sanctum paulo post defunctum esse, i. e. c. 5 a. 544, neque interpolationi textus recentioris credendum est, ubi a. 539. traditur². Annos circiter 120 complisse dicitur, sepultus haud procul a monasterio in eius finibus, loco ut probabiliter conicitur, qui Corpus sancti (hodie Corsaint) olim vocabatur. Eius fama ante Vitam conscriptam viz¹⁰ percrebuit, licet Sequani vicini Segestri monasterii conditoris, qui eum ipsum visitaverat³, meminerint et Gregorius⁴ et auctor Martyrologii Hieronymiani⁵; postea vero fastis sacris monasterii Luxoviensis die quo obierat⁶ 28. Ianuarii illatus est his verbis⁷: V. Kl. Feb. deps. sancti Iohannis abbatis. 15 Successor ab eo ipso destinatus Silvester abbas, qui per longum tempus florens die 15. Aprilis defunctus est, Germani episcopi Parisiensis (c. a. 555—576) aequalis erat⁸. Eius iussu Mummulus⁹ cognomento Bonus¹⁰ monasterium gubernandum suscepit, isque a. 579/80. episcopus Lingonensis electus, Leubardinum fratribus consentientibus praefecit, sub quo patroni corpus S. Mauricio sacro die 22. Sept. in eum quo Iona tempore erat locum translatus est. In hac translatione V. Iohannis desinit.

Posterior eius pars non solum fide digna est, sed etiam in iis quae de expeditione Theudeberti Italica enarrantur ad historiam conscribendam aliquid confert; prior autem non ita approbatur. Iohannem consulem Gallias sub imperii iure rexisse (c. 2), parum consentaneum est, locusque auctorem

1) Fortunat., *V. Germani* c. 30. 31. 2) *Locus a Roterio, Reomaus* 30 p. 23, *Vitae C* insertus hic: anno Domini 512, iuxta quod in cyclo beati Victurii episcopi numeratur (= 539 p. Chr.), qui in codicibus minime legitur, ex libro computi Reomaensis monasterii iam deperdito interpolatus videtur esse, in quo etiam conditi monasterii 'annus Domini 415' (scil. Victorianus = 442. p. Chr.) indicatus erat. Huius calculi 35 auctorem ante saec. VIII. med., quo Victorii paschale abolitum est, neque vero multo ante degisse verisimile est. 3) *V. Ioh.* c. 14. 4) *Atamen Iohannes* a Gregorio praetermissus in codice interpolato 1a⁴ libri in *Gl. Conf.* ante c. 86, ubi de Sequano agitur, locum iam occupat. 5) *AA. SS. Nov. II*, 1, p. [122] sq. 6) *V. Ioh.* c. 19. 7) '*N. Arch.*' X, 43 p. 92. 8) Cf. Fortun., *V. Germani* c. 35: Quidam clericus deiuxta monasterio beati Silvestri in Ternoderinsem et q. s. Ex hoc antiquissimo testimonio concludi licet, abbatis quicumque sedebat nomine monasterium primo vocatum esse. 9) Mummulinus nomen in *V. Ioh.* c. 19. 45 perperam scriptum est. 10) Greg., *H. Fr. V*, 5.

habet in historia administrationis Romanae minus versatum, neque de consulari quodam Lugdunensis primae cogitandum videtur esse, cum consulis illius, cuius tempore Iohannes Iohannis baptistae die festo euangelio admonitus desertum
adiisset, Iohannis nomen suspectum sit per se. Atque sancti
aetas eo tempore, quo ex Lerinensi insula in monasterium suum rediit, cum aevo Gregorii Lingonensis episcopi vix
aegreque conciliari potest. Illum enim c. a. 424. natum, cum hic sedem episcopalem adeptus est, octogenarium fuisse
oporteret, si Ionae calculus constaret; regulae autem discendae cupiditas vix ultra adulescentiam progredi permittit. Sine
dubio iusto seniore biographus sanctum fecerat, neque mirum est, quod res saec. V. gestae memoria hominum duo-
bus saeculis post viventium omnino exciderant. E contrario
fabulae accreverant, eaque quae de puteo intra monasterium sito enarrabatur (c. 2), ut est absurda, ita fratribus non
adeo inutilis erat: iam enim aquae inde haustae miram sanandi vim attribuentes ex miseria aliorum lucra facere poterant monachi (c. 17).

Sanctus vitia eadem evitabat, adversus quae Cassianus disputaverat, abbatibus Isaac exemplum tam strenue imitatus videtur esse, ut Collationes ad verbum expilare potuerit biographus (c. 18); brevi autem spatio et in itinere vitam elaboranti auctori ad aequitatem iudicis provocare licet.

Codices V. Iohannis primigeniae duo tantum aetatem tulerunt:

A 1) Codex Parisiensis n. 11748, ex bibliotheca S. Mauri Fossatensis (n. 38) in monasterium S. Germani a Pratis (n. 487, olim n. 1060) translatus, formae maximae, saec. X, fol. 151—154'. V. Iohannis exhibet mutilam. Est enim et ipse imperfectus, cum post fol. 151. unum desideretur, et ex imperfecto exemplari exscriptus, textu c. 18. in Vitam Eugeniae transeunte, quibus de causis c. 1—4. med. finisque inde a c. 18. med. exciderunt. Praeterea folia quae
adsunt pumice partim ita tractata sunt, ut praefationis laterculique capitum magna pars legi nequeat et in c. 14. ex., 15. in. frustula tantum litterarum appareant.

A 2) Codex Parisiensis n. 5306 (Colb. 775, Regius 3654), formae magnae, saec. XIV, fol. 65—67, textum Vitae plenum continet, nisi quod prologi cum laterculo capitulum desiderantur.

**Ea quae in A 1 extant satis accurate tradita sunt, *p. 504. neque ab eo libro nisi raro recessi, quem etiam in orthogra-*

*phicis secutus sum*¹. *Codicis autem A 2 librarius multo recentior sermonem vetustiore eundem parum correctum suo arbitratu passim immutans eandem fidem non meretur. Itaque felici casu contigit, ut ad textum emendandum non paucis locis, ubi A 1 defecit, alia subsidia adhiberi liceret.*⁵

Aevo enim Carolingico liber *Ionae* in ipsius sancti monasterio a duobus falsariis retractatus est. Auctor prior *B* non solum sermonem expolivit, sed etiam narrationem ipsam melius disposuit, incerta determinavit, omissa proprio Marte audacter supplevit, alia abscidit, miracula tria tantum¹⁰ admittens, idque ad generale quoddam concludendum, neque ultra sancti mortem progressus est: sordidam igitur vestem non sine arte quadam splendidior reddidit, hanc autem ut commendaret, in impudenti mendacio delituit, se ipsum saeculo VI, ideoque ante *Ionam*, vixisse affirmans his verbis:¹⁵ Et ne quis hoc fabulosum putet esse quod dicimus, referente viro venerabili Agripino diacono, ipsius Agrestii filio, cognovimus². Cum interpolator Gregorii, scilicet librarius codicis Bernensis n. 199, saec. IX³, *Vitam* falsam iam legerit, verisimile est, ad *Caroli Magni* aevum elocutionis facilitatem referendam esse. Neque multo post auctor *C*, permulta miracula in *B* omissa esse aegre ferens, ex *A* et *B* tertiam *Vitam* conseruit. Materiam in duos libros distribuit, ita ut priorem textus *B* cum duobus miraculis *A* suo loco insertis, posteriorem autem *A* occuparet. Fontes²⁵ compiler fere ad verbum exscripsit vel *Vitam A*, a qua retractanda mox destiterat, sed locos homileticos *B* expunxit aliaque addidit incertaque et ipse determinavit. De origine autem opusculi sui decessoris vestigia secutus vel impudentius mentitus est. Contendit enim, res a *Iohanne gestas* primum³⁰ se descripsisse, 'qui illum saepe vidissent vivorum ac praesentium memoria teste'⁴, miraculumque quod ipse addidit a sancto sibi 'proprio sermone'⁵ enarratum esse, totumque alterum librum ab eius famulo *Laeto* diacono. Mendacia sua ipse redarguit homo stolidus, proprios *Ionae* prologos³⁵ praemittens, unde et tempus et nomen veri auctoris colligitur. In ultimo *Vitae* capite, quod ad *Silvestrum abbatem* spectat, *Fortunati V. Germani* c. 35. et expilavit et citavit⁶. E translationibus, quae subsequuntur, priorem ex *Ionae* libro

1) At litteram h male additam suppressi et in A 1 (exemplum, hita, 44
homme, husui) et in A 2 (hortus). 2) Vide infra c. 9. 3) SS. rer.
Mero. I, p. 803. 4) Vita C, I, § 3. 5) Ib. I, § 14. 6) Scriptum
in gestis habetur praefati beati Germani.

Deprompsit, alteram autem, quam 'post annos aliquot' a Bettone episcopo Lingonensi saec. VIII. ex. factam esse affirmavit, ipse adiecit cum miraculis nonnullis, eaque postea continuata sunt usque ad tertiam translationem tempore Nortmannorum, scilicet a. 888, factam. Compilatio igitur C priori saec. IX. parti attribuenda videtur esse.

Utramque Vitam ad recensendum textum primigenium adhibui, et

B, quam coartatam Surius (1581) VII, p. 708. 709, et ex ipso Barralis (1613), p. 367—369, integram autem Mabillon (1668) Saec. I, p. 633—636, edidit, et

C, quam a Roverio, Reomaus, Parisiis 1637, p. 1—23. 70. 73, et Bolland, Ianuar. II, p. 856—863, editam cum codice Mettensi n. 195, saec. XI¹, contuli.

Denique V. Treverii (AA. SS. Ian. II, p. 33), cuius auctor Ionaë librum dolo malo expilavit, non sine bono fructu uti licuit.

Horum subsidiorum ope iis locis, qui altero codice deficiente soli in altero leguntur, verba errore praetermissa non semel supplere potui, quae uncinis [] inclusi; ea autem quae scriptura codicis A 1 evanescente ex C tantum erui poterant, imprimis in praefatione laterculoque, in quo complura posteris restituenda etiamnunc restant, ita distinxi [1].

Vitam Iohannis primigeniam, examinato codice A 1, F. Stöber, 'Zur Kritik der V. S. Iohannis Reomaensis'², Ionaë certis argumentis adiudicavit, atque qua necessitudine cum editionibus recentioris aevi ea cohaereat, omnino recte exposuit; codice autem imperfecto usus, neque quantum historiam perscrutantibus illa proficiat divinare neque editionem criticam parare poterat. Incidenti mihi in codicem A 2 utrumque reparare successit defectum, editionemque quam paravi principem textus A actis instituti Austriaci ('Mittheilungen d. Instituts f. österreichische Geschichtsforschung' XIV, p. 411—427) inserui. B. Krusch.

1) Vitam C ibi hymni missaeque de Iohanne ipsiusque translationes subsequuntur, quae, folio exciso, mutilae in verbis: calamitatibus christianorum desinunt. E codicibus B. C plurimis propter vetustatem praeterea commemorandi sunt Sinemurensis n. 1 (cf. 'N. Arch.' XVIII, p. 615 sqq.), quo Roverius usus est, eiusque gemellus Vaticanus, Reg. christ. n. 493, uterque saec. X. 2) 'SB. der phil.-hist. Classe der kaiserl. Akad. d. Wissensch.', Vindobonae 1885, CLX, p. 319—398.

INCIPIT^a VITA SANCTI IOHANNES^b MONACHI
ET ABBATIS^c.

Anno centesimo post explicationem numeri sancti Victori episcopi¹, ciclum recapitulantem, anno tercio regni domni Clotharii regis indolis, ex iusso ipsius⁵ principes vel genetrices^d suae praecelse domne Baltilde regine cum ad orbem^e Cabalonnnensem^f noni mensis secunda ebdomada Ionas abbas per Riomaos sancti Iohannis monasterio preteriens, paucis diebus inibi pro labore itineris quievit, cumque victus precibus fratrum ipsius¹⁰ coenubii, ut que^g per discipulus memorati confessoris Christi vel posteris eorum veraciter conperta erant de actuale vita hac spiritale contemplatione articulo dicendi convertit, praedictus Ionas Hunnane abbati² inquit.

PRAEFATIO VITAE BEATI IOHANNES MONACHI^h¹⁵
ET ABBATIS.

Pre¹cel^llentissima¹ sanctorum prosequentes exempla, que luce clarius urbem tam in sermone docendum quam exemplum monstrando inluminavere, prorsus declarare adque [omnibus^k patefacere] omne studio omneque conato,²⁰ cum conperta fuerint, debemus, ut scilicet tam men^ltis homi^lnum cael^lesti desi^lderio¹ innexas, quam etiam sim^lplicium animos hominibus p^lrofanis^m ad vita^lm p^lrovoce^mus aeternam^l, utⁿ dum prae^lcede^lntium p^lrae^ls^lulum, monachorum^o adque patrum labores atque²⁵ studia contr^licio^lnum mortificationu^lm que exem^lpl^la truci^lna^lnd^lo mentis intentione pensamus, in eorum imitationem tam nostra corda quam aliorum mentes erigimus, qu^latinus et doctrinae solamina^l et laborum supplimenta, Christo^l f^lavente, studeamus subire. Nec innerito eorum³⁰

Pro l. A1. C.

Pro l. a) prologos et laterculum capitum om. A2. b) IOH: E A1. c) QUOD EST (spatio relicto) add. A1. d) genetrices A1. e) pr. m. corr. urbem A1. f) mitteretur add. cod. Sinemur. textus C m. s. XV. g) qui A1. h) ita scripsi; presbyteri A1. i) Pre... lentissime A1. k) ita C; o. p. om. A1. l) ... deri A1. m) ita conieci; h. pr. om. C. n) ita C; evanuisse videtur Qu... (quas vel quam) A1. o) a. p. m. C.

1) Victorius natione Aquitanus (Gennad. c. 88) ab auctoribus vetustioribus episcopus minime appellatus est. 2) Chunna 'magnae religionis vir ex genere Burgundionum' in monasterio Luxovio sub Waldeberto abbate (a. 629—670) stipendia fecerat; cf. V. Germani abb. Grandivall. c. 6.

virtutes ac gesta religiosa christiana laude fulciunt¹ur,
 'qui uno spiritu diversitate virtutum florentes, diversis
 quoque donorum¹ muⁿ'le^r'ib¹'us adornantur iuxta illu^d'
 Isa¹'iae dictum: *Qui sunt isti, quⁱ'i ut nubes vo^l'ant et* Is. 60, 8.
 5 *quasi columbae a^d' fenest¹'ra¹'s s¹'ua¹'s?* N¹'ulli quippe
 dubiu^m' est¹, iuxta quod 'va¹'s 'electionis sup¹'plimentum Act. 9, 15.
 dono^r'um¹ sp¹'iritaliu^m'm, S¹'piritus¹ sancti 'tu¹'ba canente
 'ac de¹'monstr¹'ante formam, p¹'ate¹'fecit, ut^a, d¹'um si¹'n-
 guli in singulis *ex 'conditor¹'is 'la¹'rgicione pro mer¹'it¹'is *p. 506.
 10 dona capi¹'endo¹ famul¹'a¹'tum div¹'i¹'ni n¹'om¹'inis exer¹'ce¹'nt,
 'cu¹'mulum post recipiant meritorum.

EXPLICIT.

'INCIPI¹'UNT CAP¹'ITULA.

1. De orto et conversatione^a 'e¹'ius.
- 15 2. De in¹'troitu he¹'re¹'mi et coenubii sit¹'u¹'b ac ser-
 pente^c mortua.
3. De 'concur¹'so fra¹'tr¹'um religiosorum et pro-
 gressu itineris, adque processum ad s¹'uum¹ p¹'erferebat
 c¹'oe¹'n¹'ubium.
- 20 4. Qualiter sub 'dici¹'one abbatis Lerine¹'n¹'si¹'um¹
 s¹'e¹'s¹'e¹ oboedi¹'en¹'do 'co¹'ntulit adque pat¹'riam a¹'g¹'nitu¹'s
 'iubetur¹ rep¹'edare¹.
5. De re¹'gres¹'su^a 'e¹'ius et Filomeris soda¹'lis su¹'f-
 fragio¹.
- 25 6. D¹'e visita¹'tione matris et conte¹'m¹'ptu¹ 'oblec-
 tationis ma¹'terni desiderii.
7. D¹'e f¹'urto¹ r¹'eperto¹ s¹'ecur¹'u¹'m¹.
8. D¹'e pauperem seminu¹'dum 'in¹'ventum.
9. De conte¹'mptu¹ Agr¹'e¹'st¹'i et pe¹'nitudine e¹'ius¹.
- 30 10. De 's¹'preto^e 'gerulo¹ ad Cla¹'rum¹ der¹'ec¹'to.
11. Qua¹'l¹'iter famulus¹ d¹'em¹'one^f et s¹'ani-
 tati^g re¹'dit¹'ur.
12. De 'restitu¹'tione¹ lingu¹'ae¹'h cuiusdam.
13. D¹'e faris munere a Deo mult¹'iplicato.
- 35 14. D¹'eⁱ S¹'egoni¹,^k clam 'ec¹'le-
 sia¹'m introivi¹t, r^l.

Prol. Index. A1. C.

Prol. a) ita C (Mett.); et A1; quin Boll.

*Index. a) ita recte C (cf. p. 228, 19, 280, 14); conversione A1. b) et con-
 40 structione monasterii C. c) serpentem A1. d) regressione C. e) litterarum
 add. C. f) suppleas obsidetur. g) suppleas per virum Del. h) & add., sed exp. (?)
 A1. i) erat fortasse visitatione. k) suppleas et qualiter. l) suppleas revelatione.*

[15.] D[e] [e]olog[iaru]m [mun]er[e]
..... g [Io]h[anni]s
[sanato].

[16.] De C[la]udio [monach]o, qui [ce]llus ap[er]tu[s]
vidi[t].

[17.] D[e] latice [a] puteo s[u]blat[a] et egr[o]^a s[us]-
pit[at]em¹ r[edito].

18. D[e] visitatio[n]e r[egum] a[dd]que [n]ob[iliu]m ad
virum Domini¹ v[en]ientiu[m] adque [admoni]tio[n]e et [ex]-
ho[r]ta[tio]n[e] sub[ie]ctor[um] 10

19. D[e] sanctissi[m]i viri obitu¹ hac [de]
praelatione Silve[stri] abb.¹ ac u
..... tione . . l . . ri
..... tatione.

[E]XP[LI]CIUNT CAPITULA.

VITA SANCTI IOHANNIS MONACHI ET ABBATIS^a.

1.^b Igitur^c venerandi viri cultuque religionis imi-
tandi beati Iohannis monachi atque^d abbatis vitam
memorie commendando^e stilo patefacere nitimur, quae^f
et quanta sui laboris studuit subire certamina, et nostris^g
egregia^h exempla monstrando^h memoriam dimiserit se-
culis, ut non solum ille suiⁱ laboris fructus^k reciperet,
verum etiam quosque^l ad imitationem sui certaminis
inpostmodum^m traheret, doceat^m post gloriosos triumphosⁿ
et peccatorum medicinam et eterne^o vite premia^p ca-
pere subplimenta^q. Ab ipso^r ergo primordio, quibus
parentibus vel in quo loco exortus fuerat, sunt prose-
quenda^s. Ortus^t venerandi^u cultus Iohannes infra ter-
minos Ternoderensis¹ castri, qui locus in^v suburbano
Lingonice urbis situs est, villa que vocatur Quartania- 30

Index. A1. C. Cap. 1. A2. C.

Index. a) &gro, expunct. t(?) A1.

Cap. 1. a) QUOD EST add. A1; Cap. 32. Incipit vita sancti ac beatis-
simi Iohannis monachi atque abbatis, cuius transitus observatur Vto Kl. Febroarii
praescr. A2. b) numeri desunt A2; ad laterculum eos supplevi. c) Igitur — ferre 35
cepit (p. 331, 21) om. A1, folio exciso. d) ita C; abb. atque A2. e) ita A2 cum
V. Treverii; commendandam C. f) scilicet add. C. g) per add. A2; om. C et V.
Trev. h) ita C; monstranda ac memoranda A2; monstranda temporibus memoriam
V. Trev. i) suis A2. k) fructum C cum V. Trev. l) quosque A2. m) ita
V. Trev.; Docet ergo post A2; qui iure eius gl. C. n) venerantes et imitantes add. C. 40
o) vitae aeternae (pr. om.) caperent C. p) praemii V. Trev. q) sublimenta A2.
r) Ab ipsis e. primordiis V. Trev. s) ita V. Trev.; persequenda A2. t) namque
est add. A2; igitur add. V. Trev. u) venerandus cultus (? corr. cultu) A2; venerandi
cultusque V. Trev. v) ita V. Trev.; in suburbio A2; sub territorio B. C.

1). Hodie Tonnerre.

cum^a super fluvium Bridenam¹. Parentibus non ignobilibus^b procreatus, patre Hilario^c, matre Quieta nomine, quorum animos cultus religionis cathenatos atque sub omni devocione christiani timoris innexos^d tenebat; quique^e etiam inter ipsa primordie^f rudimenta tam in puericia^g quam in adolescentia sub christiani vigoris cultu atque religionis a parentibus alitus est atque nutritus.

2. Cumque circiter XX esset annorum, cepit animo
10 alciora atque solito artiora querere, ut, relicto natali solo, quo potissimum animi ostenderet affectum, et vitam ageret gloriosam^a et cultu religionis sub omni intentione mentem erudiret. Dedit tamen operam, ut eo in loco, ubi^b ortus fuerat, perparvum oratorium fundaret, ut, dum anxia cordis vota, Christo annuente, pensando patraret, orationis solamina atque religionis, quomodo posset, occultum impleteret. Sed, dum mens devota Deo nec a^c parentibus nec a familia quereretur famulatum^d vel plebis non ferret pressuram, elegit, ut eremi, quo
20 se locus dabat, secreta expeteret. Agebat enim hoc eo tempore, quo Gallias sub imperii iure Iohannes consul regebat. Itaque^e cum quadam die ad basilicam missarum solempnia auditurus pergeret, — erat enim beati Iohannis baptiste veneranda^f sollempnitas, — audita
25 euvangelica lectione et deducta serie, finem eius desiderii igne penetrans, quo ait: *Puer autem crescebat et confortabatur in spiritu et erat in deserto usque ad diem ostensionis sue ad Israel*, ac deinceps cum alia vice audisset, quod beatus Iohannes euvangelista reliquisset patrem
30 Zebedeum cum navi et absque ulla ambiguitate Christum secutus fuisset, intrepidus mentisque ardore et celesti desiderio accensus, relinquens patrem et matrem solumque natale, saltum, qui inter duos fluvios, id est inter Hormentionem² et Sidenam situs est, qui a Sinemuro³

Luc. 1, 80.

cf. Marc. 1, 28

35 Cap. 1. A 2. C. Cap. 2. A 2.

Cap. 1. a) Quartamiacum A 2. b) ignobili A 2. c) Ylario A 2. d) ita B. C; innexas A 2. e) quique A 2. f) ita A 2 (cf. p. 280, 12).

Cap. 2. a) gloriam A 2. b) l. mortus A 2. c) apparentibus A 2. d) famulatum famulatum, expuncto altero fam., A 2. e) Itque A 2. f) venerande A 2, 40 corr.

1) Sine dubio Brenne, affluens Armançon fl. 2) Armançon et Serain fl., quorum hoc loco prima mentio fit, Ormentio saec. X. et Sedena a. 867. vocati sunt; cf. Quantin, 'Dictionn. du dép. de l'Yonne' p. 4. 123.
3) Hodie Semur-en-Auxois (dép. Côte-d'Or).

castro septem milibus abest, introiit. Repertoque loco, in quo tyro Christi habitaret, et celestis milicie fulgentem ensem baiulans, quo ostem adversarium bellando repelleret, ovans resedit^a ibi. Ubi etiam erat puteus, in quo serpens inter deserta positus habitabat. Quo com-
 pto, cum sodalibus ad^b puteum venit, Deoque oratione peracta, puteum^c quo poterat modo de industria inquietavit ac deinceps serpentem nocivum mortuum repperit. Abiectoque eo procul a loco, ibique quantisper^d moratus, cenobii¹ locum construxit et sanctorum patrum exemplo¹⁰

*p. 508. sub regule tenore, quam custodiendo proficerent, subiectam plebem constituit et, ut precedencium monachorum studia imitando prosequerentur et celestis antidoti pocula prebendo, quo peccatorum sanies pelleretur, omni nisu adortatus est.¹⁵

3. Et cum iam passim viri Dei fama cresceret², cepit undique plebs concurrere atque eum suis famulatibus honorare. Crescente ergo ibi monachorum cetera, cepit anxio cordis stimulo pensare, quid melius foret quidque salubrius mercedis cumulo obveniret, si²⁰ plebi dominando preesset aut subiectus aliis obediendo sub obtentu^a religionis proficeret. Fuit tandem consilii^b, melius esse sub vinculo mortificationis se^c subdere, quam aliis imperando dominari^d. Et cum presertim ipse, infra monasteriorum septa positus, regularis materie^e normam²⁵ atque precedencium patrum disciplinam sub obediencie rigore nequaquam didicerit, sed tantummodo quod lectio vel fama religionis vel cordi inseruerit vel auri advexerit^f, postposita percuntatione^g atque omni ambiguitate, cepit querere arma, quibus possit subiecta membra tueri:³⁰ clipeum, quo diabolicam artem vitaret, galea, qua fidei caput inlesum servaret, mucronem^h, quo mundiales errores coaceret, impingetⁱ.

4. Tandem religiosorum mores perquirens, ad Lirinese monasterium pervenit, ubi tunc venerabilis Ho-³⁵

Capp. 2—4. A 2.

Cap. 2. a) recedit A 2. b) apud teum A 2. c) put teum A 2. d) ita scripsi; aliquantisper commoratus A 2.

Cap. 3. a) ita B. C; cultu A 2: sub obtentu relegionis etiam infra c. 12. b) ita B. C; consilium ut melius esset se sub A 2. c) ita B. C; m. subcedere A 2. d) dñi'ari A 2. e) macherie A 2. f) avexerit A 2. g) percuntatione A 2. h) mucronem A 2. i) ita A 2.

1) Moutier-Saint-Jean circa 7 milia a Semur castro abest. 2) V. Columbani I, 18: Creverat iam passim fama sancti viri.

norati¹ religionis forma plures instruebat et regularis discipline normam tenere eos commonebat^a. Cum ergo duorum tantummodo sodalium comitatione ibi pervenisset, submotus^b omnis honoris et cultui humilitatis atque obediencie subiectus, ultimum se omnibus obediencie iugum ferendo adaptavit^c. Et cum iam per circulum anni^d sexque menses sub omni humilitatis cultu ultimus obediencie rigorem ferret, venit quidam ad prefectum^e Lirinense cenobium. Cumque singulos monachorum in operis necessarii usus cerneret laborare, vidit^f inter ceteros venerabilem virum Iohannem. Quem diu contemplatus ac de industria nomen eius inquirens, cognoscit, quis esset, omnibusque patefaciens, ad eius vestigia prostratus, inquit: 'Nonne hic est venerabilis Iohannes monachus, qui praelationem^g honorum fugiens, ad hec^h loca pervenit?' Cumque qui aderant inquirerent, quid dicere vellet, ille omnia ex ordineⁱ depromit, quali^k se rei veritas habeat. Sicque agnitus, tam a senioribus quam a fratrum cetu debite venerationi est habitus. Quo comperto, Lingonice^l urbis Gregorius² pontifex egre^m ferre cepit, utⁿ subiecta sibi^o plebi solamina^p perderit^q, direxitque absque dilatione^r ex^s eius coenubii septa virus cum epistularum^t subplimentum: unam ad eum qui praeerat adque^u subiecta sibi plebe^v, eius reddito contrarii ne^w essent, nam^x damno^y *communi parti-^{p. 500.} ceptis forent; aliam propriae^z ad virum venerabilem Iohannem, reditum postulans: quod si, opposita dilatione, facere neclexit^a, iudicium omnipotentis Dei de damno omisse^b hac derelicta^c plebes recipere metuerit. Quam causam utrique, tam qui praeerat ob boni sodalis^d amissione, quam etiam venerandus Iohannis ob iudicii in-

Cap. 4. A1 (a l. 21). 2.

Cap. 4. a) commanebat A2. b) ita scripsi; submotu A2. c) adoptavit A2. d) anni A2. e) ita pr. m. A2. f) venit A2. g) ita B. C; sublimitatem A2. h) hoc A2. i) exordinet A2. k) ita A2 (cf. p. 180, 12). l) Linguonice A2. m) ita scripsi; hec referre A2. n) in ut redit A1; quod A2. o) subiecta (sibi om.) plebi A1; subiecte sibi urbis plebs A2. p) magna add. A2. q) perdidit A2. r) ita A2; dilatación A1. s) ita A1; ad A2. t) epistolaribus exortationibus u. A2. u) pr. nocebio (sic pro cenobio) quod subiecte s. plebi A2. v) in add. A2. w) ita scripsi; inessent A1; essent A2. x) ne A1; nam et A2. y) domno c. A1; dampni communis A2. z) propriam A2. a) negligit A2. b) admissio A2. c) derelicta plebes A1; derelicta plebe A2. d) sodalis A1.

1) *Honorati Lerinensis a. 426. episcopi Arelatensis facti paucisque annis post defuncti praecepta, adveniente Iohanne, in insula etiam tunc*
vigeant, ut locum recte interpretatus est Ludovicus Duchesne, 'Bulletin critique' 1893, p. 456. 2) *Sedit a. 506/7—539.*

lati penam^a, anxio cordis stimulo^b trucidare ceperunt; sed omnium consultu^c victus, ad patriam redire iubetur et^d, neglectam^e plebis curam^f, denuo^g caelestia^h pre-conia administrare, ne iudicium damnationis de omisione tantarum animarum adquireretⁱ, qui propriam perpotire^k cupiebat salutem.

5.^a Regressus ergo ad praefatum locum, studuit denuo salubria pocula^b sub^c regulare tenore, quam^d beatus Macharius^{e.1} indedit^f, monachis ministrare adque aeducatam in melius plebem ad caelestia gaudia pro¹⁰ vocare, adnitente^g sibi monacho Filomere nomine, omni sanctitate et relegione deditum^h, cuius fultusⁱ auxilio, caelestem^k praeconium tam monachis quam populo annuens^l absque delatione conferebat.

6.^a Tum mater experiens desiderabilem adventum¹⁵ venerabilis filii, ad eum venire properat^b, ut tam diu aspectum eius a se segregatum tandem ovans cerneret suisque votis aditum aperiret. Arepto itaque^c itinere, ad eum eo in loco quo vir Dei positus erat advenit hac ministrorum deposcit^d affectum, ut agerent, qualiter desideratam diu prolem suis obtutibus^e contemplare^f meruisset. Hoc^g ille auditu abnuuit, matrisque affectum ut faverit^h, recusavit, reminiscens illud: *Qui non reliqueritⁱ patrem aut matrem^k, non est me dignus.* Sed tamen, ne fidem matris, quam^l in Christi amorem^m et timorem inditam noverat, temereⁿ contemnendo violaret, transsiens^o ante^p aeam, parumper obtutibus eius apparuit, ut et desiderium matris saciaret et vigorem relegionis ob

cf. Matth.
10, 37.

Cap. 4. A1. 2. Capp. 5, 6. A1. 2. C.

Cap. 4. a) ita A2; om. A1. b) stimu A1. c) consulti A1. d) ut — administraret A2. e) neglecte A2. f) perit A1; recipiens add. A2. g) de uno A2. h) caelestiam pr. A1; celestis patrie prec. A2. i) adqui perit A1. k) ita A1; percipere A2.

Cap. 5. a) R. V. A1; haec om. A2. b) ita A1. 2; dogmata B. C. c) ita A1. B. C; iuxta regulam q. A2. d) ita A2. B. C; Qm A1. e) Marcharius A1. f) ita B. C; (in perit) dedit A1; illis dedit A2. g) ita A1. B. C; Annunte A2. h) ita A1; dedito B. C; perditio A2. i) vix add., sed eras. A1. k) celeste A2. l) ita A1. B. C; om. A2.

Cap. 6. a) om. A1. 2. b) perperet A1. c) ita A2. C; om. A1. d) depossit A1. e) obtutibus A1. f) contemplari A2. g) ita A1. C; Quod i. auditus A2. h) ita A1; affectui favere rec. C; aff. ut agerent qualiter desideratam sibi fari recusavit A2. i) relinquerit A2. k) propter me add. A2 (om. A1. C). l) ita A2. C; cum A1. m) honore et timore sibi i. A2; amore et timore fixam C. n) timore, tum sibi inditam iterantur, sed del. A2. o) ita A1. C; Transeuntem A2. p) ita A1. C; ante ipsa p. A2.

45

1) Regulam ei attributam Roverius, Reomaus p. 24 sqq. et Holstenius, Codex regularum, Paris. 1663, p. 25 sqq., ediderunt.

matris blandimenta non molliret. Poposcit^a per ministros, sese^b incolumen habendo ad caelestia desideria^c cor locaret hac deinceps numquam se^d visurumⁱ in praesentem^e vitam sciret.

5 7.^a Eodem namque^b tempore fratrum coniventia^c ad rura purganda^d, sentium frutecumque^e densitate^f amputanda processerat, quo^g ager cultui redditus^h uberiusⁱ deferret fructus. Quoⁱ cum operis labore^k incumberent, mox a seniore^l vocati, relictis oboediendo in opere securibus, ad coenobium remeant^m; peractaⁿ oboediencia^o, modo ad agrum cura^p laborandi redire procurant. Ab-
latis^q furto securibus reperiunt adque^r negligentiae damnum patri nuntianda^s properant^t. Cumque ille eorum negligentiam^u aegre ferens, fratribus imperaret^v, ut oratione lectioneque incumberent, ipse oratione innexus, Dominum pulsando deposcit, qu^r hunc^w famulis suis patiatur damnum inferri. Moxque, peracta oratione, ad agrum properat et propere qui^x furti scelus patrauerat venire^y conspicit: festinoque conamine^z ad vestigia beati viri curruit^a, patrati sceleris reatum denuntiat^b reformataque praede^c absque dilatione horam^d pollicetur. Tum^e ille et^f veniam postulanti et eologias^g non abnuit tribuere confitenti.

8.^a Cumque^b solito per saltum^c more adletarum antiquorum oratione et ieiuniis evacaret^d, repperit quondam^e pauperem seminudum^f necessaria alimenta querere^g fructusque^h quos saltus gignere soletⁱ omni studio^k investigare, ut carnis famem quo^l potuisset^m cybum superare.

Cap. 6. A1. 2. C. Cap. 7. A1. 2. Cap. 8. A1. 2. C.

Cap. 6. a) Asserit tamen illi per A2; Hortatur namque eam per C. b) se esse i. et habere A2. c) desiderium (cor l. om.) A2. d) ita recte A1; se (eum A2) visuram A2. C. e) presenti vita se sciret A2.

Cap. 7. a) om. A2. b) in add. A2. c) ita A1; conveniencia fuit ad A2. d) et add. A2. e) frutuncumque A2. f) densitatem ad imputandam A2. g) ita A2; qu...g...redd. A1. h) ita A2; uber. s d. ferr...us A1. i) Cumque operis A2. k) labori A2. l) seni...revocati A1. m) remaneant A2. n) vero add. A2. o) oboedien::ciae, ras, di? A1; obediencia predicto modo A2. p) corroborandum redire A2. q) Ablatis f. secures A2. r) hacque A1. s) nunciare A2. t) pperant A1. u) negligencie hec referens A2. v) imperaret A2. w) ac A2. x) fuisti add., sed delet. A2. y) consp. v. A2. z) conamina A2. a) ita A1. 2. b) denunciant A2. c) predam A2. d) hora A2. e) Tum — confitenti pr. m. in inf. marg. suppl. A2. f) om. A2. g) ologias A1.

Cap. 8. a) om. A2. b) ita A1. C; Cum autem per saltum m. solito A2. c) sactum A1. d) ita A1; vacaret A2; exerceretur C. e) quedam A2. f) ita C; semi(nudum perit) A1; seminandos ad necessaria A2. g) om. C. h) fructus quo A2. i) et add. A2. k) ita A1. C; vestigare studio ut A2. l) ita A1; om. A2. m) postul sed cybo A2.

1) Eadem fere verba in V. Columbani I, 3 (supra p. 157, 16), leguntur.

Ille inquirens, quid quereret, inlate^a miseriae oris confessione deprompsit^b. At ille: 'Utinam te', inquit, 'sola carnis famis urguerit^c, et non famis^c vel sitis^d anime, que omne sine dape^e manet, cruciaret; aut certe, si ea te pauperies, de^f qua Dominus praecinens dixit: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum*, et: *Beati, qui^g aesiuriunt et siciunt iusticiam, quoniam ipsi saturabuntur*, possiderit, nulla dapum^h cupia indigeris. Sed dabo quocumque poteroⁱ modo consilium, ut spem ne^k praecedas^l, — multi enim ex inspiratu^m temporisⁿ usu^o evaserunt^p —: *Pone in Domino^p spem tuam, et ipse te enutriet*, areptoque^q laboris studio iuxta apostolum^r, quod bonum est, ut habias, unde^s et tuo usu^t et aegentum^u prebeas necessaria'. Factoque in^v pectore eius crucis^w signum, ire ad propriam^x imperat. Ille imperio viri Dei^y obtemperans^y, tantam copiam^z laboris suscepit, ut nequaquam deinceps que^a necessaria erant^b defuissent.

9.^a Quidam etenim^b vir Agrestius nomine¹ ad praefatum coenobium ad^c missarum solemnia audienda^d desiderio^e actus venerat, et pavimento prostratus, ^{uberis} fundens praeces, communem^f Dominum oratione pulsat^g. Tandem a pavimento elevatus, ad^h ore beatiⁱ viri missarum solemnia audire cupiens expectabat. Cumque iam hora adesset^k, vir Dei imperat, ut foris ecclesia^l egressi omnes, locum quieti tribuant, qualiter solita^m solemnia, ut eius mos erat^{n.2}, suis consodalibus perageret atque hostias Deo absque populari tumultu offeret^o. At ille, mutu^p animo, foris^q progreditur nec subsistere ante fores neque oblationum^r sacramenta patetur expectare^s.

Cap. 8. A1. 2. C. Cap. 9. A1. 2.

30

Cap. 8. a) illatam (illatō A2) miseriam A2. C. b) ita A2. C; deprom.. A1. c) urg. — famis om. A2. d) non add. A2. e) ita A2. C; sinēda p manet A1. f) peritit A1. g) q. e. A1. h) dapnum A2. i) ita A2. C; postero A1. k) non A2. C. l) precedat A2; perdas C. m) insperato A2. C. n) ita A1. C; tempus usum A2. o) ita A1. C; habuerunt A2. p) Deo add. A1; om. A2. C. 35 q) arepto itaque A2. r) age add. A2; om. A1. C. s) uti pr. m. corr. unde A1. t) ita A2; usui A1. u) ita A1. C; regencium A2. v) (in om.) peccatore A1. w) signo crucis A2. x) propria A2. y) ita A1. C; obtemperando A2. z) ita C; t. piam A1; (t. om.) copiam A2. a) qui A1. b) ita A2. C; aderant A1. Cap. 9. a) om. A2. b) etiam A2. c) om. A2. d) audiendi A2. 40 e) erio peritit A1. f) communi A2. g) ita A2; pulsa A1. h) ad o. om. A2. i) ti viri perierunt A1; beatus viri A2. k) ora eadem esset A2. l) ecclesie A2. m) q. more solito missarum sollempnia A2. n) cum add. A2. o) ita A1. p) ita A2; m. . tu A1. q) foras A2. r) ablationum A1; oblationis A2. s) expectares sed tumida A2. 45

1) Magnimontensium partium civis add. B. C. 2) Cf. V. Columbani I, 19 (supra p. 190, 11).

Tumido cordis intimo^a domum repedit^b, ibique intempesta^c nocte stratui^d obvolutus, vidit venerabilem virum^e dextera gemmam^f eucharistiae ferentem^g ante stratum adstare ei^h increpandoⁱ dicere^j: 'Cerne', inquit, 'Agrestiae^k, quia, si^l die exsterna^m blasphemare distulisses, quamquam corporis ore eucharistieⁿ sacramento^o non accepisses, tibi spiritaliter largiretur; nunc vero, quia^p blasphemare praesumpsisti^q, spiritaliter tibi denegatur'. Ille^r a somno consurgens, noxae^s suae maculas abluere parat, hac rediens ad virum Dei, veniam postulando abluī culpas inplorat¹.

10.^a Subsequente vero tempore quidam^b famulus cuiusdam viri, cuius^c vocabulum erat Clarus, ad beatum virum ob noxam sceleris confugit. Cumque ille studioso reati culpam requireret, repperit noxam rei commissae, et ne^d veniam petenti misericordiam denegaret^e, iubet cuidam, ut apicum seriem^f susciperet, et pro reatum^g miseri homines ad Clarum pergens, et vitam et veniam impetraret. Cumque^h ergo Clarus oblatam a gerolo epistolam suscepisset, causam rei exquiret, etⁱ quid se textus epistole vel gerolus^k vellit^l. Ille^m rei causam depromitⁿ. Cumque Clarus^o nomen audisset, in furore^p versus, beati viri epistolam salibo^q inlitam abiecit, et ferocia redens responsa, gerolum exprevit. Nec^r dilata divina^s ultio! Orem^t Clari faucisque ita^u vehemens^v perculit, ut per multa spacia² temporum nec panis alimenta nec^w sacri corporis sacramenta capere possit.

11.^a Ac^b deinceps famulus cuiusdam, cui nomen erat Nicasi^c, qui eo tempore curam rei publicae³ ad-

Cap. 9—11. A 1. 2.

Cap. 9. a) intentione A 2. b) inpedat pr. m. corr. repedit A 1; repetit A 2. c) ita A 2; intempest... n... A 1. d) n. in strata A 2. e) in add. A 2; om. A 1. B. C. f) gemma A 2. g) et add. A 2. h) ando perit A 1. i) re perit A 1. k) Agrestis A 2. B. C. l) ita B. C; quasi A 1; qui si A 2. m) Domini add. A 2; om. A 1. B. C. n) eucharastie A 1. o) ita A 2; o perit A 1. p) ita A 1. B. C; qui A 2. q) praesumisti A 1. r) vero add. A 2. s) noxi A 2.

Cap. 10. a) om. A 2. b) in A 2. c) cui A 2. d) ita A 2; om. A 1. e) post deneg. fortasse & eras. A 1. f) ita A 2; miseriaem A 1. g) reatu A 2. h) que om. A 2. i) ita A 2; om. A 1. k) gerusol A 1. l) velit A 2. m) vero add. A 2. n) deprimit A 2. o) om. A 2. p) furorem A 2. q) salva A 2. r) sprexit sed non d. A 2. s) ita C; divina ultio A 2; di ultio A 1. t) or A 1; os A 2. u) om. A 2. v) vehementer A 2. w) ita A 2; nec ipsius quidem eucharistiae usquam potuit sanctificatio intromitti C; nec s. c. s. om. A 1.

Cap. 11. a) om. A 2. b) Item famulus A 2. c) Henchusius A 2.

1) Ne quis hoc fabulosum putet esse, quod dicimus, referente viro venerabili Agripino diacono, ipsius Agrestii filio, cognovimus add. B. C. 2) Annis integris novem C. 3) Cui etiam Avalensis oppidi regende rei publice fuerat cura commissa B. C. Cf. V. Germani auct. Fortunato c. 30. 31.

ministrabat^a, demones arte obsessus, diversis^b cruciatibus vexatus^c, ut vix angi catenis crederetur, ad venerabilem
^{p. 512.} virum Iohannem^d adductus hac obtutibus^e eius oblatus^f est. Quem cum intuens vidisset, misertus^g cruciatui, sese in^h orationem dedit; pulsaque daemonis pesteⁱ, homo reditur sanitatae. Qui post incolomis multo tempore famulatu eius iunctus mansit.

12.^a Post haec cuiusdam filius astu demonis captus, usu^b linguae^c sublato, quemque^d longeva labiorum vexaverant^e silentia, ad virum Dei deductus eique oblatus^f 10 est. Quem intuens mestus, pro humani generis dispendio et iniqui hostis permissio oratione adque deprecatione intentionem dedit. Nec dilata diu divine pietatis bonitas: et sui famuli libens praeces suscepit et usum linguae damnato restituit, qui post fratrum coetu^g in^h 15 sertus, sub obtentu relegionis eodem in loco usque ad finem permansit.

13.^a Quodam in tempore loca circummanentia valida famis torrebat ita vehemens, ut nec^b spes vivendi plerumque^c foret. Cumque^d ergo ad virum Dei ob alimonia^e querenda properarent, ille^f aeuangelicae^g praeconi^h dictum ante oculos ferens, quo ait: *Frangere esurienti*
^{Is. 58, 7.} *panem tuum*^h, et: *Omni petenti teⁱ tribue*, quosque^k advenire cerneret, necessaria^l ministrabat. Cumque iam undique egentum^m plebs crebrius adveniretⁿ, ille adsuetum opus inpendens, omnibus fenerabat. Tum unus e subditis^o ad patrem accedens, ait, se^p tanti^q farris cupiem^r non habere, quantum^s egentum^m poscebant quohortes. Ille gemens poposcit sibi vas quem^t voluissent plenum segregari, unde egentum^u alimenta preberentur. Moxque ille obplebere^v vas, capientem^w plus fere^x modia^y quinquies quina^z; cetera que^a habuissent

Cap. 11. 12. A 1. 2. Cap. 13. A 1. 2. C.

Cap. 11. a) ministrabat A 2. b) que add. A 2. c) vellatus A 1. d) Ioh^{om} e) ob ducibus A 1. f) ablatus A 1. g) m. eius cruciatus A 2. h) (in 35 om.) orationi A 2. i) potestate A 2.
 Cap. 12. a) om. A 2. b) que add. A 2. c) ligne A 1. d) queque A 1. e) ita A 2; vixerant A 1. f) om. A 1. g) coetu A 2. h) in A 2.
 Cap. 13. a) om. A 1. 2. b) etiam add. A 2; om. A 1. C. c) plerisque A 2. C. d) que om. A 2. C. e) alimoniam querendam A 2. f) illi A 2. g) euan- 40 gelii A 2. h) om. A 2. i) ita A 2. C; p. retribue A 1. k) quousque A 2; quouscumque C. l) eis add. A 2; om. A 1. C. m) egencium A 2. n) ita A 1. C; advenisset A 2. o) subditus A 1. p) si A 2. q) tantis f. A 1; tantam f. (ferris A 2) A 2. C. r) ita A 1 (copiem cod. A 1a V. Columb. I, 6); copiam A 2. s) quantam A 2. C. t) quod A 2. u) egenis A 2. v) implenere A 2. w) capiens A 2. 45 x) ita C; plusve A 1; plus quam A 2. y) modios A 2. C. z) quinos C; ut nos pro q. A 2. a) c&era que A 1; ceterent que A 2.

- usui fratrum proficerent. Cumque^a ergo turba aegentum^b pro aliquod^c temporis spatium ex eo vase alerentur, evenit, ut quidam iuxta morem sibi dare necessaria poscerit. Ille mensuram consuetam dare^d iubet egenti.
- 5 Tum^e minister: 'Nequaquam', inquit, 'vel^f perparvum in vase remansit, sed^g totum^h imperiis tuisⁱ pauperibus est^k erogatum'. Quo audito, oculos ad caelum adtollit^l, genuque^m flexo, largitoremⁿ omnium Dominum^o inplorat. Peractaque oratione, ministro^p iubet: 'Vade', inquit,
- 10 'cum fidei adminiculo defer^q alimenta aegentum^r'. Pergens^s minister, repperit vas plenum, sumptaque mensura, pauperibus tribuit. Deinde patri nuntianda credit, sed ille silendum esse imperat, ne elationis macula cumulum gratiae tollat.
- 15 14.^a Quadam etenim nocte^{b.1} inter densa^c tenebrarum adveniens vir^d venerabilis Segonus^{e.2} ad^f cellula^g sua, basilicam^h latenter introivitⁱ, communem^j Dominum orationibus pulsabat^k. Quod divinitus viro Dei revelatum est, ascitoque^l ministro imperat^m, ut concito gradu pergat,
- 20 tactoqueⁿ signo, sodales excitet, quia frater [communis^o] Segonus abdite^p fores ecclesie penetrando^q Dominum orationibus pulsant. Quod ita repertum est, atque de industria venerando^r fratri ospitalitatis munus est impletum.
- 25 15.^a Cumque^b iam Gallias Francorum regis sue dictione^c, sublato imperii iure, gubernacula^d ponerent

Cap. 13. A1. 2. C. Capp. 14. 15. A1. 2.

- Cap. 13. a) que om. A2. C. b) egencium A2. c) ita A2. C; alico temporibus A1. d) dari A2. e) Tunc A2. f) ita A1. C; quia A2. g) ita A1. C; et A2. h) ita A2. C; ut aut pro t. A1. i) ita A2. C; om. A1. k) om. A1. l) ita A1. C; attulit A2. m) ita C; genuque flexa (e corr. flega) A2; semu. que (om. fl., spatio relicto) A1. n) ita A1. C; genitorem A2. o) Deum C; om. A2. p) ita add. A2; om. A1. C. q) ita A2; def per A1. r) ita A1; egeno A2. C. s) vero add. A2; om. A1. C.
- 30 Cap. 14. a) om. A1. 2. b) noctem A2. c) densas tenebras A2. d) peritit A1. e) ita A2; Seg... s A1; Sequanus C. f) a A2. g) basilica A2. h) oivit peritit A1; introivit corr. introitit A2. i) ita C; C[om]u[ne]m A1, ubi inde textus peritit, frustulis tantum litterarum relictis; et plis pro comm. A2. k) pulsans C. l) citoque C. m) ita C; impatus ei ut A2. n) ... us s[il]g[no] A1. o) ita C; om. A2. p) abscondite C. q) penetrans C. r) venerande ne frater A2; venerando famulo Dei C.
- 40 Cap. 15. a) om. A2. b) ita A2 cum V. Trev.; p... a quam A1. c) ita A1; ditioni A2. d) gubernacula A2; |cula A1.

- 1) A partibus Magnimontensium add. C. 2) Sequanus Lingonici
- 45 abbas territorii, Segestri scilicet monasterii conditor, cuius virtutes Greg., Gl. Conf. c. 86. enarravit, diem XIV. (ita Eptern.) vel XIII. Kal. Oct. (ita Wissenb., Bern.) occupat in Mart. Hieronym., citatus his verbis: Siggoni (ita Bern., Singoni Ept., Sigonis Wiss.) presbyteri. Biographus eius recens fidem non meretur (Mabillon, Saec. I, p. 263 sqq.).

et, postposita rei publice dominatione, propria fruerentur^a potestate, evenit, ut Theudebertus^b, filius Teuderici^c, 539. Clodovei condam filii, bellum Italie inferret^{d.1}, trans-
actis Alpibus², Italiam inquietaret; celerque^{e.2} reversus,
demissis^f ducibus, quibus^g summam bellorum commi-
serat^h, Mumoleno³ et Bucceleno, ipse ad propriam re-
pedavit. Eo itaque in tempore quidam vir⁴ cum quar-
tano in quomodo eger teneretur et pene ultimum anelitum
dimissurus expectaretur, germanus eius adⁱ virum Dei
properat, festinans advenit donumque eulogiarum cum¹⁰
premissa^k ad Dominum oratione ad^l egri^m solamina
humiliⁿ prece deposcit. Tum ille et orationem atque
eulogiarum solamina^o dare non distulit, sed^p enim cui-
vis cum fidei ardore petenti^q suffragium porrexit: in-
latum^r unum paximacio^s cum quinque pomorum numero¹⁵
egri deferri iussit. Receptum^t munus, celer^u ad ger-
manum venit; eum^v procul positum, adveniente^w munus
eger^x sensit, hac germanum requirens, dari^y sibi eologi-
arum munus deposcit. Cumque ille introiens, deportasset,
factis tribus particulas^z vinoque infusus^a, egro esurienti^b 20
*p. 514. administravit^c. Cumque ovans cum fidei ardore^d eo-
logiarum munus sumpsisset, statim pulsa tabe, sospitatem^e
recepit.

16.^a Quantaque sublimia miraculorum^b Domini in
sanctis^c suis redoleant exempla, sinibus ecclesie^d in orbem 25

Cap. 15. A 1. 2. Cap. 16. A 1. 2. C.

Cap. 15. a) ita A 2 cum V. Trev.; dominabantur C. b) ita V. Trev.; Theod. A 2. c) Teude¹ A 1; Theoderici A 2. d) ac ipse add. A 2; om. V. Trev. e) ita V. Trev.; i. cumque celeriter inde reversus A 2. f) demi restat A 1; dimissis d. V. Trev.; dimisso duce C; (dem. om.) ducibus A 2. g) ita V. Trev.; cui summam C; 30 (q. om.) curam b. A 2. h) ita C cum V. Trev.; commississet A 2. i) a A 2. k)essa A 1; premissa A 2. l) .d A 1; ob A 2. m) .gri A 1; egris A 2. n) humili — solamina om. A 1 (habet A 2). o) solempnia A 2. p) sed enim q vis [e]um A 1, inde melius conservatus; et omni nisi cum A 2. q) potenti(?) A 1. r) illatoque paximacio A 2. s) p. x. . . cio A 1. t) Receptoque munere A 2. u) celer (celeriter 35 A 2) ad ger perierunt A 1. v) eum (eo A 2) procul perierunt A 1. w) advenietis A 2. x) eger sensit perierunt A 1. y) d. a. perierunt A 1. z) particulis A 2. a) ita A 2; fusis A 1; vini infusione C. b) ita A 2; esuram A 1. c) ministrabat A 2. d) om. A 1. e) s. . . itatem A 1.
Cap. 16. a) om. A 1. 2. b) . . . biliorum A 1. c) ita A 1. C; sancto suo 40 A 2. d) ecclesia A 1.

1) Procop., Bell. Goth. II, 25; Marius a. 539; Greg., H. Fr. III, 32.
2) Ita etiam Procopius: Φράγγοι τὰς Ἀλπεὶς ἀμειψαντες, et infra: ἐπ' οἴκον ἐν τῷ πολλῷ ἀνεχώρησεν. 3) Mummolus legatus Theude-
berti ad Iustinianum missus apud Gregorium, Gl. Mart. c. 30, comme- 45
moratur, ubi in codice optimo Mummolenus pr. m. scriptum erat.
Buccellinum cum Amingo duce a Theudeberto in Italia relictum esse
Paulus, Hist. Lang. II, 2, rettulit, Secundo fortasse usus, dum Gre-
gorius, H. Fr. III, 32, illum iterum eo missum esse opinatur. 4) Ger-
manus meus Fidamiolus C. 50

terrarum diffuse^a personuit^b adque, elucubranti^c luce
veritatis, fidelibus^d notum est. Cum eo in tempore^e
segetis, annuam^f maturitatem confecte, ad praecidendum
in supradictum^g coenubio fuissent paratae, concio fratrum
5 ad segitem praecidendam catervatim^h properare studuitⁱ,
opusque per totius diei meta^k peractum^l adventus tetrae
noctis^m prohibuit. Cumque omnesⁿ ad coenobium re-
meassent, imperio seniorum unus e^o fratribus Claudius
nomine ad frugem custodiendam remansit. Qui^p cum
10 somno caperet, hac intempesta^q nocte evigilans, mentis
ardorem ad caelum tolleret iuxta illud: *Ego enim^r dor-
mio, et cor meum vigilat*, coepit cogitare, ne, fessus^s artus,
sodalium^t membra nimio occubuissent sopore, neglectu-
que orationis usu, in aurore adventum iustum trinitis
15 usum^u deferrent^v. Cumque hec^w anxio cordis animo
truncinaret, vidit subito caelos apertos et micantem
globum^x totum^y lustrare mundum. Moxque, dum mi-
randi^z facta mens pavefacta pulsaret^z, alifer gallus
solitam^a vocem adtollens, mundo venturam lucem nun-
20 tiavit, signoque tacto, omnis concio^b fratrum ad ora-
tionem cantosque peragendos ecclesiam penetravit. Ovans
ille, postquam lux dedeta mundo fuit, patri de industria,
quid^c viderit, nuntiavit. Ille, ne^d stimulo elacionis cor-
ruptus^e mentem pollueret, increpans ait: 'Nequaquam
25 talia te^f vel corde tumido^g vidisse praesumas narrare!
Quid enim fas^h est, ut homo subⁱ fragilitate positus et^k
contagione peccatorum^l maculatus mereatur caelestia
contemplare^m?'

Cant. 5, 2.

Cap. 16. A 1. 2. C.

- 30 Cap. 16. a) d. . . fus. A 1. b) perit A 1. c) ti luce perierunt A 1; lucu-
branti l. A 2; elucubrata l. C. d) ita C; b. . . A 1; f. om. A 2. e) ita C;
perit A 1; t. quo segetis A 2. f) annu perit A 1; messium maturitate confecta A 2.
g) supradicto cenobio A 2. C. h) cathervancium A 2. i) ita A 2; properare stu. . .
A 1; properavit C. k) metam A 2; metas C. l) esse add. A 2; om. A 1. C.
m) letus A 1. n) ita C; nobis A 2; perit A 1. o) ex A 2. p) Qui cum som
35 perierunt A 1; Qui cum somnum C; Quem cum sompnus A 2. q) ita C; i. n. perierunt
A 1; ac per intempestam noctem A 2. r) om. A 2; habent A 1. C. s) f. ssus
artus perit A 1; fessis artibus A 2; fessi artus C. t) ita A 2. C; sadolum A 1.
u) ita A 2; . . . sum A 1. v) diff. A 2. C. w) ita A 1. C; hanc A 2. x) totam A 1.
40 y) ita A 1; mirandi facti C; mirando facto A 2. z) pulsaretur A 2. C; ubi add. eventum.
a) siletiam A 1. b) conscio A 2; perit A 1. c) ita C; quid viderit A 1;
quod viderat A 2. d) ine stimulus A 2. e) ita A 1. C; corruptam A 2. f) cer-
nere add. A 2; om. A 1. C. g) stumido, exp. s A 1. h) enim nefas A 2; enim num
fas C. i) suffrag. A 2. k) ita A 1. C; aut A 2. l) inde altera manus atramento
45 nigriore pergit A 1. m) corr. contemplari A 1, et sic A 2.

1) *Similia de Domina rettulit Ionas, V. Columbani II, 16 (supra p. 267).*

17.^a Quidam enim^b vir cum de Parius^c properae^d ad patriam remearet, percussus^e ulceræ pessimo, quod^f passim^g per Galiae^h finibus dilatatumⁱ loca^j plurima pollulabat^k, veniensque ad propriam, petiit, ut sibi^l de puteo, quem vir^m Dei benedixerat, et interⁿ septa cae^o nubii sui situs^o erat, limpa deferretur: moxque^p *se fidem haberae^q sospitatem^r recepturum. Dericto^s ministro, laticem cum benedictionem^t deportat^u; austaque^v eger^w, vim^x doloris^y incendii vulnus craebuit, adque suspiratorem reditus, vitam post incolomis cum^z superis egit².

18.^a Quanto iam onorae hac veneratione regum Francorum adque nobilium fulceretur, enarrare^b longum est. Inerrat^c in eum^d, ut opido^e iurae dicam^f, omnium virtutum flagrantia^g, corporis castigatio; ieiuniis et orationibus aequè^h ut iuveniliⁱ aetate tulerat, eodem^k modo et senile portabat: exemplum subditus edocens, ut castrimargiae^l, id est gule, cenodoxiae, id est aelatione^m, arogantiae, id est superbiae, viciaⁿ maxima^o, per que conperat^o Adam in paradiso deceptum^p, omnimodis^q plebem subditam cavere^r suadebat, ne^s simili modo, sicut Adam his tribus vitiis delapsus^t adque ad^u gaudia paradisi segraeatus et deiectus est, simili modo imitatores eius, dum ventris ingluviae gule obediendo^v

Cap. 17. A 1. 2. Cap. 18. A 1. 2. C.

Cap. 17. a) om. A 1. 2. b) autem A 2. c) ita A 1; Parisius A 2. d) prope A 2. e) est add. A 2. f) Quid A 2. g) ita A 2; passi simpliciter A 1. h) G. f. dilatatu A 1; Gallie fines quid per dilatata A 2. i) atque add. A 2. k) ita scripti; poculabat A 1; passus fuit. V. A 2. l) et intra cepta cenobii add. A 2 (habet ea etiam suo loco). m) viri A 2. n) intra cepta utroque loco A 2. o) : : tus A 1. p) ita A 2; Vox quae se A 1. q) redixit add. A 2. r) se add. A 2. s) itaque 30 add. A 2. t) benedictione A 2. u) et add. A 2. v) iuxta quod A 2. w) dixerat add. A 2. x) ita A 2; in A 1. y) d. nec incendia ulceris deinceps non censit, sed sospitati redditus A 2. z) inc. suam usque ad finem peregit A 2.

Cap. 18. a) om. A 1. 2. b) inarrire pr. m. corr. enarrire A 1. c) enim add. A 2; om. A 1. B. C. d) eo A 2. e) ita A 1; opinor C; ut o. i. d. om. A 2. B. 35 f) ditam A 1. g) fragrantia A 2. h) equa (corr. ex qua) ita ut A 2. i) ita A 1. B. C; in veneralem etatem tolleret A 2. k) eo m. et s. B. C; Et eo m. s. A 2. l) elacionis A 2. B. C. m) vicia A 2. n) maxime A 1. o) ita A 1. B. C; perierat A 2. p) deceptu A 1; deceptus A 2. q) omnibus modis fugerit et plebi sibi subdite A 2. r) eam add. A 2. s) ita A 2. C; Me A 1. t) dil. A 2. u) pr. 40 m. superser. A 1; ad corr. a C (Mett.); a gaudiis A 2. v) obediende pr. m. corr. obediendo A 1.

1) De huc a. 543. orbem vexante (v. SS. rer. Merov. I, p. 684) agitur, monente Roverio. 2) Cum superis agere est elocutio Ionae familiaris pro vivere. 3) Pro verbis e. l. est in C haec leguntur: ambigit nemo, 45 qui beneficia a predictis regibus prestita per precepta chartarum, quae usque nunc in publicis arcivis predicti condita sunt monasterii, relegere cupit. Chartas spurias (ed. K. Pertz, Dipl. p. 113. 125) in actis instituti Austriaci l. l. p. 407. examinavi. 4) Contra gastrimargiam et spiritum nevodoŝias disputavit Cassianus, Inst. lib. V. et XI. 50

subcumbunt, dum elationis^a stimulo^b inbecillitate animi
perturbantur, dum superbiae malum anime Deo dicatae^c
vulnerantur^d, a consorcio^e iustorum abscise^f et omni
gaudio perpetuae lucis private eterno^g cruciato damne-
rentur^h. Ipse vero ieiuniis et vigiliis vacans, omnibus
inlecebris aelisisⁱ, pullulantibus virtutibus, animi vigore
corporis voluptate^k prohibuit, ut ignitum illo^l igne animi
desiderium, de quo igne Dominus ait: *Ignem veni mittere* Luc. 12, 49.
in terram; quam^m volo, ut ardeat? ut omnium virtutum
fructusⁿ adtraheret, hoc^o verbum semper corde et ore
profferrens: *Concupivit anima^p mea desiderare iustificationes* Ps. 118, 20.
tuas in omni tempore, et item: *Ideo dilexi mandata tua* ib. v. 127.
super auro et topazion. Fratres^q cohortans, vultu hilaris^r
et letus facie monebat^s, dicens: *Venite, exultemus Domino^t,* ib. 94, 1. 2.
iubilemus Deo salutari nostro. Preoccupemus faciem eius
in confessione et in psalmis iubilemus ei. Venite, adoremus ib. v. 6.
et procidamus ante Dominum [et^u ploremus ante Deum],
qui fecit nos, quia ipse est dominus Deus^v noster. Operi ib. v. 7.
piissimo corde et corpore vacans, memorabat^w sanctum *p. 516.
Paulum dixisse, si [quis^x] non laborasset, panem sine 2. Thess. 3, 1
periculo non potuisset sumere. Et requirens instituta
sanctorum patrum, inter multas collationes precipue
sancti Ysaac¹ abbatis [Scithae^y] doctrinam meditans,
pro Christi dilectione se coartavit et crucem domini
nostri Iesu Christi non erubuit^z, sed portavit. Semper^a
habens² profunde humilitatis inconcussa fundamina, ab omni
lubrice impulsationis^b incursu animum inhibuit et ita
paulatim ex contemplatione divina ac spiritali intuitu
meruit sublimari. Sollicitudine^c rerum carnalium preter
certas necessitatis^d generaliter abscidit et nullius^e negotii

Cap. 18. A 1 (ad l. 11). 2. C.

Cap. 18. a) elationis A 1. b) st. inbecillitatis A 1; stimulatio (corr. stimulo)
et inbecillitate A 2. c) dec. A 1, corr. d) et add. A 2. e) ita A 1; consorcio
A 2. C. f) abscisi et o. A 1; abscisis omni A 2. g) eternae A 1. h) ita A 1; dam-
nentur A 2; dampnarentur C. i) elisis et p. A 2 (non C). k) voluntate A 1;
voluptatem A 2; voluptates C. l) ita A 2; ignitum illum a. A 1; ignitus illius ignis
amore C. m) quem A 2. n) sibi add. A 2 (om. A 1, C). o) ita C; hoc A 1; hec
verba A 2. p) sequitur V. Eugeniae (inde a verbis et fuisse eam), verum non interrupto,
A 1. q) vero add. A 2; om. C. r) ylaris A 2. s) ita C; manebat eos d. A 2.
t) ex. in dño A 2. u) et pl. a. D. om. A 2; habent C et LXX. v) deus A 2.
w) memor erat s. P. precepisse C. x) ita C; om. A 2. y) ita C; om. A 2. z) ita
C; erubuit A 2. a) que add. B. C. b) impulsione B. C. c) autem add. A 2
(non B. C). d) ita A 2. e) ita B. C cum Cass.; ullius A 2.

1) De Isaac abbate v. Cassian., Collat. IX. 2) Sunt verba Isaac ab-
batis apud Cassian., Collat. IX, 3, 1.

causa^ave non solum curam, sed nec^b memoriam quidem^c penitus admisit. Detractionem, vaniloquia seu multiloquia, scurilitatis^d pariter amputavit, sciens illud quod sibi quomodum religionis ordo convexerat, hoc aliis utile fore impleri, quicquid scilicet ipse a pube tenus^e ad^f senilem etatem perduxerat. Nec prorsus, quamvis fessis^f artibus, paciebatur fieri^g silentium, quod cunctis in comune^h, vocis tuba civitate canente atque salutifera Domini precepta personante, proficeret in augmentum.

cf. Ios. 6, 5.

28. Ian.

19.^a Obiit ergo^b circiter CXX annorum^c, V. Kalendas Febroarias, plenus etate corporis et decore religionis. Nec^d oculis caligavit nec^d dencium^e dampna sensit, memoriae^f vigorem tenacitatem retinens, et^a, ut in plerisque fieri assolet^g, nequaquam etas decrepita, obmisso largitatis usu, avaricie umquam succubuit^h, sed omniaⁱ bona, quibus etas iuvenilis succumbere solet^k, eque et senectus pollebat^l. Sepultusque est aut procul a cenobio infra terminos monasterii, loco quem ipse predixerat^l. Suffectusque est in loco eius abbas Silvester² nomine, quem^m ipse antea vivens fratrum cetuiⁿ preesse preciperat^o; qui et religionis forma^o et regule tenore^p per vestigia magistri gradiens, longevo floruit tempore^q. Post quem in supradicto cenobio Mumulinus ex iussu venerabilis viri Silvestri curam regiminis suscepit. Qui post Lingonice ecclesie⁴ pontifex electus, in loco suo^q Leubardinum cum consensu fratrum abbatem prefecit,

579/80.

Capp. 18. 19. A 2. C.

Cap. 18. a) ita B. C. cum Cass.; n. secularis se non A 2. b) ita B. C.; ne Cass.; etiam A 2. c) ita B. C. cum Cass.; quid in penis inadmisit A 2. d) ita A 2. e) pubetinis A 2. f) fessis A 2, corr. g) ita A 2; cf. Iudith 13, 16. h) coe m. al. 34 corr. coe A 2.

Cap. 19. a) om. A 2. b) beatus Iohannes abbas habens add. A 2; om. C. c) annos A 2. d) non B. C. e) damna dentium B. C. f) ita C (Mett.); memoriam nativitat. ret. A 2. g) solet B. C. h) succumbuit A 2. i) omnibus rebus bonis B. C. k) cumbere solet A 2; succubuerat B. C. l) ita B. C.; s. eius portabat A 2. 32 m) que A 2. n) setui A 2. o) ita C; formam servans et r. tenorem A 2. p) et add. A 2; om. C.

1) In textu C, quem Roverius, Reomaus, Paris. 1637, p. 23, edidit, haec addita sunt: anno Domini DXII, iuxta quod in cyclo beati Victorii episcopi numeratur; v. supra p. 322, n. 2. 2) Silvester abbas clericum⁴⁰ pedibus captum sanavit, teste Fortunato, V. Germani c. 35. 3) Quievit igitur venerabilis Silvester XVII. Kl. Mai. et sepultus est in aecclesia sancti Iohannis add. C, consentiente Martyrologio Reomaensi; cf. 'N. Arch.' XVIII, p. 618. 4) Cf. Greg., H. Fr. V, 5: In cuius (Pappoli) loco Mummolus abba, quem Bonum cognomento vocant, episcopus⁴⁵ substituitur. Mummolus episcopus Lingonensis a. 583. et 585. conciliis Matisconensibus subscripsit; cf. Concilia ed. Maassen I, p. 161. 172.

qui sepulcrum, ubi reliquie sancti corporis beati Iohannis condite erant, in loco in quo nunc est mutavit.

20.^a Nec absurdum videtur huic operi inserere, que tunc in ea sunt acta ^{2p. 517.} commutatione. Nam cum
5 sepulcrum illud a loco in quo positum erat avellere ac commutare voluissent, [et^b sublata humo undique, nequaquam tamen sarcophagum movere possent], tridui ieiunii subire laborem consilii^{b*} fuit. Cum^c iam tertia^d dies a^e ieiunio illuxit, — erat enim X. Kals.^f Octobris¹,
10 in quo die veneranda festivitas beati Mauricii² martiris cum sociis suis mundo clara nitescit^g, — et fessa iam ieiunio membra post matutinos^h cantus rursus in sopore requiescerentⁱ, quidam senex ecclesiam [introiens^k, cernit beatos senes], sibi^l videbatur Iohannem et Silvestrum
15 ante sepulcrum adstare^m atque his qui cum eis inerantⁿ, albis vestitis^o stolis, imperare, ut sepulcrum moverent^p ac in locum ubi nunc est situm promoverint^q. Cumque ille audaci animo cerneret, quid ageretur, a Iohanne, ut ipse arbitrabatur, increpatus est: 'Cur', inquit, 'ausus^r
20 ecclesiam introisti^s? Sed^t quia simplici corde tuum cognovi introitum, vade', inquit, 'et concito gradu, tam Leubardino^u quam sodalibus excitatis^v, ceptum opus cito peragant!' Festinus ille a^q Leubardinum abbatem cucurrit ac rei geste causam deprompsit^w. Ille cum
25 suis ovans surrexit, ac^x agnita voluntate atque permissione^y proprie devocionis, surgentes atque^z sepulcrum amoventes, eo^a in loco ubi nunc est commutarunt, et^b ad sanctum altarium cum consilio epi-

Capp. 19. 20. A 2. C.

- 30 Cap. 20. a) om. A 2. b) et — possent om. A 2; ex C ea inserui. b*) ita scripsi; consilium A 2. C. c) Cum enim iam A 2; Cumque iam C. d) tercius C. e) d. ieiunii illuxisset C. f) Decembris add., sed delet. A 2. g) nitescie A 2. h) matutinatorum C. i) ita A 2; quiescerent C. k) ita C; introiens — senes om. A 2. l) ut sibi C. m) stare et add. qui ei in regimine loci successerat C. n) erant C.
35 o) ita C (Mett.); vestiti A 2. p) moventes in locum perducerent destinatum C. q) ita A 2. r) es add. C. s) introire C. t) pr. m. superscr. A 2. u) Leopar-
dinum quam sodales C. v) ita A 2; excitato et add. ut C. w) depromit A 2. x) ac agni eius v. A 2; post et a. v. add. sancti viri C. y) permissu C. z) et C. a) in locum destinatum illud comm. C. b) ita A 2; c. Ubi et a. C.

- 40 1) Eundem diem translatio illa in Martyrologio Reomaensi occupat; cf. 'N. Arch.' l. l. 2) Mauricio etiam nunc ecclesia dicata est, quae locum, ubi Iohannes sepultus esse videtur, Corpus sancti (hodie Corsaint) nominatum occupat.

scoporum est^a situm, quo^b Christi hostiae litantur atque orationum^c officia persolvuntur, ubi et^d remedia egris et^e quorumque votis solamina beneficiorum accommodantur^f, cui est honor et gloria in seculorum secula. Amen. 5

Cap. 20. A 2. C.

Cap. 20. a) Christum add., sed delet. A 2; struxerunt pro est s. C. b) ita C; ubi christicole letantur A 2. c) ita C; orationis officio funguntur A 2. d) ita C, etiam A 2. e) ita C; cecisque vota solempnia A 2. f) attribuuntur C.

INDEX PERSONARUM ET LOCORUM.

SCRIPTISIT WILHELMUS LEVISON.

Maior numerus paginas, minor lineas quinas indicat.

A.

- Abelenus episc. Genav. 248. 255, 1.
 Abraham patr. 159, 5.
 Acharius episc. Noviomag. 245, 20.
 Adalwaldus rex Langobard. 247, 15.
 286, 10.
 Adam 157, 1. 340; Adam primus
 et secundus 239, 5.
 Ado, fil. Autharii nobilis Vulciac.,
 209, 20. 210, 1.
 (Aega), Ega, vir sublimis (*maior
 domus*) 269.
 Aetalia insula, *Elba* 225, 10.
 Aethiopes 273, 30.
 Agibodus mon. Bobiensis 230, 1.
 233. 289, 10. 290, 25 — 292, 1.
 Agilulfus rex Langobard. 150, 30.
 151, 20. 220. 221, 5. 286, 10.
 Agilus abbas Resbac. 245, 10.
 Agrestius mon. Luxov. 229, 5. 246—
 254; novus Cain 246, 10; epistula
 ad Athalam 247, 10. 248, 1. —
 Agrestiana pars 249, 10. 251, 25.
 Agrestius (civis Magnimont. 334, n.)
 327, 25. 334. 335; filius fictus:
 Agripinus.
 Agripinus diac., filius Agrestii fictus,
 335, n.
 Agust. v. August.
 Aiga, uxor Autharii, 209, 20.
 Alamanni, Alemanni 310. 320, 10;
 rex 311, 1. Cf. Suevi. — Ala-
 mannia 140.
 Alba rivus, *Aubetin* 243, 10.
 Albania *Britannica* 139, 35.
 Albeta fl., *Aubois* 256, 5.
- Alpes 174, 10. 208, 5. 233, 1. 338, 1.
 Amandus episc. (Traiect.) 145, 20.
 Amatus abbas Habend. 252. 253.
 255, 1.
 Ambro, *gens Celtica* 225, 10.
 S. Ambrosius episc. Mediolan. 152, 1.
 Anagrates monast., *Annegray* (*dép.
 Haute-Saône*) 149, 5. 162, 15.
 164, 1. 165, 20. 167, 10. 168, 5;
 cellula 167, 5; abbas: Colum-
 banus; castrum 163, 15.
 Ansetrudis mon. Evoriac., soror
 Ansildis, 270, 5.
 Ansitrudis infans Evoriac. 267.
 268, 1.
 Ansildis, soror Ansetrudis, 270, 10.
 S. Antonii mon. Vita ab Athanasio
 composita 151, 10.
 Appennina rura 145, 1. 221, 5.
 283, 10.
 Aquilegia (urbs) 247. — Aquile-
 genses 247, 1.
 Aquitania 319.
 Arabia 148, 1.
 (Ariani), Arriani 229, 25. 286, 1.
 287, 20. 288, 15; Arriana secta
 282, 15. 286, 10; perfidia 151, 20.
 220, 20. 221, 1; pestis 283, 1.
 Arigius episc. Lugdun. 230, 15.
 Ariowaldus dux, postea rex Lan-
 gobard. 282. 286 — 288, 15.
 Armoricana loca 199, 15.
 Arnulfus episc. Mett. 280, 15. 281, 5.
 Aspasius custos eccl. Vesont. 192, 25.
 193, 1.
 Athala, Atala, abbas Bobiensis
 145, 5. 147, 15. 228. 230, 5 —

- 240, 5. 247, 15. 248, 1. 281. 285, 5. 288. 291, 1.
- Athanasius episc. Alexandr., biographus Antonii mon. 151, 10.
- (Atrabatum), Atravatium, Atravientensis, Atravetinsis urbs (civitas) 317, 10; opidum 317, 1) 186, 10. 309, 15. 313, 5. 314. 316, 15. 317. 319, 1; ecclesia 314, 1. 316, 10. 318, 5; oratorium 317, 10; episc.: Vedastes; archipresb.: Scupilio; pontifices et sacerdotes de vicinis urbium 317, 1.
- Attila (*abl.* Attilane) rex Chunorum 314, 5.
- Audo-, Aut-.**
- Autharius vir Vulciac. 150, 15. 209; uxor: Aiga; filii: Ado, Dado. (Audioinus) *v.* Dado.
- Audomarus episc. Bonon. et Tarvan. 245, 20.
- Augnofledis mon. Evoriac. 229, 10. 264.
- Augustana (urbs), *Augst* 245, 20; episc.: Ragnacharius.
- Augustidunum, Agustidunum, urbs, *Autun* 197, 1. 245, 35.
- S. (Augustinus), Agustinus, episc. Hippon. 152, 1.
- Aurea abbat. Paris. 255, 15.
- (Aurelian.), Aurilianensis urbs, *Orléans* 199; ecclesiae 199, 10.
- Aureus notarius Adalwaldi regis Langobard. 247, 15.
- Ausonia 148, 10. 281. *Cf.* Italia.
- Austrasiorum regnum 162, 15. 187, 1; reges: *v.* Franci.
- Aut- *cf.* Audo-.
- Autiernus ex monachis Columbani 149, 10. 170. 171.
- Autisiodorum (urbs), *Auxerre* 197, 20. 198, 5.
- Avallo castrum, Avalense oppidum *Avallon* 197, 1. 335, n.
- Axona fl., *Aisne* 311, 5.
- B.**
- Babelenus *v.* Theudulfus.
- Babylona aureum caput Persarum (*cf.* *Dan.* 2, 38) 225, 1.
- Baioarii 246, 25; Boiae qui nunc Baioarii vocantur 244, 1.
- Baltildis regina, uxor Chlodovei II, 326, 5.
- Banaritia calmen 177, 10.
- Basilia (urbs), *Basel* 245, 20; episc.: Ragnacharius.
- Baudacharius mon. Bobiensis 230, 1. 289, 10. 292. 293.
- Baudulfus e proceribus Theoderici II. regis 191, 10. 194, 20.
- Benechor monast. Ulton., *Bangor* 158, 15. 159, 5; abbas: Commo-gellus.
- Beractrudis mon. Evoriac. 279.
- Bersabea, uxor Davidis regis Iud. 157, 1.
- Bertecharius comes 194. 195, 5.
- Berthoara femina nobilis Biturig- 255, 15.
- Bertulfus abbas Bobiensis 144, 25. — 145, 10. 229, 20. 280 — 286, 20. 292, 20.
- Betoric. *v.* Bituric.
- Bismantum castrum, *Bismantova* 283, 15.
- Bithildis mon. Evoriac. 276. 277. (Bituricensis), Betoricensis urbs, *Bourges* 255, 15. 256, 1; monasterium puellarum 255, 15.
- Blidemundus mon. Bobiensis 239. 240, 1.
- Blidulfus presb. Bobiensis 237, 20. 238. 286 — 288.
- Bobium, Ebobium, Bobiense, Ebo-biense monast., *Bobbio* 140, 1. 145. 151. 178, 1. 220. 221. 223, 20. 224, 1. 231, 5. 232, 25. 235, 5. 237. 238. 240, 40. 247, 15. 280, 5 — 283, 10. 288, 5. 290; basilica: S. Petri; abb.: Columbanus, Athala, Bertulfus, Bobolenus; praepositus 292, 30. 293, 1; Ebo-bienses monachi 288, 10; Ebo-biensis monachus 289, 5; molen-dinum monasterii 233. 291, 1; vinea 292, 25. 293. *Cf.* Colum-banus.
- Bobius rivus, *Bobbio* 221, 10. 228, 20. 232, 25 — 234.
- Bobolenus abbas Bobiensis, fil. Winoci, 144, 20 — 146, 1. 147, 20. 148, 10. 178, 1. 227, 1.
- (Bocchus), Bucchus, Numida 225, 10. Boiae *v.* Baioarii.

- Bononia (urbs), *Boulogne* 245, 20; episc.: Audomarus.
 Bonosus haereticus 244, 1.
 Bregantia v. Brigantia.
 Bridena fl., *Brenne, influens Armançon fl.* 329, 1.
 Briegensis saltus, *la Brie* 210, 5; saltus pagusque Briegius 241, 5.
 Brigantia, Bregantia, Bricantiae, urbs, oppidum, *Bregenz* 150, 20. 211. 213. 214, 20; quidam pontifex ex vicinis urbibus 215, 10.
 Brittanica, *Anglia* 179, 15; Britanica Maior 139, 35. Cf. Saxoni.
 Brittanica arva, *Bretagne* 196, 10; Britannicus sinus 198, 15; Brittanici sinus 160, 10. 161, 1. — Britto genere 174, 1.
 Brocarius villa, *Bruyères-le-Châtel (départ. Seine-et-Oise)* 187, 20. 188, 1.
 Brumichildis regina, uxor Sigiberti I, 150, 1. 186 — 190, 1. 193, 20. 207, 1. 214, 10. 219. 220, 1; secunda Zezabel 187, 10.
 Brusca rivus, *Breuchin* 171, 20. 172, 5.
 Buccelenus dux Franc. 338, 5.
 Buccus v. Bocchus.
 Burgundiae episcopi 249, 1. — ex Burgundionorum genere 230, 10; Burgundionorum, Burgundionum regnum 143, 25. 162, 15. 187, 1; rex: v. Franci.
 Burgundofara abbat. Evoriac., filia Chagnerici, 209, 10. 229, 1. 240, 15. 241, 15—243, 15. 253. 257—275, 1. 277, 1. 279. 280.
 Burgundofaro episc. Meld. 277, 10.
- C.**
- Cabalonnensis urbs, *Chalon-sur-Saône* 326, 5.
 Caesar ferreus (cf. *Dan.* 2, 40) 225, 10.
 Cain v. Agrestius.
 (Cana), Chana, Galileae 312, 15.
 Carantocus abbas Salicis monasterii 165.
 Carantomus monast., *Charenton* 256, 5.
 (Cassianus) v. conlationes.
 Catulus (*Q. Lutatius*) 225, 5.
 Celtiberus 225, 10.
- Chagnericus vir nobilis 150, 15. 209. 241 — 243, 5; uxor: Leudegundis; liberi: Burgundofara, Chagnoaldus.
 Chagnoaldus episc. Laudun., fil. Chagnerici, 185. 186, 1. 216. 218. 219, 1. 241, 10. 243, 15. 245, 20. Cf. Magnoaldus.
 Chana v. Cana.
 (Chenchres) v. Cincris.
 Childebertus II. rex Franc., fil. Sigiberti I, 162, 20. 186; filii: Theudebertus II, Theudericus II.
 Chilpericus, Hilpericus, I. rex Franc. 186, 15. 206, 25; fil.: Chlotharius II.
 Chlodchildis regina, uxor Chlodovei I, 310, 15.
 Chlodoveus I. rex Franc. 310. 311. 314, 15. 338, 1; uxor: Chlodchildis; filii: Theudericus I, Chlothacharius I.
 Chlodoveus II. rex Franc., fil. Dagoberti I, 269, 5; uxor: Baltildis; fil.: Chlotharius III.
 Chlothacharius I. rex Franc., fil. Chlodovei I, 314, 15—316, 1; fil.: Chilpericus I, Sigibertus I.
 Chlotharius, Clotharius, II. rex Franc., fil. Chilperici I, 150. 151, 20. 193, 1. 206, 20 — 208, 5. 209, 20. 219. 220. 222. 223. 240, 40. 241, 1. 242, 20. 246, 5. 248. 249, 1; fil.: Dagobertus I.
 (Chlotharius), Clotharius, III. rex Franc., fil. Chlodovei II, 326, 5.
 Chramelenus dux, fil. Waldeleni, 176.
 Chrodoaldus, maritus amitae Theudeberti II. regis, 202.
 Chunorum rex v. Attila.
 Cincris (=Chenchres), *Pharao* 225, 5.
 Clarus vir quidam 327, 30. 335.
 Claudius mon. Reom. 328, 1. 339.
 Cloade v. Lugdunum.
 Cloth. v. Chloth.
 S. Columbanus sive Columba abbas Luxov. et Bobiensis (Columbanus qui et Columba 152, 15; Columbanus, isdem Columba 183, 5; Columba 147, 15. 170, 20. 182. 183, 15. 184, 20. 200, 5. 201, 5. 204, 10. 205, 10. 218, 1. 220, 5. 223, 5. 224, 5. 227, 5. 230, 5. 252, 15)

139, 30. 140, 1. 143, 25. 145—228. 230. 231, 1. 240, 40 — 243, 30. 246, 1. 247, 15. 248. 250. 251, 20. 252. 253. 255, 5. 291, 30; mater 148, 15. 152, 15. 154. 157. 227, 10; festivitas, transitus 224, 5. 227, 1; dicta 224, 1; expositio libri psal-morum 158, 10; libellus contra Arianos 221, 1; regula 170, 10. 175, 20. 176, 5. 190, 1. 210, 5. 243, 15. 248, 10. 249. 252, 20. 253, 1. 255. 256. 257, 10. 281, 5; litterae *ad Theudericum II.* 189, 15; lit-terae *ad Chlotharium II.* 223, 15; instituta 145, 10. 223, 5. 246, 5. 251, 20. 255, 1; Columbani mo-nachi, *scil. Bobienses* 286, 10. Columbanus, Columba, mon. Lu-xov. 149, 25. 181, 5. 183, 25 — 185, 1. Comininus mon. Fontan., genere Scottus 174, 1. Commogellus abbas Benchor. 149, 30. 158, 20. 159. Constantia urbs, *Coutances (dé-p. la Manche)* 199, 15; abbas: Po-tentinus. Cora fl., *Cure* 197, 10. Cora vicus, *Cure prope Domecy-sur-Cure (dé-p. Yonne)* 197, 15. Crientius, Crientius, fluvius, *Crin-chon* 314, 10. 317, 15.

D.

Dado (*sive Audoinus*), fil. Autharii, *postea* *episc. Rotomag.* 209, 20. 210, 5. Dagobertus I. rex Franc., fil. Chlo-tharii II, 209, 20. 269, 5; fil.: Chlodoveus II. Dalida, uxor Samsonis, 157, 1. Dardani, gens 179, 15. Darius Medus argenteus (*cf. Dan.* 2, 39) 225, 1. David rex Iud. 157, 1; uxor: Ber-sabea. Debbora proph. 154, 25. Dertona, Dertonensis urbs, *Tortona* 281, 25. 289, 15. 290, 5; *episc.*: Probus. S. Desiderius *episc. Vienn.* 214, 15; gesta (*auctore Sisibuto*) 214, 15. Deurechildis mon. Evoriac. 229, 10. 264, 25 — 266, 15.

Doda femina nobilis regionis Nam-net. 205, 1. Domma (*gen. Dommane* 267, 10) mon. Evoriac. 229, 10. 266 — 268, 5. Domnicus, filius Urbani, 285, 5. Domoalis minister Columbani 168. 192, 1. Donatus *episc. Vesont.*, fil. Wal-deleni, 175; regula 272, 20. Dova fl., *Doubs* 193, 15.

E.

Ebob. *v. Bob.* Ega *v. Aega.* Elegius *episc. Noviomag.* 255. (Elisabeth), Helisabeth, uxor Za-chariae, 174, 15. Elnonis palus, *Elnon rivus* 145, 20. Engaddi oppidum Iudaeae 148, 1. 225, 15. Equonanus mon. Fontan., e genere Scottorum 174, 1. Ercantrudis, Erchantrudis, mon. Evoriac. 229, 10. 262 — 264. (Ermen-) *v. Hermen.* Esaias, Isaias, proph. 147, 1. 161, 15. 253, 15. 327, 1. Eunocus mon. Fontan., e genere Scottorum 174, 1. Eusthasius, Eustasius, abbas Luxov. 145, 5. 147, 15. 151, 20. 196, 20. 215, 15. 220, 25. 222, 20. 223. 229. 240, 15 — 246. 248 — 257, 5. 281. Eva 157, 1. Evoriacas monast., *Faremontiers* 229, 5. 243. 257 — 279. 280, 15; basilica, ecclesia 260, 30. 262, 1; dormitorium 272, 5; hortus 268, 15; abbat.: Burgundofara; cellaria 258, 1; familia circummanens 269, 10.

F cf. Ph.

Fidamiolus vir fictus 338, n. Filomeris mon. Reom. 327, 20. 332, 10. Flavia, uxor Waldeleni ducis, 174, 15 — 176, 10. Fontanae monast., *Fontaine-lès-Luxeuil (dé-p. Haute-Saône)* 170, 5. 173, 15. 183, 5; praepositus 170, 5. Fraimeris mon. Bobiensis 234, 25. 235.

Franci 162, 15. 246, 5. 260, 1. 310. 313, 5. 314. 316, 1; **Neustrasi Franci** 206, 25; **Francorum reges** 337, 25. 340, 10; **reges**: Chlodoveus I, Theudericus I, Chlotharius I, Theudebertus I, Sigibertus I, Chilpericus I, Childebertus II, Chlotharius II, Theudebertus II, Theudericus II, Sigibertus II, Dagobertus I, Chlodoveus II, Chlotharius III. *Cf.* Austrasiorum, Burgundionorum regnum.

Fredemungiacae calmen 181, 5.

G.

Galilea v. **Cana**.

Galli 178, 10. — **Gallia, Galia** 148, 5. 179, 15. 186, 5. 202, 15. 207, 1. 220, 10. 241, 5. 340, 1; **Galliae** 149, 1. 161, 1. 162, 15. 163, 1. 255, 1. 329, 20. 337, 25. — **Gallica arva** 160, 15. 227, 15; **Gallicum solum** 196, 15.

Gallus mon. **Columbani** 140, 1. 171, 20. 172.

Gallus amicus Sulpicii Severi 151, 15.

Gaudiacum monast., *Jouet-sur-l'Aubois* 256, 5.

Genuensis urbs, *Genf* 248, 15; **episc.**: **Abelenus**.

Germania 179, 15. 186, 5. 211, 15. 220, 10.

Gernomeda mon. **Evoriac.** 275. 276.

Gibitrudis mon. **Evoriac.** 229, 10. 259, 15 — 262, 1.

Gracchus 225, 5.

Grandeponthe locus in pago Vunginsi, Vieux-Pont prope Voncq (départ. Ardennes) 311, 5; **basilica** 311, 15.

Gregorius episc. **Lingon.** 331; **epistulae ad monachos Lerinenses et Iohannem Reom.** 331, 20.

Gundoaldus episc. **Meld.** 243, 10.

Gundoenus, pater Sadalbergae, 244.

Gurganus mon. **Fontan.**, **genere Britto** 174, 1.

H.

(**Habendum**) **monast.** v. **Romaricus**.

Habita ancilla Atrebat. 318, 15.

Hannibal Poenus 221, 10. 225, 5.

Hel. v. **El**.

Hermenaldus diac. **Bobiensis** 237, 20. 238.

Hibernia 139, 30. 143, 25. 148, 1. 149, 1. 152, 15. 153, 15. 158, 15. 170, 15. 179, 15. 185, 1. 196, 10. 205. 227, 15; **Hibernia antiquitus Scotia dicta est** 139, 30. — **cenobia in Alamannia, quae ad monachatum solos Hibernicos admittunt**, 140, 5. *Cf.* **Scotti**.

Hiberus, gens 225, 10.

Hieremias v. **Ieremias**.

Hieronimus presb. 151, 10. *Cf.*

Hilarion, Paulus.

Hierusalem 226, 5.

Hilarionis Vita auctore Hieronymo 151, 10.

Hilarius episc. **Pictav.** 152, 1.

Hilarius vir Quartaniac. 329;

uxor: **Quieta**; **fil.**: **S. Iohannes**.

Hilp. v. **Chilp**.

Hira fl., *Staffora* 289.

Hocinus vir e Francis 314, 20.

(**Homerus**), **Omerus**, **Zmirneus (Smyrnaeus)** 225, 5.

Honoratus episc. **Arelat.**, **abbas Lerin.** 330, 35.

Honorius I. papa Rom. 282. 283; **privilegia monasterio Bobiensi concessa** 283, 5.

Hormentio fl., *Armançon* 329, 30.

Hunna (dat. Hunnane) **abbas Reom.** 326, 10.

I.

(**Ieremias**), **Hieremias, proph.** 246, 20. (**Iezabel**) v. **Brunichildis**.

India 148, 5. — **Indus** v. **Porus**.

Iob 253, 5. 262, 15.

Iocundus vir (Italus) 221, 5.

S. Iohannis baptistae sollemnitas 329, 20.

S. Iohannes euang. 329, 25.

S. Iohannes abbas Reom., **fil. Hilarii**, 326—343; **epistula ad Clarum** 335, 15.

Iohannes consul 329, 20.

Ionas abbas, auctor Vitarum Columbani, Iohannis, Vedastis 144, 20 — 148, 10. 152. 172, 10. 177. 179, 10. 182, 1. 184, 10. 185, 5. 186, 10. 192, 1. 209, 15. 215, 15. 216, 1. 227, 1. 232, 25. 233, 1. 237. 238. 239, 25. 241. 243, 15. 246, 15. 247, 15.

248, 1. 254. 255, 5. 257, 10. 261, 30. 262, 1. 266, 20. 275, 20. 277, 25. 278, 1. 280. 282, 20 — 284. 286. 290. 292. 293, 15. 294, 10. 309, 20. 326. 328, 15. 340, 10; parentes 237, 15; mater 237, 15. 238; frater 237, 15.
 Iorani saltus (*potius* Iotrense) monasterium, *Jouarre* (*dép. Seine-et-Marne*) 210, 5.
 Iorensis *v.* Iuranus.
 (Iotrum monast.) *v.* Ioranus saltus.
 (Isaac), Ysaac, abbas Scithae (= *Scithi eremi*) 341, 20.
 Isaia *v.* Esaias.
 Israel, Israhel, populus 147, 1. 168, 10. 206, 15. 215, 25. 329, 25. — Israhelitae 215, 1.
 Italia 140, 1. 150, 30. 151, 20. 208, 5. 217, 10. 220. 241, 1. 338, 1; reges: *v.* Langobardi. *Cf.* Ausonia.
 Iuranus, Iorensis, saltus, *Iura* 174, 10. 176, 5.
 Iustus presb. Italus 287, 20. 288.
 Iuvencus poeta 174, 15.

L.

Lagenorum terra, *Leinster* 157, 15.
 Landeberga mon. Evoriac. 229, 20. 275.
 Langobardi 220, 10. 247, 15. 282, 5. 286, 10; reges: Agilulfus, Adalwaldus, Ariowaldus; dux: Ariowaldus.
 (Laudunum) *v.* Lugdunum Cloade.
 Lemovica civitas, Lemovicensis urbs, *Limoges* 255, 10. 319, 25.
 (Lerinense), Lirinense, Lirenense, monast., *St. Honorat* 230, 20. 330, 25. 331, 5; abbas Lerinensium 327, 20; is qui praeerat 331; abbas: Honoratus.
 Leubardinus abbas Reom. 342, 25. 343.
 Leubardus mon. Bobiensis 230, 1. 289, 10. 293. 294.
 Leucus mons et castrum, Leuci populus Aquitaniae (*fictus*) 319.
 Leudeberta mon. Evoriac. (*abl.* Leudebertane) 229, 15. 270. 271.
 Leudegundis, uxor Chagnerici, 241, 10. 242, 20.
 Leupecharius, Leuparius, episc. Turon. 201, 20. 202, 1. 203, 15.

Liger, Ligeris, fl., *Loire* 198, 15. 199, 10. 200, 25. 201. 205, 20. 228, 5.
 Ligno fl., *l'Ognon* 172, 1.
 Lingonica urbs, *Langres* 328, 30. 331, 20; ecclesia 196, 25. 342, 25; episc.: Gregorius, Mumulinus (*potius* Mummolus), Mietius.
 Lirenense *v.* Lerinense.
 Livius historicus 156, 1.
 Lua ex monachis Columbani 198, 15 —
 Lugdunum Cloade (urbs), *Laor* — 185, 1. 245, 20; episc.: Chagno — aldus.
 (Lugdunum Galliae civ.), *Lyon* — episc.: Arigius, Tretecus.
 Luxovium, Luxoviense monast. —
Luceuil 143, 25. 145, 5. 149, 10. — 150, 5. 169. 170. 172. 175, 15. — 177, 20. 178, 10. 179, 45. 182, 1. — 183, 25. 187, 20. 188, 10. 189, 10. — 191. 193. 194, 1. 196. 211, 5. — 222, 20. 223. 231, 1. 240, 25. 243, 20. 244, 5. 245, 15. 246, 15. 248, 5. 249, 20. 252, 15. 256, 10. 277, 10. 281, 5; castrum 169, 5; ecclesia 184, 10. 194; abb.: Columbanus, Eusthasius, Waldebertus; praepositus 170, 5; cellarium 179, 20. 180; refectorium 178, 15. 180, 40. 190, 25; minister refectorii, cellerarius 179. 180, 40; horreum quo frumenta condebantur 181, 1. 182. 183, 1; horrei custos, claviger 182; quidam presbyter ex parochianis 177, 25.

M.

Macedo aeneus (*cf. Dan.* 2, 39) 225, 1.
 Macharii regula 332, 5.
 Magnimontenses partes, *Mesmont* 334, n. 337, n.
 Magnoaldus (*falso pro* Chagnoaldus) 185, 25. 216, 30. 25. 218, 25.
 Mantuanus *v.* Maro.
 Marculfus cellerarius Salicis monasterii 165. 166, 1.
 Marius consul 225, 5.
 Maro Mantuanus (*Vergilius*) 225, 5; poeta 148, 10.
 S. Martinus episc. Turon. 151, 15; sollemnitas transitus 263, 5; sepulchrum Turon. 201. 203, 1.
 Matasconensis urbs, *Mâcon* 249, 1.
 Matrona fl., *Marne* 209, 15.

S. Mauricii mart. et sociorum festivitas 343, 10.

Mediolanum urbs 151, 20. 220, 25. 221, 1. 228, 20. 235, 20; basilicae et sanctorum loca 236, 5; episc.: Ambrosius.

Medus v. Darius.

Meldense oppidum, Meldensis, Melodorum urbs, *Meaux* 209, 1. 241, 5. 277, 10; basilica: S. Petri; episc.: Gundobaldus, Burgundofaro.

Mercurius deus v. Wodanus.

Meroveus mon. Bobiensis 230, 1. 289. 290. 293. 294.

Mervengus, i. e. e genere *Merowingorum oriundus* 218, 1.

Mettensis urbs, Mettense oppidum 219, 10. 280, 15; episc.: Arnulfus.

Mietius episc. Lingon. 196, 20.

Milmandra fl., *Marmande* 256; monasterium in insula situm 256, 1.

Mogontiacum urbs, *Mainz* 212; ecclesia 212. 213, 5; episcopus (*Lesio*) 212. 213, 1.

Mosa villa, *Meuse* (départ. *Haute-Marne*) 244, 10.

Mosa fl., *Maas* 244, 10.

(Mosella), Musella, fl., *Mosel* 171, 5.

Moyse 246, 25; libri Moysei 269, 1.

Mugra rivus, *Grand-Morin* 243, 10.

Mumulinus (*immo Mummolus*) episc.

Lingon., abbas Reom. 342.

Mumolenus dux Franc. 338, 5.

Musella v. Mosella.

N.

Nametis, Namitense oppidum, Nametensis urbs, *Nantes* 195, 20.

203, 15. 204, 10. 205; episc.: Soffronius; comes: Theudoaldus.

Neustrasi v. Franci.

Nicasius comes Avalensis 335, 25.

Nilicola 225, 5.

Nivernense oppidum, *Nevers* 198, 15. 256, 5; monasterium virginum, *Notre-Dame* 256, 5; portus 199, 1.

Noe 178, 20.

Noviomensis episcopus (*Noyon*) 245, 20; episc.: Acharius, Eligius.

Novisona fluviolus in saltu Iurensi 176, 5.

Numida v. Bocchus.

O.

Oceanus, Occeanus 145, 15. 152, 15. 179, 15. 207, 1. 241, 5. 319, 30.

Omerus v. Homerus.

P.

Palatium monast. Vesont. 175, 20. Parisius (*Pariis* 340, 1) urbs 150, 15.

208. 255, 10. 340, 1; monast. virg. ab Eligio conditum 255, 10; abbat.: Aurea; porta 208, 10.

S. Paulus apost. 251, 5. 254, 25.

334, 10. 341, 20. Cf. Petrus apost.

S. Pauli (*Thebaei eremitae*) Vita auctore Hieronymo 151, 10.

Pennina iuga 148, 5.

Persae 225, 1.

Petragorica civitas, *Périgueux* 319, 25.

S. Petri basilica Bobiensis 221.

222, 15. 284, 25. 285, 1.

S. Petri basilica Meldensis 242, 25. 243.

S. Petrus apost. 229, 15. 247, 1.

270, 20. 271, 10. 284; vigilia passionis Petri et Pauli 283, 20; S.

Petri sollemnia 284, 10.

(Pharao) v. Cinciris.

Phoebus, Foebus 154, 25. 155, 1.

(Photinus), Fotinus, haereticus 244, 1.

(Pictavensis) episcopus: Hilarius.

Pipimisiacum villa Meld. 241, 5.

Plaureius mon. Habend. 253, 25.

Poenus v. Hannibal.

Porus Indus 225, 5.

Postumianus amicus Sulpicii Severi

151, 15.

Potentinus abbas Constant. 199, 10.

200, 5.

Probus episc. Derton. 281, 25. 282.

Procula femina regionis Namnetensis 204.

Q.

Quartaniacus villa 328, 30; oratorium 329, 10.

Quieta, uxor Hilarii Quartaniac., 327, 25. 329. 332. 333, 1.

R.

Ragnacharius episc. August. et Basil. 245, 20.
 Ragumundus e custodibus Colum-
 bani relegandi 195, 20. 198, 1.
 202, 20.
 Remigius episc. Rem. 311. 312, 1.
 313, 1.
 Remorum urbs, *Reims* 311, 15. 312, 1.
 313, 1; episc.: Remegius.
 Renus v. Rhenus.
 (Reom.) v. Riom.
 Resbacense monast., *Rebais* (dép.
Seine-et-Marne) 210, 5. 245, 10;
 abbas: Agilus.
 Resbais fl., *Ravoireau* 210, 5.
 (Rhenus), Renus, fl. 211. 212, 1.
 310, 5.
 Riguliacus villa, *Rilly-aux-Oies*
 (dép. *Ardennes*) 311, 5.
 Riomaus monast., *Moutier-Saint-*
Jean prope Semur 326, 5. 327, 15.
 330. 331, 20. 332—334. 336. 339.
 340, 5. 342; ecclesia, basilica
 334, 20. 337. 339, 20. 343; abbas:
 S. Iohannes, Silvester, Mumulinus,
 Leubardinus, Hunna.
 Roccolenus mon. Bobiensis 231, 25.
 Roma 282; Urbs 283, 15. — sedes
 Romana, apostolica 247. 282, 15.
 283, 5; papa: Honorius I. Cf.
 imperium, res publica.
 Romaricus abbas Habend. 252. 253.
 255, 1; monasterium puellarum
 (*Habendum*), *Remiremont* 252, 15;
 ecclesia 254, 5.

S.

(Sabaei), Sabei 225, 10.
 Sadalberga abbat. Laudun., fil.
 Gundoeni, 229, 1. 243, 15 — 245.
 Salicis monast., *fortasse Saulx* (dép.
Haute-Saône) 165, 10; abbas:
 Carantocus; cellerarius: Marc-
 ulfus.
 Salomon, Salamon, rex Iud. 157, 1.
 254, 25.
 Samson iudex Israel. 157, 1; uxor:
 Dalida.
 Saxonorum genus (*Britannicum*)
 268, 15.
 Scaldeus fl., *Schelde* 145, 20.
 Scarbea fl., *Scarpe* 145, 20.
 Scipio 225, 5.

Scita v. Scythia.

(Sciti eremi), Scithae abbas v. Isaac.

Sclavi v. Venetii.

Scordisci, gens 179, 15.

Scottorum, Scotorum gens, genus
 139. 153, 15. 154, 1. 174, 1; com-
 mercia 205, 20. — Scotia = *Hi-*
bernia 139, 20. Cf. *Hibernia*. —
 Scotia *Britannica* 139, 25. Cf.
Albania.

Scupilio archipresb. Atrebat. 317.
 318, 1.

(Scythia), Scita, gens 225, 10.

Segonus (= *Sequanus*) abbas Se-
 gestr. 327, 25. 337.

Severus (*Sulpicius*) auctor Dialo-
 gorum de S. Martino 151, 15.

Siagrius v. Syagrius.

Sicambri 146, 1; Sicamber 225, 10. —

Sidena fl., *Serein* 329, 20.

Sigibertus I. rex Franc. 149, 5.
 162. 163. 186; uxor: Bruni-
 childis; fil.: Childebertus II.

Sigibertus II. rex Franc., fil. Theu-
 derici II, 219.

Sigusia urbs, *Susa* 237, 25.

Silla v. Sulla.

Silvester abbas Reom. 328, 10. 342.
 343, 10.

Sinemurum castrum, *Semur-en-*
Auxois (dép. *Côte d'Or*) 329, 20.

Sinilis abbas Hibern. 148, 15. 149, 1.
 155, 10. 157, 20. 158.

Sinoaldus diac. Bobiensis 233. 234.
 (Sion), Syon 292, 15.

Siri v. Syri.

Sisetrudis celleraria Evoriac. 229, 5.
 257—259.

(Smyrnaeus) v. Homerus.

Soffr. v. Sophr.

Sollemniacus monast., *Solignac* (dép.
Haute-Vienne) 255, 10.

Sonicharius ex monachis Colum-
 bani 170, 20. 171.

(Sophronius), Soffronius, episc.
 Namnet. 205.

Spissia villa publica, *Époisses* (dép.
Côte-d'Or) 188, 15.

Suevi, Suaevi 167, 1. 213, 10. Cf.
Alamanni.

(Sulla), Silla, dictator 225, 5.

(Sulpicius) Severus v. Severus.

(Syagrius), Siagrius, abbas mona-
 sterii ad Novisonam fl. siti 176, 5.

(Syrorum), Sirorum, genus 199, 20.
200, 1.

T.

Taurinates, *Torino* 237, 25.
Ternoderense castrum, *Tonnerre*
328, 25.
Teud. v. Theud.
Tharaonense oppidum, *Thérouanne*
(*dép. Pas-de-Calais*) 245, 20;
episc.: Audomarus.

Theude-, Teude-, Theud-, Theut-

Theudebertus I. rex Franc., fil.
Theudericus I, 338, 1.

Theudebertus II. rex Franc., fil.
Childeberti II, 150. 186, 20. 187, 1.
202, 5. 207. 208, 5. 209, 5. 211.
212, 1. 217—220. 252, 10; amita
202, 5.

Theudegisilus mon. Luxov. 149, 20.
177. 184.

Theutharius mon. Bobiensis 232, 20.

Theudemanda femina nobilis 197, 15.

Theudemundus mon. Bobiensis
232, 15.

Theudoaldus mon. Bobiensis 230, 1.
289, 10. 292.

Theudoaldus comes Namnet. 205, 15.

Theudericus I. rex Franc., fil. Chlo-
dovei I, 338, 1; fil.: Theude-
bertus I.

Theudericus II. rex Franc., fil.
Childeberti II, 150. 186—191.
193, 20—197, 5. 199, 15. 200, 25.
202. 205, 15. 207. 214, 10. 217, 10.
218—220. 246, 10; concubinae
187; filii 150, 25. 188. 202, 10.
219; fil.: Sigibertus II.

Theudulfus cognomento Babelenus
vir venerabilis 256.

Ticinum urbs, civitas *Pavia* 286, 5.
288, 10.

Titan 153.

(Tornacus), Turnacus, oppidum,
Tournai 186, 15; Tornacensis epi-
scopus 245, 20; episc.: v. Novio-
mensis.

Toron. v. Turon.

(Traiectensis) episc.: Amandus.

Tretacus episc. Lugdun. 249, 5.

Trivea fl., *Trebbia* 221, 10. 235, 10.

Tulbiacum, Tulbiacense castrum,
Zülpich 218.

Jonas.

Tullum oppidum (tunc oppidum
nunc civitas 320, 15), *Toul* 218, 5.
311, 1. 320, 15. — Tullinse genus
318, 20.

Turn. v. Torn.

(Turonensis), Toronensis, urbs, *Tours*
200, 25. 201; episc.: S. Mar-
tinus, Leupecharius; portus 201.
Tuscanæ arva 283, 10.

U.

Urbanus, pater Domnici, homo
Italus 285, 10.

V cf. W.

S. Vedastes, Vedastus, episc. Atre-
bat. 309. 311—320.

Venetii qui et Sclavi dicuntur
216, 20. 217, 5.

(Vergilius) v. Maro.

Vermændensis ecclesia 255, 5. —
Veromandorum episcopus 245, 20;
episc.: v. Noviomensis.

Vesontionis, Vesontionum urbs, Ve-
sontionense oppidum, *Besançon*
174, 15. 176, 10. 191, 15. 193. 197, 1;
ecclesia 150, 30. 191, 25. 192;
monast. virg. 176, 10; monast.:
Palatium; Vesontionensis ponti-
fex 175, 20; episc.: Donatus.

Viaturinus homo Italus 284, 20.

S. Victori, Victorii, episcopi cyclus
paschalis 326, 1. 342, n.

Victuriacus villa publica, *Vitry-en-*
Artois (*dép. Pas-de-Calais*) 186, 10.

Viennensis urbs, *Vienne* 214, 15;
episc.: S. Desiderius.

Vincenna fl., *Vienne* 255, 10.

(Viromand.) v. Vermand.

(Vongensis) v. Vunginsis.

Vosacus eremus, saltus 163, 15.
164, 15—167. 169. 170, 20. 171.
178, 1. 181, 5. 185, 5. 197, 1.

Vulciacus villa, *Ussy* (*dép. Seine-*
et-Marne) 209, 15.

Vunginsis pagus, *Voncq* (*dép. Ar-*
dennes) 311, 5.

W.

Waldebertus abbas Luxov. 144, 20
—146, 1. 147, 20. 148, 10. 227, 1.
243, 15. 256, 15. 277, 10.

Waldelenus dux Cisiuran. 174 — 176; uxor: Flavia; fil.: Chramelenus, Donatus; filiae 176, 5. Warasqui, gens 243, 20. 244, 1. Warnacharius (<i>maior domus</i>) 249, 5. Willesuinda, Wilsinda (<i>abl.</i> Wilsindane), mon. Evoriac. 229, 15. 268 — 270. Winiocus presb. 149, 20. 177, 1. 178. 182. 183, 1; fil.: Bobolenus.	Vodanus seu Mercurius deus Suevorum 213, 15. Z. Zacharias 174, 15; uxor: Elisabeth. Zebedeus, pater Iohannis euang., 329, 20. Zezabel v. Brunichildis. Zmirneus v. Homerus.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

SCRIPSIIT WILHELMUS LEVISON.

Maior numerus paginas, minor lineas quinas indicat.

- abbas v. minister, monarchia, senior, sufficere.
absinthium 202, 5.
actualis vita 326, 10.
adnitens = *assistens* 332, 10.
adulteria 189, 15. — adulterinae permixtiones 188, 1. Cf. concubinae.
agapis = *caritas* 145, 10.
ager novus messium copiam locupletem dederat 173, 15; ager cultui redditus 333, 5. Cf. arva, messis.
alifer gallus 339, 15.
aligeros cibos praebere 215, 15.
ametistus, *lapis* 226, 1.
anas] ales, quam a nando anatem vulgo vocant, 293, 1.
anhelus] in extremis anhelis 242, 1.
antidoti caelestis pocula praebere 330, 10; antidoti salutaris potum dare 231, 10; antidoto salubre curare 248, 5; antidoto viscera desecare 252, 1.
antiphona 292, 15.
(antistes), antestes = *episcopus* 263, 5.
apices = *litterae* 335, 15.
apostolica sedes (*Romana*) 247, 1. 282, 15. 283, 5.
aquae calidae cultu eximio constructae 169, 10.
(archipresbyter), arcepresbyter 317, 5.
arva = *ager arvus*] semine futuro confectam glebis arvam parare 183, 10.
ascus, *navicula* 145, 20.
(athletae), adletae antiqui 333, 20.
atrium ecclesiae 194, 1; atria ecclesiae 194, 10.
auctoritate regali emanante 249, 1; per regiam auctoritatem 315, 5.
aula regis, regia 162, 15. 187, 15. 188. 207, 10. 209, 5. 314, 10. — aulici 162, 20. 282, 10. 315, 1; auligae = *aulici* (*gen.* auligum 191, 5; *acc.* auligas 189, 20. 282, 1) 189, 20. 190, 1. 191, 5. 282, 1; post aulicas honores 280, 15.
aurei (*nummi*) 203.
avenae modolamen 146, 15.
baiola = *nutrix, ministra* 260, 10.
balsami lacrima 148, 1.
baptismi gratia 250, 25. 311. 313, 5. 316, 10; baptismus sacer 315, 5; baptismum consequi 214, 5. Cf. lavacrum.
barbarus dicitur *Ariowaldus rex Langobard.* 282, 15; barbari = *Suevi* 214, 1.
barriditas = *superbia* 248, 15.
benedicere vasa 315, 15. — benedictio *vasorum* 315, 15.
berillus, *lapis* 226, 1.
braces, *Germ.* 'male' 204, 15.
bubali 169, 15.
bullugae] poma parvula, quae etiam bullugas vulgo appellant, 168, 1.
butyrum 148, 1.
c(a)elicolae 291, 5.
c(a)eremonias execrabiles litare 169, 15.
(calchedon), calcidon, *lapis* 226, 1.

calciamenta 181, 10.
 calmen = *villare* 177, 10. 181, 5.
 candidati = *caelestes* 226, 15. 258, 10.
 261, 10. 270, 10.
 canonica institutio 249, 15.
 cantus] orationem cantusque peragere 339, 20; ad cantum digna dicta *Columbani* 158, 10; corpus (= *corpori*) debitos cantus persolvere 276, 5; functionis (= *mortis*) cantus implere 184, 20. Cf. antiphona, hymnus, matutini cantus.
 capitulum] trium capitulorum dissensio 247, 5.
 carcer 191, 15.
 castrum v. civitas, Anagrates, Avallo, Bismantum, Leucus, Luxovium, Sinemurum, Ternoderense, Tulliacum.
 cathedram (*episcopalem*) regere 175, 20; cathedram sacerdotalem regere 311, 15; pontificalis cathedrae onus, officium 313, 5. 318, 5.
 causari (= *litigare*) cum aliquo ad iudicium 251, 20.
 cauterio morbos corrigere 252, 1; cauterio scripturarum discerpi ac desecari 221, 1.
 cellarium *monasterii* 179, 20. 180. — celleraria *monasterii* 258, 1; cellerarius *monasterii* (= minister refecturi 179, 15) 165, 10. 179, 10. 180, 40.
 cenodoxia, id est elatio 340, 15; cenodoxiae vitium 158, 5.
 censibus annuis rex monasterium ditat 223, 15.
 censura religionis 312, 5.
 cervisa 149, 20. 179. 180. 183. 213. 315. 316, 1; cervisa, quae ex frumenti vel hordei sucos equoquitur, 179, 15; edebat — sucus, qui ex cervisae reliquiis prociuntur, 278, 25.
 c(h)aracterem exprimere 251, 15.
 chelidrus, *anguis* 246, 5.
 (chrysolithus), crisolitus, *lapis* 226, 1.
 (chrysoprassus), crisofrassus, *lapis* 226, 1.
 circumadstare 259, 5.
 circummanens familia *monasterii* 269, 10; circummanentia loca 336, 15.

civitas v. Atrebatensis, Lemovica, Petragorica, Ticinum, Tullum; in *Leuco monte* incertum an civitas an castrum situm fuit 319, 25. Cf. oppidum, urbs.
 clariter 319, 5.
 claviger *horrei* (= horrei custos 182, 20) 182, 15; clavigero usus fores reserare 192, 25. 193, 1.
 clericum esse, facere, fieri 217, 15. 218, 1. 219, 10. — clericatus 219, 10; clericatus honor 218, 1. — clerus et plebs (*Atrebatensis*) 317, 1.
 cluere 147, 5. 158, 15. 224, 5. 246, 5. — cluentia = *praestantia* 145, 10.
 coclea = *cochlear* 249, 20. 250, 15.
 cohors universa *monachorum* 196, 1; conversantum cohors 170, 1; egentum quohortes 336, 25; cohors fratrum 223, 5; infirmantium cohortes 166, 5; militum cohors 193, 20; monachorum cohors cohortes 199, 15. 224, 10. 230, 15; cohors puellarum 257, 20; sodalium cohortes 267, 20.
 coll. v. conl.
 colonia Taurinatum (Sigusia) 237, 25.
 comam capitis aliter tondere (*de monachis*) 251, 15.
 comes (*regni Francorum*) v. Berthecharius, Nicasius, Theudoaldus.
 comitatio sodalium 331, 1.
 com(m)eatu, *licentia* 178, 20. 185, 1. 246, 15.
 commemorationem (*defuncti*) tricesimo die ex more ecclesiastico facere 262, 1.
 commendare *episcopo cuidam aliquem* 230, 15. 311, 20.
 commercium] navis quae Scottorum commercia vexerat 205, 20.
 communio totius orbis 247, 10; sedis apostolicae, Romanae 247; sacri corporis communione participari, roborari 266, 30. 274, 10. Cf. corpus, eucharistia, viaticum.
 comp. v. conp.
 concito (concitu 312, 10) gradu 183, 15. 184, 10. 235, 10. 312, 10. 337, 15. 343, 20.
 concubinarum adulteriis misceri 187, 5; abiectis concubinis, reginam aulae praeficere 187, 15. Cf. adulterium, coniugium.

peccatorum] confessio *monachorum abbatibus* 235, 5; *con-santimonialium coram ab-* 263, 15. 269, 25. 272—279, 20; per confessionem in sui aream purgare 269, 20; die per confessionem men-argare (*iuxta regulam Do-* 72, 20. — confiteri 1) *fidem*: trinitatem una deitate ri 286, 20; 2) *peccata*: ssum facinus confiteri; noxam, noxas confiteri 263, 25; reatum c. 261, 25. *atio monasterii* 194, 25.

ia v. coniventia.

a = congeries] de coniec-ramorum septa densare; facinorum coniecturam fessionem pandere 279, 20; tura demonum 316, 1. m legitimum 187, 5. *Cf.* rium, concubinae. *ia, conibentia = com-* 144, 25. 255, 1. 271, 25.

ill.

inea = uxor 310, 15.

es Cassiani 341, 20.

um multiplicatio in missa

a sanctimonialium 270, 5; caenubii collegium 169, 20; rarum 274, 10; c. famu-Dei 266, 20; multorum c. c. suorum 248, 10.

n = colligate, coniuncte

(sanctimoniales eiusdem terii) 261, 20. 267, 1.

ndinare = ingeminare 251, 15.

nubes 173, 10; non neces-res compilare 266, 25; mer-lucra affatim cumpilata

nciales mores 190, 5.

re = perquirere 269, 20.

regius gratus 209, 5.

es = monachi 334, 25.

do regularis disciplinae

o.

egebat Gallias 329, 20.

contio fratrum 339; c. *monachorum* 256, 10. 281, 15; *puellarum c.* 176, 10.

conversatio = conversio 228, 15. 229, 1; c. e saeculo 280, 10.

converti in coenubio, monasterio 265, 1. 268, 15. 276, 10; *conversus e saeculo = monachus factus* 291, 20; *conversa a (e recte Alc. d. B1a) saeculo* 259, 20.

convivae 202, 5; *conviva Theudeberti (II) regis (Chagnericus)* 209, 5.

corpus ecclesiae 155, 1; *extra ec-clesiae corpus haberi* 250, 10; *sacri corporis sacramenta* 335, 25; *corpus Domini accipere ac san-guinem libare* 266, 20; *sacrum corpus Domini (et salvatoris san-guinem 267, 1) sumere* 267, 1. 291, 20; a corpore Domini se-privare 263, 5; *sacri corporis pri-vatio* 263, 5; a corpore Christi sua culpa segregari 263, 10; sa-cro corpore reconciliari 263, 15; *corpore Christi reconciliari* 263, 10. *Cf. communio, eucharistia, via-ticum.*

crux ante cellulam posita 238, 25; *crucem exprimere* 242, 15. *Cf. signum, vexillum.*

culmen v. regimen.

cunei hostium 156, 5. 219, 20. 310, 5.

cupa, vas magnum 213, 15.

curriculum = curriculum 258, 20.

custos ecclesiae 192, 25; *custodes regii Columbani relegandi* 195, 15. 196, 10. 198, 15. 200, 20. 201; *cu-stos equorum Theuderici (II) regis* 197, 1; *custos horrei* 182, 20; *molini* 233, 5.

cyclus (paschalis) v. Victorius, re-capitulans.

daemon saevus 228, 1; *demonis arte* 198, 10. 316, 5. 336, 1; *astu demonis captus* 336, 5; *demonis pestis* 205, 10. 284, 25. 285, 5. 336, 5; *daemonis rabie plenus* 284, 25; *demone plenus* 197, 15; *vis rapida daemonis* 285, 1; (a) *daemone corripit* 197, 5. 198, 10. 288, 10; *turba obsessorum, quos demones torquebant,* 200, 15;

terribiles daemonum aspectus 266, 10. *Cf.* coniectura, spiritus.
 deitas aequalis una 228, 10; trinitatem una deitate confiteri 286, 20.
 depromere = *manifestare, dicere* 145, 10. 159, 25. 173, 25. 180, 5. 191, 20. 223, 5. 249, 15. 252, 5. 257, 1. 259, 1. 261, 20. 269, 15. 279, 5. 331, 15. 333, 1. 335, 20. 343, 20.
 deputare custodes 195, 15; ad vineae custodiam depotatus 293, 10; negligentiae deputare 147, 10; virtutem alteri depotare 294, 5. *Cf.* ministerium.
 dies *v.* dominicus, festivitas, sabbatum.
 dilatare (= *differre*) emendationem 189, 20; ultionem in postmodum dilatare 199, 5; trium regnorum possessione ac dominatione dilatatus (= *latus factus*) 220, 5. *Cf.* ulcus.
 directas (= *sanas*) mentes habere 273, 20.
 disciplina praecedentium patrum 330, 25; disciplinae habentiae 223, 5. *Cf.* regularis.
 discussionibus inquisitus 258, 10.
 disputare secum de scripturis sacris 166, 15.
 dissertor (= *dissertator*) 146, 15. — dissertationes synodales 250, 1.
 doctores nobiles 151, 5; doctorum ordo 280, 1.
 documentorum pristinorum contemptus 253, 20.
 dogma] in christiani vigoris dogmate florens 153, 20; sacro edoctus dogmate 227, 15.
 dolositas 261, 25.
 dominicus dies 265, 20. 266, 25; dominica festa 167, 15. *Cf.* oratio.
 dominium *v.* episcopalis.
 dormitorium *coenobii* 272, 5.
 duciculum] serraculum, quem duciculum vocant, 180, 5.
 dux *Cisiuranus v.* Chramelenus, Waldelenus; duces (Mumolenus et Buccelenus), quibus summam bellorum commiserat (*Theudebertus I. rex Franc.*), 338, 5; dux Langobardorum (Ariowaldus) 286, 10.

ebd. v. hebdomada.
 ecclesiasticum ius 282, 5; ecclesiasticus mos 262, 1.
 elationis damna 147, 10; macula 337, 10; stimulus 146, 20. 267, 15. 339, 20. 341, 1; supercilium 161, 20; vitium 268, 5. *Cf.* cenodoxia.
 elucubrare obiecta 158, 5; elucubrante praedicationis doctrina 161, 10; elucubrante scientia fonte 152, 5; elucubranti luce veritatis 339, 1; elucubratum eloquium 249, 15.
 episcopus] quatenus nullus episcoporum in caenubio (*Bobiensi*) quolibet iure dominare conaretur 283, 10. *Cf.* antistes, cathedra, commendare, infulae, pontifex, praesul, sacerdos. — episcopalis] utrum caenubia procul ab urbibus sita episcopali debeant ministrari domino 282, 5. *Cf.* pontificalis, sacerdotalis.
 epistulae textus 335, 20. *Cf.* apices, Agrestius, Columbanus, Gregorius, Iohannes Reom.
 (equites), aequites = *equi* 165, 20. — equorum custos *v.* custos.
 ergastulum 192, 10. 228, 1. *Cf.* carcer.
 errores veteres Sicambrorum 146, 1. *Cf.* profanus.
 essentia una trinitatem confiteri 287, 1.
 eucharistiae gemma 335, 1; eucharistie sacramentum 335, 5. *Cf.* communio, corpus, oblationes, viaticum.
 eulogiae, eologiae = *munera benedictione consecrata* 328, 1. 333, 20. 338.
 evacare (= *vacare*) ieiuniis 333, 25.
 excommunicationem comminari 189, 20.
 excubare ad sepulchrum sancti aliquis 201, 15. 203, 5.
 exequiarum officia 270, 15.
 exilium 193, 20. 194, 1.
 experts = *expertus* 253, 10.
 expoliator (= *spoliator*) criminum, *scil. diabolus* 165, 5.
 exquirium = *sciurus*] feruscula, quam vulgo homines exquirium vocant, 186, 1.

= *exuviae, corpus mortuum*
259, 10. 264, 20.

ad exulandum perducere
5.

= *facetus sermo* 146, 1.

hal.

alida *regionem Reomaensem*
s 336, 15.

circummanens *monasterii*
).

ii eius iunctus 336, 5; famu-
conditori exhibere 259, 30;

atum quaerere 329, 15; fa-
o longo munus quaerere

; contentus unius ministri
itu 218, 15; multo famulatu

m esse 288, 20; famulatibus
are 330, 15.

rhoribus intersitis 289, 15;
altiores 289, 20.

i 185, 10.

v. Columbanus, Martinus,
cius, Petrus; dominica festa,
, pascha, sollemnitas.

gi 202, 5.

initatis profiteri 311, 20.

avii, *cursus aquae rectus*

i.

dei promissae 202, 10; foe-
ura servare 202, 5.

phren.

plur. frustra 189, 5. 213, 20.

.

= *mors* v. *cantus*.

argia), castrimargia, id est
40, 15.

50, 15. 206, 20.

= *gentiles* 150, 20. 211, 1.

. Cf. praedicator.

80, 15; vasa gentili ritu

ata 315. Cf. paganus, pro-

superstitio.

ca 156, 5.

litterarum 327, 30. 335, 20.

= *habere*] an rei veritas

t 167, 5; quid rei fomenta

nt 282, 10; quid rei causa

t 284, 15.

, n.

ica 156, 5. — *grammati-*

studia 155, 10.

grunnio (*i. e. ore porci*) cibos ven-
tilare 278, 20.

h(a)eresis 220, 15. — *haeresens* =

haereticus: hereseorum fraudes

221, 1; heresea tradita 250, 5;

hereseo nomine vocari 250, 5. —

hereticorum procella(e) 152, 5.

236, 15; hereticus homo 288, 25.

Cf. Ariani, Bonosus, Photinus,

capitula tria.

(h)ebdomada secunda mensis noni

326, 5.

honores extremos dependere, su-

premos rependere *moribundo*

265, 30. 271, 5. 291, 1. Cf. *cantus*,

officium.

hora refectionis 171, 5. 178, 15. 179, 10.

202, 1. 216, 5. 278, 15; secunda

diei hora 284, 20; hora diei nona

267, 25. 268, 1.

horreum (quo frumenta condeban-

tur 182, 5) 149, 25. 173, 10. 181, 1

— 183, 1. 227, 25.

hortus *monasterii* 268, 15.

hospes] loca ad hoc parata, quo

omnium hospitum adventus sus-

cipiatur (*Luxovii*), 190, 10.

(h)ospitalitatis munus 337, 20.

(hyacinthus), iacinctus, *lapis* 226, 1.

hymnus *die sancti anniversario*

canendus 227, 1. Cf. antiphona,

cantus, *mensa*.

iacinctus v. *hyacinthus*.

iaspis, *lapis* 226, 1.

ictuata dolorum stimulus 275, 15;

ictuata vulneribus 263, 5.

idolatriis cultibus deditus 243, 20.

imagines lapideae a *gentilibus cultae*

169, 10.

imperium 1) = *iussus*: imperium ab-

batis 144, 25. 173, 20. 180, 1. 216, 15.

293, 20; iuxta imperium regis

189, 1. 205, 15; 2) = *imperium*

Romanum: sub imperii iure

329, 20; sublato imperii iure,

Gallias Francorum reges (*sub*)

suae dicionis gubernacula pone-

bant 337, 25.

impulsatio 341, 25.

inclitus Francorum rex 310, 1; (*Sigi-*

bertus) inclitus regnabat Francis

162, 15; inclita dies 227, 5.

- indoles = *adulescens*, puer 326, 5.
 infidelium corda 316, 1.
 infit = *inquit* 199, 20.
 infra = *intra* 187, 1. 209. 317, 10.
 328, 25. 330, 20.
 infulae *episcopales* 280, 15.
 ingenua prosapia 319, 35.
 inlustres viri 312; inluster tunc
 vir Elegius, qui modo Verman-
 densis ecclesiae pontifex praest,
 255, 5. Cf. nobilis, sublimis.
 inpostmodum v. postmodum.
 inriguitas aquarum 170, 5.
 instituta sanctorum patrum 341, 20.
 Cf. Columbanus.
 intentus = *contentio*, *studium*: suo
 intentui iungere aliquem 282, 5;
 bonae vitae intentum aggressus
 278, 1; pertinaciae intentu(m)
 frangere 188, 15; intentum habere
 292, 30; temeritatis ac arrogantiae
 intentu 231, 25; omni intentu
 279, 20.
 interdictus = *indictus* 263, 1.
 interventu orationum 200, 5. 245, 10.
 ius v. ecclesiasticus, foedus.
- lanuino (= *lanionio*) dente garriens
 248, 15.
 latus] comites e regio latere habere
 209, 10.
 lavacrum, lavacrum Christi = *bap-*
tismus 208, 15. 214, 5; ex lavacro
 suscipere 175, 1; sacro lavacro
 ablutum suscipere 175, 15. Cf.
 baptismus.
 lectio ewangelica 329, 25; lectionis
 sacrae praeconia 276, 20; ora-
 tione lectioneque incumbere
 333, 15.
 legitimus v. coniugium.
 lepra 285. — leprosus 285, 10.
 (letifer), loetifer 155, 20. 231, 5.
 253, 1. 273, 5.
 libare sanguinem Domini in eucha-
 ristia 266, 30.
 liber v. ligamina.
 liberales litterae 155, 10. 230, 10.
 libramen = *deliberatio* 147, 20. 154, 15.
 ligaminibus libros firmare 287, 5;
 vas ligaminibus munitum 214, 5;
 vasa soluta legaminibus 315, 15.
 ligneus] de ligneis tabulis oratorium
 aedificare 317, 15.
- limes = *limen* 157, 15. 188, 5.
 liniamento (= *lenimento*) fidei cor-
 rectus 244, 1.
 lintrus = *linter*] Scarbea lintra =
 abacta 145, 20.
 litare cerimonias execrabiles 169, 15;
 hostias Christi 344, 1; sacrificium
 profanum 213, 10; deo Votan-
 litare 213, 15.
 litterarum studium 319, 40. Cf.
 liberalis.
 locorum nomina v. calmen, castrum,
 civitas, oppidum, pagus, subur-
 banum, urbs, vicus, villa.
 longitas 173, 5.
 lupanaria 187, 5. 188, 5.
- (maior domus) v. Warnacharius =
 Aega.
 manna 171, 15. 215, 10.
 matutini cantus 343, 10; matutinae
 laudes 276, 20.
 medicamen indulgentiae 261, 20;
 medicamen orationum 166, 5.
 medicamentum, medicamenta
 p(a)enitentiae 161, 5. 170, 1. 232, 1.
 245, 15. 265, 30. 273, 5. 290, 15;
 salubria medicamenta verae fidei
 christianae 316, 5.
 melos (*acc. pl. pro abl.*) cytharae
 146, 15.
 mensa] versus ad mensam canendi
 224, 5.
 mensis nonus = *November* 326, 5.
 Messias 226, 25.
 messis 172, 20. 173, 15. 174. 177, 5.
 339. — messores 174, 5.
 metari (metare 188, 20) = *devertere*
 188, 20. 208, 15. 263, 20. 287, 20. —
 metatus = *deversorium*, *hospitium*
 199, 20. 205, 10. 206, 10. 288, 1.
 289, 1. 290, 1.
 (micrologia), microloga = *verba*
vilia, *eloquentia vacua* 251, 15.
 miles] milites 192. 193, 20. 194, 1.
 Cf. satellites, tribunus.
 milia = *milia passuum* 167, 15.
 169, 10. 198, 10. 238, 1. 241, 10.
 255, 10. 330, 1. — miliarium 235, 10.
 minister *abbatis* 185, 5. 192, 1. 196, 20.
 203, 20. 204, 1. 216, 5. 218. 219, 1.
 337; ministri *regis* 189, 10. —
 ministerium *abbatis*: esse in mi-
 nisterio 168, 1; suo ministerio

- iungere 281, 1; deputatus ministerio 232, 25.
mirificus 290, 15.
missarum sollemnia 250, 5. 262, 1. 266, 25. 329, 20. 334. *Cf.* conlecta.
mist. v. myst.
modium = *modius*] *modia* 204, 15. 205, 5. 213, 15. 336, 30; *acc.* modium farinae 204, 1; massa ignis in modum modii egressa 272, 5.
molinum monasterii 233, 5. 291, 1; *custos molini* 233, 5.
monachi et sanctimoniales v. cohors, coma, confessio, congregatio, conlegium, conpares, consodales, consuetudo, contio, conversatio, converti, regula, religio, senior, vestis, vovere.
monarchiae (scil. abbatis) institutis se subdere 252, 15; trium regnorum (*Francorum*) monarchiam potiri 220, 5.
monasterium v. abbas, cellarium, cellerarius, dormitorium, episcopus, familia, horreum, hortus, hospes, molinum, ostiarius, praepositus, refectorium, saepta, termini, vallum.
monumentus (= monumentum, sepulchrum) 317, 15.
mortifer 181, 25.
multiplicatio orationum 250, 5. 251, 1; *precum* 251, 10.
muris] infra (= intra) muros civitatis (*Atrebatensis*) nullus defunctus requiescere debebat 317, 10.
musicorum omnium organa 146, 10.
mystica 225, 15. 236, 15; *misticorum praeconiorum documenta* 256, 15.
natalis] vigilia natalis Domini 274, 20.
nobilis vir 209, 5; *nobiles viri* 222, 20; *nobilis femina* 197, 10. 205, 1; *nobilis genere* 174, 15. 255, 15. 259, 20. 278, 1. 280, 15; *ex genere Francorum nobiles* 260, 1; *genere nobilissimus* 286, 10; *nobilibus natalibus oriundus* 319, 35; *nobilis natione, sed* nobilior sanctitate 230, 10; *parentibus nobilibus* 262, 10; *patre nobili* 230, 10; *seculo nobiles* 176, 10; *nobiles* 328, 5. 340, 10; *nobilium liberi* 169, 20. — *nobilitate pollens, tumens* 176, 1. 260, 15; *nobilitatis sapientia valatus* 209, 5; *primis nobilitatibus habitus apud regem* 252, 10.
nomen inponere infanti baptizato 175, 15; *nomen duplex v. Theudulfus.*
norma regularis disciplinae 291, 30; *normam paenitentiae implere* 263, 1.
notarius Theoderici (II) regis (Agrestius) 246, 10; *Adalwaldi regis Langobardorum (Aureus)* 247, 15.
nudiustertius 259, 5.
nuncupare] loco nuncupante Carantomo 256, 5.
Oblationum sacramenta 334, 25.
obrizus = obryzum 225, 10.
obtus maculare 199, 5; *obtusibus apparere* 332, 25; *offerri* 336, 1; *praesentari* 200, 5; *suis obtutibus contemplare* 332, 20.
officina molendini 233, 5.
officium caritatis dependere corpori moribundo 291, 20; *psallendi officium* 267, 20. 274, 5. 284, 20. 291, 5; *officia sacra* 251, 1; *officia orationum* 344, 1; *sacerdotum officia* 269, 15. *Cf.* cathedra, exequiae.
onus pontificalis cathedrae 313, 5.
oppido iure 210, 10. 340, 10.
op(p)idum v. Atrabatum, Avalense, Brigantia, Meldense, Mettense, Namitense, Nivernense, Tharionense, Tornacus, Tullum, Vesontionense; in Tullo tunc opido, nunc civitate 320, 15. *Cf.* civitas, urbs.
(optimates), obtimates Francorum 189, 20. *Cf.* proceres.
oraculum = aedes sacra 260, 5.
orationem dominicam symbolumque dicere 266, 5. *Cf.* conlecta, multiplicatio.
oratorium, oraturum 259, 25. 260, 10. 317, 10. 329, 10.

orbis circulum paginali stilo describere 217, 5.

orna *v.* urna.

orthodoxa fides 247, 10.

osculum omnibus dare *ante mortem* 291, 20; extrema oscula 184, 20. *Cf.* pax.

ostiarius *cellulae Columbani* 204. — ostia tria *monasterii Evoriac.* 272, 5.

paenitentiae fomenta 254, 15; *paenitentiae locum datum non cognoscere, contemnere* 232, 10. 254, 15; *implere mensuram poenitentiae* 173, 5; *p. interdictae normam implere* 263, 1; *penitentiae ultione vindicari* 162, 5; *penitentiam agere de commissa noxa* 192, 1. *Cf.* medicamentum.

pagani (*Franci*) 315, 10; *cives pagani (Atrebatenses)* 313, 1; *pagonorum vetusta tempora* 169, 15. *Cf.* gentilis, profanus.

paginae scripturarum 268, 25; *pagina (= area) loci* 215, 5. — *paginali (= brevi) stilo describere* 217, 1.

pagus *v.* Briegius, Vunginsis. *Cf.* suburbanum.

(pallium), palleum quo indutus erat (*Columbanus*) 195, 10.

(panegyricum), pannigericum carmen 146, 20.

papa *Romanus* 282, 20. *Cf.* praesul. *paroecianus*] quidam presbiter ex *parrochianis (regionis Luxoviensis)* 178, 1.

pascha 274, 20.

pavimentum 315, 15.

pax] *pacis vinculum* 160, 1. 281, 10; *suae pacis adunare aliquem* 256, 10; *pacem tribuit, osculum porrigit* 252, 5.

paximacium, *i. e. panis recoctus* 338, 15.

pennigera fuga 179, 1. 215, 10; *pennigero volatu* 201, 15.

pensare (Gall. 'penser'): *semet intra clauso conamine pensare* 154, 10; *pensare anxio corde, anxio cordis stimulo* 173, 20. 330, 15; *pensare mentis intentione* 326, 25; *pensare libramine*

147, 20; *pensando patrare* ~~vof~~^a 329, 15; *pensando subvenire* ~~e~~^e 309, 15.

peplus 153, 5.

peregrinandi causa in Hibernia (m~~_____~~^a) *pervenire* 170, 15. — *peregrinatio* ~~_____~~^o 156. 159, 5. 207, 5. — *peregrinus* ~~_____~~^s 212, 15. 236, 15.

perfuncturium decus 155, 20; *perfuncturia calcare* 286, 1.

personas tres in trinitate confiteri ~~_____~~ⁱ 286, 20. 287, 1.

pestifer 208, 15. 213, 20. 288, 20.

(pestilentia) *v.* ulcus.

phalanx] *nom. innumere hominum* ~~_____~~ⁱ *falangas* 218, 10; *acc. alitum* ~~_____~~ⁱ *falangas* 215, 15; *de cesorum* ~~_____~~ⁱ *hostium falangas* 159, 20.

(phaleramenta), *faleramenta, orna* ~~_____~~^{_____} *menta* 146, 1. 169, 20. 176, 15. ~~_____~~^{_____} 230, 15. 246, 20. 260, 1.

(phrenesis), *frenesis* 197, 15. ~~_____~~^{_____} *freneticus* 150. 198, 5. 208, 1.

pigmentorum odores 262, 1.

(pinifera), *pennifera iuga Pennina* ~~_____~~^{_____} 148, 5.

platea 199, 20.

plebs Christi 223, 5. 271, 20; *plebs monasterii* 245, 15. 253, 1. 254, 5. 281. 330. 331, 20. 332. 340, 20; *plebes monasteriorum* 145, 10. 169, 15. 170, 1. 196, 1. 255, 5; *monachorum plebes* 170, 10. 196, 5. *Cf.* clerus.

pluriores = *plures* 293, 1.

pontifex = *episcopus* 145, 20. 175, 20. 185, 1. 196, 25. 202, 1. 205, 5. 215, 10. 230, 15. 243, 10. 255, 5. 277, 10. 280, 15. 281, 25. 282, 1. 309, 15. 311, 15. 313, 5. 315, 1. 317. 318, 10. 331, 20. 342, 25. *Cf.* sacerdos. — *pontificalis (= episcopalis)* *v.* cathedra.

postmodum 263, 15. 279, 1. 280, 5; *inpostmodum* 145, 10. 147, 5. 189, 10. 199, 5. 202, 15. 237, 20. 328, 20.

potestas] *non tres potestates, sed tres personas, una potestate confiteri* 286, 20. 287, 1.

praeceps domna, regina 326, 5.

praecepta (= iussa) regia 194, 25. 195, 15. 196, 15. 199, 10.

raedicare *paganis* 211, 10. 243, 20.
 — praedicatio 161, 10. 252, 1. —
 gentium praedicator 246, 15.
 raelatio honorum 331, 15.
 raepositus *Bobiensis* 292, 30. 293, 1;
 gubernatores praepositi *Fontan.*
et Luxov. 170, 6.
 r(a)esidio omni monasterium mu-
 nire studet (*rex*) 223, 15; regale
 adminiculum ac presidium 223, 10.
 praesul] Christo praesule 156, 15.
 224, 1; sancti praesules 151, 5.
 309, 1; praesules *ecclesiastici* 161, 5.
 326, 20; praesul = 1) *papa Ro-*
manus 282, 25. 283, 1; 2) *episcopus*
 245, 20; 3) *abbas* 145, 5. 158, 15.
 245, 10. 280, 10.
 praevadere = *pervadere* 254, 1.
 principes prisci 161, 30; princeps
 = *rex Francorum* 326, 5.
 privilegia sedis apostolicae 283, 5.
 proavia 219, 20.
 proceres 224, 10; proceres *Fran-*
corum 189, 20. 246, 5. 315, 20;
 virum procerem 191, 10.
 proditio pia = *confessio* 272, 25.
 profanus error 214, 10. 314, 15;
 profanus liquor 214, 1; ritu pro-
 fano 169, 10; homines profani
 326, 20. *Cf.* sacrificium.
 psallentium 194, 25. 270, 15. 316, 25.
 318, 5.
 psalmigraphus 158, 5. 182, 10.
 publicum supplementum 151, 20.
 220, 25. 222, 20. 282, 15. *Cf.* villa.
 pulmentum 164, 10.
 pulsare] ictibus ac sudibus pulsatus
 287, 15; dum mens pavefacta
 pulsaret(ur) 339, 15; pulsare =
petere 170, 15. 313, 10; oratione
 pulsare 251, 1; creatorem adsi-
 duitate orationum pulsare 251, 10;
 precibus rerum auctorem pul-
 sare 310, 20; Dominum pulsando
 deprecatur 333, 15; Dominum ora-
 tione (orationibus 337) pulsabat
 334, 20. 337.
 putrimenta (= *putredines*) viscerum
 272, 1.
 pyra 289, 20.

quadragesimae dies 274, 20.
 quaeque = *quacumque* 190, 15.
 278, 20. 279, 10.

quartanum incommodum 338, 5.

recapitulans cyclus Victori 326, 1.
 refectionis hora *v.* hora. — refec-
 turium *monasterii* 178, 15. 179, 15.
 180, 40. 190, 25.
 regalis proles 187, 5; regalis sen-
 tentia 191, 15; regale adminicu-
 lum 223, 10; regalia sceptrum 188, 5.
Cf. auctoritas, praesidium.
 regimen *abbatis* 229, 1. 240, 15. 257, 5.
 342, 20; sacri culminis regimine
 decorati (*abbates*) 144, 20; regi-
 mina regni regere 314, 20.
 reginam aulae praeficere 187, 15.
Cf. praecelsus.
 regius cultus 188, 20. 189, 1. 282, 20;
 custodes regii 196, 10; propago
 regia 190, 20; regiae dapes 215, 20;
 regium munus 255, 15. *Cf.* auc-
 toritas, aula, consilium, latus,
 praeceptum.
 regnum *v.* Austrasii, Burgundia.
 regulae (*coenobialis*) tenor 263, 1.
 342, 20; regulam docere 243, 15.
Cf. Columbanus, Donatus, Macha-
 rius. — regularis disciplina 158, 20.
 190. 230, 20. 257, 20. 276, 15.
 278, 1. 279, 10. 282, 20. 291, 30.
 331, 1; regularis materiae norma
 330, 25; regularis series 282, 25;
 regularis tenor 231, 5. 252, 15.
 330, 10. 332, 5.
 religionis vestem induit *sanctimo-*
niali 243, 10. — religiosa ac Deo
 dicata femina 156, 10; religiosis
 vestibus subdere 242, 20; religiosi
 viri 256, 1; religiosorum mores
 330, 30.
 remigeri = *remiges* 201, 1. 212, 1;
 remigera arte 206, 1.
 repedare 195, 1. 202, 1. 223, 10. 238.
 327, 20. 335, 1. 338, 5; repetare
 166, 1. 167, 10. 191. 199, 15.
 203, 1. 206, 10. 232, 20. 253, 20.
 288, 5.
 res] rei publicae curam admini-
 strabat (*comes Avalensis*) 335, 25;
 rei publicae (= *imperii Romani*)
 dominatione postposita, Franco-
 rum reges propria potestate
 fruuntur 338, 1.
 retentaculum 177, 10. — retenta-
 tionis obstacula 184, 15.

- rex *v.* regalis, regius; census, conviva, custos equorum, imperium, inclitus, minister, monarchia, praesidium, sceptrum, sufficere. (rhetorica), rethorica 156, 5.
 r(h)euma gurgitum 146, 10.
 rugitus uberes (cordis) 239, 20. 263, 10.
- sabbati dies 265, 20.
 sacellum (= *crumena*) cum aureis 203, 5.
 sacerdos = 1) *episcopus* 251, 20; 2) *abbas* 224, 5; 3) *presbyter*: sacerdotum officia 269, 15; pontifices et sacerdotes 317, 1; 4) *sententia latiore*: sanctorum merita sacerdotum 155, 5; sacerdotum causae 282, 10; sacerdotes *Arianorum* 286, 15. — sacerdotii decus (= *episcopi*) 250, 10. — sacerdotalis (= *episcopalis*) *v.* cathedra.
 sacramenta = *mysteria christiana*: euangelii vitalia sacramenta 269, 1; sacrare salutaribus sacramentis *sanctimoniam* 243, 10. *Cf.* corpus, eucharistia, oblationes.
 sacrarium 277, 10.
 sacrificata vasa 315, 10. — sacrificium profanum litare 213, 10; sacrificia *gentilium* 214, 5.
 saepefactus = *saepefactus* 178, 10. 256, 10. 266, 25. 273, 20.
 s(a)eptha Alpium 174, 10; caenubii 170, 1. 191, 10. 262, 25. 331, 20. 340, 5; monasterii 194, 1. 237, 5. 268, 15. 271, 25 — 273, 5; monasteriorum septa 330, 25; intra septa secretiora (*monasterii*) omnibus christianis aditus non patet 190, 5; intra septam (*monasterii*) inrumpere 253, 25; s. vineae 293.
 saliunca 148, 5.
 salutifer 252, 1. 342, 5.
 sanctimoniales feminae 279, 25. *Cf.* monachi.
 sanguis Domini *v.* corpus. (sapphirus), safirus, *lapis* 226, 1.
 sarcophagus 343, 5.
 sardinus, *lapis* 226, 1.
 sardonys, sardonis, *lapis* 226, 1.
 satellites 150, 5. 192. 193, 5. 287, 10. 290, 5. *Cf.* milites.
 scapha, scafa 150, 10. 198, 15. 200, 25 — 203, 1. 205, 20. 212, 1. 228, 5.
 sceptrum regni, regalia suscipere 186, 15. 188, 5.
 sc(h)isma 247, 10. 248, 5.
 (sciurus) *v.* exquirium.
 scripturarum paginae 268, 25; scripturarum divinarum series, studia 156, 5. 157, 20; divinarum thesauri scripturarum 158, 10; ab scripturarum serie aliena 250, 15; scripturarum sacrarum ordo, scientia 157, 20. 251, 5; de scripturis sacris secum disputare 166, 15. *Cf.* cauterium.
 scrutamen = *inquisitio* 273, 15.
 se *v.* si.
 sectae Arrianae credulus 282, 15. 286, 10.
 sedes *v.* Romana, apostolica.
 senior = *abbas* 333, 5; seniores *inter monachos* 331, 15. 339, 5.
 serraculum meatu (*serraculum meatu*) 180, 1; serraculum quem duculum vocant 180, 5.
 si *c. inf.*] se melius esse 202, 5; se suae regulae habere 249, 15; si coclea — signo muniri 250, 15; se — quicquam vini remansisse 312, 10; se — cupiem non habere 336, 25.
 sicera 189, 5.
 signum crucis 166, 15. 200, 15. 233, 20. 249, 20. 250. 274, 5. 311, 15. 318, 20. 315. 334, 10; signum dominicum 250, 20; signo (= *tintinnabulo*) tacto 184, 20. 337, 20. 339, 20; fores signo terere 204, 5.
 sofus *v.* sophus.
 solitaria vita 167, 15.
 sollemnia *S. Petri* 284, 10. *Cf.* missarum sollemnia. — sanctorum sacrata sollemnitas 167, 20; sacrata sollemnitas beati antestitis Martini transitus 263, 5; beati Iohannis baptistae veneranda sollemnitas 329, 20.
 (sophus), sofus 224, 10.
 spirare = *expirare* 298, 15.
 spiritus] homo habens spiritum inmundum 208, 10. *Cf.* daemon.
 spoliator *v.* expoliator.
 (stiva), stipha 156, 15. 234, 25.

sublimare in honore *abbatis* 281, 20;
 sublimatus in regno 218, 1. — vir
 in saeculo sublimis 269, 5.
 suburbanum Atravitensis urbis
 186, 10; Betoricensis urbis 255, 15;
 Constantiae urbis 199, 15; Lin-
 gonicae urbis 328, 25; Matasco-
 nensis urbis 249, 1.
 sucinum Galliae 148, 5.
 sufficere aliquem in regnum 219, 15;
 suffectus in locum *abbatis, regis*
 230, 5. 314, 15. 342, 15; suffectus
 in honore *ducis* 176, 1. — de
 suffectu *abbatis* 228, 15. 230, 5.
 suffragatio muneris 318, 20.
 suffragium = *auxilium* 145, 20.
 160, 1. 166, 5. 186, 10. 218, 20.
 338, 10.
 superi = *viventes* 146, 15. 164, 15.
 171, 1. 198, 5. 241, 20. 257, 5.
 261, 5. 265, 25. 271. 313, 1.
 340, 10; superas auras linquere
 271, 15.
 superstitiones gentilium 316, 5. Cf.
 caeremoniae, daemon, errores,
 fanum, gentilis, idolatria, ima-
 gines, infideles, litare, paganus,
 profanus, sacrificium.
 symbolum v. oratio dominica.
 synodus (*Matiscensis*) 249, 5. —
 synodalis examinatio 248, 25.
 282, 10; synodales dissertationes
 250, 1.
 tegumenta cellulae 274, 1. 316, 15;
ecclesiae 254, 5; *monasterii* 237, 5;
 tegumenta manuum, quos Galli
 wantos vocant, 178, 10.
 tepiditatis neglegentia 268, 20.
 termini castri 328, 25; *monasterii*
 188, 10. 223, 15. 269, 10. 342, 15.
 tiprum (vas quod tiprum nuncu-
 pant 179, 20) 179, 20. 180.
 tondere v. coma.
 tonna] vas quod vulgo tonna
 dicitur 180, 40.
 topazius, *lapis* 226, 1.
 transitus = *dies mortis anniver-*
sarius 227, 1.
 tribunus militum, tribunus 192.
 194.
 trinitas v. deitas, essentia, fides,
 persona, potestas, voluntas.

trucinare = *trutinare* 310, 10.
 326, 25. 332, 1. 339, 15.
 turbidines (= *turbines*) saeculi
 152, 1.
 turea virga Sabeorum 225, 10.
 ulcus pessimum per Gal(l)iae fini-
 bus dilatatum (*pestilentia a. 543*)
 340, 1.
 urbs v. Atrabatum, Aurelianensis,
 Brigantia, Cabalonensis, Derto-
 nensis, Genuensis, Lemovicensis,
 Lingonica, Matascensis, Medio-
 lanum, Meldensis, Mettensis,
 Mogontiacum, Nametensis, Pari-
 sius, Remorum, Sigusia, Ticinum,
 Turonensis, Vesontionis, Vien-
 nensis. Cf. castrum, civitas,
 oppidum.
 (urna), orna 180, 10.
 vademonium 211, 10; vademonii
 arbitres 222, 25; vademonii iura
 189, 15.
 vallum *monasterii* 272, 10; vallum
 urbis 314, 10.
 vasa v. benedicere, cupa, gentilis,
 gillo, tiprum, tonna.
 vehicula = *equi* 237, 5.
 versus v. mensa.
 vestem religionis (= *sanctimonia-*
lium) induere 243, 10; religiosi
 vestibus subdere 242, 20.
 vexillum] crux, quae vexilla feres
 (= *fers*) aeterna, 239, 1.
 viaticum = *eucharistia* 257, 1.
 291, 20. 292, 15; corpus Christi
 abeunti de hac vita viaticum
 praebet 184, 20.
 viburnum] per densa saltus vipurna
 fructum 181, 5.
 vicus v. Cora.
 vigilia natalis Domini 274, 20; vigi-
 lia passionis beatorum Petri et
 Pauli apostolorum 283, 20; vigilia
 nocturna 283, 25.
 villa publica 186, 10. 188, 15. Cf.
 Brocariacus, Mosa, Pipimisiacum,
 Quartaniacus, Riguliacus, Spiessia,
 Victuriacus, Vulciacus.
 vindemiae tempus 292, 20.
 vinea 292, 25. 293.
 vinum 204, 15. 312. 338, 20.

virga messem in area cadere	vovere Domino <i>infantem</i> 175, 5.
172, 20; virga Engaddi secta	209, 15.
225, 15; Sabeorum turea virga	
225, 10.	
volumen 147, 15.	Wanti v. tegumenta.
voluntate una tres personas trini-	
tatis confiteri 287, 1.	zmaracodus, <i>lapis</i> 226, 1.
-

SCRIPTORES.

	№	p.
Abbonis de bello Parisiacolibri III. Ed. G. H. Pertz. 1871	—	45
Adami Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum. Ex recensione Lappenbergii. Ed. altera. 1876	3	—
Annales Altahenses maiores. Ed. altera. Recognovit E. I. b. ab Oefele. 1891	1	60
Annales Bertiniani. Recensuit G. Waitz. 1883 .	2	10
Annales regni Francorum inde ab a. 742 usque ad a. 829 qui dicuntur Annales Laurissenses maiores et Einhardi. Post edit. G. H. Pertzii recognovit Fr. Kurze. 1895	2	40
Annales Fuldenses sive Annales regni Francorum. Post edit. G. H. Pertzii recognovit Fr. Kurze. 1891	2	20
Annales Hildesheimenses. Ed. G. Waitz. 1878 .	—	75
Annales Poloniae. Ex recens. Arndtii et Roepellii. 1866	1	20
Arnoldi Chron. Slavorum. Ex rec. Lappenbergii 1868	1	80
Brunonis de bello Saxonico liber. Editio altera. Recognovit W. Wattenbach. 1880	1	50
Burchardi et Cuonradi Urspergensis Chronicon. Ex recensione O. Abel et L. Weiland. 1874 .	—	90
Carmen de bello Saxonico. Ex rec. O. Holder-Egger. Acced. Conquestio Heinrici IV. imp. 1889 . .	—	60
Chronica regia Coloniensis cum continuationibus in monasterio S. Pantaleonis scriptis aliisque historiae Coloniensis monumentis. Recensuit G. Waitz. 1880	4	50
Chronicon Moguntinum. Edidit Carolus Hegel. 1885	2	—
Chronicon Novaliciense. Ex rec. Bethmanni. 1846	1	25
Cnutonis regis Gesta sive Encomium Emmae reginae auct. monacho S. Bertini. Ed. G. H. Pertz. 1865	—	60
Codagnelli Annales Placentini. Recognovit O. Hol- der-Egger. 1901	2	—
Einhardi Vita Karoli Magni. Editio quarta. Post G. H. Pertz recensuit G. Waitz. 1880	—	90
Gesta Federici I. imperat. in Lombardia auct. cive Mediolanensi. Recognovit O. Holder-Egger. Ace- dunt Gesta Federici I. in expeditione sacra. 1892	1	40
Gesta abbatum Fontanellensium. Recensuit S. Loe- wenfeld. 1886	—	90
Gisleberti Chron. Hanoniense. Ex rec. W. Arndt. 1869	1	80
Gotifredi Viterbiensis Gesta Friderici I. et Heinrici VI. imper. metricè scripta. Ex editione Waitzii. 1872	—	45
Heinrici Chron. Lyvoniae. Ex rec. Wilh. Arndt. 1874	1	80
Helmoldi presbyteri Chronica Slavorum. Ex recen- sione I. M. Lappenbergii. 1868	1	50
Herbordi Dialogus de vita Ottonis episcopi Baben- bergensis. Ex recensione Rudolphi Köpke. 1868	1	20

- Lamperti** monachi Hersfeldensis opera. Accedunt Annales Welfenbuturgensis. Recogn. Osw. Holder-Egger. 1894
- Liber** de unitate ecclesiae conservanda. Recognovit W. Schwankmbacher. 1883
- Lindprandi** episc. Cremonensis opera omnia. Editio altera. Recognovit E. Dümmler. 1877
- Monumenta** Erphesfurtensia saec. XII. XIII. XIV. Ed. O. Holder-Egger. 1900
- Monumenta** Welforum antiqua. Ed. Weiland. 1869
- Nithardi** Historiarum libri III. Ed. G. H. Pertz. Editio altera. 1870
- Ottonis** episcopi Frisingensis chronicon adiecta continuatione. Ex recensione Reg. Wilmans. 1867
- Ottonis et Rahewini** Gesta Friderici I. imp. Editio altera. Recensuit G. Waitz. 1884
- Pauli** Historia Langobardorum. 1878
- Reginonis** abbat. Prumiensis Chronicon cum Continuatione Treverensi. Recognovit F. Kurze. 1890
- Richeri** Historiarum libri III. Editio altera. Recognovit G. Waitz. 1877
- Ruotgeri** Vita Brunonis archiepiscopi Coloniensis. Ed. G. H. Pertz. 1841
- Ryccardi** de Sancto Germano notarii Chronica. Ed. G. H. Pertz. 1864
- Thietmari** Merseburgensis episcopi Chronicon. Post ed. Ioh. M. Lappenbergii recogn. Fr. Kurze. 1889
- Vita Anskarii** auct. Rimberto. Accedit Vita Rimberti. Recensuit G. Waitz. 1884
- Vita Bennonis II.** episc. Osnabrugensis auct. Norberto abbate Iburgensi. Recogn. H. Bresslau. 1902
- Vita Heinrici IV.** imperatoris. Ex recens. Wattenbachii. Ed. III. Curante W. Eberhard. 1900
- Widukindi** monachi Corbeiensis Rerum gestarum Saxonicarum libri III. Editio quarta. Post Georgium Waitz rec. K. A. Kehr. Accedit Libellus de origine gentis Swevorum. 1904
- Wiponis** Gesta Chuonradi II. ceteraque quae supersunt opera. Editio altera. Rec. H. Bresslau. 1878

FONTES IURIS GERMANICI.

- Edictus** ceteraque Langobardorum leges cum constitutionibus et pactis. Correct. recudi curavit Fr. Bluhme. 1869
- Lex Ribuaria** et Lex Francorum Chamavorum. Edidit Rud. Sohm. 1883
- Hincmarus** de ordine palatii. Ed. Vict. Krause. 1894
- Leges Visigothorum** antiquiores. Ed. Karl. Zeumer.

SCRIPTORES
RERUM GERMANICARUM

IN USUM SCHOLARUM
EX
MONUMENTIS GERMANIAE HISTORICIS
SEPARATIM EDITI.

IONAE
VITAE SANCTORUM
COLUMBANI, VEDASTIS, IOHANNIS.

HANNOVERAE ET LIPSIAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI

1905.

